MEDVLLA THEOLOGICA, EX SACRIS SCRIPTVRIS, CONCILIORVM PONTIFICVMQVE DECRETIS, AC SANCTORVM PATRVM ET DOCTORVM PLACITIS, EXPRESSA.

In qua quidquid tum ad fidei mysteria sanè ac rectè intelligenda, & ab erroribus quibusuis secernenda, tum ad Sacramenta debitè conficienda & ministranda, tum ad actiones humanas iuxta diuinæ legis normam dirigendas, spectare potest, facili ac compendiariâ methodo explicatur.

Auctore Magistro LVDOVICO ABELLY Parisino, in Sacra Theologiæ Facultate Doctore, & Ecclesiæ Parrochialis S. Iudoci in vrbe Parisiensi Pastore.

EDITIO II.

PARS SECVNDA.

Complectens ea quæ ad Sacramenta & mores pertinent.

PARISIIS,
Apud GEORGIVM IOSSE, viâ Iacobæâ, sub signo Coronæ Spineæ.

M. DC. LIII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

PRÆFATIO

In posteriorem Medullæ Theologicæ partem.

POST explicatas in priori huius operis parte veritates illas quæ mysteriorum fidei notitiam præsertim spectant, reliqua Theologicæ doctrinæ capita, quæ magis ad praxim accedunt, hac posteriori exhibentur: atque in primis ea quæ ad Sacramentorum rationem ac disciplinam pertinent; quæ cum sint media quædam ad Christi Domini gratiam in nos vberrimè deriuandam diuinitus instituta, conuenienter post ipsius gratiæ doctrinam vltimo prioris partis tractatu traditam, subjungi-

tur Theologiæ Sacramentalis explicatio, in qua de ipsis Sacramentis tum generatim, tum speciatim, differitur: vt nouerint illi quibus mysteriorum tantorum dispensatio credita est, quomodo se in sacra illa œconomia gerere debeant, & qua ratione populus fidelis dignè iisdem participare, plenioresque ac vberiores illorum fructus in se percipere possit.

Quoniam vero terra super se
Heb. 6 venientem bibens imbrem, proferens autem spinas ac tribulos, maledicto proxima est, (vt testatur
2. Cor. 6. Apostolus) qui propterea monet ne in vacuum gratiam Dei recipiamus, hortaturque vt exhibeamus nos sicut Dei Ministros in omni opere bono fructificantes; idcirco in secundo posterioris huius partis tractatu, agitur de ipsis actibus humanis, quibus vnusquisque Deo vel morti fructificare potest (vt loquitur idem Apostolus) inuestigaturque ex quibus fontibus bonitas

eorum vel malitia profluat, ac præsertim prima & præcipua illorum actuum regula, lex scilicet diuina Decalogi præceptis contenta paulo attentius consideratur: cui subjungitur notitia Ecclesiasticarum legum ac censurarum, ac demum pro totius operis veluti coronide apponitur breuis quædam Appendix eorum quæ ad statum Clericalem & Ecclesiasticæ Hierarchiæ disciplinam spectant, quæ in aliis tractatibus explicari commodè non potuerunt.

Cum autem vniuersa hæc Theologia Moralis & practica duobus præsertim fundamentis innitatur, ratione scilicet ac authoritate, rationem quidem optimam ducem author huius operis arbitratus est, **sed in tanta rerum caligine quæ nos vndique circumdat, solam haud satis tutam; ideoque authoritatem tanquam certiorem, & fidei magis amicam illi adiunxit, imò plerumque solam sequutus est; ac in primis diuinam sacræ**

Scripturæ facem vbicumque Deus illam allucere voluit tanquam certum & infaillibile medium ad dignoſcendum verum à falſo, & prauum à recto, in iis quæ ad Sacramenta & mores pertinent, adhibuit iuxta Propheticum dictum,
Pſal. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis.* Exinde Conciliorum ſummorumque Pontificum decreta, nec non Sanctorum Patrum effata, tum in propriis fontibus, tum in ipſo iure canonico ſolerter inquiſiuit, denique Doctorum maximè probatorum reſponſa conſuluit, ac præ ceteris ipſum ſanctum Thomam Theologiæ totius apicem obſeruauit eiuſque doctrinæ ſemper adhæſit.

Et in iis quidem quæ nullam aut perexiguam difficultatem recipiunt, vnius tantum aut alterius probati Doctoris calculum adjecit: in grauioribus vero difficultatibus maximorum & nominatiſſimorum Theologorum ſenſa

euoluit, eorumque authoritate stabiliuit ea, quæ probabilissima & quoad praxim tutissima ipsi visa sunt: hæcque omnia quanta potuit breuitate, facilitate ac perspicuitate præstitit aut certè præstare voluit.

Ceterum si quid in hac Theologiæ moralis & practicæ Synopsi lectori minus arrideat hoc ab illo suppliciter postulatur, vt apud se perpendat difficillimum esse, imò vix possibile vniuscuiusque mentem assequi aut votis obsecundare, in tanta rerum adeo implexarum & arduarum varietate ac multitudine quæ in hoc opusculo tractari debuerunt, eiusque angustis limitibus arctari: præterea consideret authorem nihil ex proprio ingenio, cui maximè diffidere debuit, sed omnia & singula vel ex Scripturis sanctis, vel ex ipso iure canonico, vel ex probatissimis authoribus protulisse, eaque insuper non nisi doctissimorum virorum iudicio examinata &

probata in lucem edidisse, ac demum sanctæ Catholicæ, Apostolicæ ac Romanæ Ecclesiæ arbitrio & censuræ, quanta potest animi demissione submittere.

INDEX TRACTATVVM, CAPITVM & Sectionum huius posterioris partis.

TRACTATVS I.

De Sacramentis.

CAPVT I.

De Sacramentis in genere.

CAPVT II.

De Sacramento Baptismi.

CAPVT III.

De Sacramento Confirmationis.

CAPVT IV.

De sanctissimo Eucharistiæ Sacramento.

CAPVT V.

De Sacramento Pœnitentiæ.

INDEX.

APPENDIX.

De Indulgentiis & Purgatorio.

CAPVT VI.

De Sacramento Extremæ Vnctionis.

CAPVT VII.

De Sacramento Ordinis.

CAPVT VIII.

De Sacramento Matrimonij.

TRACTATVS SECVNDVS.

De actibus humanis iuxta diuinæ legis normam dirigendis.

CAPVT I.

De actibus humanis in genere.

CAPVT II.

De Peccatis.

CAPVT III.

De Legibus.

CAPVT IV.

De Legis diuinæ seu Decalogi præceptis.

INDEX.

CAPVT V.

De præceptis Ecclesiæ.

SECTIO VNICA.

Explicatur tertium Ecclesiæ præceptum quod est de ieiunio.

CAPVT VI.

De Censuris Ecclesiasticis & Irregularitate.

APPENDIX.

De statu Clericali, & Ecclesiasticæ hierarchiæ disciplina.

INDEX.

Approbatio Doctorum.

NOs in sacrâ Theologiæ facultate Parisiensi Doctores Sorbonici fidem facimus lectum esse examinatumque à nobis librum, cui titulus est, *Medulla Theologica, &c. pars altera Authore Magistro* LUDOVICO ABELLY *Doctore Theologo, & Sancti Iudoci Parisiis Rectore*, nihilque repertum in eo quod sit Catholicæ, Apostolicæ & Romanæ fidei, ac Doctrinæ bonisque moribus contrarium. Datum Parisiis die trigesima Septembris anno Domini 1651.

R. DUVAL.

M. GRANDIN.

MEDVLLÆ THEOLOGICÆ PARS POSTERIOR,

Complectens ea quæ ad Sacramenta & mores pertinent.

TRACTATVS PRIMVS.

DE SACRAMENTIS.

QVOD olim per Prophetam pollicitus fuerat Deus, effusurum se super seruos suos & ancillas suas aquam mundam, quâ emundarentur ab omnibus inquinamentis suis, hoc præsertim in Sacramentis à Christo Domino postmodùm institutis adimpleuit: hæc siquidem sunt veluti vasa quædam sacra, quæ (vt declarat Concilium Tridentinum) diuinum illum gratiæ sanantis & sanctificantis liquorem in se continent, & ex se diffundunt: hi sunt fontes illi Saluatoris, ex quibus haurire possumus in gaudio aquam viuam, quæ fiat in nobis fons aquæ salientis in vitam æternam. Certè si bonorum illorum, quæ desursùm sunt, quæque à Patre luminum descendunt, iusti sumus æstimatores, inter alia innu-

Ezech. 36.

Sess. 7 can. 6

Isa. 12.

S. Ioa. 4.

mera nobis cælitùs collata, Sacramentorum illorum institutionem, & in ipsis Sacramentis diuinæ charitatis exuberantiam, religioso in primis cultu suspicere, & grato quantùm possumus animo suscipere debemus, nec non peculiari studio, diligentia & affectu perdiscendæ huic cælesti de Sacramentis doctrinæ incumbere, vt eos decet, quos ministros suos ac mysteriorum dispensatores Christus Dominus constituere voluit, & à quibus dispensationis illius rationem se aliquandò exacturum esse contestatus est.

De ipsis igitur Sacramentis primùm in genere, tùm posteà in particulari, secundùm ordinem à Sancto Doctore præscriptum, nobis deinceps agendum est.

CAPVT PRIMVM.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

SECTIO I.

Quid sit Sacramentum.

NOMEN Sacramenti duobus præsertim modis apud sacros scriptores acceptum reperitur. 1. pro re occultâ & latente; quo sensu Ephes. 2. dicitur, *Vt notum nobis faceret Sacramentum voluntatis suæ*; & Sap. 2. *Nescierunt Sacramenta Dei:* 2. pro ipsius rei latentis & occultæ signo, vt Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo & in Ecclesiâ:* vbi matrimonium ab Apostolo Sacramentum magnum appellatur, quià est signum magnæ alicuius rei latentis & occultæ, nempe coniunctionis Christi cum Ecclesiâ.

In hac autem posteriori acceptione nomen Sacramenti communiter à SS. Patribus & ab ipsa Ecclesiâ vsurpatum est, ad exprimendas sacras quasdam ceremonias ad nostram sanctificationem diuinitùs institutas, vt ex infrà dicendis patebit.

Hoc igitur sensu Sacramentum in Catechismo Concilij Trid. definitur: *Res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis & iustitiæ, tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.* Part. 2. cap. 1.

Dicitur 1. *Res sensibus subiecta*, seu, vt loquitur S. Doctor, *signum sensibile:* quia hoc ad suauem Dei prouidentiam pertinuit, vt per res exteriores, & signa quædam sensibilia ad cognitionem & perceptionem rerum spiritualium & diuinarum veluti manu duceremur: *Si enim incorporeus esses!* (vt ait S. Chrysost.) *nudè ipsa dona incorporea tibi tradidisset; sed quia corpori coniuncta est anima tua, ideò rebus sensibilibus tibi intelligenda traduntur.* q. 60. art. 2. ad 4. Hom. 83. in sanct. Matt.

Dicitur 2. *Ex Dei institutione:* Sacramentum enim non est signum naturale aut physicum, sed ex sola Dei voluntate & institutione, cuius solius est instituere signa illa, quæ iustitiam & sanctitatem significare & conferre possint; sicut illius solius est sanctitatem ipsam & iustitiam efficere, vt docet S. Thomas: quod tamen non obstat, quin (vt idem S. Doctor asserit) Christus Dominus etiam, in quantùm homo, fuerit causa ministerialis principalis ipsorum Sacramentorum, ad eorumque interiores effectus non solùm meritoriè, sed etiam efficienter in ratione causæ instrumentalis operetur. p. 3. q. 64. a. 2. art. 3.

Dicitur denique, *Sanctitatis & iustitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habere:* quibus verbis indicatur Sacramentum esse signum quoddam practicum, cuius vsu seu applicatione fideles interiùs ex opere operato sanctificentur, & exteriùs veluti Symbolo, seu notâ quadam ab aliis Gentibus discernantur: quæ omnia ex dicendis pleniùs & faciliùs poterunt intelligi.

Est autem obseruandum hâc vltimâ definitionis particulâ Sacramenta legis gratiæ præsertim distingui à Sacramentis legis naturæ & Mosaicæ: quamuis enim essent signa quædam sensibilia ad sanctitatem & iustitiam significandam diuinitùs instituta, vnde Apostolus dicit, Circumcisionem fuisse *Signaculum iustitiæ fidei*; non ta- Rom. 4.

q.62. a. 6. menilliuss efficiendæ & ex opere operato conferendæ vim habebant, vt docet S. Thomas: vnde idem Apoſtolus illa vocat *Infirma & egena elementa*: & S. Auguſtinus, *vetera* (inquit) *Sacramenta promittebant gratiam, noſtra verò eam exhibent.*

Gal. 4. Li. 19. cõtra Fauſt. c. 18.

SECTIO II.

Vtrum Sacramenta nouæ legis conſtent rebus & verbis tanquàm materiâ & formâ.

AD iuuandam humanæ mentis imbecillitatem in percipiendis iis, quæ ad Sacramentorum rationem ſpectant, Eccleſia diuinitùs inſpirata certos loquendi modos adinuenit, & ex rerum naturalium ſimilitudine deduxit, per quos ideam quandam, licet aliquatenùs imperfectam, veram tamen & certam myſteriorum illorum ſupernaturalium conciperemus. Sicut igitur cernimus ſubſtantias omnes corporeas conſtare duobus principiis componentibus, materiâ ſcilicet & formâ; ſic ad percipiendam naturam Sacramentorum, duas veluti partes in vnoquoque illorum diſtinguendas eſſe docuit: vnam quæ materiæ, alteram quæ formæ rationem obtineret. Ita expreſsè declaratur in Concil. Florent. in Decreto Eugenij Papæ, vbi poſt enumerationem ſeptem Sacramentorum nouæ legis, hæc verba ſubjunguntur: *Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquàm materiâ, verbis tanquam formâ, & perſonâ miniſtri.*

Eſt autẽ obſeruandũ nomine rerũ, quæ dicuntur eſſe inſtar materiæ, intelligi id omne, quod in Sacramentis indeterminatam habet ſignificationem; nomine verò verborum id, per quod illud determinatur: exempli gratiâ in Baptiſmo

q. 60. aqua naturalis ſe habet inſtar materiæ; quia (vt

a. 6. docet S. Thomas) *Significare poteſt & ablutionem*

propter suam humiditatem, & refrigerium propter suam frigiditatem: sed cùm dicitur (ego te baptizo) manifestatur, quòd aqua vtimur in Baptismo ad significandam emundationem spiritualem.

Quæres an materia formæ coniungi debeat, & simul tempore cum illâ existere, vt Sacramẽtum validè conficiatur. Respondetur id ex cuiusque Sacramenti naturâ esse dignoscendum. Nam in confectione Sacramenti Eucharistiæ requiritur, vt eo ipso tempore, quo verba formæ proferuntur, materia præsens sit; hanc enim vt præsentem significat pronomen demonstratiuum (*hoc* vel *hic*) quod in forma ponitur. In Sacramento autem Pœnitentiæ, cùm forma non significet applicationem materiæ, sed proferatur per modum iudicij, nec in iudicio requiratur vt sententia iudicis cum rei accusatione tempore coniuncta sit; hinc fit, vt in hoc Sacramento non requiratur, vt absolutionis forma cũ confessione & aliis actibus pœnitentis, qui materiæ locum tenent, tempore coniungatur. In aliis verò Sacramentis quæ in actione aliqua transeunte consistunt, & quorum forma applicationem ipsius materiæ significat; quamuis aliqui doctores arbitrentur ad illorum validitatem satis esse, vt moralis aliqua coniunctio inter materiam & formam reperiatur, adeòque validum, verbi gratiâ, fore Baptismum, si statim post ablutionem verba formæ proferantur, aut post formæ prolationem ablutio sequatur; certior tamen & tutior in praxi est aliorum omnium doctorum sententia, qui asserunt materiam ac formam simul reipsa debere coniungi, ita vt simul tempore, materia Sacramenti applicetur & verba formæ proferantur; aut saltem priusquàm materiæ applicatio finiatur, formæ prolatio inchoetur; vel vice versâ. Ita glossa in cap. (*detrahet*,) causa 1. quæst. 1. Ioan. Maior. Richardus, Scotus, Paludanus, Syluester, Nauarrus, & alij quos citat, & quibus subscribit Viualdus in Candelabro aureo 1. part. tit. 1. num. 15.

Cæterùm ad faciliorem intelligentiam eo-

rum, quæ de vnoquoque Sacramento in particulari dicenda sunt, Theologi communiter duplicem distinguere solent materiam in Sacramentis, saltem in iis quæ in vsu seu actione transeunte consistunt (qualia sunt omnia nouæ legis Sacramenta præter sanctissimam Eucharistiam, vt suo loco explicabitur) remotam scilicet & propinquam. Materia remota dicitur res illa, circa quam actio Sacramenti exercetur, vt aqua naturalis in Baptismo, oleum balsamo mixtum in Confirmatione, &c. Materia verò propinqua dicitur ipse actus, seu vsus illius rei sensibilis, putà ablutio, vnctio, &c.

SECTIO III.

Vtrum ad conficienda Sacramenta determinata res ac determinata verba requirantur.

AD propositam quæstionem communis Theologorum responsio est affirmatiua; nimirùm, supposita institutione Sacramentorũ nouæ legis diuinitùs facta, ad validam illorum confectionem res easdem & eadem verba requiri determinatè secũdùm ipsius Christi Domini instituentis voluntatem. Ratio est; quia, cùm Sacramentum confici nequeat nisi in rebus illis & verbis, quæ ex instituto Dei gratiam sanctificantem significare ac efficere possunt (vt constat ex dictis sectione prima) si Deus significationem illam & efficaciam certis tantùm & determinatis rebus, certis item & determinatis verbis imposuit; sequitur quòd nonnisi rebus & verbis illis à Deo determinatis Sacramentum confici possit. Ita argumentatur S. Doctor q. 60. a. 5. & 7.

Sess. 21. cap. 2. Quod cõfirmari potest ex eo quòd concilium Trid. declarat Ecclesiam posse circa Sacramentorum dispensationẽ statuere vel mutare ea, quæ suscipientium vtilitati & ipsorum Sacramentorum venerationi pro rerum, temporum ac locorum varietate magis expedire iudicauerit; *Sal-*

uâ tamen illorum ſubſtantiâ. Quibus verbis ſignificat non eſſe in Eccleſia poteſtatem immutandi ea, quæ ad Sacramentorum ſubſtantiam pertinent; ſed eſſe prorsùs neceſſarium retinere omnia illa, quæ ex diuina inſtitutione determinata ſunt: vnde etiam S. Auguſtinus, *Certa ſunt* inquit *verba euangelica, ſine quibus non poteſt Baptiſmus conſecrari:* & lib. 20. cont. Fauſt. cap. 13. *Noſter calix & panis certâ conſecratione myſticus, fit nobis Corpus Chriſti.* Li. 6. cont. Don. c. 25.

Eſt autem obſeruandum determinationẽ illam materiæ & formæ, ſeu rerum & verborũ, non eſſe æqualem & eiuſdem rationis in omnibus Sacramẽtis nouæ legis. Quod enim ſpectat ad materiã, determinatio illius petenda eſt præſertim ex aptitudine ad vſum ipſius Sacramenti ſecundùm inſtitutionem diuinam; vnde fit, vt aqua congelata, quamuis eiuſdem ſpeciei ſit cum liquidâ; non eſt tamen materia Baptiſmi ſufficiens: quia non eſt apta ad corporalem ablutionem. E contrario in Sacramento Pœnitentiæ, quilibet dolor de peccatis ex ſupernaturali aliquo motiuo elicitus, licet non eiuſdem ſpeciei, ſufficit ad illius Sacramenti validitatem; quia ſcilicet dolor ille quocunque ex motiuo ſupernaturali elicitus, ac proinde cuiuſcunque ſit ſpeciei, eſt diſpoſitio ſufficiens ex parte pœnitentis confitentis ad abſolutionem peccatorum recipiendam, vt infrà ſuo loco explicabitur.

Quod verò ſpectat ad formam; cùm in reliquis ſex Sacramentis certa quædam & determinata verba ore prolata requirantur, in Matrimonio ſigna & nutus ad conſenſum de præſenti exprimendum verborum loco ſubſtitui poſſunt, vt ſuo loco dicetur.

In aliis etiam Sacramentis, quæ certa verba ore prolata requirunt, determinatio verborum illorum deſumenda non eſt ex qualitate ſoni ſyllabarumque quibus illa conſtant, ſed ex ſignificatione; ita vt eadem determinatè verba cenſeantur, quorum eadem eſt ſignificatio, vt docet S. Thomas citato art. 7. in reſp. ad 1.

Quæres 1. Vnde nam ſcire poſſimus, quænam ſint res illæ determinatæ, verba item determinata, quæ ad validam Sacramentorum confectionem ex diuina inſtitutione neceſſariò requiruntur. Reſpondetur id conſtare, partim ex ſacris ſcripturis, partim ex traditione diuinâ, quam ex ipſius Eccleſiæ vel expreſſa declaratione, vel continua praxi diſcimus: Vnde S. Dionyſius ſic loquitur: *Primi duces Sacerdotalis muneris viſibilibus ſignis cæleſtia Sacramenta texuerunt, & partim ſcriptis, partim non ſcriptis inſtitutionibus nobis tradiderunt.* Quid autem ſcriptura vel traditio de propria ipſorum Sacramentorum materiâ & formâ doceat, explicabitur, cùm de vnoquoque illorum in particulari agetur.

Li. de Eccle. Hier. c. 1.

Quæres 2. quænam mutatio in rebus illis & verbis diuinitùs determinatis Sacramentorum validitatem impediat. Reſpondetur mutationem quamcunque in rebus illis aut verbis, ſeu in materiâ aut formâ, ſi ſubſtantialis ſit, Sacramentum irritum & inualidum reddere; ſin verò tantùm accidentalis, validè quidem, ſed tamen illicitè confici Sacramentum, niſi neceſſitas aut alia legitima cauſa excuſet. Ita S. Tho. citata q. 60. art. 8. & communiter alij.

Tunc autem materiæ Sacramentorum mutatio ſubſtantialis cenſetur, quando tanta eſt, vt ſecundùm communem vſum & æſtimationem hominum differat ratione & appellatione à materia, quam Chriſtus præſcripſit & Eccleſia vſurpat; ſiue differentia illa ſit ſpecifica, ſiue non ſit, vt rectè docet Suares: exempli gratiâ, farinacea maſſa nondùm piſta & igne cocta. non eſt apta materia ad conficiendum Euchariſtiæ Sacramentum; quia ſecundùm communem vſum & æſtimationem hominum non eſt panis, ſiue eandem ſpecie formam phyſicam cum ipſo pane habeat, ſiue non.

diſp. 2. de Sacra. ſec. 4.

Contraria ratione mutatio illa materiæ cenſetur accidentalis, ſi materia ſecundùm communem vſum & æſtimationem eadem ſit, licet qualitas fortaſſe aliqua illi deſit, quæ ex præce-

pri Ecclesiastici necessitate aliàs requiratur; putà si panis ille sit ater, fermentatus, &c.

Similiter formæ Sacramentorum mutatio illa substantialis censeri debet, cùm tanta est, vt communi hominum iudicio non retineat eum sensum, quem habet forma à Christo præscripta: quòd si sensum illum retineat, qualiscunque mutatio fiat, accidentalis tantùm est. Ita S. Th. citato art. 8.

Ex quo intelligitur mutationem formæ fore tantùm accidentalem: exempli gratiâ, Si sit solius idiomatis; vt si quis Baptizet vel consecret lingua vulgari vel græca: Si fiat aliqua verborum transpositio oratione eundem sensum retinente: Si vox aliqua detrahatur, quæ non pertineat ad substantiam formæ: Aut si verbum aliquod addatur, quod tamen illius sensum non euertat: Item si consueta formæ verba mutentur in alia synonyma; dicuntur autem synonyma, quæ idem, non quomodocunque, sed eodem modo, id est tam explicitè & distinctè significant: si denique verba formæ corruptè proferantur, ita nihilominùs vt tota illa oratio corruptis dictionibus constans, habitâ ratione materiæ cui applicatur & aliarum circumstantiarum, iuxta communem hominum concipiendi modum, eundem in audientium animis sensum generet. In his omnibus & similibus casibus mutatio formæ censetur esse tantummodò accidentalis, vt docet S.Th.& post illum Paludanus, Sotus & alij, quos citat & sequitur Laymanus tract. 1. de Sacra. in communi, cap. 4. Hæc autem mutatio accidentalis, quamuis si aduertentet & sine vlla rationabili causa fiat, ministrum peccati reum efficiat, ipsius tamen Sacramenti validitatem non impedit. q. 60. a. 7. ad. 3.

SECTIO IV.

Vtrum, & qua ratione Sacramenta noua legis gratiam conferant.

QVod spectat ad primam quæstionis propositæ partem, certum est ex fide nouæ legis Sacramenta gratiam conferre, quo-
lib. 5. de hæ. cunque modo illam conferant. Huic veritati
rel. oppositus olim fuit error Messalianorum, qui teste S. Damasceno vim sanctificandi non tribuebant Sacramentis, sed solis precibus: à quo errore non longè absunt nostri temporis Hæretici, qui (vt obseruat Bellarminus) gratiam, quæ
tom. 3 in Sacramentorum susceptione recipitur, non
lib. 2. eorum efficaciæ aut virtuti, sed soli suscipien-
c. 2. tium fidei ascribunt.

Refellitur hic error, & veritas nostræ fidei probatur 1. ex scriptura, cuius testimoniis variis expresse constat Baptismum, Pœnitentiam, Eucharistiam, Ordinem, & extremam Vnctionem gratiam conferre: Vnde sequitur & alia Sacramenta eundem effectum habere, cùm horum & illorum sit par ratio.

De Baptismo constat ex his verbis S. Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, &c.* quibus regeneratio spiritualis, quæ per gratiam fit, aquæ Baptismali tanquam causæ tribuitur.

De Pœnitentia S. Ioan. 20. *quorum remiseritis peccata, remittentur eis:* quibus significatur (vt
Sess. declarat Concil. Trid.) Sacerdotes in Sacramen-
14. c. to Pœnitentiæ per absolutionem verè peccata
3. & 9. remittere, ac proinde gratiam conferre.

De Eucharistia S. Ioan. 6. *qui manducat me, & ipse viuet propter me*, vita scilicet gratiæ.

De Ordine 2. ad Timoth. 1. *Admoneo te vt resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum.*

De Extrema Vnctione denique S. Iacob. 5. *vngentes eum oleo in nomine Domini, &c. & si in peccatis sit, remittentur ei:* Vbi declaratur vis

huius Sacramenti ad peccata remittenda, proindeque ad gratiam conferendam.

Probatur 2. ex Concil. Florent. in decreto Eugenij, & Tridentino Sess. 7. cap. 6. & 7. vbi expresse definitur *Gratiam conferri per noua legis Sacramenta semper & omnibus quantum est ex parte Dei, si ritè ea suscipiant.*

Probatur 3. ex S. Aug. expresse asserente *Sacramenta noui testamenti dare salutem:* Et S. Chrysostomo dicente *Deum per visibilia signa* (Sacramenta scilicet) *inuisibilem largiri virtutem.* In Ps. 73. Hom. 60. ad pop.

Quod spectat ad secundam partem propositæ quæstionis, certum est etiam ex fide Sacramenta nouæ legis gratiam producere & conferre, non solùm in quantùm suscipientes ad aliquem actum fidei aut alium pium affectum obiectiuè excitant, vt dicunt Hæretici; sed propria virtute & efficaciâ; non quidem principaliter (quod solius Dei proprium est) sed instrumentaliter, & (vt loquuntur Doctores) ex opere operato.

Vt hæc veritas faciliùs intelligatur, obseruandum est gratiam conferri ex opere operantis in aliquo Sacramento idem esse, atque conferri intuitu meriti ipsius operantis, seu illius qui est conficiens, vel administrans Sacramentum, aut illud suscipiens. Ex opere autem operato gratiam conferri idem esse, ac conferri gratiam præcisè vi ipsius operis operati, id est facti, prout iuxtà diuinam institutionem faciendum est.

His obseruatis veritas nostræ assertionis probatur, & error oppositus refellitur 1. authoritate scripturarum quæ suprà relatæ sunt, ex quibus satis apertè colligitur Sacramenta efficaciâ aliquâ & virtute sibi propriâ, proindeque ex opere operato remissionem peccatorum & gratiam conferre.

Probatur 2. authoritate Concilij Trid. *Si quis dixerit per noua legis Sacramenta non conferri gratiam ex opere operato, anathema sit.* Sess. 7 can. 8.

Probatur 3. authoritate S. Augustini lib. 19. cont. Faust. vbi dicit vim Sacramentorum esse *inenarrabilem*; & cap. 16. *Sacramenta noua legis* c. 11.

plurimùm à legalibus distare, & esse virtute maiora, vtilitate potiora: Atqui virtus Sacramentorum, nouæ legis nec esset inenarrabilis, nec maior aut potior virtute Sacramentorum antiquæ legis, si eo tantùm modo gratiam conferrent, quo asserunt Hæretici. Item S. Cypriani Ser. de Cœna Dom. vbi dicit: *Sacramentis inesse æterna vitæ effectum:* Et S. Bernardi in Ser. de eadem Cœna Dom. *Si quis vestrum* (inquit) *non tam sæpe modo, nec tam acerbos sentit iracundiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut cæterorum huiusmodi; gratias agat corpori & sanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo.*

Addimus Innocentium III. summum Pontificem, qui lib. 3. de mysteriis Missæ dicit *Missæ*
c. 5. *sacrificium conferre gratiam, licet per malos ministros; quia, etiamsi opus operans fortasse sit immundum ex parte ministri, attamen opus operatum est semper mundum respectu Dei.*

Quærunt Theologi, vtrum Sacramenta nouæ legis moraliter tantùm, an etiam physicè gratiam producant?

Respondetur 1. certum esse Sacramenta nouæ legis semper esse causas morales gratiæ, quæ ex opere operato conferuntur dignè suscipientibus; siquidem ad gratiam illam producendam & suscipientibus largiendam mouent ipsum Deum gratiæ omnis authorem & largitorem, qui ideò gratiam illam tunc vult conferre, quia Sacramentum rectè perfectum & debitè susceptum est. Sunt autem causæ morales non quidem principales, sed tantùm instrumentales; tùm
Sess. 6 quia sic vocantur à Concil. Trid. tùm quia cau-
cap. 7. sa moralis principalis ipsius gratiæ est Passio Christi Domini (vt ibidem dicitur) in cuius solummodò virtute Sacramenta hunc suum effectum attingunt.

Respondetur 2. probabilissimum esse Sacra-
disp. menta nouæ legis non tantùm moraliter, sed
9. de etiam physicè gratiam producere. Ita Caietanus,
Sacr. Alanus Cardinalis, & plures alij, quos citat &
Sec. 2. sequitur Suares; Quibus etiam fauere videtur S.

Doctor: Et SS. Patres id satis apertè innuere videntur, cùm modum illum, quo Sacramenta gratiam producunt, admirabilem aut inexplicabilem esse dicunt: vt S. Cyrillus Alexand. lib. 4. in S. Ioan. vbi de Sacramentorum effectu loquens, *Quomodò autem* (inquit) *id fiat, nec mente intelligere, nec lingua dicere possumus, sed silentio atque firma fide suscipimus*: Et S. August. tract. 80. in S. Ioan. *Vnde* (inquit) *tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat?* Atqui virtus illa Sacramentorum nec tanta esset, nec ineffabilis aut incomprehensibilis dici deberet, si moraliter tantùm gratiam produceret; cùm hæc moralis efficientia facilè intelligi & explicari posset. S. Item Leo Papa Serm. 5. de Natiuit. asserit *Virtutem Altissimi, qua fecit vt Maria pareret Saluatorem, facere quoque vt regeneret vnda credentem*: Atqui Beatissima virgo non solùm moraliter, sed etiam physicè ad Incarnationem Christi Domini concurrit: Ergo, &c.

q. 62. a. 1. 2. & 3.

ca. 24.

Hinc obiter colliges quanta sit Sacramentorum nouæ legis excellentia & dignitas, quanta virtus & efficacia illis insit; proindéque quanti à nobis illa æstimari, qua reuerentia tractari & suscipi oporteat, & quantæ Deo optimo maximo illorum authori & largitori gratiæ debeantur.

SECTIO V.

Quam gratiam Sacramenta noua legis conferant.

Dicendum 1. certum esse, vt ex ante dictis patet, Sacramenta omnia nouæ legis conferre gratiam sanctificantem, siue primam vt Baptismus & Pœnitentia, siue illius augmentum vt reliqua Sacramenta; de quibus suis locis fusiùs agetur.

Dicendum 2. Sacramenta nouæ legis præter gratiam sanctificantem, conferre quoque virtutum supernaturalium habitus & dona Spiritus sancti, siue illorum habituum & donorum au-

Sess. 6 cap. 7. gmentum. Id constat tum ex Concil. Trid. asserete iustificationem non esse solam peccatorum remissionem, sed sanctificationem & renouationem interioris hominis per susceptionem gratiæ & donorum; & in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum simul infundi fidem, spem & Charitatem; cuius quidem iustificationis caussam instrumentalem dicit esse Baptismi Sacramentum: tum etiam ex eo quòd iuxta communem & certam Theologorum doctrinam, gratiæ sanctificantis infusionem perpetuò comitatur habituum illorum & donorum infusio, vt in priori huius operis parte, tractatu de gratia explicatum est.

Dicendum 3. præter gratiam sanctificantem, dona, & virtutes, Sacramenta nouæ legis conferre quædam actualis gratiæ auxilia conducentia ad consequendos proprios fines, ob quos ipsa Sacramenta instituta sunt. Ita S. Tho. q. 62. a. 2. vbi expressis verbis dicit, *Gratiam Sacramentalem addere supra gratiam communiter dictam, & super virtutes & dona, quoddam diuinum auxilium ad consequendum Sacramenti finem.*

Et certè nisi hoc verum esset, frustrà tot Sacramenta instituta forent; eumdem siquidem effectum haberent, ad quem vnum illorum abundè sufficeret.

Quæres 1. quænam sint illa specialia gratiæ auxilia, quæ à Sacramentis nouæ legis conferuntur.

Sess. 7 can. 7. Respondetur illa esse, quæ in Concilio Flor. in decreto Eugenij Papæ enumerantur his verbis: *Per Baptismum spiritualiter renascimur: Per Confirmationem augemur in gratia & roboramur in fide: renati autem & roborati nutrimur diuinâ Eucharistiæ alimoniâ: Quod si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur: spiritualiter & corporaliter prout animæ expedit per Extremam Vnctionem: per Ordinem verò Ecclesia gubernatur & multiplicatur spiritualiter: per Matrimonium augetur corporaliter.* Quæ quidem omnia distinctiùs & faciliùs intelligentur ex iis, quæ

infrà de vnoquoque Sacramento in particulari dicenda sunt.

Quæres 2. vtrum Sacramenta gratiam sanctificantem & prædicta auxilia conferant omnibus suscipientibus.

Respondetur certum esse ex fide, ac in Concil. Trid. definitum, gratiam sanctificantem per Sacramenta nouæ legis, quantùm est ex parte Dei, semper & omnibus ea dignè suscipientibus conferri. Quod autem spectat ad illa specialia auxilia, dicendum est illa tribui omnibus, qui gratiam ipsam sanctificantem ex Sacramentis dignè susceptis recipiunt; dispositio enim illa quæ sufficit ad recipiendum primarium Sacramenti effectum, qui est gratia ipsa sanctificans, sufficit etiam ad secundarium, qui in illis actualibus auxiliis consistit. Tribuuntur autem illa specialia auxilia non statim atque Sacramentum recipitur, sed iis temporibus & occasionibus quibus aptum & conueniens videtur illi, qui est (vt ait Propheta.) *Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione*, vt fusiùs explicat Gammachæus. Ex qua doctrina sequitur (quod valdè notandum est) nulla eiusmodi auxilia ex operè operato vnquam illis tribui, qui ob defectum dispositionis ex Sacramento indignè suscepto gratiam sanctificantem nunquam recipiunt; cùm gratia illa sit primarius Sacramenti effectus, in quo reliqui veluti radicantur.

Sess. 7 can. 7.

Psal. 9

ad q. 62. c. 1.

Quæres 3. vtrum Sacramenta nouæ legis æqualem semper gratiam conferant.

Respondetur quæstionem illam in duplici sensu accipi posse: 1. an diuersa Sacramenta, verbi gratia Baptismus & Eucharistia, æqualem conferant gratiam: & dicendum est conferre inæqualem; cùm probabilissimum sit Deum voluisse per Sacramenta perfectiora & digniora cæteris paribus maiorem & vberiorem gratiam cōferre: est autem de fide, & in Concilio Trid. definitum, Sacramenta omnia non esse inter se æqualia, sed alia aliis digniora esse & excellentiora: Vnde infertur Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum

Sess. 7 can. 3.

maiorem & vberiorem præ aliis Sacramentis conferre gratiam, cùm omnium dignissimum & præstantissimum sit, vt satis indicat Concilium Trid. & multiplici ratione probat S. Doctor q. 65. a. 3. Vbi etiam secundum dignitatis locum tribuit Ordini, tertium Confirmationi, quartum Baptismo, quintum Extremæ-Vnctioni, sextum Pœnitentiæ, & septimum Matrimonio.

Sess. 13 cap. 1. & seq.

2. Proposita quæstio intelligi potest, vtrum vnum & idem Sacramentum æqualem omnibus illud suscipientibus conferat gratiam: Et dicendum est eò maiorem conferre, non modò ex opere operãtis sed etiam ex opere operato, quò perfectiùs ad illud disponuntur. Quòd constat tùm ex Concilio Trid. sess. 6. Vbi loquens de adultorum iustificatione, cuius instrumentalem causam dicit esse Baptismum, expresse asserit illos iustitiam recipere *Secundùm propriam cuiusque dispositionem & cooperationem*: tum ex authoritate S. Doctoris, S. Bonauenturæ, & aliorum quos citat & quibus subscribit Gammachæus: Tum etiam ex eo quòd ad suauem Dei prouidentiam pertinere videatur, vt meliùs & perfectiùs dispositis maiora & vberiora gratiæ suæ munera largiatur.

cap. 7.

ad q. 62. c. 2.

Hæc autem melior & perfectior dispositio consistit præsertim in maiori perfectione, intentione, continuatione, & multiplicatione actuum fidei, spei, charitatis, religionis, &c. qui in ordine ad Sacramenti susceptionem eliciuntur; siue tunc eliciantur cùm Sacramentum suscipitur; siue anteà in ordine ad illud eliciti fuerint: Ex quibus tamen videntur cæteris paribus meliùs disponere actus illi, qui eo tempore exercentur, quo Sacramentum actu suscipitur.

Dices inde sequi gratiam illam vberiorem, quæ meliùs dispositis tribuitur, fore ex opere operantis, cùm detur intuitu meriti ipsius suscipientis.

Respondetur actus illos, per quos homo ad Sacramentum aliquod suscipiendum disponitur, spectari posse duobus modis: 1. prout sunt ex

se alicuius gratiæ meritorij: 2. prout passiuè disponunt subiectum suum, & magis aptum reddunt ad effectum Sacramenti recipiendum. Et sic duplex illis respondet gratia: si spectentur priori modo, gratiam merentur ex opere operantis; si posteriori, reddunt hominem aptum ad maiorem gratiam sacramentalem ex opere operato recipiendam.

Instabis, sacramenta agere necessariò, ergò æqualiter.

Respondetur verum esse, si subiecta sint æqualiter disposita; falsum verò, si inæqualiter: sicut sol æqualiter vndequaque lumen suum diffundit, quod tamen maximè inæqualiter in corporibus inferioribus recipitur; aliter siquidem in diaphano, aliter in opaco, aliter in stellis, aliter in luto & lapidibus impolitis.

SECTIO VI.

Vtrum per aliqua Sacramenta imprimatur character.

NOmine characteris intelligitur signum quoddam spirituale, quod animæ per quædam Sacramenta imprimitur, de quo

Dicendum 1. eiusmodi characterem verè imprimi animæ per susceptionem quorumdam Sacramentorum. Ita S. Tho. & communiter omnes, estque de fide, vt in Concilio Florent. & Trid. definitum, vt infrà dicetur.

Probatur 1. ex cap. 1. ad Ephes. *In quo & credentes signati estis:* vbi Apostolus loquitur de signaculo spirituali quod accipitur in Baptismo, prout hunc locum exponunt SS. Chrysost. Hieron. & alij apud Bellarminum. Item 2. Corinth. 1. vbi Apostolus de Confirmationis Sacramento loquens, Vnctioni illius signaculum coniungit: *Vnxit nos Deus, & signauit nos.* tom. 3. l. 2. c. 20.

Probatur 2. ex S. Ambros. lib. 1. de Spiritu sancto: *Spiritu signamur*, inquit, *vt splendorem atque imaginem eius tenere possimus, quod est vtique*

spirituale signaculum: & S. Aug. Serm. de gestis
c. 6. cum Emerito; vbi loquens de Baptismo: *Iste*, inquit, *est character imperatoris mei; de isto charactere militibus suis, vel potius comitibus suis, vt hunc imprimerent eis quos congregabant castris eius, præcepit dicens: Ite baptisate omnes gentes in nomine Patris, &c.*

Dicendum 2. Characterem illum esse indelebilem, nec vllis peccatis posse oblitterari; ac proinde Sacramenta quæ illum imprimunt, itea. 5. rari non posse. Ita S. Tho. Et expressè definitum est in Concilio Florent. in decreto Eugenij, & in Tridentino sess. 7. can. 9. Et ante præfata Concilia id ipsum docuerunt SS. Patres, Vt S. Cyril. Hierosol. præfat. in catecheses, vbi Baptismi Sacramentum per effectus definiens dicit esse *signaculum sanctum & indelebile*: & S. c. 13. Aug. lib. 2. cont. Epist. Parmeniani loquens de Baptismo & Ordine, dicit Sacramenta illa non minùs inhærere apostatis quàm corporalem notam imperatoris militibus fugitiuis; ideoque illa non esse iteranda, dum apostatæ redeunt ad Ecclesiam.

In ref. ab. 3. Docet autem S. Thomas characterem illum manere etiam post hanc vitam, non solùm in animabus beatorum, sed etiam damnatorum; in illis quidem ad maiorem ornatum & splendorem, in istis verò ad maiorem ignominiam & confusionem.

a. 6. Dicendum 3. tria tantùm Sacramenta imprimere characterem; Baptismum scilicet, Confirmationem, & Ordinem. Ita S. Doctor; & constat ex Concil. Florent. in citato decret. Eug. & Tridentino sess. 7. can. 9. & etiam ex praxi continua totius Ecclesiæ, quæ tria illa Sacramenta iterari non posse, alia verò quatuor iterari posse apertè demonstrat: cuius quidem discriminis alia sufficiens causa afferri non potest, nisi quòd tria illa imprimant characterem, reliqua Lib. 2. verò non imprimant, vt fusè probat Bellarde Sa. minus.

c. 22. Quærunt Theologi quid sit propriè character

ille Sacramentalis? Omissis variis super hac re doctorum sententiis, omnium probabilissimè loquuntur illi, qui iuxta doctrinam S. Thomæ asserūt characterem illum esse qualitatem quandam spiritualem supernaturalem, quæ tria præsertim efficit in anima, cui imprimitur. Primum est, quòd conferat quandam potestatem spiritualem ad ea peragenda quæ ad cultum diuinum spectant: quæquidem potestas est vel passiua vt in Baptismo, per cuius characterem redditur homo idoneus ad alia Sacramenta licitè & validè suscipienda; vel actiua vt in Ordine & Confirmatione: per Ordinem enim efficitur homo idoneus ad Sacramenta aliis ministranda; per Confirmationem verò ad fidem profitendam. Secundum est, quòd hominem Christo Domino configuret, à quo tamquam summo sacerdote deriuatur omnis potestas spiritualis; & ideò, qui charactere aliquo Sacramentali insigniti sunt, Christo Domino similiores efficiuntur præ aliis, qui simili charactere non sunt insigniti. Tertium denique est, quòd consignet hominem, eumque ab aliis secernat, qui eiusmodi characterem non receperunt; ita vt (verbi gratia) illi qui charactere sacerdotali prædıti sunt, quouis in loco vel statu reperiantur, per totam æternitatem vt tales agnosci poterunt & ab aliis distingui: quæ omnia fusiùs explicata apud eumdem Bellarminum videri possunt. c.19.

q. 63. 2. 2. & 3.

SECTIO VII.

Quis sit numerus, & quæ necessitas Sacramentorum nouæ legis.

CERTVM est ex fide septem esse Sacramenta nouæ legis, nec plura, nec pauciora; scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam-Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium. Ita expressè definitum habetur in Concil. Florent. in decret. Eug. & in Concil. Trident. sess. 7. can. 1.

Plura nullus vnquam hæreticus agnouit, pau-

ciora multi, præsertim recentiores, qui, cùm in eo solummodò inter se conueniant quod veritati aduersentur, circa ipsorum tamen Sacramentorum numerum maximè ab inuicem discrepãt, & distrahuntur in varios & multiplices errores: Alij siquidem vnum tantummodò Sacramentum esse contendunt: alij duo; alij tria recipiunt, nec tamen eodem modo: Quidam enim Baptismum, Euchariſtiam, & Pœnitentiam inter Sacramenta solummodò numerant. Alij Pœnitentiæ loco Matrimonium, alij Ordinationem substituunt: quæ omnia fusiùs apud Bellarminum explicata reperiuntur. Verùm falsitas istorum dogmatum hæreticorum, & nostræ fidei veritas constat ex supradictorum Conciliorum, adeoque totius Ecclesiæ authoritate, quæ hunc septenarium Sacramentorum numerum definiuit, erroresque omnes oppositos proscripsit: & pleniùs adhuc constabit ex iis quæ dicenda sunt, cùm de vnoquoque Sacramento in particulari agetur.

Lib. 2 de Sa. c. 23.

Quod spectat ad necessitatem Sacramentorum nouæ legis, certum est absolutè loquendo, illorum institutionem ad salutem hominum non fuisse necessariam; cùm Deus sine vllis Sacramentis, siue in statu naturæ lapsæ, siue in quocunque alio potuerit per alia media homines ad salutem consequendam efficaciter iuuare: At verò supposita institutione Sacramentorum in statu naturæ lapsæ diuinitùs factâ, dicendum est quædam Sacramenta necessaria esse necessitate medij; quædam solummodò necessitate præcepti; in quibusdam neutram reperiri necessitatem; in aliis vtramque.

In primis enim Baptismi Sacramentũ respectu infantium sola necessitate medij necessarium est, cùm nullum aliud ad salutem consequendam medium ipsis suppetat: Idẽ etiam Baptismi sicut & Pœnitentiæ Sacramentum in re vel in voto susceptum, necessitate tùm medij tum præcepti necessarium est respectu adultorum, qui vel peccatum originale contraxerunt, vel post illud

in Baptismo remissum, mortale aliquod actuale peccatum commiserunt.

Eucharistia quoad realem susceptionem, solius præcepti necessitate necessaria est. Ordo & Matrimonium, quamuis ad bonum commune totius Ecclesiæ maximè requirantur, ad salutem tamen vniuscuiusque fidelium nullam neq; medij,neque præcepti necessitatem inferunt.

Quomodò autem ista intelligi debeant, & quæ sit etiam Confirmationis & Extremæ-Vnctionis necessitas, infrà suis locis explicabitur.

SECTIO VIII.

Quis sit minister Sacramentorum nouæ legis, & quæ in illo requirantur ad validam illorum administrationem.

SVpponimus ex S. Doctore Christum Dominum in Sacramentis dupliciter operari; 1. quatenùs Deus est, per potestatem supremæ & omnimodæ authoritatis. 2. quatenùs homo est, per potestatem ministerij principalis, ratione cuius Sacramenta ipsa instituit, & ad eorum effectus concurrit, tùm vt causa moralis & meritoria principalis, tùm vt causa instrumentalis diuinitati per vnionem hypostaticam coniuncta: sicque primarius & præcipuus cuiusque Sacramenti minister est ipse Christus Dominus; vnde sancti Ioannis cap. 1. de illo dicitur: *hic est qui baptizat*. Hoc præsupposito q. 64. a. 3.

Dicendum 1. Christum Dominum alios sub se Sacramentorum suorum ministros instituisse, qui quidem secundùm legem ordinariam debent esse homines viatores. Ita S. Thomas; Et constat ex variis scripturæ testimoniis: 1. Corinth. 4. *Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum, &c.* Ephes. 4. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, quosdam pastores & doctores, &c.* Hebræ. 10. *Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quæ* a. 7.

sunt ad Deum, &c. qui condolere possit ys, qui ignorant & errant; quoniam & ipse circumdatus est infirmitate.

Diximus secundùm legem ordinariam, fatemur enim cum S. Doctore suprà, Angelos posse extraordinariè Sacramenta ministrare: Vnde S. Augustinus lib. 2. contra Parmenianum: *Quod*
C. 15. *attinet*, inquit, *ad Baptismum, adest Deus qui dat, siue per seipsum, siue per hominem, siue per Angelum.*

Dicendum 2. in ministro, ad hoc vt validè Sacramentum aliquod administret, duo præsertim requiri.

Primum est sufficiens & legitima potestas: cùm enim Sacramenta nonnisi supernaturali modo agant, nec validè confici possint nisi iuxta præscriptum diuinæ institutionis; hinc apertè constat neminem ad illa conficienda esse idoneum, qui secundum rationem institutionis cuiusque Sacramenti sufficientem à Deo non acceperit potestatem.

Hæc autem potestas respectu Baptismi secũdùm diuinam institutionem in omnibus quibuscunq; viatoribus etiam infidelibus sufficiens reperitur; respectu Matrimonij, in omnibus fidelibus baptizatis nullo impedimento canonico obstrictis; respectu aliorum quinque Sacramentorum, in iis solummodò qui sacerdotali aut episcopali charactere sunt præditi: quæ omnia suis locis fusiùs explicabuntur.

Secundum est intentio conficiendi Sacramentum & ad eius effectum cooperandi, vel saltem in genere faciendi id, quod Christus faciendum instituit, vel quod ipsa Ecclesia facit. Ita S.
q. 64. Thomas, & expresse definitum habetur in Con-
art. 8. cil. Florent. in decret. Eug. & in Trid. sess. 7. can. 11. Vbi anathema profertur in eum qui dixerit, *In ministro, dum Sacramentum conficit, non requiri intentionem faciendi quod facit Ecclesia.* Ratio peti debet ex institutione ipsius Christi, qui ministros Sacramentorum suorum humano & rationabili modo ea conficere & ministrare vo-

luit; Vnde & Apostolus vocat illos dispensatores, vt significet considerate & cum certa intentione illos operari debere: aliàs dissipatores potiùs dicendi essent.

Est autem obseruandum intentionem illam triplicem esse posse, habitualem scilicet, actualem, & virtualem. Habitualis intentio nihil aliud est quàm propensio illa & facilitas concipiendi aliquam actualem intentionem: quæ quidem propensio & facilitas ex iterata sæpiùs Sacramentorum administratione oritur: Et hæc habitualis intentio est insufficiens ad Sacramentum validè cõficiendum, vt docent Scotus, Gabriel, Richardus & alij apud Suarem; estque cõmunis Doctorum sentẽtia, & in praxi tenenda. dis. 13. sect. 2

Actualis intentio ea est, quâ aliquis Sacramentum conficiens, actu & de facto intendit conficere seu facere quod facit Ecclesia; estque optima; & ad Sacramenti validitatem sufficientissima, non tamen absolutè necessaria; quia sufficere potest virtualis, ea scilicet, quæ cùm paulò antè actu extiterit, nec reuocata fuerit, ex illius vi minister actionem Sacramenti perficit: exempli gratia, cùm quis ex intentione actuali celebrandi Missam & conficiendi Sacramentum Eucharistiæ, sumit vestes sacras, & ad altare accedit; quòd si posteà in ipso consecrationis actu ex humana fragilitate distrahatur, dummodò verba consecrationis super materiam aptam debitè proferat, nec primam illam intentionem reuocet, validè conficit Sacramentum: quia id facere censetur vi actualis illius intentionis quæ præcessit, & quæ causa extitit, cur sumpserit vestes sacras, ad altare accesserit, & alia egerit cum quibus consecratio habuit connexionem. Ita expresse S. Doctor art. 8. vbi dicit quòd *si in ipso exercitio actus, cogitatio ministri ad alia rapiatur, virtute primæ intentionis perficitur Sacramentum:* in resp. ad 3. cui subscribunt Scotus, Durandus, Paludacius, Gabriel & alij communiter omnes apud eumdem Suarem suprà sect. 3. ad qu. 64. c. 3.

Obseruat autem rectè Gammachæus non re-

quiri in ministro ex necessitate absoluta explicitam & formalem intentionem faciendi, quod Christus instituit, vel quod facit Ecclesia; sed sufficere quamcunque aliam æquiualentem: exempli gratia, vt ministet apud se velit hîc & nunc fungi officio suo, vel quod solent alij sacerdotes & quod aliquis ab illo petit, scilicet vt Sacramentaliter absoluat; &c. omnia enim ista & alia similia æquipollenter, includunt intentionem Christi & Ecclesiæ, vt per se liquet.

Dices, si Sacramentorum validitas pendet ab intentione ministri, inde cõsequens fore vt nullus securo & tranquillo animo esse possit, nec certò scire vtrum verè absolutionem Sacramentalem receperit, vel Baptismi Sacramento fuerit initiatus; cùm certò scire non possit, an minister sufficientem intentionem habuerit. Respondetur ad securitatem illam & trãquillitatem animi sufficere debere, quòd spectatis omnibus circumstantiis nulla occurrat rationabilis causa dubitandi de Sacramenti suscepti validitate: imò rectè monet Gammachęus suprà, quòd, sicut ex præcepto charitatis vnusquisque iudicia omnia temeraria & suspiciones contra proximum, ac proinde contra quemcunque Sacramentorum ministrum abiicere debet; sic etiam dubitationes omnes, quæ de illius legitima & sufficienti intentione suboriri possent, repudiare tenetur: Vbi etiam subjungit probabilem esse Alexandri Alensis, Durandi, Gabrielis & aliorum Doctorum sententiam, qui existimant in eo casu, in quo ex malitiâ vel ignorantiâ aut inaduertentiâ ministri, intentio sufficiens in collatione Sacramenti alicuius non esset adhibita, Christum Dominum tanquam summum sacerdotem, qui nusquam deest in necessariis, defectum illius Sacramenti suppleturum esse eo modo, qui infinitæ eius in nos charitati magis congruit; quod etiam

a.8. in docet S. Thomas.

resp. Quæres vtrum in ministro, præter legitimam

ad 2. potestatem & sufficientem intentionem, requiratur insuper fides & gratia sanctificans.

Respondetur

Respondetur 1. neutram requiri ad Sacramenti validitatem, vt expressè definitum est in Concil. Trid. sess. 7. can. 12. de Sacramentis in genere & can. 4. de Baptismo, & olim definitum fuerat in Concilio Niceno 1. can. 19. Carthagin. 1. can. 1. & à summis Pontificibus Leone magno Epist. 77. ad Nicetam, & Gregorio magno lib. 9. registri Epist. 61.

Respondetur 2. ad hoc vt minister non modo validè, sed etiam licitè Sacramentum conficiat, fidem & gratiæ sanctificantis statum in eo requiri. Ita S. Doctor, & constat ex S. Dionysio cap. 1. de Eccles. Hierarch. Vbi dicit quòd *Malis non est fas nec tangere Symbola*, id est Sacramenta: & ex S. Aug. lib. 2. cont. Parmenianum; *Omnia Sacramenta, cùm obsint indignè tractantibus, prosunt tamen per eos dignè sumentibus.* c. 10.

Id ipsum confirmat S. Doctor ex Sanctitate Christi Domini principalis Sacramentorum Ministri, cui in actione Sacramentali, sicut inferiores ministri per cooperationem suam vniuntur, sic & per sanctitatem conformari debent, iuxta illud: *Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.* Leuit. 19.

Ex dictis colliges, quotiescunque aliquod Sacramentum conficiendum est, illius ministrum ante omnia inspicere debere, an peccati alicuius mortalis sibi conscius sit; & si ita esse deprehendat vel dubitet, illud priùs Sacramentali confessione, si fieri possit, sin minùs saltem perfectæ contritionis actu expiare; aliàs graue sacrilegium committeret, si lethalis alicuius culpæ reus sacra illa mysteria tractaret.

Excipitur tamen casus necessitatis vrgentis, Verbi gratia Baptismi puero moribundo conferendi; tunc enim quam primùm illius saluti omissis quibuscunque aliis consulendum est; nec peccaret qui Baptismum tunc licet in peccato mortali ministraret, si contritionis eliciēdi tempus non suppeteret, vt docet S. Thomas & post illum Isambertus ad quæst. 64. disp. 4. a. 7. Vbi etiam addit non esse peccatum mortale ex se & ex genere suo, si quis in statu peccati mor- q. 64. a. 6. ad 3.

talis Eucharistiam alteri sumendam porrigat; sicut nec si parochus vel alius sacerdos ab eo delegatus in tali statu adsistat celebrationi Matrimonij: in illa siquidem actione non ministri, sed testis honorarij personam sustinet, vt infrà suo loco dicetur:nec etiam si Diaconus vel Subdiaconus in statu peccati mortalis solemniter ministrent;quod etiam ante illum docuit Sotus, Valentia, Suares, Henriquez, Vasques, & alij apud Laymannum cap. 5 de Sacram. Quamuis Angelus Syluester, Victoria, Nauarrus & alij apud eundem existiment Diaconum & Subdiaconum tunc mortaliter peccare;quod confirmari posse videtur ex eo quòd dixit S. Doctor, quòd *quicumque in peccato mortali existens exhibet se ministrum Ecclesiæ in quocunque spirituali, peccat.*

In 4. dist. 5. q. 2. a. 2.

Quamuis autem prior sententia sit maximè probabilis;in praxi tamen tutius est,vt ante quamlibet functionem solemnem cuiuscunque ordinis sacri, minister, si noxæ alicuius lethalis conscius sibi sit, actum perfectæ contritionis semper præmittat.

Quæres, vtrum à malis ministris liceat Sacramenta recipere. Respondetur cum distinctione: vel enim ministri illi sunt ij, quibus incumbit ex officio Sacramenta ministrare, vt Parochus, Episcopus;aut ij, quibus id nō ex officio, sed ex delegatione tantùm incumbit. Rursùs hi vel sunt expositi ad Sacramenta ministranda, vt quando confessarius aliquis sedet in loco vbi audire solet confessiones: vel non sunt expositi. Hac distinctione suppositâ, Dicimus 1. nullum Sacramentum,solo Baptismo excepto,licitè recipi posse ab iis ministris, qui ab Ecclesia non tolerantur, quales sunt nominatim excommunicati, degradati, &c. addunt aliqui etiam in articulo mortis absolutionem Sacramentalem licitè recipi posse à Sacerdotibus etiam non toleratis. Ita Canus in relect. de Pœnit. p. 5. Azor instit. moral. part. 1. lib. 8. c. 11. q. 12. & habetur in declaratione Cardinalium ex collect. Ioan. Gallemar in cap. 7. sess. 14. Concil. Trid.

Dicimus 2. ab iis, quibus ex officio Sacramenta ministrare incumbit, quamuis mali sint, quamdiu tamen ab Ecclesia tolerantur, licitum est etiam nulla vrgente necessitate Sacramenta petere ac recipere: neque enim subditus, qui tale ius habet, ob Superioris malitiam illud amittere censetur.

Dicimus 3. ab iis, quibus ex officio Sacramenta ministrare non incumbit, si sint expositi & ab Ecclesia tolerentur, licitum esse Sacramenta recipere, & ipsi administrantes illa sibi solis nocent, vt habetur can. *suscitantibus*, 15. quæst. 8.

Dicimus 4. à malis ministris, qui nec expositi sunt, nec Sacramenta ex officio ministrare tenentur, non licere illa petere, si nulla vrgeat necessitas: nomine autem malorum ministrorum intelliguntur illi, qui notoriè in peccato aliquo mortali existunt, Verbi gratia concubinarij publici: de peccatis enim occultis nemo iudicare debet. Ratio huius dicti est, quia hoc esset verè ad peccandum eos inducere. Videri potest Toletus lib. 1. cap. 92.

CAPVT SECVNDVM.

De Sacramento Baptiſmi.

SECTIO I.

Quid ſit Baptiſmus, & quæ eius neceſſitas.

BAPTISMI nomen, quod à græca voce deriuatum eſt, ſignificatque ablutionem ſeu immerſionem, ex Chriſti Domini inſtituto ab Apoſtolis & deinceps ab
Part.2 vniuerſa Eccleſia vſurpatum eſt,
cap.11 (vt declarat Catechiſmus Conc. Trid.) ad ſignificandum illud Sacramentum, in quo per exteriorem corporis ablutionem aqua naturali factam ſub præſcriptâ verborum formâ, confertur gratia.

Q.66 a. 2. Docet autem S. Thomas inſtitutum fuiſſe hoc Sacramentum à Chriſto Domino eo tempore, quo à S. Ioanne in Iordane baptizatus eſt: quod etiam docet S. Ambroſius lib. 2 in Luc. *Baptizatus*, inquit, *Dominus non mundari volens, ſed mundare aquas; vt ablutæ per Chriſti carnem, quæ peccatum non cognouit, Baptiſmatis ius haberent.*

Eſt autem hîc obiter obſeruãdum, Baptiſmum illum à S. Ioanne collatum, à Sacramento Baptiſ-
Seſſ.7 mi longè diuerſum eſſe, vt expreſsè definitum
can.1. eſt in Concil. Trid. quod vel ex ipſis S. Ioannis
de ba. verbis ſatis liquet: *Ego baptizo vos in aqua in pœnitentiam; qui autem poſt me venturus eſt, & ipſe*
S.Ma. *vos baptizabit in Spiritu ſancto:* Vbi manifeſtam
3. exprimit differentiam inter ſuum & Chriſti

Baptiſmum; quòd ipſe in aqua ſolùm, id eſt in ceremoniâ quadam externâ ad pœnitentiam exteriùs diſponente; Chriſtus verò in Spiritu ſancto baptiſaret; id eſt quòd per exteriorem ablutionem quam inſtituit, Spiritum ſanctum ſeu gratiam ſanctificantem conferret. Huic veritati ſubſcribunt vnanimiter SS. Patres, quos fusè refert Coccius tom. 2. Theſauri cathol. lib. 5. de Baptiſmo art. 5.

Iam quod ſpectat ad ipſius Baptiſmi neceſſitatem, certum eſt ex fide Sacramentum Baptiſmi omnibus cuiuſcunq; ætatis, ſexus & conditionis hominibus, non tantùm præcepti, ſed etiam medii neceſſitate neceſſarium eſſe.

Probatur 1. ex his Chriſti Domini verbis S. Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei*: quæ verba S. Ambroſius explicans, *Vtique*, inquit, *nullum excepit, non infantem, non aliqua præuentum neceſſitate, &c.* Lib. 2. de Apr. c. vlt.

Probatur 2. authoritate Conciliorum Cartag. & Mileuit. in quibus proſcriptus eſt error Pelagianorum, qui cenſebant paruulos ſine Baptiſmo ſalutem poſſe conſequi: & Concilij Conſtantienſis, vbi denuò condemnatus eſt idem error à Wiclefo renouatus: & denique Tridentini ſeſſ. 7. can 5. de Bapt. vbi anathema profertur in eum, qui dixerit Baptiſmum ad ſalutem neceſſarium non eſſe. Apud *S. Au.* ep. 90 & 92.

Probatur 3. ex S. Auguſt. lib. 3. de orig. animæ cap. 9. & lib. 1. de peccat. meritis & remiſſ. cap. 18. & ex S. Hieronymo lib. 3. cont. Pelag. & aliis SS. Patribus à Bellarmino fusè relatis; ex quibus conſtat Baptiſmum ita eſſe omnibus ſiue paruulis, ſiue adultis neceſſarium, vt ſine illo nullus ab originali peccato mundari, æternamque ſalutem conſequi poſſit. Lib. 1 de ba. cap. 4

Hæc eſt tamen differentia inter paruulos & adultos; quòd illis ad ſalutem neceſſarius ſit Baptiſmus reipſa ſuſceptus, his verò vel in re vel in voto: quod expreſsè declarauit Concilium Trid. ſeſſ. 6. vbi dicit iuſtificationem à c. 4.

peccatis, *post Euangelium promulgatum sine lauacro regenerationis aut eius voto fieri non posse.*

Per votum autem Baptismi intelligitur illius
suscipiendi desiderium & propositum, non nu-
dum aut simplex, sed fidei & perfectæ contritio-
ni coniunctum; quia sine illis virtutibus nullus
Tract. adultus extra Sacramentum iustificari potest, vt
6.cap. constat ex iis quæ in priori huius operis parte
4. diximus. Quod confirmari potest ex eo quòd
Sect.5 dixit S. Augustinus *fidem conuersionemque cordis,*
h 4. *id, quod ex Baptismo deerit, posse supplere : si fortè ad*
cōtra *celebrandum Mysterium Baptismi in angustiis tempo-*
dona. *rum succurri non potest* : quod ostendit exemplo
c. 22. Cornelij Centurionis ante realem Baptismi sus-
ceptionem iustificati.

Neque dicas superfluam fore posteà realem
Baptismi susceptionem; Vt enim idem S. Pater
cap.21. de eodem Cornelio dixerat (quod & de
quolibet alio dici potest) *Si etiam Spiritu sancto
iam accepto Baptizari noluisset, contempti tanti Sa-
cramenti reus extitisset.*

q. 66. Docet etiam S.Thomas Martyrium pro Chri-
a. 11. sto perpessum posse vicem Baptismi supplere &
& 12. ad salutem consequendam sufficere: quod etiam
S.Mat. constat ex eo quòd Christus Dominus dixit:
16. *Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet*
Lib. *eam.* quibus verbis S. Augustinus asserit *Marty-*
2. de *res, quibus contigerit antè pro Christi nomine occidi*
orig. *quàm Christi Baptismate dilui, exceptos esse ab hac*
an.c. *sententia : nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu*
12. *sancto, &c.* & lib.3. de Symb. ad Catechumenos
c. 4. dicit sanctos Innocentes *Ab Originali peccato fuis-
se suo sanguine dilutos* : Vnde sequitur secundùm
eius mentem (quod & plurimi Theologi asse-
runt) martyrium singulari Dei dispensatione,
non modo ex opere operantis, sed etiam ex ope-
re operato, gratiam conferre.

art. 11. Ex his facilè est intelligere quid S. Doctor &
cum eo cōmuniter Theologi significare velint;
cùm triplicem Baptismum, fluminis, flaminis,
& sanguinis distinguunt: Baptismus enim flumi-
nis, est Baptismus in re susceptus : Baptismus

flaminis, est Baptismus in voto: Baptismus denique sanguinis, est martyrium quod morte pro Christo perpessa consummatum est.

SECTIO II.

Quæ sit materia Baptismi.

DIcendum 1. aquam naturalem esse remotam Baptismi materiam. Id constat ex his Christi Domini verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c.* quæ de Sacramento Baptismi per aquam naturalem conferendo intelligenda esse declarauit Concilium Trid. sess. 7. Vbi & aquam naturalem materiam Baptismi esse definiuit: quod & in Concilio Florent. in Decret. Eug. & in Concil. Lateran. cap. *Firmiter* de summa Trinitate anteà definitum fuerat. Nomine autem aquæ naturalis intelligitur illa quæ est elementaris & simplex, siue sit ex mari, siue ex flumine, aut fonte, aut palude, aut etiam ex pluuia, vt docet S. Thomas q. 66. a. 3. & 4. In quo singularis prorsus elucet diuinæ in homines misericordiæ benignitas, quod ad Sacramentum tantæ necessitatis & vtilitatis conficiendum, (vt obseruat Catech. Trid.) materiam illam delegerit, quæ semper præsto est, atque ab omnibus vbique facilè parari potest.

S. Ioa. 3. can. 2. de Bapt. p. 2. c. 2.

Hinc colliges aquas omnes artificiales & alios humores mixtos, exempli gratia aquam quæ ex rosis aut aliis floribus vel herbis elicitur, item quæ ex sale resoluitur, lachrymas etiam, saliuam, & similes liquores qui ab aqua naturali specie differunt, non esse idoneam & sufficientem Baptismi materiam: è contra verò Baptismum validè confici posse ex quacunque aqua naturali quamuis accidentaliter immutata, dummodò veram aquæ naturalis formam secundùm communem hominum æstimationem retineat; nihilque proinde ad huius Sacramenti validitatem conferre, si aqua calida sit aut frigida, pura vel impura, vel ex glacie, niue, grandine expressa, aut aliquo liquore alieno in mo-

dica quantitate permixta; omni enim eiusmodi
a. 4. aquâ communis est Theologorum sensus, & expressa S. Thomæ Doctrina, posse Baptismi Sacramentum validè confici: validè inquam; nam vt licitè administretur, aqua pura quantum fieri poterit adhibenda est.

Dicendum 2. materiam proximam Baptismi
S. Ma. esse ablutionem ex aqua naturali, vt constat ex
cap. vlt illis Christi Domini verbis: *Baptizantes eos in nomine Patris, &c.* & ex communi Doctrina & praxi totius Ecclesiæ: cùm enim aqua sit materia remota Baptismi, oportet materiam eiusdem ptoximam in applicatione ipsius materiæ remotæ, quæ per ablutionem fit, consistere, vt con-
q. 66. stat ex dictis capite præcedenti: Vnde S. Doctor
a. 1. ad dicit fieri Sacramentum non in ipso elemento,
3. sed in homine cui adhibetur elementum per vsum ablutionis.

Quæres 1. qualis ablutio ad Baptismum requiratur. Respondetur quòd, quamuis olim Baptismus vt plurimùm fieret per immersionem; certum est tamen per effusionem quoque aut aspersionem aquæ validè conferri posse, vt docet
a. 7. S. Thomas; Et vsus communis Ecclesiæ declarat, qui & ab ipsis Apostolis incepit; Act. 2. & 4. Vbi dicuntur vno die tria hominum millia baptizasse, quod nonnisi per aspersionem factum
disp. 2 fuisse probat Isambertus ad cit. quæst.
a. 1. Cæterùm nihil ad validitatem Sacramenti refert, vtrum vnica vel trina ablutio aut immersio
p. 2. fiat, vt obseruat Catech. Trid. & olim declarauit
c. 2. uit S. Gregorius lib. 1. ep. 41. ad Leandrum: Retinendus est tamen vsus, qui in vna-quaque Ecclesia particulari receptus est, sicut monet idem Catechismus.

Quæres 2. quanta ablutio sit ad Baptismum necessaria. Respondetur tantam requiri quæ secundùm communem loquendi morē verè ablutio dici possit, ad quod vnica gutta sufficere non censetur; sed ea quantitate aquæ opus est, vt is qui baptizatur, verè dicatur ablui. Ita docent Sotus, Suares, & alij apud Laymannum cap. 3. de

Baptismo. Obseruat tamen rectè Isambertus ad Baptismi validitatem sufficere posse guttas aliquot, quæ corpus tangant cum aliqua sui diuisione & partium successione; quod ad scrupulos tantum amouendos hic adnotamus, non verò vt ex aliquo humano respectu Sacramenti huius minister in illius collatione aliquot tantùm guttas adhibeat, ne verbi gratia infantuli alicuius nobilis corpus ex aquæ frigore tantillum lædatur; cùm in Sacramento tantæ necessitatis ea semper aquæ quantitas adhibenda sit, quæ ad eius validitatem citra quodcunque dubium sufficere possit

Quæres 3. quænam corporis pars ablui debeat vt validus sit Baptismus. Respondetur Baptismum haud dubiè validum fore, si caput hominis abluatur: quod docet S Thomas, & Ecclesiæ præcepto faciendum esse constat ex cap. *Postquam vos*, de consecrat. dist. 4. & ex Catech. Trid. part. 2. cap. 2. Validum quoque fore existimant Sotus, Suares, & alij apud Laymannum cit. cap. 3. & etiam Isambertus ad quæst. 66. disp. 3. art. vlt. Si scapulæ, pectus, & alia eiusmodi notabilis pars abluatur. q. 68. a. 11. ad 4.

Cæterùm si alia pars minùs notabilis, verbi gratia manus, pes, &c. tantummodò ablueretur; vt si infans in egressu ex vtero materno manum vel pedem proferret; tunc, si immineat aliquod vitæ periculum, baptizandus quidem esset; sed cum dissentiant inter se Doctores, vtrum valeat eiusmodi Baptismus, docet S. Thomas loco citato & post illum Alexander Alensis & alij communiter, remoto posteà infantis periculo Baptismum esse sub conditione repetendum. Addit Laymannus suprà, sentiendum idem esse, si infans pelle adhuc illa, quam vocant secundinam, circundatus, propter periculum baptizetur; cùm à quibusdam dubitetur an sit pars infantis: quod etiam similiter dici debet, si soli capilli aqua perfunderétur: quamuis enim Sotus, Henriquez, Toletus, Vasques & alij apud eundem Laymannum suprà existiment ad Baptismi va- p. 4. q. 17. meb. 3.

liditatem id sufficere: quia tamen id certum non est, & alij Doctores contrarium sentiunt, idcirco tutius est in re tanti momenti Baptismum sub conditione repetere: cùm nunquam satis tutò æternæ animarum saluti, quæ ex hoc Sacramento pendet, consuli possit.

SECTIO III.

Quæ sit forma Baptismi.

BAptismi forma hæc est: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Quod constat ex Conciliis Lateranensi cap. *firmiter* de summa Trinit. Florentino in decret. Eug. & Tridentino sess. 7. can. 4. de Baptismo;
Parte 2. c. 2. additurque in Romano Catechismo formam illam à Christo Domino Apostolis ac toti Ecclesiæ traditam fuisse S. Matth. 28. his verbis; *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

q. 66 a. 5. In qua quidem forma exprimi debet primò actio ipsius ministri, vt docet S. Thomas: Vnde Alexander tertius cap. 1. de Baptismo & eius effectu dicit quòd, *si quis puerum ter in aquam immerserit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & non dixerit (Ego te baptizo) non est puer Baptizatus:* Et in decreto sæpius citato Eugenij post relatam formam, qua Græci in Baptismi collatione vtuntur quæ est eiusmodi: *Baptizetur* vel *Baptizatur seruus Christi N. in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti:* Dicitur Baptismum sub tali forma collatum, esse validum; quoniam in illa, *Exprimitur actus qui per ipsum exercetur ministrum, cum inuocatione Sanctæ Trinitatis.*

Exprimi 2. debet persona baptizanda, vt significat idem S. Doctor suprà: & constat tum ex citato cap. *si quis*, tum ex præfato Catechismo Tridentino, & etiam ex ipso vsu & praxi totius Ecclesiæ, quæ in forma Baptismi personam baptizandam semper exprimere solet: tum denique vt ostendatur inter baptizantem & baptizatum esse debere distinctionem, aliumque esse qui ba-

ptizatur & alium qui baptizat, vt habetur cap. *Debitum* extra de Bapt. & eius effectu: proindeque neminem posse seipsum baptizare:

Exprimi 3. debet vnitas diuinitatis vt asserit S. Doctor suprà; Vnde S. Hieronymus super cap. 4. ad Ephes. *Non baptizamur*, inquit, *in nominibus Patris, &c. sed in vno nomine, quo intelligitur Deus*: & S. Augustinus dicit conferri Baptismum *In nomine, non in nominibus: quia hi tres vnum sunt.* In resp. ad 6. Lib. 3. cōtra Maxi. Arr. cap. 32.

Exprimi denique debet explicita & distincta prolatio & inuocatio trium personarum sanctissimæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt docet S. Thomas: Et constat tum ex citatis Christi Domini verbis, *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*; tum ex Concilio Lateranensi cap. *firmiter*, tum ex epistola Zachariæ ad Bonifacium Episcopum quæ refertur cap. *in Synodo* de consecr. dist. 4. vbi dicitur quod *si lotus in fonte Baptismatis quis fuerit sine inuocatione Trinitatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti fuerit baptizatus*: Quod similiter ante illum docuerant S. Cyprianus Epist. 63. ad Iubaianum, sanctus Leo Epist. 4. sanctus Augustinus loco proximè citato contra Maximinum, & plures alij. art. 6.

Obseruat autem S. Doctor expressam Patris & Filij & Spiritus sancti mentionem & inuocationem in forma Baptismi esse ita necessariam, vt, si quis alias voces quamuis idem significantes adhiberet; vt si diceret in nomine Genitoris, & Geniti, & ab vtroque procedentis, Baptismum tamen minimè perficeret: quod etiam post illum docent plures alij quos citat Suares. a. 5. ad 7. disp. 21. Sect. 4.

Dices Act. 8. referri quod in nomine Christi baptizabantur viri ac mulieres, non ergo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Respondetur 1. probabile esse (quod docet S Thomas) Apostolos id ex speciali reuelatione & dispensatione initio nascentis Ecclesiæ aliquando fecisse; vt nomen Christi, quod erat a. 6. ad 1.

odiosum Iudæis atque gentilibus, honorabile redderetur.

Respondetur 2. probabilius adhuc videri Apostolos nunquam in solius Christi nomine baptizasse, cùm nullus antiquorum Patrum (vt
disp. obseruat Vasques) qui Apostolis aut eorum di-
143. scipulis contemporanei fuerunt, illius reuelatio-
c. 2. nis aut dispensationis mentionem fecerit: imò S. Clemens lib. 2. const. Apost. cap. 23. S. Dionysius cap. 3. Eccles. Hierar. S. Iustinus apolog. 2. pro forma Baptismi, trium personarum sanctissimæ Trinitatis expressionem diuino præcepto seruandam esse declarant: quod etiam in can. 48. & 49. Apostolorum præscribitur.

Quarè, quod dicitur Apostolos baptizasse in nomine Christi, intelligendum est baptizasse authoritate ac potestate ipsius Christi: quo sensu de credentibus in se dixit idem Christus: *In*
S. Ma. *nomine meo dæmonia eiicient.* Vel baptizasse in no-
vlt. mine Christi; quia baptizantes exprimebant nomen Filij simul cum nomine Patris & Spiritus sancti, vt intelligit S. Cypria. epist. 73. vbi explicans S. Petri verba Actor. 2. *Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu*; sic ait: *Iesu Christi mentionem facit Petrus, non quasi Pater omitteretur, sed vt Patri quoque Filius adiungeretur.*

SECTIO IV.

Quis possit Baptismum conferre.

Dicendum 1. quemlibet hominem viatorem, siue virum siue mulierem, siue fidelem, siue infidelem posse validè baptismum conferre Id constat ex Conciliis Lateranensi & Florentino sectione præcedente citatis, & etiam ex cap. *Ad limina* 30. q. 1. & cap. *Romanus* de consecr. dist 4. idque ita institutum à Christo
q. 67. Domino fuisse docet S. Tho. vt Sacramentum
a. 3. ad salutem necessarium à quocunque homine in casu necessitatis validè conferri posset.

Dicendum 2 quemlibet hominem non modò validè, sed etiam licitè Baptismum absque so-

ſemnitate (in ſolo tamen caſu neceſſitatis) conferre poſſe. Id conſtat tum ex Conciliis & canonibus ſuprà citatis, tum ex antiquis Patribus qui id expreſsè docent, vt Tertullianus lib. de Bapt. cap. 16. Vbi dicit in caſu neceſſitatis *Laicis eſſe ius baptizandi* : quod etiam docet S. Hieron. dialog. cont. Luciferianos paulò ante medium, idque affirmat ſuo tempore vbique receptum & vſitatum fuiſſe. Diximus (abſque ſolemnitate) id eſt abſque ceremoniis illis quæ in collatione Baptiſmi ex Eccleſiæ præcepto adhibentur; nam ſi laicus ceremonias illas vſurparet, peccaret mortaliter, fieretque irregularis, vt habetur cap. *ſi quis* extra de non ordinato miniſtrante.

Obſeruat autem S. Doctor, & poſt illum Paludanus, Sotus, Sylueſter, Nauarrus, & alij apud Laymannum cap. 7. de Bapt. in caſu neceſſitatis hunc ordinem eſſe ſeruandum; vt præſente proprio paſtore non baptizet diaconus, præſente item Diacono non baptizet Clericus inferior aut laicus, imò etiam præſente clerico non eſſe conueniens laicum baptizare, ſicut nec præſēte viro mulierem: Additque idem author fore peccatum mortale, ſi præſente ſacerdote laicus aut inferior clericus baptizare præſumeret; veniale verò ſolummodò, ſi inter alios clericos inferiores & laicos, vel inter virum ac mulierem præfatus ordo inuertatur; imò nullam fore culpam, ſi ordinis illius inuertendi cauſa aliqua ſubſit, vt quia obſtetrix meliùs & certiùs nouit modum baptizandi; vel quia virum non decet accedere ad baptizandum puerum nondum omninò ex vtero matris editum. q. 67. a. 4.

Dicendum 3. Epiſcopum in diœceſi, presbyterum curatum in parœcia ſua eſſe ordinarium Baptiſmi miniſtrum. De Epiſcopo apertè conſtat, cùm ſit in diœceſi ſua primus & ordinarius paſtor; Vnde Tertullianus lib. de Bapt. *Dandi Baptiſmum*, inquit, *habet ius ſummus ſacerdos qui eſt Epiſcopus, dehinc presbiteri, &c.* c. 17.

De ſacerdote curato etiam ſimiliter conſtat

ex vſu & praxi totius Eccleſiæ, & ex Rituali
Opuſ. Romano tit. de Bapt. Vbi dicitur quòd *Legiti-*
de Pa- *mus Baptiſmi miniſter eſt Parochus, vel alius ſacer-*
rœc. *dos à Parocho vel ab Ordinario loci delegatus*; Vnde
& Pa- etiam (vt obſeruat Ioan. Fileſacus) Eccleſiæ Pa-
rœc. rœciales olim vocabantur *Eccleſiæ baptiſmales.*
orig. Id præterea confirmat Iſambertus ex eo quòd
c. 7. actus baptizandi ſolemniter (vt ibidem probat)
ad q. ſit actus paſtoris ordinarij proprius: Vbi etiam
67. addit Parœcum præſente Epiſcopo ſuo citra il-
diſ. 1. lius conſenſum (quem honoris & reuerentiæ
a. 5. cauſâ poſtulare debet) licitè baptizare non poſſe:
quod colligit ex epiſt. 80. S. Leonis ad Epiſco-
pos Galliæ.

Dicendum 4. quemlibet alium ſacerdotem, qui nec Epiſcopus eſt nec parœcus, non niſi ex huius vel illius delegatione ſeu licentia Sacramentum Baptiſmi poſſe licitè adminiſtrare. Ita
q. 67. S. Thomas, cui ſubſcribunt Suares diſp. 31. ſect.
a. 4. 4. Vaſques, à Valentia, Henriques, & alij apud
ad 2. Laymannum cap. 7. de Bapt. Vnde ſequitur ſacerdotem illum peccaturum mortaliter, qui abſque proprij Sacerdotis licentia expreſſâ aut ſaltem rationabiliter præſumpta, ſolemniter baptizaret; quod etiam docet Gammachæus ad citatam quæſt. 67. cap. 1. & Iſambertus ad eandem quæſt. diſp. 1. a. 5.

Eſt autem obſeruandum non modò ſacerdotes ſed etiam Diaconos ex Epiſcopi vel Parœci commiſſione poſſe ſolemniter baptizare, vt Doctores ſuprà citati aſſerunt, cum hac tamen differentia: quòd ſacerdoti tanquam legitimo miniſtro committi poſſit pro libito proprij ſacerdotis, Diacono vero non niſi vrgente aliqua neceſſitate: & præterea Diaconus abſque Ordinarij licentia ſolemniter baptizans non modo peccet mortaliter, ſed etiam fiat irregularis, vt habetur cap. *Si quis* extra de non ordinato miniſtrante; Sacerdos verò idem faciens peccat quidem, ſed nullam irregularitatem contrahit.

SECTIO V.

Quis Baptismum suscipere possit, & quæ dispositiones ad id requirantur.

Certum est quemlibet hominem in statu viæ capacem esse baptismi percipiendi, cùm Christus Dominus dixerit: *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos, &c.* Et de adultis quidem nulla est difficultas; cùm sicut ad doctrinam Euangelicam audiendam, sic etiam ad percipiendum Baptismum sint idonei: De infantibus verò rationis vsum nondum assecutis negăt huius temporis Anabaptistæ, qui (vt refert Bellarminus) contendunt non nisi adultis conferendum esse Baptismum; ideoque infantes iam baptizatos, cùm ad ætatem adultam peruenerunt, iterùm rebaptizant; Vnde & Anabaptistarum nomen sortiti sunt: contra quos fides catholica docet paruulos etiam nondum rationis vsum assecutos, siue à parentibus catholicis, siue ab hæreticis aut infidelibus prognati sint, Baptismi suscipiendi esse capaces. *S.Mat. vlt.* *Lib. 1. de Bapt. c. 8.*

Probatur hæc veritas & error oppositus refellitur, tum ex his Christi Domini verbis; *Sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnum cælorum:* tum ex Concilio Mileuitano can. 2. Vbi hæc habentur: *Placuit, vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, anathema sit:* tum etiam ex Concilio Viennensi sub Clemente V. Clementina I. de summ. Trinit. & fide Cathol. & Concilio Trid. sess. 5. can. 4. vbi eadem veritas definita est: denique ex S. Augustino qui lib. 10. de Gen. ad litt. dicit hanc baptizandorum puerorum in Ecclesia consuetudinem esse traditionem Apostolicam. *Matth. 19.* *cap. 23.*

Cùm igitur hoc certum sit ex fide, quæritur an infantes illi sint inuitis parentibus baptizandi.

Respondetur 1. infantes infidelium nondùm rationis vsum assecutos inuitis eorum parenti-

bus non esse baptizandos, si sub illorum cura & potestate remaneant, aut periculum sit, ne ad eorum curam & potestatem redeant & ab illis peruertantur; Si autem ab illorum cura & potestate iustè abstrahi possint, ita vt nullum sit periculum ne ad illos redeant aut ab illis peruertantur, tunc licet infantes illos etiam inuitis parentibus baptizare; quod similiter licitum est, in præsenti periculo mortis ipsorum infantium, imò etiam inuitis eorum parentibus fieri debet: quæ omnia fusè explicat & probat Gregorius à Valentia.

disp. 4 q. de Bapt. p. 3. Respondetur 2. licitum esse inuitis parentibus Hæreticis filios illorum, secundùm ritum Ecclesiæ baptizare. Ita habetur cap. *in Iudæis* dist. 45. cùm enim hæretici, vt pote & ipsi baptizati, Ecclesiæ sint subditi, iustè ab illa compelli possunt, vt filios suos Baptismi Sacramento secundùm ritum Catholicum initiandos & in vera fide ac religione instruendos deferant; & si præstare id recusant, etiam inuitis illis id fieri potest.

Iam quod spectat ad dispositiones in suscipientibus Baptismum necessarias, de adultis solum quæstio intelligenda est: in paruulis enim Epist. 57. ad Dard. fidem, intentionem, aut aliam similem dispositionem requirere, aliud non est (vt dicit S. Augustinus) quàm ipsis sensibus & euidentissimæ veritati velle contradicere.

Prima igitur dispositio ad Baptismum in adulto requisita, est eius consensus. Ita S. Doctor q. 68. a. 7. & constat ex cap. *Maiores* extra de Baptism. & eius effectu & cap. *ægrotantes* de consecr. dist. 4. & etiam ex ipso vsu & praxi Ecclesiæ, quæ ante ipsius baptismi collationem interrogat baptizandum vtrum velit baptizari. Non requiritur autem consensus actualis expressus, sed sufficit virtualis aut interpretatiuus, seu vt adultus actualem suscipiendi baptismi aliquando habuerit voluntatem, eamque minimè retractauerit.

Secunda dispositio ad suscipiendum baptismum necessaria, est fides, sufficiensque doctrinæ

Catholicæ notitia. Id constat tum ex script. S. Marc. vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit:* Et Act. 8. Eunucho baptismum postulanti S. Philippus respondit: *si credis ex toto corde, licet:* Vnde Ecclesia baptizandum super præcipuis fidei nostræ articulis interrogat, illiusque publicam professionem ab eo exigit.

Tertia dispositio est dolor de peccatis cum proposito seruandæ legis diuinæ. Id etiam constat ex his S. Petri verbis: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum:* & ex Concilio Trid. sess. 6. ca p. 6. act. 1. cap. 2.

Qualis verò esse debeat ille dolor, & ex quo motiuo elicitus, quale item seruandæ legis propositum, pleniùs constabit ex iis quæ dicentur infrà cap. 5. de Sacramento Pœnitentiæ: Vt enim rectè docet & probat Isambertus, dolor qui ad Sacramentum Pœnitentiæ sufficit, ad sacramentum etiam baptismi sufficiens esse censetur. ad q. 68. disp. 6 a. 4.

Porro cùm hæ tres dispositiones ad baptismum fructuosè recipiendum in adulto requirantur, ad illius tamen validitatem solummodò prima necessaria est, vt constat ex cap. *Maiores* & cap. *de Iudæis* dist. 54. & ex S. August. lib. 2. cont. Petilianum cap. 35. & lib. de Catechis. rud. cap. 17. Vnde quando quis seriò vult Baptismum percipere, quamuis neque fidem, neque de peccatis dolorem habeat, verè ipsius baptismi caracterem recipit, non tamen gratiam sanctificantem neque alios effectus qui ab ipsâ pendent, de quibus agetur sect. sequenti.

Quæres 1. vtrum infans in vtero materno baptizari possit. Respondet S. Doctor non posse; cùm eius corpus in eo statu aqua tingi & ablui non possit; proindeque (vt ibidem docet) ad Baptismum conferendum expectanda est totalis egressio pueri ex vtero: si tamen periculum aliquod immineat, caputque primò egrediatur, in eo baptizari debet, nec est posteà rebaptizandus, si eum perfectè nasci contigerit; quod si manum vel pedem aut aliam similem partem ex- ibid. ad 4. a. 11.

erat, in illa similiter, periculo imminente, debet baptizari; quia tamen incertum est an eiusmodi Baptismus validus sit, erit posteà sub conditione iterum baptizandus.

Quæres 2. vtrum monstra baptizari debeant. Respondetur monstra illa, de quibus dubitatur vtrum animam rationalem habeant, si nihil certi dignosci possit, immineatque mortis periculum, sub hac conditione baptizari debere: *Si tu es capax Baptismi, ego te baptizo, &c.* Si verò nullum sit, in mora periculum, consuli poterunt medici & alij experti; imò tutius erit rem ad Episcopum deferre, ordinemque ab illo præscriptum sequi, vt declaratur in Rituali Romano titulo de Baptismo.

Quod si monstrum tale sit, de quo dubitetur an sit vnus homo vel plures; baptizari non debet donec id discernatur: discerni autem poterit, si vnum vel plura capita, vnum vel plura pectora in eo sint; tunc enim totidem erunt corda & animæ hominesque distincti; & in eo casu seorsim singuli erunt baptizandi: si verò distinctio illa personarum non possit certò deprehendi, vt si duo quidem capita, non verò duo pectora habeat; tunc in vno absolutè baptizari debet, in altero sub conditione, vt in eodem Rituali præscribitur.

Quæres 3. an adulti amentes sint baptizandi. Respondetur cum distinctione: vel enim fuerunt perpetuò amentes, nec speratur eos rationis compotes aliquando futuros esse; & talibus Baptismus conferri debet sicut & aliis infantibus: vel aliquando vsum rationis habuerunt, & postea in amentiam lapsi sunt; & siquidem constet illos, dum mentis compotes essent, Baptismum petiisse aut exoptasse, nec voluntatem illam mutasse, Baptismus illis erit conferendus; si verò id non constet, à Baptismi administratione abstinendum est. Ita habetur in Catechismo. Trid.

par. 2. c. 2.

Dices videri tutius esse illos baptizare, cùm in illis interpretatiua Baptismi suscipiendi vo-

luntas præsumi possit ; id est illos esse ita dispositos, vt si statum suum agnoscerent, & Baptismi necessitatem scirent, haud dubiè illum suscipere vellent.

Respondetur voluntatem illam interpretatiuam ad Baptismum minimè sufficere, vt docet & probat Isambertus ad citatam quæst. 68. disp. 6. art. 2. additque art. 3. quòd si quis Baptismum adulto conferret, in quo dispositiones ad Baptismum necessariò requisitas non deprehenderet, peccati mortalis reatum incurreret.

SECTIO VI.

Quinam sint effectus Baptismi.

Quinque sunt præcipui huius Sacramenti effectus. Primus est remissio quoad culpam peccati originalis, & peccatorum omnium actualium si quæ ante Baptismi susceptionem commissa sunt. Ita S. Doctor; & expressè definitum habetur in Concil. Florent. in decret. Eug. & in Trid. sess. 5. can. 5. & longè anteà in Concil. Carthag. 4. can. 1. inter præcipua fidei dogmata, quæ Episcopus consecrandus profiteri debeat, reponitur istud de remissione peccatorum per Baptismum : & S. Greg. Epist. 39. infideles illos vocat, *Qui dicunt peccata in Baptismate non verè, sed superficie tenus dimitti.* q. 66. a. 1.

Secundus effectus, est remissio totius pœnæ peccatis debitæ. Ita S. Doctor ; & constat ex eodem Eugenij decreto, & ex Concil. Trident. sess. 6. cap. 14. Vbi dicitur in Sacramento Pœnitentiæ temporalem pœnam non totam semper, *vt in Baptismo fit*, dimitti. art. 2.

Id etiam confirmari potest ex vniuersali Ecclesiæ praxi, quæ nulla vnquam satisfactionis opera imponere solet baptizatis, sicut imponit sacramentaliter confessis : imò Catechismus Trid. suprà docet *Id sine maximâ Sacramenti iniuriâ fieri non posse.*

Tertius effectus, est gratia sanctificans simul

cum donis & virtutibus infusis quæ illam comitantur; *Huius siquidem Sacramenti virtute* (vt loquitur Catech. Trid. suprà) *non solùm à malis, quæ verè mala dicenda sunt, liberamur; verum etiam eximiis donis & muneribus augemur: animus enim noster diuina gratia repletur, qua iusti & filij Dei effecti æternæ quoque salutis hæredes instituimur, &c. est autem gratia, non solùm per quam peccatorum fit remissio, sed diuina qualitas in anima inhærens, ac veluti splendor quidam & lux, quæ animas nostras pulchriores & splendidiores reddat: huic verò gratiæ additur nobilissimus virtutum comitatus, qui in animam cum gratia diuinitùs infunduntur.*

Quartus, est ipsa gratia Sacramentalis Baptismi, quæ quidem (vt docet idem Catechismus) procedit ex arctissima illa vnione, qua per Baptismum Christo Domino baptizati tanquam capiti suo membra copulantur & connectuntur; quæque illos speciali modo ad seruandam diuinam legem, Sacramenta dignè suscipienda, aliaque religionis & pietatis officia debitè exequenda habiles reddit.

Quintus denique, est character qui per Baptismum indelebiliter animæ imprimitur, vt definitum est in Conc. Trid sess. 7. can. 9. vnde (vt ibidem declarat) hoc Sacramentum iterari non potest.

Ex his & aliis Baptismi effectibus, quos S. Doctor quæst. 69. & alij SS. Patres passim enumerant, colligi potest quanta sit huius Sacramenti excellentia & dignitas, quanta etiam eiusdem vtilitas & necessitas, ac proinde quàm iusta ratione præceperit Ecclesia, vt paruuli recenter nati quam primùm ad Ecclesiam Baptismi suscipiendi causâ deferantur; & quàm grauiter peccent parentes, qui ob inanes causas & vanos quosdam respectus per plures dies huius Sacramenti subsidio infantes priuant, eosque beatitudinis æternæ amittendæ periculo exponunt

In rit. Rom. tit. de Bapt.

Est autem obseruandum quòd, quamuis adul-

tus qui fictè Baptiſmum recipit, id eſt ſine fide aut ſine vllo dolore de peccatis, characterem quidem illius, non verò gratiam recipiat; ſi tamen poſteà fictionem illam per pœnitentiam remoueat,tunc Baptiſmus omnem effectum ſuum conſequetur, vt docet S. Thomas a. 9. & 10. & ante illum docuit S. Cyprianus Serm. de Paſſ. Dom.paulò ante finem; & S. Auguſtinus lib. 1. de bapt. cont. Donat. cap. 12.

Quærunt hîc Theologi an Circumciſio, quæ olim apud populum Iudaicum diuinitùs inſtituta fuerat, peccatorum remiſſionem & gratiam ſanctificantem ex opere operato contulerit.

Reſpondetur negatiuè cum S. Doctore: Et conſtat ex Concilio Florentino in decreto Eugenij, vbi dicitur *Sacramenta legis antiquæ non cauſaſſe gratiam, ſed eam ſolùm per Paſſionem Chriſti dandam figuraſſe.* q. 70. a. 4.

Quamuis autem per Circũciſionem non conferretur ex opere operato gratia & remiſſio peccatorum, conferebatur tamen ex opere operantis; in adultis quidem per actum perfectæ contritionis, quo ſolo iuſtificari poſſe peccatores extra Sacramenta nouæ legis, ſupponimus ex dicendis infrà c. 5. In paruulis autẽ per applicationem fidei parentum vel aliorum, cuius quidem fidei ſignum erat Circunciſio; idque in virtute futuræ Paſſionis ipſius Chriſti Domini. At verò ante inſtitutionem Circumciſionis docet idem S. Thomas resp. ad 2. *Probabile eſſe, quòd parentes fideles pro paruulis natis, & maximè in periculo exiſtentibus, aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberent (quod erat quoddam ſignaculum fidei,) ſicut adulti pro ſeipſis preces & ſacrificia offerebant:* qua ratione ex ſpeciali Dei miſericordia virtus Paſſionis Chriſti ipſis paruulis applicabatur, ſicque à peccato originali emundabantur: Quod & ſimiliter poſt Circumciſionem inſtitutam de fœminis quæ illius capaces non erant, & de maribus ante octauum diem (quo tantùm eos circumcidere licitũ erat) decedentibus dici debet.

SECTIO VII.

Quænam sint ceremoniæ in collatione Baptismi seruandæ.

CErtum est ceremonias quasdam religiosas ab Ecclesia in solemni Sacramentorum administratione ad maiorem Christiani populi deuotionem excitandam saluâ illorum substantiâ institui potuisse, & de facto piè ac sanctè institutas esse: proindeque sine peccato contemni, aut ab ipsorum Sacramentorum ministris omiti non posse, vt expressè definitum est in Conc. Trid. Sess. 7 can. 13

Quòd igitur spectat ad ipsius Baptismi ceremonias, docet Catechismus Romanus eas ad tria capita reuocari posse: quædam enim Baptismi collationem antecedunt; quædam comitantur: quædam subsequuntur. Præcipuas hic eo ordine, quo ab Ecclesia adhibentur, discutiemus.

Ac in primis ante Baptismi collationem aqua præparari debet, qua sola in illius administratione vti licitum est. Consecratur autem baptismalis fons variis precibus & exorcismis ab Ecclesia institutis addito Catechumenorũ oleo & sacro Chrismate iuxta priscum Ecclesiæ morem, cuius testis est S. Cyprianus Epist. 70. & S. Basilius lib. de Spiritu Sancto cap. 27. quam benedictionem seu consecrationem aquæ baptismalis in vigiliis duntaxat Paschæ ac Pentecostes faciendam esse docet Catechismus Rom. & habetur cap. *in Sabbato* de consecr. dist. 4.

Hac benedictione aquæ suppositâ, qui Baptismo initiandi sunt, adducuntur ad Ecclesiæ fores, atque ab eius introitu tanquam indigni, vt pote qui adhuc potestati dæmonis per peccatum mancipati sunt, excluduntur.

Et primò sacerdos trinam insufflationem & varios exorcismos adhibet ad expellendum dæmonem, eoque ritu (qui in Ecclesia antiquis-

simus est) *Non exorcisatur aut exsufflatur creatura Dei in infantibus* (vt ait S. Augustinus) *sed ille sub quo sunt omnes qui cum peccato nascuntur.*

Lib. 1. de Symb ad Catech. c. 1.

Eadem etiam ratione signum crucis efformatur in baptizandi fronte aliisque partibus, vt per illud dæmon compescatur, omnesque eius machinæ dissoluantur: quod obseruat S. August. lib. de Catech. rud. cap. 20. & S. Athanasius lib. de Incar.

Fit prætereà impositio manus à sacerdote, variæque super baptizandum orationes ab ipso proferuntur: huius ceremoniæ meminit Conc. Carthag. 5. can. 85. & S. Aug. lib. de pecc. merit. & remiss. cap. 26. *Catechumenos*, inquit, *secundum quemdam modum, per signum Christi, & orationem manus impositionis puto sanctificari.*

Exindè sacerdos salem priùs à se benedictum in os baptizandi imponit ad significandam Baptismi gratiam, per quam homo à peccatorum putredine liberatur, & cælesti quadam ac supernaturali prudentia donatur. Huius ceremoniæ mentio fit in Conc. Carthag. 3. can. 11. & apud S. Aug. lib. 1. Confess. cap. 11.

Posteà idem sacerdos saliua aures & nares baptizandi tingit: aures quidem, vt eas ad Christi sermones percipiendos aperiat: nares verò, vt virtutis ac pietatis bonum odorem hauriat, vt explicatur cap. postea. de consecr. dist. 4. & docet etiam S. Ambrosius lib. 1. de Sacrament. cap. 1.

Sequitur abrenunciatio, qua ad interrogationem sacerdotis baptizandus diabolo & omnibus operibus & pompis eius abrenunciat: cuius ceremoniæ mentionem facit S. Dionysius lib. de Eccles. Hierar. cap. 2. & S. Ambr. lib. 1. de Sacram. cap. 2. vbi hunc ritum expendens sic loquitur: *Quando te sacerdos interrogauit: abrenuncias diabolo & pompis eius? quid respondisti? abrenuncio. Abrenuncias sæculo & voluptatibus eius? quid respondisti? abrenuncio. Memor esto sermonis tui, & nunquam tibi excidat series cautionis tuæ,*

&c. Chirographum tuum tenetur non in terra sed in cœlo, &c.

Per illam abrenunciationem bello veluti dæmonibus indicto baptizandus in scapulis & in pectore inungitur, *Quasi athleta Christi* (inquit S. Ambr. suprà) *quasi luctamen huius sæculi luctaturus*, & (vt loquitur S. Chrysost. Hom. 6. in Epist. ad Colloss.) *stadium iamiam ingressurus.*

Post primam illam vnctionem baptizãdus iterum à sacerdote interrogatus super præcipuis fidei articulis, illius publicam professionem emittit: & de hac fidei professione loquitur S. Ambr. lib. de Sacram. cap. vlt. & S. Aug. lib. 8. Confess. cap. 2. vbi dicit hanc fidei professionem *Verbis certis conceptis retentisque memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis reddi solere ab iis, qui ad gratiam Baptismi accessuri sunt.* Hæc autem professio fidei supponebat ipsius baptizandi instructionem per Catechismum iam factam; vnde adulti qui Baptismum olim petebant, priusquam ad illum admitterentur, notabili aliquo temporis spatio recensebantur inter Catechumenos, de quorum instructione per Catechismum frequens habetur mentio apud SS. Patres, præsertim apud S. August. lib. de fide & operibus cap. 8. & alibi passim.

Tandem iterum elicito libero & publico baptizandi consensu, confertur illi Baptismus, siue per immersionem, siue per aquæ infusionem trinam vel vnam; in quo Ecclesiæ cuiusque approbata consuetudo seruanda est.

Posteà baptizatus in vertice capitis sacro Chrismate vngitur, vt habetur cap. *Si quis de alio* de consecr. dist. 4. vbi dicitur Chrisma recens esse oportere, id est eodem anno in die Cœnæ Domini ab Episcopo consecratum. Quamuis autem primis Ecclesiæ seculis omnis Vnctio Chrismatis à solis Episcopis fieri soleret; posteà tamen concessum fuit, vt hæc baptismalis Vnctio in vertice à Presbyteris fieri soleret;

soleret; posteà tamen concessum fuit, vt hæc Baptismalis vnctio in vertice à Presbyteris fieri posset, vt constat ex Concil. Carthaginens. 4. can. 36. & Tolet. 1. can. 20. Quæ autem in fronte fit, & propria est Sacramenti Confirmationis, solis Episcopis semper reseruata fuit, vt suo loco dicetur. Significat autem hæc Chrismatio Baptismalis in vertice Baptizati illum *ab eo die Christo capiti* (vt loquitur Catech. Rom. suprà) *tanquam membrum coniunctum esse, atque eius corpori insitum; & ea re Christianum à Christo, Christum verò à Chrismate appellari.*

Vestis deinde candida, seu album sudariolum profertur, & Baptizato imponitur, tùm in Symbolum innocentiæ per Baptismum restitutæ, & per totam vitam seruandæ, tùm etiam in signum futuræ resurrectionis & gloriæ, ad cuius spem baptizatus renascitur, vt explicat Catech. Rom. suprà. De hac veste candida Baptizatis imponi solita loquitur S. Ambr. lib. de Initiandis cap. 7. & S. August. Serm. 157. de Temp.

Demùm traditur baptizato cereus accensus; vt ostendatur illum translatum esse à potestate tenebrarum in lucem & sortem Sanctorum, fidemque illam charitate ardentem, quam per baptismum accepit, vsque ad finem vitæ seruandam esse, ac studio bonorum operum augendam, vt in eodem Catechismo Rom. dicitur. Meminit huius ceremoniæ S. Greg. Nazian. Orat. 40. in Sanctum lauacrum, & S. August. enarrat. in Psal. 65.

Præter suprà dictas ceremonias duo sunt adhuc ritus in Baptismo seruandi. Primus est vt hoc Sacramentum extra casum necessitatis non in domibus vel in locis priuatis, sed in Ecclesia in qua sacri Fontes huic ministerio destinati sunt, conferatur, vt habetur Clementina vnica de Baptismo: vbi ab hac lege tantummodò excipiuntur regum & principum filij, qui tamen non in loco profano, sed in Oratorio aut Sacello baptizari debent.

Secundus est, vt patrinus vnus pro puero à sacro Fonte suscipiendo, & matrina vna pro puella, aut ad summum vnus & vna pro hac vel illo adhibeantur. Ita constitutum est cap. *Non plures* de Consecr. dist. 4. & cap. *quamuis* de cognatione spirit. in 6. & nouissime in Concil. Trident. Sess. 24. cap. 2. De reform. Matrim. inter quos & baptizantem ex vna parte, & baptizatum patremque ac matrem illius ex altera, contrahitur cognatio spiritualis, non solùm matrimonium contrahendum impediens, sed & contractum dirimens, vt suo loco dicetur.

Quando autem Baptismus confertur sine solemnitate in casu necessitatis, obseruat Laymannus post Sotum, Suarem & alios quos citat, nullum extare præceptum Ecclesiæ, vt in tali casu patrinus vel matrina adhibeatur. (capit. 9. de Bapt.)

Qualis verò sit obligatio patrini & matrinæ erga infantem quem de sacro Fonte susceperunt, declaratur cap. *Vos autem* de Consecr. dist. 4. vbi dicitur eos esse fideiussores apud Deum pro illis, quos proinde monere tenentur, vt promissiones suo nomine factas seruent; & ad hunc finem obligantur Symbolum, Orationemque Dominicam, & Decalogum, aliaque Christianæ fidei rudimenta eos docere aut doceri curare; à qua tamen obligatione S. Doctor docet patrinum & matrinam vt plurimùm liberari, quando illi quos de Fonte susceperunt, inter fideles educantur, in iis præsertim locis, in quibus Pastores de instructione animarum sibi commissarum sunt solliciti. (q. 67. a. 8.)

Porrò ex praxi Ecclesiæ constat, quando aliquis in casu necessitatis Baptismum suscepit sine solemnitate, ceremonias illius esse supplendas eo modo qui præscribitur in Rituali: excipitur tamen quando aliquis adultus, ab hæreticis in infantia baptizatus ad fidem Catholicam reuertitur; in illo enim ca-

ſu (vt obſeruat Laymann. loco citat.) plurimis in locis & præſertim in Gallia & Germania non ſolent Baptiſmi ceremoniæ ſuppleri (niſi ex deuotione ij qui ab hæreticis baptizati ſunt, id poſtulent) fortaſsè ne rudis populus opinetur nos Baptiſmum hæreticorum improbare, & ab illis baptizatos iterùm baptizare.

CAPVT TERTIVM.

De Sacramento Confirmationis.

SECTIO I.

Vtrum Confirmatio sit Sacramentum.

CONFIRMATIONIS nomine intelligitur ritus ille, quo Episcopus baptizati frontem sub certâ verborum formâ sacro Chrismate vngit: qui ritus à S. Clemente Epi. 4. vocatur *Consignatio*; à S. Cypriano Epist. 73. ad Iubaianum, *signaculum Dominicum*; à S. Augustino lib 2. cont. Petilianum cap. 104. *Sacramentum Chrismatis*; & aliter ab aliis: communi tamen nomine & magis vsitato in Ecclesia vocari solet *Confirmatio*; quod nomen ante 1200. annos vsurpatum reperitur à S. Melchiade Pontifice in Epist. sua Decretali ad Episcopos Hispaniæ, vbi ait quòd *Confirmatio armat & instruit nos ad agonem vitæ istius.*

Verùm quidquid sit de nomine, certum est Confirmationem esse Sacramentum nouæ legis à Christo Domino institutum. Hanc veritatem, quæ de fide est, negant hæretici huius temporis, & olim negauit etiam Nouatus, vt refert Eusebius. Contra quos (lib. 6. cap. 35.)

Probamus illam primò ex Script. Act. 8. vbi dicitur Samaritanos quosdam post Baptismum susceptum accepisse Spiritum sanctum per manuum impositionem sanctorum Petri & Ioannis: ex quo quidem loco constat Spiritum sanctum, id est gratiam, collatam fuisse per ritum quemdam externum, *qui* (vt dicitur in Conc. Senon. Decreto 10.) *tunc impositionis ma-*

nuum, nunc Confirmationis appellatum est Sacramentum: & eodem sensu hunc locum explicat S. Cyprianus Epist. 73. ad Iubaianum, & S. Hieronymus in Dialogo aduersus Luciferianos.

Probatur 2. ex Concil. Constantinop. 1. can. 7. vbi dicitur eos, qui ab Hæreticis baptizati ad Ecclesiam veniunt, *Signandos esse signaculo Spiritus sancti:* & ex Conc. Florent. in decret. Eug. & Trid. Seff. 7. can. 1. de Confirm. in quibus definitum est Confirmationem esse verum nouæ legis Sacramentum.

Probatur 3. ex S. Dionysio cap. 4. de Eccl. Hier. vbi dicit quòd *illi, qui diuina regenerationis Sacramento initiatus est, diuini Spiritus aduentum largitur unguenti consummatrix vnctio:* & S. August. lib. 2. *Sacramentum Chrismatis in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.* cont. litt. Petil. c. 104

Quæres quo tempore hoc Sacramentum à Christo Domino fuit institutum. Respondetur probabilissimũ esse (sicut docet Suares disp. 32. sect. 2.) præcipuè & perfectè fuisse institutũ post Christi Domini resurrectionem; cùm Apostolis plenitudinem Episcopalis potestatis in corpus mysticum Ecclesiæ suæ contulit, dicens illis, *Sicut misit me pater, & ego mitto vos:* quod tamen non obstat, quin verum sit, quod S. Fabianus Papa Epist. 2. dixit, ipsum Christum in vltimâ Cœnâ Discipulos suos Chrismatis conficiendi rationem docuisse; vnde promanauit consuetudo sacrum Chrisma conficiendi in die Cœnæ Domini; quæ quidem semper in Ecclesia seruata est, & adhuc seruatur. S. Ioa. 29.

SECTIO II.

Quænam sit materia & forma Sacramenti Confirmationis.

Materia remota huius Sacramenti est Chrisma ex oleo oliuarum & balsamo cõfectum, & ab Episcopo benedictum;

proxima verò est ipsius Chrismatis vnctio in fronte suscipientis ab Episcopo in crucis figuram facta. Forma autem consistit in his verbis, quæ ab Episcopo proferuntur: *Signo te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Ita S. Doctor: &
q. 72. constat tùm ex Conc. Florent. in Decr. Eug.
a. 2. & tùm ex Catechismo Rom. part. 2. cap. 3. tùm
4. etiam ex ipso vsu & praxi Ecclesiæ.

Sunt autem quędam hîc obseruanda ad clariorem & certiorem huius veritatis intelligentiam.

Primum est, ad substãtiam huius Sacramenti necessariò requiri Chrisma compositum ex oleo oliuarum & balsamo. Ita docet S. Th. sup. nec satis probabilis videtur sententia Cajetani & quorumdam aliorum, qui dixerunt ad validitatem Confirmationis solum oleum posse sufficere, nec mixtionem balsami requiri nisi ex Ecclesiæ præcepto: cùm (vt habetur in Cath. Rom. suprà) Concilia & Patres perpetuò docuerint hoc Sacramentum per Chrisma seu vnguentum ex oleo & balsamo confici oportere; quod expressis verbis declarauit Concil. Florentinum.

Secundum est, ad substantiam quoque huius Sacramenti requiri, vt Chrisma sit ab Episcopo
a. 3. benedictum, vt docet S. Thomas: & constat tùm ex citato Decr. Eug. tùm ex Innocentio I. Epist. 29. ad Decentium, tùm etiam ex vniuersali & perpetua Ecclesiæ praxi.

Ratio autem, cur materia huius Sacramenti sicut & Extremæ-Vnctionis debeat necessariò esse benedicta, vt Sacramentum validè conficiatur, cùm ad validitatem Baptismi quæuis aqua naturalis sufficiat; est quia (vt docet S. Th. sup.) Sacramentorum illorum, quibus Christus Dominus vsus est, vt Baptismi & Eucharistiæ, materia per ipsummet Christi vsum accepit aptitudinem ad perfectionem Sacramenti; vnde dicitur cap. *nunquam* de Consecr. dist. 4. *Quòd aqua Baptismi purgare credentium peccata nunquam possint, nisi tactu Dominici corporis sanctificata fuis-*

sunt: quare non est de illorum Sacramentorum necessitate, vt illorum materia benedicatur; & si quæ benedictio ex Ecclesiæ institutione adhibetur, non ad necessitatem, sed ad majorem reuerentiam Sacramenti pertinet: cùm verò neque ex Script. neque ex Traditione cõstet Christum Dominum vnctionibus visibilibus, quæ in Sacramento Confirmationis & Extremæ-Vnctionis adhibentur, aliquando vsum fuisse; ea de causa benedictio Episcopi, qui Christum in Ecclesia sua perfectissimè repræsentat, necessariò requiritur, vt materia illa idonea & apta efficiatur.

Obseruat autem Isambertus nullam certam benedictionis formulam à Christo Domino fuisse determinatam, illumque solummodò decreuisse vt Chrisma benediceretur, modum verò benedicendi Ecclesiæ arbitrio reliquisse: vnde quælibet ipsius Chrismatis benedictio ab Episcopo facta cum debita intentione & inuocatione Spiritus sancti, ad validitatem Confirmationis sufficere potest; quamuis graue alioquin esset peccatum formam benedictionis ab Ecclesia præscriptam omittere aut immutare. ad qu. 72. disp. 2. a. 5.

Tertium est, vnctionem Chrismatis in fronte confirmandi esse faciendam in Crucis figuram, vt constat ex Conc. Hispal. 2. can. 7. & ex Decr. Eug. vbi dicitur *Confirmandum ideò in fronte, vbi verecundiæ sedes est, inungi; ne Christi nomen confiteri erubescat, & præcipuè crucem eius, quæ Iudæis est scandalum, gentibus autem stultitia, propter quod signo Crucis signatur*: vnde S. Ambrosius de ipsius Confirmationis Sacramento sic loquitur: *Vnxit te Deus, signauit te Christus. Quomodo? Quia Crucis ipsius signatus es formâ.* lib. 3. de Sacram. c. 2.

Docet autem Isambertus de necessitate huius Sacramenti esse, quòd vnctio Chrismatis manu seu digito Episcopi, non verò mediante vllo alio instrumento fiat: quòd verò fiat pollice dexteræ manus, id non nisi ex præcepto Ecclesiæ esse ad majorem decentiam & commoditatem. sup. a. 6.

Quartum denique est, formam huius Sacramenti à Christo Domino, sicut & materiam

eius institutam esse; quod tamen non aliunde quàm ex traditione & perpetua totius Ecclesiæ praxi probari potest.

Nec obstat quòd apud quosdam antiquos anthores eadem verba non reperiantur: satis est
lib.2. enim, vt ait Bellarminus, quòd habeatur idem
ca.10. sensus; cùm vis formæ Sacramentalis posita sit, non in sono, aut numero syllabarum, sed in verborum sensu: vbi etiam rectè monet nemini mirum videri debere, quòd apud SS. Patres neque huius neque aliorum Sacramentorum formas expressas legamus; quia scilicet nostræ Religionis mysteria infidelibus patefacere nolebant, ne illis blasphemiæ alicuius aut impietatis occa-
Ep.1. sionem præberent; vnde Innocentius I. de hoc
ad De Confirmationis Sacramento loquens, *verba*,
centium. inquit, *dicere non possum, ne magis prodere videar quam ad consultationem respondere.*

Obiiciet aliquis Apostolos hoc Sacramentum administrantes neque Chrismate, neque vnctio-
Act.8. ne vsos fuisse, sed tantummodò manus imposuisse; vnde sequitur neque Chrisma, neque vn-
Sup. ctionem ad Sacramenti huius rationem pertinere Respondet S. Doctor Apostolos ex singulari Christi priuilegio sola manuum impositione Sacramentum hoc extraordinariè aliquando administrasse, Spiritu sancto tunc visibilibus & miraculosis quibusdam signis super fideles descendente, & plenitudinem gratiæ conferente; communiter tamen in exhibitione huius Sacram. Chrismate vsos fuisse.

libro Aliam affert responsionẽ Bellarminus ex Th.
2. de Valdensi, Hugone & aliis, qui dicunt impositio-
Cõfir. nem manuum, cuius in Actis Apostolorũ métio
cap.9. fit, aliam non fuisse quàm vnctionem Chrismalem, cùm Apostoli non vngerẽt nisi imponendo manus; & S. Lucam (vt sæpè fit in aliis Script. locis) ex parte vna rem totã significare voluisse; quod etiam frequẽs est apud SS. Patres quoties de hoc Sacramento loquuntur, vt apud S. Cypr. qui Epist. vlt. lib. 1. solius vnctionis meminit; & Ep. 1. lib. 2. solius manuũ impositionis; & Epist.

71. ad Iubaianum, impositionis manuum simul & signaculi Dominici in fronte mentioné facit.

SECTIO III.

Quinam sint huius Sacramenti effectus.

TRes sunt Confirmationis effectus: Primus illi cum aliis Sacramentis communis est, nempe augmentum gratiæ sanctificantis: quod satis constat ex iis quæ cap. I. dicta sunt.

Secundus effectus huius Sacramenti proprius & peculiaris, est complementum & perfectio gratiæ Baptismalis, & auxilium quoddam speciale actualis gratiæ tempore opportuno conferendum, ad Christi fidem interius fideliter contra quaslibet tentationes retinendam, & exteriùs in quibusuis casibus etiam cum discrimine vitæ (si ita necessarium sit,) fortiter profitendam. Ita S. Th. & constat tùm ex decreto Eug. tùm ex Catechismo Rom. suprà: quod etiam explicauit S. Melchiades Papa in Epist. suprà citata ad Episc. Hispaniæ, vbi sic loquitur: *Spiritus sanctus super aquas Baptismi salutifero descendit illapsu: in Fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam; in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam: & quia in hoc mundo ætate tota victuris inter hostes & pericula gradiendum est, in Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum confirmamur ad pugnam; in Baptismo abluimur; post Baptismum roboramur.* a. I. & 7.

Est autem obseruatione dignum id quod habetur in Epist. S. Cornelij Papæ ad Fabium Episcopum Antiochenum, quæ exstat apud Euseb. vbi S. ille Pontifex ideò Nouatum in hæresim lapsum esse dicit, *quia post Baptismum sigillo Domini ab Episcopo obsignatus non fuit.* Lib. 6 Hist. Eccl. c. 35.

Tertius denique effectus, est character spiritualis qui per hoc Sacramentum indelebiliter animæ imprimitur, vt expresè definitum est in decr. Eug. & in Conc. Trid. sess. 7. can. 9. & anteà definitum fuerat in Conc. Tolet. 8. can. 7. in quo habetur, *Sanctum chrisma collatum & alta-*

ſuprà : & conſtat ex praxi Eccleſiæ primitiuæ, in qua etiam infantibus ſimul cum Baptiſmo conferebatur, vt habetur ex S. Dionyſio cap. 2. Eccl. Hier. ex S. Auguſtino tract. 6. in Epiſt. 1. S. Ioan. & ex lib. de Eccl. dogm. cap. 52. Quod quamuis verum ſit, monet tamen Catechiſmus Rom. *minùs expedire vt hoc fiat, antequam pueri vſum rationis habeant; quare, ſi duodecimus annus expectandus non videtur, vſque ad ſeptimum certè hoc Sacramentum differre maximè conuenit : neque enim Confirmatio ad ſalutis neceſſitatem inſtituta eſt, ſed vt eius virtute optimè inſtructi & parati inueniremur, cùm nobis pro Chriſti fide pugnandum eſſet; ad quod ſanè pugnæ genus pueros, qui adhuc vſu rationis carent, nemo aptos iudicabit.* part. 2 cap. 3.

Cùm hæc certa ſint, quæritur quænam diſpoſitiones in adultis baptizatis neceſſariæ ſint, vt Confirmationis Sacramentum dignè ac fructuosè recipiant. Reſpondetur duas præſertim requiri, fidem ſcilicet & charitatem ſeu gratiæ ſanctificantis ſtatum. Ita S. Doctor a. 7. ad 2. & conſtat ex Catechiſmo Rom. ſup. vbi dicitur *Debere adultos, qui huius Sacramenti gratiam & dona conſequi cupiunt, non ſolùm fidem & pietatem afferre: ſed etiam grauiora peccata quæ admiſerunt ex animo delere, imò elaborandum eſſe vt peccata priùs confiteantur, & paſtorum cohortatione ad ieiunia & alia pietatis opera ſuſcipienda incitentur, admoneanturque laudabilem illam antiquæ Eccleſiæ conſuetudinem renouandam eſſe, vt non niſi ieiuni hoc Sacramentum ſuſcipiant :* quod & ſimiliter edicitur in Conc. Aurelian. cap. *vt ieiuni* de conſecr. diſt. 5. diſp. 5 a. 2.

Monet autem Iſambertus illi, qui peccati alicuius mortalis ſibi conſcius eſſet, ad Sacramentum hoc dignè ſuſcipiendum præmittendam eſſe confeſſionem Sacramentalem, aut ſaltem perfectam de tali peccato contritionem eſſe concipiendam, nec attritionem aut quemuis alium dolorem charitate minimè informatum ſufficere.

Quod ſpectat ad obligationem huius Sacramenti ſuſcipiẽdi, certum eſt, (ſicut docet S. Th.) art. 8. ad 4.

in Conc. Trid. seff. 7. can. 3. de Confirmatione; & iam anteà in Conc. Constantiensi sess. 8. error huic veritati oppositus inter Wiclefi articulos damnatus est: & confirmari potest ex c. 8. Act. 1. vbi dicitur sanctos Petrum & Ioannem Samariam venisse, vt baptizatis manus imponerent: quo ex loco Innocentius 1. Epist. 29. ad Decentium infert non ab alio quàm ab Episcopo Confirmationis Sacramentum esse conferendum.

Docet tamen S. Th. ex commissione seu delegatione summi Pontificis, Confirmationis Sacramentum posse à simplici sacerdote ministrari: quod etiam probat ex facto S. Gregorij magni, qui cùm accepisset Sardiniæ Presbyteros solere baptizatis dare Confirmationem, id eos in posterum facere prohibuit, vt habetur lib. 3. registri Epist. 9. at cùm ex hac prohibitione sua comperisset scandalum aliquod in populo exortum fuisse, vt id facerent posteà concessit, vt constat ex Epist. 27. eiusdem libri: & in decr. Eug. expresse dicitur, *Per Apostolicæ sedis dispensationem ex rationabili & vrgente admodùm causa simplicem sacerdotem chrismate per Episcopum confecto hoc Sacramentum Confirmationis aliquando administrasse.* art. 11. ad 1.

Ex quibus Concilij verbis colligitur quòd, quamuis simplex sacerdos ex dispensatione summi Pontificis possit extraordinariè Confirmationis Sacramentum conferre, non potest tamen sacrum Chrisma conficere, sed hoc semper ex perpetua Ecclesiæ praxi Episcopo soli reseruatum fuit, vt docet & probat Isambertus. disp. 2 art. 6.

Quod spectat ad ritum huius Sacramenti; præter ea quæ illi ex institutione diuina essentialia sunt, Ecclesia ad maiorem suscipientium deuotionem excitandam quasdam præscripsit ceremonias in eius administratione ac susceptione obseruandas.

Prima est, vt adsit susceptor seu patrinus, qui confirmandum offerat Episcopo; ratione cuius susceptionis contrahitur spiritualis affinitas similis illi, de qua in Baptismo dictum est. Est au-

tem hæc ceremonia antiquissima, vt constat ex variis Cōciliorum Pontificumque decretis quæ citantur à Gratiano, ac præsertim ex can. *Si quis* dist. 30. q. 1. in quo præcipitur vt viri, qui filios proprios in Cōfirmatione tenuerint, quoad vsum thori separentur ab vxoribus propter affinitatem scilicet spiritualem quam contraxerant: & diuersa ratione can. *Dictum est* ibid. quibusdam fæminis, quæ fraudulenter filios proprios in Confirmatione tenuerant; vt eo prætextu à viris separarentur, iniungitur quidem pœnitentia; prohibetur tamen ne à viris separentur.

Secunda ceremonia est, vt preces quædam solemnes ab Episcopo super confirmandis recitentur, idque vt Diuinum auxilium in actione tanti momenti tùm pro se, tùm pro illis inuocet, eosque ad mentem in Deum eleuandam, pietatisque ac deuotionis sensum aliquem concipiendum excitet.

Tertia est, vt Episcopus genam cuiusque confirmati percutiat, eique alapam leuiter infligat; vt is intelligat se ad probra, verbera &c. quæcunque alia pro Christo patienter perferenda paratum esse debere, & ad hoc specialem gratiam vi & efficacia huius Sacramenti accepisse.

Quarta in eo consistit, quòd Confirmato pax ab Episcopo detur: vt agnoscat hunc esse Christianæ patientiæ fructum; & post fidem in bellis ac certaminibus huius vitæ seruatam, æternam illi ac beatam pacem in cælo esse repositam.

Quinta denique in eo consistit, vt confirmati frons fascia ligetur; tùm ne sacrum Chrisma casu aliquo profanetur; tùm etiam vt significetur gratiam in Confirmatione acceptam sollicitè ac sedulo affectu esse custodiendam.

Lib. 2. de Confirm. c. 13. Monet autem Bellarminus morem cuiusque Ecclesiæ in hac ceremonia seruandum esse; quibusdam enim in locis ad septem dies fascia illa in fronte retinetur; in aliis ad tres tantum; aliquando etiam frons confirmati confestim post

susceptam Confirmationem à sacerdotibus extergitur.

Obseruat etiam Gammachæus quòd, si quis nomen prophanum aut ridiculum gerat, possit illud mutare in Confirmatione, quæ scilicet est complementum & perfectio Baptismi. Addit etiam Episcopos non debere alienis diœcesanis absque proprij Episcopi consensu Confirmationis Sacramentum administrare; nisi ferè inualuerit contraria consuetudo, de qua nullus Episcopus conqueratur.

capit. 10. de Confirm.

CAPVT QVARTVM.

De SS. Eucharistiæ Sacramento.

SECTIO I.

Quo nomine sanctissimum hoc Sacramentum nuncupetur.

CVM in sanctissimo hoc Sacramento mirabilium suorum memoriam fecerit Dominus (vt olim pronunciauit Propheta regius) illicque non modò sapientiæ ac scientiæ, sed & potestatis, misericordiæ, charitatis, ac reliquarum diuinarum perfectionum thesauros omnes recondiderit; minimè mirum est, si nullum singulare nomen excogitari potuit, quod excellentiam illius infinitam exprimeret; sed varia & diuersa vocabula passim à SS. Patribus adhibita reperiantur, quibus tanti mysterij dignitas vtcumque adumbraretur.

Psalm. 110.

Aliquando enim vocatur *Sacramentum corporis & sanguinis Christi*. ex S. August. lib. 3. de Trinit. c. 4. ab ipsa re quam in se continet: aliquando *Sacramentum altaris*, à loco in quo conficitur *ex eodem* S. August. Epist. 50. Aliquando *Sacramentum fidelium*, ab iis quorum gratia institutum est, ex S. August. Serm. 2. de verb. Apostoli c. 1. Aliquando *Panis supersubstantialis*, ex S. Cypr. lib. de Cœna Domini; *Panis*, ob accidentia exteriora quibus tegitur; *supersubstantialis*, propter Diuinam viuificamque virtutem quæ ipsi ineſt: Aliquādo *Communio*, propter vnionem perfectam & ineffabilem, quam inter Christum Dominum vt caput, & Ecclesiæ fideles vt eius membra, efficit, ex S. Damasc. lib. 4. Orthod fidei. cap. 14 Aliquando *Sacra synaxis*, propter religiosum fidelium conuentum in solemni huius Sacramēti celebratio-

ac fieri solitum *ex eodem* S. Damasc. ibid. Aliquando *viaticum*, eo quòd illius virtute in huius vitæ peregrinatione, & præsertim in vltimo ad æternitatem transitu sustentamur, vt in Concil. Niceno 1. can. 13.

Sed præ cæteris vsitatissimum in Ecclesia est nomen *Eucharistia*, quod significat bonam gratiam vel gratiarum actionem, idque aptissimè ad designandum nos in hoc Sacramento gratias vberrimas, imò ipsarum gratiarum fontem in nobis recipere, & per idem Sacramentum acceptissimas Deo gratias posse referre, vt dicitur in Catechismo Rom.

Siue igitur Eucharistię, siue quovis alio nomine exiis quæ suprà explicata sunt, appelletur, intelligitur Sacramẽtum illud, quod à Christo Domino in cœna vltima institutum est, in quo sub speciebus panis & vini verè, realiter, ac substantialiter eiusdem Christi corpus & sanguis continetur, vt in Conc. Trid. expresse definitum est, quod pleniùs constabit ex iis quæ sectionibus sequentibus dicenda sunt. P. 2. ca. 4. Sess. 13. cap. 1. & 2.

SECTIO II.

In quo propriè consistat Eucharistia Sacramentum.

SVpponimus tanquam certum ex fide, Eucharistiam esse verè & propriè dictum Sacramentum à Christo Domino institutum: quod nullus negauit Hæreticorum, qui Sacramenta aliqua nouæ legis agnouerunt. Et hæc veritas non modo in Concil. Trid. sup. sed etiam in Concil. Carthag. 3. can. 29. in Concil. Lateran. cap. *firmiter* de Sum. Trin. & in Concil. Florent. in decr. Eug. definita est.

Hoc præsupposito, quæritur in quo propriè consistat hoc Eucharistiæ Sacramentum? Cùm verò quatuor præsertim in illo spectari possint, scilicet consecratio, corpus & sanguis Christi, species consecratæ, & vsus siue sumptio Sacramenti; ex quibus primum, & quartum in actio-

ne aliqua transeunte consistunt; secundum verò & tertium in re permanente: hæretici huius temporis contendunt hoc Sacramentum non in re permanente, sed in actione transeunte consistere; Caluinus quidem in solo illius vsu & sumptione; Kemnitius autem tùm in sumptione tùm etiam in consecratione ipsius, vt videri potest apud Bellarminum Lib. 4. de Euch.

Huic errori opposita est Catholicæ fidei veritas, quæ docet Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum in re aliqua permanenti consistere; & sic corpus Christi Domini post verba consecrationis prolata realiter existens sub speciebus panis, esse verè & propriè Sacramentum; siue sumatur; siue in sacrario seruetur; siue ad ægros aut alia de causa publicè deferatur. Ita expresse definitum est in Concil. Trid. & probatur fusè à Bellarmino lib. 4 de Euch. cap. 4. ex antiquissimo ritu seruandi Sacram Eucharistiam, eamque cum honore & reuerentia ad ægrotos deferendi, qui semper in Ecclesia fuit religiosissimè obseruatus. Sess. 13. ca. 5. & 6 & cá. 4. & 7

Cùm igitur ex fide constet Sacramentum hoc in re permanenti consistere; dubitatur inter doctores num in solo Christi corpore sub speciebus contento, num in solis speciebus, num in vtroque simul Sacramenti huius ratio propriè consistat.

Vera & ab omnibus communiter recepta est illorum sententia, qui dicunt consistere, tàm in speciebus consecratis, quàm in Christi corpore sub iis existente; proindeque Sacramentum Eucharistiæ esse veluti quid compositum ex speciebus consecratis & corpore ac sanguine Christi Domini. Ita S. Doctor, cui communiter alij Theologi subscribunt: & probatur ex cap. *Hoc est* de consec. dist. 2. vbi dicitur hoc Sacramentum, *constare duobus: visibili elementorum specie, & inuisibili Christi carne & sanguine; veluti persona Christi constat ex Deo & homine.* Deinde ex eo quod Concil. Trid. dicit in Eucharistiæ Sacramento verè contineri Corpus & Sanguinem Christi; In 4. d. 8. q. 1. a. 1. quæst. a. 1. ad 2. Sess. 13 cap. 1.

Vnde infertur aliquid aliud ab ipso Christi corpore & sanguine ad rationem Sacramenti pertinere, nimirùm species & accidentia sub quibus continetur.

Ex dictis colligitur Sacramentum Eucharistiæ ab aliis sex Sacramentis in eo præsertim differre; quòd alia Sacramenta in actione aliqua transeunte consistant, scilicet in applicatione formæ ad materiam; nec proinde existant nisi cùm actu conferuntur & suscipiuntur: at verò Sacramentum Eucharistiæ in re aliqua permanenti consistit, vt explicatum est.

Sunt & aliæ inter Eucharistiam & alia Sacramenta differentiæ, quæ ex infrà dicendis faciliùs intelligentur, inter quas hæc minimè prætermittenda est, quòd Eucharistiæ Sacramentum sit omnium aliorum Sacramentorum Nobilissimum & Excellentissimum; Vnde S. Dionysius cap. 3. de Eccles. Hier. dicit, *Ad hoc Sacramentum tanquam ad suum finem Sacramenta omnia alia ordinari*: & in Catech. Rom. asseritur *Hoc Sacramentum, quantùm ad bonorum affluentiam, se habere ad reliqua, sicut se habet fons ad riuulos.*

SECTIO III.

Quænam sit materia Eucharistiæ conficiendæ.

NOmine materiæ in Sacramento Eucharistiæ intelligitur id, ex quo secundùm Christi Domini institutionem conficitur ipsum Sacramentum; seu res illa quæ per verba Consecrationis in ipsius Christi Domini corpus conuertenda est.

Est autem certum ex fide solum verum panem & solum verum vinum ex vite esse aptam & idoneam huius Sacramẽti materiam. Id constat ex Sanctis Euangelistis, qui vnanimiter dicunt *S. Mat. 26. S. Marc. 14. S. Luc. 22.* Christum Dominum in instituendo hoc Sacramento verum panem & verum vinum adhibuisse, & posteà præcepisse discipulis suis, vt hoc

facerent quod ipse fecerat, proinde vt verum panem & verum vinum de vite ad Sacramentum hoc conficiendum assumerent. Id præterea definitum habetur in Concil. Lateran. cap. *firmiter*, Concil. Florent. in decr. Eug. & in pluribus aliis Conciliis, quoru[m] canones fusè citantur à Gratiano dist. 2 de Consecr.

Cùm igitur id certum sit, ad maiorem tamen huius veritatis elucidationem obseruationes hîc aliquæ faciendæ sunt.

q. 74. a. 3. Prima est, solum panem ex frumento seu tritico confectum, esse sufficientem & aptam huius Sacramenti materiam. Ita S. Doctor: & constat ex decr. Eug. in quo expressis verbis habetur, *Eucharistiæ materiam esse panem triticeum & vinum de vite*: Ex quo sequitur panem ex hordeo, auena, aut aliis similibus granis à tritico specie diuersis, non esse idoneam huius Sacramenti materiam: imò rectè monet Isambertus panem ex siligine confectum (vulgò *pain de segle*) non esse adhibendum ad conficiendam Eucharistiam; quamuis enim aliqui existiment siliginem specie non differre à tritico, quia tamen alij contrarium sentiunt aut saltem de ea re dubitant, rectè docet pro confectione huius Sacramenti assumendam non esse materiam dubiam, sed tantùm certam, qualis est panis purè triticeus. (ad b. 74. disp. 1. a. 4.)

Quòd si panis fiat partim ex tritico partim ex siligine, hordeo, vel aliis eiusmodi granis, tunc videndum erit an grana illa specie à tritico diuersa in tam modica quantitate adhibita sint, vt panis secundùm communem æstimationem triticeus censeri possit; vel in tam magna, vt talis minimè censeatur: in primo casu erit materia sufficiens consecrationis, in secundo non erit: est tamen semper optimum & reuerentiæ huic Sacramento debitæ conuenientissimum, vt panis consecrandus ex puro tritico sine vlla granorum quorumvis admixtione conficiatur.

Secunda est, ad consecrationis validitatem requiri, vt panis ille triticeus sit coagmentatus.

ex aqua elementari, & calore ignis concoctus, non verò frixus aut elixus; Vnde neque massa farinæ nondum igne cocta, neque panis ille qui ex melle aut butyro esset coagmentatus, aut frixus, vel elixus (qui non iam panis sed potiùs placenta dici deberet) sufficiens huius Sacramenti materia esse censetur, vt pluribus probat Isambertus a. 6.

Tertia est, panem fermentatum ad validitatem huius Sacramenti sufficere, in decreto tamen Eugenij constitutum fuisse, vt quilibet sacerdos Eucharistiam in pane siue fermentato siue azimo conficiat, iuxta consuetudinem Ecclesiæ suæ: vnde sequitur sacerdotem Græcum in Græca Ecclesia pane fermentato, Latinum verò in Ecclesia latina non nisi azimo vti debere: quod quidem præceptum de pane azimo tantummodò ad conficiendam Eucharistiam in tota Ecclesia latina adhibendo adeò strictè obligare asserit idem Isambertus, vt ne quidem in casu necessitatis existimet sacerdotem latinum in a. 5. pane fermentato consecrare licitè posse; quod probat ex cap. finali extra. de celebrat. Missarum, vbi sacerdos, qui in pane fermentato consecrauerat, punitur officij depositione & amissione beneficij, quamuis excusationem necessitatis prætexeret.

Quarta est, in vino adhuc contento in vuis, aut in vino seu liquore ex vuis nondum maturis expresso (quod agresta seu omphacium vocatur) consecrationem dominici sanguinis validè fieri non posse, sicut nec in aceto, aut vino decocto quod defrutum dicitur. Ita S. Th. & ratio a. 5. ad est, quia hæc omnia propriam vini rationem non 2. & 3. habent, vt per se patet, & expressè declaratur in rubricis Missalis: vbi etiam dicitur quòd, quamuis consecratio validè fiat in musto seu vino recenter ex vuis cum fæcibus expresso, aut in vino acescente non tamen penitùs acido; id tamen reuerentiæ Sanctissimo huic Sacramento debitæ repugnare, proindeque sine graui peccato fieri non posse; quod etiam affirmat S. Doctor loco citato.

De vino autem congelato, quamuis quidam Theologi existiment quamdiu congelatum remanet, non esse idoneam consecrationis materiam; Syluester tamen, Sotus, & alij, quos citat & sequitur Suares, affirmant eiusmodi vinum congelatum validè consecrari posse; quamuis ad maiorem decentiam & scrupulos euitandos sit consultius (vt ibidem monet Suares) vel aliud vinum adhibere, vel vinum congelatum adhibitis pannis calidis aut admoto igne liquefacere, vt sic conueniențiùs possit consecrari; quod quidem rubricæ Missalis faciendum esse præscribunt, si post consecrationem vinum congeletur, vt à Sacerdote celebrante sumi possit

Disp. 45. sect. 1.

Quinta est, aquam vino permiscendam esse ante consecrationem; quod semper in Ecclesia obseruatum fuisse testantur SS. Patres qui fusè à Gratiano citantur dist. 2. de consecr. idque ex professo probat S. Cyprianus Epist. 63. ad Cæcilium: & præterea definitum habetur in decret. Eug. & in Concil. Trid. sess. 22. can. 9.

a. vlt. Monet autem S. Doctor aquam illam in modica quantitate vino permiscendam esse, ita vt species vini non soluatur, sed potiùs vt ipsa aqua in vinum conuertatur, & sic in vinum conuersa consecretur.

Quæres an hæc permixtio aquæ sit de essentia consecrationis. Respondetur non esse, sicut docet expressè Catechismus Rom. cap. 4. vbi dicit sine tali permixtione Sacramentum constare posse: & in Conc. Trid. sess. 22. cap. 7. dicitur id ab Ecclesia præceptum esse Sacerdotibus; Vnde sequitur non esse ex institutione diuina necessarium.

Sexta denique est, materiam illam siue panis, siue vini Sacerdoti celebranti moraliter debere esse præsentem, ita vt aliquo sensu, puta visu vel tactu deprehendi possit, vt validè ab ipso consecretur. Ita ex communi Theologorum consensu Isambertus: & constat ex verbis ipsius consecrationis, quæ materiam illam Sacerdoti conse-

ad q. 74. disp. 5 a. 1.

cranti præsentem esse significant, vt ex dicendis sequenti sectione faciliùs intelligetur.

Hinc sequitur (vt idem Isambertus obseruat) quòd, quando cumulus aliquis formularum seu hostiarum coram sacerdote in altari exponitur, possint omnes ab illo validè consecrari, quamuis nec videat nec tangat singulas: quia singulæ censentur illi moraliter præsentes eo ipso, quo continentur in cumulo illo quem videt aut tangit: & similiter dicendum si formulæ illæ consecrandæ, sint quidem sacerdoti proximæ, sed velo aliquo coopertæ, aut pixide inclusæ; quia ratione sui continentis moraliter censentur esse præsentes.

Requiritur prætereà vt materia non solùm sit moraliter præsens, sed etiam vt per intentionem consecrantis sit determinata; id est vt formam consecrationis proferendo intendat facere quod facit Ecclesia circa hanc determinatam materiam Ita ex communi Doctorum consensu docet Isambertus: ex quo sequitur vt, si sacerdos coram se centum formulas habens, intendat solùm consecrare quinquaginta, eas nullatenùs designando aut determinando, tunc nullam illarum consecrare censeatur; secus est si putans solummodò esse quinquaginta, super cumulum illarum verba consecrationis proferat; tunc enim cùm nullas excludat, censetur omnes velle consecrare: & quamuis in æstimatione numeri decipiatur, non tamen in intentione, quæ (vt supponimus) super cumulum illum sibi præsentem fertur. a. z.

Quare ad scrupulos deuitandos tutius est, vt semper sacerdos consecrare intendat formulas omnes sibi appositas, quamuis earum numerum nesciat, illius enim primæ intentionis virtute consecrantur omnes, etiamsi quando ipsius formæ verba profert, de illis actu non cogitet, sed ad eam quam præ manibus habet, solummodò attendat, vt monet idem Isambertus suprà.

SECTIO IV.

Quæ sit forma ad consecrandam Eucharistiam requisita, & quis verus & proprius verborum illius sensus.

q.78. a.1. DOcet S. Thomas formam ad Sacramentum hoc conficiendum requisitam in eo consistere, vt sacerdos eadem verba super materia panis ac vini proferat, quæ à Christo Domino illud instituente, panemq; in corpus suum ac vinum in sanguinem conuertente prolata sunt; nimirum super pane: *Hoc est corpus meum*; & super vino: *Hic est calix sanguinis mei, &c.* Quibus verbis, ex Ecclesiæ Romanæ consuetudine à S. Petro Apostolo deriuata, (vt obseruat
a.2.ad 5. idem S. Doctor) interseritur hæc coniunctio *enim*, quæ non est de formæ huius necessitate, sed tantùm vt verba ipsius consecrationis faciliori sensu cum antecedentibus cohæreant.

Hæc autem doctrina expressis verbis traditur in decr. Eug. & in Catechismo Rom. & huic
part.2 cap.4 etiam subscripserunt vnanimiter SS. Patres, vt S. Greg. Nicen. orat. Catechet. cap. 37. vbi dicit quod *Panis sanctificatur à verbo (sicut dictum est) transmutatus nempe ab isto; hoc est corpus meum*: Tertul. lib. 4. cont. Marcionem, *Panem*, inquit, *acceptum Christus fecit corpus suum, dicendo; Hoc est corpus meum*: Et S. Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 4. *Consecratio*, inquit, *fit verbis Domini: & vbi ventum est vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos sed Christi sermonibus vtitur.*

Confirmari potest eadem doctrina ex antiqua & vniuersali Ecclesiæ praxi, quæ statim post prolationem supradictorum verborum ostendit
ad q. 78. cap.1. venerabile Sacramentum populo adorandum, vt videre est in Canone Missæ, quem multis ante sæculis ab ipsa Ecclesia institutum esse declarat

Concil.

Concil. Trid. Sess. 22. cap. 4. Vnde sequi docet Gammachæus hanc doctrinam esse de fide, nec sine hæresi negari posse; qui etiam capite 2. obseruat non omnia verba, quæ in consecratione sanguinis proferri solent, ad formæ substantiam pertinere, sed tantummodo ista: *hic est calix sanguinis mei*; alia verò quæ sequuntur, esse tantùm de necessitate præcepti; proindeque absque graui peccato omitti non posse; quamuis si omitterentur, nihilominùs consecratio ipsius sanguinis validè conficeretur: quod etiam ante illum docuerunt Magister sentent. S. Bonauentura, Albertus, Alensis, Ioannes Major, & alij quos ibidem citat.

Quod spectat ad verum & proprium illorum consecrationis verborum sensum; Quæres 1. an debeant intelligi recitatiuè tantùm seu materialiter, an verò significatiuè seu formaliter; seu an sacerdos verba illa proferat animo solùm referendi verba ab ipso Christo in huius Sacramenti institutione vsurpata; an etiam animo exercendi significationem illorum, & consecrandi seu conuertendi panem & vinum in corpus & sanguinem eiusdem Christi.

Respondetur cum S. Doctore vtroque modo proferri: recitatione quidem, vt constat ex his verbis canonis: *Qui pridie quàm pateretur accepit, &c.* quibus sacerdos narrat quid Christus Dominus in huius Sacramenti institutione fecerit & dixerit: Proferri verò etiam significatiuè præter S. Thomam docent Alensis, S. Bonauentura, Scotus & alij apud Suarem: & colligitur ex disp.
eo quod in Decr. Eug. declaratur sacerdotem in 58.
persona Christi loquentem hoc conficere Sa- Sect.
cramentum; non loqueretur autem in persona 4.
Christi, si tantùm narraret & recitaret id quod dixit Christus.

Quæres 2. quid in illis verbis consecrationis propriè significet pronomen: *Hoc* & *hic*.

Longum & superfluum esset referre omnes hæreticorum opiniones de significatione pronominis illius; nam (vt obseruat Gregorius à Valen-

tia octoginta & ampliùs interpretationes absurdiſſimæ & falſiſſimæ in eorum libris reperiuntur: Variæ quoque ſunt Doctorum Catholicorum explicationes, qui tamen in eo ab hæreticis differunt, quòd hi licet inter ſe diuiſi & male cohærentes, conueniant nihilominùs in reiicienda & deneganda tranſſubſtantiatione panis & vini in Chriſti corpus & ſanguinem; illi verò eam conſtanter aſſerant, imò tanquàm fide credendam ſupponant. Omiſſis igitur etiam variis illis Catholicorum interpretationibus, omnium certiſſima videtur eſſe illa quam affert S. Doctor, nimirùm per pronomen, *Hoc vel hic*, nihil demonſtrari quod ſit eo tempore quo profertur, ſed id quod eſt in fine prolationis ipſius formæ, *prædictamque locutionem intelligendam eſſe ſecundùm vltimum inſtans prolationis verborum.*

Hæc autem S. Doctoris explicatio duplici modo intelligi poteſt: prior eſt, vt pronomen illud accipiatur ſubſtantiuè ſaltem in forma conſecrationis panis, & per illud ſignificetur ſubſtantia corporis Chriſti (quæ erit ſub ſpeciebus panis in fine prolationis formæ) confusè tamen eo pronomine deſignata; & per prædicatum huius enunciationis diſtinctiùs expreſſa. Poſterior modus, quem tuentur Ioannes Major in 4. diſt. 8. q. vnica & Maldonatus in cap. 26. S. Matth. eſt, vt prædictum pronomen ſumatur adiectiuè, ac proinde vt eodem modo hæc Chriſti verba intelligantur: *Hoc eſt corpus meum*; atque ſi quis diceret: *Hic eſt Theſaurus meus*; & ſicut etiam Pater cæleſtis de eodem Chriſto Domino dixit: *Hic eſt filius meus dilectus*: quo poſteriori ſenſu præſertim intelligi debet forma conſecrationis ſanguinis, cuius verba tranſtulit interpres noſter per nomen adiectiuum demonſtratiuum: *Hic eſt calix ſanguinis mei.*

Quæres 3. quo ſenſu in verbis illis conſecrationis accipienda ſit copula, *eſt*; hæretici enim contendunt eo loco accipiendam eſſe pro *ſignificat*; quam ad rem varia ex ſcripturis exempla proferunt, in quibus eo ſenſu accipi videtur, vt

1. Corinth. 10. *Petra erat Christus*, id est (vt inquiunt) petra significabat Christum.

Respondetur 1. quamuis verum esset aliquando in scripturis verbum substantiuum sic accipi; inde tamen nullomodo sequi, illud in verbis consecrationis eo sensu esse accipiendum : cùm neque à SS. Patribus, neque ab Ecclesia vniuersa vnquam sic acceptum fuerit, vt constabit ex iis quæ sectione sequenti dicentur.

Respondetur 2. falsum esse, illud verbum substantiuum, *est*, in sacris aut etiam prophanis literis vnquam accipi pro verbo, *significat*: in omnibus enim allegoricis aut metaphoricis locutionibus quæ afferri possunt (vt recte obseruat & probat Maldonatus suprà) si quæ figura est, non hæret in verbo, *est*, sed vel in subiecto enunciationis, vel in prædicato ; verbum enim, *est*, semper aut substantiam, aut solam extremorum vnionem significat, vt docuit Aristoteles lib. de interpret. cap. 3. a. 5.

Quæres 4. quomodo hæc consecrationis forma vera esse possit ; priùs enim requiritur rem aliquam esse, quàm veram esse propositionem quæ affirmat illam esse ; forma autem consecrationis, cùm efficiat illam rem quam enunciat, est illâ prior, & ex consequenti falsa ; cùm significet id esse quod nondum est.

Respondetur ex S. Doctore hanc esse differentiam locutionum quæ vim significatiuam solummodò habent, & earum quæ habent vim effectiuam ; quòd illæ supponant rem quam enunciant iam esse ; hæ verò illam efficiant: vnde ad veritatem formæ consecrationis, per quam verbi gratia corpus Christi ponitur sub speciebus panis, sufficit quòd eadem duratione reali qua significatio eius completur, res per eam significata & enunciata talis à parte rei fit, qualis esse significatur & enunciatur : quod cùm in forma illa reperiatur (vt constabit ex dicendis Sectione sequenti) hinc sequitur illam veram esse.

Quæres 5. & vltimò quo sensu intelligi de-

beant verba, quæ ad consecrationem sanguinis Christi Domini adhibentur: *Hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

Iam diximus non omnia illa verba esse de essentia consecrationis, sed hæc tantùm, (*Hic est calix sanguinis mei*) ea verò quæ sequuntur, per traditionem à S. Petro Apostolo (qui Romanæ liturgiæ author fuit) accepta esse docet Leo 9. in Epist. ad Michaëlem Imperatorem cap. 9. & S. Thomas a. 3. fuisseque addita verbis essentialibus formæ ad expressiùs significandam virtutem ipsius sanguinis Christi, qui quidem (vt explicat S. Doctor) pro nobis effusus est, primò ad conferendum nobis ius hæreditatis, iuxta illud Hebræ. 10. *Habentes fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi*; & ad hoc exprimendum, dicitur *noui & æterni testamenti*; Ius enim ad hæreditatem per testamentum acquiritur. Secundò ad iustificationem & sanctitatem conferendam, cuius initium, fundamentum, & radix est
Sess. 6 fides (vt loquitur Concil. Trid.) & ideò subdi-
cap. 8. tur. *Mysterium fidei.* Tertiò ad amouenda ipsius gloriæ & iustificationis impedimenta, scilicet peccata, iuxta illud Hebr. 9. *Sanguis Christi emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis:* & quantùm ad hoc subiungitur: *qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: Pro multis*, id est pro omnibus quantum est ex parte ipsius Christi, vt explicant Euthymius & Theophilactus apud Maldonatum suprà; vel, *Pro multis*, id est pro solis prædestinatis quantùm ad fructum & efficaciam, provt à nobis explicatum est priori huius operis parte tract. 5. capite 6. Sect. 5. *Effundetur*, vox Græca, in tribus Euangelistis Matthæo, Luca, & Marco est præsentis temporis, significatque effundi sanguinem, id est, offerri seu libari in ipso Missæ Sacrificio; versio tamen communis quæ est futuri temporis, refertur ad effusionem illam sanguinis quæ in cruce futura erat, quando hæc

verba Christus protulit & hanc Ecclesia retinuit, vt significaret Sacrificium istud quod in altari offertur, & illud quod in cruce oblatum est, vnum & idem esse, *Solâ* (vt loquitur Concil. Trid.) *offerendi ratione diuersâ.* Seff. 22. cap. 2.

SECTIO V.

Quid in hoc Sacramento per verba consecrationis efficiatur.

TRia sunt præsertim, eaque maximè admiranda atque suspicienda (vt loquitur Catechismus Rom.) quæ per verba consecrationis efficiuntur. Primum est, quòd verum & proprium Christi Domini corpus, & illud idem quod ex sanctissima Virgine natum ad dexteram Patris sedet; & verus ac proprius eiusdem sanguis qui pro nobis effusus est, in hoc Sacramento realiter & substantialiter continetur. p. 2. ca. 4.

Secundum est, quòd nulla in Sacramento illo remanet panis aut vini substantia, quantumuis id à sensibus maximè alienum videatur: sed tota ipsius panis ac vini substantia conuertitur in substantiam corporis ac sanguinis Christi Domini.

Tertium denique est, quòd in eo Sacramento accidentia panis ac vini, quæ oculis aliisque sensibus percipiuntur, sine vllo subiecto mirabili quadam atque inexplicabili ratione remanent & operantur: de quibus in Paragraphis sequentibus agendum erit.

PARAGRAPHVS I.

De vera & reali præsentia corporis & sanguinis Christi Domini in Sacramento Eucharistiæ.

NON hoc tempore solùm, sed iam olim à primis Ecclesiæ sæculis hæc veritas (nimirùm Christi Domini corpus & sanguinem verè ac realiter in Eucharistiæ Sacramento adesse) quæ inter reliqua fidei Catholicæ dogmata quasi principem locum obtinet, ab hæreticis impugnata est, quorum antesignanus fuit Iudas Iscariotes, qui primus huic veritati incredulus fuit, vt habetur S. Ioan. 6. quem posteà secuti sunt Simoniani & Menandriani, vt refert Bellarminus, qui realem corporis Christi Domini præsentiam in Eucharistia negauerunt. Post illos Iconomachi (vt constat ex 6. Synodo generali act. 6.) dixerunt Eucharistiam esse tantùm figuram seu imaginem corporis Christi. Secutus est deinde Berengarius qui eamdem veritatem circa annum 1050. impugnauit, quam tamen contumaciâ omni depositâ in Conc. Rom. sub Greg. 7. posteà professus est. Exorti sunt post modùm Albigenses, qui (vt testatur S. Antoninus) in Sacramento Eucharistiæ Christi Domini corpus verè & realiter esse negauerunt: quibus aliquot post annis subscripserunt hæretici illi qui Flagellantes dicti sunt, vt refert Bernardus Luxemburgensis in Catalogo hæreticorum. Demum Ioannes Zuinglius, Occolampadius, Bullingerus, aliique recentiores Sectarij, quorum agmen clausit Caluinus cum suis asseclis; qui omnes, licet inter se maximè discordes, in eo tamen conueniunt, quòd Christi Domini corpus realiter in Eucharistiæ Sacramento esse negent.

(Libr. 1. de Sacra. Euch. c. 1.)

(p. 4. tit. 11. c. 75. §.)

Probatur igitur nostræ fidei veritas, & simul errores oppositi refelluntur 1. authoritate script.

S. Ioan. 6. vbi Christus Dominus de institutione huius Sacramenti à se facienda sic loquitur: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita:* Deinde SS. Matth. 26. Mar. 14. & Luc. 22. Christus Dominus hoc Sacramētum instituens, apertis & expressis verbis dixit: *Hoc est corpus meum: hic est sanguis meus.* Vnde sic argumentari possumus: Christus Dominus Eucharistiæ Sacramentum instituens dedit in cibum id quod se daturum antè promiserat: Atqui in citato S. Ioannis loco promiserat, se daturum in cibum, non figuram corporis sui, sed ipsummet corpus: Ergò dicendum est verè corpus suum dedisse, proindeque ipsum Christi Domini corpus verè & realiter in Sacramento Eucharistiæ existere. Quòd autem verba illa ex S. Ioanne relata, de corpore Christi non figuratè, sed verè ac realiter in cibum dando intelligenda sint, constat ex vnanimi SS. Patrum consensu: ita enim hunc locum de vera & reali corporis Christi Domini sumptione in Sacramento Eucharistiæ interpretati sunt SS. Basilius, Gregorius Nissen. Chrysostomus, Cyrillus, Epiphanius, Cyprianus, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Prosper, Leo, Damascenus, Bernardus, & alij quorum testimonia fusè refert Maldonatus in cap. 6. S. Ioannis.

Probatur 2. Auth. duorum Conciliorum generalium, primi scilicet & vltimi; Nicæni & Tridentini; in illius siquidem actis (vt refert Bellarm. lib. 2. de Euch. cap. 10.) hæc habentur: *Fide intelligamus situm in sacra illa mensa agnum illum Dei tollentem peccata mundi, incruentè à sacerdotibus immolatum; & preciosum ipsius corpus & sanguinem verè nos sumentes credere hæc esse nostræ resurrectionis Symbola.* In Tridentino autem Sess. 13. cap. 1. *Docet sancta Synodus, & apertè ac simpliciter profitetur in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis & vini consecrationem, Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum atque hominem, verè, realiter ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium contineri: nec enim hæc*

inter se pugnant, vt ipse Saluator noster semper ad dexteram Patris in cœlis assideat, iuxta modum existendi naturalem, & vt multis nihilominus aliis in locis Sacramentaliter præsens, suâ substantiâ nobis adsit ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo cogitatione per fidem illustrata assequi possumus, & constantissimè credere debemus.

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui fusè citantur à Bellarmino toto lib. 2. de Euch. vbi consentientem illorum per omnes Ecclesiæ ætates doctrinam ostendit: illustriora aliquot testimonia hîc proferemus.

S. Cyprianus Serm. de Cœna Dom. *Panis iste,* inquit, *non effigie sed natura, mutatus omnipotentiâ verbi factus est caro.*

S. Hilarius lib. 8. de Trinit. *De veritate,* inquit, *carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus; nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est, &c. an hoc veritas non est? contingat planè his verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum negant.*

S. Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 4. *Panis iste,* inquit, *panis est ante verba Sacramentorum; vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi.*

Probatur 4. ex antiqua & perpetua Ecclesiæ praxi adorandi hoc Sacramentum, quod testatur S. Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto cap. 12. *Per terram,* inquit, *intelligitur caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus:* & S. Augustinus in Psal. 98. *Nemo,* inquit, *carnem Christi manducat, quin prius adoret;* adorari autem in hoc Sacramento Christi caro non posset, si in eo verè ac realiter non existeret.

Obiiciunt hæretici 1. hæc Christi Domini verba S. Ioannis 6. *Spiritus est qui viuificat: caro non prodest quidquam;* Vnde inferunt carnem Christi realiter in sumptione Eucharistiæ non comedi, cùm ex se nihil profutura sit.

Respondet S. Augustinus tract. 27. in Ioan. *Caro non prodest quidquam: sed quomodo illi (* Capharnaïtæ scilicet *) intellexerunt, carnem quippè*

sic intellexerunt quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur: Vnde S. Chrysost. Hom. 46. in S. Ioan. S. Cyrillus Catechesi. 4. Mystag. & alij SS. Patres per hæc Christi Domini verba & alia subsequentia dicunt admoneri fideles, vt huius Sacramenti veritatem non carnaliter, id est secundùm sensum humanum, qui nihil prodest, imò in percipiendis mysteriis diuinis multùm obest; sed spiritaliter, id est secundùm veræ fidei spiritum intelligant, secundùm quem caro Christi Domini in hoc Sacramento non vt simplex & nuda caro consideratur, qua ratione nihil prodest; sed vt caro diuino spiritu plena & diuino verbo personaliter vnita; quo pacto viuificare & maximè prodesse potest.

Obiiciunt 2. S. Augustinum lib. cont. Adimantium cap. 12. sic loquentem: *Non dubitauit Christus dicere: hoc est corpus meum, dum signum daret corporis sui:* Vnde inferunt hoc Sacramentum non continere corpus Christi realiter, cùm illius signum sit. Item tract. 25. in S. Ioan. *Vt quid paras ventrem & dentes: crede & manducasti:* Vnde sequitur non ore, sed fide percipi corpus Christi, proindeque in hoc Sacramento realiter non existere.

Respondetur ad primum locum, falsò ab hæreticis inferri corpus Christi realiter in hoc Sacramento non existere, ex eo quòd dicatur esse signum corporis Christi sicut ex eo quòd idem Christus vocatur ab Apostolo figura substantiæ Patris, falsò inferretur substantiam Patris in illo realiter non esse: quare dicendum est ideò Eucharistiam vocari signum corporis Christi; non quòd Christi corpus ibi realiter non sit; sed quia ibi modo quodã inuisibili sub speciebus tamen sẽsibilibus panis tanquã sub signo visibili existit. *Heb. 1.*

Ad secundum respõdetur S. Augustinũ verbis in obiectionẽ citatis metaphoricè loqui de mãducatione spirituali doctrinę Diuinæ quæ fit per fidem, vt ex toto eius contextu facilè colligi potest: vel si de huius Sacramenti manducatione loquatur, docere tantùm illum voluisse realem

D v

corporis Christi in hoc Sacramento manducationem tunc solummodò esse fructuosam, quando spiritali per fidē manducationi coniuncta est.

Obiiciunt 3. possibile non esse Christum totum in tam parua hostia, imò in illius minutissima particula realiter contineri: simul in cœlo & in tot locis super terram realiter adesse: eius maiestatem dedecere dētibus manducantium frangi & conteri, imò à bestiis posse deuorari, ab igne comburi, pedibus conculcari, &c.

Ad hæc & similia argumenta breuiter respondetur, ista videri posse impossibilia & indecentia iis, qui Dei potestatem incomprehensibilem, & inexhaustam bonitatem, ac (vt Apostoli verbis vtamur) *nimiam charitatem* ignorant: Fideles verò, qui firmiter credunt, *non esse impossibile apud Deum omne verbum*, vt testatus est Angelus, firmissimè etiam sibi persuadent realem illam Christi præsentiam in hoc Sacramento tam expressis Diuinæ veritatis testimoniis assertam, Deo possibilem esse, licet possibilitatis illius modum ignorent: Credunt etiam nihil in illo Sacramento infinitam eius bonitatem dedecere, neque manducatione aut quauis alia huius Sacramenti attrectatione corpus Christi gloriosum dehonestari; sicut nec solis radius inficitur ex cœno in quod illabitur, nec ex speculi aut cristalli ab eo illustrati fractione violatur.

Eph. 2.

S. Luc.

Porrò ad has & similes hæreticorum obiectiones soluendas, obseruādum est huius Sacramenti veritatem, non ratione humana, sed sola Dei authoritate inniti; proindeque, vt certò cognoscatur, non ratiocinium humanum, sed Diuinum oraculum esse tantummodo consulendum: videndum quid afferat Sacra scriptura, non vt ab hæreticis in contrarias & falsas interpretationes distorquetur, sed vt ab Ecclesia vniuersa & à SS. Patribus vnanimi consensu intelligitur. Præterea notandum est. SS. Patres aliquando non apertè & clarè, sed ambiguè & obscurè de hoc Sacramento locutos fuisse, ac religiosa quadam præcautione illius notitiam occultare voluisse

tùm catechumenis, ne ex ea ſcandalum aliquod paterentur; tùm infidelibus inter quos degebant, ne tam precioſam margaritam ante porcos proiicerent; præſertim cùm inter fideles nulla tunc circa huius myſterij veritatem difficultas aut dubitatio ſuborta eſſet: vnde S. Athanaſius in 1. Apolog. de fuga ſua, *Non eſt*, inquit, *fas myſteria nòn initiatis prodere; ne Ethnici non intelligentes derideant, aut Catechumeni curioſiores facti ſcandalizentur.*

PARAGRAPHVS II.

De tranſſubſtantiatione, ſeù conuerſione totius ſubſtantia panis & vini in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti Domini.

Fides Catholica docet non modo corpus & ſanguinem Chriſti Domini realiter in Sacramento Euchariſtiæ ſub ſpeciebus panis & vini exiſtere, vt ſuprà probatum eſt; ſed præterea nihil ſubſtantiæ panis aut vini in eo remanere, totamque panis ac vini ſubſtantiam tranſmutari & conuerti in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti Domini: quod Conc. Trid. explicauit ſimul & definiuit his verbis: *Perſuaſum ſemper in Eccleſia Dei fuit, idque nunc denuò ſancta hac ſynodus declarat, per conſecrationem panis & vini conuerſionem fieri totius ſubſtantia panis in ſubſtantiam corporis Chriſti Domini noſtri, & totius ſubſtantia vini in ſubſtantiam ſanguinis eius: qua conuerſio conuenienter & propriè a ſancta Catholica Eccleſia tranſſubſtantiatio eſt appellata.*

Huic veritati multiplices opponuntur errores, quos hic breuiter recenſere non erit inutile, vt euidentius fiat, quid in hoc myſterio credi quidve repudiari debeat.

Quidam igitur (vt refert Bellarm.) attendentes ad modum tranſmutationum ſubſtantialium quæ naturaliter fiunt, in quibus vna tantùm pars ſubſtantialis compoſiti nempe forma Lib. 3 de Euch. cap. 11

transmutatur, materiâ primâ immutabili permanente; similiter opinati sunt in hoc Sacramento solam panis substantialem formam per consecrationis verba mutari, materiâ verò panis remanere, & ab anima Christi informari. Alij è contrario existimauerunt solam panis materiam mutari in corpus Christi, remanente formâ substantiali eiusdem panis. Alij arbitrati sunt panem in Eucharistia hypostaticè assumi à verbo diuino, eodem prorsùs modo quo natura humana ab illo assumpta est. Alij censuerunt substantiam corporis Christi & substantiam panis simul in Eucharistia commisceri. Lutherus denique lib. de captiuit. Babyl. cap. de Eucharistia, docuit non esse articulum fidei, quòd substantia panis maneat vel non maneat simul cum Christi corpore in Eucharistia, ac vtrumque sine hæresis periculo posse defendi: sibi tamen videri probabilius & scripturis conformius, quòd in hoc Sacramento panis substantia maneat simul cum ipso Christi corpore.

Refelluntur hi errores, & Catholicæ fidei veritas de transsubstantiatione panis & vini in Christi Domini corpus & sanguinem probatur 1. ex authoritate Ecclesiæ, quæ id expressè & apertè declarauit tùm in Concil. Trid. suprà relato, tùm etiam anteà in Concil. Lateran. sub Innoc. III. cap. *Firmiter*, de sum. Trinit. vbi definitum habetur, *In Sacramento altaris corpus & sanguinem Christi sub speciebus panis & vini veraciter contineri, transsubstantiatis pane & vino in corpus & sanguinem*: Et in Concil. Rom. sub Nicolao 2. vbi Berengarius iterùm hæresim suam abjurans, profitensque fidem Catholicam sic loquitur: *Corde credo & ore confiteor panem & vinum &c. substantialiter conuerti in veram ac propriam & viuificatricem carnem & sanguinem Christi Domini.*

Probatur 2. ex SS. Patribus qui id vnanimi consensu asserunt: vt S. Greg. Nissen. orat. Catech. cap. 37. *Dei verbo*, inquit, *sanctificatum panem in Dei verbi corpus credo transmutari*: ibidemque subdit naturam panis & vini *transelementari*

in corpus & sanguinem Christi: S. Cyrill. Alexand. Epist. ad Calosyrium dicit panem in altari oblatum *In veritatem propriæ carnis à Christo conuerti:* S. Damasc. lib. 4. de fide cap. 14 asserit in hoc Sacramento panem & vinum *modo mirabili in Christi corpus & sanguinem conuerti*: S. denique Ambr. lib. de initiandis cap. 9. ipsam panis & vini transmutationem in corpus & sanguinem Christi Domini fusè explicat, & variis tùm rationibus tùm exemplis probat, quæ apud illum vtiliter legi possunt.

Obiiciunt 1. hæretici Eucharistiam vocari in scripturis panem, vt 1 Corinth. 10. vnde inferunt panis substantiam simul cum Christi corpore in Eucharistia remanere, aliàs falsò panis diceretur.

Respondetur vocari panem; vel quia exteriorem figuram & alia panis accidentia retinet: sicut Gen. 18. Angeli vocantur viri, quia exteriùs tales esse videbantur, licet realiter tales non essent; vel quia ante consecrationem verè panis fuit, ideoque panis diciturqnamuis ampliùs non sit; sicut in scripturis res quædam post mutationem in ipsis factam eodem plerumque nomine vocantur, quo anteà vocabantur, vt Exod. 7. virga Moysis in serpentem substantialiter mutata, adhuc tamen appellatur virga.

Obiiciunt 2. verbum (transsubstantiationis) non reperiri in scriptura.

Respondetur neque etiam in illa reperiri verbum *Consubstantialis*, quòd Concilium Nicæn. 1. ad Christi Domini naturam diuinam explicandam vsurpauit; neque vllum tamen Catholicum de veritate per verbum illud significata dubitare: si igitur Ecclesia in Concilio illo sanctissimè ac summa cùm ratione id fecit, cur eadem Ecclesia in Concilio Lateranen. Florent. & Trident. ad Eucharistiæ veritatem expressiùs significandam & ab erroribus vindicandam, idem præstare non potuit?

PARAGRAPHVS III.

Explicantur quædam difficultates circa transsubstantiationem panis & vini in Christi Domini corpus & sanguinem.

PRima est, quid sit propriè illa transubstantiatio, & quomodo intelligi debeat. Omissis variis & prolixis super hac difficultate Theologorũ disputationibus, breuiter dicimus transsubstantiationem panis in corpus Christi, non esse ipsius corporis Christi substantialem productionem aut mutationem; id est, Christi Dñi corpus per illam transsubstantiationem de nouo nõ produci, nec substantialiter mutari, aut localiter moueri; sed per vim & efficaciam consecrationis fieri, vt desinente totâ panis substantiâ, corpus Christi, quod est in cœlo, sine vllo motu locali, aut mutatione sui substantiali, iam esse incipiat sub speciebus ipsius panis; neq; solùm sub illis sit per simplicem præsentiam siue coexistentiã, sed etiam per vnionem quamdam, qualis erat inter substantiam panis & accidentia eiusdem panis, sublatâ tamen inhærentiâ.

cap. 4 part. 2 Quod si cui explicatio ista minimè satisfaciat, meminerit SS. Patres (vt testatur Catechismus Rom.) sæpè admonere fideles, *Ne curiosius inquirant, quo pacto ea mutatio fieri possit*; nec enim à nobis percipi potest, nec in naturalibus mutationibus aut in ipsa rerum creatione huius rei exemplum aliquod habemus: verùm quod sola fide percipi debet, id quomodo fiat, non est curiosiùs inquirendum.

Secunda difficultas est, quid in illa transsubstantiatione ponatur sub speciebus panis & vini tàm vi verborum consecrationis quàm per naturalem concomitantiam. Nihil aptius ad huius difficultatis solutionem afferri potest, quàm id

c. 3. quod habetur in Concil. Trid. sess. 13. vbi dicitur, *verum Christi corpus verumque eius sanguinem sub panis & vini specie, vnà cum ipsius anima & diui-*

nitate existere; sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub specie vini ex vi verborum: ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animamque sub vtraque vi naturalis illius conuexionis & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit non amplius moriturus, inter se copulantur: diuinitatem quoque propter admirabilem illam eius cum corpore & anima hypostaticam vnionem: quapropter verissimum est tantumdem sub alterutra specie, atque sub vtraque contineri; totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis eius speciei parte, totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.

Ex quibus Concilij verbis colligitur 1. quòd, sicut sub specie panis totũ corpus, sic etiam sub specie vini totus Christi Domini sanguis vi verborum ponitur, cùm nulla sit ratio cur vna eius pars præ alterâ ponatur; sicque totus ille diuinus sanguis, ne vnicâ quidem guttulâ exceptâ vi verborum consecrationis in sanctissimo Missæ sacrificio (quod maximè perpendi debet) pro vno quoque nostrum quotidie effunditur.

Colligitur 2. ea omnia, quæ Christo Domino extra Sacramentum nunc in cœlo existenti sunt intrinseca, per concomitantiam quoque poni sub speciebus consecratis; & sic corporis eius gloriosi dotes, qualitates item naturales ac supernaturales eius animæ inexistentes, omnes denique diuinitatis eius perfectiones in illo Sacramento contineri: ita vt aliqua ratione de vno quoque fidelium dignè Sacramentum hoc percipiente dici possit, quòd tunc cum illud percepit, in eo sint omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. Per eamdem quoque concomitantiam persona Patris & persona Spiritus sancti, propter identitatem naturæ cum ipsius Filij persona, sub illis panis ac vini speciebus ita simul adsunt, vt si per immensitatem suam vbique non essent, ratione tamen illius identitatis in illo Sacramento adessent.

Tertia difficultas est, an Christi Domini corpus, quod in Eucharistiæ Sacramento inextensè

& indiuisibiliter existit (vt constat ex supra relatis Concilij Trid. verbis,) retineat in eodem
q. 76. Sacramento propriam quantitatem. Respõdetur
a. 4. affirmatiuè cum S. Doctore: ratio est, quia omnia quæ naturalem & plusquam localem connexionem habent cum substantia corporis Christi, ponuntur per concomitantiam in hoc Sacramento, vt ex antè dictis patet; vnde sequitur, vt quantitas quæ corpori glorioso Christi naturali-
q p.q. ter connexa est, sub huius Sacramenti speciebus
40. reperiri debeat. Quæ quidem Doctrina ita certa
mem. est, vt quamuis ab Ecclesia expressè definita non
3.a.4. sit tanquam de fide; contrarium tamen sentire erroneum existimet Alexander Alensis.

Dicet aliquis, si corpus Christi retineret propriam quantitatem in Eucharistia, deberet esse extensum & diuisibile, & figuram etiam aliquam habere, cùm figura sit intrinsecùs terminus quantitatis.

Respondetur duplicem esse quantitatis extensionem, seu corpus quantum duplici modo esse extensum; primò in ordine ad se; secundo in ordine ad locũ: prior extensio est de essentia ipsius quantitatis: posterior verò est tantùm proprietas virtute Diuina ab ea separabilis: vnde fit vt quantitas hac extensione locali destituta, quantęcunque sit magnitudinis in ordine ad se, possit tamen per diuinam omnipotentiã intra spatium quantumvis exiguum cõcludi. Similiter duplex est figura; vna organica, quæ pendet ab extensione quantitatis in ordine ad se; altera localis seu (vt ita loquamur) situalis, quæ ab extensione locali ipsius quantitatis pendet: cum igitur corpus Christi Domini in Eucharistiæ Sacramento sit solummodò extensum in ordine ad se, non verò in ordine ad locum, habet tantùm figuram organicam, non verò localem: vnde intelligitur qua ratione fieri possit, vt retinens propriam quantitatem & figuram, in quantumuis exiguo spatio & sub quantalibet specierum Sacramentalium particula totum contineri possit.

Quarta difficultas est, quid de speciebus panis

& vini in hoc Sacramento remanētibus sentiendum sit. Respondetur species illas seu accidentia panis & vini, puta figuram, colorem, saporem, &c. post consecrationem manere sine vllo subiecto. Ita definitum est in Concilio Trid. sess. 13. Can. 2. & hæc Wiclefi propositio tanquam falsa & hæretica damnata est in Conc. Constant. sess. 8. (*Accidentia panis non manent sine subiecto in Sacramento, &c.*) Id tamen de omnibus accidentibus coniunctim sumptis est intelligendum: vera siquidem est S. Thomæ doctrina q. 77. a. 1. & 2. asserentis quantitatem panis & vini ab omni subiecto separatam diuina virtute in hoc Sacramento existere; reliqua verò accidentia esse in ipsa quantitate tanquam in subiecto. Qui etiam a. 3. docet, species illas panis & vini posse sic separatas agere, quidquid poterant, dùm ipsius panis & vini substantiæ tanquam proprio subiecto inhærebant; cùm semper eamdem essentiam, existentiam & agendi virtutem retineant. Et a. 4. species illas posse corrumpi, vt experiētia satis cōpertum est. Art. item 6. ex speciebus illis fieri posse nutritionem substantialem: siue nutritio illa ex sola specierum quantitate diuina virtute fiat; siue (quod probabilius est) ex materia: quæ à Deo creatur eo instāti quo species illæ Sacrament. inalterantur, vt ipsa substantia panis, si adesset sub illis esse naturaliter desineret. Denique q. 76. a. 6. ad. 3. tradit Christi Domini corpus & sanguinem desinere esse sub illis panis ac vini speciebus, quando ita mutantur aut alterantur, vt hæc mutatio seu alteratio ad desitionem substantiæ panis ac vini sufficeret; remanere verò sub illis Christi corpus ac sanguinem, quamdiu mutatio illa seu alteratio tanta non est, vt ad desitionem substantiæ panis aut vini satis esset: quod ex ipsius etiam Ecclesiæ praxi satis constat, quæ tandiù adorat Christum in hoc Sacramento, quandiù in illo species panis ac vini remanere cognoscit.

Quinta difficultas est, an Christi corpus sub speciebus sacramentalibus existens videri poss-

fit ab oculo corporeo, vel ab intellectu creato cognosci.

Respondet S. Doctor nullum corporeum ocu-
q.76. lum pertingere posse ad visionem corporis Chri-
a.7. sti prout est in hoc Sacramento; cùm in illo sit per modum substantiæ, quæ per se non est visibilis, neque vllo sensu aut imaginatione perceptibilis: ab intellectu autem creato posse clarè cognosci, dummodò lumine gloriæ illustretur, quo deficiente nonnisi obscurè ac per fidem percipi posse Christi existentiam sacramentalem: vnde (vt ait idem S. Doctor) nequidem ipsi dæmones Christum in hoc Sacramento existentem cognoscere possunt, nisi per fidem, cui non assentiuntur voluntariè, sed ad eam euidentiâ signorum conuincuntur, provt, dicitur S. Iacob. 2. quòd *dæmones credunt, & contremiscunt.*

Sexta denique difficultas est, quid de miraculosis apparitionibus sentiendum sit, quæ aliquando in hoc Sacramento contigerunt, & adhuc contingere Deo ita volente possunt, vt quando puer, vel caro in manibus Sacerdotis aut super altari, vel sanguis in calice cernitur. Respondet S. Doctor Christum tunc semper
a. 8. manere in hoc Sacramento; nec carnem illam aut sanguinem miraculosè apparentem esse carnem vel sanguinem ipsius Christi, sed esse aliquid miraculosè productum, quo tum caro & sanguis ipsius Christi, tum etiam sacramentales species teguntur. Monet autem rectè idem S.
In 4. Doctor non licere eiusmodi carnem aut sangui-
dist. nem miraculosè sic apparentem ore sumere;
10.q. quia hæc signa miraculosa non habent modum
4.a.1. conuenientem, quo possint pro ratione huius
q. 3. Sacramenti comedi ac bibi: quare in illo casu deberet Sacerdos (vt docet Valentia) alium pa-
disp.6 nem & vinum consecrare & sumere, vt sacrifi-
q.4.de cium ea ratione perficeretur.
Euch.
p.1.

SECTIO VI.

Quinam sint effectus Sacramenti Eucharistiæ.

VArij sunt iique salubetrimi huius diuini Sacramenti effectus, de quo verè dici potest, quod olim de Manna dictum est, omnem in illo reperiri saporis suauitatem: præcipuos hic & obseruatione maximè dignos adnotabimus.

Atque in primis certum est hoc Sacramentum ritè dispositis gratiæ sanctificantis augmentum conferre, vt in Decr. Eug. expresse definitum habetur, & satis constat ex iis quæ cap. 1. de Sacram. in genere dicta sunt. Quod quidem gratiæ augmentum cæteris paribus longè vberiùs & pleniùs in isto Sacramento quàm in aliis percipitur; cùm in eo fons ipse gratiarum, & omnium charismatum ac donorum cælestium contineatur, vt dicit Catechismus Romanus. Docet autem S. Th. effectum illum in ipsa Sacramenti sumptione percipi, ideoque præcipuam tunc & maximam in suscipiente requiri deuotionem. q. 80. a. 8. ad 6.

Quærunt Theologi an Sacramẽtum hoc conferat etiam aliquando primam gratiam à peccatis iustificantem. Respondetur certum esse (sicut docet S. Th.) Sacramentum hoc nullomodo profuturum, sed potiùs maximè obfuturum ei, qui cum affectu vel conscientia peccati mortalis illud susciperet; quod verò spectat ad illũ qui in peccato mortali existẽs, illius tamen nec affectũ nec cõscientiam haberet, si bona fide ad hoc Sacramentum accedat, quidam Theologi, vt Richardus, Scotus, & alij quos citat & sequitur Suares, existimant in illo casu Sacramentum Eucharistiæ ex opere operato iustificare ac primam gratiam conferre: Meliùs tamen S. Bonauentura, Gabriel, Maior, & alij, quibus subscribit Vasques, negant: cùm hoc Sacramentum per se ad remissionem peccati mortalis non q. 79. a. 3. disp. 63. sect. 1. disp. 205. c. 4.

sit institutum; *constat enim* (vt loquitur Catechismus Rom.) *quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest; ita etiam anima, qua spiritu non viuit, sacra mysteria non prodesse: ac propterea panis & vini speciem habent, vt significetur, non quidem reuocanda ad vitam anima, sed in vita conseruanda causâ, instituta esse.* Docet tamen S. Th. illum, qui bona fide ignorans se in peccato mortali esse, deuotè ac reuerenter hoc Sacramentum perciperet, ex Dei bonitate per illud gratiam aliquam actualem consecuturum, qua excitabitur ad actum charitatis seu perfectæ contritionis eliciendum, & sic ab ipso peccato mortali liberabitur.

sup. c. 4.

sup.

Secundus huius Sacramenti effectus complectitur quædam specialia gratiæ actualis auxilia opportuno tempore vi huius Sacramenti dignè suscepti conferenda, per quæ charitas conseruatur, roboratur, perficitur, idque spiritualiter animæ confertur, quod panis & vinum corpori conferre solet, vt expressè declaratur in Decr. Eug. vbi dicitur *Omnem effectum, quem cibus & potus materialis quoad vitam operantur corporalem, sustentando, augendo, reparando, & delectando; Sacramentum hoc quoad vitam operari spiritualem:* In quo (vt explicat S. Chrysost.) Christus Dominus maximam erga nos charitatem euidentissimè testatur: cùm enim sæpenumerò parentes liberos suos aliis nutriendos tradant, ipse nos alere propriâ suâ substantiâ voluit, carnemque suam à nobis tangi, manducari, illique dentes nostras infigi permisit.

hom. 61. ad pop. Anti.

Tertius effectus consistit in eo, quòd Christus Dominus se in hoc Sacramento sumendum nobis exhibet, non modò tanquam cibum quo nutriamur, sed etiam tanquam salutare medicamentum quo naturæ nostræ infirmitates, id est prauæ inclinationes, immoderati affectus, &c. curentur. Id passim docuerunt SS. Patres. S. Greg. Nyssenus Orat. Catech. cap. 37. dicit Eucharistiam esse *Salutare medicamentum, veneni damnum quod corpori fuerat inditum, per con-*

trariam repellens affectionem. S. Cyrillus, lib. 4. in S. Ioan: cap. 17. *Sedat, cùm in nobis manet Christus, sauientem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit, agrotos curat, collisos redintegrat, &c.* S. Ambrosius lib. 5. de Sacram. cap. 4. *Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidiana infirmitatis.* S. denique Bernardus in Serm. de Cœna Domini, postquam dixit Sacramentum Dominici corporis & sanguinis efferatis motibus & pruritibus concupiscentiæ mederi, subjungit: *Si quis vestrum non tam sæpe modò, nec tam acerbos sentit iracundia motus, inuidia, luxuria, aut caterorum huiusmodi, gratias agat corpori & sanguini Domini: quoniam virtus Sacramenti operatur in eo, & gaudeat quòd pessimum vlcus accedat ad sanitatem.*

Quartus effectus est remissio peccatorum venialium, vt docet S. Doctor art. 4. & ante illum docuerat S. Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 6. & lib. 5. cap. 4. & habetur cap. *Litterarum* de Consecr. dist. 2. cap. 110 ibid. Remittuntur autem peccata venialia in hoc Sacramento, siue per infusionem gratiæ sanctificantis præsupposita de illis attritione, siue per charitatis & perfectæ contritionis feruorem quem hoc Sacramentum excitat, vt ex mente S. Doctoris explicat Isambertus ad q. 79. q. 1. a. 6.

Quintus effectus est præseruatio à peccatis mortalibus, vt docet S. Th. art. 6. & S. Bernardus Serm. de Cœna Domini, vbi dicit *Duo in nobis hoc Sacramentum operari, vt & sensum minuat in minimis, & in grauioribus tollat omninò consensum.* Hunc autem effectum præstat tribus præsertim modis vt docet Isambertus suprà: primò suggerendo vires & robur addendo, per augmentum scilicet habituum supernaturalium quod efficit: secundò amouendo peccandi occasiones, iuxta illud Psal. 22. *Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me:* Tertiò denique protegendo nos à dæmonum impugnationibus ipsosque dæmones arcendo; Vnde S. Ignatius Epist. ad Ephes. Dicit per huius Sacra-

menti frequentem & dignam susceptionem *Expelli potestates satanæ, &c. panemque illum esse antidotum non moriendi:* & S. Chrysost. Hom. 61. ad pop. Antioch. *Tanquam leones,* inquit, *ignem spirantes ab illa mensa recedamus, facti diabolo terribiles.*

Sextus effectus, est animæ gloria seu vita æterna. Ita S. Th. a. 1. & constat ex his Christi Domini verbis S. Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem viuet in æternum.* Confert autem hunc effectum Eucharistia, non tantùm quia tribuit gratiam sanctificantem, in qua fundatur ius & dignitas ad ipsius vitæ æternæ consecutionem, quod & reliqua sacramenta præstant; sed etiam quia speciali modo confert dignè suscipientibus finalem perseuerantiam, in quantum per specialia gratiæ auxilia charitatem roborat ac perficit, & à peccatis mortalibus præseruat vt supra dictum est.

Septimus effectus, est corporis resurrectio & glorificatio, quæ speciali modo tribuitur participationi huius Sacramenti, quod Christus declarauit his verbis S. Ioan. 6. *Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die:* quod fusè explicat & probat S. Cyrillus Alexand. lib. 4. in S. Ioan. cap. 14. vbi obseruat quòd Christus Dominus *in exsuscitandis mortuis non solùm verbo & imperio vt Deus vtebatur, verùm etiam carnem suam quasi cooperatricem nonnunquam adhibebat: vt reipsa ostenderet carnem quoque suam, quoniam sibi coniuncta est, viuificam esse: nam quando principis filiolam suscitauit, manum eius apprehendit, &c.* Vnde concludit quòd *reformabit omninò ad immortalitatem participes sui.*

Octauus denique, est singularis quædam & inexplicabilis vnio Christi Domini cum eo qui Sacramentum istud dignè suscipit: iuxta quod ipse Dominus Christus dixit: *Qui manducat*
S. Ioa. 6. *meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo:* & de hac mirabili vnione sæpè cum maximo pietatis sensu loquuntur SS.

Patres, ac præ cæteris S. Chrysostomus Hom. 61. ad pop. Antioch. vbi, postquàm dixit nos per huius Sacramenti participationem vnum corpus cum Christo fieri, subiungit; *vt itaque non tantum per charitatem hoc fiamus, verùm & ipsa re in illam misceamur carnem, hoc per escam efficitur, quam largitus est nobis, volens ostendere desiderium quod erga nos habet: propterea semetipsum nobis immiscuit, & corpus suum in nos contemperauit, vt vnum quid efficiamur tanquam corpus capiti coagmentatum: ardenter enim amantium hoc est.* Et S. Cyrillus Alexandrinus lib. 10. in S. Ioan. cap. 13. supra relata Christi Domini verba explicans, *Sicut*, inquit, *si quis ceram igne liquefactam alia cera similiter liquefacta ita miscuerit, vt vnum quid ex vtrisque factum videatur: sic communicatione corporis & sanguinis Christi ipse in nobis est, & nos in ipso.*

Hos omnes effectus paucis sed efficacibus verbis declarauit Concilium Trid. Sess. 13. cap. 2. Vbi dixit Christum Dominum hoc Sacramentum à fidelibus sumi voluisse *tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viuentes vita illius qui dixit; qui manducat me & ipse viuet propter me: & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur: pignus prætereà id esse voluit futuræ nostræ gloriæ & perpetuæ felicitatis, adeoque Symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuique nos tanquam membra arctissimâ fidei spei & charitatis connexione astrictos esse voluit.*

Monet autem sapienter Isambertus ad hos effectus per totam vitam obtinendos, Sacramenti illius participationem sæpe repetendam esse; adeò vt existimet vix fieri posse, vt quis propria sponte ac deliberatè ab hoc Sacramento per longum tempus abstineat, quin in nouum aliquod mortale peccatum dilabatur. ad q. 79. disp. I a. I.

Porrò circa hanc frequentem Eucharistiæ perceptionem, obseruanda est Doctrina sancti Thomæ in 4. dist 12. q. 4. a. 3. vbi dicit *In perceptione huius Sacramenti duo requiri: desíde-*

rium coniunctionis ad Christum, & reuerentiam Sacramenti: quorum primum inclinat ad sumendum, secundum ad abstinendum: sed quia amor timori praeponderat, caeteris paribus laudabilius est sumere, quam abstinere: dum tamen ex frequenti sumptione amor intendatur, & reuerentia non minuatur.

part. 2 cap. 22. Addimus praetereà ex libello vetè aureo Introductionis ad vitam deuotam; beatae memoriae Francisci Salesij Episcopi Gebennensis super hoc frequenti communionis vsu iudicium communi Ecclesiae consensu & praxi approbatum: *Duo*, inquit, *genera hominum frequenti huius Sacramenti participatione indigent: perfecti quidem, cum enim sint optime dispositi, vitupero ipsis verteretur si ad perfectionis fontem non accederent: imperfecti autem, vt ad perfectionem possint aliquando pertingere: fortes, ne debilitentur; debiles, vt roborentur: infirmi, vt sanitatem recuperent; sani ne in morbum incidant.* Subjungit postea *eos qui multis saecularibus negotiis sunt impliciti, sacram Eucharistiam frequenter percipere debere, eo quòd eius virtute ac praesidio indigeant; sicut illi qui plurimis laboribus exterioribus attenuantur, vires solidis cibis crebrò reficere opus habent: denique sanctissimum hoc Sacramentum sapè percipiendum esse; vt quomodo dignè percipi debeat, experientia ipsa discatur: minus siquidem rectè illud fit quod raro fit.*

Haec autem & similia, quae de frequenti communionis vsu apud SS. Patres & alios probatos authores dicta reperiuntur, semper intelligi debent cum hac conditione, vt scilicet quoties hoc Sacramentum sumitur, dignè & cum debitis dispositionibus sumatur, de quibus dispositionibus nunc agendum nobis est.

SECTIO

SECTIO VII.

De dispositionibus ad huius Sacramenti dignam perceptionem necessariis.

De dispositionibus ad dignam Eucharistiæ perceptionem ex præcepto aliquo seu diuino, seu Ecclesiastico necessariis agendum nobis est, & inquirendum quænam dispositiones ad Sacramentum hoc sumendum ita prærequirantur, vt si vel vnica ex iis desit, in illius perceptione peccati alicuius reatus incurratur.

PARAGRAPHVS I.

Quænam dispositiones requirantur ex parte animæ.

Prima dispositio ad dignam Eucharistiæ sumptionem necessaria, est sana & recta de illius veritate fides; *impossibile enim est* (vt ait Hebr.
Apostolus.) *sine fide placere Deo, accedentem quippe* 12.
ad Deum credere opportet : & ideò (vt rectè obseruauit S. Doctor & ante illum Yuo Carnotensis q.77.
Epist. 264.) ex peculiari Ecclesiæ instituto formæ huius Sacramenti consecratoriæ interposita sunt verba illa: *Mysterium fidei*; vt accedentes ad illud monerentur fidem præsertim ipsis esse necessariam. Quod & confirmari potest ex antiqua Ecclesiæ praxi in illius administratione olim seruari solitâ, teste S. Ambrosio lib. 4. de Sacram. vbi refert moris suo tempore fuisse, cap.4.
vt Sacerdos sacram Eucharistiam sumendam porrigens clarâ voce diceret : *Corpus Christi*, cui suscipiens respondebat, *Amen*; hac voce suæ erga huius Sacramenti veritatem fidei veluti professionem emittens.

Secunda dispositio est ab omni peccati mortalis maculâ munditiès, & gratiæ sanctificantis q.79.
in suscipiente status : cum enim (vt docet S. a. 1.

Thomas) hoc Sacramentum se habeat instar spiritualis cuiusdam alimenti, vitam necessario
q. 80. supponere debet in suscipiente: & alio in loco
a. 5. dicit eos, qui cum conscientia peccati mortalis corpus Christi Domini sumunt, grauissimum haud dubiè peccatum committere; quod quidem peccatum indignè communicantium S.
tract. 62. in S. Ioã. Augustinus cum peccato Iudæ proditoris comparat; S. verò Chrysostomus cum peccato eorum qui ipsum Christum Dominum occiderunt.
hom. 6. ad pop. Anti. Certè Apostolus apertè declarat indignè manducantem & bibentem *Reum esse corporis & sanguinis Domini:* quare (vt monet Concilium Trident.) *communicare volenti reuocandum est*
2. Cor. 11. *in memoriam Apostoli præceptum : probet seipsum homo : Ecclesiastica autem consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumuis sibi contritus videatur, absque præmissa confessione sacramentali ad sacram Eucharistiam accedere debeat: quod à Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus quibus ex officio incubuerit celebrare, hac sancta Synodus perpetuò seruandum esse decreuit, modo non desit illis copia Confessoris : quod si necessitate vrgente Sacerdos absque praua confessione celebrauerit, quamprimùm confiteatur.*

Ex qua Concilij Doctrina obiter colligitur, quàm periculosa sit quorumdam Theologorum sententia, qui asserunt olim iis, quibus ob peccata mortalia imposita fuerat pœnitentia publica, concessam nihilominùs ab Ecclesia interdùm fuisse Eucharistiæ participationem, quamuis sacramentalem peccatorum absolutionem nondum recepissent: eamdem etiam Eucharistiam ab Ecclesia non fuisse denegatam ob peccata quædam mortalia non ita grauia, licet nullâ Sacramentali pœnitentiâ expiata forent.

Hæc enim manifestè pugnant cum iis quæ à Tridentino Concilio, ex praxi & consuetudine totius Ecclesiæ, ad dignam Eucharistiæ perceptionem facienda esse præscribuntur, imò quæ ex ipsiusmet Apostoli verbis in vero & proprio

sensu ab ipsa Ecclesia explicatis tanquam absolutè necessaria declarantur.

Diximus ad dignam sacræ Eucharistiæ perceptionem requiri munditiem à quouis peccato mortali, non verò à peccato veniali; cũ per illud sanctificantis gratiæ status non destruatur, vt ex fide certum est: quamquam si quis ita erga venialia aliqua peccata prauè affectus esset, vt iis expressa & deliberata voluntate inhærere vellet, maxima esset ratio dubitandi (vt nihil hîc temerè definiamus) an is ad sumendam Eucharistiam sufficienter esset dispositus: cùm enim Eucharistia sit ex diuina institutione *antidotum quo liberamur à culpis quotidianis*, vt ex Concilio Trid. suprà relatum est, quî fieri posset vt is dignè illam reciperet, qui peccata illa quotidiana seu venialia deliberatè in animo fouere vellet?

Tertia dispositio est, vt nulla Ecclesiæ prohibitio huius Sacramenti perceptionem impediat: quantumuis enim quis iustus & sanctus existat, si tamen Ecclesia Sacramenti huius sumptioni conditionem aliquam apponat qua deficiente illud sumi prohibeat, parendum necessariò; nec contempto aut neglecto illius præcepto dignè potest quis ad sacram illam Mensam accedere. q.80.
Exemplum hoc affert S Doctor, si quis à me- a.8.
dia nocte aliquid cibi vel potus sumpserit; cùm secundùm Ecclesiæ leges nonnisi à ieiunis Sacramentum hoc extra morbum periculosum sumi debeat. Item si quis excommunicationis alicuius sententiâ fuerit superioris authoritate perculsus; quantumuis aliàs coram Deo innocens & ab omni crimine immunis existat, nihilominùs ab Eucharistiæ perceptione abstinere tenetur, donec vel innocentiam suam superiori probauerit, vel absolutionem ab excommunicatione acceperit: vt enim rectè monet S. Gregorius, *Pastoris sententia iusta vel iniusta semper gregi* hom.
timenda est, &c. & is qui sub manu Pastoris est, ti- 26. in
meat ligari, vel iniustè: nec Pastoris sui iudicium te- Euág.
merè reprehendat; ne si iniustè ligatus est, ex ipsa tumi-

da reprehensionis superbia, culpa, qua non erat, fiat.

Quarta denique dispositio ad dignam Eucharistiæ perceptionem necessaria, in illis qui sunt rationis compotes, est pius aliquis reuerentiæ ac deuotionis affectus. Quod satis expresse declarat Concilium Trid. Sess. 13. cap. 7. vbi dicit cuique fidelium cauendum esse, *Ne absque magna reuerentia & sanctitate ad hoc Sacramentum percipiendum accedat:* & cap. 8 explicans qua ratione spiritualiter sumatur, dicit id fieri *Fide viua, qua per dilectionem operatur*; id est per actus aliquos fidei & charitatis, quibus Christo Domino quilibet fidelis spiritualiter vnitur: atqui frustrà quis Christum sacramentaliter tantùm in Eucharistia sumeret, nisi eidem spiritualiter coniungeretur; quod tamen sine aliquibus piis & religiosis affectibus fieri non posse ex relatis Concilij verbis apertè constat.

Et certè quis non meritò reprehensibilem iudicaret & peccati damnaret illum qui licet à peccato mortali per absolutionem sacramentalem factus immunis, sine vllo tamen reuerentiæ aut pietatis sensu, animoque deliberatè vanis cogitationibus distracto ad tremendam hanc mensam accederet? piorum equidem omnium sensus est, vt si in Sacramenti huius perceptione minùs afferant deuotionis ac reuerentiæ quàm par esse arbitrentur, de illo defectu tanquam de peccato sese in confessione sacramentali accusent, vnde patet eos tanquam indubitatum tenere, diuinum hoc Sacramentum nonnisi cum singulari religionis ac pietatis affectu esse suscipiendum.

PARAGRAPHVS II.

Quanam dispositiones requirantur ex parte corporis.

DVÆ præsertim ad hoc Sacramentum suscipiendum dispositiones ex parte corporis requiruntur. Prima est, vt qui Eucharistiam cupit percipere, sit ieiunus; id est vt nihil cibi vel potus à media nocte sumpserit. Ita S. Doctor q. 80. a. 8. idque in variis Conciliis decretum est, vt in Carthagin. 3. cap. 29. & Tolet. 7. can. 2. *vt in honorem tanti Sacramenti* (quod dixit S. Augustinus Epist. 118.) *priùs in os Christiani corpus Dominicum intraret, quàm reliqui cibi:* ex quibus verbis intelligitur quale debeat esse illud ieiunium, perfectum scilicet ac naturale; ita vt omnem prorsùs cibi, potus, medicinæ, aut cuiusuis alterius rei in quantumlibet parua quantitate sumptionem excludat, vt etiam docet S. Thomas cit. a. 8. ad 4. & cum illo communiter omnes.

Cæterùm si quis sanguinem aliumue humorem ex capite defluentem, aut os eluendo aquæ guttulas cum saliua mixtas, aut cibi reliquias dentibus adhærentes casualiter transglutiat, non censetur violare ieiunium, nec ob id à communione abstinere tenetur, vt explicat idem S. Doctor loco citato.

Sunt tamen aliqui casus in quibus, secundùm communem Doctorum sententiam & Ecclesiæ praxim, etiam à non ieiunis Eucharistia sumi potest. Primus est quando in periculo mortis per modum viatici sumenda est, vt docet idem S. Thomas suprà. Secundus quando, nisi statim sumatur Eucharistia, vel incendio absumenda est, vel infidelium aut impiorum manibus prophananda: tunc enim à Sacerdote vel à quouis alio etiam non ieiuno cum reuerentiâ sumi debet. Tertius quando Sacrificij perficiendi necessitas incumbit, vt si Sacerdos cele-

brans, post consecrationem, sed ante Sacramenti sumptionem moriatur; tunc enim debet alius etiam non ieiunus Sacrificium inchoatum perficere. Item si quis post consecrationem & corporis Christi sumptionem animaduertat aquam pro vino fuisse in calice appositam; tunc enim licet illam hauserit, debet tamen (prout in Rubricis Missalis annotatur) panem & vinum de nouo offerre & consecrare, incipiendo ab illis verbis; *qui pridie quam pateretur, &c.* ac posteà sumere. Monet tamen rectè Laymannus cap. 7. de Sacrif. Missæ, nullum ibi præceptum imponi, adeoque Sacerdotem præsertim si publicè celebret, sequi posse sententiam Scoti, Gabrielis, Adriani, Nauarri, & aliorum quos ibidem citat, quibus etiam subscribit Toletus lib. 2. cap. 9. qui omnes docent in eo casu satius esse ad euitandum scandalum, vt solummodò Sacerdos aliud in calice vinum cum pauxillo aquæ infundat, & tacitè offerat, atque consecret incipiendo ab illis verbis: *simili modo postquam, &c.* Quartus denique casus est, quando post sumptam ablutionem animaduertit Sacerdos superesse aliquas hostiarum à se consecratarum particulas; illas enim tunc licitè absumere poterit, vt docent Sotus, Nauarrus, Suares, & alij apud eumdem Laymannum suprà: vbi etiam monet id intelligendum esse, non tantùm de particulis minutis in patena vel corporali hærentibus, sed etiam de grandioribus si facilè asseruari non possint; dummodò tamen Sacerdos nondum ab altari recesserit aut vestes sacras exuerit.

Secunda dispositio ex parte corporis, est mundities, seu ab omni immunditia corporali puritas: ad reuerentiam quippe huic diuino Sacramento debitam pertinet, vt si quis immunditiei alicui seu pollutioni causam culpabilem dederit, quamuis peccatum in Pœnitentiæ Sacramento expiauerit, à perceptione tamen Eucharistiæ abstineat illo die, vt fusè declarat S. Thomas art. 7. vbi S. Gregorium tanquam

illius Doctrinæ assertorem citat in Epist. ad Augustinum Anglorum Episcopum responsione 10. & 11. additque quòd, quamuis nulla culpabilis causa intercederet, ex quadam congruitate tamen & decentia consultiùs videretur illo die abstinere; quod tamen liberum cuique est: imò si necessitas aliqua vrgeat, aut diaboli fraus timeatur, tunc S. Doctor communionem censet non ideò esse relinquendam.

Quod autem de hac peccati specie, hoc & de plerisque aliis grauioribus dicẽdum videtur; quis enim asserere audeat hominem, qui immane aliquod flagitium, puta homicidiũ aut adulterium recenter perpetrauerit, eodem die mente adhuc commotâ, & turbatâ conscientiâ, quãuis peccatum cum ingenti cordis dolore confessus sit, illiusque remissionem fuerit consecutus, posse tamen cum debita reuerentia huic Sacramento participare? imo quis non iudicet eiusmodi hominem saltem illo die à sacra Communione abstinere debere, eique confessarium hoc præcipere posse? excipitur tamen casus necessitatis aut alterius causæ rationabilis, quæ Confessarij iudicio discutienda relinquitur.

Cùm igitur de supradictarum dispositionum ad dignam Eucharistiæ perceptionem necessitate omnes conueniant, de duabus aliis aliqua est hodie inter Theologos difficultas, quæ duobus Paragraphis sequentibus explanabitur.

PARAGRAPHVS III.

An sit ex præcepto aliquo necessarium, vt quis pœnitentiam seu satisfactionem sibi à Sacerdote injunctam ante sumptionem Eucharistiæ impleat.

QVÆSTIO proposita intelligenda est de satisfactione seu pœnitentia secreta, id est

secretò in confessione sacramentali imposita, & secretò à pœnitente implenda, non verò de publica & canonica pœnitentia, quæ ob peccata quædam grauiora & publica olim imponebatur: est enim in confesso apud omnes secundùm antiquam Ecclesiæ praxim publicos pœnitentes fuisse à sacra Communione exclusos, ipsamque à corpore Christi separationem publicæ illius pœnitentiæ partem fuisse; nec proinde nisi peractâ illâ pœnitentiâ ad sacram Mensam licitè accedere potuisse; quamquam verum sit etiam aliquando ante peractam publicam illam pœnitentiam ipsos pœnitentes priùs secretò & sacramentaliter à peccatorum reatu absolutos, ad sacram Synaxim in quibusdam casibus admissos fuisse, vt fusè & eruditè explicat & probat Ioannes Bagotius è Societate Iesu in dissertationibus Theologicis de Pœnitentia.

dist.2. cap.8. sect.2. & seq.

Quærimus igitur hîc an pœnitens sacramentaliter confessus & absolutus impositam sibi à confessario satisfactionem priùs implere teneatur, quàm Eucharistiam percipiat. Et respondendum est nullo præcepto neque diuino neque Ecclesiastico ad id teneri. Quod vt faciliùs probari possit, præsupponimus ex Doctrina concilij Tridentini & communi Ecclesiæ praxi, absolutionem sacramentalem posse validè ac fructuosè conferri pœnitenti etiam peccata mortalia confitenti, antequam impleuerit impositam sibi à Sacerdote satisfactionem; imò, cùm ipsa satisfactio, siue consideretur quatenus exoluitur pro pœnis quæ vt plurimùm peccato quoad culpam remisso luendæ supersunt, siue sub quauis alia ratione, non possit esse Deo grata & accepta, nisi ab eo impleatur qui iustus sit & Deo gratus: hinc sequitur satisfactionem illam longè meliùs ac perfectiùs effectum suum sortiri, si priùs pœnitens per absolutionem sacramentalem Deo reconcilietur.

Hoc igitur præsuppoſito, dicimus nullum extare præceptum diuinum aut Eccleſiaſticum, quo homo per Sacramentalem abſolutionem iuſtificatus ad implendam ſatisfactionem ſibi à ſacerdote impoſitam obligetur, antequam ad ſacram communionem accedat: neque enim diuinæ aut Eccleſiaſticæ leges quidquam aliud requirunt in eo qui communicaturus eſt, niſi vt ſit in gratiæ ſanctificantis ſtatu, eaſque habeat diſpoſitiones, quas Paragrapho præcedenti explicauimus: poteſt autem illas habere, quamuis ſatisfactionem nondum impleuerit. Certè Concilium Trid. ex profeſſo declarans quænam præparatio ad hoc Sacramentum dignè ſuſcipiēdum requiratur, nihil de illa ſatisfactionis adimpletione dicit, ſed tantummodò proponit probationem illam quæ ab Apoſtolo præſcribitur, ratione cuius is, qui peccati alicuius mortalis ſibi conſcius eſt, ad ſacram communionem nonniſi præmiſſa confeſſione Sacramentali perceptaque abſolutione accedere debet. Seſſ. 13. cap. 7.

Cui Concilij doctrinæ ſuffragatur S. Gregorius; *Quid eſt*, inquit, *hoc loco probare, niſi euacuatâ peccatorum nequitiâ ſe probatum ad dominicam menſam & purum exhibere?* Expo. in lib. reg. 2. ca. 21. a. 2.

Quod confirmari poteſt ex eo quód S. Thomas dicit, quód quilibet in gratia ſanctificante exiſtens, eſt membrum viuum corporis Chriſti, proindeque filius Dei adoptiuus ac hæres; atqui membrum viuum debet ſuſtentari de alimento ipſius corporis, & is, qui diuina illa eſca in cæleſtis gloriæ fruitione reuelata facie paſci ac repleri dignus eſt, eamdem ſub velo Sacramenti dignè recipere poteſt.

Dices, ſaltem poſſe ſacerdotem pro arbitrio pœnitentem obligare, vt adimpleat ſatisfactionem à ſe impoſitam, priuſquam corporis Chriſti particeps fiat.

Reſpondetur poſſe quidem, ſed non pro arbitrio; neque enim cæleſtis illius theſauri Dominus eſt, ſed tantùm diſpenſator, proindeque ſicut Margaritam illam diuinam proiicere non

debet ante porcos, ſic nec iuſtis & filiis panem vitæ ſine maxima & grauiſſima cauſa denegare: imò SS. Patres nimium illum rigorem quorumdam ſacerdotum prorsùs improbant. Vnde S. Leo Papa Epiſt. 80. in fine. *Nulli Christianorum*, inquit, *facile communio denegetur, nec ad indignantis arbitrium ſacerdotis hoc fiat:* & paucis interiectis, conqueritur leuibus de cauſis *quoſdam à gratia communionis excluſos, & animam, pro qua Christi ſanguis effuſus eſt, irrogatione tam ſæui ſupplicij ſauciatam; & inermem quodammodo, exutamque omni munimine diabolicis incurſibus, vt facilè capiatur, obiectam.*

PARAGRAPHVS IV.

An ad dignam Euchariſtiæ perceptionem requiratur excellens aliquis puritatis ac ſanctitatis gradus.

SENSVS quæſtionis eſt, an ad dignam corporis Chriſti participationem minimè ſufficiat, vt quis per confeſſionem & abſolutionem Sacramentalem à peccatis mortalibus mundatus ſit; ſed requiratur inſuper, vt per diuturna pœnitentiæ bonorumque operum exercitia gradum aliquem excellentiorem puritatis ac ſanctitatis acquiſierit; ita vt, ſi quis recens à peccatis mortalibus per Sacramentum pœnitentiæ purgatus, in ſe nihilominus adhuc experiatur vitioſos aliquos motus, prauas inclinationes, infirmam & languidam voluntatem, & alias eiuſmodi peccatorum reliquias, is ſufficienter diſpoſitus ad Euchariſtiam dignè percipiendam non cenſeatur, niſi priùs in perſanandis illis animi ægritudinibus, & eiuſmodi peccatorum veluti radicibus penitùs extirpandis, ac virtutum oppoſitarum acquirendis habitibus ſeduló ac diu laborauerit. Pro cuius reſolutione.

Dicendum quód, quamuis nulla creaturæ puritas aut sanctitas, quantacunque sit, infinitæ huius diuini Sacramenti excellentiæ ac dignitati pro merito respondere valeat; ea tamen fuit diuinæ in nos clementiæ benignitas, vt nullum certum puritatis aut sanctitatis gradum ad dignam illius participationem præscripserit, sed id vniuscuiusque liberæ voluntati permiserit; ita, vt dummodò quis verè à peccato mortali emundatus & per gratiam sanctificatus existat, quascunque animæ ægritudines aut prauos affectus in se persentiat, modò iis non consentiat, licitè ac fructuosè ad sacram Eucharistiam possit accedere.

Id satis apertè colligitur ex his Christi Domini verbis: *venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos*; &, *non est opus valentibus medicus, sed male habentibus*: Item ex eo quòd vniuersa Ecclesiâ in publicis Collectis profitetur ac postulat, *vt hoc diuinum Sacramentum sit ablutio scelerum, sit fortitudo fragilium, &c.* Sanct. Matt. 11. & 9.

Idipsum etiam asserunt SS. Patres, cùm docent vnum ex huius Sacramenti effectibus esse, animæ ægritudines sanare, prauorum affectuum motus sedare, peccati fomitem comprimere, & alia similia in nobis operari, vt ex eorum testimoniis suprà relatis constat, quibus tria adhuc subiungimus. Sect. 6.

Primum est Sancti Thomæ in opusc. 58. de sacramento altaris, vbi docet corpus Christi in Eucharistia instar Medicinæ nobis exhiberi; illudque comparat massæ ficuum, qua Isaias Ezechiæ regis vlcus sanauit, dicitque huius Sacramenti perceptione vlcus concupiscentiæ sanari. cap. 1.

Secundum est S. Bonauenturæ in compendio Theologicæ veritatis, vbi dicit corpus Christi in Eucharistia esse, *Ægris medicinam, peregrinantibus viam, debiles confortare, valentes delectare, languorem sanare, &c.* Lib. 6 ca. 15.

Tertium est insignis Ecclesiæ Parisiensis

Cancellarij Ioannis Gersonis, qui tract. 9. super Magnificat, postquàm hortatus est animam Christianam vt frequenter ad sacram Eucharistiam accedat, *Audio* (inquit) *quid respondeas: frigida sum, dispersa sum, carnalis sum, exagitor curis, scrupulis inquietor, mordeor concupiscentiis, fides imbecillis est, nutat spes, charitas refriguit: qua mihi conuentio cum Hospite tanto? imò verò, qua tibi curatio nisi sub medico tanto? si te sanam iudicares, opus medico non haberes, iure à te illum repelleres; exemplum Petri non approbamus in hac parte: stupuit ad capturam piscium, subintulit tremens; exi à me Domine, quia peccator ego sum: tantò magis ô Petre, si peccator es, retinendus est medicus sanctificans & peccata tollens à te: quantò sapientiùs peccator Zacheus, qui festinus & gaudens suscepit Iesum ad se: denique quam prudenter hoc fecerit, data salus ostendit.*

Cæterum quantò propensior erga nos Christi clementia & benignitas in hoc Sacramento effulget, tantò majorem haud dubiè reuerentiam ac deuotionem à nobis exigit: tantumque abest vt inde quis occasionem neglectus aut torporis accipiat, quin potiùs, quò ad hanc diuinam mensam sæpiùs accedit (quod tamen sine sapientis viri consilio facere periculosum est) eò attentiùs sibi ipsi inuigilare debet, ne tot cœlestibus gratiis tam frequenter irroratus, vitiorum tribulos aut labruscas, sed potiùs vberes virtutum fructus referat; *Terra enim super se venientem bibens imbrem, proferens autem spinas ac tribulos, reproba est & maledicto proxima, cuius consummatio in combustionem.*

SECTIO VIII.

Quæ ſit huius Sacramenti percipiendi neceſſitas.

DE duplici neceſſitate medij vel præcepti, quæſtio intelligi poteſt, de qua in priori ſenſu.

Dicendum 1. Sacramentum Euchariſtiæ in re ſuſceptũ, nec adultis nec, paruulis ad ſalutem neceſſarium eſſe neceſſitate medij. Ita S. Doctor. Et de adultis quidem conſtat, tum ex communi Eccleſiæ conſenſu, tum ex illis Chriſti Domiui verbis: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit:* Vbi æterna ſalus adultorum (de quibus loquitur) fidei ac Baptiſmo ſolùm aſcribitur nullâ Euchariſtiæ factâ mentione. De paruulis verò vſu rationis carentibus, Concilium Trid. expreſſe declarauit illos, *Nulla obligari neceſſitate ad Sacramentalem Euchariſtiæ communionem; ſi quidem per Baptiſmi lauacrum regenerati & Chriſto Domino incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non poſſunt.* q. 73. a. 3. *Sanct. Marc. vlt.* Seſſ. 21. c. 4.

Dicet aliquis, olim SS. Patres Euchariſtiam paruulis baptizatis adminiſtraſſe, vt conſtat ex ſancto Cypriano Serm. de lapſis, S. Auguſtino Epiſt. 107. ad Vitalem, & aliis: Vnde ſequetur illos exiſtimaſſe Euchariſtiam eſſe neceſſitate medij neceſſariam.

Reſpondetur morem illum communicandi paruulos aliquibus tantùm in locis fuiſſe ſeruatum; neque SS. Patres vnquam cenſuiſſe realem Euchariſtiæ ſuſceptionem neceſſitate medij eſſe paruulis neceſſariam; cùm S. Melchiades Papa, qui circa annum 312. rexit Eccleſiam, in Epiſt. Decret. ad Epiſcopos Hiſpaniæ dicat, *Regenerationem (*Baptiſmi ſcilicet*) per ſe ſaluare nos in pace beati ſeculi recipiendos*

Vnde Concilium Tridentinum docet, *Non esse damnandam antiquitatem, si eum morem in aliquibus locis aliquando seruauit: vt enim sanctissimi illi Patres sui probabilem causam facti pro illius temporis ratione habuerunt; ita certè eos nulla salutis necessitate id fecisse sine controuersia credendum est.*

Dicendum 2. Sacramentum Eucharistiæ in voto susceptum, eatenùs tam adultis quam paruulis esse ad salutem necessarium necessitate medij, quatenùs votum illud in Baptismi susceptione continetur, tum ratione gratiæ baptismalis, quæ baptizatum ad Eucharistiæ perceptionem idoneum efficit; tum etiam ratione propensionis, quam is qui vitam spiritualem gratiæ per Baptismum accepit, censetur habere ad vitam illam per alimentum Eucharistiæ conseruandam, vt docet S. Thomas suprà, & post illum communiter alij Theologi, vt videre est apud Valentiam disp. 6. quæst. 1. de Eucharist. punc. 5.

Ex qua doctrina sic explicata intelligi potest, quo sensu dixerit S. Augustinus *eos vitam habere non posse, qui fuerint expertes corporis &*
Lib. 1. *sanguinis Christi:* Id enim intelligendum est
contr. de sumptione corporis Christi, quæ censetur
duas fieri in voto, cùm Baptismus suscipitur: quod
Epist. idem S. Pater declarauit, vt refertur cap. *Nulli,*
Pelag. de Consec. dist. 4. vbi dicit *vnumquemque fide-*
c. 4. *lium tunc corporis & sanguinis Domini participem fieri, quando in Baptismo membrum corporis Christi efficitur.*

Quod si de necessitate præcepti quæstio intelligatur,

Dicendum 3. varia olim de hac re extitisse Ecclesiæ præcepta: Initio si quidem nascentis Ecclesiæ fideles sæpissimè, imò ferè quotidiè Sacramentum hoc sumebant: quæ consuetudo cùm paulatim intermitti videretur, hanc sanctus Anacletus aliqua ex parte renouauit Epist. 2. præcipiens, vt saltem ministri qui Missæ Sacrificio inseruirent, Eucharistiæ participarent. Charitate postmodùm refrigescente sanctus Fa-

bianus Papa Epist. 1. quæ refertur cap. *Etsi* de consecrat. distin. 2. edixit, vt ter saltem quotannis, scilicet in festis Natalis Domini, Resurrectionis, ac Pentecostes, omnes Christi fideles Eucharistiam sumerent; Quod posteà in pluribus Conciliis similiter decretum est, ac præsertìm Agathensi 1. Demum cùm sancta illa & salubris præceptio in desuetudinem abiisset, & maximo animarum damno in plures ètiam annos corporis Christi communio differretur, constitutum est in Concilio Lateran. sub Innocentio 3. cap. *Communis vtriusque sexus*, vt singuli fideles, cùm ad annos discretionis peruenerint, Sacramentum hoc saltem semel in anno tempore Paschatis percipiant, nisi ex licentia proprij sacerdotis, in plures aliquot dies ex causa aliqua rationabili differendum esse censeatur.

Sunt autem quædam hìc obseruanda circa Ecclesiasticum istud de sumenda Eucharistia præceptum.

Primum est, tempore Paschatis intelligi totum illud tempus, quod effluit à Dominica Palmarum vsque ad Dominicam in Albis inclusiuè; vt ab Eugenio 4. declaratum fuisse refert Nauarrus: imò, vbi consuetudo legitimè prescripta viget de satisfaciendo huic præcepto per communionem quolibet Quadragesimæ die factam, idem Nauarrus docet satis esse ad transgressionem præcepti euitandam, vt quis eiusmodi consuetudini se conformet. c. 21. n. 45.

Secundum est, ex probabilissima & in praxi magis receptâ sententia illum, qui tempore Paschatis ex causa aliqua iusta vel iniusta sacram Eucharistiam accipere intermisit, posteà quam primùm commodè potest, ad sumendam illam obligari. Ita docent Nauarrus, Azor, Suares & alij apud Laymanum, cap. 5. de Euchar. quibus subscribit Isambertus ad quæst. 80. disp. 6. art. 2. vbi etiam addit illum, qui præuidet defuturam sibi tempore Paschatis communicandi occasionem, ad præ-

ueniendum illud tempus obligari: quod tamen aliqui rectè limitant, si intra eum annum iam semel non communicauerit; aut si prævideat quòd intra eumdem annum ampliùs communicare non possit; quia Ecclesiæ intentio præcipua est, vt communio vltra annum non differatur, sicut recte obseruat & probat Laymannus suprà.

Tertium est, pœnam illam in supradicto decreto Concilij Lateran. contra huius præcepti transgressores constitutam; scilicet vt viuentes ab Ecclesia arceantur, & mortui Ecclesiastica sepultura priuentur; non esse latæ sententiæ, sed ferendæ, vt ipsius decreti verba indicant: quapropter parrochi, aliique sacerdotes, qui iurisdictionem in foro exteriori non obtinent, pœnam illam non-nisi consulto ac iubente Ordinario inferre non debent, nisi specialibus diœceseon constitutionibus, aut consuetudinibus aliquid expressiùs declaretur.

Dicendum 4. non modò Ecclesiasticum, sed etiam diuinum de sumenda Eucharistia extare
qu. 8. præceptum. Ita S. Thomas: & constat tum ex
a. 11. his Christi Domini verbis: *Nisi manducaueritis*
S. Ioa. *carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis;*
6. tum etiam ex Concilio Trid. sess. 13. vbi sic lo-
cap. 2. quitur: *Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc instituit, & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, &c.*

Quæres quo tempore diuinum illud præceptum obliget? Respondetur 1. obligare saltem in articulo mortis, vt docet & pluribus probat Suares disp. 69. sect. 3. & Valentia disput. 6. quæst. 8 de Euchar. punct. 4. colligiturque ex perpetua Ecclesiæ praxi, quæ peculiari curâ semper cauit, ne infirmi sine illius sumptione ex hac vita decederent: Vnde in Concilio Nicæno 1. can. 13. Eucharistia in fine vitæ sumenda vocatur *viaticum necessarium:* idem habetur in Concilio Carthagin. 4. can. 77. & in aliis Conciliis, quæ referuntur in Decreto causa 17. qu. 1. & 6.

Respondetur 2. valde probabilem esse sententiam Soti lect. 9. de Euchar. Ægidij Coninck quæst. 63. art. 3. & aliorum Doctorum, qui asserunt ex præcepto diuino vnumquemque fidelem adultum etiam citrà mortis periculum ad sumendam aliquoties in vita Eucharistiam obligari, Christumque Dominum nullum tempus certum præscribere voluisse, sed Ecclesiæ suæ reliquisse determinandum.

Est autem obseruandum, quando Eucharistia in periculo mortis per modum viatici sumitur, etiam à non ieiunis illam sumi posse, quando sine graui damno aut periculo ieiunium ab illis vsque ad tempus huius Sacramenti suscipiendi seruari non potest, vt ex communi Doctorum consensu docet Toletus l. 6. c. 15. & habetur in rituali Romano titulo de communione infirmorum: si tamen nullum probabile mortis periculum immineret, & ex deuotione sola communicare vellet infirmus (quod illi haud dubiè saluberrimum est, ideoque consulendum) tunc non-nisi ieiunus Eucharistiam suscipere deberet: quòd si infirmus in mortis periculo diutiùs versetur, poterit iterùm & sæpiùs Eucharistiam per modum viatici etiam non ieiunus sumere, vt docet idem Toletus suprà; dummodò tempus aliquod ab vltima viatici sumptione intercesserit, quod quidem tempus in Rituali Parisiẽsi tit. de comm. infirm. decem dierũ spatio præfinitur.

Quærunt aliqui, an is, qui paulò antequam incideret in periculum mortis, communicauit, teneatur iterùm periculo illo adueniẽte Eucharistiam recipere. Quidam Theologi, vt Sotus, Paludanus & alij quos citat & sequitur Laymannus cap. 5. de Eucharist. existimant illum; qui Eucharistiam recepit octo vel decem diebus antequam in periculum mortis incideret, non teneri sub peccato iterùm communicare: quorum sententia quamuis probabilis videatur, verior tamen & in praxi tenenda est ea, quæ asserit talem ex prçcepto diuino iterùm obligari ad communicandum, etiamsi pridie quàm incideret in

mortis periculum, iam communicasset. Ita Isambertus ad quæst. 80. disput 5. art. 2. vbi etiam cõtendit illum, qui nihil de periculo mortis cogitans communicasset aut celebrasset, si eodem die in tale periculum incidat, iterùm ad Eucharistiam sumendam per modum viatici obligari: cui tamen sententiæ ne subscribamus, obstat Ecclesiæ lex & consuetudo prohibens, ne quis eodem die bis communicet, exceptis aliquot casibus in iure expressis, vt Natalis Domini, Parochi duas aut plures Ecclesias parochiales distinctas legitimè possidentis, &c. inter quos tamen propositus hic casus nusquam reperitur.

Optimum super hac re consilium esset id præstare, quod à sanctissimis viris, & nuper etiam ab Eminétissimo & de vniuersa Ecclesia optimè merito Cardinali Baronio aliquot annis ante mortem factum legimus; qui quoties communicabant aut Missæ Sacrificium celebrabant, toties sacram Euchatistiam per modum viatici ex peculiari intentione sumebant, ea scilicet, méte, vt si mors ex improuisò accideret, diuino præcepto de Eucharistia in tali casu sumenda ab ipsis satisfactum esset.

SECTIO IX.

Soluuntur quædam dubia circa doctrinam præcedenti sectione traditam.

PRIMVM est, vtrum amentibus baptizatis administranda sit Eucharistia. Respondet
q. 80. S. Doctor cum distinctione: vel enim sem-
a. 9. per caruerunt vsu rationis, & talibus dicit Sacramentum hoc non esse administrandum: vel non semper caruerunt, & tunc si priùs cùm essent rationis cõpotes, apparuit in eis Sacramenti huius aliqua deuotio, debet ipsis in articulo mortis ex-
can. 7. hiberi (vt ibidem docet confirmatq; authorita-
6. te Concilij 4. Carthaginensis) nisi fortè timeatur periculum vomitus vel expulsionis. Iis autem qui non omninò amentes sunt, sed debilem tantùm habent rationis vsum, non est hoc Sacra-

mentum omninò denegandum, sed pro ratione dispositionis & deuotionis administrandum.

Secundùm est, qua ætate pueris Sacramentum hoc administrari debeat? Respondetur, nihil super hac re generatim posse definiri, sed cuiusque pueri indolem esse considerandam; in aliis siquidem tardiùs, in aliis citiùs rationis vsus exoritur: neque tamen requiritur vt puer pleno ac perfecto iudicio polleat, sed satis est secundùm mentem S. Doctoris, vt aliqualem vsum rationis habere incipiat, possitque actum fidei circa hoc Sacramentum elicere, & deuotum aliquem affectum circa illud concipere. sup. in resp. ad 3.

Vnde grauiter aliquando peccant parentes, pastores, & confessarij, qui ex incuria primam puerorum communionem nimis diu differunt, quos Beatæ memoriæ Franciscus Salesius Episcopus Gebennensis in ipso rationis crepusculo ad Christum Dominum volebat in huius Sacramenti participatione adduci; vt illius gratiis irrorati tanquam nouellæ oliuarum in circuitu mensæ Domini adolescerent, eoque confortante, baptismalem innocentiam fæliciùs & constantiùs custodirent.

Tertium est, vtrum reis ad mortem damnatis Eucharistia licitè denegari possit? Respondetur cum Isamberto, Ecclesiam posse speciali aliquo decreto, vel ratione alicuius consuetudinis, eiusmodi reos ad mortem damnatos Sacramentali Eucharistiæ perceptione priuare: quod præsertim probat, ex eo quòd Ecclesia olim in quibusdam Conciliis ac nominatim in Concilio Eliberitano, quosdam peccatores publicos, licet pœnitentes & Sacramentaliter absolutos, sacra viatici sumptione etiam in articulo mortis priuauit: ergo idem etiam nunc in similibus casibus ad horrorem quorumdam criminum altius animis imprimendum facere poterit: cùm in dispensatione Sacramentorum saluâ illorum substantiâ plenariam à Christo Domino potestatem acceperit. ad q. 80. disp. a. 4.

Quartum est, vtrum sicut sacerdotes celebran-

tes, sic etiam laïci communicantes Sacramentum hoc sub vtraque specie sumere debeant: Respondetur iuxta definitionem Concilij Trid.
sess. 21 cap. 1. *Laicos & Clericos non conficientes, nullo precepto diuino ad Eucharistia Sacramentum sub vtraque specie sumendum obligari, neque vllo pacto salua fide dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat:* (Et posteà subdit) quòd, *licet ab*
cap. 2. *initio Christianæ religionis non infrequens vtriusque speciei vsus fuisset, tamen progressu temporis latissime iam mutata illa consuetudine, sancta mater Ecclesia grauibus & iustis de causis adducta, hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbauit, & pro lege habendam decreuit; quam reprobare, aut sine ipsius Ecclesiæ authoritate pro libito mutare non licet.* (Addit denique) *fatendum esse etiam sub*
cap. 3. *altera tantùm specie totum atque integrum Christum verumque Sacramentum sumi; ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui vnam speciem solùm accipiunt.* Certè in scripturis, Act. 2. 20. & 27. fit mentio solius fractionis panis, in cuius communicatione dicuntur fideles fuisse perseuerantes: & olim in Ecclesia Sacramentum hoc sub sola specie panis ad communionem infirmorum asseruatum, ipsisque infirmis ministratum fuisse constat ex Concilio Nicæno can. 12. & 14. & ex Eusebio lib. 6. Histor. Eccles. cap. 35. & etiam ex S. Gregorio Nazianzeno in orat. de Gorgonia sorore: ex quibus constat quantùm à veritate alienum sit, quod hæretici dicunt, vnumquemque fidelium præcepto diuino ad communionem sub vtraque specie sumendam obligari.

SECTIO X.

Quis sit legitimus huius Sacramenti minister.

QVÆSTIO proposita dupliciter intelligi potest: primò, quis hoc Sacramentum con-

ficere; secundò, quis illud legitimè dispensare & administrare possit. Pro illius in vtroque sensu resolutione.

Dicendum 1. solùm nouæ legis sacerdotem ritè ordinatum esse proprium & legitimum Eucharistiæ conficiendæ ministrum. Hæc veritas, quæ de fide est, constat tum ex his Christi Domini verbis S. Matth. 26. & S. Luc. 22. *hoc facite, &c.* quibus, solis Apostolis, eorumque in sacerdotio successoribus hanc Eucharistiæ conficiendæ potestatem concessit; quo sensu verba illa intelligenda esse docet S. Thomas; & constat ex Concilio Lateran. sub Innocentio III. cap. *Firmiter*, in quo statuitur *neminem nisi sacerdotem ritè secundum claues Ecclesiæ ordinatum, Sacramentum hoc posse conficere:* quod etiam exptessè definitum est in Concilio Trid. sess. 2. cap. 1. Huic quoque veritati subscripserunt SS. Patres, vt S. Chrysostomus passim in libris de sacerdotio, prælertimque lib. 3. cap. 3. & S. Hieronymus dialogo cont. Luciferianos post medium, vbi contendit Hilarium quendam Schismaticum non potuisse Eucharistiam conficere, eo quòd fuisset tantùm in Diaconum ordinatus. q. 82. a. 1.

Dicendum 2. solùm sacerdotem esse ordinarium dispensationis & administrationis huius Sacramenti ministrum. Ita S. Thomas qu. 82. a. 3. & constat ex cap. *Peruenit* de consect. dist. 2. in quo reprehenduntur sacerdotes, qui laicis Eucharistiam dabant ad infirmos deferendam: & in Concilio Trid. sess. 13. cap. 8. dicitur, *Hunc semper in Ecclesia morem fuisse, vt laici à sacerdotibus communionem acciperent.*

Diximus (ordinarium) primis enim Ecclesiæ temporibus ob penuriam sacerdotum, extraordinariè hanc Eucharistiæ dispensationem Diaconis commissam fuisse constat ex S. Iustino Apolog. 2. in fine & ex S. Ambrosio lib. 1. offic. cap. 41. quod tamen tempore consequenti ad solum casum necessitatis redactum fuit, vt declaratur in Concilio Carthag. 4. can. 38. ac demùm prorsùs exoleuit.

Quamquam Suarez disp. 72. sect. 1. & alij Doctores quos ibidem citat, existiment etiam nunc in casu necessitatis (vt si infirmus in mortis articulo postularet viaticum nec adesset sacerdos) posse Diaconum illi administrare: quod similiter docet Toletus lib. 2. cap. 28. Imò idem Suarez, Valentia, Koninch, & alij apud Bonacinam disp. 4. quæst. 5. punct. 1. asserunt in extremæ necessitatis casu, vt in articulo mortis, si nullus adsit sacerdos aut Diaconus, laïcum posse Eucharistiam per se ipsum sumere aut alteri sumendam præbere; quod tamen intelligendum est secluso quouis scandalo: quamuis autem Bonacina hanc sententiam minùs probabilem existimet, aliis tamen non improbanda videtur, cùm olim id vsitatum fuerit vt constat ex Eusebio lib. 6 cap 36. & nuper etiam in Maria Scotiæ Regina factum laudatur.

Dicendum 3. nullum sacerdotem posse licitè alteri Eucharistiam administrare, nisi sit eius proprius pastor, vel ex proprij pastoris id est summi Pontificis, Episcopi, vel Parrochi commissione seu licentiá expressa vel rationabiliter præsumptâ id faciat. Ita Suarez suprà sect. 2. Vasques disp. 219. cap. 2. Laymannus lib. 5. tract. 4. cap. 7. de Euch. qui hanc affert rationem; quòd dispensatio Sacramentorum, ac præsertim huius quo fideles spiritualiter pascuntur, sit proprium munus pastoris, quod proinde nemo alius sine illius commissione vsurpare debet.

SECTIO XI.

De sanctissimo Missæ sacrificio.

PARAGRAPHVS I.

Vtrum in Missa verum & propriè dictum sacrificium offeratur.

MISSÆ nomen plurimi ab Hebraïca voce, quæ oblationem spontaneam significat,deriuare contendunt : alij tamen probabiliùs (vt Bellarmino videtur) dictionem esse Latinam existimant à mittendo deriuatam; quia per illam oblationes & preces ad Deum mittuntur; vel quia in illius fine Diaconi vel sacerdotis voce fit missio seu dimissio populi: Patres siquidem Græci nusquam nomen Missæ sed λητουργίας vsurpasse reperiuntur ; quos tamen aliàs voces Hebraïcas , vt *Pascha , Sabbathum , Alleluia, &c.* passim retinuisse videmus. lib. 2. de Miss. c. 1.

Quidquid sit de illius nominis deriuatione, certum est illud in Ecclesia antiquissimum & vsitatissimum fuisse , vt satis demonstrat eius frequens mentio tum in Conciliis antiquis,tum apud SS. Patres , quos fusè refert Bellarminus loco proximè citato. Et eo nomine,secundùm communissimam ac vsitatissimam illius acceptionem , significatur actio illa Religiosa diuinitus instituta,per quam Christi Domini corpus & sanguis cum sacris quibusdam ritibus ab Ecclesia præscriptis consecratur, offertur , ac sumitur. Et de Missa eo sensu intellecta quæritur,an sit verum & propriè dictum sacrificium : pro cujus quæstionis faciliori resolutione,

Supponimus ex Doctrina S. Thomæ & aliorum communiter Theologorum , sacrificium propriè dictum esse oblationem externam soli Deo factam , qua in testificationem supremi dominij,quod in omnes creaturas earumque vitam 2.2. q. 83.

& existentiam obtinet (cuius proinde nutu sicut creatæ sunt & conseruantur, sic etiam destrui & annihilari possunt) à legitimo ministro res aliqua sensibilis & permanens ritu mystico consecratur & transmutatur.

Dicitur 1. (oblatio externa) vt ab internis religionis actibus discernatur.

lib.10 de ciuit. c. 4. Dicitur 2. (soli Deo factam) *quis enim*, inquit S. Augustinus, *sacrificandum censuit, nisi ei quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit?*

Dicitur 3. (in testificationem supremi dominij, &c.) vt explicetur in quem finem sacrificium offeratur.

Dicitur 4. (à legitimo ministro) non enim cuiusvis est offerre sacrificium; *Nec* (vt ait Apostolus) *quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron.*

Dicitur 5. (res aliqua sensibilis & permanens, vt à ratione sacrificij propriè dicti excludantur actiones transeuntes, quales sunt psalmodiæ) preces, &c.

Dicitur 6. (ritu mystico consecratur) id est diuino cultui & honori dedicatur: sacrificare enim, (vt ait S. Doctor) est aliquid sacrum facere. sup. a. 3.

Dicitur 7. (& transmutatur) ad verum enim & propriè dictum sacrificium requiritur, vt id quod sacrificatur ita transmutetur, vt desinat esse id quod ante erat: cum enim (vt suprà dictum) sacrificium offeratur in protestationem, quòd Deus sit summus vitæ ac necis arbiter; hæc protestatio requirit, vt non solùm vsus rei, sed eius etiam substantia Deo offeratur, & in eius honorem consumatur.

Hoc præsupposito, dicendum est in Missa verum & propriè dictum sacrificium Deo offerri. cap. 1. Hæc veritas, quæ à Concilio Trid. definita est tanquam fide credenda, & quam hæretici hodierni præsertim impugnant, probatur 1. ex Malachia sic Iudæos alloquente: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis vsque ad occasum,*

occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quibus verbis prædicit Propheta (vt explicat S. Augustinus) *cessaturas victimas quas in umbra futurorum offerebant Iudæi, & vnum sacrificium gentes à solis ortu vsque ad occasum, sicut iam fieri cernimus, oblaturas.* lib. 19 de ciuit. c. 23.

Probatur 2. ex eo quòd Apostolus dixit quòd Christus Dominus *factus est Pontifex in æternum secundum ordinem Melchisedech*, id est, quòd, sicut Melchisedech panem & vinum in sacrificium obtulit, sic etiam Christus Dominus corpus & sanguinem suum sub specie panis & vini in sacrificium obtulit, & discipulis suis eorumque in sacerdotio successoribus offerendum tradidit: ita enim hunc Apostoli locum explicant SS. Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus & alij quos refert Bellarminus lib. 1. de Missa cap. 6. Heb. 6

Probatur 3. ex Concilio Nicæno 1. can. 14. vbi statuitur, *Diaconos non habere potestatem offerendi sacrificij, sed solos sacerdotes*: & Nicæno 2. act. 6. vbi fit expressa mentio incruenti sacrificij quod in memoriam passionis Christi à sacerdote offertur, diciturque in eo non imaginem, sed ipsummet Christi corpus offerri.

Probatur 4. ex Sancto Ambrosio cap. 1. in Sanctum Luc. *Cum sacrificamus*, inquit, *Christus adest, Christus immolatur:* Sancto Gregorio Nisseno orat. 1. de festo Paschæ: *Christus non expectat Pilati iudicium, sed ineffabili sacrificij modo præoccupat violentum impetum Iudæorum, ac se ipsum offert oblationem pro nobis, sacerdos simul & agnus: quando verò id accidit? cùm nempe corpus suum ad manducandum, & sanguinem familiaribus exhibuit ad bibendum.* Et Sancto Augustino lib. 4. de Trinit. cap. 14. *Quid gratius offerri aut suscipi potest, quam caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri?*

Probatur 5. hac ratione: vbicunque reperiuntur altaria & sacerdotes, ibi sacrificium etiam reperiri necesse est, cùm non nisi ad sacrificia

offerenda vsui esse possint: Atqui in Ecclesia Catholica semper fuerunt altaria & Sacerdotes, vt constat ex antiquissimis Conciliis, Calcedonensi act. 1. vbi dicitur Patres Concilij consedisse in Ecclesia *ante cancellos sanctissimi altaris*; & Laodiceno can. 19. vbi statuitur *Solis sacratis licere ad altare accedere*; & can. 44. prohibetur *Ne mulier ingrediatur ad altare*: item ex Sancto Cypriano lib. 1. Epistol. 9. vbi prohibet ne offeratur sacrificium pro Christiano quodam deffuncto, qui testamento suo rerum aliquarum temporalium procurationem sacerdoti mandauerat; *Quia*, inquit, *non est dignus vt pro illo sacrificetur, qui sacerdotem Dei ab altari abstraxit.*

Obiiciunt 1. hæretici Christum Dominum in scripturis vocari & re vera esse sacerdotem in æternum: vnde inferunt nullos in terris sacerdotes illi esse substituendos, nec illa proinde sacrificia ab ipsis posse offerri.

Respondetur sacerdotes non substitui Christo Domino, nec illorum multiplicationem repugnare vnitati & æternitati sacerdotij ipsius Christi, sed operari & sacrificare in illius virtute tanquam eius Vicarios; sicut, quamuis ipse Christus de se ipso loquens dixerit *vnus est magister vester Christus*, hoc non obstat quin sub illo sint etiam alij Doctores & magistri: vnde Apostolus 2. Timoth. 1. vocat se *Magistrum & Doctorem gentium.*

Obiiciunt 2. Apostolum Hebr. 10. dixisse Christum vna sui oblatione consummasse in æternum sanctificatos; vnde sequitur nos nullo alio sacrificio indigere, cùm vnum Christi in cruce sacrificium infinitam & æternam vim habuerit.

Respondetur verum esse, quòd Christus Dominus vnica sui oblatione æternam humani generis redemptionem perfecit; quod tamen non obstat, quin (vt loquitur Concilium Trid.) *Ecclesiæ suæ visibile* (*sicut hominum natura exigit*) *reliquerit sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peractum repræsentaretur, eiusque memoria in*

sess. 22 cap. 1.

finem vsque sæculi permaneret; atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur.

PARAGRAPHVS II.

Quænam partes Missæ ad rationem sacrificij pertineant.

DE duobus præsertim ipsius Missæ partibus controuersia est apud Theologos, consecratione scilicet & communione; an vtraque vel vna solummodò illarum ad rationem seu essentiam sacrificij pertineat: de aliis enim quæ in Missa fiunt, conueniunt omnes quòd ad essentiam sacrificij minimè pertineant; sed quòd sint tantùm ceremoniæ quædam ab Ecclesia institutæ, quarum aliæ sunt præparatoriæ ad sacrificium, aliæ repræsentatiuæ eorum quæ in Passione Christi Domini gesta sunt, aliæ demùm significatiuæ fructus qui ex illo sacrificio super fideles deriuatur.

Sunt autem duæ celebriores Theologorum super hac quæstione sententiæ: Prior est eorum, qui existimant rationem seu essentiam sacrificij Missæ in sola consecratione consistere. Ita Suarez disp. 75. & plures alij quos ibidem idem citat, quorum præcipuæ rationes hæ sunt.

Prima, quòd sacri Euangelistæ institutionem huius sacrificij referentes solius consecrationis meminerint, nec dicant Christum Dominum corpus & sanguinem suum in illa institutione sumpsisse; quod quamuis Sanctus Thomas & plurimi alij tum Sancti Patres, tum Doctores asserant, non est tamen verisimile sacros Euangelistas omissuros fuisse, si ad huius sacrificij rationem & essentiam pertinere existimassent. q. 81. a. 1.

Secunda, quòd huius sacrificij essentia consistat in ea actione, quæ est expressissima Passionis & mortis Christi Domini repræsentatio: Atqui consecratio est eiusmodi; cùm in illa vi verborum corpus seorsim à sanguine ponatur, & sic fiat mystica quædam separatio sanguinis ab ipso corpore; in qua quidem separatione realiter in cruce facta, posita fuit vera & propria ratio sacrificij in ipsa cruce peracti: ergo, &c.

Tertia, quòd huius sacrificij propria & essentialis ratio constituenda sit in actione illa, in qua sacerdos fungitur vice Christi Domini principalis offerentis, & illius nomine aliquid Deo offert: atqui in sola consecratione id reperitur; tunc enim solummodò Sacerdos in persona ipsius Christi loquitur, & virtute verborum consecrationis victimam illam diuinam veluti sistit in altari, sicque eam Deo offert: omnes enim reliquæ oblationes, quæ ipsam consecrationem antecedunt aut subsequuntur, ab Ecclesia institutæ sunt; cùm Sanctus Gregorius lib. 7. Epistol. 63. Apostolos primis Ecclesiæ temporibus ad verba consecrationis solam orationem Dominicam addere solitos fuisse testetur.

Posterior sententia est eorum, qui asserunt ad rationem & essentiam huius sacrificij pertinere quidem consecrationem corporis & sanguinis Christi Domini, quatenùs est veluti positio seu adductio victimæ ad altare illiusque oblatio; sed solam non sufficere defectu realis immutationis in sacrificio requisitæ; proindeque ad rationem & essentiam huius sacrificij pertinere quoque sacerdotis communionem, per quam huius sacrificij victima in honorem Dei veluti destruitur atque consumitur, in quantum per illam sacerdotis communionem corpus & sanguis Christi sub speciebus Sacramentalibus esse desinit.

Cuius sententiæ assertores sunt Canus, Sotus,

Bellarminus, & [illegible], quibus subscribit Isambertus ad quæst. 83. disp. 3. art. 4. qui etiam pro ea citat S. Doctorem præfatæ quæstionis art. 3. & fundamenta illius posterioris sententiæ præcipua sunt hæc.

Primùm, quòd Christus Dominus sacrificium hoc instituens simul & offerens dixit, *hoc est corpus meum quod pro vobis datur : frangitur* iuxta Græcam editionem : & de calice sanguinis sui : *qui pro vobis funditur in remissionem peccatorum :* quæ quidem verba de fractione & effusione, quæ in ipso sacrificio fit, intelligenda esse ex mente S. Chrysostomi & plurium SS. Patrum probat Maldonatus ad cap. 16. S. Math. vnde rectè colligitur sumptionē corporis & sanguinis Christi Domini à sacerdote factam, quæ per fractionem & effusionem illam significatur, ad sacrificij rationem & essentiam pertinere; cùm illius fractionis & effusionis virtute peccata remittenda esse dicantur ; qui quidem effectus huius sacrificij proprius est, vt infra explicabitur.

Sanct. Luc. 22. & 1 *Cor.* 11

Secundum est, quòd ad rationem sacrificij pertineat realis quædam immutatio, seu destructio rei oblatæ: per consecrationem autem nulla fiat corporis & sanguinis Christi destructio, sed potiùs noua ipsius sub speciebus sacramentalibus positio, quæ per communionem destruitur ; per quam proinde fit, vt corpus Christi amittat esse sacramentale, & sic realiter immutetur.

Tertium est, quòd Ecclesia præcepit vt, si contingat sacerdotem celebrantem facta consecratione mori ante communionem, alius sacerdos etiam non ieiunus perficiat Missam consumendo totam victimam ; ne scilicet sacrificium imperfectum relinquatur : *quale enim est sacrificium* (vt dicitur cap. *Relatum* de consecr. dist. 2.) *cui nec ipse sacrificans particeps esse cognoscitur?*

Quamuis autem hæ duæ sententiæ maximè

videantur probabiles, & ex vtraque illarum possint varij & eximij pietatis ac religionis affectus elici; posterior tamen magis nobis arridet, tùm ob fundamenta illa quibus innititur, tùm etiam quia rationes pro priori allatæ non ita firmæ sunt, quin euerti posse videantur.

Ad primam siquidem respondetur, satis expressam in Euangelio fieri mentionem, non solùm consecrationis, sed etiam communionis, seu consumptionis victimæ huius sacrificij verbis illis Christi Domini, quæ in primo posterioris sententiæ fundamento relata sunt.

Ad secundam respondetur, mysticam illam separationem sanguinis á corpore Christi Domini non sufficere ad rationem sacrificij, ad quam (vt dictum est) realis aliqua immutatio rei sacrificatæ requiritur; quæ cùm in sola consecratione non reperiatur, hinc sequitur in illa sola perfectam & completam rationem sacrificij minimè reperiri.

Ad tertiam denique respondetur, sacerdotem vi suæ orationis habere potestatem non modò consecrandi & offerendi victimam, sed etiam illam consumendi; cùm hæc consumptio æquè ac consecratio & oblatio pertineat ad rationem sacrificij, quod perficere debet tanquam minister Christi, in cuius persona æquè dici debet victimam consumere, cum id Christus Dominus fecerit; sicut in eius persona dicitur ipsam victimam consecrare.

PARAGRAPHVS III.

Quinam ſint huius ſacrificij effectus.

SVPPONIMVS exveriori ſententia (quā Bellarminus communem eſſe Theologorum affirmat) ſacrificium Miſſæ ad effectus ſuos producendos vim habere, non ſolùm ex opere operantis, ratione ſcilicet bonitatis & deuotionis eius qui illud offert; quod illi cum omnibus aliis piis operibus commune eſt; ſed etiam ex opere operato, id eſt virtute ipſius ſacrificij quod offertur, idque independenter à bonitate vel malitia ſeu indignitate miniſtri offerentis: vnde Concilium Tridentinum dicit *huius ſacrificij oblationem ita eſſe mundam, vt nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari poſſit:* poſſet autem inquinari, ſi ex ſola bonitate morali ac merito operis, quod exercet offerens, valorem ac effectum haberet. Accedit communis totius Eccleſiæ ſenſus qui eſt, ſacrificium hoc pro aliquo ſiue viuente ſiue mortuo oblatum poſſe ipſi eſſe fructuoſum, etſi offerendi ratio ex parte ipſius operantis nihil habeat bonitatis moralis: nec vllo ſtatuto aut lege obligat ſacerdotem, qui in peccato mortali ex aliqua obligatione celebrauit, iterùm celebrare, tanquam obligationi illi minimè ſatisfecerit.

Lib. 2. de Miſſa cap. 4

Seſſ. 22. c. 20.

Hoc præſuppoſito, pro reſolutione quæſtionis propoſitæ dicendum eſt Miſſæ ſacrificium eſſe ex opere operato, non modò Latreuticum & Euchariſticum, ſeu *ſacrificium laudis & gratiarum actionis*, vt loquitur concilium Trid. Sed prætereà eſſe etiam propitiatorium & impetratorium, vt in eodem concilio definitum eſt. Atque in primis quòd ſit Latreuticum & Euchariſticum, ſeu quòd

Seſſ. 22. c. 1 & can 3.

F iiij

offerri possit in laudem & honorem Dei, & in gratiarum actionem pro acceptis beneficiis, consentiunt omnes; & inde constat, quòd (vt docet Sanctus Augustinus in Psalm. 29. & S. Leo Serm. 3. de Passione) in se contineat modo quodam longè perfectiori & eminentiori differentias omnes & proprietates sacrificiorum antiquæ legis: Atqui inter sacrificia illa antiquæ legis (vt obseruat Sanctus
1.2. q. Doctor) quædam offerebantur purè in hono-
102. a. rem & laudem Dei, quæ *holocausta* diceban-
3. tur; quædam in gratiarum actionem, quæ vocabantur *hostiæ pacificæ*: Ergo à fortiori Missæ sacrificium idem præstare poterit, & proinde in Dei laudem & gratiarum actionem offerri.

Quòd verò sit etiam propitiatorium, seu expiatorium peccatorum, quod hæretici præsertim negant, probatur 1. ex eo quòd Christus Dominus hoc sacrificium instituens & offerens dixit: *hic est sanguis meus noui te-*
26. *stamenti, qui pro vobis & pro multis effundi-*
Matth. *tur, vel effundetur in remissionem peccatorum:*
22. quibus verbis (vt explicat S. Alexander Pa-
Marc. pa & martyr, qui anno 119. Ecclesiæ præfuit,
14. in epistol. decretali ad omnes orthodoxos)
Luc. 22 *ipsa veritas nos instruit, &c. crimina atque peccata oblatis his Domino sacrificiis deleri, &c. & talibus hostiis placari Deum & peccata ingentia dimittere.*

Probatur 2. ex SS. Patribus qui hanc veritatem vnanimiter asserunt; vt Sanctus Cyprianus, qui Serm. de Cœna Domini hoc sacrificium esse dicit *Medicamentum simul & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates:* Sanctus Augustinus quæst. 57. in Leuiticum asserit in illo sacrificio *veram fieri remissionem peccatorum*; & Serm. 11. de sanctis dicit, *in altari sanguinem effundi pro peccatoribus.* Plura SS. Patrum testimonia videri possunt apud Gregorium à Valentia disp. 16.

quæſt. 11. de ritu & oblatione Euchariſtiæ puncto 1.

Eſt autem obſeruandum id, quod docet Bellarminus lib. 2. de Miſſa cap. 4. Suares diſp. 79. ſect. 3. & communiter alij Theologi, remiſſionem peccatorum quoad culpam eſſe huius Sacrificij effectum, non ad eum modum, quo in baptiſmo & pœnitentia per infuſionem gratiæ habitualis iuſtificantis remitti ſolent; ſed ea ſolùm ratione, quòd huius Sacrificij intuitu Deus conferat donum pœnitentiæ, id eſt gratiæ alicuius actualis auxilium, quod peccator ad actum perfectæ contritionis eliciendum, vel ad abſolutionem in Sacramento Pœnitentiæ dignè & fructuoſè recipiendam excitetur & adjuuetur: quod expreſsè declarauit Concilium Tridentinum Seſſ. 22. cap. 2. vbi de hoc Sacrificio loquens, *huius*, inquit, *oblatione placatus Dominus gratiam & donum pœnitentiæ concedens crimina & peccata etiam ingentia dimittit.*

Quod verò ſpectat ad remiſſionem pœnæ peccatis quoad culpam remiſſis debitæ, communis & vera Theologorum ſententia (quam fusè explicat & probat Suares) eſt illam per Miſſæ Sacrificium immediatè fieri, Deo ſcilicet ob illius oblationem relaxante pœnam ei pro quo oblatum eſt: quod etiam docet S. Thomas q. 79. vbi dicit Miſſæ ſacrificium habere directè ex inſtitutione ſua vim pro peccatis ſatisfactiuam. diſp. 79. ſect. 6 a. 5.

Denique quòd Miſſæ Sacrificium ſit etiam impetratorium, præter authoritatem Concilij Trid. id expreſsè definientis conſtat, tùm ex Apoſtolo 1. ad Timoth. capite 2. præcipiente fieri *Obſecrationes*, id eſt (vt S. Chryſoſtomus, Theophilactus & Oecumenius explicant,) ſacrificia, *pro regibus, &c. vt quietam & tranquillam vitam agamus*: tum ex perpetua & vniuerſali Eccleſiæ praxi, quæ hoc Sacrificium offerre conſueuit pro quibuſcunque bonis ſpiritualibus Seſſ. 22. c. 2. & can. 3.

& temporalibus à Deo impetrandis, & pro quibuscunque malis deprecandis & auertendis, vt satis constat ex orationibus, quibus in Canone & aliis partibus Missæ olim visa est, sicut ex antiquis Lithurgiis constat, & nunc etiam vtitur. Cuius quidem rei insigne exemplum profert S. Augustinus lib. 22. de ciuit. cap. 8. vbi loquens de viro quodam tribunitio nomine Hesperio, qui cùm domum suam à malignis spiritibus infestari comperisset, seruosque & animalia vim illorum noxiam perpeti, *Rogauit nostros, inquit, me absente Presbyteros, vt aliquis eorum illo pergeret, cuius orationibus cederent: perrexit vnus, obtulit ibi Sacrificium corporis Christi orans quantum potuit, vt cessaret illa vexatio; Deoque protinùs miserante cessauit.*

Neque dicas minùs conueniens videri rem infinitè excellentem, qualis est victima illa diuina quæ in Missa offertur, ad rem aliquam temporalem & caducam ordinare. Respondetur enim minimè conueniens fore, si res illa temporalis & caduca propter se solummodò expeteretur; non esse autem, si expetatur tanquam medium ad Deum in bonis suis honorandum, & salutem æternam per rectum & legitimum illorum vsum consequendam; ex qua sola intentione decet Christianos, non modo in Sacrificio Missæ, sed etiam in aliis orationibus à Deo bona temporalia postulare.

Quæres 1. an. Missæ Sacrificium effectus suos infaillibiliter producat? Respondetur cum distinctione: si enim consideretur vt est Latreuticum & Eucharisticum, infaillibiliter haud dubiè consequitur effectum suum respectu Dei, ad quem honor & laus ex hoc Sacrificio, quod illi non potest non esse acceptissimum, semper redundat: si vt satisfactorium; habet etiam infaillibiliter suum effectum in illis pro quibus offertur, idque secundùm modum & mensuram, tum institutionis ipsius Christi, tum deuotionis & bonæ dispositionis illorum pro qui-

bus offertur, dummodò nullum ponant obicem; id est dummodò, quando illis huiusmodi fructus applicatur, sint in gratia sanctificante constituti: nunquam enim pœna peccati relaxatur, nisi simul remittatur vel ante remissa sit culpa, vt ex dicendis capite sequenti intelligetur: Si autem spectetur vt impetratorium, habet etiam infaillibilem efficaciam ad bona spiritualia vel temporalia in generali à Deo impetranda, non verò ad hæc vel illa in particulari; cùm ex parte Dei nulla intercedat promissio absoluta de his aut illis specialibus bonis Sacrificij huius intuitu conferendis, sed tantùm conditionata; si nimirùm bona illa hìc & nunc conducant ad maiorem Dei gloriam, & illius pro quo postulantur salutem.

Quæres 1. an Missæ Sacrificium æqualis sit efficaciæ siue à bono siue à malo ministro offeratur. Respondetur, si spectetur illius effectus prout est ex opere operato, æqualem prorsùs esse illius efficaciam; cùm nullomodò pendeat à dispositione bona vel mala ministri, vt docet S. Thomas q. 82. a. 6. si verò spectetur prout est ex opere operantis tunc certum est, illius fructum pendere à dispositione Sacerdotis: quæ quo melior est, eò magis illi & aliis prodest.

PARAGRAPHVS IV.

Quibus personis prosit Missæ Sacrificium seu pro quibus licitè & validè offerri possit.

QVÆSTIO proposita intelligenda est, non de eo Missæ fructu qui ex opere operantis prouenit; certum est enim eiusmodi fructum applicari posse à quolibet Sacerdote iis omnibus viuis & defunctis, pro quibus orationes suas particulares ad Deum dirigere potest, cùm sit vtrobique par ratio: sed

de fructu illo qui est ex opere operato.

Circa huius verò quæstionis resolutionem conueniunt in quibusdam Theologi; in quibusdam verò non conueniunt. Atque in primis conueniunt omnes in eo quòd Sacrificium Missæ validè & licitè offerri possit pro omnibus & quibuslibet fidelibus baptizatis non excommunicatis, siue viuis, siue defunctis in purgatorio existentibus. Id constat ex ipsius Ecclesiæ perpetua & vniuersali praxi, quæ tum in antiquis Lithurgiis, vt videre est apud Pamelium Tomo 1. Lithurgicon; tum in ritu illo, quo nunc in Missæ celebratione vtitur, Sacrificium hoc offerre consueuit *Pro omnibus Orthodoxis, atque Catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus, &c. Et pro omnibus in Christo quiescentibus, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis.*

Conueniunt etiam omnes in eo quòd Missæ Sacrificium nec licitè nec validè offerri possit pro damnatis, siue cum peccato aliquo actuali mortali, siue cum solo originali decesserint. Quod expressè docuit Sanctus Augustinus lib. 3. de origine animæ; *Noli credere*, inquit, *nec dicere, nec docere Sacrificium Christianorum pro iis, qui non baptizati de corpore exierunt, offerendum, si vis esse Catholicus.* cap. 12.

Conueniunt item omnes Sacrificium Missæ posse validè ac licitè offerri in honorem & memoriam Sanctorum, vt habetur in Concilio Tridentino, Sess. 22. capite 3. *Non quòd illis offeratur Sacrificium*, (vt ibidem declarat) *sed Deo soli qui illos coronauit: vnde nec Sacerdos dicere solet: offero tibi Sacrificium Petre & Paule; sed Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat, vt ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris.*

Non conueniunt autem omnes, an & qua ratione hoc Missæ Sacrificium licitè offerri possit pro infidelibus non baptizatis & pro excommunicatis baptizatis. Quidam enim Do-

ctores existimant Missæ Sacrificium directè pro infidelibus non baptizatis offerri licitè posse: probabiliùs tamen alij docent indirectè quidem posse pro infidelibus non baptizatis, sicut & pro excommunicatis baptizatis Sacrificium illud licitè offerri; quatenùs scilicet pro incremento & exaltatione Ecclesiæ, & quouis Schismate ab ea tollendo offertur; quæ duo per conuersionem infidelium & resipiscentiam excommunicatorum maximè fiunt; Directè autem nec pro excommunicatis, nec pro infidelibus non baptizatis posse licitè offerri.

Atque in primis quod spectat ad excommunicatos (quo nomine intelligimus hîc tantùm nominatim excommunicatos vel notorios Clericorum percussores iuxta Extrauagantem Martini 3. quæ incipit *Ad euitanda.*) extat prohibitio Ecclesiæ cap. *A nobis* & cap. *Sacris* extra de sententia excommunicationis, vbi vetatur pro illis Missæ Sacrificium offerri; quam tamen prohibitionem Richardus, & Nauarrus apud Isambertum docent non extendi ad excommunicatos per veram pœnitentiam iam contritos, licet nondum ab excommunicatione absolutos, pro quibus existimant Missæ Sacrificium licitè posse offerri. ad qu. 83. dist. 7. a. 2.

Quòd autem neque etiam pro infidelibus non baptizatis offerri licitè possit, constat ex ipsius Ecclesiæ praxi; quæ quamuis summo affectu illorum conuersionem & salutem exoptet, nullam tamen eorum mentionem in Missa fieri voluit, neque pro eis orationes vllas in illa offerri; quod tamen haud dubiè fecisset, si pro eis Sacrificium hoc offerri voluisset: *quis enim*, inquit sanctus Augustinus, *offerat corpus Christi, nisi pro eis qui sunt membra Christi?* lib. 1. de an. c. 9.

Quæres, an Missæ Sacrificium ex opere operato prosit, non solùm illis pro quibus offertur, sed etiam ipsi Sacerdoti offerenti qua-

tenùs precisè est offerens. Suares disp. 79. sect. 5. & quidam alii cum illo affirmatiuè respondent : alij tamen cum Gabriele , Vasques disp. 232. cap. 3. probabiliùs negant, docentque nullum in Sacrificio Missæ fructum ex opere operato prouenire Sacerdoti offerenti quatenus est offerens : quod probari potest ex eo quòd Apostolus Hebr 3. dicit , Pontificem seu Sacerdotem constitui pro hominibus in iis quæ sunt ad Deum , vt offerat dona & sacrificia pro peccatis : vnde concludit quòd *Debet , quemadmodum pro populo , ita etiam & pro semetipso offerre &c.* ex quibus Apostoli verbis sequitur (quod rectè
3. p. q. docet S. Thomas) Sacerdotem sui Sacrificij ef-
22. a. fectum participare, non in quantum Sacerdotem,
4. ad sed in quantùm peccatorem; proindeque vt effectum aliquem Sacrificij sui accipiat, requiri
1. necessariò vt habeat se passiuè ad illud , id est vt illud offerat pro se sicut & pro aliis , ad quos ex eius applicatione fructus Missæ deriuatur. Quod præterea confirmari posse videtur ex verbis , quibus per Episcopum Sacerdos consecratur : *Accipe potestatem offerendi Sacrificium tam pro viuis quam pro defunctis* : hæc enim verba significant potestatem illi conferti qua prosit iis , pro quibus Missæ Sacrificium oblaturus est ; vnde sequitur Sacerdotem præcisè eatenus sibi ipsi prodesse , non quatenus offert Missæ Sacrificium , sed quatenùs pro seipso illud offert.

PARAGRAPHVS V.

Quanam applicatio requiratur ex parte Sacerdotis celebrantis vt Missæ fructus in alios deriuetur.

AD faciliorem & certiorem quæstionis propositæ resolutionem quædam hic ex communi & recepta Theologorum Doctrina obseruanda sunt.

Primum est Sacerdotem celebrantem multiplici nomine Missæ Sacrificium offerre : in primis quidem nomine Christi vt principalis offerentis, & ex cuius meritis procedit ipsius Sacrificij valor ; proinde ex cuius voluntate præsertim pendet illius applicatio; vt enim habetur in Concilio Trid. *Idem est nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui se ipsum in cruce obtulit:* Deinde nomine Ecclesiæ, cui meritorum suorum & satisfactionum dispensationem Christus Dominus commisit : præterea nomine proprio quatenus ex libera sua voluntate Missæ Sacrificium offert ; illiusque fructum aliis vel sibi applicat: Denique nomine aliorum qui simul cum eo Sacrificium illud offerunt, quales sunt ij, qui Missæ inseruiunt aut assistunt, vel pro illa celebranda eleemosynam ad ipsum Sacerdotis victum erogant: qui quidem quamuis Laïci existant, dicuntur tamen ipsum Missæ Sacrificium suo modo per ipsum Sacerdotem offerre, præsertim quando interno affectu illius actioni iunguntur, vt docet S. Leo Epist. 81. & apertè colligitur ex ipsius Sacerdotis celebrantis verbis, dum in Missæ canone de astantibus dicit: *qui tibi offerunt hoc Sacrificium laudis.*

Sess. 22. c. 1.

c. 2.

Secundum est, inter illos omnes offerentes Christum Dominum primum & principalem locum tenere; ita vt ex eius præsertim voluntate pendeat fructum huius Sacrificij appli-

catio, quorum quidem voluit omnes & singulos fideles esse participes quoties illud Sacrificium offertur; dummodò tamen illius participationis capaces sint, nullusque ex illorum parte obex reperiatur: quod explicat S. Cyrillus Hierosolym. Catech. 5. Mystag. vbi hoc Missæ Sacrificium dicit esse *hostiam propitiationis pro communi Ecclesiarum pace &c. pro regibus, pro militibus, pro socijs, pro ægrotis, pro afflictis, & in summâ pro omnibus qui egent auxilio &c. deinde pro defunctis sanctis Patribus & Episcopis: denique pro omnibus qui inter nos vita functi sunt.* Vnde quoad communem hunc fructum Missæ, qui ex Christi Domini voluntate in omnes fideles diffunditur, nulla specialis ipsius Sacerdotis celebrantis applicatio requiritur: imò dummodò valide illud offerat, nullum ex fidelibus ab
ad q. 85. di. 7. a. 3. illius participatione potest excludere (vt rectè monet Isambertus) sed velit nolit vnusquisque illorum portionem, quæ ipsum contingit, recipit.

Simili ratione Ecclesia, quæ est intentionum ipsius Christi Domini fidelis interpres, vult etiam fructuum eiusdem Sacrificij participationem omnibus fidelibus baptizatis ab vnitate sua non præcisis & nullum obicem ponentibus communicari; ideoque in canone præscripsit hoc Sacrificium offerendum esse *Pro omnibus Orthodoxis atque Catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus*; & etiam *pro omnibus in Christo quiescentibus.*

Porrò ex hac fructuum Missæ generalitate, certum est Christo Domino ita volente & disponente, notabilem aliquam partem relictam esse liberæ applicationi & determinationi tam ipsius Sacerdotis celebrantis tanquam ministri & mysteriorum eius dispensatoris, quàm aliorum simul cum eo offerentium: quod constat ex communi sensu ipsius Ecclesiæ, quæ approbat morem fidelium, quo expetunt pro se Sacrificium istud peculiariter offerri, quòd frustrà facerent, si omnis eius fructus

iam ex Christi Domini & Ecclesiæ intentione applicatus esset, nullusque superesset per Sacerdotis intentionem applicandus.

Sicut autem sacerdos in huius sacrificij actione superior existit aliis cum ipso offerentibus, sic etiam fructuum illorum applicatio ab eius intentione præsertim pendet; ita vt siue licitè, siue illicitè applicet (de qua re mox dicetur) valida tamen & rata semper sit hæc illius applicatio; cùm sit actus à potestate ordinis pendens, qui proinde eius voluntati subiacet, vt rectè docet Isambertus.

Tertium est determinari certò à nobis non posse quantus sit fructus Missæ, quem Christus Dominus voluit, siue generatim ad omnes fideles viuos & defunctos, siue speciatim ad hos vel illos secundùm intentionem particularem sacerdotis celebrantis deriuari: cùm nec sacra scriptura, nec Ecclesiæ traditio, nec Concilia aut Patres quidquam de eiusmodi quantitate definierint aut tradiderint; ideoque satis esse, vt sacerdos celebrans saltem tacitè & interpretatiuè tantùm de huius sacrificij fructu his aut illis secundùm deuotionem aut obligationem applicare velit, quantùm Christus Dominus ipsi applicandum concessit. sup. art. 13.

His obseruatis pro quæstionis initio huius Paragraphi propositæ resolutione dicendum est, quædam requiri ex parte Sacerdotis celebrantis, vt eius applicatio valida sit; quædam verò, vt sit licita.

Ad hoc enim vt validè fructum huius sacrificij applicet, requiritur in primis eius intentio eodem prorsùs modò, quo anteà dictum est requiri vt Sacramentum aliquod validè conficiat; est enim vtrobique par ratio, vt docet Isambertus citato art. 13. Vnde sicut ad validam Sacramenti cuiuslibet confectionem, sic etiam ad validam huius sacrificij applicationem habitualis intentio minimè sufficiens est: actualis optima, sed non necessaria; virtualis verò sufficiés est, & actuali deficiente necessaria.

Requiritur 2. ad eamdem applicationis validitatem, vt intentio illa siue actualis siue virtualis concomitetur ipsam Sacrificij actionem, sicut comitari debet Sacramenti confectionem: alias si post sacrificium peractum (verbi gratia post consecrationem factam, præsertim secundùm sententiam illorum qui existimant sacrificij rationem & essentiam in illa sola consistere) Sacerdos applicare incipiat, hæc eius applicatio nullum effectum sortietur: quia cùm sacrificium esse desierit, illius effectus ex opere operato non ampliùs subiacet liberæ applicationi Sacerdotis.

Requiritur 3. vt applicatio illa specialis à Sacerdote facienda, sit determinata & certa, nec effectum huius sacrificij suspensum relinquat: qua ratione docet idem Isambertus cit. ar.13. Sacerdotem verbi gratia, qui à nullo rogatus hodiè celebrat Missam, non posse istius Missæ fructum ex opere operato applicare illi, qui die crastino rogaturus est eum, vt dato honorario pro se offerat; ita vt hac priori Missæ celebratione satisfaciat obligationi, quam honorario illo accepto contraxit: quia sicut Sacramentorum, sic etiam sacrificii effectus à futura conditione pendere non potest.

Neque dicas Deum probè nosse futurum esse, vt talis crastina die roget Sacerdotem, ipsique eleemosynam largiatur, vt pro se offerat: quamuis enim hoc verum sit; sicut tamen Deus nullum punit nec remunerat ob ea quæ futura præuidet, sic etiam effectum huius sacrificii non confert propter præuisam aliquam actionem futuram: vnde sequeretur effectum sacrificii manere suspensum; quod nullatenùs dici debet.

Iam ad hoc vt applicatio Sacerdotis non modò valida sit sed etiam licita, debet ipse Sacerdos præsertim attendere, vt per illam obligationibus suis, si quæ sint, satisfaciat. Circa illas autem obligationes præcipua difficultas est, an possit Sacerdos vna Missæ celebratione & applicatione pluribus obligationibus particula-

ribus satisfacere: an verbi gratia qui pro Missæ sacrificio celebrando accepit duo stipendia seu honoraria, quorum quodlibet secundum receptam consuetudinem sufficiens censeatur, possit vna Missæ celebratione vtrique satisfacere: cuius quidem difficultatis solutio pendere videtur ex solutione alterius quæstionis, quam Paragrapho sequenti discutiemus.

PARAGRAPHVS VI.

An Missæ Sacrificium pro pluribus oblatum, tantùm singulis prosit, quantùm si pro vno solùm offerretur.

SVPPONENDVM est ex communi Theologorum doctrina, quod quamuis sacrificium Missæ sit in se valoris infiniti, tam ratione rei oblatæ, quàm principalis offerentis, cuius dignitas & excellentia infinita est; nihilominus efficientia & influxus actualis ipsius sacrificii est solummodò finitus, vt docet S. Thomas in 4. dist. 45. quæst. 2. art. 4. & post illum Nauarrus, Bellarminus, Toletus, Suares, & plures alii, quos citat & sequitur Laymannus tract. 5. de sacrif. Missæ cap. 1. Idque constat, tum ex eo quòd Ecclesia Missæ sacrificium pro eadem re sæpiùs iterat, vt satis manifestum est ex eius praxi, vnde sequitur quòd influxum actualem illius finitum esse iudicet; tum etiam ex eo quòd Eucharistia non sit maioris efficientiæ in ratione sacrificii quàm in ratione Sacramenti: atqui licet in ratione Sacramenti sit infiniti valoris & excellentiæ, non nisi limitatos tamen producit effectus: ergo à pari in ratione sacrificii nonnisi finitos producet.

Hoc præsupposito, pro quæstionis propositæ resolutione dicendum 1. quando plures sunt Missæ sacrificium simul offerentes, tunc illud non minùs prodesse singulis pro ratione dispo-

ctionis cuiusque illorum, quàm si vnus tantùm esset offerens: exempli gratia quando multi Missæ celebrationi adstant illudque cum Sacerdote offerunt, tantùm singulis prodest illud sacrificium, quantùm si vnus solus adesset & conferret. Ita Cordubensis lib. 1. quæstionarij quæst. 3. opin. 5. conclu. 3. vbi dicit hanc esse communem Doctorum sententiam, & pro illa plurimos citat, quibus subscribit Isambertus ad quæst. 83. disp. 7. art. 8. Ratio est, quia ad multiplicationem oblationis, eius quoque fructus multiplicatur: atqui quando plures adstant Sacerdoti celebranti, censentur cum illo moraliter simul offerre, proindeque tot sunt oblationes quot sunt offerentes: Vnde sequitur quòd sacrificium illud tantùm singulis profit, quantùm vni prodesset si solus offerret: imò si spectetur fructus Missæ prout respondet non tantùm operi operato sed etiam operi operantis, quò numerus adstantium est major; etiam fructus ille copiosior est; tum quia sicut maior est virtus vnita quàm diuisa, sic etiam multorum preces in illo sacrificio simul vnitæ magis efficaces sunt apud Deum, quàm separatim oblatæ; tum etiam quia quò numerosior est offerentium multitudo, eò maiòr honor Deo exhibetur, sicut princeps multitudine adstantium & sibi deseruientium honorari censetur: qua ratione SS. Patres & Concilia Missam parrochialem commendant, propter maiorem in illa fidelium simul offerentium vnionem, & vberiores quæ inde profluunt benedictiones.

Dicendum 2. Missæ sacrificium non æquè prodesse iis pro quibus offertur tantùm generatim, ac illis pro quibus speciatim & nominatim offertur. Id satis constat ex ipsius Ecclesiæ praxi: si enim non magis prodesset iis pro quibus speciatim offertur quàm aliis, frustrà Ecclesia illud offerret pro certis & determinatis quibusdam personis, vt pro muliere prægnante, pro infirmo, pro hoc vel illo defuncto, &c.

Dicendum 3. sacrificium Missæ oblatum speciatim pro pluribus, non tantùm prodesse illis singulis, quantùm vni eorum, si pro illo solo speciatim offerretur; proindeque Sacerdotem, qui pluribus personis ratione stipendij seu honorarij à singulis accepti aut alia quauis de causa obligatus est ad sacrificandum, non satisfacere vnicum pro illis offerendo sacrificium. Ita S. Bonauentura, Richardus Maior, Sotus, & alij quos citat & quibus subscribit Suares: quæ sententia communis est, & in praxi tenenda, probaturque ex communi ipsius Ecclesiæ sensu & quotidiana praxi, qua tã multæ singulares Missæ pro singularibus personis, nullo etiam accepto ab eis stipendio, offeruntur; cùm saltem ex charitate illas singulas offerri pro pluribus imò pro omnibus par esset; si pro illis pluribus vel omnibus oblatæ æquè illis ex opere operato prodessent, ac si pro singulis offerrentur. Et sanè cùm Missæ sacrificium pro defunctis oblatum iis aliter prodesse non possit nisi ad relaxationem pœnæ temporalis in Purgatorio ab ipsis luendæ, si Missa vna pro pluribus oblata tantùm pœnæ singulis relaxat, quantùm relaxaret vni si pro eo solo offerretur; cur tam multæ Missæ pro vno duntaxat, & non pro omnibus, aut saltem pro pluribus speciatim offerrentur? cur Concilium Trid. sess. 25. cap. 4. de reform. cum tanta cautela solis Episcopis & Abbatibus ac Generalibus Ordinum reductionem Missarum ad minorem numerum permisit, idque tantùm in certis casibus ibidem expressis; quod etiam circumspectè & prudenter ab ipsis fieri vult, ne fortè conscientiam suam in discrimen adducant: cur inquam hoc ita statuerit, si Missam pro pluribus oblatam, tantùm singulis prodesse existimaret, quantùm si pro vno duntaxat offerretur?

disp. 69. Sect. 12.

Hoc autem quod in hac tertia assertione dictum est, intelligi debet (vt rectè obseruat Ilambertus) de sacrificio Missæ provt est sa-

ad qu. 83. d. 7. a. 12

tisfactorium; qua ratione quando pro pluribus speciatim offertur, minùs singulis prodest, minúsque pœnæ per illud redimitur respectu singulorum, quàm si pro vno tantùm offerretur: quia vt sic, se habet per modum cuiusdam solutionis; quæ cùm sit finita, vt ex ante dictis patet, minuitur haud dubiè si in plures diuidatur: At verò quatenùs est impetratorium, tantùm potest prodesse multis quantùm vni: cùm enim vis illius impetratoria infinitam Dei misericordiam & liberalitatem respiciat, nihil obstat quin Deus oblatione illius sacrificij ad beneficia sua conferenda exoretur æquè pro multis ac pro vno.

Quæres vtrùm, sicut Sacerdos intentioni eorum pro quibus obligatur, satisfacere debet quoad numerum Missarum; ita etiam teneatur quoad alias huius sacrificii circunstantias, verbi gratia vtrum quando quis postulauit de tali Sancto, in tali loco vel tempore celebrari; Sacerdos ad id præstandum teneatur? Respondetur Sacerdotem celebrantem quantùm potest intentionem illius, à quo stipendium accepit, exequi debere proindeque talem pro illo Missam celebrare qualem postulauit: non tamen peccare, si ex iusta aliqua causa Missam celebret aliam ab illa; exempli gratia si postulauit vt celebraret pro defunctis, & illo die incidat festum alicuius sancti duplex, vel semiduplex, aut etiam simplex, poterit Sacerdos Missam illius festi celebrare: quamuis enim Missa propria defunctorum aliqua ratione ipsis defunctis magis profit propter orationes & preces ad hunc finem ab Ecclesia institutas; si tamen consideretur vt sacrificium, æqualiter prodest; imò illarum orationum defectus satis suppleri censetur deuotione celebrantis, & intercessione illius sancti cuius Missa celebratur.. Ita Nauarrus, Suares, Toletus, & plures alii quos citat & sequitur Bonacina disp. 4. quæst. vlt. de sacrif. Missæ punct. 7. Parag. 3.

Quod vero ad locum spectat, debet Sacerdos

in eo celebrare, quem designauit is qui stipendium dedit, nisi necessitas aliqua aut rationabilis causa excuset: & similiter quoad tempus, debet quàm primum potest obligationi suæ satisfacere: Vnde Bonacina suprà Parag. 5. dicit peccare Sacerdotes qui sunt notabiliter in mora celebrandi; præsertim quando ex mora illa sequitur alteri præiudicium, vt si Missa quæ pro infirmo dicenda erat, ob nimiam dilationem non nisi defuncto illo celebretur: quare cauere debent Sacerdotes, ne stipendia Missarum dicendarum nimis cupide congerant, ex quarum dilatione conscientia ipsorum oneretur: In iis tamen locis in quibus fit populi concursus ob festum alicuius sancti vel aliquam deuotionem, censentur illi qui postulant Missas, & stipendia offerunt, tacitè consentire in dilationem illam, quæ vt plurimùm necessaria est, vt illorum & aliorum intentioni satisfiat: in quo tamen qui eiusmodi stipendia recipiunt, curare debent, vt nihil ab ipsis fiat, quod iustitiæ vel charitati repugnet.

PARAGRAPHVS VII.

Applicationis à Sacerdote celebrante facienda facilis & optima praxis proponitur.

QVONIAM non rarò contingit Sacerdotes quosdam ex inconsideratione aut alia de causa minùs conuenienter huius Diuini sacrificii vim & efficaciam applicare; ex qua tamen applicatione (vt ex ante dictis constat) tanquam ex conditione necessaria vberrimorum fructuum illius participatio maximè pendet: idcircò illis nec inutile nec ingratum fore existimauimus, si ex iis quæ in superioribus Paragraphis dicta sunt, breuem aliquam & facilem huius applicationis faciendæ methodum seu praxim colligamus.

Cùm igitur Diuinum hoc sacrificium omnes

quorumcunq; sacrificiorum proprietates modo quodam excellentissimo in se complectatur, sitque Latreuticum, Eucharisticum, propitiatorium & impetratorium (vt supra explicauimus) Sacerdos celebrans, illud secundùm has omnes eius proprietates applicare poterit,& ad hoc attentionem & intentionem suam dirigere.

Atque in primis illud offerre intendet ad supremum cultum& honorem condignum diuinæ maiestati deferendũ, offerendo ipsiusmet Christi veri & naturalis filij Dei demissionem, humilitatem,deuotionem,adorationem & alia similia religionis officia, quæ in hoc victimæ statu modo quodam inexplicabili summmæ Trinitati exhibet.

Secundò illud offeret ad gratias Diuinæ maiestati exhibendas pro tot & tantis beneficiis, siue in natura, siue in gratia, ingratis licet & immerentibus tempore præterito collatis, & in futurum præparatis & promissis,ac præcipuè pro inestimabili Redemptionis humanæ per diuini verbi incarnationem & eius in carne assumpta Passionem & mortem beneficio, cuius memoriam præsertim in hoc sacrificio recoli voluit ipse Christus Dominus, & expressis verbis in eius institutione præcepit.

Tertio ad placandum diuinum numen tot & tantis sceleribus & peccatis quotidiè & vbique offensum, ab eoque misericordiam ac pœnitentiæ gratiam pro eluendis ipsorum peccatorum maculis exorandam, nec non ad satisfactionem condignam pro iisdem peccatis eius iustitiæ exhibendam.

Quartò denique ad postulanda quæcunque beneficia tum spiritualia tum etiam temporalia, quatenùs ad eius gloriam & salutem nostram conducere possunt;& ad deprecanda quæcunque mala siue præsenti tempore vexantia, siue in futurum impendentia.

Hæc autem præstabit Sacerdos primùm nomine ipsius summi Sacerdotis Christi Domini, intentionem suam illius intentioni perfecte con-

formando

formando & submittẽdo: deinde totius Ecclesiæ nomine omnimodam vim & efficaciam huius diuini sacrificij vniuersis illius membris applicando, tum sanctis & beatis in cælo ad gratias de illorum Victoriis & præmiis Deo exhibendas, præsertim quando in illorum honorem Missa celebratur; tum animabus in Purgatorio ad pœnas earum per satisfactoriam huius sacrificij vim subleuandas; tum cunctis fidelibus viatoribus in terra, præserrimque illis quorum memoriam in Canone nominarim fieri præcipit, vt summo Pontifici, Episcopo, Regi, adstantibus, &c. ad fructuum huius sacrificij participationem illis communicandam: Demum vt ipsius Christi & Ecclesiæ minister, cui notabilis fructuum illorum pars pro arbitrio dispensanda relicta est, applicabit eos in particulari tum sibi, tum personis aliis siue vinis, siue defunctis, quibus ex obligatione tenetur, vel ex charitate & deuotione hoc pietatis officium impendere cupit; idque vt suo ac illorum nomine supremum latriæ ac religionis cultum Deo per Christum deferat, gratias pro omnibus beneficiis ac nominatim pro his vel illis exhibeat, veniam & gratiam pro omnibus peccatis ac peculiariter pro his aut illis exoret, ac denique vt bona quæcunque sibi necessaria aut vtilia impetret, præsertimque hæc vel illa, quatenùs ad diuinam gloriam conducere possunt.

Ad euitandos autem scrupulos, qui circa huius particularis applicationis obligationem vel modum suboriri possent, optimum aliquibus visum est, si post debitam applicationem iis factam, erga quos aliqua incumbit obligatio, Sacerdos illius sacrificij fructus aliis personis sibi charitate aut alia ratione peculiariter coniunctis aut commendatis communicare cupiens, intentioni suæ conditionem eiusmodi apponat, vt scilicet hanc illis communicationem velit & à Deo postulet, in quantum licitè & secundùm iustitiæ ac charitatis leges velle & postulare potest; sic enim tuta conscientia &

fine cuiusquam præiudicio poterit ex infinito illo & nunquam exhauriendo meritorum ac satisfactionum Christi Domini thesauro, cuius dispensator constitutus est, in alias personas partem aliquam deriuare, quæ ex summa & ineffabili Dei charitate ac misericordiâ non nisi maxima & vberrima sperari potest.

PARAGRAPHVS VIII.

Explicantur reliqua quæ ad debitam huius sacrificij celebrationem requiruntur.

NON repetemus ea quæ variis sectionibus huius capitis dicta sunt de materia, forma intentione, aliisque ad validam & licitam Eucharistiæ confectionem requisitis, nec non de dispositionibus ad ipsius dignam receptioné necessariis, quæque quidem maximè à Sacerdotibus exiguntur, vt diuinum hoc sacrificium debitè offerant: sed illis suppositis, subjungemus tantùm ea, quæ ex ipsius Ecclesiæ instituto ad conuenientem Missæ celebrationem requirũtur.

Dicendum igitur 1. ad debitam huius sacrificij celebrationem requiri tempus aptum, totum illud scilicet quod à primo auroræ crepusculo vsque ad meridiem excurrit, vt habetur capite *Nocte*, & capite, *Et hoc* de consecrat. dist. 1. quare excepta festiuitate Natalis Domini in cuius nocte sacrificatur, illicitum est aliis temporibus ante auroræ initium Missam celebrare, vt docet S. Thomas & cum illo communiter
q. 83. a. 2. omnes: quod tamen Suares disp. 80 sect. 4. & quidam alij doctores, quos citat & sequitur Laymannus tract. 5. de sacrif. Missæ cap. 4. ita explicant, vt ad euitandam culpam satis fore existiment, si Missa priuata ad initium auroræ finiatur.

Potest autem Episcopus in causa particulari dispensare vt ante auroram celebrare liceat, multoque magis ipsemet tali facultate vti sicut ex communi Theologorum consensu docet Ægidius

Koninch.quæst.83. art.2. dub. 4. vbi addit consuetudinem, quæ in quibusdam Galliæ, Belgij, ac Germaniæ locis viget, vt hiemis tempore aliquot horis ante solis ortum Missa inchoetur in gratiam operariorum & famulorum, reprehendi non debere quando non contradicit Episcopus: quod etiam docet Nauarrus. ca.25. nu.85

Simili ratione illicitum est Missam celebrare post meridiem: quę est doctrina communis fundata in praxi & consuetudine ipsius Ecclesiæ, & roborata speciali constitutione Pij V. quæ incipit, *Sanctissimus*: Suares tamen & alij, quos citat & sequitur idem Laymannus suprà existimãt ad culpam euitandam satis esse, si Missa inchoetur ante meridiem, vel saltem in ipso meridie.

Potest verò Episcopus ob iustam aliquam causam dispensare vt post meridiem celebretur, vt suprà de anticipatione dictum est: imò in casu necessitatis etiam non petitâ Episcopi licentiâ (si ad illum facilis non detur recursus) celebrari poterit post meridiem: verbi gratia si infirmus viatico indigeat: si festo die publica Concio vsque ad meridiem & vltrà producta sit, licebit postea Missam priuatam inchoare, pręsertim quando aliqui ex populo Missam non audierunt: item, si Sacerdos festo die ratione itineris impeditus fuerit ne ante meridiem celebraret, poterit post meridiem celebrare, vt docent Henriques, Miranda, Suares, & alij apud eumdem Laymannum suprà.

Dicendum 2. requiri locum idoneum, id est ab Episcopo consecratum seu dedicatum, vel ab eodem aut alio ex eius licentia & facultate benedictum. Ita S. Thomas q. 83. & habetur cap. *sicut* & cap. *nullus* de consecr. dist.1. vbi tamen excipitur casus necessitatis, exempli gratia in bello, quando Missa in castris pro exercitu dicenda est: in longa peregrinatione per loca infidelium: in maximo aliquo populi concursu quem Ecclesia capere non potest; & similibus casibus, in quibus tamen semper Episcopi licentia obtinenda est, si commodè ad illum recurri possit. art. 3.

Ipsis autem Episcopis speciali Priuilegio indultum est, vt super altari portatili vbiuis sacrificare vel sacrificanti adsistere possint, non solùm in casu necessitatis, sed & ob solam deuotionem: quod etiam docet Suares disp. 81. sect. 3. ex eorum tamen prudentia pendet prospicere, vt tales locos ad id eligant, in quibus nihil quod tanti mysterij sanctitati ac reuerentiæ minùs conueniens factum sit aut faciendum videatur.

Monentur tamen iidem Episcopi in Concilio Trid. sess. 22. Decret. de obseruandis in celebratione Missæ, *Ne patiantur priuatis in domibus, atque omninò extra Ecclesiam & oratoria ad diuinum tantùm cultum dicata, ab iisdem Ordinariis designanda & visitanda, sanctum hoc sacrificium à sæcularibus aut regularibus peragi.*

Porro neque etiam in Ecclesia consecrata celebrare licet, si violata aut polluta fuerit, nisi priùs reconcilietur, vt ex cõmuni Ecclesiæ praxi constat. Tribus verò modis censetur Ecclesia pollui: Primò per homicidium aut violentam aliquam sanguinis humani effusionem, ex graui & notoria percussione facta in Ecclesia, vt habetur c. *Proposuisti* & cap. vlt. de consecr. Ecclesiæ: Secundò per illicitam & notoriam seminis humani intra Ecclesiam effusionem, vt habetur eodem cap. vlt. & cap. *Ecclesiis* de consecr. dist. 1. Tertiò per sepulturam hominis nominatim excommunicati aut notorij Clericorum percussoris; item infidelis aut alicuius hominis non baptizati, etiamsi solummodo infans sit, vt habetur citato cap. *Proposuisti*, & cap. *Sacris* de sepulturis & cap *Ecclesiam* de consecratione.

Est autem obseruandum discrimen inter Ecclesiam ab Episcopo consecratam, & illam quæ Episcopali authoritate tantùm benedicta est: illam enim solus Episcopus, hanc verò quilibet Sacerdos ex Episcopi commissione reconciliare potest, vt habetur cap. *Aquam* & cap. vlt. de consecr. Ecclesiæ.

Si autem Ecclesia secundùm maiorem sui partem destruatur, quod Episcopus diiudicare de-

bet; exempli gratia si eius parietes ex maiori parte corruerint, non ampliùs in ea celebrare licet; eaque reædificatâ non simplici reconciliatione, sed iterata consecratione seu dedicatione, aut saltē benedictione opus est, vt habetur c. *Ecclesiis* de consecr. dist. 1. & cap. *Ligneis* de consec. Ecclesiæ: vbi tamē declaratur consecrationē non amitti, si tecta solummodò aliaqu; opera lignea combusta sint illæsis parietibus; eo quòd consecratio in ipsis præsertim parietibus fiat; quãuis in eiusmodi Ecclesia, quæ omni prorsùs tecto careret, Missam celebrari non conueniat ob varios casus, qui ex aëris iniuria & vētorum agitatione accidere possent: tecto tamen illius instaurato nulla neq; consecratione neq; recōciliatione opus erit.

Dicendum 3. requiri altare, quod lapideum esse debet & ab Episcopo consecratum, vt habetur cap. *Altaria* de consec. dist. 1. Est autem duplex altare; vnum portatile, alterum fixum & stabile: inter quæ hoc discrimen intercedit, quòd illud per se consecratur, hoc verò non nisi quatenùs basi affixum est; Vnde sequitur quòd altare portatile quocunque deferatur, non amittat consecrationem; fixum verò amittat, si ab interiori structura & basi amoueatur, vt habetur cap. *Si motum* de consecr. dist. 1. & cap. *Ligneis* de consecr. Ecclesiæ. Illud verò vtrique altari commune est, quòd notabili fractione consecrationem amittat; quando scilicet talis est vt in illo calix cum patena ampliùs consistere non possit: item violatione sigilli seu loculi in quo reliquiæ sanctorum conditæ sunt; quod quãuis aliqui Theologi negent, asserantque reliquias illas ad consecrationem altaris non esse absolutè necessarias; spectata tamē consuetudine ipsius Ecclesiæ, quæ initio Missæ hanc orationem à Sacerdote ad altare ascendente illudque osculante recitari voluit: *Oramus te Domine per merita sanctorum tuorum, quorum reliquiæ hic sunt, &c.* probabilius est, & in praxi tenendum eiusmodi sigilli violatione consecrationem altaris amitti; proindeque iterùm esse consecrandum: quod apertè colligi-

tur ex cap. 1. de consecr. Eccl. vbi dicitur quòd, *Si lapis ille qui sigillum continet, confractus fuerit aut etiam diminutus, debet altare denuò consecrari*: & ita etiam docet Durandus in Rationali lib. 1. c. 6. Angelus verbo, *Altare* §. 2. & alij communiter.

Dicendum 4. in altari dum Missa peragitur, necessaria esse quædam ornamenta, quæ in rubricis Missalis enumerantur: ac in primis tres, aut saltem duas mappas, aut ad minùs vnam duplicatam, vt tradit Suares disp. 81. sect. 6. & Toletus lib. 2. cap. 2.

Secundò corporale, quod equidem non sericum, aut auro aliaue materiâ intertextum, sed purè lineum ac simplex esse debet: Similiter & pallam, quæ calici superponitur, & pars quędam corporalis esse censetur, sicuti colligitur ex antiqua consuetudine, secundùm quam corporale etiam calicem cooperiebat, vt obseruat Scortia lib. 3. de sacrificio cap. 5. quæ palla etiam linea & simplex esse debet, saltem ex ea parte qua calicem contingit: & vtrumque ab Episcopo aut alio facultatem habente benedictum esse oportet. Ita docet S. Thomas & habetur cap. *Consulto* de consecr. dist. 1. Quamuis autem de
q. 83. a. 7. ad. 7. & 8. mapparum benedictione nihil in iure decretum reperiatur, Ecclesiæ tamen consuetudo id etiam exigit, vt docet Azor.
Li. 10 ca. 28. quęst. 8. Tertio calicem & patenam ex materia aurea vel argentea aut saltem stannea, non verò lignea, lapidea, ferrea, ærea, aut vitrea, vt docet S. Thomas, & habetur cap. *vasa* & cap. *vt calix*
q. 83. a. 3. ad 6. de consecr. dist. 1. debent autem calix & patena esse ab Episcopo consecrata, vt habetur cap. vnico de sacra vnctione, & constat ex vsu & consuetudine ipsius *Ecclesiæ*. Adjungitur purificatorium lineum & mundum ad ipsum calicem abstergendum; velum item sericum, quo calix & pars anterior corporalis tegi solet.

Quartò Missale approbatum, secundùm vsum quem in celebrando quisque sequi tenetur: communis enim doctorum sententia est ac præsertim Nauarri cap. 25. num. 84. Syluestri verbo

Missa. Azorij. cap.29. quæst.4. Toleti lib.2. cap. 2. Sacerdotem illum peccaturum mortaliter, qui celebraret absque libro, in quo saltem canon Missæ contineretur, quamuis quæ dicenda essent memoriter teneret.

Quintò lumen, vt constat ex cap. vltimo de celebratione Missarum: dicit autem Toletus loco citato duas candelas accensas aut saltem vnam requiri; ita vt sine lumine celebrare existimet esse peccatum mortale: quamuis autem absolutè loquendo necessarium non sit ex præcepto vt candelæ illæ sint cereæ, possitque lumen ex oleo, ita postulante necessitate, adhiberi, vt docet Suares; standum est tamen communi Ecclesiæ consuetudini, nec nisi candelis ex cera communiter vtendum est. disp. 81. sect. 6

Sextò imaginem Crucifixi, quæ secundùm regulas Missalis altari superponi debet, ad cuius pedes reponi solet tabella secretorum, quam vulgò canonem vocant.

Dicendum 5. requiri prætereà vestes sacras, quibus sacerdos celebrans indutùs esse debet: sunt autem sex, amictus scilicet, alba, cingulum, manipulus, stola, & casula: quas quidem vestes mundas, & integras, atque ab Episcopo aut alio facultatem habente benedictas esse oportet: Ita vt Toletus loco citato & plures alij existiment esse peccatum mortale cum vestibus minimè benedictis, aut notabiliter immundis, vel laceris celebrare: quod & similiter de corporalibus intelligendum est.

Quæres 1. quandiu vasa & linteamina sacra consecrationem vel benedictionem retineant. Respondetur de vasis tandiu consecrationem retinere, quandiu integra perseuerant: amittere verò si notabiliter frangantur aut diuidantur; ita vt formam & quantitatem, quæ ad conuenientem & proportionatum eorum vsum necessaria est, ampliùs non retineant. Ita Ledesma tract. de Sacram. Euch. cap. 21. vbi addit calicem & patenam, quamuis pristinam formam retineant, amittere tamen consecrationem, si

de nouo deaurentur ex ea parte qua corpus & sanguinem Christi contingunt, proindeque denuo consecrari debere. De vestimentis autem aut linteaminibus sacris docet Azorius lib. 10. cap. 28. quæst. 9. illa tunc amittere benedictionem, quando ita franguntur aut dissuuntur, vt ad id ampliùs apta non sint, ad quod Ecclesiæ benedictione destinata fuerant.

Quæres 2. an liceat omnibus sacra vasa & vestes contingere. Respondetur 1. vasa & linteamina sacra, calicem scilicet, patenam, corporale & ciborium, dum in illis continetur corpus & sanguis Christi, à nemine præterquàm à Sacerdote vel Diacono sine graui culpa tangi non posse. Ita Suares, Paludanus, & alij apud Laymannum tract. 5. de Sacrif. Miss. cap. 6. & habetur ex cap. *Non oportet* dist. 23.

Respondetur 2. eadem linteamina & vasa sacra, etsi vacua sint, contrectari aut tangi non debere ab iis, qui sacris ordinibus non sunt initiati, vt habetur cap. *In sancta*, de consecr. dist. 1. huius tamen præcepti Ecclesiastici transgressionem, (si contemptus absit) culpam venialem non excedere docet Suares, Azorius, Sotus, & alij apud Laymannum suprà; imò si rationabilis causa suadeat, nulla erit culpa, vt ibidem docet.

Vbi autem consuetudo viget, vt corporalia & pallæ ac purificatoria à personis laicis præsertimque fœminis Deo sacris mundentur, priùs à sacerdote vel Diacono in pelui lauari debent, & aqua lotionis in piscinam effundi vel in ignem proiici.

Porrò alias vestes benedictas & reliqua altaris ornamenta, quæ neq; Chrismate vncta sunt, neq; corpus Domini aut sanguinem immediatè attingunt, cum reuerentia tangere omnibus etiam laicis concessum est; verùm ad prophanos vsus adhibenda non sunt, quamuis vetustate consumpta sint; sed potiùs igni absumenda, vt dicitur c. *Ligna*, & c. *Altaris* de consecr. dist. 1.

Dicendum 6. requiri ministrum qui sacerdo-

ti celebranti inseruiat, vt habetur cap. *Hoc autem*, de cõsecr. dist. 1. & cap. *Proposuit*, de filiis Presbyterorum. Hic autem minister debet esse vir, non fœmina, vt habetur cap. 1. de cohabitatione Clericorum ac mulierum: imò Suares disp. 87. sect. 1. & Sotus disp. 13. quæst. 2. art. 5. arg. 12. satius esse arbitrantur, si vrgeat necessitas, Missam absque ministro celebrare, quàm fœminam ad Altare respondentem, aut vrzeolos porrigentem adhiberi: nihil tamen obstare videtur, quominùs fæminæ præsertim sanctimoniales ex loco remoto sacrificanti respondeant, vt ibidem dicit Suares & vsus Ecclesiæ in Monasteriis declarat.

Est autem obseruandum, Sacerdotis celebrantis pedes calceatos esse debere ob maiorem honestatem & decentiam, vt docent Syluester, Richardus, & alij apud Petrum Ledesma tract. de Euch. cap. 20. caput vero apertum & nudum, vt habetur cap. *Nullus* de consecr. dist. 1. Azorius tamen, Suares & alij, quos citat Laymannus cap 5. de Sacrif. Miss. cap. 6. existimant Episcopum posse ob causam aliquam rationabilem, verbi gratia infirmitatis, dare licentiam sacrificandi capite operto amictu vel pileolo, præsertim vsque ad Canonem: imò si causa ita celebrandi manifesta sit, tali dispensatione non esse opus docent Nauarrus, Syluester, & Henriques apud eumdem Laymannum; dummodo nullum inde scandalum oriatur, & necessiras celebrantis, verbi gratia ob infirmitatem, senectutem, loci frigus &c. ab vnoquoque adstantium facilè dignosci possit.

Superest vna difficultas hîc soluenda, nimirùm quoties Sacerdos Missam celebrare teneatur. Respondetur cum distinctione: si enim de Parocho aut alio beneficiato sermo sit, toties celebrare tenetur vel per se, vel saltem per alium, quoties requiritur vt officio suo vel obligationi satisfaciat: Si verò de Sacerdote generatim hoc quæratur abstrahendo ab aliis obligationibus specialibus, nihil aptius respon-

deri poteſt quàm id, quod habetur in Concilio Trid. ſeſſ. 23. cap. 14. vbi dicitur Epiſcopum curare debere, *vt Sacerdotes ſaltem* (quod verbum notandum eſt) *diebus Dominicis & feſtis ſolemnibus; ſi autem curam animarum habuerint, tam frequenter vt ſuo muneri ſatisfaciant, Miſſas celebrent:* ex quibus Concilij verbis meritò infertur maximè congruum eſſe ac decens, vt Sacerdos quantum fieri poteſt, quotidiè ſanctiſſimum illud Sacrificium offerat: quam quidem praxim vt piam & religioſam laudant SS. Patres ac præſertim S. Cyprianus lib. 1. Epiſt. 2. S. Ambroſius orat. in funere fratris, S. Hieronymus lib. 1. aduerſus Iouinianum, S. Syricius Papa in Epiſt. ad Hymerium cap. 7 S. Innocentius in Epiſt. ad Exuperium, S. Chryſoſtomus Hom. 17. in Epiſt. ad Hebræos: quibus addere poſſumus Ioan. Gerſonem part. 2. operum tract. de præparatione ad Miſſam.

Monet tamen idem Concilium ſeſſ. 22. in decret. de obſeruandis ac euitandis in celebratione Miſſæ, *Omnem operam & diligentiam in eo ponendam eſſe, vt quanta maxima fieri poteſt, cordis munditia & puritate atque exteriori deuotionis ac pietatis ſpecie, hoc diuinum atque tremendum myſterium peragatur.* Ideoque *decernit, vt Epiſcopi ea omnia prohibere atque è medio tollere ſedulò curent ac teneantur, qua vel auaritia Idolorum ſeruitus; vel irreuerentia, qua ab impietate vix ſeiuncta eſſe poteſt; vel ſuperſtitio vera pietatis falſa imitatrix induxit.*

Atque vt multa paucis comprehendantur, in primis quod ad auaritiam pertinet, cuiuſuis generis mercedum conditiones, pacta, & quidquid pro Miſſis nouis celebrandis datur, nec non importunas atque illiberales eleemoſynarum exactiones potiùs quàm poſtulationes, aliaque huiuſmodi, quæ à ſimoniaca labe vel certè à turpi quæſtu non longè abſunt, omninò prohibeant.

Deinde vt irreuerentia vitetur, ſinguli in ſuis Diœceſibus interdicant, ne cui vago & ignoto Sacerdoti Miſſas celebrare liceat: neminem præterea, qui publicè & notoriè criminoſus ſit, aut ſancto Altari miniſtrare, aut ſacris intereſſe permittant: ne-

ne patiantur priuatis in domibus atque omninò extra Ecclesiam & Oratoria ad diuinum tantùm cultum dedicata, ab eisdem Ordinariis designanda & visitanda, sanctum hoc Sacrificium à sæcularibus aut regularibus quibuscumque peragi; ac nisi priùs qui intersint, decenter composito corporis habitu declarauerint se mente etiam ac deuoto cordis affectu, non solùm corpore adesse. Ab Ecclesiis verò musicas eas, vbi siue organo siue cantu lasciuum aut impurum aliquid misceatur; item sæculares omnes actiones, vana atque adeo prophana colloquia, deambulationes, strepitus, clamores arceant: vt domus Dei vere domus orationis esse videatur ac dici possit.

Postremò ne superstitioni locus aliquis detur, edicto & pœnis propositis caueant, ne Sacerdotes aliis quam debitis horis celebrent, neue ritus alios aut alias ceremonias & preces inter Missarum solemnia adhibeant, præter eas, quæ ab Ecclesia probata ac frequenti & laudabili vsu recepta fuerint: quarumdam verò Missarum & candelarum numerum, qui magis à superstitioso cultu quàm à vera religione inuentus est, omninò ab Ecclesia remoueant; doceantque populum quis sit, & à quo potissimum proueniat sanctissimi huius sacrificij tam pretiosus ac cælestis fructus: moneant etiam eumdem populum vt frequenter ad suas Parrochias saltem diebus Dominicis & maioribus Festis accedant.

CAPVT QVINTVM.

De Sacramento Pœnitentiæ.

SECTIO I.

Quid nomine Pœnitentiæ intelligatur.

POENITENTIÆ nomen in duplici sensu à Theologis sumi solet: primò pro virtute morali infusa, cuius proprius actus est detestari peccatum ac de illo commisso dolere, non modo quatenùs rectæ rationi aduersatur, sed præsertim quatenùs est offensa quædam & iniuria Deo illata, cum proposito emendandi ac reparandi offensam illam & iniuriam ipsique Deo satisfaciendi. Ita S. Doctor: & de hac pœnitentiæ virtute frequens mentio reperitur in scripturis, *fuitque* (vt loquitur Concilium Tridentinum) *vniuersis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quouis tempore ad gratiam & iustitiam assequendam necessaria.*

3.p.q. 85.a.1 2.& 3.

sess.14 cap.1.

Secundò nomen Pœnitentiæ sumitur pro vno ex Sacramentis nouæ legis; id est pro ritu aliquo externo & sẽsibili diuinitùs instituto quosdam hominis pœnitentis & ministri absoluentis actus complectente, quo ab hoc ille Deo reconciliatur, & à peccatis post Baptismum commissis absoluitur.

Primus, qui huius Sacramenti veritatem impugnauit, fuit Nouatus Episcopus Africanus, qui exinde Romam veniens Nouatianum presbyterum & alios quosdam seduxit, & in suas partes traxit, vt fusiùs declarat Baro-

nius ad annum Christi. 254. vbi refert ipsum Nouatum ipsiusque gregales primùm in Africa aduersus S. Cyprianum Schisma conflasse, eo quòd in lapsis Ecclesiæ reconciliandis nimis rigidum se præberet. Postcà mutata facie (quod rectè obseruat idem Baronius, peculiare esse omnium hæreticorum atque schismaticorum, nunquam scilicet perstare in eadem sententia, sed pro loco & tempore nouas induere formas) in sanctissimum Pontificem Cornelium turbas Romæ concitasse, eo quòd lapsos pœnitentes in Ecclesiam reciperet, eisque beneficium absolutionis impertiret, vt eum prætextu illo è sede Romana deturbarent, & Nouatianum fastu & ambitione tumentem in illam per fas nefasque intruderent; eoque tandem deuenit ipse Nouatus vt negaret vllam sacerdotibus nouæ legis ad remittenda peccata post Baptismum commissa traditam esse à Christo potestatem: verùm ipsius Nouati sectatores postmodùm ab eo desciuerunt (quod Lutheranis, Caluinistis & aliis à veritate dissidentibus familiare est, nimirum vt ab autoribus & patriarchis sectarum suarum, vbi fraus illorum patescere incipit, paulatim se subducant, & alia dogmata profiteri subinde incipiant, donec ab illis etiam ad alia transfugere veritatis armis oppressi cogantur) cùm enim ipsius Nouati asseclæ præfatam magistri sui hæresim propuguare non possent, illam temperare voluerunt, admittentes quidem aliquod remedium quo virtute clauium Ecclesia remittere posset leuiora peccata, non tamen grauiora & atrociora, quod testatur Sanctus Ambrosius lib. 1. de pœnit. vbi de illis hæreticis sic loquitur, *Aiunt se exceptis grauioribus criminibus, relaxare veniam leuioribus, non hoc quidem author erroris Nouatus, qui nemini dandam pœnitentiam putauit.*

Errorem illum ab Ecclesia proscriptum, vt testatur Cyprianus) & iam obsoletum recentiores hæretici denuò renouare conati sunt, vt vi-

num. 66. cap. 5. Epist. 52. & 54. c. 9.

cap. 9. dere est apud Bellarminum lib. 1. de Pœnit.) negantes sacrum illum ritum, quo Ecclesia Catholica in reconciliandis pœnitentibus post Baptismum lapsis vtitur, esse Sacramentum à Christo Domino institutum, aut vllam inesse sacerdotibus ad peccata remittenda iudiciariam potestatem: cuius quidem erroris falsitas & simul Catholici dogmatis veritas pleniùs constabit ex iis, quæ sectione sequenti dicentur.

SECTIO II.

Pœnitentiam esse verum & propriè dictum nouæ legis Sacramentum contra hæreticos demonstratur.

PRÆTER authoritatem vniuersæ Ecclesiæ quæ tum in Concilio Flor. in decreto Eugenij, tum in Tridentino sess. 14. can. 1. hoc dogma tanquam certissimum ac fide credendum definiuit, erroremque oppositum anathemate percussit, probari potest eiusdem dogmatis veri-
lib. 7. tas variis testimoniis SS. Patrum fusè relatis à
a. 1. & Iudoco Coccio tom. 2. thesauri: duo vel tria
seq. hîc illustriora proferemus. Primum est S. Ambrosij lib. 1. de Pœniten. *Cur baptizaris*, inquit,
cap. 7. *si per hominem peccata dimitti non licet? &c. quid interest vtrum per Pœnitentiam an per Lauacrum hoc ius sibi datum sacerdotes sibi vendicent?* quibus verbis æqualem vim ad peccata remittenda sacerdotibus, siue Baptismum conferendo, siue Pœnitentiæ Sacramentum administrando tribuit. Secundum est S. Chrysostomi lib. 3. de sacerdotio, vbi postquàm potestatem ad peccata remittenda quæ sacerdotibus collata est, contulit cum potestate eorumdem ad conficiendam Eucharistiam: posteà conferens eamdem cum potestate baptizandi, *neque enim*, inquit, *solùm cùm nos regenerant, sed etiam posteà condonandorum nobis peccatorum potestatem obtinent.* Tertium S.

Petri Chrysologi Serm. 84. *vbi sunt*, inquit, *qui per homines non posse peccata remitti praescribunt? &c. remittit Petrus peccata, & toto cum gaudio suscipit paenitentes, atque omnibus sacerdotibus hanc à Deo concessam amplectitur potestatem.*

Probari prætereà potest eadem veritas ex his Christi Domini verbis, *quorum remiseritis peccata: remittuntur eis; & quorum retinueritis retenta sunt*: ex quibus duo colliguntur; primùm est ritum aliquem externum à Christo Domino institutum esse, quo Apostoli eorumque in sacerdotio successores de peccatis iuridicè cognoscerent, eaque sic cognita vel remitterent vel retinerent, idque (vt fit in iudiciis humanis) verbo aliquo manifestarent. Secundum est huic ritui diuinitùs instituto adiunctam esse promissionem gratiæ sanctificantis; quod satis indicant verba illa: *Remittuntur eis*: cùm hæc peccatorum remissio nonnisi per gratiæ sanctificantis infusionem fiat, vt constat ex iis quæ in priori huius operis parte in tractatu de gratiâ dicta sunt: vnde patet Pœnitentiam esse ritum externum à Christo Domino institutum, quo gratia confertur; ac proinde esse Sacramentum: & eo sensu verba illa Christi Domini intellexerunt S. Cyprianus in Serm. de lapsis, S. Basilius in Epist. ad Amphilochium, S. Athanasius hom. in illa verba; *Ite in castellum* & S. Thomas in comm. super cap. 16. S. Matth. vbi tres errores super illorum verborum explicatione vitandos esse monet, primus est eorum, qui opinati sunt Sacerdotes posse quemlibet pro arbitrio soluere aut ligare, peccata remittere aut retinere; quod falsum est: his enim verbis Christus vices suas tantummodò demandauit Sacerdotibus; vt facerent quod ipse facturus fuisset, si visibilis in terra manere voluisset; proindeque vt peccata remitterent vel retinerent, non pro libito, sed prout ipse remisisset aut retinuisset; quod ab Ecclesiæ sensu discere debent.

S. Ioa. 20.

Secundus error est, soluere aut ligare nihil esse aliud quàm pœnitentem solutum aut liga-

tum declarare: verùm si hoc ita esset, Christus Dominus potiùs dicere debuisset: *quacunque soluta erunt in calo, solueta super terram*; cùm è contrario dixerit: *quacunque soluetu super terram, soluta erunt in calu.* Et hic error proscriptus etiam fuit in Concilio Trident. sess. 14. can. 9.

Tertius denique error est, sacerdotem, antequàm absolutionis verba proferat, supponere debere pœnitentem per contritionis actum à culpa peccati & æternæ pœnæ reatu iam factum esse liberum; proindeque absoluendo illum tantummodò à pœna temporali, quæ plerumque peccato quoad culpam remisso luenda superest, non tota quidem sed aliqua eius parte illius eximere. Verùm quàm falsa & aliena sit à vero & genuino verborum Christi Domini sensu hæc verborum illorum expositio, satis per se manifestum est: quis enim dicat remittere peccata nihil aliud esse, quàm ipsa peccata iam remissa supponere, & solummodò aliquid de pœnâ temporali peccatis quoad culpam remissis debitâ minuere?

Obiicies, in Sacramentis nouæ legis pro materia requiri rem aliquam sensibilem; nullam autem eiusmodi materiam in Pœnitentia reperiri; proindeque non esse Sacramentum.

Respondetur actus pœnitentis esse materiam Sacramenti Pœnitentiæ vt infra dicetur; actus autem illos esse sensibiles vel per se vel per aliquid aliud; confessionem quidem per se, cùm Sacerdotis auditu percipiatur; contritionem autem per humiliationem externam, genuflexionem, lacrymas, & alia eiusmodi signa exteriora, atque etiam per ipsammet confessionem.

Quæres an Pœnitentiæ Sacramentum sit ad salutem necessarium? Respondetur affirmatiuè, idque non modò necessitate præcepti, de qua suo loco agetur; sed etiam medij, quod satis cap. 2. expresse declarauit Concilium Trident. sess. 14.

vbi dixit, *Sacramentum Pœnitentiæ lapsis post Baptismum ad salutem necessarium esse, vt nondum regeneratis ipse Baptismus.* Est autem necessarium vel in re, vel saltem in voto; ita vt, quamuis peccator aliquando per actum perfectæ contritionis Deo reconcilietur, *ipsa tamen reconciliatio* (vt loquitur idem Concilium) *ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non est adscribenda.* cap. 4. Eatenùs autem votum huius sacramenti in perfectæ contritionis actu includi censetur, quatenùs qui perfectè conteritur, ita dispositus est, vt absolute velit seruare præcepta omnia sub mortali obligantia, ita vt nullum sit de quo si actu cogitaret, illud adimplere non vellet: atqui datur præceptum diuinum & Ecclesiasticum (vt infrà explicabitur) confitendi peccata omnia mortalia post Baptismum commissa, eaque clauibus Ecclesiæ subiiciendi: vnde sequitur peccatorem perfectè contritum ita esse dispositum, vt peccata sua confiteri & clauibus Ecclesiæ subiicere expressâ vel tacita, seu interpretatiua intentione velit.

SECTIO III.

Quæ sit materia sacramenti Pœnitentiæ.

SVPPONIMVS iuxta doctrinam S. Thomæ, q. 84. in Sacramento Pœnitentiæ sicut & in aliis a. 2. nouæ legis sacramentis duplicem materiam esse distinguendam, remotam scilicet & proximam: iuxta quam distinctionem

Dicendum 1. materiam remotam sacramenti Pœnitentiæ esse peccata actualia post actualem Baptismi susceptionem commissa. Ita S. Thomas, & cum eo communiter omnes. Ratio est quia sacramentum Pœnitentiæ versatur circa peccata, vnde sequitur quod eius sint materia: dici autem non potest quòd sint materia proxima, cùm illa sit pars ipsius sacramenti, quæ cit. ar. 2.

simul cum eius forma ad producendam gratiam suo modo concurrere debet; quod peccatis nullomodò conuenire potest: vnde sequitur quòd sint tantùm materia remota.

Sunt autem hic aliqua obseruanda circa remotam illam Pœnitentiæ materiam. Primum est peccata illa eatenùs dici huius sacramenti materia, quatenùs per Pœnitentiam destruuntur & abolentur; sicut lignum dicitur ignis materia, quia per illum consumitur; quo exemplo vtitur Catechismus Romanus.

Part. cap.5. Secundum est, sola peccata post realem Baptismi susceptionem admissa, esse remotam huius sacramenti materiam: quod satis expressè declarauit Concilium Trid. Ratio est quia sola ea Sess. 14. c. 1.&2. peccata sunt eius sacramenti materia, quæ ab illis commissa sunt, in quos sacerdos tanquàm iudex potest ferre sententiam: at *Ecclesia*) vt loquitur Concilium Trid) *in neminem iudicium exercet, qui non priùs in ipsam per Baptismi ianuam fuit ingressus*. Cit. cap.2.

Tertium est, peccata omnia post Baptismum commissa, siue mortalia, siue venialia, esse materiam huius sacramenti; cùm de omnibus confessio fieri possità pœnitente, & à Sacerdote absolutio conferri, vt satis constat ex generali & illimitata potestate remittendi quæcumque peccata, quam Christus Dominus Apostolis eorumque in sacerdotio successoribus concessit. Et hoc etiam intelligi debet de peccatis iam in confessione declaratis, & per Sacerdotis absolutionem remissis, vt docet S.Thomas in 4.dist. 17. q. 3. a.3.q. 5.ad 4. & dist 18.q. 1.a 3.q. 2. ad 4. & post illum Paludanus, Maior, Medina, Suarez & alij apud Laymannum tract. 6. cap. 3. de Sacr. Pœnit. & demonstrat vsus in Ecclesia receptus & approbatus confessiones generales instituendi, in quibus peccata iam anteà confessa & remissa declarantur, & clauibus iterùm subiiciuntur: & hanc praxim non solum in confessionibus generalibus, sed etiam in aliis peccata aliqua iam confessà & remissa iterùm de-

clarandi Nauarrus tanquam ſanctam & piam laudat, ſi deuotionis cauſa cum conſcientia quieta fiat.

Dices, peccatá illa iam remiſſa fuiſſe & ex conſequenti eſſe deleta & abolita; proindeque materiam huius ſacramenti eſſe non poſſe, cùm amplius deleri & aboleri non poſſint.

Reſpondetur, peccata illa eatenùs eſſe huius ſacramenti materiam, quatenus actus pœnitentis circa illa verſari poſſunt; id eſt quatenus pœnitens poteſt illa deteſtari, confiteri &c. ſicque materiam proximam huius ſacramenti ſubminiſtrare, quæ ſimul cum forma illius proprium effectum producat, ſcilicet gratiam ſanctificantem, per quam peccata illa formaliter delerentur & abolerentur, niſi iam deleta & abolita forent.

Quartum eſt, hanc eſſe differentiam inter peccata mortalia & venialia; quòd peccata mortalia ſint materia huius ſacramenti neceſſaria, id eſt quòd non alia ratione quàm per hoc ſacramentum in re vel in voto ſuſceptum remitti poſſint; peccata autem venialia ſint tantùm materia ſufficiens, id eſt quod *quanquam rectè & vtiliter* (vt loquitur Concilium Trid.) *citraque omnem præſumptionem in confeſſione dicantur, quod piorum hominum vſus demonſtrat; taceri tamen citra culpam, multiſque aliis remediis expiari poſſint.* Addit Nauarrus iis, qui per diuinam gratiam peccatis mortalibus non implicantur, vtile eſſe ſæpius peccata venialia confiteri: quia per id augetur gratia, pœna Purgatorij minuitur, propoſitum nunquam peccandi mortaliter renouatur, & habitus peccandi venialiter diminuitur. Seſſ. 14. c. 5. cap. 21. nu. 3.

Dicendum 2. materiam proximam huius ſacramenti eſſe hos tres actus pœnitentis, ſcilicet contritionem (ſumpto generatim hoc nomine prout etiam attritionem complectitur) confeſſionem, & ſatisfactionem. Ita S. Doctor. q. 84. & expreſſè definitum habetur in Concilio Florent. in decr. Eug. & in Trid. ſeſſ. Art. 1. & 2.

Cap. 3. 14. his verbis : *sunt autem quasi materia huius sacramenti ipsius pœnitentis actus, qui, quatenus in pœnitente ad integritatem sacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione Pœnitentiæ partes dicuntur.*

Cit. a. 2. Ex illis autem tribus Pœnitentiæ partibus S. Doctor, & cum eo communiter ali Theologi afferunt contritionem & confessionem esse partes essentiales; satisfactionem verò esse tantùm partem integralem ipsius sacramenti; quod etiam habetur in catechismo Rom. contritionem Part. 2. c. 5. enim & confessionem esse partes essentiales inde constat, quòd sine illis Pœnitentiæ sacramentum nec fructuosum, nec validum esse possit, vt ex infra dicendis constabit; satisfactionem verò esse tantùm integrantem, quòd absque ea & validum & fructuosum esse possit, vt patet in pœnitente illo, cui in articulo mortis potest aliquando validé & fructuosè conferri absolutio, quamuis nulla pœnitentia iniungatur; & præterea ex eo quòd satisfactio communiter post receptam absolutionem impleatur, vt dicetur infrà : ex quibus cùm habeatur illam non esse partem huius sacramenti essentialem, sequitur vt sit solùm integrans, id est quòd hoc sacramentum absque illa integrum & completum esse non possit; sicut licet pes vel manus non sit pars essentialis hominis, cùm absque pede vel manu verus homo esse possit, est tamen pars integrans, quia sine pede vel manu homo integer & completus esse non potest.

SECTIO IV.

Quæ sit forma sacramenti Pœnitentiæ.

FORMA sacramenti Pœnitentiæ consistit in his verbis sacerdotis pœnitentẽ absoluentis: *Ego te absoluo à peccatis tuis in nomine Patris,*

& Filij &, & Spiritus sancti Ita definitum habetur in decreto Eugenij, & in Concilio Trid. sess. 14. cap. 3. vbi dicitur *Formam huius Sacramenti in illis ministri verbis positam esse : ego te absoluo:* & hoc etiam docet S. Thomas q. 84. art. 3. ex cuius doctrina quædam obseruatu digna colligit Isambertus ad cit. quæst. disp. 8. art. 2. & sequent.

Primùm ad validitatem huius Sacramenti necessariò requiri, vt illa absolutionis verba pronuncientur voce Sacerdotis; neque ad hoc satis esse si scripto tradantur : cuius quidem rei nulla melior ratio afferri potest quàm ipsa Christi Domini institutio, quæ nobis per Ecclesiæ praxim innotescit. Hæc autem verborum prolatio debet à Sacerdote fieri præsente ipso pœnitente, absolutio enim absenti conferri non potest, vt declarauit. Clemens VIII. speciali suo decreto, quod refertur à Laymanno tract. 6. cap. 3. de Sacram. Pœnit.

Secundum est, quòd quamuis sacerdos in huius Sacramenti administratione verba omnia suprà relata proferre, imò & alias preces, quæ ex Ecclesiæ instituto ante & post absolutionem recitandæ sunt, adiungere debeat, nisi fortè aliqua necessitas aut causa rationabilis excuset, vt in Rituali declaratur, nihilominus ad essentiam absolutionis seu formæ huius Sacramēti ex probabiliori Theologorum sententia hæc sola verba pertinent. *Ego te absoluo*, vel, *Absoluo te*, quæ quoad sensum idem significant. Atque in primis quod expressio Sanctissimæ Trinitatis non requiratur essentialiter in hoc Sacramento sicut in Baptismo, docet S. Thomas, & probat ex eo quòd Christus Dominus hoc Sacramentum instituens nullam Sanctissimæ Trinitatis sicut in institutione Baptismi mentionem fecit. Quòd item hæc verba, *à peccatis tuis*, ad eiusdem formæ essentiam non pertineant, constat ex eiusdem S. Thomæ doctrina cit. art. 3. vbi pro legitima huius Sacramenti forma hæc verba tantùm ponit: *Ego te absoluo*: quia tamen Ioannes

art. 3. ad 3.

ibid.

Maior, Petrus Sotus & aliqui alij graues Theologi existimauerunt verba illa: *à peccatis tuis*, ad essentiam formæ pertinere, nihilque ab Ecclesiæ super hac re definitum est, ideò tutius erit nunquam illa omittere, præsertim cùm ex Ecclesiæ præscripto proferri debeant.

art. 4. Tertium est impositionem manuum in hoc Sacramento (vt docet S. Thomas) esse tantùm ex Ecclesiæ instituto, nec ad Sacramenti rationem pertinere quamuis ceremonia illa, sicut & quæuis alia ex Ecclesiæ vsu aut statuto aliquo in administrandis Sacramentis præscripta, non debeat omitti.

art. 3. Quartum est, absolutionis formam modo deprecatorio prolatam, esse inualidam, vt ex eodem S. Doctore constat: est enim hoc Pœnitentiæ Sacramentum ad instar iudicij institutum, cuius verba debent esse absoluta, non deprecatoria: non enim dixit Christus Dominus: *Peccata illorum pro quibus oraueritis, remittentur eis*: sed simpliciter & absolutè: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*: vnde si quis pœnitentem absolueret dicendo: *Absoluat te Deus*, nihil efficeret.

Quintum est conditionem de futuro huius Sacramenti formæ appositam, reddere illam insufficientem & nullam; quia talis conditio suspenderet ipsius formæ significationem, & effectum, proindeque in causa esset, cur absolutio illa irrita & nulla existeret. Imò Petrus de Ledesma dicit grauissimum sacrilegium ab illo sacerdote committi, qui eiusmodi conditionem de futuro absolutioni apponeret: verbi gratia si diceret: *Ego te absoluo, dummodò rem ablatam intra decem dies restituas*, aut quid simile.

tr. de Pœn. cap. 3.

Quod autem spectat ad alias conditiones de præterito vel præsenti, quamuis non reddant absolutionem inualidam, cùm eius significationem aut effectum non suspendant: nihilominùs sine rationabili aliqua causa aut necessitate apponi non debent, putà cùm sacerdos ad moribundum absoluendum accedens, nonnisi dubia

& incerta contritionis signa in eo deprehendit, tunc enim potest, imò debet absolutionem illi conferre sub hac conditione, tacita vel expressa: *Si tu es absolutionis capax*, vt docet Isambertus disp. 18. de Sacram. Pœnit. art. 10. & Gammachæus cap. 21. de eodem Sacr. Pœnit. Parag. 1. in fine: similiter quando sacerdos dubitat, vtrum pœnitens plenum atque perfectum rationis vsum habuerit nec-ne, quando peccata in confessione declarata commisit, verbi gratia, quando puer in primo rationis crepusculo ad Sacramentum Pœnitentiæ accedit: tunc enim secundùm communem omnium Doctorum consensum (vt loquitur Ledesma suprà) licitè poterit sacerdos dicere in absolutione: *Si peccasti, ego te absoluo, &c.* additque idem de similibus aliis casibus esse dicendum.

Quæres quis sit verus & proprius sensus illorum verborum: *Ego te absoluo.* Quorumdam antiquorum scholasticorum opinio fuit verborum illorum sensum hunc esse: *Ego declaro peccata tibi à Deo esse remissa*: sicque absolutionem Sacramentalem nihil aliud esse, quâm declarationem remissionis peccatorum ipsi pœnitenti à Deo factæ: quam quidem opinionem non satis cum fidei veritate cohærere docet Isambertus, maximè ob contrariam definitionem Concilij disp. Trid. sess. 14. cap. 6. can. 9. vbi anathema 8. de profert in eum qui dixerit, *Absolutionem sacer-* Sacr. *dotis esse nudum ministerium declarandi peccata esse* Pœn. *remissa.* Quare vera & certa responsio ad quæ- art. 12. stionem propositam est, sacerdotem per verba illa absolutionis significare se pœnitentis peccata remittere, illumque à peccati macula & consequenter à pœna æterna illi debita Christi Domini authoritate verè absoluere. Ita S. Thomas: q. 84. & probatur in primis ex his Christi Domini art. 3. verbis S. Matth. 18. *Quæcumque solueritis super* ad 3. *terram, &c.* & S. Ioann. 20. *Quorum remiseritis peccata, &c.* huius siquidem vocis (*Absoluo*) in forma Sacramenti Pœnitentiæ eadē est significatio, quæ est istorum verborū (*solueritis, remiseritis*)

cùm iis vsus sit Christus Dominus ad Sacramẽtum hoc instituendum : atqui verba illa veram & effectiuam peccatorum remissionem significant in omnibus aliis scripturæ locis. quæ frequenter in vtriusque testamenti libris occurrũt; nusquam autem simplicem illius remissionis declarationem: ergo etiam in illo duplici S. Matth. & S. Ioan. loco idem significare censenda sunt; & ex consequenti verbum, *Absoluo*, in forma Sacramenti Pœnitentiæ eamdem significationem habere dicendum est.

Probatur deinde ex eo quod S. Chrysostomus de peccatorum remissione loquens dixit, *Deum Patrem omnifariam potestatem dedisse filio,*
Lib. 3 *& eamdem ipsam omnifariam potestatem à Deo filio*
de Sacerd. *ipsis Sacerdotibus esse traditam :* atqui certum est filium Dei habuisse veram potestatem remittẽdi peccata quoad culpam & pænam æternam; ergo eamdem potestatem Sacerdotibus dedit.

Denique (vt rectè obseruauit S. Ambrosius)
Lib. 1. de Pœn. cap. 2. potestas remittendi peccata tanta est quanta potestas remittendi peccata tanta est quanta potestas eadem retinendi, cùm æqualiter vtraque à Christo Domino data fuerit: atqui per hanc Sacerdotes verè peccata quoad maculam & æternæ pœnæ reatum retinent denegando absolutionem: ergo per illam eadem peccata verè quoad maculam & æternæ pœnæ reatum poterunt absolutionem conferendo remittere.

Obiicies, in variis scripturæ locis dici solum Deum dimittere peccata, delere iniquitates.

Respondet S. Doctor suprà, iis locis nihil aliud significari, quàm Dei solius esse tanquam causæ principalis per propriam authoritatẽ peccata remittere, quod non impedit quin sacerdotes eiusdem Dei nomine peccata remittant per modum causæ ministerialis seu instrumentalis.

SECTIO

SECTIO V.

Quinam sint effectus huius Sacramenti.

PRIMVS Sacramenti Pœnitentiæ effectus, est remissio omnium & quorumcunq; peccatorum mortalium post susceptionem Baptismi commissorum quantumcunque grauia sint & enormia; cùm potestas peccata remittendi à Christo Domino collata Sacerdotibus S. Ioan. 20. ad omnia peccata, nullo prorsùs excepto se extendat: & hoc definitum habetur in Concilio Lateran. sub Innocentio III. cap. *Firmiter* extra de summa Trinit. vbi sine vlla exceptione aut restrictione dicitur, peccatum quodcunque post Baptismi susceptionem commissum posse per Pœnitentiam reparari.

Obiicies Christum Dominum declarasse peccatum in Spiritum sanctum neque in hoc sæculo remitti neque in futuro. *S. Mat* 12. & *S. Mar* 3.

Respondetur 1. per peccatum in Spiritum sanctum intelligi à S. Augustino peccatum finalis impœnitentiæ, quod certum est nunquam remitti; cùm post illud commissum peccator sit extra statum viæ, nec proinde sit ampliùs pœnitentiæ aut absolutionis capax. Serm. 12. de verb. Dom. & Ep. 10. ad Bonifaciũ.

Respondetur 2. alios SS. Patres per peccatum in Spiritum sanctum intellexisse peccatum illud, quo quis veritatem aliquam à Deo reuelatam, & vt sic cognitam, ex certa malitia impugnat. Ita SS Athanasius, Chrysostomus, Basilius, Ambrosius, Hieronymus, & alij apud Bellarminum: libro 2. de Pœn. c. 16. Dici autem irremissibile, non quod absolutè remitti non possit, si peccator verè de illo pœniteat, illudque clauibus Ecclesiæ subiiciat; sed quia ordinariè & vt plurimùm, qui tale peccatum commisit, de illo ob propriæ voluntatis peruersitatem non pœnitet, nec proinde illius remissionem accipit; sicut alia peccata citatis locis dicuntur remitti, non quod semper de facto

remittantur cùm multi de illis non pœniteant, ſed quia vt plurimùm & ordinariè pœnitentibus condonantur.

Secundus huius Sacramenti effectus, eſt remiſſio peccatorum venialium, quæ ſicut quiuis poteſt piè & ſalubriter in confeſſione declarare, ita de illis quoque remiſſionem virtute illius Sacramenti conſequi poſſe certum eſt, vt ex ante dictis patet.

Eſt autem difficultas inter Theologos qua ratione peccata illa in Sacramento Pœnitentiæ remittantur. Omiſſis variis ſuper hac re ſententiis, quę inſtituti noſtri non eſt hic fuſiùs explicare, probabiliſſimè loqui videtur ij, qui aſſerunt hanc peccatorum venialium remiſſionem in Sacramento Pœnitentiæ fieri per gratiam ſanctificantem, per hoc Sacramentum ex opere operato productam, non ſolùm ſecundùm ſe præcisè conſideratam, ſed præſertim vt datam intuitu præuiæ de illis attritionis, qua ratione formalem cum illis peccatis habet repugnantiam, cùm ſit gratia reconciliationis ab ipſis. Ita Vaſques in 1. 2. diſp. 207. cap. 4. ex qua Doctrina ſequitur ad hoc, vt quis in Sacramento Pœnitentiæ peccatorum venialium remiſſionem conſequatur, neceſſarium eſſe, non modo vt nullam actualem circa peccata illa complacentiam habeat; ſed prætereà requiri, vt formalem de iis vel ſaltem virtualem contritionem aut attritionem concipiat: ita vt quamuis vnum aut alterum in confeſsione declaret, ſi tamen de aliis omnibus generatim verè ex animo doleat, virtute Sacramenti illorum omnium remiſſionem conſequatur: quod ideò hìc obiter obſeruamus, vt cuique faciliùs & certiùs innoteſcat, neque neceſſarium, imò neque ſatis conſultum eſſe omnia & ſingula peccata venialia ſigillatim in confeſſionibus quotidianis declarare, quod aliqui ſcrupuloſiùs faciunt; ſed vno aut altero grauiori explicato, ſi nullum mortale ſubſit, de his & reliquis omnibus verum dolorem & emendationis propoſitum concipere, & ſic beneficium

absolutionis recipere.

Quæres quomodo peccata venialia extra Sacramentum Pœnitentiæ remittantur. Respondetur 1. Iuxta Doctrinam S. Thomæ ad peccatorum venialium remissionem extra Sacramentum Pœnitentiæ non sufficere habitualem displicentiam, quæ in habitu charitatis includitur; aliàs nullus iustus peccati venialis reatum haberet: sed requiri displicentiam de illis formalem, quæ in actu perfectæ contritionis reperitur, aut saltem virtualem contentam in eo actu dilectionis Dei, quo quis ipsum sic diligit, vt, si peccata venialia quæ commisit menti occurrerent, perfectum de illis dolorem conciperet. Ita Alensis in 4. part. quæst. 15. memb. 3. art. 4. Paludanus in q. dist. 16. quæst. 1. art. 2. & plures alij Theologi. Quamuis etiam probabilis videatur sententia Dominici Soti in 4. dist. 15. quæst. 2. art. 1. Suares disp. 11. sect. 3. & quorumdam aliorum Doctorum, qui docent non modo per contritionem formalem & virtualem, sed etiam per attritionem de illis ex motiuo supernaturali elicitam eiusmodi peccata remitti: certè S. Bernardus Serm. 1. in Cœna Domini de peccatis illis venialibus loquens dicit, *Necesse non esse de illis nos nimis esse sollicitos, Deum facile illa ignoscere, imò & libenter, si tantummodò nos agnoscamus: in eiusmodi namque quasi ineuitabilibus & negligentiam culpabilem esse & timorem inordinatum.* q. 87. a. 1.

Respondetur 2. remitti quoque peccata venialia, tum per aliorum Sacramentorum susceptionem, dummodò suscipiens verè de peccatis illis doleat, tum etiam per vsum Sacramentalium, vt docet S. Thomas. Nomine autem Sacramentalium Theologi communiter intelligunt res quasdam vel actiones sacras ab Ecclesia eo fine institutas, vt per illarum vsum peccatorum venialium remissio obtineatur. q. 87. a. 3.

Variè autem à Theologis Sacramentalia illa solent enumerari: præcipua, & de quibus apud omnes constat sunt quinque, scilicet *Aqua*

benedicta, vt habetur cap. *Aquam* de consecr. dist. 3. *Panis benedictus*; cap. *Cum omne crimen*, de consecr. dist. 2. *Benedictio Episcopalis*; cap. *Dictum est*, dist. 1. quæst. 2. *Oratio deuotè ad Deum fusa in Ecclesia dedicata*; ex ipso ritu dedicationis Ecclesiarum intelligitur: *Et qualibet Sacramentalis vnctio*, vt docet S. Thomas citato art. 3. id est, vnctio illa quæ fit in quibusdam Sacramentis ex solo Ecclesiæ instituto.

Remittuntur autem peccata venialia per Sacramentalium illorum vsum, non quidem ex opere operato, vt quidam Theologi minùs probabiliter dixerunt, sed tantùm ex opere operantis; quatenùs per preces Ecclesiæ, quæ in eiusmodi Sacramentalium vsu nobis applicantur, actualia quædam gratiæ auxilia impetrantur, quibus excitamur ad actum aliquem formalem aut virtualem contritionis de illis peccatis venialibus concipiendum. Ita S. Thomas cit. art. 3. ad 3. vbi dicit quod per Sacramentalia tolluntur peccata venialia virtute charitatis, cuius motus per illa excitatur.

Quod si quæstio intelligatur de peccatis venialibus cum quibus iustus ex hac vita decedit, di-
q. 7 de cendum est cum S. Doctore, *Illa remitti post hanc*
malo *vitam quantùm ad culpam, eo modo quo remittun-*
art. 11. *tur in hac vita: scilicet per actum charitatis in Deum repugnantem venialibus in vita commissis.*

Neque dicas nullum esse in altera vita merito locum, nec proinde contritionem tunc peccatorum venialium remissionem posse promereri: respondetur enim peccata illa non remitti vi contritionis illius quatenùs est actus bonus & meritorius: sed quatenùs est forma quædam peccato veniali repugnans, illudque ex anima expellens.

Sunt etiam alij huius Sacramenti effectus præter duos supra explicatos, quorum præcipuè sunt pax, & serenitas conscientiæ cum vehementi Spiritus sancti consolatione, vt declarat
sess. 14 Concilium Trid. quibus addere possumus re-
cap. 3. uiuiscentiam bonorum operum per peccatum

mortale extinctorum, de qua sectione sequenti agendum est.

SECTIO VI.

Vtrum per Pœnitentiæ Sacramentum merita bonorum operum reuiuiscant.

DE duplici bonorum operum genere quæstio proposita intelligi potest: primò de illis quæ in statu peccati mortalis exercentur, & vocantur, mortua; secundò de illis quæ in statu quidem gratiæ facta sunt, sed statu illo per peccatum mortale labefactato vim quoque suam ac meritum amiserunt. De vtrisque igitur quæritur, an per gratiam in Sacramento Pœnitentiæ acceptam quoad meritum reuiuiscant: pro cuius resolutione,

Dicendum 1. opera bona facta in statu peccati mortalis nihil vnquam homini iustificato ad gloriam consequendam profutura esse. Ita S. Thomas; & constat ex iis quæ in priore huius q.89. operis parte tract. 6. à nobis dicta sunt de con- a. 6. ditionibus operis vitæ æternæ meritorij, quarum prima & præcipua hæc est, vt fiat ab homine in statu gratiæ sanctificantis: vnde S. Augustinus tract. 71. in S. Ioan. explicans hæc Christi Domini verba *Sine me nihil potestis facere*, dicit opera fidelium à Christo Domino per peccatum mortale excisorum nihil illis ad vitam æternam consequendam prodesse: quod quamuis verum sit, rectè nihilominùs monet S. Doctor in responsione ad 3. non esse prorsùs inutilia eiusmodi opera bona in statu peccati mortalis facta, vt fusiùs explicauimus in citato tract. 6. vnde S. Hieronymus in cap. 1. Aggæi, *Si quando videris*, inquit, *inter multa mala opera facere peccatorem quemquam aliqua quæ iusta sunt: non est tam iniustus Deus, vt propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum.*

Dicendum 2. bona opera in statu gratiæ sanctificantis facta & per peccatū mortificata, huius Sacramenti virtute reuiuiscere: ita vt ius quod

homo ſibi ad æternam gloriam per opera illa acquiſierat, eidem reſtituatur; proindeque etiam gratia ſanctificans per peccatum mortale deperdita, in qua fundatur ius illud & meritum ad
q. 89. a. 5. æternam gloriam. Ita S. Doctor: & probatur 1. ex illis Apoſtoli verbis ad Galat. capit. 3. *Tanta paſſi eſtis ſine cauſa: ſi tamen ſine cauſa*; quibus alloquens ipſos Galatas ob ſuſceptam Chriſti fidem multa perpeſſos, & poſteà in peccatum mortale lapſos declarat quod, quamuis in illo ſtatu peccati mortalis bona illa opera eſſent ipſis inutilia, ſi tamen per veram pœnitentiam conuerterentur, non fore fruſtrà & inutiliter ab illis facta. Ita hunc locum explicat S. Hieronymus in illud caput, vbi ſic loquitur; *Qui ob Chriſti fidem laborauerit, & poſteà lapſus fuerit in peccatum, non perdet merita ſua, ſi ad priſtinam fidem & ſtudium reuertatur.*

Probatur 2. ex Concilio Trid. ſeſſ. 16. cap. 6. vbi ait, *Iuſtificatis hominibus, ſiue acceptam gratiam perpetuò ſeruauerint, ſiue amiſſam recuperauerint, proponenda eſſe Apoſtoli verba: abundate in omni opere bono, ſcientes quòd Deus non eſt iniuſtus vt obliuiſcatur operis veſtri, &c.* Quo loco notanda eſt diſtinctio gratiæ perpetuò ſeruatæ, & gratiæ amiſſæ ſed recuperatæ quæ videretur inutilis, niſi Concilium intelligeret per Pœnitentiam priſtina merita inſtaurari vt docet Gammachæus c. 27. de Sacram. Pœnit. vbi etiam addit ex S. Doctore gratiam illam habitualẽ per peccatum deperditam reparari per Pœnitentiam in maiori vel minori gradu; iuxta maiorem vel minorem deuotionem ac diſpoſitionem ipſius pœnitẽtis: quod etiam priùs docuerat Hugo à S. Victore lib. 2. de Sacramentis part. 4. c. 19. & S. Bonauentura in 4. diſt. 14. part. 2. art. 2. quæſt. 3.

Quæres an, ſicut bona opera mortificata per Pœnitentiam reuiuiſcunt, ſic è contrario peccata in Sacramento Pœnitentiæ ſemel remiſſa per
q. 88. a. 1. ſubſequens peccatum mortale redeant quoad reatum tam culpæ quam pœnæ. Reſpondet S. Doctor peccata ſemel remiſſa nunquam poſteà

redire: quod probari poteſt ex variis ſcripturæ locis: Ezech. 18. *Impietas impij non nocebit ei in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua:* Mich. 7. *Proijciet in profundum maris omnia noſtra ſcelera:* quibus & aliis ſimilibus loquendi modis ſignificatur Deum abſolutè & independenter ab euentu futuro pœnitentibus peccata remittere: quò etiam ſpectat illud Rom. 11. *Sine pœnitentia ſunt dona Dei.* Probari deinde poteſt authoritate Gelaſij Papæ cap. *Diuina.* de Pœnit. diſt. 4. vbi dicit, quòd *Diuina clementia peccata dimiſſa in vltionem venire non ſinit.*

Quamuis autem peccata iam condonata, nec formaliter nec materialiter ob ſequētem lapſum non redeant; redeunt tamen virtualiter, in quantum aggrauatur peccatum ſubſequens propter circunſtantiam ingratitudinis erga Deum, à quo tam miſericorditer præcedentia peccata condonata fuerant: & hæc ingratitudo tantò grauior eſſe cenſetur, quantò plura & atrociora delicta fuerunt remiſſa. Quamuis autem hæc ingratitudo nouum peccatum notabiliter aggrauet, non eſt tamen ſpeciale peccatum ab eo diſtinctum vt docet S. Thomas; niſi in eo caſu, in quo contra Deum peccaretur ex formali expreſſoque contemptu beneficij ab eo accepti. a. 4.

SECTIO VII.

Quid ſit contritio in genere.

EXPLICATIS iis quæ ad naturam effectuſque huius Sacramenti pertinent, nunc de ſingulis illius partibus agendum eſt, atque in primis de contritione, quæ in genere ſecundùm mentem Concilij Trid. ſeſſ. 14. cap 4. definitur: *Animi dolor ac deteſtatio de peccato commiſſo cum propoſito non peccandi de cætero.*

Dicitur, *Animi dolor,* vt ſignificetur contritionem, non in appetitu inferiori, ſed in voluntate ſedem habere; neque in dolore ſenſibili ſed in dolore ſpirituali, qui ſolius voluntatis proprius eſt, conſiſtere.

Dicitur deinde, *Detestatio*; vt exprimatur odium peccati commissi, ex quo dolor ille solet oriri, vel quod in ipso dolore saltem virtualiter continetur: eo ipso enim quo quis verè de peccato commisso dolet, vellet non peccasse (qui proprius est ipsius contritionis motus vt docet
cap.1. Nauarrus) proindeque ita dispositus est, vt pec-
nu.2. catum commissum odisse & detestari censeatur.

Dicitur prætereà, *de peccato commisso*: vt intelligatur obiectum doloris illius ac detestationis, non esse quodcunque malum, nec etiam quodcunque peccatū, sed solùm illud quod vel omissione vel commissione à nobis perpetratum est: non dicitur de hoc vel illo peccato, sed indefinitè de peccato commisso: vt ostendatur contritionem de omnibus peccatis commissis esse concipiendam; qui enim erga aliquod peccatum mortale ita esset affectus, vt de illo commisso non doleret, quantumcunque de aliis sibi dolere videretur, eius contritio vera non esset.

Dicitur denique: *cum proposito non peccandi de*
part.2 *cætero*: qui enim amico à se offenso vult recon-
cap.5. ciliari (vt dicit Catechismus Rom.) oportet vt & doleat, quòd in eum iniuriosus atque contumeliosus fuerit, & de eius amicitia in posterùm non ampliùs lædenda sollicitè prouideat; aliàs non agitur pœnitentia sed simulatur.

Quamuis autem optimum sit, vt propositum illud formaliter & expresse concipiatur: sufficit tamen vt sit virtuale & implicitum; id est, vt pœnités de peccatis commissis dolens ita sit dispositus & affectus: vt, si de futuro tempore cogitaret, peccata illa in posterùm deuitare firmiter proponeret. Ita Major, Medina, And. de
disp. Vega, Nauarrus, & alij quos citat & sequitur
4. de Suares. Ratio est; quia, vbi est vera auersio à
Pœn. peccato & vera conuersio ad Deum, ibi etiam est
sect.3. vera pœnitentia & vera contritio: potest autem cùm solo virtuali proposito non peccandi concipi vera auersio à peccato & vera conuersio ad Deum: exempli gratia si quis totus defixus sit in perpendendis peccatis, quæ ex intimo cordis af-

fectu dolet in Deum infinitè bonum & diligibilem commisisse, ita vt nullo modo de vita in futurum instituenda cogitet; quis dicat illum verè à peccatis non auerti & ad Deum conuerti: certè vbi Dauid Rex tantummodò dixit: *Peccaui Domino*, quibus verbis detestationem & displicentiam peccati à se commissi declarauit; quamuis nullum propositum peccati illius in futurum deuitandi expresserit, continuò audiuit: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum.* 2. Reg. cap. 12

Obseruat autem Catechismus Rom. ad significandum dolorem illum de peccatis, qui ad veram illam Pœnitentiam requiritur, nomen contritionis vsurpari, ducta similitudine à rebus corporeis quæ minutim confringuntur: vt significetur: *Corda nostra, quæ peccando obduruerunt, illius doloris vi contundi atque conteri debere*: adeoque dolorem illum contritionis debere esse summum appretiatiuè (vt loquuntur Theologi) id est, quod pœnitens debet de peccatis commissis plus dolere, eaque magis odisse & auersari, quàm alia quæcunque mala. supra,

Porro quæ huc vsque dicta sunt, generatim intelligi debent de contritione illa, quæ (vt loquitur Concilium Trident.) *Quouis tempore necessaria fuit ad impetrandam veniam peccatorum*: si enim agatur de contritione quæ fidelium baptizatorum propria est, quæque ad peccatorum remissionem in Sacramento Pœnitentiæ recipiendam requiritur, præter conditiones supra explicatas vnam adhuc exigit Concilium, nimirum vt dolor ille de peccatis, *Cum fiducia misericordiæ, & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad suscipiendum Pœnitentiæ Sacramentum requiruntur*: id est, vt explicitum aut saltem implicitum propositum includat confitendi Sacramentaliter peccata mortalia commissa, & pro illis Deo satisfaciendi, seu satisfactionem imponendam acceptandi & adimplendi, vt explicat Catechismus Rom. suprà. cit. c. 4.

SECTIO VIII.

Quid sit contritio perfecta, & quo pacto ab attritione distinguatur.

sess.14 cap.4 SVpponimus ex Doctrina Concilij Trid. contritionem illam, de qua præcedenti sectione dictum est, diuidi in perfectam quæ simpliciter contritio dici solet, & imperfectam quæ communiter vocatur attritio. Hoc præsupposito quæritur, quid sit illa contritio perfecta, & quo modò ab attritione distinguatur.

Quidam olim dixerunt contritionem in eo tantùm distingui ab attritione, quòd illius intensio & duratio, huius intensione & duratione maior esset. Alij quod contritionis actus esset semper gratia sanctificante informatus, attritionis non item. Alij quòd contritio detestaretur peccatum mortale vt summum malum & super omnia alia mala detestabile: attritio verò illud quidem detestaretur, sed non super omne detestabile. Alij quòd contritio se extenderet virtualiter super omnia peccata mortalia; attritio verò super omnia illa non se extenderet.

Omissa illarum opinionum refutatione, quæ apud Isambertum videri potest, vera sententia & communis hodie inter Theologos est, contritionem in eo præsertim ab attritione distingui, quòd contritio sit detestatio & dolor de peccato commisso prout est offensa Dei, seu propter Deum summè dilectũ: attritio verò sit eiusdem peccati detestatio & dolor propter aliquod aliud motiuũ bonũ & honestũ à perfectæ contritionis motiuo distinctum. Ita Isambertus loco citato. (disp. 12. de Sacr. Pœn. art. 1.)

Probatur in primis ex Concilio Tridentino citato cap. 4. vbi contritionem ab attritione distinguit, in eò, quòd contritio sit *Charitate perfecta* seu formata: attritio verò non sit: quod quidem intelligi debet de perfectione intrinseca per formale motiuum charitatis, à quo ille contritionis actus specificatur & constituitur in ratione veræ dilectionis Dei; neque enim intelligi potest de

extrinseca perfectione quę per habitum in actum contritionis deriuaretur: cùm hoc commune sit cum omnibus aliis virtutum actibus, qui ab homine in statu gratiæ constituto eliciuntur, & etiam ipsi attritioni, si in tali statu eliceretur.

Probatur 2. ex S. Augustino serm. 7. de temp. vbi dicit: *Odium peccati & amorem Dei efficere veram & perfectam Pœnitentiam:* Atqui non alia ratione amor Dei cum odio peccati coniungi potest ad veram & perfectam pœnitétiam seu contritionem efficiendam, nisi quando quis odit & detestatur peccatum à se commissum de eoque dolet, prout est offensa Dei: id est, prout est malum quoddam ipsius Dei: eiusdem enim charitatis est velle Deo bonum seu quod illi gratum & acceptum est, & auersari ac detestari malum illius seu peccatum, de illoque dolere: At verò attritio non ex amore Dei, sed vel ex turpitudine peccati, vel timore gehennæ, aut alio simili motiuo à charitate diuerso concipitur, vt docet Conciliũ suprà, & sectione sequẽti explicabitur.

De hac autem perfecta contritione tria præsertim hîc à nobis obseruari debent. Primum est, illius tantam & tam admirabilem esse vim & efficaciam ratione charitatis, qua informatur, & cuius motiuo elicitur, vt peccata quæcunque deleat, peccatoremque Deo perfectè reconciliet, etiam antequam Pœnitentiæ Sacramentum actu suscipiatur: vt expressè definitum est in Concilio Trid. suprà.

Secundum est, ad rationem perfectæ contritionis, adeoque vt producat effectum illum remissionis peccatorum & reconciliationis cum Deo, non requiri certum aliquem intensionis gradum, aut determinatum voluntatis conatum, infra quem non sit ad effectum illum producendum sufficiens: neque certam aliquam durationis moram, neque vt tot eliciantur contritionis actus quot peccata commissa sunt: quamuis enim optimum sit & quàm maximè optandum, vt quiuis pœnitens quàm plurimos eliciat perfectæ cõtritionis actus, eosque quantùm poterit

intensos & ex summo voluntatis conatu; ea tamen est diuinæ misericordiæ immensa largitas, vt ad peccatorum quorumcunque remissionem, & peccatoris cum Deo reconciliationem sufficiat vnicus perfectæ contritionis actus, quantumuis parùm intensus, & vel vnico tantùm momento durans: dummodò ex veræ charitatis & Dei dilectionis motiuo eliciatur; sitque si nõ intensiue, certè appretiatiuè summus; id est, talis vt per illum voluntas Deum quibuscunque rebus absolutè & sine vlla prorsus exceptione præponat: proindeque peccatum quatenùs ipsius Dei offensa est tanquam summum malum & supra omnia alia quæcunque mala detestabile auersetur. Ita Bellarminus lib. 2. de Sacr. Pœnit. c. 2. Gammachæus c. 7. de Pœnit. assert 3. & 4. & plures alij Theologi quos ibidem citat.

Ac in primis quòd contritio, quamuis minimùm intensa, ad remissionem peccatorum sufficiat, patet ex scriptura, quæ variis in locis peccatorum condonationem promittit pœnitentibus seu contritis nullâ propositâ mensurâ doloris aut contritionis peccatorum: vt Ezech. 18. *Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas:* Zach. 1. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos:* Actor. 3. *Conuertimini & pœnitemini, vt deleantur peccata vestra.* Et certè nulla est ratio, cur potiùs certus aliquis gradus intensionis in contritione requiratur ad remissionem peccatorum efficiendam, quàm alius maior vel minor; neque etiam dici debet quòd summus requiratur: aliàs quis vnquam ne probabiliter quidem sibi persuadere posset, quod ad gradum illum contritionis summè intensum peruenisset: deinde vt quid pœnitentia S. Magdalenæ aliorumque sanctorum pœnitentium tantopere celebraretur, si omnes pœnitentes ad eamdem pœnitentiæ perfectionem obligarentur? Quòd verò vnicus de omnibus peccatis perfectæ contritionis actus vel momẽto elicitus ad illorum remissionem sufficiat, patet ex multis sanctis, vt S.

Magdalena, S. Matthæo, S. Paulo & aliis, quos scriptura refert breuissimo tempore & quasi momento vnico verè conuersos & iustificatos fuisse.

Huic doctrinæ fauent SS. Patres: vt S. Cyprianus de Serm. in cœna Domini, *Sed & in eodem articulo temporis*, inquit, *cùm iam anima festinat ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit, Pœnitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur:* & paulo inferiùs, *Nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas si vera contritio, si pura fuerit voluntatum mutatio, excludit à venia.* Et S. Ioannes Chrysostomus in priori Epist. ad Theodorum lapsum, de bono Latrone loquens dicit, quòd, *In vnico momento totius vitæ peccata simul abstersit.*

Tertium est, certum esse dari aliquod præceptum diuinum, quo peccator ad actum contritionis eliciendum obligatur aliquando: *Neque enim* (vt rectè dixit Augustinus) *in hanc rem scripturæ testimonia colligere necesse est: vox est etiam ista naturæ: neminem stultum rei huius notitia deseruit, &c. potest aliquis dicere se non peccare: non autem non esse, si peccauerit, Pœnitendum: nulla barbaries hoc dicere audebit.* Li. de duab. anim. c. 14.

Verùm difficultas est quonam tempore præceptum illud obliget: quidam enim dixerunt peccatorem statim à peccato commisso ad perfectæ contritionis actum eliciendum obligari: & tamdiu peccare continuè, quandiu ab ipso peccato, vel perfectæ contritionis actu, vel Sacramenti Pœnitentiæ susceptione non purgatur. Alij peccatorem ad id obligari asseruerunt, quoties peccata commissa nec remissa memoriæ occurrunt. Alij peccatorem ad id adstringunt diebus Dominicis vel festiuis, vt illos debitè sanctificare possit. Quæ omnia quamuis optima sint & saluberrima; nullam tamen in illis casibus ad contritionis perfectæ actum eliciendum obligationem esse docet & probat Gammachæus cap. 8. de Sacrament. Pœnit. & Isambertus disp. 13. de eod. Sacramento art. 3. & seq.

Quare cum illis dicendum est, peccatorem ex diuino præcepto in duobus tantùm casibus ad actum perfectæ contritionis eliciendum obligari. Primus est, quoties actio aliqua necessariò exercẽda est, quæ statum gratiæ requirit in eo, qui huiusmodi actionem exercere debet: nec adest Sacerdos, qui eum á peccato mortali quod commisit, Sacramentaliter absoluat: tunc enim ne nouum sacrilegij peccatum incurrat, perfectæ contritionis actum elicere tenetur.

Secundus casus est, quoties quis in periculo mortis constitutus, alicuius peccati mortalis se conscium esse deprehendit: tunc enim, si confessarij copia non suppetat, tenetur perfectæ contritionis actum elicere. Ratio est, quia ex diuinæ legis præscripto quilibet tenetur æternæ damnationis & separationis á Deo certum periculum deuitare, mediumque ad id necessarium adhibere: atqui nullum aliud tunc suppetit damnationis euitandæ medium, quàm actus perfectæ contritionis: ergo peccator tunc ad illum eliciendum obligabitur.

SECTIO IX.

Vtrum contritio perfecta necessaria sit ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & fructuosè recipiendum? an verò attritio ad id sufficiat?

PRæsupponimus alterutram esse necessariam: id est ad fructuosam & dignam Sacramenti Pœnitentiæ susceptionem requiri cõtritionem aliquam formalem & expressam, ita vt aliquis verus & actualis dolor á Pœnitente concipiatur de peccatis commissis, quamuis venialia tantummodò forent: cùm contritio sit pars essentialis huius Sacramenti, qua deficiente nullum esset Sacramẽtum. Quare qui tantummodò doleret quòd de peccatis non doleat, careret dolore ad fructum huius Sacramenti necessario: quia contritio est dolor de peccato

commisso, vt ex Concilij Tridentini doctrina constat; proindeque quiuis alius dolor, qui non est de peccato commisso, non est contritio, quamquam si dolor ille sit absolutus & efficax, pariet necessariò verum de peccatis dolorem; id est efficiet, vt voluntas peccata commissa auersetur, & doleat ea commisisse: quo sensu intelligi debent Theologi, qui ad Pœnitentiæ Sacramentum sufficere dicunt, Pœnitentem dolere, quòd de peccatis non doleat.

Hoc præsupposito, dicendum est contritionem perfectam, quamuis sit optima & excellentissima dispositio, ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & cum vberrimo gratiarum fructu recipiendum, non esse tamen necessariam, sed simpliciter sufficere attritionem. Ita docent Paludanus in 4. dist. 19. quæst. 1. art. 2. S. Antoninus 3. part. tit. 14. cap. 19. Syluester verbo, *Confessio*, cap. 1. Roffensis art. 5. con. Lutherum, & plures alij, quibus subscripserunt Isambertus disp. 14. de Pœnit. art. 4. & Gammachæus c. 9. de Sacr. Pœnit. vbi etiam dicit esse manifestam sententiam S. Thomæ.

Probatur in primis ex Concilio Trid. sess. 14. cap. 4. vbi, postquam declarauit contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, *Non solum non facere hominem hypocritam & magis peccatorem, verùm etiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum, non quidem adhuc inhabitantis, sed tantum mouentis: quo Pœnitens viam sibi ad iustitiam parat:* hæc immediatè subiungit: *Et quamuis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad iustificationem, perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit:* quibus verbis apertissimè declarat attritionem illam, quam ibidem dicit communiter concipi vel ex consideratione turpitudinis peccati, vel ex gehennæ pœnarumque metu, si voluntatem peccati excludat cum spe veniæ, esse dispositionem sufficientem ad remissionem peccatorum in Sacramento Pœnitentiæ obtinendam: Vnde Catechismus Rom. men- par. 2. c. 5.

tem Concilij adhuc apertiùs explicans dicit: *Si quis ita animo affectus sit, vt peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare instituat, etsi eiusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam satis esse possit, ei tamen, cum peccata Sacerdoti ritè confessus fuerit, vi clauium scelera omnia remitti ac condonari.*

cap. 27. Probatur 2. ex S. Augustino lib. de Catechisan. rud. vbi dicit eos, qui volunt fieri Christiani, ne eant in ignem æternum cum diabolo, &c. habere aliquam dispositionem, non omninò perfectam, sufficientem tamen vt verè Christiani fiant, id est, vt Baptismi Sacramentum recipiant, ac per illud iustificentur: talis autem dispositio non est alia quàm attritio, vt ex eius motiuo patet: ergo, si secundùm mentem S. Augustini est dispositio sufficiens ad remissionem peccatorum in Baptismo consequendam, erit etiam ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & fructuosè recipiendum, cùm par sit vtrobique ratio, vt rectè probat Gammachæus cit. cap. 9.

Probatur 3. ex fine ob quem Sacramentum Pœnitentiæ à Christo Domino institutum est, qui finis est spiritualis suscitatio peccatoris à morte peccati, & eius cum Deo reconciliatio: Vnde Baptismus & Pœnitentia vocantur Sacramenta mortuorum, & Concilium Trident.

Sess. 14. c. 1. dicit hoc Sacramentum institutum esse, *Ad reconciliandos Deo fideles post Baptismum lapsos*: huic autem fini repugnat prærequiri ad hoc Sacramentum, tanquam dispositionem necessariam, actum aliquem, vi cuius ante realem ipsius susceptionem peccator à peccati morte suscitetur & Deo reconcilietur, quia sic Sacramentum nunquam consequeretur finem suum, proindeque ad finem illum frustrà institutum fuisse diceretur.

Probatur 4. ex potestate remittendi peccata Sacerdotibus à Christo Domino collata, quã ipsi Sacerdotes in hoc Sacraméto exercẽt: quæ quidem potestas frustrà illis data fuisset, si ad illius

exercitium dispositio aliqua necessariò præ-requireretur in ipso pœnitente, qua peccatorum suorum remissionem ante Sacerdotis absolutionem consequi deberet. Imò vt argumentatur Gamachæus cit. cap. 9. si contritio perfecta, esset ad Sacramentum Pœnitentiæ dispositio necessaria, consequens foret Sacerdotes non habere propriè potestatem Clauium, nec verè peccata remittere, sed solummodò declarare peccata esse remissa: quod dicit esse hæreticum.

Confirmatur ex eo quòd inde sequeretur contra communem Ecclesiæ & SS. Patrum consensum, legem gratiæ duriorem & rigidiorem esse quàm Mosaica lex fuerit, & longè grauius onus Christianis impositum esse quàm Iudæis ad remissionem peccatorum obtinendam: in lege Mosaïca siquidem sola contritio ad id sufficiebat, in lege autem gratiæ præter contritionem tenerentur insuper pœnitentes peccata omnia mortalia etiam occultissima sigillatim Sacerdoti aperire: quod quàm graue & acerbum sit plerisque, experientia satis testatur.

Porro hæc doctrina ita certa est, vt, cùm quidam Theologus nuper in libro à se edito scripsisset, *Attritionem de peccatu insufficientem esse pro accipienda remissione peccatorum in Sacramento Pœnitentiæ, contritionemque ex charitate perfecta esse ad id necessariam:* & ex consequenti, *Absolutionem Sacramentalem nihil aliud esse, quam declarationem iuridicam peccati iam remissi:* alma Facultas Parisiensis multis præhabitis deliberationibus tam prima Iunij quàm prima Iulij anni 1638 totum istud hac censura notauerit: *Quæ tradit de attritionis insufficientia, & contritionis ex perfecta charitate absoluta necessitate ad recipiendum Pœnitentiæ Sacramentum: & quæ addit de absolutione, quòd nihil aliud sit quàm declaratio iuridica peccati iam remissi, damnauit facultas, & censuit has propositiones esse, quietis animarum perturbatiuas, communi & omninò tutæ praxi Ecclesiæ contrarias, efficaciæ Sacramenti Pœnitentiæ imminutiuas, & insuper temerarias, ac erroneas.* Ita refert Isambertus, qui eidem censuræ interfuit & subscripsit.

disp. 14. de Sacr. Pœn. art. 6.

Obiiciunt aliqui Concilium Trid. sess. 6. c. 6. inter dispositiones ad iustificationem adultorum requisitas hanc recensere, vt scilicet, *Deum tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiant; ac propterea moueantur aduersus peccata per odium aliquod & detestationem, hoc est per eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agere oportet.*

Respondetur vel Concilium ibi loqui de iustificatione adulti infidelis, quæ fit ante realem Baptismi susceptionem per solum propositum illius suscipiendi, vt verba ex illo citata
art. 7. explicat Isambertus; & ad hanc iustificationem certum est contritionem perfectam esse necessariam: vel, si loquatur de iustificatione quæ in reali Baptismi susceptione confertur, per dilectionem Dei non intelligi amorem perfectæ charitatis, sed amorem imperfectum qui in virtute spei reperitur; quod satis apertè ex eius verbis antecedentibus colligitur, vbi de infidelibus adultis loquens, *Disponuntur*, inquit, *ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia & adiuti fidem ex auditu concipientes, &c. in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore; illumque tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt:* quasi dicat illos incipere Deum diligere, eo quòd ab illo tanquam à fonte totius gratiæ & iustitiæ se peccatorum remissionem impetraturos sperant. Nullus autem dubitat hunc amorem spei & hanc confidentiam in Deum per Christi merita requiri ad iustificationem peccatoris, siue in Sacramento, siue extra Sacramentum, sicut & fidem, timorem, aliasque virtutes, quas ibi enumerat concilium, ea ratione quæ à nobis explicata est in priori eius operis parte tract. 6. de gratia cap. 4. de iustificatione.

SECTIO X.

Qualis esse debeat attritio illa, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ debitè suscipiendum necessaria est.

AD faciliorem quæstionis propositæ solutionem, obseruandum est attritionem seu dolorem de peccatis ex vario & multiplici motiuo concipi posse. Primò ex motiuo malo; verbi gratia quando quis dolet se in ebrietatem lapsum esse, quia per illam impeditus est ne furtum committeret. Secundò ex motiuo indifferenti; vt si quis de intemperantia doleat, quia sanitati obfuit. Tertiò ex motiuo aliquo humano; vt si quem latrocinij pœniteat, eo quòd illius causa sit apud alios infamatus. Quartò ex motiuo honesto sed purè naturali; vt si quem pœniteat mendacij vel fraudis, eo quòd rectæ rationi naturali aduersetur. Quintò denique ex aliquo motiuo bono supernaturali, id est fidei diuinæ innixo; verbi gratiâ quando quis ex impulsu Spiritus sancti se peccatum aliquod mortale commisisse dolet, illudque detestatur, quia æternæ damnationis incurrendæ, aut cælestis beatitudinis amittendæ periculo illum exponit; vel quia per fidei lumen iudicat turpe esse homini Christiano tale peccatum committere, verbi gratia (quod dixit Apostolus;) *Tollere membra Christi & facere membra meretricis.* 1. Cor. 6.

Hac obseruatione supposita dicendum est attritionem quinto modo sumptam, esse ad Sacramentum Pœnitentiæ debitè suscipiendum sufficientem; aliis verò quatuor modis esse insufficentem. Ita Suares disp. 5. de Sacr. Pœn. Sect. 1. Isambertus disp. 14. de eod. Sacr. art. 4. & alij communiter. Atque in primis quòd attritio quatuor illis prioribus modis sumpta, sit insufficiens, ex illorum enumeratione con-

ſtat: certum eſt enim dolorem de peccatis ex motiuo aliquo malo, aut indifferenti, aut humano conceptum, non eſſe virtuoſum; nec proinde ad Sacramentum Pœnitentiæ ſuſcipiendum diſponere poſſe. Certum eſt quoque doloré de peccatis ex motiuo naturali honeſto elicitum non ſufficere, vt ex communi Theologorum conſenſu docet Suares ſuprà: & aperte conſtat ex eo quòd Concilium Trid. dicit attritionem illam, quæ ad gratiam huius Sacramenti ſufficienter diſponit, *Eſſe donum Dei, & Spiritus ſancti impulſum.* Quòd vero ſufficiat attritio quinto modo ſumpta; id eſt quatenus per auxilium gratiæ concipitur ex motiuo aliquo bono ſupernaturali, quodcunque illud ſit, euidens eſt, tum ex verbis Concilij Trid. præcedenti ſect. relatis, tum ex rationibus quibus ibidem probauimus contritionem perfectam ad fructum Sacramenti Pœnitentiæ non eſſe neceſſariam; attritionem verò eſſe ſufficientem: ſi quæ enim attritio ſufficiens eſt, haud dubiè illa, quæ talis eſt, qualem illo quinto modo deſcripſimus.

Seſſ. 14. c. 4.

Obiiciunt hæretici apud Bellarminum, attritionem illam ex metu gehennæ conceptam non poſſe ſufficienter ad Pœnitentiæ Sacramentum diſponere, eo quòd ſit vitioſa & mala, cùm non ex amore Dei, ſed ex amore ſui oriatur: Vnde Kemnitius in examine Concilij Trid. ſuper ſeſſ. 14. attritionem illam ex metu gehennæ conceptam vocat Iudæ pœnitentiam.

lib. 2. de Pœn. c. 17.

Vt clariùs & efficaciùs hæc obiectio ſoluatur, & hæreticorum error refellatur, obſeruandum eſt quadruplicem timorem à Theologis aſſignari. Primus, eſt timor naturalis, quo naturaliter homo refugit malum naturæ ſuæ contrarium, & hic timor ex ſe neque bonus neque malus eſt. Secundus timor, eſt mundanus, quo quis inordinatè temporalia mala timet, adeò vt ad illa deuitanda in Deum peccare non vereatur, & hic timor malus eſt ac

vitiosus, illumque S. Basilius *Hostilem* vocat. *In Ps.*
Tertius, est timor filialis ex charitate perfecta *33.*
originem ducens, quo iustus supremam Dei maiestatem cum omni humilitate ac cordis deuotione reueretur, & hoc præsertim metuit, ne in aliquam eius offensam incurrat, illique quouis modo displiceat, aut ab eo per peccatum separetur; & hic timor proprius est sanctorum, deque illo dixit Psaltes regius, *Timete Dominum omnes sancti eius.* Quartus denique, est *Psalm. 33.*
timor seruilis, quo videlicet peccator Deum comminantem & punientem ita timet, vt ratione timoris illius, & propter pœnam euitandam quam tunc præ oculis habet, peccata commissa auersetur, & ab illis in futurum cauere proponat.

Est autem in confesso dolorem de peccato ex timore mundano vel naturali ortum, esse insufficientem; Ex timore verò filiali, optimum & saluberrimum, cùm ad perfectam charitatem pertineat. Tota igitur difficultas est de timore seruili (vt obseruat Bellarminus) quem hæretici contendunt esse malum ac vitiosum, proinde- *sup.*
que insufficientem ad veram Pœnitentiam: nos è contrario asserimus esse bonum & vtilem; proindeque attritionem ex eius motiuo elicitam esse sufficientem dispositionem ad Sacramentum Pœnitentiæ debitè ac fructuosè recipiendum.

Probatur hæc veritas 1. ex scriptura, quæ innumeris propè in locis timorem vindictæ diuinæ ac pœnarum æternarum ingerit, & ad illum peccatores vehementer excitat; quin & ipsemet Christus Dominus S. Matth. 10. *Nolite*, inquit, *timere eos qui occidunt corpus, &c.* (En timor mundanus quem reprobat) *sed potiùs timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam: ita dico vobis, hunc timete*: En timor gehennæ & seruilis, ad quem excitat.

Probatur 2. ex Concilio Trid. sess. 14. cap. 4. vbi dicit timorem illum, *Donum Dei esse & Spiritus sancti impulsum, &c. Eoque timore vtiliter*

concussos Niniuitas ad Ionæ prædicationem plenam terroribus, pœnitentiam egisse, &c.

Probatur 3. ex S. Augustino in Psalm. 127. vbi super hæc verba: *Beati omnes qui timent Dominum:* dicit *quod, quamuis timor ille, quo quis timet pœnas ac metuit ne mittatur in gehennam, nondum castus sit; est tamen bonus ac vtilis:* & ex sancto Basilio in Psalm. 33. vbi, postquam timorem mundanum descripsit, dixitque prorsùs esse abiiciendum, subiungit: *Imò verò salutaris & qui sanctitatis operatorius est: vis enarrem qualis sit: Si quando te senseris ad vnum aliquod cieri ac prosilire peccatum; ad mentem reuoca formidabile illud necvlli mortalium tolerabile iudicium Dei, &c.* Vbi pergit in iudicio illo vltimo describendo, & exinde proponit, *Inferni profundum barathrum; tenebras impermeabiles, ignem obscurum, causticas quidem habentem vires, luce verò destitutum, vermium innumerabiliũ genus venenosum ac carniuorum, &c.* Additque, *hac tu time: Et eiusmodi timore eruditus quasi fræno quodam animum reprime.* Et tandem concludit, *Hunc esse timorem, quem Pater cœlestis non qualescunque sed filios de propria salute sollicitos promisit se docturum.*

Cùm igitur constet timorem illum esse donum Dei, ac impulsum Spiritus sancti, atque ex motiuo supernaturali diuinæ fidei innixo concipi; hinc sequitur esse bonum ac salutarem; proindeque attritionem; quæ ex illo oritur non esse vitiosam & malam, sed bonam & honestam; quæ oritur quidem ex amore sui, sed bene ordinato, quo nimirùm secundùm rectam rationem & diuinæ legis præscriptum refugimus damnationem & mortem æternam; & quamuis amorem Dei perfectum in se non includat, illum tamen non excludit, nec illi vllo modo aduersatur: vnde sequitur attritionem illam esse sufficientem dispositionem ad Sacramentum Pœnitentiæ debitè suscipiendum.

Instabit aliquis, attritionem ex solo gehennæ metu ortam nec honestam nec bonam moraliter

esse posse, cùm sit odium non peccati, sed pœnæ, ita vt si nulla esset pœna peccato imposita nulla esset quoque peccati detestatio.

Ad solutionem huius instantiæ obseruandum est duplicem à Theologis distingui timorem seruilem, vnum quem vocant seruiliter seruilem, in quo tota ratio tam finalis quàm impulsiua dolendi de peccato, aut ab illo abstinendi est fuga & odium ipsius pœnæ; ita vt quis peccatum fugiat solummodò ob pœnam quam euitare cupit, finemque suum quasi vltimum in illius pœnæ fuga constituat: alterum verò, quem vocant timorem simpliciter seruilem, in quo pœnæ odium illiusque fuga homini à peccato voluntatem suam auertenti non est vltimus finis, sed tantum proximus; ita vt non sistat se in simplici fuga pœnarum æternarum, sed hanc illarum metum saltem virtualiter & interpretatiuè ad æternæ vitæ desiderium, & amorem Dei imperfectum referat; quatenus scilicet ex tali metu mouetur ad dolendum de peccato vel ad bene operandum, tum ne pœnam illam æternam patiatur, tum etiam ne bono æterno priuetur, Deumque sibi iratum & infensum habeat; in quo præsertim differt à timore seruiliter seruili, qui nihil prorsùs de Deo illiusque fruitione curat. Est etiam alia inter vtrumque illum timorem differentia quam tradit Bellarminus, nimirùm quòd metus seruiliter seruilis solummodo peccati executionem seu actionem impediat; timor verò simpliciter seruilis voluntatem ipsam immutet; & non modò à peccato cohibeat, sed etiam ad Deum conuertat.

cap. 25. nu. 85

lib. 2. de Pœn. c. 8.

Hac præmissa obseruatione, facilis est ad instantiam responsio: conceditur enim attritionem ex timore seruiliter seruili elicitam nec honestam nec bonam esse moraliter; negatur verò attritionem ex timore simpliciter seruili elicitam vitiosam esse aut insufficientem, cùm habeat omnes conditiones à Concilio Tridentino requisitas, est enim donum Dei & impulsus

Spiritus sancti cùm gratiam excitantem præsupponat, & ex motiuo supernaturali oriatur; & præterea voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ à Deo consequendæ.

Ex dictis facile intelligi potest, in quo conueniant inter se contritio & attritio, & in quo differant. Conueniunt enim 1. in eo quòd vtraque sit supernaturalis; id est quòd vtraque per impulsum Spiritus sancti ex motiuo aliquo supernaturali, seu per fidem diuinam cognito oriatur. Secundò, quòd vtraque debeat esse interna & spiritualis; nec dolorem aliquem sensibilem necessariò requirat. Tertiò, quòd ad omnia peccata mortalia commissa nullo prorsùs excepto vtraque debeat extendi. Quartò, quòd vtraque voluntatem peccati excludere, spemque veniæ adiunctam habere debeat. Quintò denique, quòd vtraque sit dispositio apta & conueniens ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & fructuosè suscipiendum.

Differunt autem præsertim, tum ratione obiecti formalis seu motiui: contritio enim ex motiuo perfectæ charitatis concipitur; attritio verò ex aliquo alio motiuo à charitate diuerso, bono tamen & honesto ac supernaturali lumine fidei cognito; tùm ratione effectus; contritio siquidem peccatorem iustificat ac Deo reconciliat, etiam antequam Pœnitentiæ Sacramentum actu susceperit; attritio verò ad iustificationem in Sacramento Pœnitentiæ consequendam tantummodò disponit.

Quòd verò aliqui Doctores dicunt attritionem debere aliqua ratione concipi propter amorem ipsius Dei; si de amore perfectæ charitatis intelligitur, negandum est; quia dolor ex illo amore quantumlibet remisso elicitus, ante Sacramenti receptionem iustificaret, vt suprà probatum est, proindeque dolor ille non esset attritionis sed contritionis: si autem de amore Dei imperfecto, id est qui ex motiuo à charitate diuerso elicitur, qualis est ille qui in virtute spei includitur, quo diligimus Deum non

non provt est in se summè bonus & propter se diligibilis, sed provt est erga nos beneficus & liberalis, concedendum est; quia attritio debet saltem virtualiter spem veniæ in se includere vt docet Concilium Trid. suprà. Videri potest super hac materia beatæ memoriæ Franciscus Salesius Episcopus Gebennensis in tract. de diuino amore lib 2. cap. 17. vbi optimè explicat, quis & qualis sit amor ille imperfectus, qui in spei virtute reperitur.

Superest vnum hîc obseruandum quod monet Laymannus, nimirùm ad valorem Sacramenti Pœnitentiæ requiri, vt dolor internus attritionis seu contritionis aliquo modo antecedat aut saltem comitetur externam peccatorum confessionem; tum quia contritio, cùm sit pars Sacramenti, debet aliquo signo exteriori, per confessionem scilicet, fieri sensibilis; tum etiam quia ipsa peccatorum confessio procedere debet ab interna Pœnitentia; cùm non sit mera & simplex peccatorum narratio, sed sui ipsius coram Deo accusatio, quæ proinde in spiritu humilitatis & in animo contrito facienda est. Probabilis nihilominùs & tuta est sententia Suaris (quam hîc subjungimus in gratiam eorum, qui frequentiùs ad tribunal Pœnitentiæ nec nisi cum culpis venialibus accedunt, quique interdùm variis super hac re scrupulis exagitantur) qui docet actum cõtritionis fructuosè post confessionem peractam posse elici, dummodò ante absolutionem Sacerdotis eliciatur; ipsamque confessionem, quamuis ab interna pœnitentia non processerit, tamen quatenùs posteà veluti informatur per consequentem contritionem, sufficienter perfici in ratione accusationis Sacramentalis: sed tunc necesse esse, vt interior illa contritio vel attritio exteriori aliquo signo, puta exteriori corporis demissione, humili expectatione ipsius absolutionis, pectoris tunsione, &c. se prodat.

tract. 6. de Sacra Pœn. c. 4.

disp. 20. de Sacr. Pœn. sect. 4 nu. 31.

SECTIO XI.

Vtrum confeßio Sacramentalis ad peccatorum remißionem consequendam ex Christi Domini institutione sit necessaria.

CONFESSIONIS Sacramétalis nomine, secundùm communem S. Thomæ
in 4. aliorumque Theologorum doctrinam,
dis.17. intelligitur, *Accusatio legitima in Sacramento Pœ-*
q.3. a. *nitentia de propriis peccatis facta Sacerdoti ad abso-*
2. *lutionem illorum ab eo recipiendam.*

Dicitur 1. *Accusatio:* quia confeßio fieri debet per modum accusationis; *nec in eâ* (vt loquitur Catechismus Rom.) *peccata sunt ita enar-*
part.2 *randa, quasi rem aliquam gestam otiosis auditoribus*
cap.5. *exponamus; verùm accusatorio animo ita enumeranda sunt, vt ea etiam in nobis vindicare cupiamus.*

Dicitur 2. *legitima:* quia non quælibet accusatio sufficit, sed ad eam conditiones quædam lege diuina præscriptæ & infrà explicandæ requiruntur.

Dicitur 3. *in Sacramento Pœnitentia:* confeßio enim quæ fit in foro exteriori coram iudicibus siue sæcularibus, siue Ecclesiasticis, non est apta huius Sacramenti materia.

Dicitur 4. *de propriis peccatis:* neque enim aliena peccata, sed propria solummodò in con-
Lib.3. fessione declaranda sunt: in quo abusum multo-
cap.6. rum notat Toletus, qui, vt aliquod proprium peccatum detegant, simul aliorum peccata enarrant, vir vxoris, vxor viri, Domini seruorum, serui Dominorum, &c. qui quidem super hac re ab ipsis confessariis admoneri debent.

Dicitur 5. *facta Sacerdoti:* quia solus Sacerdos est legitimus huius Sacramenti minister vt ex ante dictis constat; nec proinde confeßio facta laïco, aut clerico non Sacerdoti, vllo modò Sacramentalis est. Debet autem fieri Sacerdoti

præſenti non abſenti, vt in Catechiſmo Rom. ſup. declaratur: & ſpeciali Clementis 8. conſtitutione (quam refert Iſambertus) ſententia illa, quæ aſſerit confeſsionem Sacramentalem per litteras aut internuncium fieri poſſe, tanquam falſa & ſcandaloſa prohibita eſt: tunc enim nec confeſsio ſecreta eſſet, nec certa materia abſolutionis; contingere ſiquidem poſſet vt pœnitens intermedio tempore mutaret animum, aut è viuis excederet. Poteſt tamen pœnitens aliquando ſolis nutibus confiteri, vt in mutis contingit & interdum in moribundis. Poteſt per interpretem, verbi gratia cùm Sacerdoti ipſius pœnitentis idioma ſeu linguam non intelligenti fit confeſsio: ad quod tamen nullus obligatur vt monet Toletus ſuprà, cùm alteri reuelare confeſsionem ſuam non teneatur. Poteſt in ſcripto, vt ſcilicet peccata ſua ſcribat, & confeſſor annuente ipſo pœnitente legat: quod in mutis aut aliis ex cauſa aliqua rationabili contingere poſſe docet Toletus ſuprà.

disp. 18. art. 4.

Dicitur denique *ad obtinendam peccatorum remiſsionem*: in quo (vt obſeruat Catechiſmus Rom. ſuprà) *hoc iudicium longe diſsimile eſt à forenſibus capitalium rerum quæſtionibus, in quibus confeſsionis pœna & ſupplicium, non verò culpa liberatio & errati venia conſtituta eſt.*

De confeſsione igitur Sacramentali eo modo intellecta quæritur, vtrum ſit ex Chriſti Domini inſtitutione ad remiſsionem peccatorum conſequendam neceſſaria? & reſponſio affirmatiua eſt de fide; quam tamen negauerunt olim, non modò Nouatiani, ſed etiam plures alij hæretici, vt Meſſalliani, Iacobitæ, Armenij, Albigenſes, Flagellantes, Valdenſes, & alij apud Iudocum Coccium; Quibus poſtmodum ſubſcripſerunt Lutherani & Caluiniſtæ, vt videre eſt apud Bellarminum: qui omnes licet maximè inter ſe circa varia dogmata diſcrepantes, in eo tamen conueniunt, quòd negent confeſsionis Sacramentalis ex iure diuino neceſsitatem.

tract. 2. lib. 7. a. 3.

Lib. 3. de Pœn. c. 1.

Refellitur illorum error, & veritas opposita probatur 1. ex cap. 20. S. Ioannis, vbi Christus Dominus alloquens Apostolos eorumque in Sacerdotio successores, *Quorum* (inquit) *remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt*: ex quibus verbis perspicuum est (vt docet Catechismus Rom. suprà) ipsos Apostolos & Sacerdotes circa peccata remittenda aut retinenda iudices esse constitutos, *Et quoniam* (vt sancta Synodus Tridentina sapienter admonuit) *de qualibet re verum iudicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis iustitia modus teneri non potest, nisi planè cognita & perspecta causa fuerit; ex eo sequitur, vt pœnitentium confessione sigillatim peccata omnia Sacerdotibus sint patefacienda.*

Probatur 2. authoritate plurimorum Conciliorum generalium, ac præsertim Lateranensis sub Innocentio tertio cap. 21. Constant. sess. 8. Florent. in Decr. Eug. & Tridentini sess. 14. cap. 5. & can. 6. vbi hæc habentur: *Si quis negauerit confessionem Sacramentalem, vel institutam, vel ad salutem necessariam esse iure diuino: aut dixerit modum secretè confitendi soli Sacerdoti, quem Ecclesia Catholica ab initio semper obseruauit & obseruat, alienum esse ab institutione & mandato Christi, & inuentum esse humanum: anathema sit.*

Probatur 3. ex SS. Patribus qui huic veritati subscripserunt, vt S. Cyprianus Serm. de lapsis, vbi laudans eos, qui de peccatis sola cogitatione commissis se se apud Sacerdotem in Sacramento Pœnitentiæ accusant, *Quantò*, inquit, *& fide maiores & timore meliores sunt, qui quamuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitarunt, hoc ipsum apud Sacerdotes Dei dolentes & simpliciter confitentes exomologesim conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licet & modicis vulneribus exquirentes.* Sanctus Basilius in regulis Breuiorib. num. 288. *Necessario*, inquit, *iis peccata aperire debent, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei: siquidem rationem hanc in pœnitentia etiam*

veteres illos cernimus secutos fuisse. S. Leo Papa epist. 80. ad Episcopos Campaniæ prohibens ne peccata secreta publicè recitarentur, hanc affert rationem: *Quia*, inquit, *reatum conscientiarum sufficit solis Sacerdotibus confessione secreta indicari.*

Obiiciunt hæretici Nectarium Patriarcham Constantinopolitanum abrogasse presbyterum pœnitentiarium, confessionemque sustulisse: vnde inferunt illam non esse iuris diuini, cùm tale ius ab hominibus abrogari non possit.

Duplex ad hanc objectionem afferri potest responsio; vt fusiorem huius facti enarrationem & explicationem omittamus, quæ apud Bellarminum videri potest. Prima est, abrogationem illam presbyteri pœnitentiarij à Nectario factam, ad sedandum populi tumultum occasione alicuius scandali exortum, qualitercunque facta sit, benè an malè, hominis particularis factum fuisse, qui nec eruditione, nec experientia pollebat in his, quæ ad regimen Ecclesiæ pertinent; cùm iam senex rerumque Ecclesiasticarum expers ad Patriarchatum euectus fuisset: proindeque ex illo eius facto nullum satis validum argumentum duci posse contra tot sæculorum praxim vniuersæque Ecclesiæ consensum. Li. 3. de Pœn. c. 15.

Secunda responsio est, Nectarium nusquam confessionem Sacramentalem secretam abrogasse, sed solummodò vsum aliquem particularem occasione Nouatianæ hæresis introductum, quo pœnitentes certa peccata Sacerdoti pœnitentiario confiteri tenebantur, qui eos (prout expedire censebat) ad publicam illorum peccatorum confessionem obligabat: quem quidem vsum ob scandalum inde secutum abrogauit Nectarius, liberumque reliquit, vt vnusquisque peccata sua secretò posset cuilibet Sacerdoti aperire, vt fusiùs explicat & probat Bellarminus loco citato.

SECTIO XII.

Quæ personæ, & quo tempore obligentur ad confessionem Sacramentalem faciendam.

QVOD spectat ad primum, communis & certa Doctorum sententia est, eas omnes & solas personas ad Sacramentalem confessionem obligari, quæ mortale aliquod peccatum post realem Baptismi susceptionem commiserunt. Hoc enim manifestè constat, tum ex cap. *Omnis vtriusque sexus* in Concilio Lateran. tum etiam ex eo quòd Concilium Trid. sess. 14. cap. 2. dicit baptizatos, qui se crimine aliquo contaminauerint, ad Pœnitentiæ tribunal ex Christi Domini instituto sisti debere, vt ab admissis peccatis liberentur; & cap. 5. peccata omnia mortalia, etiamsi occultissima sint, esse in confessione declaranda: venialia autem, quamuis rectè & vtiliter in confessione dicantur, taceri tamen posse citra culpam.

Quod verò spectat ad secundum, consentiunt omnes Theologi præceptum diuinum de confessione facienda obligare illum, qui sibi conscius est peccati alicuius mortalis, saltem in articulo aut probabili periculo mortis, vt sunt periculosa nauigatio, dimicatio cum hostibus, partus difficilis, grauis & periculosa infirmitas, &c. Ita Nauarrus, Sotus, Angelus, Reginaldus, Vasques; & alij apud Bonacinam disp.
Sect.2 5. quæst. 5. de part. Pœnit. & ea de causa cap.
punc. *cum infirmitas*, de pœnit. & remiss. iniungitur
4. medicis, *vt, cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant atque inducant, vt medicos aduocent spirituales animarum*: & Cælestinus Papa epist. 2. ad Episcopos Galliæ quæ refertur 26. quæst. 6. cap. *Agnouimus*, improbans prauum quemdam vsum denegandi Sacramentum Pœnitentiæ damnatis ad mortem, qui tunc in Galliis inoleuerat; *Quid hoc*, inquit, *aliud est, quàm morienti mortem addere, eiusque animam sua*

crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere? & paucis interiectis, *Salutem ergo homini ademit, quisquis mortis tempore speratam Pœnitentiam denegauit.*

Diximus, saltem in articulo aut probabili periculo mortis: Quidam enim Doctores non improbabiliter existimant præceptum illud diuinum ad confessionem Sacramentalem obligans, etiam aliquando extra articulum seu periculum mortis obligare: Quis enim sibi persuadeat, si Ecclesia tempus confessionis faciendæ non determinasset, peccatorem in quibuslibet criminum sordibus tota vita torpere, mediumque adeò efficax ad veniam peccatorum obtinendã sine nouo peccato negligere potuisse?

Quo vero tempore præceptum illud diuinum obliget, Christus Dominus expressè determinarè noluit, sed Ecclesiæ suæ determinandum reliquit; quæ quidem in Concilio Lateran. sub Innocentio 3. cap. 21. hoc decretum edidit: *Omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno, proprio Sacerdoti; & iniunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere:* quo decreto suo veluti modificauit & determinauit ipsum præceptum diuinum de confessione facienda; & tempus quo implendum esset, præscripsit: *Neque enim* (vt loquitur Concilium Trid.) *per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, vt Christi fideles confiterentur, quod iure diuino necessarium, & institutum esse intellexerat: sed vt præceptum confessionis saltem semel in anno ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis peruenissent, impleretur.* Sess. 14. cap. 5.

Sunt autem quædam hîc circa præceptum illud confessionis annuæ obseruanda.

Primum est, illud propriè & per se obligare tantùm semel in anno ad confessionem Sacramentalem instituendam; quamuis ratione Paschalis communionis, ad quam fideles tenentur, ipso tempore Paschali præsertim obligare censeatur. Ita Sotus in 4. dist. 18. quæst. 1. art. 4. Valẽtia quæst. 9. de Pœn. pun. 4. Vasques quæst.

90. art. 5. & plures alij quos ibidem citat.

Secundum est, nullam certam ætatem determinari posse, in qua pueri primùm confessionis faciendæ præcepto teneantur; cùm in aliis citiùs, in aliis tardiùs oriatur vsus rationis ad peccatum mortale committendum sufficiens: quare id confessarius non ex sola ætate, sed multò magis ex ingenij & educationis qualitate discernere debet. Ita Laymannus tract. 6. de Sacram. Pœnitentiæ cap. 5. vbi etiam monet confessarium, postquàm consideratis circunstantiis iudicauit puerum verè ac deliberatè peccatum mortale quod confitetur commisisse, illum cura peculiari ad concipiendum dolorem de peccatis ex motiuo aliquo supernaturali excitare & iuuare debere; cùm in eo dolore concipiendo frequenter pueri deficere soleant. Quod si (vt ibidem subiungit) omnibus perpensis de iudicio & discretione pueri dubius permaneat, num sufficiens extiterit ad aliquod peccatum deliberatè committendum; tunc illum sub conditione absoluere poterit.

Tertium est, pręcepto confessionis annuæ non obligari nisi eos, qui peccatum aliquod mortale commiserunt, vt constat ex Concilio Trid. suprà; & docuit S. Thomas, Sotus, Major, & alij apud Suarem disp. 22. sect. 8. quod tamen non obstat, quin consultissimũ sit iis, qui nullius peccati mortalis sibi conscij sunt, ad Pœnitentię tribunal tempore Paschali accedere, & venialia confiteri: imò fieri potest vt is, qui tantùm habet venialia, ad confessionem Paschali tẽpore obligetur, non quidem per se, sed per accidens: primò ratione scãdali quod oriri posset, si tempore Paschali ad confessionem non accederet: secundò ad euitandum peccatum præsumptionis: Tertio ne se ipsum decipiat sibi nimium blãdiendo, putans se tantummodò habere venialia, cùm fortassis habeat etiam mortalia quorum non recor-
disp. detur; quæ tamen tunc ei remitterentur indire-
14. ar. ctè simul cum venialibus quæ confiteretur.
14. Quod potiori adhuc ratione obseruandum esse

in articulo mortis rectè docuit Isambertus.

Quartum est, præter confessionis annuæ præceptum, dari etiam quosdam alios casus, in quibus confessionis faciendæ obligatio incumbit; verbi gratia cùm quis suscepturus est Sacram Eucharistiam, estque sibi peccati alicuius mortalis conscius: tunc enim (vt declarauit Concilium Trid.) *quantumcunque sibi contritus videatur, absque præmissa confessione Sacramentali ad Sacram Eucharistiam accedere non debet.* Præterea (vt ibidem habetur) quando vrgente necessitate Sacerdos læthalis alicuius culpæ sibi conscius absque præuia confessione celebrauit, posteà debet quam primùm confiteri. Alium adhuc casum adiungit Suares; cùm scilicet quis sæpiùs in peccatum aliquod mortale relabitur, nec se illud aliter euitare posse putat nisi confessionis Sacramentalis auxilio: tunc enim medium illud amplecti tenetur. Addimus ex Catechismo Rom. *Nullam rem fidelibus adeò cura esse debere, quam vt frequenti peccatorum confessione animam studeant expiare, &c. ac turpe esse, cum in eluendis corporis aut vestium sordibus tam diligentes simus, non eâdem saltem diligentiâ curare, ne animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.*

sess. 13 cap. 7.

disp. 31. quæst. 3. nu. 10.

par. 2. cap. 5.

SECTIO XIII.

Quænam sint conditiones ad confessionem debitè faciendam requisitæ.

QVIDAM Doctores sexdecim eiusmodi conditiones enumerant; quæ licet alioquin omnes bonæ sint ac vtiles, plerasque tamen illarum minimè necessarias esse monet Toletus lib. 3. cap. 7. qui eodem cap. & sequentibus quinque præsertim conditiones ad confessionem debitè faciendam requiri docet.

Prima est, vt sit *Diligens*: id est, vt pœnitens ad confessionem non accedat, quin priùs peccata sua diligenti præmisso examine in memoriam sibi reuocare conetur: aliàs qui nullam

eiuſmodi diligentiam adhibere vellet, ad confeſſionem admittendus non eſſet: imò qui ex culpabili negligentia peccatorum aliquorum mortalium obliuiſceretur, quæ idcircò in confeſſione declarare omitteret, ipſam confeſſionem ex integro repetere teneretur, vt aſſerit idem Toletus c. 9. vbi rectè obſeruat diligentiam illam non æqualiter in omnibus requiri, ſed pro diuerſa ratione perſonarum, & ſtatus, nec non temporis ex quo vltima confeſsio facta eſt, determinandam eſſe; illumque, qui multis & variis negotiis implicatus eſt, teneri ad maiorem diligentiam adhibendam, quàm is qui ab eiuſmodi negotiis vacuus & liber eſt; ſimiliter qui tempore diuturniori expers confeſsionis fuit, quàm qui breuiori.

Secunda eſt, vt ſit *fidelis & vera*: id eſt, vt pœnitens veraciter & ſincerè Sacerdoti conſcientiæ ſuæ ſtatum aperiat, neque negando quæ commiſit, neque ſcienter ſibi imponendo quæ non commiſit, neque item dubia pro certis, aut certa pro dubiis proponendo: mentiri enim in confeſsione (vt ibidem docet) graue peccatum eſt, quando ſcilicet hoc fit deliberatè & in materia aliqua graui.

Tertia eſt, vt ſit *Secreta*: id eſt, vt pœnitens non coram aliis & publicè, ſed ſecretò & ad aurem ipſius Sacerdotis peccata ſua explicet: hanc enim eſſe confeſsionis Sacramentalis conditionem ex ipſius Chriſti Domini inſtitutione rectè docet & probat Iſambertus: vnde Concilium Trident. ſeſſ. 14. can. 6. expreſsè aſſerit Eccleſiam ſemper obſeruaiſſe & obſeruare modum illum ſecretè confitendi: & cap. 5. eiuſdem ſeſſ. dicit, *quòd, quamuis Chriſtus Dominus non vetuerit, quin aliquis in vindictam ſuorum ſcelerum & ſui humiliationem, ob aliorum exemplum & Eccleſiæ offenſæ ædificationem, delicta ſua publicè confiteri poſſit: id tamen non eſſe diuino præcepto mandatum; nec ſatis conſultè humana aliqua lege præcipi poſſe, vt delicta, præſertim ſecreta, publica eſſent confeſſione aperienda.*

disp. 15. de Pœn. art. 9.

Quarta confessionis conditio est, vt sit *Obedire parata*: id est, vt pœnitens habeat voluntatem & propositum exequendi ea, quæ confessarius ipsi tanquam necessaria præscripserit, verbi gratia fugiendi proximas peccati occasiones, aliena restituendi, pœnitentiam impositam adimplendi, &c.

Quinta denique conditio est, vt sit *Integra*: quæ quidem conditio, quoniam grauioris alicuius momenti est, sequenti sectione commodiùs explicabitur.

SECTIO XIV.

Quæ sit integritas confessionis ad validitatem & fructum eius requisita.

CERTVM est integritatem confessionis, non Ecclesiastico solùm, sed Diuino etiam iure necessariam esse, pœnitentesque ad peccata sua omnia in confessione declaranda ex Christi Domini institutione obligari. Hoc expressè docuit Concilium Trid. sess. 14. cap. 5. cuius quidem verba, quoniam Doctrinam pro huius Sacramenti praxi maximè necessariam continent, paulò fusiùs hic attexere non erit inutile: dicit igitur *Sacerdotes à Christo Domino præsides & iudices in Sacramento Pœnitentiæ constitutos, iudicium hoc incognitâ causa exercere non posse; neque æquitatem in iniungendis pœnis seruare posse, si in genere duntaxat, & non potiùs in specie ac sigillatim sua ipsi pœnitentes peccata declarent: vnde colligitur oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint, & tantùm aduersus duo vltima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnunquam animum grauiùs sauciant, & periculosiora sunt illis, quæ in manifesto admittuntur, &c. cùm enim vniuersa mortalia peccata, etiam cogitationis, homines iræ filios & Dei inimicos reddant: necessum est omnium etiam veniam cum aperta & verecunda con-*

confessione à Deo quærere: itaque, dum omnia, quæ memoriæ occurrunt, peccata Christi fideles confiteri student, proculdubio omnia diuinæ misericordiæ ignoscenda exponunt: qui vero secùs faciunt, & scienter aliqua reticent, nihil diuinæ bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt: si enim erubescat ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat medicina, non curat. Colligitur præterea etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant; quòd sine illis peccata ipsa, neque à pœnitentibus integrè exponuntur, nec iudicibus innotescant, &c. Reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in vniuersum eadem confessione inclusa esse intelliguntur, pro quibus fidenter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine.

Ex qua Concilij Doctrina intelligi potest, non modò necessitas integritatis in confessione seruandæ, sed etiam quis sit illius modus, seu quænam requirantur, vt confessio integra esse censeatur: quæ hîc paulò distinctius, breuiter tamen maioris facilitatis gratia subiungimus.

Ad integritatem igitur confessionis secundùm mentem Concilij requiritur primò, vt pœnitens peccata omnia mortalia, vel quæ mortalia esse dubitat, etiam solius cogitationis, quæ post diligentem sui discussionem memoriæ occurrent, in confessione explicet; adeò vt confessio nulla sit & denuò iteranda, si vel vnum eiusmodi mortale peccatum in confessione deliberatè reticeat. Et de peccatis quidem mortalibus, quæ à se commissa esse recordatur, euidenter constat ex suprà citatis Concilij verbis: de illis verò peccatis, de quibus pœnitens dubitat vtrum mortalia sint, vel vtrum sint à se commissa, communis Doctorum sententia & in praxi tenenda, est pœnitentem ad ea sub dubio confitenda obligari. Ita S. Thomas, S. Bonauentura, Alensis, Adrianus, Syluester, Nauarrus, Suares & alij, quos citat & sequitur Laymannus lib. 1. tract. 1. cap. 5. parag. 3. Quòd si post diligentiam sufficientem iudicio viri prudentis in examine conscientiæ adhibitam, peccata aliqua mortalia

memoriam effugiant, tunc nihilominùs virtute Sacramenti simul cum aliis remittuntur, cum onere tamen & obligatione eadem confitendi & clauibus subiiciendi, si fortè posteà memoriæ occurrant.

Obseruat autem Pet. de Ledesma ex communi Ecclesiæ Doctrina & praxi, omnia illa peccata mortalia vni & eidem Sacerdoti esse confitenda, neque sine sacrilegio diuidi aut dimidiari posse confessionem; ita vt quædam peccata vni, reliqua verò alteri Sacerdoti declarentur: cùm hæc diuisio & dimidiatio confessionis integritati eius repugnet, nec possit vnum peccatum mortale sine alio remitti. tract. de Sa. Pœn. c. 16.

Requiritur 2. vt pœnitens numerum peccatorum suorum exprimat: neque enim satis est vt quis verbi gratia dicat se multoties tale peccatum commisisse, nisi quoties commiserit explicet: quod tamen (vt rectè monet Gămachæus) non mathematicè sed moraliter intelligendum est, seu quantùm ab ipso pœnitente fieri potest; vnde sufficit vt pœnitens numerum illum peccatorum exponat, qui post sufficiens examen memoriæ occurrit: imò, si præcisè non recordetur quoties peccatum aliquod commisit, satis est vt dicat se circiter toties plùs minusue peccatum illud commisisse: quod si frequentissimè in illud lapsus sit, saltem tempus exprimat; dicatque v. g. se ab anno fertè quotidiè vel pluries in vnoquoq; die blasphemias protulisse, aut per mensem inimicitias cum aliquo gessisse, cuius quoties recordabatur (quod sæpissimè & quacunque data occasione fiebat) toties se illius occidendi, aut aliquod aliud malum illi inferendi voluntatem renouasse. Ita idem Gamachæus sup. Toletus lib. 3. cap. 7. & alij communiter. c. 20. de Sa. Pœn. par. 3.

Requiritur 3. vt pœnitens circumstantias, quæ speciem peccati mutant, in confessione declaret; idest, quæ nouam aliquam deformitatem specie differentem in actum peccati inducunt, seu quæ specialem oppositionem habent cum aliquibus

aliis præceptis aut virtutibus v. g. si quis furatus fuerit rem sacram seu sacris vsibus consecratam, vt calicem; si fornicatus fuerit in loco sacro; si hominem occiderit qui esset Sacerdos: in primo enim casu circumstantia rei furto ablatæ; in secundo circumstantia loci; in tertio circumstantia personæ inducit nouam deformitatem specie differentem in ipsam actionem furti, fornicationis, & homicidij; proinde in confessione declaranda est.

Sufficit autem (quod rectè monet Gāmachæus loco cit.) ad euitandas perplexitates, in quas personæ laïcæ aliquando incurrunt nescientes, quænam sint illæ circumstantiæ quæ speciem peccati mutant, aut quomodo explicari debeant; sufficit inquam vt eiusmodi personæ ad Pœnitentiæ Sacramentum accedentes nihil omninò reticere velint eorum, quæ ab ipsis debent declarari, vtque circumstantias notabiliores, quæ per se statim memoriæ occurrunt, & se ipsas satis euidenter produnt, in confessione explicent, parati sincerè ac humiliter respondere ad interrogata Sacerdotis, cuius est dignoscere circumstantias illas necessariò explicandas, de iisque pœnitentem interrogare; vt posteà suo loco dicetur.

Quæres an pœnitens teneatur etiam declarare in confessione circumstantias illas, quæ speciem peccati non mutant, sed illud notabiliter aggrauant. Duæ sunt super hac re oppositæ inter se Theologorum sententiæ: alij siquidem, quamuis existiment optimum & saluberrimum esse circumstantias illas notabiliter aggrauantes in confessione declarare, negant tamen pœnitentes ad id obligari. Ita Paludanus, Adrianus, Nauarrus, Medina, Pesantius, Reginaldus, Vasques, & plures alij apud Bonacinam dis. 5. quæst. 4. sect. 1. pun. 3. qui etiam pro illa citat S. Doctorem. Alij è contrà asserunt circumstantias notabiliter aggrauantes esse in confessione declarandas. Ita Marcilius, Maior, Sotus, Canus, Suares, & alij, quos refert & sequitur Gamma-

chæus cap. 10. de Pœnit. parag. 1. cui sententiæ subscribit etiam Isambertus dis. 18. a. 11. eamque pluribus rationibus propugnat. Quamuis autem priorem sententiam maxime probabilem existimemus, tum propter authoritatem Doctorum qui eam tuentur, tum etiam quia Concilium Tridentinum circumstantias tantummodò speciem peccati mutantes in confessione declarandas esse dicit, nulla facta mentione circũstantiarum illarum, quæ tantummodò notabiliter aggrauant; quod tamen dicere non omisisset, si necessarium esse iudicasset: contrariam nihilominùs sententiam adhuc probabiliorem, & in praxi quantùm fieri poterit tenendam arbitramur, pœnitentesque circumstantias notabiliter aggrauantes debere in confessione declarare, & à confessariis, prout spiritus & prudentia suggesserit, de iisdem interrogandos esse ob eam præsertim rationem, quòd sine illarum circumstantiarum notitia vix possint confessarij dignoscere, quales & quantas satisfactiones aut restitutiones iniungere, quæ remedia proponere, aut consilia pœnitentibus suggerere debeant: aliter enim haud dubiè se gerere debet confessarius cum eo, qui breui aut qui diuturno tempore in peccati alicuius cœno hæsit; aliter cum illo, qui ex graui & inueterato odio, aut qui ex repentina ira, deliberata tamen, malum aliquod intulit aut optauit; cùm hæ nihilominùs circumstantiæ peccati speciem non mutent, sed tantummodò aggrauent.

Sess. 14. c. 5.

SECTIO XV.

An integritas confessionis ita necessaria sit, vt in nullo casu licitum sit peccatum aliquod mortale in confessione reticere.

DVo sunt præcipui casus, in quibus pœnitens licitè & fructuosè absolutionem Sacramentalem recipere potest, quamuis

peccata omnia mortalia, quæ a se commissa recordatur, non declarauerit: quod tamen non obstat, quin cessante ratione ob quam illa reticuit, eadem posteà in confessione declarare teneatur.

Primus casus est, quando reperitur impossibilitas quædam moralis ex parte ipsius pœnitentis ad declaranda omnia peccata mortalia à se commissa; v. g. quando ægrotus inter confitendum vocis vsum repentè amittit, nec potest reliqua peccata explicare, vel etiam si nullum peccatum declarare potuerit: tunc enim, dummodò contriti animi signa quædam exteriora confessarius in ipso deprehendat, potest, imò debet illum Sacramentaliter absoluere. Ita Medina, Syluester, Nauarrus, Bellarminus, Suares & alij apud Bonacinam disp 5. quæst. 5. de Pœnit. pun. 2. Imò, quamuis ante confessarij aduentum non modò vocis, sed etiam rationis ac iudicij vsum amiserit, si tamen antea Sacramentalem absolutionem verbis aut signis petiuerit, declarauerítque se velle confiteri, idque fide digno testimonio ipsi confessario innotescat, tunc etiam potest, imò debet illum Sacramentaliter absoluere saltem sub conditione. Ita Suares & alij plures apud eumdem Bonacinam suprà, quibus subscripsit Gamachæus cap. 20. parag. 1. & Isambertus disp. 18. art. 10. Et probatur ex Concilio Arausicano. 1. can. 12. vbi dicitur quòd *subitò obmutescens, prout statutum est, baptizari aut Pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium verbis aliorum habeatur aut præsentis in suo nutu*: & ex Concilio Cart. 4. cap. 76. *ei qui Pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dùm ad eum Sacerdos inuitatus venit oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit; dent testimonium qui eum audierunt, sicque accipiat Pœnitentiam; & si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur Eucharistia ori eius.* Item ex S. Leone Papa Epist. 91. ad Theodorum Forojuliensem Episcopum, vbi de infirmis loquens, *Si*, inquit, *aliqua vi ægritudinis ita fuerint aggrauati, vt, quod paulò*

antè poscebant, sub præsentia Sacerdotis significare non valeant; testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt; vt simul & pænitentia & reconciliationis beneficium consequantur. Accedit etiam praxis totius Ecclesiæ, quam discimus ex Rituali Romano tit. de ordine administrandi Sacramentum Eucharistiæ, in quo dicitur *infirmum absoluendum esse, si confitendi desiderium vel per se vel per alios ostenderit.*

Quod si moribundus vi morbi de repentè ita oppressus fuerit, vt nec confessarium postulauerit, nec vllum confitendi desiderium verbis aut nutibus aliisue similibus signis præsente vel absente confessario ostenderit, tunc sacramentaliter absolui non poterit; cùm nulla sit ibi materia idonea & sufficiens Sacramenti pœnitentiæ, nulla contritio aut confessio quæ signo aliquo exteriori se prodat; cùm tamen sint partes essentiales ipsius Sacramenti, sine quibus forma illius applicari nec licite nec validè potest. Ita Suares disp. 23. sect. 1. & plurimi alij Theologi quos citat & sequitur Laymannus tract. 6. de Pœnit. cap. 8. quibus subscribit Isambertus disp. 17. art. 9. Certè concilia & Patres non aliter permittunt pœnitentiæ Sacramentum morituro obmutescenti aut phrenetico ministrari, nisi Sacerdoti constet illum anteà Sacramentum ipsum expetiisse, desideriumque suum verbis aut nutibus aliisue signis declarasse.

Secundus casus est, quando ex confessionis integritate sequeretur aliquod graue damnum spirituale vel corporale alterius, aut ipsiusmet confitentis; v. g. quando vrgente prælio aut instante naufragio plurium militum aut nauigantium confessio excipienda est: tunc enim, ne dum vnius confessio integra excipitur, aliorum quibus confitendi spacium deerit, salus periclitetur, sufficit vt quisque peccatum aliquod mortale à se commissum fateatur: imò, si tempus ad id non suppetat, & iam iam naufragium immineat aut prælium ineatur, satis erit tunc, vt

omnes nauigantes aut milites signis aliquibus exterioribus se peccasse generatim, & de peccatis verè dolere demonstrent: quæ quidem signa visu vel auditu à confessario percipiantur, sicque à confessario absoluantur. Ita Isambertus disp. 17. art. 8.

Item quando infirmus laborat morbo contagioso, si non possit confessarius absque manifesto vitæ periculo in peccatis illius sigillatim audiendis diutiùs immorari; tunc aliquibus tantùm peccatis in confessione auditis, si aliàs sufficienter dispositus sit, illum sacramentaliter absoluere poterit. Ita Vasques, Koninch, & alij apud Bonacinam loco proximè citato. In hoc tamen casu debet confessarius admonere infirmum, confessionem illius eo modo factam esse validam & sufficientem, & quantùm fieri poterit, animum pacatum & tranquillum dimittere.

Simili modo, si quis, v. g. patrem aut matrem confessarij sui occidisset, aut domui eius ignem subiecisset, nec alteri tunc confiteri posset; non teneretur incendium illud aut homicidium ei in confessione declarare: quia hoc esset exponere confessarium ipsum peccato vindictæ & odij, fortè etiam periculo reuelandæ confessionis, & multa hinc mala moraliter sequi possent, cùm Sacerdotes sint quoque homines circumdati infirmitate, & inter illos alii aliis infirmiores: quarè tunc posset licitè pœnitens peccatum illud in confessione reticere. Ita Nauarrus cap. 7. num. 3. Gammachæus cap. 20. parag. 1. & alij.

Quæres an similiter liceat pœnitenti reticere in confessione peccatum aliquod mortale aut illius circumstantiam, quod vel quam declarare non potest, nisi cum manifestatione complicis. Nauarrus suprà numero 1. & sequentibus affirmat id non modò licitum esse, sed etiam pœnitentem tunc ad peccati, illius aut circumstantiæ reticentiam obligari; illique subscribit Gãmachæus suprà: quorum sententiam, quamuis sit probabilis & tuta, verior tamen & tutior

videtur sententia negans, quæ est S. Doctoris in 4. dist. 16. quæst. 3. art. 2. quæst. 5. ad 5. quem sequuntur Bonauentura, Alexander, Paludanus, Maior, Almainus, & plures alij apud Suarem disp. 34. de Pœnit. sect. 1. cum quibus proinde dicimus pœnitentem in casu suprà declarato debere in primis confessarium quærere, cui persona, cum qua peccauit, non sit nota; vel, si commodè & absque salutis periculo fieri possit, confessionem in aliud tempus differe; quod si neutrum possit, tenetur tunc peccatum suum tale quale commissum fuit declarare. Id manifestè innuit S. Bernardus opusculo de formula honestæ vitæ versus finem, vbi hoc documentum tradit: *De nullo prorsus sinistra loquaris, quantumcumque sit verum vel manifestum, nisi in confessione; & hoc, vbi non potes aliter manifestare peccatum tuum.*

Ex qua S. Bernardi & aliorum qui suprà citati sunt, doctrina colligitur 1. quòd obligatio integrè confitendi à Christo Domino cuique pœnitenti imposita, est ratio sufficiens ad peccatum alterius sub sigillo huius Sacramenti confessario manifestandum; ac proinde quòd illa manifestatio sic facta charitati proximi non aduersetur; sicut eidem charitati minimè repugnat, si extra confessionem peccatum alterius occultum ex aliqua iusta & rationabili causa manifestetur.

Colligitur 2. extra hunc casum necessitatis nullatenùs licere alterius peccatum in confessione declarare; ideòque quando confessarius præuidet pœnitentem sine vlla causa rationabili velle nominare personas peccati sui complices, vel à quibus ad peccandum inductus est, debet id prohibere, ipsumque admonere ne detractionis peccatum incurrat, vt rectè obseruat Nauarrus suprà num. 2.

SECTIO XVI.

Quis sit legitimus Sacramenti Pœnitentiæ minister.

CERTUM est solum Sacerdotem esse legitimum Sacramenti pœnitentiæ ministrũ: solis siquidem Apostolis & eorum in Sacerdotio successoribus dictum est à Christo Domino S. Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, vt vnanimiter verba illa Christi Domini intellexerunt SS. Patres, ac nominatim S. Ambr. lib. 1. de Pœnit. cap. 2. S. Augustinus lib. 2. cont. Epist. Parmeniani cap. 12. & S. Leo Epist. 91. ad Theodorum: eadem quoque veritas tanquam fide credenda definita est in Concilio Constantien in Bulla Martini 5. in Concil. Florent. in decr. Eug. & in Conc. Trid. sess. 14. cap. 6. & can. 10.

Quod quamuis verum sit, non tamen quilibet Sacerdos quoslibet pœnitẽtes validè absoluere potest; sed præter potestatem illam, quam ordinatione accepit, requiritur in eo præterea potestas iurisdictionis; id est quod, quamuis Sacerdos vi ordinationis suæ accipiat immediatè à Christo Domino potestatem remittendi peccata, non tamen accipit materiam quæ potestatem illã applicet, nec habet vi ordinationis suæ illos subditos, in quos iudicialem illam potestatem validè exerceat. Hoc patet ex Concilio Trid. sess. 14. cap. 7. vbi expressè dicit *nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet iurisdictionem.* Idem anteà fuerat quoque declaratum in Concilio Florent. in dec. Eug. in quo dicitur, *Ministrum Sacramenti pœnitentiæ esse Sacerdotem habentem authoritatem absoluendi, vel ordinariam, vel ex commissione.*

Porrò in Sacerdotibus, qui parrochiale beneficium non obtinent, præter iurisdictionem &

potestaté quæ ipsis demandari potest, requiritur quoque approbatio Episcopi; id est testimonium iuridicum de illorũ capacitate & sufficientia ad excipiendas fidelium confessiones, eosque sacramentaliter absoluendos. Ita speciatim constitutum habetur in Concilio Trid. sess. 23. cap. 15. de reform. vbi *Decernit sancta Synodus nullum etiam regularem posse confessiones sæcularium etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum deputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videtur esse necessarium, aut alias idoneus iudicetur, & approbationem qua gratis detur, obtineat.* Vnde sequitur Sacerdotem illum, qui neque parochiale beneficium obtinet, neque ab Episcopo approbatus est idoneum non esse ad Sacramentum pœnitentiæ ministrandum; ac proinde neque licitè neque validè absolutioné sacramentalem conferre posse, vt fusiùs probat Isambertus disp. 21. de Pœnit. art. 2. vbi etiam refert ex obseruationibus Ioannis Galmart ad citatum caput 15. sess. 23. congregationem Cardinalium declarasse, *Absolutionem à Sacerdote datam vigore facultatis generaliter à summo Pontifice vel specialiter à parrocho concessa, si ab Episcopis Sacerdos examinatus & approbatus non fuerit, censeri nullam, etiam quoad eos, qui tali Sacerdoti bona fide confessi sunt.*

Ex hoc autem concilij decreto rectè infertur Sacerdotes quoscunque sæculares aut regulares, quamuis doctissimos & in Theologia versatissimos, imò & laureà doctoratus insignitos, si parrochiale beneficium non obtinent, indigere Episcopi approbatione; vt validè confessiones excipere & pœnitentes absoluere possint: & è contrà Superiores Religiosorum posse date suis licentiam eligendi sibi in confessarium aliquem è Sacerdotibus per Episcopum non approbatis: quia Concilium approbationem illam ad confessiones tantùm sæcularium exigit. Ita Isambertus sup. art. 2. qui etiam articulis sequentibus quædam obseruat scitu dignissima, & ad praxim maximè necessaria, quæ hîc non

omittenda duximus.

Primum est iuxta probabiliorem & magis in praxi tutam Doctorum sententiam, ab illo Episcopo accipiendam esse approbationem, in cuius Diœcesi Sacerdos pœnitentiæ Sacramentum est administraturus. Ratio est; quia Sacerdos approbationem ab eo Episcopo accipere debet, qui ab illo Sacramenti, quod administrauit, ratione exigere potest, & cuius præsertim interest, vt debitè & eo quo decet modo administretur.

Secundum est, approbationem illam posse pro arbitrio Episcopi esse, vel vniuersalem & illimitatam, vel specialem & determinatam ad tempus aliquod certum; vel ad certa quædam loca; exempli gratia posse Episcopum Sacerdotem aliquem approbare ad confessiones audiendas tantummodò per annum, ita vt anno illo elapso nec licitè nec validè, nisi noua approbatione obtenta, huius Sacramenti administrationi incũbere possit; quod in multis Diœcesibus ac etiam Romæ in vsu esse comperitur, ad segnitiem quorumdam confessariorum excutiendam eorumque sedulitatem in conseruanda & excolenda scientia ipsis necessaria excitandam. Similiter posse Episcopum approbare Sacerdotem ea conditione, vt in certo tantùm loco, v. g. in aliqua parrochia rurali confessiones excipere possit; idque non sine ratione, cùm non rarò contingat Sacerdotem aliquem idoneum ab Episcopo iudicari, qui in pagis pœnitentiam administret; non verò in vrbibus, in quibus vt plurimùm reperiuntur personæ varijs & difficilibus negotiis implicatæ, pro quibus in hoc Sacramento dirigendis doctrina vberior & maior ingenij vis requiritur.

Tertium est, approbationem illam ab Episcopo concessam posse ab eodem reuocari, c. g. si confessarius ex negligentia euadat imperitior, aut fiat moribus deterior; ita vt expediat pro bono Ecclesiæ illum à tali officio amouere. Imò existimat idem Isambertus posse Episcopum sine

vlla causa approbationem, quamuis docto & pio viro concessam, prout libuerit reuocare: quamuis enim id contra rationem faciendo peccet, eius tamen reuocatio vim suam & robur obtinet; ita vt Sacerdos sic reuocatus nec licitè nec validè possit pœnitentiæ Sacramentum ministrare.

Quartum est, quòd, quamuis ex suprà relato Concilij decreto approbatio requiratur ad audiendas confessiones sæcularium etiam Sacerdotum, nihilominùs in plerisque Galliæ locis solere Sacerdotes etiam minimè approbatos aliorum Sacerdotum confessiones excipere; quod quidem validè ac licitè ab ipsis fieri docet & probat Isambertus suprà, non vi alicuius consuetudinis, cui expressè derogat Concilium, sed ex tacito consensu Episcoporum, qui, cùm probè nouerint Sacerdotes inuicem sibi hoc Sacramentum nulla obtenta approbatione ministrare, nec tamen id prohibeant, censentur tacitè illos quoad hoc approbare.

Quintum est, quemcunque Sacerdotē, quamuis nec approbatus sit, nec vllam obtineat iurisdictionem, imò etiamsi excommunicatus, suspensus, degradatus, aut hæreticus sit, posse tamen quemlibet pœnitentem à quibusuis peccatis & censuris in articulo mortis absoluere; Seff.
quod expressè declarauit Concilium Tridentinum. Per articulum vero mortis, etiam illius 14. c.
probabile periculum communiter Theologi in- 7.
telligunt quale est eorum, qui prælium aut periculosam nauigationem proximè sunt inituti, vt videre est apud Suarem tom. 3. disp. 69. sect. 3. & tom. 4. disp. 26. sect. 4. & 5. & disp. 30. sect. 3. & patet ex cap. *Eos*, de sent. excomm. Hæc est autem in tali casu differentia obseruanda, quòd Sacerdos ille tunc à quibusuis peccatis, etiam reseruatis directè absoluat; à censuris verò nonnisi sub ea conditione, vt elapso mortis periculo pœnitens se coram superiore sistat, id quod sibi ab illo iniungetur, præstiturus, vt citato cap. declaratur.

Poteſt etiam Sacerdos non approbatus à peccatis mortalibus aliàs confeſsis & remiſsis, & à quibuſuis venialibus, quemlibet ſacramentaliter abſoluere, dùmmodo tamen non ſit excommunicatus aut alio impedimento canonico notoriè obſtrictus, vt docent Viualdus, Peſantius, Suares, Henriques, Reginaldus & alij apud Bonacinam diſp. 5. quæſt. 7. de Sacr. Pœnit. pun. 1. ſiue id poſsit ex vi ordinationis ſuæ, ſiue ex conſuetudine vel tacita Eccleſiæ conceſſione, ſiue ex eo quòd pœnitens quoad ea peccata ſe ei ſubiicit, quæ clauibus Eccleſiæ non tenetur ſubiicere: quæ apud citatos autores fuſiùs explicantur.

Addimus è Toleto lib. 3. cap. 13. poſſe quoque Epiſcopum vel curatum, etiam in aliena Diœceſi vel parrochia, ſuos ſubditos confitentes audire & abſoluere; quod tamen ſine ſcandalo aut aliorum offenſione fieri debet.

SECTIO XVII.

De caſuum reſeruatione.

Seſſ. 4. c. 7. CERTUM eſt & in Concilio Tridentino expreſsè definitum, *Pontifices maximos, pro ſuprema poteſtate ſibi in vniuerſa Eccleſia tradita, cauſas aliquas criminum grauiores in ſuo peculiari iudicio reſeruare potuiſſe: neque dubitandum eſt, quando omnia quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt, quin hoc idem Epiſcopis omnibus in ſua cuique Diœceſi, in ædificationem tamen & non in deſtructionem, liceat, pro illis in ſubditos tradita ſupra reliquos Sacerdotes inferiores authoritate, præſertim quoad illa quibus excommunicationis cenſura annexa eſt. Hanc autem delictorum reſeruationem conſonum eſt diuina authoritati, non tantùm in externa politia, ſed etiam coram Deo vim habere.* Ex qua Concilij definitione ſequitur Sacerdotes inferiores etiam approbatos nec licitè nec validè poſſe à caſibus illis

illis reſeruatis ſine ſpeciali facultate abſoluere, præterquam in articulo mortis, vt præcedenti ſectione dictum eſt.

Quæres quinam caſus ſummo Pontifici, quinam item Epiſcopis ſint reſeruati. Reſpondetur primo nec venialia peccata nec mortalia purè interna, ſed ſola peccata mortalia externo opere conſummata reſeruari ſolere, vt docent Maior, Medina, Henriques, Suares & plures alij apud Laymannum Tract. 6. de Sacr. Pœnit. cap. 12.

Reſpondetur 2. non conuenire inter Doctores quinam caſus Epiſcopis ex iure ſint reſeruati: quidam enim exiſtimant nullos caſus eis eſſe iure reſeruatos: alij quodcunque peccatum enorme, publicum, ſcandaloſum, ob quod olim publica pœnitentia impoſita fuiſſet, cenſent Epiſcopis reſeruatum eſſe, vt adulterium notorium, homicidium: alij aliter ſentiunt. Tutiſſimum in re dubiâ eſt, vt quilibet confeſſarius attendat conſuetudinem & ſtatuta Synodalia & Epiſcopalia, ac reſeruationes ſpeciales Diœceſis illius, in qua verſatur, & adminiſtrandæ pœnitentiæ incumbit, iiſque in praxi ſe conformet, vt rectè monet Laymannus ſuprà.

Quod verò ſpectat ad ſummum Pontificem, Nauarrus cap. 27. num. 261. Suares diſp. 29. de pœnit. ſect. 2. Toletus lib. 3. cap. 14. & communiter alij docent nullum ab illo peccatum reſeruari conſueuiſſe, niſi ratione excommunicationis ſeu cenſuræ adiunctæ; ita vt, ſi Papa eiuſve Pœnitentiarius à cenſura illa abſoluat, quilibet confeſſarius poſteà poſſit à peccato illo in conſcientiæ foro abſoluere: imò (vt obſeruat Henriques & alij apud eumdem Laymannum ſuprà) ſi quis committat peccatum aliquod Papæ reſeruatum, ſed ex ignorantia inuincibili neſciat cenſuram tali peccato eſſe annexam; ſicut ignorantia illa iuris eum ab excommunicatione incurrenda excuſat, vt infrà ſuo loco dicetur; ſic etiam facit, vt eius peccatum minimè reſeruatum cenſeatur.

Quod si rursus quæras, quinam sint casus illi ob annexam censuram summo Pontifici reseruati? Respondetur plurimos & varios esse, qui in toto iure Canonico passim legi possunt, & à Toleto fusè explicantur lib. 1. cap. 19. & sequentibus. In Rituali Parisiensi adnotantur præsertim sequentes, qui (vt ibidem dicitur) frequentiùs in his regionibus possunt accidere.

1. Exustio Templorum; necnon & Domorum prophanarum procurata; dum incendiarius est publicè denunciatus: quod etiam de effractione & spoliatione ædium sacrarum similiter intelligi debet.

2. Simonia realis in ordinibus & beneficiis, & confidentia; dummodò sit publica.

3. Occisio seu mutilatio membrorum & quæcunque atrocior percussio Religiosi vel Clerici in sacris constituti.

4. Percussio Episcopi seu alterius Prælati.

5. Delatio armorum ad partes infidelium.

6. Falsificatio Bullarum seu Litterarum summi Pontificis.

7. Inuasio, deprædatio, occupatio, aut deuastatio terrarum Romanæ Ecclesiæ.

8. Violatio interdicti ab eadem sancta Sede impositi.

Quibus additur crimen hæresis; à quo tamen in plerisque Galliarum & aliarum Prouinciarum locis solent Episcopi, siue ex consuetudine immemorabili, siue ex tacita vel expressa licentia summi Pontificis absoluere.

Obseruat autem Laymannus reseruationem illam à summis Pontificibus factam, non adeo strictam esse, quin ob plures causas relaxetur, & ad Episcopalem iurisdictionem deuoluatur: quę causæ in iure Canonico exprimuntur, vt videre est in cap. *De cætero*, & cap. *Ea noscitur*, de sent. excomm. Prima causa, est ætatis infirmitas; si nimirùm impuberes in casum aliquem Papæ reseruatum incidant; ij etiam post pubertatem ab Episcopo absolui possunt, vt habetur, cap.

tract. 5. part. 2. de exc. cap. 6.

Pueris, de sent. excomm. Secunda, est sexus infirmitas: mulieres enim in excommunicationem Papalem lapsæ ab Episcopo absolui possunt, vt habetur cap. *Mulieres*, & cap. *Quamuis*, eodem titulo. Tertia denique causa, est quoduis legitimum impedimentum Sedem Apostolicam adeundi: qua ratione excusantur pauperes, senes, valetudinarij: Item ij qui sui iuris non sunt, aut qui ob curam administrandi familiam, gerendi officium publicum; vel ob periculum vitæ, infamiæ, scandali, aut aliam similem causam impediuntur, ne Romam ad absolutionem recipiendam proficisci possint, vt toto illo titulo variis capitibus explicatur: vnde concludit quòd iuxta regulam communiter receptam, *casus Papalis superueniente impedimento adeundi Papam, fit Episcopalis.*

SECTIO XVIII.

Quænam conditiones requirātur in confessario, vt debitè ministerio suo fungatur.

EX ijs quæ præcedentibus sectionibus dicta sunt, constat tres præcipuas conditiones in Sacramenti huius ministro requiri ad hoc, vt validè istud administrare possit; nimirùm vt sit Sacerdos, vt sit ab Episcopo approbatus, vtque iurisdictionem ordinariam vel delegatam nulla reseruatione, censura, aut quauis alia ratione impeditam in foro interiori habeat. Vt autem non modò validè, sed etiam licitè ac debitè suo fungatur officio, tres adhuc conditiones ipsi necessariæ sunt; probitas scilicet, doctrina, & prudentia. De duabus primis hac sectione breuiter aliquid dicemus; tertiam verò in proximè sequenti explicabimus.

Atque in primis quod spectat ad probitatem, certum est sancta non nisi sanctè esse tractan-

da; nec Sacramenta in statu peccati mortalis administrari posse, quin nouum mortale peccatum incurratur, vt suprà cap. 1. à nobis dictum est,& habetur cap. *Illud*, dist. 95. & cap. *Per Isaiam*, 1. quæst. 1. proindeque confessario ad Pœnitentiæ Tribunal accedenti attendendum esse, num alicuius lethalis noxæ sibi sit conscius; &, si fortè ita esse deprehendat vel dubitet, maculam illam humili confessione, vel, si commodè non possit vrgeatque aliqua necessitas, saltem vera & perfecta contritione debet eluere: imò, quamuis nihil sibi conscius sit, non ideò tamen se iustificatum credet, sed consultissimum illi semper erit, huic diuinæ functioni aliquem cordis contriti & humiliati affectum præmittere; nec, nisi suppliciter inuocato numine, in illo sacro Tribunali sedere.

Quod spectat ad doctrinam; cùm in hoc Sacramento confessarius iudicis ac medici personam sustineat; certum est, vt duplici illo officio debitè perfungatur, scientiam aliquam in eo requiri, proindeque Sacerdotem illum grauiter peccare, qui huic ministerio sine sufficienti doctrina se ingerit, quantumuis aliàs fuerit ab Episcopo approbatus, vt ex communi Theologorum consensu docet Suares disp. 28. sect. 2.

Vt igitur confessarius suo muneri debitè satisfacere possit, debet probè tenere saltem ea quæ sequuntur: nimirum quæ sit materia necessaria aut sufficiens, & quæ forma huius Sacramenti; quæ illius partes essentiales & integrantes; qualis contritio requiratur in pœnitente ad fructum huius Sacramenti percipiendum; quæ sint conditiones in confessione seruandæ; quæ peccata saltem ex genere suo sint mortalia aut venialia; quæ circumstantiæ peccati speciem mutent, aut notabiliter aggrauent; quæ peccata secum afferant aliquam restituendi obligationem, aut censuram aliquam annexam habeant: quæ quidem omnia & alia similia tam ex ante dictis, quàm ex postea dicendis in hac posteriori huius operis parte, cuiuis perspecta esse poterũt.

Item quæ peccata summo Pontifici aut Episcopo sint reseruata; quæ quiuis discere poterit ex Rituali siue Romano siue cuiusque Diœcesis proprio. In casibus verò difficilioribus circa censuras, obligationem restitutionis, &c. debet saltem scire dubitare, vt absolutionem differat quoad vsque doctiores consuluerit. Monet autem rectè Bonacina specialem notitiam irregularitatum & aliarum obligationum, quæ Clericos & Beneficiatos spectant, requiri in eo confessario, qui ipsorum Clericorum & Beneficiatorum confessionibus excipiendis incumbit. Disp. qu. 7. de pœ. pun. 4

Quæret aliquis an confessarius teneatur audito quolibet peccato apud se determinare, an sit veniale vel mortale. Respondetur non teneri, sed satis esse vt intelligat peccatum esse commissum, quod ex genere suo est mortale vel veniale, quamuis in particulari dijudicare non possit certò, an sit mortale vel veniale. Ita Suares, Nauarrus, & alij apud Bonacinam suprà: quando tamen cõfessarius dubitat an pœnitens peccauerit mortaliter, debet illum de peccato in futurum cauendo monere, & ad id firmiter proponendum inducere, aptaque remedia ipsi suggerere: quia in eiusmodi dubiis tutior pars est eligenda.

SECTIO XIX.

Quæ sit prudẽtia in confessario requisita.

CERTUM est ipsamet experientiâ teste, confessarium præ cæteris virtutibus prudentia præsertim indigere ad omnes ministerij sui partes debitè ac fructuosè obeundas: ita vt quantauis doctrina & pietate præditus sit, si tamen hæc virtus in eo desideretur in grauissimos & perniciosissimos defectus aliquando incidere possit: quod libro integro super hac materia edito fusè demonstrauit Valerius Reginaldus.

Hæc autem prudentia primùm requiritur in

interrogando pœnitente, quoties confessarius videt eum ex ignorantia, aut obliuione, aut inconsideratione, aut pudore, aut alia quauis de causa aliquid culpabiliter omittere, quod ad integritatem confessionis requiritur: quamuis enim per se loquendo confessarij officium nō sit interrogare, sed audire confitentem; quando tamen pœnitens in confessione deficit, tenetur ipsum iuuare confessarius; ne, si absolutionem conferat indisposito, simul cùm ipso sacrilegij reatum incurrat. Ita Nauarrus cap. 5. num. 2. & Reginaldus cap. 2. vnde etiam cap. *Qui vult confiteri*, de pœnit. dist. 6. dicitur, quod *Diligens inquisitor sapienter interroget à peccatore, quod forsitan ignorat, vel verecundiâ velit occultare.*

Interrogatio verò illa debet esse prudens; ita vt à pœnitente exquirat ea, quæ habita ratione status, conditionis, ætatis, &c. probabiliter conijcit eum commisisse, eaque ratione se in illis interrogationibus gerat, vt neque vano aliquo respectu aut timore aliquid necessarium omittat, neque etiam inquirendo, pœnitentem doceat ea peccata, quæ nescit, & quæ nescire illi maximè expedit; quod in iuniorum confessionibus præsertim debet attendere. Legi potest Reginaldus toto cap. 3. libri suprà citati de prudentia confessoris.

Requiritur etiam confessarij prudentia in iuuando pœnitente ad hoc, vt veram & sufficientem de peccatis commissis cōtritionem concipiat, firmumque propositum de iisdem in futurum euitandis; & in expendendo illo pœnitentis proposito, an ex vera cordis conuersione procedat.

Item in erudiendo pœnitente, quem mysteriorum fidei & aliarum rerum ad salutem necessariarum ignarum esse deprehendet: eoque in eliciendis fidei actibus iuuando.

Eadem prudentia cōfessarij similiter requiritur in trāquillando pœnitentis animo, si fortè scrupulis agitatum esse percipiat; eoque per spem & confidentiam in Deum erigendo, si ti-

more nimio aut aliqua desperationis tentatione depressum esse cognoscat: vel è contra.

Necessaria est quoque eadem prudentia in remedijs consilijsque aptis & conuenientibus ipsi pœnitenti suggerendis, vt peccata deuitare, vitamque nomine Christiano dignam ducere queat nec-non in salutaribus pœnitentijs & satisfactionibns pro qualitate delictorum iniungendis, & etiam restitutionibus tum honoris & famæ, tum bonorum aliorum, si casus aliquis id exigat, præcipiendis.

Item in expendẽdis dispositionibus ipsius pœnitentis, num ad absolutionem recipiendam sufficiẽtes sint; num etiam expediat diebus aliquot differre: aut omninò illi denegare.

Circa has autem dispositiones expendẽdas, nõ leuis aliquando difficultas occurrit; quomodò se gerere debeat confessarius erga eos, qui sępius in eadem peccata relabuntur. Atque in primis certum est denegandam esse absolutionem ijs, qui statum peccati mortalis relinquere nolunt. quales sunt, qui nolunt inimicis recõciliari, restituere alienum cùm possint, &c. Similiter etiam ijs, qui nolunt occasiones proximas peccandi relinquere, cùm possint & debeant: tales siquidem non censentur veram contritionem de peccatis commissis, aut verum propositum de ijsdem in futurum non committendis habere.

Quod verò spectat ad eos, qui ex mera fragilitate in eadem peecata sæpe relabuntur, certum est etiam pręcisè loquendo absolutionem illis dari posse toties, quoties in ipsa peccata relabuntur, dum modo cum vera de illis contritione, & firmo non ampliùs peccandi proposito ad pœnitentiam accedant: declaratur enim in Concilio Trid. *Pœnitentes per Sacerdotum sententiam non semel, sed toties, quoties ad pœnitentiæ Tribunal confugerint, posse ab admissis peccatis liberari:* Vnde S. Hieronimus Epist. 46. ad Rusticum. *Non solum* inquit, *septies, sed septuagies septies delinquenti, si conuertatur ad pœnitentiam, peccata condonantur*; & Nauarrus in Manuali cap. Sess.14. cap. 2.

3. loquens de personis illis, quæ sunt in proxima peccati occasione, quam tamen ob aliquam eausam rationabilem relinquere non possunt (quam quidem causam, vtrum talis re vera sit, serio expendere debet confessarius) dicit personas illas posse, si reciderint, absolui, non tantùm semel, bis, vel septies, sed etiam septuagies septies; dummodo veram in illis contritionem & firmum non ampliùs peccandi propositum confessarius deprehendat: quia (vt ibidem obseruat) frequens peccati recidiua non est semper argumentum necessarium, quo iudicari possit pœnitentiam seu contritionem non esse veram; sed est tantummodò signum maximæ fragilitatis & inconstantiæ: neque ad recipiendam absolutionem requiritur, vt pœnitens non ampliùs in futurum peccet, sed vt ampliùs peccare nolit.

Quamuis autem hæc ita se habeant, nihilominus debet confessarius prudenter attendere, non tantùm quid absolutè loquendo possit, sed potiùs quid ipsi pœnitenti sit magis conueniens & aptum: multa enim licent, quæ aliquando non expediunt. Debet igitur coram Deo attentè considerare, num frequens vsus confessionis talibus personis vtiliter suaderi possit, vt earum fragilitati consulatur, & voluntatis infirmitas ac ægritudo, crebrâ huius Sacramenti susceptione quasi remedio sæpius iterato sanetur; num è contra frequens confessionis vsus illis nociuus sit, v. g. si inde sumant occasionem peccandi liberiùs; si potius ex consuetudine quàm ex vero contritionis motiuo aut emendationis proposito ad pœnitentiæ Tribunal accedant: pro ratione enim dispositionum illarum pœnitentes ipsos vtiliter interdùm poterit priuare beneficio absolutionis, vel illud in aliquot dies differre, & interim pia & religiosa quædam opera & pœnitentiæ exercitia ipsis iniungere: quæ omnia potiùs ex interiori Spiritus sancti illustratione, & diuturna in administratione huius Sacramenti experientia; quàm ex certis regulis aut præceptis dignosci possunt.

Denique hæc prudentia confessarij præsertim requiritur in sigillo seu secreto confessionis inuiolabiliter seruando, de quo sectione sequenti agetur.

Huic prudentiæ iungere meritò possumus charitatem seu misericordiam, quæ in confessario maximè desideratur, vt quoslibet pœnitentes ad se venientes affectu planè paterno excipiat, illorũ ignorantiam, tarditatem, duritiem, peruicaciam, & alias similes imperfectiones non patienter modò, sed etiam amanter sustineat, nulli labori parcat, nullam molestiam refugiat, vt illorum spirituale bonum quouis modo procuret, ac nouum semper Zelum diuinæ gloriæ salutisque animarum in corde suo concipiat & foueat, diemque illum fortunatum arbitretur, in quo peccatoris alicuius conuersioni ac sanctificationi diuinâ aspirante gratiâ cooperatus fuerit, memor illius summæ charitatis, qua Christus optimus pastor peccatores & peccatrices quæsiuit, vocauit, allexit, & ad se venientes misericordiæ sinu excepit, fouit, amplexus est; hancque diuinam vocem ineffabilis prorsùs benignitatis suæ testem in sacris Euangeliis reliquit: *venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* S. M. 11.

SECTIO XX.

Quæ sit obligatio sigilli seu secreti in confessione seruandi.

DICENDVM I. huius sigilli seu secreti obligationem esse strictissimã, adeò vt nunquã liceat confessario peccatum aliquod in confessione auditum etiam post mortem ipsius pœnitentis vllomodò reuelare: quod ita certum est, vt S. Doctor sententiam contrariam erroneam appellet; & cap. *Sacerdos*, dist. 6. de Pœnit. in 4. dist. 21. q. 3. a. 1. q. 1. ad. 1.

&c etiam cap. *Omnis vtriusque* de pœnit. & remiss. depositionis pœna & detrusionis in arctum monasteriũ decernitur in huius sigilli violatoré.

Hæc autem tam stricta sigilli seruandi obligatio (vt fusè probat Isambertus) oritur tum ex iure naturali, quo tenemur sub secreto nobis commissa celare; tum ex virtute iustitiæ, quæ vetat proximi famam lædere; tum ex virtute religionis, quæ reuerentiam Sacramento Pœnitentiæ debitam seruare iubet; tum maximè ex ipso iure diuino positiuo: quia (vt rectè argumentatur Gamachæus) eo ipso quo Christus Dominus pœnitentem obligauit ad integram omnium peccatorum suorum confessionem Sacerdoti faciendam, censetur etiam ipsum Sacerdotem obligasse ad secretum inuiolabiliter seruandum; aliàs confessio maximè odiosa fieret, nullaque ex ea oriretur pax & conscientiæ serenitas (quæ tamen sunt præcipui Pœnitentiæ fructus, vt à Concilio Trid. dictum est) sed potiùs inquietudo mentis in ipso pœnitente ac timor continuus, ne confessarius ad declaranda peccata, quæ per eius confessionem nouit, ratione aliqua inducatur. Imò si confessarius licitè posset peccata aliqua sibi confessa reuelare, non teneretur pœnitens ea ipsi in confessione declarare: cùm ex institutione Christi Domini (vt suprà dictum est) nonnisi ad confessionem secretam obligetur; quæ tamen secreta non foret, si Sacerdoti peccata per eam cognita euulgare liceret. Vnde patet tantùm abesse, vt hæc obligatio sigilli in quocunque casu seruandi bono publico obstet, quin potiùs maximè ad illud conferat: supponamus enim perditum aliquem hominem moliri proditionem aut simile quidpiã facinus in reipublicæ perniciem; si credat confessarium teneri vel posse licitè peccatum illud suum reuelare, nunquam hoc illi in confessione declarabit; neque enim ad id obligabitur; & sic in peruersa voluntate perseuerabit: vbi econtrà, si de confessionis sigillo inuiolabiliter seruando securus existeret, pondus conscientiæ

disp. 23 art. 1.

c. 22. de Pœnit.

sess. 14 cap. 3.

suæ in eius sinum libentiùs exoneraret, piisque illius monitis ac consilijs ab impio illo facinore deterreri posset.

Dicendum 2. hanc sigilli seruandi obligationem sequi ex quauis confessione Sacramentali, licet absolutio, siue ex defectu potestatis in confessario, aut dispositionis in pœnitente, siue ex alia quacunque causâ non conferatur; dummodò poenitens eo animo faciat confessionem illam, vt peccata sua Ecclesiæ clauibus subijciat. Ita S. Thomas, cui subscribunt S. Bonauentura, Richardus, Gabriel, Sotus, & alij, quos refert & sequitur Gamachæus suprà. Si verò confessio non fiat animo subijciendi peccata clauibus Ecclesiæ, sed v. g. alliciendi confessarium ad aliquod peccatum, aut ei illudendi, ex tali confessione nulla oritur sigilli seruandi obligatio, vt docent Adrianus, Alensis, Viualdus, Sylaester, & alij apud eumdem Gamachæum: qui tamen rectè monet Sacerdotem in eo casu non debere leuiter & sine graui causâ ea, quæ per eiusmodi confessionem nouit, declarare, ne inde scandalum oriatur; sed adhibito prudentis alicuius viri cõsilio id facere, quod magis expedire videbitur.

in 4. dist. 21. q. 3. a. 1. cap. 22.

Est autem obseruandum in citato decreto Concilij Lateran. dici, *Confessarium omninò cauere debere, ne verbo aut signo aut alio quouis modo prodat peccatorem*; quæ verba diligenter à quolibet confessario perpendenda sunt, non modò ne ex verbis suis licet generatim dictis, aut quibuscunque signis vel nutibus; sed etiam ne ex poenitentiâ aliquâ & satisfactione pro peccatis occultis minùs considerate impositâ, alij conijcere possint poenitentem hoc vel illud peccatum speciatim, aut generatim graue aliquod delictum perpetrasse. Imò tanta huic confessionis sigillo debetur reuerentia, vt ne quidem cum ipso poenitente extra confessionem loqui liceat de peccatis aut negotiis eius per solam confessionem cognitis; nisi ipsemet poenitens de iis confessarium interroget. Quod si confessarius aliquid in confessione omisit quod poeni-

tenti indicare debeat, v. g. restitutionem aliquã faciendam, id supplere debet, non ex abrupto, sed prudenter ac priuatim, & petitâ priùs ab ipso poenitente veniâ: quæ omnia fusè explicat Gamachæus suprà, vbi insuper addit nec ipsum Sacerdotem posse vti notitia per confessionem Sacramentalem acquisita ad suam aut aliorum directionem, vel ad arcendum aliquod malum; si ex isto vsu & applicatione sequatur fractio sigilli, aut probabile fractionis periculum: si tamen nihil tale impendeat, & prudenter se gerat confessarius, ita vt omnem remoueat temerati Sacramenti suspicionem, potest tunc eamdem notitiam ad pios vsus conuertere; præsertimque ad malum aliquod impediendum.

Dicendum 3. sub sigillo confessionis cadere, primò omnia & singula peccata mortalia siue poenitentis siue complicis, tam in particulari quàm in generali; omnia etiam peccata venialia in particulari, eorumque circumstantias quæ nonnisi per confessionem cognoscuntur: item ea omnia, quæ licet peccata non sint, talem nihilominùs cum peccatis in confessione declaratis, connexionem habent, vt de illis cognitionem aut suspicionem ingenerare possint. Ita ex S. Thomæ & aliorum Theologorum communi doctrina Isambertus disp. 23. art. 4. vbi adiungit etiam defectus siue naturales siue acquisitos ipsius poenitentis, qui non aliter quàm per confessionem innotescunt, sub illius sigillum cadere; aliàs odiosa redderetur confessio & poenitenti probrosa, si defectus eiusmodi per illam cognitos manifestare liceret: opera verò bona & virtutes ipsius poenitentis sub illius sigillum propriè non cadunt, quamuis aliundè confessarius iuxta intentionem poenitentis secretum ipsi seruare teneatur.

Dicendum 4. non modò confessarium, sed etiam interpretem, si fortè poenitens aliquem ad explicanda peccata adhibuerit: alios denique omnes, qui quocunque modo licito vel illicito, siue data opera, siue casu fortuito peccata illa co-

gnouerunt, quæ per solam confessionem Sacramentalem innotuerunt, pari obligatione sigilli seruandi teneri. Ita docet S. Thomas, Paludanus, Scotus, Medina; Syluester, Nauarrus, & alij apud Laymannum. Ratio est; quia secundùm regulam iuris, res ad quemcunque perueniat, cum onere suo transit, vt habetur cap. *Pastoralis*, de decimis: ac proinde ad quoscunque peccatorum alienorum notitia per solam confessionem perueniat, ad illos etiam seruandi sigilli eadem obligatio transibit.

De consensu tamen poenitentis potest confessarius ex aliqua causa rationabili, & propter ipsius poenitentis maiorem vtilitatem peccatũ illius in confessione auditum alteri declarare, vt docet S. Thomas, & cum eo cõmuniter Theologi, vt videre est apud Isambertum disp. 23. art. 6. qui tamen art. sequenti rectè admonet, consensum illum poenitentis debere esse plenè voluntarium, liberum, formalẽ, & expressum; nec sufficere tacitũ seu virtualẽ, aut interpretatiuũ. In 4. dist 21 q. 3. a. 2

Quæres, an etiam poenitens ad sigillum teneatur respectu eorum, quæ confessarius in huius Sacramenti administratione ipsi vel dixit vel iniunxit. Communis Theologorũ responsio est negãs vt docẽt, Major, Sotus, & alij apud Suarẽ: canones siquidem sigilli obligationẽ præcipiẽtes nullã poenitentis faciunt mentionẽ. Quamuis autẽ sigillo Sacramentali non obligetur, lege tamen naturali tenetur ad secretum seruandum, quando ex illius reuelatione aliquod damnũ in ipsum confessarium deriuaretur; aut, quamuis nullum inde ipsi immineret damnum, aliquid tamen contra eius voluntatem in illius secreti manifestatione sine vlla rationabili causa fieret. Quòd si cõfessarius eo impietatis delaberetur, vt in ipso Poenitentiæ tribunali poenitentem ad peccatum aliquod sollicitaret, tũc posset poenitens illum ad superiores deferre; imò aliquando teneretur: si nimirum ex silentio suo plurium aliorum ruinam sequi videret, quos ipse confessarius ad peccandum induceret. disp. 33 sect. 4.

SECTIO XXI.

In quibus casibus confessio nulla sit, & ideo iteranda.

EX ante dictis facilè colligi potest quænam ad confessionis Sacramentalis & subsequentis absolutionis validitatem necessariò requiratur tam ex parte poenitentis quàm ipsius confessarij; quorum si vel vnum desit, confessio illa & absolutio irrita sit, atq; adeò iteranda. Quæ quidé maioris facilitatis gratia breuiter hic subijciem⁹.

Atque in primis ex parte poenitentis quinque præsertim requiruntur. Primum est, vt diligentiam rationabilem & sufficientem adhibeat in discutienda conscientia, præsertim quando ad Poenitentiæ tribunal rariùs accedit, & se alicuius peccati mortalis reum esse deprehendit aut dubitat: vnde si in illa discussione ita negligens sit, vt ex inde sequatur obliuio peccati alicuius mortalis, quod sibi in memoriam facilè reducere potuisset ac debuisset, tunc confessio nulla erit, & proinde iteranda.

Secundum est, vt poenitens veram de peccatis commissis contritionem aut saltem attritionem actualem concipiat, idque ante confessionem, aut in ipsa confessione, aut saltem ante absolutionem; prout superiùs à nobis explicatum est: quæ quidem actualis contritio vel attritio, si desit, confessio irrita erit, & proinde iteranda.

Tertium est, vt firmum concipiat propositum non ampliùs peccata illa committendi de quibus se accusat, idque vel actuale vel saltem virtuale, vt suprà declaratum est: quod etiam intelligi debet, quando quis de solis venialibus confitetur; si enim nullum nequidem virtuale propositum haberet pro viribus peccata illa deuitandi, obicem huius Sacramenti effectui poneret: & quamuis, si sola peccata venialia confessus fuisset, non teneretur eadem iterùm in confessione declarare; teneretur tamen de

propositi illius defectu & indigna Sacramentalis absolutionis perceptione se denuò in Poenitentiæ tribunali accusare.

Quartum est, vt poenitens omnia peccata mortalia etiam purè interna, quæ post diligens examen memoriæ occurrunt, eorumque numerum & circumstantias speciem immutantes aut notabiliter aggrauantes, quando illas vt tales agnoscit, vel de iis à confessario interrogatur, in confessione explicet: vnde si scienter & datâ operâ peccatum aliquod mortale omittat, aut peccatorum à se commissorum numerum vel circumstantiam aliquam necessariò declarãdam reticeat, confessio nulla erit, tenebiturque non modò peccatum illud scienter omissum, sed & omnia alia & singula mortalia in illa confessione explicata iterùm clauibus Ecclesiæ subijcere; imò & omnes confessiones subsequentes iterare, in quibus confessionis illius sacrilegæ sibi conscius, eius defectum supplere non curauerit: si tamen eidem Sacerdoti confiteretur, & ille saltem in genere peccatorum ipsius pœnitentis sibi declaratorum recordaretur; tunc pœnitenti sufficeret omissum peccatum declarare, & se de illarum confessionum defectibus accusare.

Quintum denique, vt satisfactionem rationabilem à confessario sibi iniunctam ex animo acceptet, & suo tempore adimplere proponat: si enim nullam omninò satisfactionem acceptare vellet, absolutionis recipiendæ capax non esset.

Ex parte autem confessarij ad validitatem huius Sacramenti tria requiruntur, quorum si vel vnum desit, Sacramentum etiam irritum erit. Primum est debita verborum formæ seu absolutionis prolatio; quod attendere maximè debent illi, qui Poenitẽtiæ administrandæ frequẽter incumbunt, vt non ex quodam vsu & consuetudine, neque nimis festinanter, sed distinctè Sacramentalis absolutionis verba proferant; aliàs propter vel vnicam syllabam omissam graue sacrilegium incurrere posset confessarius, ipsumque poenitentem licet ritè dispositum hu-

ius Sacramenti effectu priuare.

Secundum est debita intentio actualis aut saltem virtualis, vt suprà cap. 1. explicatum est: hac siquidem deficiente eius absolutio, quamuis ore prolata, nulla & irrita foret. Idcircò consultissimum est, vt Sacerdos hoc Sacramentum administraturus, priùs mentem in Deum eleuet, & intentionem suam pro hoc Sacramento debitè omnibus poenitentibus eius tribunali adstantibus administrando dirigat; eamque quantum poterit, quoties absolutio cuique illorum conferenda erit, renouet.

Tertium denique est legitima potestas & iurisdictio siue ordinaria siue delegata cum debita Episcopi approbatione; non enim est maior defectus quàm potestatis, qua deficiente *nullius momenti erit absolutio*, vt loquitur Concilium Trid. (sess. 14. cap. 7.) ac proinde irrita & nulla: quare attendere maximè debet confessarius, an potestatem sufficientem habeat, an poenitens eius iurisdictioni subsit, an peccatum aliquod reseruatum commiserit, vel censuram incurrerit, à qua illum absoluere non possit: quo tamen in casu non statim poenitentem à se abijcere, sed benignè ac misericorditer deberet illum monere & excitare, vt ad superiorem recurrat: imò interdum præstaret, vt ipse confessarius ex charitate in se susciperet onus adeundi superiorem, & facultatem illum absoluendi postularet, vt sic ipse poenitens majori animo satisfactionem iniunctam adimpleret, & remedia peccatis in futurum deuitandis apta & à confessario proposita libentiùs amplecteretur.

SECTIO XXII.

Quid sit satisfactio Sacramentalis.

SATISFACTIONIS nomine intelligitur actio illa, qua is qui alterum læsit, tantum

facit, quantum satis est ad iniuriam compensandam; vel quantum is qui læsus est, iuste exigit, vt docet Bellarminus. Lib. 4 de Poe. cap. 1.

Quamuis autem nullus homo (vt in priori huius operis parte tract. 5. & 6. dictum est) possit Deo pro peccatis suis satisfacere, nisi cōdonatio aliqua gratuita interueniat ex parte ipsius Dei; supposito tamen gratiæ dono per Christi Domini merita collato, certum est satisfactionem aliquam Deo exhiberi posse ab homine, eiusque opera quædam esse satisfactoria, vt ex infrà dicendis patebit.

Est autem hæc satisfactio duplex: alia siquidem extra Sacramentum fit, alia Pœnitentiæ Sacramēto coniūgitur, estq; illius pars integrās, vt supra dictum est; quæ quidem, quoniam non solùm ex opere operantis, sed etiam ex opere operato sortitur effectum suum, ideò perfectior est & maiorem vim habet.

Rursùs hæc satisfactio Sacramentalis duplex distingui potest: vna minùs propriè dicta, quę reperitur in ipsa contritione & confessione alijsque pœnitentis actibus, qui absolutionem antecedunt; per illos enim actus satisfactionem aliquam Deo exhiberi docuit S. Thomas in 4. dist. 16. vbi dicit quod, *Pœna, quam pœnitens patitur in contritione & in confessione, in partem satisfactionis addit:* quod olim etiam docuerat author libri de vera & falsa poenitentia cap. 10. vbi de confessione Sacramentali loquens, *Multum*, inquit, *satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans, nihil eorum quæ commisit, nuncio Dei denegauit.* Certè non pauci sunt, qui pudorem illum in quorumdam peccatorum confessione subeundum, multis iejuniis, orationibus & eleemosynis vellent redimere. Hi autem actus, quatenùs ab homine peccatore eliciuntur, nonnisi impropriè dicuntur satisfactorij; cùm neque pro culpa, neq; pro poena æterna peccato nondùm remisso debita, aut vlla illius parte per illos satisfiat; sed conuenientiùs tantùm disponatur poenitens ad iustificationis gratiam vberiùs & certiùs in q. 1. ar. 1. p. 1.

Poenitentiæ Sacramento recipiendam.

Altera est satisfactio Sacramentalis propriè dicta, quæ consistit in pijs quibusdam operibus à confessario iniunctis, quibus poenitens pro poena temporali peccato quoad maculam remisso debita Deo satisfacit; quod expressè docuit Concilium Trid. sess. 6. cap. 14. vbi de satisfactione Sacramentali loquens dicit, illam Deo exhiberi, *Non quidem pro poena æterna, quæ vel Sacramento, vel Sacramenti voto vnà cum culpa remittitur; sed pro poena temporali, quæ (vt sacræ litteræ docent) non tota semper, vt in Baptismo fit, dimittitur.*

Hæc autem vera & propriè dicta satisfactio vocatur; quia per illam pro poena illa temporali peccato quoad maculam remisso debita verè & propriè Deo satisfit. Quod vt euidentiùs constet, duo breuiter hic explicanda sunt. Primum est, vtrum remissâ per absolutionem Sacramentalem peccati culpâ remaneat aliquando poena aliqua temporalis luenda: Secundum est, vtrum per aliqua bona opera in statu gratiæ facta pro poena illa temporali satisfieri Deo possit. Vtrũque negant hæretici huius temporis; vtrumque tamen catholica veritas affirmat, quæ quoad priorem partem probatur, & simul oppositus error refellitur.

Primò ex scriptura 2. Reg. 12. vbi refertur Dauidi de peccato suo perfectè poenitenti Deũ illius culpam condonasse (vt hunc locum explicat S. Ambrosius in priore Dauidis apolog. cap. 2.) & tamen cum temporali poena, morte scilicet filij, ob peccatum illud, quamuis remissum, plecti voluisse.

Secundò ex Concilio Trid. loco suprà citato & præterea sess. 14. cap. 8. vbi declarat *falsum omnino esse & à verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquam remitti, quin vniuersa etiam poena condonetur.*

Tertiò ex S. Augustino in Psal. 50. *Veritatem*, inquit, *dilexisti; hoc est impunita peccata eorum, etiam quibus ignoscis, non dimisisti: sic prorogasti mi-*

fericordiam, vt seruares & veritatem. Item ex S. Gregorio lib. 9. moral. cap. 27. vbi dicit Dauidem, *Punitum fuisse ob peccatum præteritum quamuis remissum: quia Dominus delictum sine vltione non deserit.*

Quartò ex iis quæ ad probandam veritatem Purgatorij suo loco infrà proferentur.

Secunda pars eiusdem catholicæ veritatis; nimirùm quod per bona quædam opera in statu gratiæ facta pro pœna illa temporali aut aliqua eius parte Deo satisfieri possit, probatur.

Primò ex Scriptura: Tob. 4. *Eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat;* Vbi loquitur Tobias senior de eleemosyna à filio in statu gratiæ facienda, vt ex ipso contextu patet; quam tamẽ dicit à peccato, id est à pœna peccati, liberare.

Secundò ex Concilio Trid. sess. 14. can. 13. vbi profert anathema in eum qui dixerit, *Pro peccatis, quoad pœnam temporalem, minimè Deo per Christi merita satisfieri pœnis ab eo inflictis & patienter tolleratis, vel à Sacerdote iniunctis, aut sponte susceptis, vt ieiuniis, orationibus, eleemosynis, aut aliis etiam pietatis operibus.*

Tertiò ex S. Cypriano lib. 3. Epist. 10. vbi dicit, *Peccatores Deo Patri misericordi prec bus & operibus suis satisfacere posse:* & S. Ambrosio lib. 2. de Helia & ieiunio cap. 22. vbi dicit, *Nos habere plura subsidia, quibus peccata redimamus: pecuniam habes, redime peccatum tuum.*

Quòd verò illis & similibus locis loquantur SS. Patres de redimendis peccatis quoad culpam iam remissis, rectè colligit Gamachæus ex eo quòd, quamdiù homo hæret in statu peccati mortalis, nihil ad redemptionem peccati quibusuis operibus suis conferre possit; Vnde Concilium Trid. dicit, *Omnem satisfactionem, quam pro peccatis nostris exoluimus, esse per Iesum Christum, &c. in quo viuimus, in quo meremur, in quo satisfacimus facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, &c.* vbi monet Gamachæus notandas esse has voces: *Per Christum,* & : *in quo viuimus;* iis enim apertè significatur satisfactionem

cap. 23. de satisf. Pœnit. sess. 14. cap. 8.

& etiam cap. *Omnis vtriusque* de pœnit. & remiss. depositionis pœna & detrusionis in arctum monasteriũ decernitur in huius sigilli violatorẽ.

Hæc autem tam stricta sigilli seruandi obligatio (vt fusè probat Isambertus) oritur tum ex iure naturali, quo tenemur sub secreto nobis commissa celare; tum ex virtute iustitiæ, quæ vetat proximi famam lædere; tum ex virtute religionis, quæ reuerentiam Sacramento Pœnitentiæ debitam seruare iubet; tum maximè ex ipso iure diuino positiuo: quia (vt rectè argumentatur Gamachæus) eo ipso quo Christus Dominus pœnitentem obligauit ad integram omnium peccatorum suorum confessionem Sacerdoti faciendam, censetur etiam ipsum Sacerdotem obligasse ad secretum inuiolabiliter seruandum; aliàs confessiò maximè odiosa fieret, nullaque ex ea oriretur pax & conscientiæ serenitas (quæ tamen sunt præcipui Pœnitentiæ fructus, vt à Concilio Trid. dictum est) sed potiùs inquietudo mentis in ipso pœnitente ac timor continuus, ne confessarius ad declaranda peccata, quæ per eius confessionem nouit, ratione aliqua inducatur. Imò si confessarius licitè posset peccata aliqua sibi confessa reuelare, non teneretur pœnitens ea ipsi in confessione declarare: cùm ex institutione Christi Domini (vt suprà dictum est) nonnisi ad confessionem secretam obligetur; quæ tamen secreta non foret, si Sacerdoti peccata per eam cognita euulgare liceret. Vnde patet tantùm abesse, vt hæc obligatio sigilli in quocunque casu seruandi bono publico obstet, quin potiùs maximè ad illud conferat: supponamus enim perditum aliquem hominem moliri proditionem aut simile quidpiã facinus in reipublicæ perniciem; si credat confessarium teneri vel posse licitè peccatum illud suum reuelare, nunquam hoc illi in confessione declarabit; neque enim ad id obligabitur; & sic in peruersa voluntate perseuerabit: vbi econtrà, si de confessionis sigillo inuiolabiliter seruando securus existeret, pondus conscientiæ

disp. 23 art. 1.

c. 22. de Pœnit.

sess. 14 cap. 3.

ſuæ in eius ſinum libentiùs exoneraret, piiſque illius monitis ac conſilijs ab impio illo facinore deterreri poſſet.

Dicendum 2. hanc ſigilli ſeruandi obligationem ſequi ex quauis confeſſione Sacramentali, licet abſolutio,ſiue ex defectu poteſtatis in confeſſario, aut diſpoſitionis in pœnitente, ſiue ex alia quacunque cauſâ non conferatur; dummodo poenitens eo animo faciat confeſſionem illam, vt peccata ſua Eccleſiæ clauibus ſubijciat. Ita S. Thomas, cui ſubſcribunt S. Bonauentura, Richardus, Gabriel, Sotus, & alij, quos refert & ſequitur Gamachæus ſuprà. Si verò confeſſio non fiat animo ſubijciendi peccata clauibus Eccleſiæ, ſed v. g. alliciendi confeſſarium ad aliquod peccatum, aut ei illudendi, ex tali confeſſione nulla oritur ſigilli ſeruandi obligatio, vt docent Adrianus, Alenſis, Viualdus, Syluester, & alij apud eumdem Gamachæum: qui tamen rectè monet Sacerdotem in eo caſu non debere leuiter & ſine graui causâ ea, quæ per eiuſmodi confeſſionem nouit, declarare, ne inde ſcandalum oriatur; ſed adhibito prudentis alicuius viri cōſilio id facere, quod magis expedire videbitur.

in 4. diſt. 21. q. 3. a. 1. cap. 22.

Eſt autem obſeruandum in citato decreto Concilij Lateran. dici, *Confeſſarium omninò cauere debere, ne verbo aut ſigno aut alio quouis modo prodat peccatorem*; quæ verba diligenter à quolibet confeſſario perpendenda ſunt, non modò ne ex verbis ſuis licet generatim dictis, aut quibuſcunque ſignis vel nutibus; ſed etiam ne ex poenitentiâ aliquâ & ſatisfactione pro peccatis occultis minùs conſideratè impoſitâ, alij conijcere poſſint poenitentem hoc vel illud peccatum ſpeciatim, aut generatim graue aliquod delictum perpetraſſe. Imò tanta huic confeſſionis ſigillo debetur reuerentia, vt ne quidem cum ipſo poenitente extra confeſſionem loqui liceat de peccatis aut negotiis eius per ſolam confeſſionem cognitis; niſi ipſemet poenitens de iis confeſſarium interroget. Quod ſi confeſſarius aliquid in confeſſione omiſit quod poeni-

tenti indicare debeat, v. g. restitutionem aliquã faciendam, id supplere debet, non ex abrupto, sed prudenter ac priuatim, & petitâ priùs ab ipso poenitente veniâ: quæ omnia fusè explicat Gamachæus suprà, vbi insuper addit nec ipsum Sacerdotem posse vti notitia per confessionem Sacramentalem acquisita ad suam aut aliorum directionem, vel ad arcendum aliquod malum; si ex isto vsu & applicatione sequatur fractio sigilli, aut probabile fractionis periculum: si tamen nihil tale impendeat, & prudenter se gerat confessarius, ita vt omnem remoueat temerati Sacramenti suspicionem, potest tunc eamdem notitiam ad pios vsus conuertere; præsertimque ad malum aliquod impediendum.

Dicendum 3. sub sigillo confessionis cadere, primò omnia & singula peccata mortalia siue poenitentis siue complicis, tam in particulari quàm in generali; omnia etiam peccata venialia in particulari, eorumque circumstantias quæ nonnisi per confessionem cognoscuntur: item ea omnia, quæ licet peccata non sint, talem nihilominùs cum peccatis in confessione declaratis, connexionem habent, vt de illis cognitionem aut suspicionem ingenerare possint. Ita ex S. Thomæ & aliorum Theologorum communi doctrina Isambertus disp. 23. art. 4. vbi adiungit etiam defectus siue naturales siue acquisitos ipsius poenitentis, qui non aliter quàm per confessionem innotescunt, sub illius sigillum cadere; aliàs odiosa redderetur confessio & poenitenti probrosa, si defectus eiusmodi per illam cognitos manifestare liceret: opera verò bona & virtutes ipsius poenitentis sub illius sigillum propriè non cadunt, quamuis aliundè confessarius iuxta intentionem poenitentis secretum ipsi seruare teneatur.

Dicendum 4. non modò confessarium, sed etiam interpretem, si fortè poenitens aliquem ad explicanda peccata adhibuerit: alios denique omnes, qui quocunque modo licito vel illicito, siue data opera, siue casu fortuito peccata illa co-

gnouerunt, quæ per ſolam confeſſionem Sacramentalem innotuerunt, pari obligatione ſigilli ſeruandi teneri. Ita docet S. Thomas, Paludanus, Scotus, Medina; Syluester, Nauarrus, & alij apud Laymannum. Ratio eſt; quia ſecundùm regulam iuris, res ad quemcunque perueniat, cum onere ſuo tranſit, vt habetur cap. *Paſtoralis*, de decimis: ac proinde ad quoſcunque peccatorum alienorum notitia per ſolam confeſſionem perueniat, ad illos etiam ſeruandi ſigilli eadem obligatio tranſibit.

De conſenſu tamen poenitentis poteſt confeſſarius ex aliqua cauſa rationabili, & propter ipſius poenitentis maiorem vtilitatem peccatũ illius in confeſſione auditum alteri declarare, vt docet S. Thomas, & cum eo cõmuniter Theologi, vt videre eſt apud Iſambertum diſp. 23. art. 6. qui tamen art. ſequenti rectè admonet, conſenſum illum poenitentis debere eſſe plenè voluntarium, liberum, formalẽ, & expreſſum; nec ſufficere tacitũ ſeu virtualẽ, aut interpretatiuũ. In 4. diſt 21 q. 3. a. 2

Quæres, an etiam poenitens ad ſigillum teneatur reſpectu eorum, quæ confeſſarius in huius Sacramenti adminiſtratione ipſi vel dixit vel iniunxit. Communis Theologorũ reſponſio eſt negãs vt docẽt, Major, Sotus, & alij apud Suarẽ: canones ſiquidem ſigilli obligationẽ præcipiẽtes nullã poenitentis faciunt mentionẽ. Quamuis autẽ ſigillo Sacramentali non obligetur, lege tamen naturali tenetur ad ſecretum ſeruandum, quando ex illius reuelatione aliquod damnũ in ipſum confeſſarium deriuaretur; aut, quamuis nullum inde ipſi immineret damnum, aliquid tamen contra eius voluntatem in illius ſecreti manifeſtatione ſine vlla rationabili cauſa fieret. Quòd ſi cõfeſſarius eo impietatis delaberetur, vt in ipſo Poenitentiæ tribunali poenitentem ad peccatum aliquod ſollicitaret, tũc poſſet poenitens illum ad ſuperiores deferre; imò aliquando teneretur: ſi nimirum ex ſilentio ſuo plurium aliorum ruinam ſequi videret, quos ipſe confeſſarius ad peccandum induceret. diſp. 33 ſect. 4.

SECTIO XXI.

In quibus casibus confessio nulla sit, & ideo iteranda.

EX ante dictis facilè colligi potest quænam ad confessionis Sacramentalis & subsequentis absolutionis validitatem necessariò requiratur tam ex parte poenitentis quàm ipsius confessarij; quorum si vel vnum desit, confessio illa & absolutio irrita sit, atq; adeò iteranda. Quæ quidē maioris facilitatis gratia breuiter hic subijciem⁹.

Atque in primis ex parte poenitentis quinque præsertim requiruntur. Primum est, vt diligentiam rationabilem & sufficientem adhibeat in discutienda conscientia, præsertim quando ad Poenitentiæ tribunal rariùs accedit, & se alicuius peccati mortalis reum esse deprehendit aut dubitat: vnde si in illa discussione ita negligens sit, vt ex inde sequatur obliuio peccati alicuius mortalis, quod sibi in memoriam facilè reducere potuisset ac debuisset, tunc confessio nulla erit, & proinde iteranda.

Secundum est, vt poenitens veram de peccatis commissis contritionem aut saltem attritionem actualem concipiat, idque ante confessionem, aut in ipsa confessione, aut saltem ante absolutionem; prout superiùs à nobis explicatum est: quæ quidem actualis contritio vel attritio, si desit, confessio irrita erit, & proinde iteranda.

Tertium est, vt firmum concipiat propositum non ampliùs peccata illa committendi de quibus se accusat, idque vel actuale vel saltem virtuale, vt suprà declaratum est: quod etiam intelligi debet, quando quis de solis venialibus confitetur; si enim nullum nequidem virtuale propositum haberet pro viribus peccata illa deuitandi, obicem huius Sacramenti effectui poneret: & quamuis, si sola peccata venialia confessus fuisset, non teneretur eadem iterùm in confessione declarare; teneretur tamen de

propositi illius defectu & indigna Sacramentalis absolutionis perceptione se denuò in Poenitentiæ tribunali accusare.

Quartum est, vt poenitens omnia peccata mortalia etiam purè interna, quæ post diligens examen memoriæ occurrunt, eorumque numerum & circumstantias speciem immutantes aut notabiliter aggrauantes, quando illas vt tales agnoscit, vel de iis à confessario interrogatur, in confessione explicet: vnde si scienter & datâ operâ peccatum aliquod mortale omittat, aut peccatorum à se commissorum numerum vel circumstantiam aliquam necessariò declarãdam reticeat, confessio nulla erit, tenebiturque non modò peccatum illud scienter omissum, sed & omnia alia & singula mortalia in illa confessione explicata iterùm clauibus Ecclesiæ subijcere; imò & omnes confessiones subsequentes iterare, in quibus confessionis illius sacrilegæ sibi conscius, eius defectum supplere non curanerit: si tamen eidem Sacerdoti confiteretur, & ille saltem in genere peccatorum ipsius pœnitentis sibi declaratorum recordaretur; tunc pœnitenti sufficeret omissum peccatum declarare, & se de illarum confessionum defectibus accusare.

Quintum denique, vt satisfactionem rationabilem à confessario sibi iniunctam ex animo acceptet, & suo tempore adimplere proponat: si enim nullam omninò satisfactionem acceptare vellet, absolutionis recipiendæ capax non esset.

Ex parte autem confessarij ad validitatem huius Sacramenti tria requiruntur, quorum si vel vnum desit, Sacramentum etiam irritum erit. Primum est debita verborum formæ seu absolutionis prolatio; quod attendere maximè debent illi, qui Poenitẽtiæ administrandæ frequẽter incumbunt, vt non ex quodam vsu & consuetudine, neque nimis festinanter, sed distinctè Sacramentalis absolutionis verba proferant; aliàs propter vel vnicam syllabam omissam graue sacrilegium incurrere posset confessarius, ipsumque poenitentem licet ritè dispositum hu-

ius Sacramenti effectu priuare.

Secundum est debita intentio actualis aut saltem virtualis, vt suprà cap. 1. explicatum est: hac siquidem deficiente eius absolutio, quamuis ore prolata, nulla & irrita foret. Idcircò consultissimum est, vt Sacerdos hoc Sacramentum administraturus, priùs mentem in Deum eleuet, & intentionem suam pro hoc Sacramento debitè omnibus poenitentibus eius tribunali adstantibus administrando dirigat; eamque quantum poterit, quoties absolutio cuique illorum conferenda erit, renouet.

Tertium denique est legitima potestas & iurisdictio siue ordinaria siue delegata cum debita Episcopi approbatione; non enim est maior defectus quàm potestatis, qua deficiente *nullius momenti erit absolutio.*, vt loquitur Concilium Trid. (sess. 14 cap. 7.) ac proinde irrita & nulla: quare attendere maximè debet confessarius, an potestatem sufficientem habeat, an poenitens eius iurisdictioni subsit, an peccatum aliquod reseruatum commiserit, vel censuram incurrerit, à qua illum absoluere non possit: quo tamen in casu non statim poenitentem à se abijcere, sed benignè ac misericorditer deberet illum monere & excitare, vt ad superiorem recurrat: imò interdum præstaret, vt ipse confessarius ex charitate in se susciperet onus adeundi superiorem, & facultatem illum absoluendi postularet, vt sic ipse poenitens majori animo satisfactionem iniunctam adimpleret, & remedia peccatis in futurum deuitandis apta & à confessario proposita libentiùs amplecteretur.

SECTIO XXII.

Quid sit satisfactio Sacramentalis.

SATISFACTIONIS nomine intelligitur actio illa, qua is qui alterum læsit, tantum

facit, quantum satis est ad injuriam compensandam; vel quantum is qui læsus est, iustè exigit, vt docet Bellarminus. Lib. 4 de Poe. cap. 1.

Quamuis autem nullus homo (vt in priori huius operis parte tract. 5. & 6. dictum est) possit Deo pro peccatis suis satisfacere, nisi cōdonatio aliqua gratuita interueniat ex parte ipsius Dei; supposito tamen gratiæ dono per Christi Domini merita collato, certum est satisfactionem aliquam Deo exhiberi posse ab homine, eiusque opera quædam esse satisfactoria, vt ex infrà dicendis patebit.

Est autem hæc satisfactio duplex: alia siquidem extra Sacramentum fit, alia Pœnitentiæ Sacramēto coniūgitur, estq; illius pars integrās, vt supra dictum est; quæ quidem, quoniam non solùm ex opere operantis, sed etiam ex opere operato sortitur effectum suum, ideò perfectior est & maiorem vim habet.

Rursùs hæc satisfactio Sacramentalis duplex distingui potest: vna minùs propriè dicta, quę reperitur in ipsa contritione & confessione alijsque pœnitentis actibus, qui absolutionem antecedunt; per illos enim actus satisfactionem aliquam Deo exhiberi docuit S. Thomas in 4. dist. 16. vbi dicit quod, *Pœna, quam pœnitens patitur in contritione & in confessione, in partem satisfactionis cadit:* quod olim etiam docuerat author libri de vera & falsa poenitentia cap. 10. vbi de confessione Sacramentali loquens, *Multum,* inquit, *satisfactionis obtulit, qui erubescentia dominans, nihil eorum quæ commisit, nuncio Dei denegauit.* Certè non pauci sunt, qui pudorem illum in quorumdam peccatorum confessione subeundum, multis iejuniis, orationibus & eleemosynis vellent redimere. Hi autem actus, quatenùs ab homine peccatore eliciuntur, nonnisi impropriè dicuntur satisfactorij; cùm neque pro culpa, neq; pro poena æterna peccato nondùm remisso debita, aut vlla illius parte per illos satisfiat; sed conuenientiùs tantùm disponatur poenitens ad iustificationis gratiam vberiùs & certiùs in q. 1. ar. 1. p. 1.

sericordiam, vt seruares & veritatem. Item ex S. Gregorio lib. 9. moral.cap. 27. vbi dicit Dauidem, *Punitum fuisse ob peccatum præteritum quamuis remissum: quia Dominus delictum sine vltione non deserit.*

Quartò ex iis quæ ad probandam veritatem Purgatorij suo loco infrà proferentur.

Secunda pars eiusdem catholicæ veritatis; nimirùm quod per bona quædam opera in statu gratiæ facta pro pœna illa temporali aut aliqua eius parte Deo satisfieri possit, probatur.

Primò ex Scriptura: Tob. 4. *Eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat*; Vbi loquitur Tobias senior de eleemosyna à filio in statu gratiæ facienda, vt ex ipso contextu patet; quam tamē dicit à peccato, id est à pœna peccati, liberare.

Secundò ex Concilio Trid. sess. 14. can. 13. vbi profert anathema in eum qui dixerit, *Pro peccatis, quoad pœnam temporalem, minimè Deo per Christi merita satisfieri pœnis ab eo inflictis & patienter tolleratis, vel à Sacerdote iniunctis, aut sponte susceptis, vt ieiuniis, orationibus, eleemosynis, aut aliis etiam pietatis operibus.*

Tertiò ex S. Cypriano lib. 3. Epist. 10. vbi dicit, *Peccatores Deo Patri misericordi precibus & operibus suis satisfacere posse*: & S. Ambrosio lib. 2. de Helia & ieiunio cap. 22. vbi dicit, *Nos habere plura subsidia, quibus peccata redimamus: pecuniam habes, redime peccatum tuum.*

Quòd verò illis & similibus locis loquantur SS. Patres de redimendis peccatis quoad culpam iam remissis, rectè colligit Gamachæus ex eo quòd, quamdiù homo hæret in statu peccati mortalis, nihil ad redemptionem peccati quibusuis operibus suis conferre possit; Vnde Concilium Trid. dicit, *Omnem satisfactionem, quam pro peccatis nostris exsoluimus, esse per Iesum Christum, &c. in quo viuimus, in quo meremur, in quo satisfacimus facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, &c.* vbi monet Gamachæus notandas esse has voces: *Per Christum*, &: *in quo viuimus*; iis enim apertè significatur satisfactionem

cap. 23. de satisf. Pœnit. sess. 14 cap. 8.

ſupponere gratiæ vitam,& vnionem cum Chriſto per ipſam gratiam ſanctificantem.

Obijciunt hæretici 1. S. Pet. 1. dici, *Nos redemptos eſſe, non corruptibilibus auro vel argento, ſed pretioſo ſanguine Chriſti*; Vnde ſequitur ſola virtute ſatisfactoria paſſionis Chriſti, non verò eleemoſynis aut aliis operibus peccata noſtra, aut pœnas illis debitas poſſe redimi.

Reſpondetur veriſſimum eſſe nos ſola virtute meritorum Chriſti à peccatis, pœniſque illis debitis redemptos fuiſſe; quia Chriſtus ſolus condignam pro nobis ſatisfactionem Deo Patri obtulit, & merito ſuæ Paſſionis gratias omnes promeruit, ex quibus oritur vis omnis ſatisfactiua, ſicut & meritoria quæ operibus noſtris bonis ineſſe poteſt; vnde fit vt omnis ſatisfactio, quam pro peccatis noſtris exoluimus, ſit per Chriſtum Ieſum, & ex illo vim habeat, proindeque omnis gloriatio noſtra, non in nobis, ſed in ipſo Chriſto eſſe debeat.

SECTIO XXIII.

Quibus operibus Deo ſatisfieri poſſit.

TRES ſunt ſuper hac quæſtione Theologorum ſententiæ; quidam enim exiſtimant virtutem ſatisfactiuam ineſſe ſolis operibus, quæ non ſunt præcepti, ſed ſolùm conſilij: alij verò ſolis operibus bonis pœnalibus; id eſt moleſtiam aliquam & afflictionem inferentibus: alij denique omniū probabiliſſimè aſſerũt omnibus & quibuſcunque bonis operibus; æternæ gloriæ de condigno meritoriis, ab homine iuſto elicitis, pro pœna temporali peccato debita ſatisfieri Deo poſſe. Ita Scotus in 4. diſt. 15. qu. 1. Gabriel ibid. art. 1. Dominicus Sotus diſt. 19. quæſt. 2. art. 1. Henricus quodlibeto 8. quæſt. 4. Petrus de Ledeſma tract. de Sacramẽto Pœnit. cap. 22. quibus ſubſcribit Iſambertus diſp.

28. de Sacr. Pœn. art. 1. Præcipua illorum ratio hæc est, quòd opera illa, quæ sunt æternæ gloriæ de condigno meritoria, sunt etiam meritoria remotionis cuiuscunque impedimenti gloriæ illius consequendæ, cùm sit vtriusque par ratio; proindeque, cùm pœna temporalis peccato debita sit quoddam impedimentum illius consecutionis, sequitur quòd iustus per opera bona remotionem illius impedimenti merebitur; & ex consequenti opera illa erunt pro peccatis satisfactoria. Quod quamuis verum sit, nihilominùs fatendum est opera bona hominis iusti cæteris paribus eò magis esse satisfactoria, quo sunt magis pœnalia & afflictiua; quia, vt sic, maiorem ex natura rei aptitudinem habent ad pœnam redimendam.

Inter opera verò satisfactoria præsertim tria enumerantur à Concilio Trid. sess. 6. cap. 24. Ieiunium scilicet, oratio, & eleemosyna: vbi per ieiunium intelligit omnes & quascumque corporis afflictiones voluntariè susceptas; per orationem quoscũque religionis actus interiores aut exteriores in Dei cultum & honorem elicitos; per eleemosynam autem quæcunque charitatis & misericordiæ opera erga proximum exhibita ad miseriam seu necessitatem eius corporalem aut spiritualem subleuandam: & sess. 14. cap. 9. adjungit, *Tantam esse diuinæ munificentiæ largitatem, vt non solùm pœnis à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut Sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis; sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem per Christum Iesum satisfacere valeamus:* circa quæ flagella tamen & alia incommoda, quæ necessariò patimur, obseruandum est, nos pro eo solùm tempore satisfacere, quo illa patienter toleramus per actum positiuum patientiæ vel alterius virtutis; cùm satisfactionis virtus, non tam in passione & sufferentia, quàm in libera & virtuosa flagellorum illorum & incommodorum acceptatione consistat.

SECTIO XXIV.

Quo modo se gerere debeat confessarius in imponenda satisfactione.

SVPPONIMVS confessarium non modò posse sed etiam debere satisfactionem aliquã pœnitenti iniungere, vt constat tùm ex Concilio Lateran. cap. *Omnis vtriusque*, & ex Concilio Trid. sess. 14. cap. 8. tum etiam ex eo quòd tenetur confessarius id præstare, quod ex eius parte ad integritatem Sacramenti requiritur; pars autem integrans Sacramenti Pœnitentiæ est satisfactio; non quæcunque, sed illa solummodò quæ ex præcepto Sacerdotis imponitur, vt ex ante dictis constat, & habetur in Catechismo
part. 8. Rom. excipitur tamen quãdo pœnitẽs ita morti
cap. 5. proximus est, vt nihil supersit vitæ, nisi quantum satis est ad absolutionẽ recipiendam: tunc enim, sicut moribundus nullam pœnitentiam implere potest, sic confessarius nullam imponere tenetur: si tamen non ita morti vicinus sit, præstat semper aliquam vel leuissimam imponere, v. g. inuocationem nominis Iesu, deosculationẽ imaginis crucifixi, &c. Vt ea ratione Sacramentum habeat debitã integritatẽ, & infirmus fructũ aliquem ex illa satisfactione Sacramẽtali percipiat.

Hoc præsupposito, vt nouerit confessarius quomodò se in iniungendis pœnitentiis seu satisfactionibus gerere debeat, Concilij Trid. doctrina ipsi attentè consideranda est, præsertim sess. 14. cap. 8. vbi dicit, *Debere Sacerdotes Domini, quantum Spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate salutares & conuenientes satisfactiones iniungere, &c.*

Quæ quidem Concilij verba, si attentè considerentur & perpendantur, plurimum lucis cuilibet confessario afferre poterunt, vt hac in parte officio suo ritè fungatur.

Dicit igitur in primis, *Quantum Spiritus &*

prudentia suggesserit; vt ostendat Ecclesiam pro iniungendis satisfactionibus in foro interiori & secreto Pœnitentiæ, nullam certam regulam in particulari præscribere voluisse, sed id confessariis determinandum reliquisse: & quamuis olim plures canones pœnitentiales ad vigorem Ecclesiasticæ disciplinæ conseruandum sanctissimè ediderit, ac pro exigentia temporum, locorũ, & personarum variè commutauerit; illos tamen, cùm iam ab aliquibus sæculis in desuetudinem abierint, in vsum ob iustissimas causas reuocare noluisse; sed satisfactionem quidem priuatã & Sacramentalem, confessariorum discretioni & prudentiæ reliquisse; publicam autem ob publica peccata exoluendam, Episcoporum arbitrio permisisse, vt constat ex variis ipsius Concilij Trid. decretis, ac præsertim ex sess. 24. cap. 8. de reform. Vbi declarat Episcopum posse pœnitentiam publicam ob publica peccata impositam, in aliam secretam pœnitentiam commutare, quando ita magis expedire iudicauerit.

Dicit 2. *Pro qualitate criminum*; vt nouerit confessarius quid potissimùm attendere debeat in imponenda satisfactione, cuius mensuram ac modum non pro libito determinare debet, sed pro qualitate criminum, in quorum vindictam simul & medelam imponitur; ideoque peccatorum non modò numerum ac speciem, sed & alias circumstãtias debet perpendere, ex quibus illorum grauitas augeri vel minui potest, v.g. an ex infirmitate, ignorantiâ, vel malitiâ fuerint commissa; an ex repentino animi motu; an verò ex prauo aliquo & inueterato habitu ortum ducant: Vt iuxta diuinæ iustitiæ regulam, *Pro mensura delicti sit & plagarum modus*.

Dicit 3. *& Pœnitentium facultate*: non enim sola peccatorum grauitas aut leuitas, sed & ipsorum pœnitentium facultas consideranda est; quod Rituale Romanum optimè declarauit tit. de ordine administrandi Sacramentum Pœnitentiæ, vbi dicit in iniungendis satisfactioni-

officia; desidiosis, deuotionis studia: rarius autem vel serius confitentibus, vel in peccata facilè recidentibus vtilissimum fuerit consulere, vt sæpe, puta semel in mense vel certis diebus solemnibus confiteantur, & si expediat, communicent.

Aliud quoque extremum ipsi confessario deuitandum est, ne scilicet durum se & rigidum vltra quam satis est, pœnitenti exhibeat, illique acerbas nimis & molestas pœnitentias imponat, eo prætextu quòd conscientiam suam exonerare velit, nihil curans an ipse pœnitens eas adimpleat nec-ne: quod esset maximè à charitate alienum, & fini huius Sacramenti prorsus repugnaret; vnde sapientissimè monet Rituale Parisiense tit. de Sacramento Pœnitentiæ, vt confessarius satisfactione iniuncta interroget pœnitentem, *An possit, anne dubitet pœnitentiam sibi iniunctam peragere: alioquin eam immutet aut minuat.* Neque repudiandum est axioma Ioannis Gersonis part. 2. operum in regulis moralibus, vbi dicit, *Tutius esse cum parua pœnitentia, quæ sponte suscipitur & verisimiliter adimpletur, ducere confessos ad Purgatorium, quam cum magna non implenda præcipitare in infernum.* Certè multi graues Theologi, quibus subscribit Gammachæus, existimant confessarium aliquando pro satisfactione pœnitenti salubriter imponere posse opera etiam ab ipso aliàs debita & præcepto implenda, v.g. vt audiat missam singulis dominicis diebus & festiuis per annum, vt per totam quadragesimam ieiunet, &c. Obseruat præterea Laymannus ex S. Thoma & aliis doctoribus, aliquas esse causas, quarum intuitu confessarius legitimè possit satisfactionis imponendæ rigorem minuere, quales sunt, magnitudo contritionis, infirmitas corporis, imbecillitas animi, Iubilæi aut indulgentiarum tempus, aut similes. tract. 6. de Pœn. ca. 15.

Denique Concilium dicit satisfactiones esse debere *conuenientes* statui, conditioni, sexui, &c. Scilicet vt nihil in illis confessarius à pœnitente nisi iuxta prudentiæ regulas exigat; e.

g. vt filio familias non iniungat eleemosynas erogandas, operariis vel debilibus personis ieiunia, mulieribus peregrinationes, valdè occupatis multas preces; sed præcipuo studio confessarius cauere debet (vt rectè monent S. Antoninus, Nauarrus, & alij apud Laymannum supra) ne tales imponat satisfactiones, ex quibus alij v.g. maritus, parentes, vel domestici in suspicionem peccati alicuius in confessione declarati venire possint, aut ex quibus coniiciant graue aliquod peccatum à pœnitente commissum fuisse: quod etiam habetur in Rituali Romano suprà, vbi expresse prohibetur, ne vnquam pro peccatis occultis quantumuis grauibus manifesta imponatur Pœnitentia.

SECTIO XXV.

Quæ sit obligatio pœnitentis circa pœnitentiam acceptandam & adimplendam.

CERTVM est pœnitentem obligari ad acceptandam & adimplendam pœnitentiam sibi rationabiliter à confessario impositam, nec posse licitè illam repudiare, & satisfactionem in Purgatorio implendam reseruare. Ita enim docet S. Thomas, & post illum Sotus, Paludanus, Major, & alij plures, quos citat & sequitur Suares disp. 38. sect. 7. Ratio est; tum quia integritas Sacramenti à pœnitente seruanda id requirit; tum etiam quia potestas ligandi, quæ Sacerdotibus à Christo Domino concessa est, in eo præsertim consistit (vt declarat Concilium Trid. sess. 14. cap. 8. & can. 15.) quòd Sacerdotes ex iudiciaria quam habent potestate, ligare possint pœnitentes ad pœnam; ad quam profectò eos ligare non possent, si ad satisfactionem implendam non possent eos obligare.

in 4. disp. 18. q. 1. a. 1. q. 3.

Vnde sequitur illum peccare, qui pœnitentiam rationabiliter impositam acceptare non

vult, aut acceptatam implere non curat; mortaliter quidem, si pœnitentia illa sit grauis; venialiter tantùm, si leuis sit: vt docet Valentia quæst. 4. de Pœnit pu. 4. Imò Suares suprà existimat pœnitētiæ cuiuscunque ob venialia peccata impositæ omissionem, si contemptus absit, esse tantùm venialem. Si tamen confessarius nimis duram aut difficilem pœnitentiam imponat, poterit pœnitens ab eo postulare vt illam minuat aut mutet, cui tunc confessarius, quantùm licitè potest, annuere debet, vt docet Nauarrus; ne scilicet confessionis & Pœnitentiæ iugum nimis onerosum & exosum reddatur: quod si confessarius nolet minuere vel mutare, poterit pœnitens, antequàm recipiat absolutionem, petitâ humiliter veniâ Sacerdotem alterum adire, eique peccata omnia rursus confiteri, & ab eo pœnitentiam mitiorem & à se faciliùs implendam acceptare, vt docet Suares suprà. Imo si pœnitentiam quam acceptauit, implere non nisi cum maxima difficultate possit, poterit confessarius, qui eam imposuit, aut quiuis alius etiam illo inferior, audita iterùm confessione peccatorum pœnitentiam illam ex causa aliqua iusta & rationabili mutare. Ita Syluester, Henriques, Suares, Valentia, & alij, quos citat & sequitur Laymannus tract. 6. de Sacram. Pœnit. cap. 15. qui etiam ibidem subdit, probabilem & in praxi tutam esse eorum sententiam, qui asserunt alterum confessarium ex causa aliqua iusta pœnitentiam mutare posse, etiam non audita confessione peccatorum ob quæ imposita fuerat: sic enim docent Viualdus, Nauarrus, Victoria, Toletus, & alij quos ibidem citat.

ca.26. n.20.

Quæres quo tempore pœnitentia à confessario iniuncta impleri debeat. Respondetur cum distinctione: Vel enim illius implendæ tempus à confessario præfixum fuit, vel non: si primum, v.g. si certis diebus ieiunium seruandum iniunctum sit, tempore illo præfixo implendum est: si secundum, pœnitens, quàm primùm commo-

dè poterit, satisfactionem implere tenetur. Ita Suares loco citato, vbi docet illum mortaliter peccare, qui pœnitentiam grauem sine vlla rationabili causa tempore valdè diuturno ex sola desidia aut incuria differret.

Est autem hîc obiter obseruandum damnatam olim fuisse à Sixto Summo Pontifice in Bulla speciali data anno 1478. sententiam Petri de Osma, qui asserebat nonnisi peracta pœnitentia confitentes debere absolui: quam quidem sententiam falsam, scandalosam, & SS. Patrum decretis Apostolicisque constitutionibus contrariam & hæreticam declarauit, cuius Bullæ mentio fit in censura Facultatis Parisiensis data anno 1644. die 23. Iunij, in qua eamdem vt temerariam & hæreticam proscripsit.

APPENDIX.

De Indulgentiis & Purgatorio.

QVONIAM supra diximus posse confessarium injungendarum satisfactionum rigorem minuere occasione Indulgentiarum, pœnasque temporales peccatis quoad maculam remissis debitas, quibus in hac vita satisfactum minimè fuerit, post hanc vitam in Purgatorio esse luendas; vt vtrumque meliùs & certius intelligatur, Appendicem hunc de Indulgentiis & Purgatorio apposuimus, in quo, quid de vtroque secundùm Catholicæ fidei normam sentiendum sit, breuiter explicabimus.

PARAGRAPHVS I.

Quid sit, & quotuplex Indulgentia.

INDVLGENTIÆ nomen, secundùm communem & receptum Ecclesiæ vsum, significat pœnæ temporalis peccato quoad culpam remisso debitæ condonationem, quæ fit ab Ecclesia ex iusta aliqua & rationabili causa per applicationem satisfactionum Christi Domini, vt fusè docet & explicat Bellarminus. Quod vt Lib. euidentius fiat, duo nobis hîc breuiter demon- 1. de stranda sunt. Ind.

Primum est, extare in Ecclesia Thesaurum cap. 1. quemdam, vnde applicandæ fidelibus indulgen- & 2. tiæ proferuntur: qui Thesaurus constat in primis ex satisfactionibus ipsius Christi Domini quarum valor, cùm infinitus fuerit (vt ex dictis 1. part. tract. 5. constat) quantacunque fiat illarum applicatio, Thesaurus ille nunquam

exhauriri poteſt. Conſtat etiam ex ſatisfactionibus ſuperabundantibus ſanctorum, quorum aliquos certum eſt longè plura paſſos eſſe, quàm ob peccata commiſſa promeriti fuerint (quod de ſanctiſſima Virgine Deipara negare nemo poteſt, & de S. Ioanne Baptiſta multiſque aliis pietas facilè ſuadebit) quibus paſſionibus voluntariè ab iis & ex perfecta charitate acceptatis vis quædam inerat, non modò meritoria, cuius fructum in cœlo percipiunt, ſed etiam ſatisfactoria, quam licet ipſis minimè neceſſariam, (vt ſupponimus) aliis tamen maximè vtilem & ſalutarem eſſe poſſe Eccleſia ſemper agnouit, vt ex communione ſanctorum quam in Symbolo profitemur, aliiſque ſcripturæ locis fusè probat Iſambertus tract. 1. de Indulg. diſp. 1. art. 3. & Gammachæus diſp. vnica de Indulg. cap. 2. vbi etiam ex communi Doctorum ſententia variis argumentis oſtendunt iuſtum in hac vita non ſolùm pro ſuis, ſed etiam pro alterius iuſti peccatis, ob charitatis vnionem, Deo ſatisfacere poſſe.

Porrò has ſanctorum ſatisfactiones Chriſti Domini ſatisfactionibus coniungit Eccleſia, non vt vllum harum defectum ſuppleat, cùm perfectiſſimæ ſint; neque vt earumdem valori infinito quidquam ſuperaddat; ſed tum vt ipſius Chriſti virtutem in ſanctis eius veneretur, tum vt eorum perfectam cum Chriſto capite vnionem, & membrorum eiuſdem capitis in vtraque Eccleſia triumphante ac militante communionem demonſtret.

Secundum eſt, ſupradicti Theſauri diſpenſationem à Chriſto Domino Eccleſiæ creditam fuiſſe, vt habetur in extrauag. *Vnigenitus* de pœnit. & remiſſ. & in Concilio Trid. ſeſſ. 25. decr. de Indulg. Et probari poteſt tum ex illis Chriſti Domini verbis: *quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis*; quibus poteſtas generalis & ampliſſima conceditur vincula quæcunque ſoluendi, quibus à conſecutione ſalutis homines præpediri poſſint; tum

Matth. 16.

etiam ex continua & vniuersali praxi Ecclesiæ, quæ iam inde á tempore Apostolorum & consequentibus sæculis ad hæc vsque tempora perseuerauit : S. Paulus siquidem Indulgentiam Corinthio incestuoso pœnitenti concessit ad instantiam aliorum fidelium, qui pro illo intercesserant, vt docent S Thomas, & Theodoretus in commentariis super cap. 2. Epist. 2. ad Corinth. Similiter Indulgentias ad postulationem martyrum, qui in carceribus ob Christi confessionem detinebantur, pœnitentibus concessas fuisse constat ex variis testimoniis Tertulliani, S. Cypriani, & aliorum qui apud Bellarminum referuntur. De earumdem postea Indulgentiarum vsu mentio fit in Concilio Nicæno I can. II. Ancyrano can. 5. Laodiceno can. 2. & aliis passim vsque ad Gregorium magnum, á cuius temporibus vsus Indulgentiarum notior adhuc & frequentior in vniuersa Ecclesia fuit, vt fuse ostendit idem Bellarminus suprá. cap. 3.

Ex quibus constat quám falsò & temerariè hodierni hæretici Indulgentias ab Ecclesia concedi posse denegent, quorum error vel eo solo nomine proscribi deberet, quòd non alios patronos agnoscat quám Valdenses, qui primi Indulgentias impugnarunt, vt obseruat idem Bellarminus, apud quem fusior hæreticorum illorum refutatio, & veritatis nostræ fidei probatio videri potest. suprà.

Quæres, quis sit indulgentiarum effectus; seu á quibus pœnis per Indulgentias liberemur. Respondetur per concessionem Indulgentiarum nos minimè liberari á pœnis naturalibus quæ peccatum originale consequuntur, neque etiam á pœnis ob delicta in foro externo siue Ecclesiastico siue politico subeundis, sed á pœnis illis temporalibus, quæ ob peccata post baptismum commissa, & quoad culpam remissæ debentur in foro interiori diuinæ iustitiæ, seu vt loquuntur Theologi, in foro animæ; quæque vel in hac vita, vel post illam in Purgatorio luen-

dæ forent, si homo priùs mereretur, quàm condignam pro illis offerret satisfactionem: ita vt per Indulgentiarum concessionem à pœnarum illarum reatu liberemur, non modò coram Ecclesia, vt olim nonnulli dixerunt quos refellit S. Doctor; sed etiam verè coram Deo, vt fusè ex eodem S. Doctore & aliis probat idem Bellarminus suprà, & post illum Gammachæus disp. vnica de Indulg. cap. 5.

in 4. dist. 20.q. 1.a.3.

Sunt autem variæ & multiplices Indulgentiæ pro varia & multiplici concessionum forma & concedentium voluntate: Interdum enim conceduntur Indulgentiæ aliquot dierum, vel annorum, vel quadragenarum; interdum tertia vel quarta aut alia pars peccatorum per indulgentiam condonatur; aliquando plenaria Indulgentia conceditur; aliquando plenissima & in forma Iubilæi. Et quidem quando conceditur Indulgentia tot dierum, vel annorum, vel quadragenarum; sensus est per illam Indulgentiam remitti tantum pœnæ temporalis, pro peccatis commissis & quoad culpam deletis, in hac vita aut in altera luendæ, quantum redimeretur per pœnitentiam tot diebus, vel annis, vel quadragenis secundùm antiquos Ecclesiæ canones imponi solitam, vt explicant Paludanus, Major, Sanctus Antoninus, Sotus, Suares & alij apud Laymannum tractat. 7. de Indulg. capite 3. Similiter quando per Indulgentiam condonatur tertia vel quarta pars peccatorum, nihil aliud significatur quàm remitti tertiam vel quartam partem pœnæ illius temporalis pro peccatis luendæ. Plenaria verò Indulgentia totam pœnam temporalem peccato quoad culpam remisso debitam tollit: quod similiter facit illa, quæ dicitur plenissima & in forma Iubilæi, nisi in quantùm simul cum Indulgentia facultates aliquæ conceduntur ad eligendum con-

fessarium, qui à casibus quibuslibet & censuris absoluat, & in votis aut irregularitatibus dispenset, vt fieri solet in Iubilæis: quæ omnia fusiùs explicata & probata reperiuntur apud eumdem Bellarminum suprà cap. 9. vbi monet Indulgentias illas, in quibus mille & plurium annorum remissio conceditur, suspectas & à quæstuariis confictas nonnullis videri; cùm non soleant Pontifices concedere Indulgentias nisi tot annorum, quot solebant pœnitentiæ iniungi; quæ quidem non extendebantur vltra septem, aut decem, aut viginti annos, aut certe ad totam vitam quæ vltra centum annos prorogari non solet: quanquam Toletus lib. 6. cap. 23. Indulgentias eiusmodi rectè concedi posse contendit, si per illas intelligatur tantum pœnæ remitti, quantum redimere deberet peccator per pœnitentiam, quæ tot millibus annorum duraret; cuius quidem pœnæ reatum non est creditu difficile à multis incurri, qui (vt scriptura loquitur) *Bibunt tanquam aquam iniquitatem.*

PARAGRAPHVS II.

Quis possit concedere Indulgentias, & quænam causa ad id requirantur.

SVPPONIMVS ex Bellarmino lib. 1. de Indulg. cap. 5. & Suare disp. 69. de Pœnit. sect. 4. Indulgentiæ concessionem respectu viuorum fieri per modum cuiusdã absolutionis, quæ annexam habet solutionem ex thesauro Ecclesiæ, vt constat ex variis summorum Pontificum diplomatibus, quæ ibidem refert Bellarminus: Diximus, (respectu viuorum;) quia si quæstio sit de defunctis in Purgatorio existentibus, Indulgentiæ ipsis applicantur non per modum absolutionis, cùm nullam in eos Ec-

clesia iurisdictionem obtineat; sed tantummodò per modum solutionis seu suffragij; sicut captiuum apud Turcas detentum Rex Galliæ non per viam authoritatis, vt in proprio regno, sed tantùm per viam solutionis ac redemptionis liberare potest. Quouis autem modo concedatur Indulgentia, siue per modum absolutionis quæ annexam habeat solutionem, siue per modum simplicis solutionis, certum est in concedente requiri Iurisdictionem in foro exteriori Ecclesiæ; quia sine illa neque absolutionem concedere, neque bona Ecclesiæ communia & in eius thesauro deposita legitimè dispensare potest.

Dicendum 1. summum Pontificem ex iure diuino habere plenissimam potestatem concedendi quaslibet Indulgentias omnibus & singulis Christi Domini fidelibus. Quod constat tum ex potestate illimitata à Christo Domino primariò & præ reliquis Apostolis concessa S. Petro, cui succedit summus Pontifex; S. Matth. 16. *Tibi dabo claues regni cælorum, &c. & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis, &c.* Tum etiam ex eo quòd ad conferendas Indulgentias duplex ex parte concedentis requiritur potestas; vna in eos quibus conferuntur, altera in thesaurum Ecclesiæ ex quo desumuntur: vtramque autem illam potestatem in summo Pontifice plenissimam reperiri apud omnes Catholicos constat, & pleniùs adhuc constabit ex iis quæ infra dicentur tract. 2. cap. 3. de legibus. Addit Toletus lib. 6. cap. 25. Concilium generale similem habere potestatem concedendi quascunque Indulgentias etiam plenarias, quod à Concilio Lateran. factum fuisse dicit.

Dicendum 2. Episcopos etiam habere potestatem conferendi aliquas Indulgentias, vt patet ex cap. *Nostro*, de pœnit. & remiss. & ex ipsius Ecclesiæ praxi satis constat: possunt enim Episcopi conferre Indulgentias vnius anni in Dedicatione Ecclesiæ, & quadraginta dierum in anniuersario Dedicationis; quam vlti-

mam Indulgentiam poſſunt, quandocunque ipſis libuerit, ex cauſa aliqua legitima concedere, vt habetur ex cap. *Cum eo*, de pœnit. & remiſſ.

Quærunt Theologi, an Epiſcopi poteſtatem illam conferendi Indulgentias habeant tantùm ex iure humano ſeu ex conceſſione ſummi Pontificis, an verò ex iure diuino; &, ſi ex iure diuino, cur adeò reſtricta & limitata ſit? Omiſſis variis Doctorum reſponſionibus probabiliſſimè loqui videntur ij, qui aſſerunt Epiſcopos hanc poteſtatem ex iure diuino habere; cùm ſint (vt dicit Apoſtolus) *Diſpenſatores myſteriorum Dei*; & à Spiritu ſancto regimini Eccleſiæ præpoſiti ſint, Actor. 20. *Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei:* quia tamen hoc regimen & illa diſpenſatio ſubordinatur regimini & diſpenſationi generali, quam ſummus Pontifex in vniuerſam Eccleſiam obtinet, ideò penes illum eſt eiuſmodi poteſtatem in Epiſcopis ob cauſas aliquas iuſtas & rationabiles extendere vel reſtringere, vt docet & fusè probat Iſambertus diſp. 3. de Indulg. art. 1. qui ibidem ex Nauarro & aliis obſeruat Cardinales etiam poſſe concedere Indulgentias centum dierum; idque non tam à iure, quàm à conſuetudine & conceſſione ſummi Pontificis.

Quod verò ſpectat ad Abbates, Parrochos, lib. 1.
&c. rectè docet Bellarminus nullos Clericos de In-
aut Sacerdotes Epiſcopis inferiores ex iure poſſe, dulg.
concedere Indulgentias, ſed (vt habetur cap. c.11.
Accidentibus, de exceſsibus Prælatorum,) ſolummodò ex commiſsione Pontificis maximi
vel Epiſcoporum. Vbi etiam obſeruat ex S. in 4.
Doctore nullos propriè loquendo in Eccleſia di.20.
eſſe aut dici debere Prælatos niſi ſolos Epiſco- q.1. a.
pos; cùm ſint integri alicuius populi Rectores, 4.q.1.
& quaſi in quodam Eccleſiaſtico regno præſint hominibus omnium ætatum, ſexuum, ordinum, & conditionum; Abbates vero & Parrochi ſint quaſi vnius familiæ patres: vnde, cùm

Indulgentiarum concessio nonnisi ad Ecclesiæ Prælatos spectet, sequitur illam esse Episcoporum propriam, non verò aliorum, qui ipsis sunt in Ecclesia inferiores.

Dicendum 3. non solùm legitimam authoritatem, sed etiam iustam aliquam & rationabilem causam requiri ad hoc, vt licitè & validè Indulgentiæ conferantur. Ita S. Thomas, S. Bonauentura, & alij quos citat & sequitur Bellarminus: & constat ex Extrauag. *Vnigenitus*, vbi Clemens 6. dicit Christum Dominum Ecclesiæ thesaurum per suos Vicarios reliquisse fidelibus dispensandum *Salubriter, & ex rationabilibus & iustis causis*: & ex Concilio Constantiensi sess. vltima, vbi dicitur suspectos de hæresi interrogandos esse, an credant summum Pontificem concedere posse Indulgentias *ex causa rationabili*.

Sup. c.12.

Quæres, quænam causa iusta & rationabilis esse censeatur ad concedendum Indulgentias. Respondetur iuxta probabiliorem Doctorum sententiam ad id requiri, non modò vt causa illa sit pia & Deo grata, sed etiam vt aliquam habeat cum ipsa Indulgentia proportionem.[1] Ita S.Bonauentura, Richardus, Major, Sotus, Nauarrus, & alij plures, quos citat & sequitur Bellarminus cit. cap. 12. Ad hanc autem proportionem duo præsertim requiruntur: primum est, vt concedatur Indulgentia ob pium aliquem finem, cuius assecutio sit magis Deo honorifica & Ecclesiæ vtilis, quàm pœnitentialis satisfactio quæ per Indulgentiam relaxatur: secundum est, vt ad Indulgentiam illam percipiendam opus aliquod faciendum præscribatur, quod sit aptum & vtile ad finem huiusmodi consequendum: e. g. quando summus Pontifex Indulgentiam concedit iis, qui verè pœnitentes & confessi ac sacra Communione refecti preces & alia pietatis opera pro hæreseon extirpatione & Christianorum pace, &c. Deo obtulerint; finis quem sibi proponit Pontifex, scilicet hæreseon extirpatio & Christianorum pax,

est haud dubiè maximè Deo honorificus & Ecclesiæ proficuus; opera item ad finem illum obtinendum iniuncta, ad id aptissima sunt, vt per se patet: & sic proportio debita reperitur.

De hac verò causa eiusque iusta proportione penes ipsum concedentem Indulgentias iudicium esse debet, vt rectè monet Bellarminus suprà cap. 12. nec subditorum est temerè de eiusmodi rebus iudicare: imò (vt docet Ilsambertus disp. 3. art. 4.) periculosum est quascunque Indulgentias quibuslibet ex causis concessas parui facere: vnde ibidem obseruat Indulgentias illas, quæ conceduntur vsui granorum benedictorum, rosariorum, piarum imaginum, & similium rerum, quæ mihimi momenti videntur, ex causa maximè iusta ac rationabili à summis Pontificibus interdum posse concedi.

Rectè tamen obseruat Laymannus cap. 4. de Indulg. post Nauarrum & alios, quòd quamuis causa sufficiens & iusta in concessione Indulgentiæ alicuius v. g. plenariæ reperiatur, fieri tamen posse vt non omnes integram consequantur; si videlicet illorum aliqui ad maximam pro peccatis commissis temporalē pœnam subeundam obligati, opus iniunctum tepidè peragant: quia, quamuis causa Indulgentiæ in se iusta sit, illorum tamen respectu aliquo pacto deficit ob imperfectam dispositionem: quod etiam constat ex Extrauaganti 1. Bonaficij 8. de pœnit. & remiss. & ex S. Bonauentura in 4. dist. 20. part. 2. art. 7. quæst. 6. vbi dicit *Homines plus vel minùs participare de Indulgentia, prout plus vel minùs ad illius causam accedunt.*

PARAGRAPHVS III.

Quænam conditiones requirantur in eo, qui Indulgentiarum fructum percipere intendit.

PRIMA conditio est, vt sit homo baptizatus, vt ex communi & certa Theologorum sententia docet Suares: thesaurus siquidem
dis.53. sect.4 Ecclesiæ validè dispensari non potest nisi filiis Ecclesiæ; nec absolui possunt ab Ecclesia qui eius iurisdictioni non subsunt: Nauarrus tamen & alij apud Laymannum cap. 6. de Indulgentiis existimant probabile esse Catechumenis tum viuis tum defunctis Indulgentias per modum suffragii prodesse posse.

Secunda conditio est, vt is qui percipit Indulgentias subditus sit illius qui eas concessit: neque enim nisi subditis Indulgentiæ concedi possunt vt habetur ex cap. *Quod autem*, & ex dictis paragrapho præcedenti constat.

Tertia conditio est, vt non sit excommunicatione aliqua maiori ligatus; hæc enim priuat hominem participatione bonorum spiritualium communium, vt supponimus ex dicendis infrà suo loco.

Quarta conditio est, vt sit in statu gratiæ sanctificantis eo tempore quo Indulgentiæ fructum percipit: pœnæ siquidem temporalis remissio, culpæ remissionem præsupponit, vt ex S. Thomæ & Theologorum communi sententia docet
ca. 13. Bellarminus, & ex antè dictis satis constat.

Verùm circa hanc quartam conditionem difficultas est, an status gratiæ requiratur in suscipiente Indulgentiam, non solùm quando eius fructum percipit, sed etiam cùm exequitur opera ad illarum perceptionem iniuncta. Paludanus, S. Antoninus, & alii apud Bellarminum suprà existimant satis esse, vt is qui lucratur in-

dulgentiam, sit in statu gratiæ eo tempore, quo eius fructum percipit: Caietanus tamen, Sotus & alij apud eumdem Bellarminum, asserunt requiri gratiæ statum etiam tunc, quando injunctum opus perficitur; quorum sententiam Bellarminus censet esse tutiorem, & in quibusdam etiam casibus omninò certam, cùm videlicet præscribitur, vt opera injuncta in statu gratiæ fiant, quod in plurimis summorum Pontificum diplomatibus præscribitur, in quibus Indulgentia conceditur iis, qui vere contriti & confessi Ecclesias aliquas visitauerint, ibique orauerint pro pace &c. Imò Bellarminus existimat id semper subintelligi quamuis non exprimatur, quando iniunctum opus tale est, vt minimè conferat ad finem, ad quem Indulgentia confertur, v. g. ad placandum Deum & impetrandam pacem, nisi fiat in statu gratiæ; peccatores enim Deus non exaudit, nec per opera mortua Iustitia eius placari, aut misericordia exorari potest: quare consultissimum est, vt, quando quis Indulgentiam percipere cupit, primùm peccata sua vel sacramentali confessione vel saltem perfectæ Contritionis actu eluere curet: quæ quidem contritio ad omnia peccata non solùm mortalia sed etiam venialia extendi debet, vt ad remissionem pœnarum illis debitarum Indulgentia quoque extendatur.

Quinta denique conditio est, vt is qui Indulgentiam percipere cupit, id omne perficiat, quod ad illam consequendam iniunctum fuerit: vnde si ex ignorantia, aut obliuione, aut etiam iusto aliquo impedimento partem aliquam operis iniuncti quamuis inculpabiliter omittat, effectum Indulgentiæ non consequitur, vt ex S. Thoma & aliis docet Bellarminus: quia secundum commune Theologorum axioma, *Indulgentia tantùm valent, quantùm sonant* c. 15.

Quæres vtrum, quando in Pontificiis diplomatibus habetur Indulgentiam concedi pœnitentibus verè contritis & confessis, confessio sacramentalis necessaria sit ad eam lu-

crandam, Respondetur secundùm probabiliorem & tutiorem senrentiam, in eo qui peccati alicuius mortalis sibi conscius est, requiri actualem confessionem, quando illius mentio expressa habetur in Pontificijs litteris; nec sufficere solam contritionem, quamuis veram & perfectam, vt asserunt sanctus Antoninus, Adrianus; Nauarrus, & plures
Suprà alij apud Bellarminum: In eo autem, qui nullius peccati mortalis conscientiam habet, actualem confessionem minimè esse necessariam, vt docent idem sanctus Antoninus, Suares, & alij apud Laymanum cap. 6. de Indulgentijs.

Quod spectat ad Indulgentias, quæ defunctis fidelibus in Purgatorio existentibus applicantur, certum est id ab Ecclesia validè & fructuosè fieri posse: fideles siquidem defuncti cum fidelibus viuentibus ita coniuncti sunt, vt vnam cum illis Ecclesiam efficiant: proindeque si particularibus suffragiis & orationibus viuentium iuuari possunt, à fortiori poterunt per applicationem satisfactionum Christi & Sanctorum subleuari. Et hæc est communis & certa Doctrina sancti Thomæ, sancti Bonauenturæ, & aliorum Doctorum quos citat Bellarminus capite 14. Quæ etiam ex communi Ecclesiæ praxi satis constat, in qua (vt ibidem refert) Paschalis 1. qui ante septingentos annos Apostolicam Sedem obtinebat, & plures alij summi Pontifices Indulgentias defunctis applicandas concesserunt.

Quærunt aliqui, vtrum Indulgentiæ pro defunctis concessæ certò ac infallibiliter illis prosint. Affirmant Sotus, Nauarrus, Suares, & alij, quos citat Laymannus: quorum
Cap.7. de In. sententia, licet sit probabilis, contraria tamen, quæ est sancti Bonauenturæ, Richardi, Durandi, Cordubensis, Cani, & aliorum quos
Ibidē. citat & sequitur; quæ est hunc Indulgentiarum pro defunctis effectum pendere ex liberali

Dei acceptantis voluntate; probabilior videtur, cùm neque ex vllo scripturæ loco, neque ex vlla certa traditione constet Deum illas satisfactiones ex Ecclesiæ thesauro depromptas, & ab eadem Ecclesia sibi oblatas pro defunctorum liberatione acceptaturum promisisse; præsertim cùm ipsa Ecclesia Indulgentias illas pro defunctis concedat, non per modum absolutionis, sed per modum suffragij, tanquam ipsum Deum supplicans, vt eiusmodi satisfactionem seu solutionem pro defunctorum subleuatione misericorditer acceptare dignetur.

Quod etiam ex ipsius Ecclesiæ praxi confirmari potest, quæ post applicatam alicui defuncto in particulari plenariam Indulgentiam, v. g. per sacrificium in altari priuilegiato pro ipso oblatum nihilominus pro eodem orare & sacrificare non desinit: quo facto tacitè declarare videtur, Indulgentias quamuis maximè salutares, non tamen semper infallibilem effectum pro ipsis defunctis habere, sed pendere ex diuina misericordia: quod tamen non debet fideles viuentes reddere segniores, imò potiùs excitare, vt maiori affectu & charitate ipsis fidelibus defunctis per orationes, aut sacrificia, aut Indulgentiarum applicationem, aut alium quemcunque modum opitulentur.

PARAGRAPHVS II.

Quid de Purgatorio sentiendum sit.

CATHOLICA veritas, cui firmiter adhærendum est, docet esse Purgatorium; id est, locum quemdam, in quo tanquam in carcere post hanc vitam vsque ad certum & definitum tempus detinentur ac purgantur animæ fideles quæ in statu quidem gratiæ, sed tamen nondum plene à peccatis purgatæ è corporibus exierunt, vbi fidelium viuorum orationibus & suffragijs, ac præsertim sanctissimo Missæ sacrificio possunt subleuari. Hanc veritatem olim

Valdenses, Albigenses, Apostolici, & plures alij,
Lib. 1. Catholicæ fidei hostes impugnarunt, vt videre
de Pu. est apud Bellarminum; quibus adiunxerunt se,
cap. 2. hodierni hæretici tam Lutherani quàm Caluinistæ, qui omnes nullum esse post hanc vitam, Purgatorium contendunt, sed animas statim vt à corporibus separantur, vel in cœlum euehi vel in infernum detrudi.

Refellitur hic error, & nostræ fidei veritas probatur 1. ex scriptura: 2 Mach. 12. vbi dicitur, quòd *Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur*: quæ verba; cùm neque de beatis neque de damnatis intelligi possint, sequitur vt de quodam tertio hominum genere sint intelligenda, qui habeant adhuc aliqua vincula; à quibus post mortem solui queant; proindeque de illis qui in Purgatorio detinentur. Hunc autem librum Machabæorum esse Canonicum (quidquid hæretici in contrarium dicant) constat non modo ex Concilio Trid. sess. 4. in decr. de Canonicis scripturis, sed etiam ex Concilio Carthaginensi 3. (cui interfuit ac subscripsit S. Augustinus cap. 47. item ex S. Innocentio I. Epist. 3. ad Exuperium cap. vltimo, & ex Gelasio 1. in Concilio Septuaginta Episcoporum, vt refertur dist. 15. cap. *Sancta Romana.* Probatur etiam ex Isaiæ 4. *Purgabit Dominus sordes filiarum Sion in spiritu iudicij & spiritu ardoris*: quem locum de pœna Purgatorii explicat S. Augustinus lib. 20. de ciuit. cap. 25. Item ex S. Matth. 12. vbi dicit Dominus quædam peccata esse, quæ non remittuntur neque in hoc sæculo, neque in futuro: vnde colligunt SS. Patres quædam peccata remitti in futuro sæculo, id est post hanc vitam, per orationes & suffragia Ecclesiæ. Ita S. Augustinus lib. 21. de ciuit. cap 24. & lib. 6. in Iulianum c. 5. Gregorius lib. 4. Dialog. c. 39. & S. Bernardus Hom. 66. in Cantica.

Probatur 2. ex variis Conciliis in quibus præscribitur, vt orationes & suffragia pro defunctis fidelibus offerantur: vt in Concilio Car-

thag. 3. cap. 29. Bracharensi 1. c. 39. & Aurelian 2. cap. 14. vnde sequitur aliquos fideles defunctos in tali loco esse, vbi orationibus & suffragiis viuentium iuuari possint, *Proindeque esse in Purgatorio.*

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui Purgatorium apertissimè asserunt, vt S. Gregorius Nyssenus oratione pro mortuis circa medium, vbi de iusto ex hac vita excedente loquens dicit, *quod non poterit à corpore egressus diuinitatu particeps fieri, nisi maculas animo immixtas Purgatorius ignis abstulerit*: & Sanctus Augustinus lib. 21. de ciuit. c. 24. loquens de iustis, qui cum leuibus peccatis decedunt, *Tales* (inquit) *constat ante Iudicij diem per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos æternis supplicijs non tradendos*. Item ex aliis SS. Patribus, qui pro fidelibus defunctis orandum ac Missæ sacrificium offerendum esse dixerunt, vt S. Cyrillus Hierosolym. Catech. 5. Mystag. *Pro omnibus*, inquit, *oramus qui inter nos vitâ functi sunt, maximum credentes esse animarum iuuamen*: S. Gregorius lib. 4. Dialog. c. 55. *Multùm*, inquit, *solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare, ita vt hanc nonnumquam ipsæ defunctorum animæ expetere videantur.*

Porrò, cùm tantummodò fidelium iustorum animæ in Purgatorio detineantur, quæ ab omni peccati mortalis reatu immunes ex hac vita decedunt, sequitur vt ob duas tantùm causas ibi purgari debeant, nimirùm vel pro peccatis venialibus, cum quibus nondum quoad culpam remissis è corporibus exierunt, vel pro pœnis temporalibus quæ peccatis mortalibus aut venialibus quoad culpam remissis debentur, pro quibus plenè non satisfecerunt.

Hæ autem animæ in Purgatorio existentes pro peccatorum illorum expiatione grauissimas haud dubiè pœnas patiuntur; adeò vt SS. Patres doceant pœnas illas Purgatorij quibuscunque huius vitæ pœnis esse longè grauiores, vt S. Augustinus in Psal. 37. S. Gregorius in Psal.

3. pœnitentialem, & alij, quos citat Gamachæus cap. 5. de Purgat.

Quamuis autem Doctores quidam Catholici, vt Dionysius Carthusianus lib. de quatuor nouissimis art. 47. & Michaël Baius lib. 2. de meritis operum c. 8. existiment grauissimam animarum illarum pœnam in eo consistere, quod nullam suæ salutis habeant certitudinem, sed quasi suspensæ & dubiæ occulta quadam iudicij diuini dispositione teneantur; communis tamen Theologorum doctrina est, animas fideles in Purgatorio detentas de salute sua æterna certas ac securas esse: tum quia (vt docet S. Thomas (spes Theologica in illis manet, ac proinde etiam fides, ex qua certissimè scire possunt animas in Purgatorio detentas esse saluandas; aliunde verò satis certò sciunt se esse in Purgatorio, non verò in inferno: tum ex dictamine propriæ conscientiæ; norunt enim se Deum super omnia amare, nec vllo aduersus eum odio moueri, neque etiam ab alijs animabus secum detentis vident illum blasphemari, vt fit à reprobis in inferno, sed potius laudari: quæ omnia fusiùs explicata & probata habentur apud Gamachæum c. 3. & vlt. de Purgatorio, & Bellarminum lib. 2. de eod. Purgat. c. 4. qui etiam c. 7. obseruat ex Beda & alijs probatis authoribus diuersos esse in Purgatorio pœnarum gradus, disparemque animarum statum, quarum aliæ alijs longè minùs torquentur; imò earum aliquæ nullum alium nisi tantummodò dilatæ fœlicitatis dolorem sustinent.

21. q. 18. a. 3

Quæres 1. vbinam sit Purgatorij locus? Respondetur locum Purgatorij ordinarium esse in ipsis terræ visceribus, vt docet S. Thomas, S. Bonauentura, Sotus, & alij apud Gamachæum citato c. 5.

Diximus, ordinarium: quia interdum ex aliqua diuina dispensatione purgantur animæ in alijs quibusdam locis; vel quia in ijs peccauerunt, vel etiam ad instructionem & terrorem viuorum, vt ex S. Gregorio, S. Thoma, Petro

Damiano, & alijs obseruat idem Gamachæus.

Quæres 2. quanto tempore animæ in Purgatorio detineri debeant? Respondetur id ab eo solo cognosci cuius iudicio iusto illic detinentur; certum nihilhominùs esse aliquas illic animas pluribus annis, imò etiam sæculis detineri; cùm Ecclesia probet consuetudinem illam anniuersaria celebrandi pro aliquibus defunctis, etiam si constet illos ante ducentos vel etiam plures annos ex hac vita migrasse; quod minimè probaret, si tandiu eas illic non detineri posse certum esset.

Quæres 3. an animæ ex Purgatorio aliquando egredi possint & hominibus appareant. Respondetur non modò ex Purgatorio, sed & ex ipso inferno, imò etiam ex cœlo animas, Deo ita volente, egredi posse, & de facto interdùm egressas fuisse alijsque viuentibus apparuisse, vt docet S. Augustinus lib. de cura pro mortuis agenda cap. 15. & 16. & idipsum varijs exemplis & historijs ex probatissimis & fide dignissimis athoribus probat Bellarminus cit. lib. 3. c. 8.

CAPVT VI.

De Sacramento Extremæ vnctionis.

SECTIO I.

Vtrum Extrema vnctio sit Sacramentum, & quis sit eius minister.

EXTREMÆ VNCTIONIS nomine intelligimus vnctionem olei benedicti, quæ infirmo in extremis posito confertur à Sacerdote adiunctis certis precibus. Hanc autem esse verum & proprium nouæ legis Sacramentum à Christo Domino institutum negauerunt olim Valdenses & Albigenses, & nunc etiam negant Lutherani & Caluinistæ; affirmat verò Ecclesia Catholica, & tanquam dogma fide credendum proponit: cuius quidem veritas simul & erroris oppositi falsitas demonstratur.

Primò ex his S. Iacobi verbis: *Infirmatur* Cap. 5 *quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus; & si in peccatis sit, remittentur ei:* quibus verbis exprimuntur omnia quæ ad Sacramenti rationem requiruntur; scilicet ritus aliquis externus, nempe olei vnctio; deinde promissio gratiæ illi adiuncta, quatenùs per illum ritùm peccata remitti dicuntur; ac demùm institutio diuina; neque enim Apostolus adeò constanter & absolutè gratiam illam promit-

teret, nisi Christus Dominus hoc ita instituisset, ac fieri præcepisset.

Secundò, ex Concilio Cabilonensi (quod temporibus Caroli magni celebratum est) cap. 48. vbi dicitur, *Infirmos secundum beati Iacobi documentum oleo, quod ab Episcopo benedicitur, debere à Presbyteris vngi:* & paulò post allegatis ipsius Sancti Iacobi verbis subdit, *Non esse paruipendendam eiusmodi medicinam, quæ animæ corporisque medetur languoribus:* Item ex Concilio Florent. in decreto Eugenij, & Trident. sess. 14. c. 1. de Extrema vnctione, vbi habetur: *Hoc Sacramentum institutum à Christo Domino, apud Marcum quidem insinuatum, per Iacobum autem Apostolum ac Domini fratrem fidelibus commendatum ac promulgatum.*

Tertiò ex SS. Patribus, qui huic sacræ vnctioni vim sanctificandi & peccata remittendi tribuunt; vt S. Ioan. Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, vbi dicit Sacerdotes non modò cùm nos regenerant, sed etiam cùm infirmos oleo vngunt, indulgere peccata; quod ex citatis S. Iacobi verbis confirmat: & sanctus Augustinus serm. 215. de temp. in quo docet superueniente infirmitate ægrotum accipere debere Christi Domini corpus, & exinde proprium eius corpus vngendum esse, vt impleatur in eo illud quod scriptum est: *Infirmatur quis in vobis, &c.* additque hoc modo corporis sanitatem & peccatorum indulgentiam obtineri.

Quod autem spectat ad ministrum huius Sacramenti, certum est solum Sacerdotem ritè ordinatum posse Sacramentum hoc validè administrare. Ita S. Thomas in 4. dist. 23. q. 2. a. 1. & alij communiter: estque de fide, vt constat ex suprà relatis S. Iacobi verbis, *Inducat presbyteros Ecclesiæ*; tum ex Concilio Trid. sup. c. 3. vbi verba illa S. Iacobi explicans dicit, *Proprios huius Sacramenti ministros esse Ecclesiæ Presbyteros: quo nomine eo loco non ætate seniores aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut*

Episcopi, aut Sacerdotes ab ipsis ritè ordinati.

Quamuis autem quilibet Sacerdos Sacramentum hoc validè administrare possit, cùm eius administratio, quæ modo deprecatorio fit, vt infrà dicetur, non sit proprius actus iurisdictionis, vt ex communi Theologorum sententia docet Isambertus; nullus tamen Sacerdos id licitè potest, nisi sit proprius Sacerdos illius, cui hoc Sacramentum confertur, vel ab eo facultatem habeat: vnde in clementina de priuilegiis prohibetur religiosis Sacerdotibus sub pœna excommunicationis sedi Apostolicæ reseruatæ & ipso facto incurrendæ, ne hoc Sacramentum laïcis aut Clericis administrent sine licentia proprij Sacerdotis, vt refert Laymannus cap. 6. de Extr. vnct.

dis. 5. de Sa. Extr. vnct.

Excipiunt tamen Doctores casum necessitatis; quando scilicet à proprio Sacerdote Sacramentum illud recipi non potest; v. g. si absit, nec ab illo licentia possit obtineri; tunc enim quilibet Sacerdos etiam religiosus potest validè ac licitè Sacramentum illud moribundo administrare, nec vllam ideò incurrit excommunicationem, vt docent S. Antonius, Syluester, Caietanus, Henriques, & alij apud Laymannum suprà.

Quærunt aliqui occasione illorum verborum S. Iacobi: *Inducat presbiteros Ecclesiæ*, vtrum huius Sacramenti minister debeat esse vnus an plures. Respondetur 1. vnum sufficere, vt constat tum ex cap. *Quæsiuit* extra de verborum significatione, tum ex communi Ecclesiæ praxi, quæ nonnisi vnum Sacerdotem ad Sacramentum hoc administrandum adhibere solet. Respondetur 2. plures Sacerdotes posse Sacramentum hoc administrare, siue successiuè; quando vnctione vna aut altera ab aliquo Sacerdote facta, & forma simul prolata, alius reliquas vnctiones facit, & verba formæ profert: siue coniunctim, ita vt vno Sacerdote vnam vnctionem faciente, & verba formæ proferente, alij Sacerdotes eodem tempore vnctiones reliquas faciant, ac simul verba formæ proferant: & hic

hic modus administrationis semper quidem validus est, non tamen licitus nisi in duobus casibus. Primus est, si Sacerdos post aliquas vnctiones factas subitò moriatur, aut in talem infirmitatem decidat, vt reliquas peragere non possit; tunc enim alius Sacerdos eius defectum supplere debet, non repetendo quæ facta sunt, sed ea quæ desunt perficiendo. Secundus est, quando subest aliqua ratio timendi ne infirmus moriatur, priusquam vnicus minister vnctiones omnes perficere possit: tunc enim si adsint alij Sacerdotes, poterunt simul vnus oculos, alter aures, &c. perungere, ac vnusquisque illorum formam proferre, vnctioni illi quam peragit conuenientem. Ita Suares disp. 43. sect. 2. nu. 8. Isambertus disp. 5. de Extr. vnct. art. 2. & 3. & plures alij.

SECTIO II.

Quæ sit materia & forma huius Sacramenti.

Dicendum 1. materiam remotam Extremæ vnctionis esse oleum oliuarum ab Episcopo benedictum. Ac in primis quód sit oleum oliuarum, constat ex decreto Eugenij, vbi expresse dicitur materiam huius Sacramenti esse *Oleum oliuæ*: & in Catechismo part. 2 Romano declaratur olei nomine intelligi liquorem, non ex quauis pingui & crassa materia, cap. 6. sed ex olearum baccis tantummodò expressum. Quód autem oleum istud, vt sit apta & sufficiens huius Sacramenti materia, debeat esse ab Episcopo benedictum, docet S. Thomas in 4. dist. 23. q. 1. a. 3. & constat tum ex citato decr. Eug. & Concilio Trid. sess. 14. cap. 1. tum ex ipsius Ecclesiæ praxi, quæ nonnisi oleum ab Episcopo benedictum in huius Sacramenti administratione adhibere consueuit.

Quæres, an deficiente oleo benedicto, possit

M

vrgente neceſſitate ad Sacramentum hoc adminiſtrandum adhiberi oleum non benedictum, vel illius loco ſacrum chriſma. Reſpondetur 1. oleum benedictum eſſe de neceſſitate huius Sacramenti, vt docet S.Thomas, S. Bonauentura, Durandus, & alij, quos refert & ſequitur Iſambertus; proindeque nec licitè nec validè cum
diſ.2. oleo non benedicto adminiſtrari poſſe: ſi tamen
art.2. oleum benedictum non ſufficeret, poſſet illi non benedictum in minori tamen quantitate licitè admiſceri, vt intelligitur ex cap. *Quod in dubiis*, extrà de conſecratione Eccleſiæ. Reſpondetur 2. controuerſum eſſe apud Theologos, an hoc Sacramentum validè conferri poſſit in oleo balſamato ſeu chriſmate, quibuſdam affirmantibus, aliis verò id negantibus, quos fusè refert Laymannus cap. 2. de Extr. vnct. qui rectè concludit (quidquid ſit de vtraque illa ſententia, quarum neutra expreſsè ab Eccleſia definita eſt) quantùm ad praxim attinet, nunquam licitum eſſe Sacerdoti in extremæ vnctionis adminiſtratione vti chriſmate, eò quòd ſaltem id conſuetudine & praxi Eccleſiæ repugnet, quæ nonniſi oleum ſimplex & benedictum pro vngendis infirmis adhibere ſolet.

Addit quòd quamuis ſecundùm ipſius Eccleſiæ praxim oleum iſtud infirmorum quotannis renouari debeat, vetuſque nouo accepto comburi; Si tamen Parochus oleùm ab Epiſcopo benedictum nondùm recepiſſet, vrgente neceſſitate veteri benedicto ad conferendam extremam vnctionem vti licitè poſſet.

Dicendum 2. materiam proximā huius Sacramenti eſſe vnctionem, quæ fit per modū crucis, iuxta Rituale Romanum, in oculis, auribus, naribus, labiis, manibus, pedibus & renibus (quam tamen vltimam vnctionem in fœminis omittendam eſſe dicit) vel in pectore loco renum, vt in rituali Pariſienſi & in quibuſdam aliis habetur. Hæc autem vnctio in partibus illis, quæ natura geminæ ſunt, duplex fieri debet, v. g. vna ſuper oculum dextrum, altera ſuper ſini-

ftrum; & vnica interim forma proferri; ita vt formæ prolatio incipiat antequàm prior vnctio finiatur, nec desinat quin posterior saltem inchoetur, vt adnotatur in eodem Rituali: vbi etiam dicitur, quòd si quis aliqua illarum partium mutilatus sit, vnctio in proxima fieri debeat cum eadem formæ prolatione.

Cùm igitur hæc ex ipsius Ecclesiæ praxi constent, quæritur an vnctio illarum omnium partium sit de essentia huius Sacramenti, ita vt validè conferri non possit, nisi omnes illæ partes vngantur. Respondetur 1. certum esse ex communi Theologorum consensu ad validitatem huius Sacramenti non requiri, vt vnctio fiat in modum crucis, nec etiam vt pedes aut renes aut pectus vngantur, nec vt fiat duplex vnctio in geminis partibus cuiusque sensus: quamuis enim ex præcepto Ecclesiæ ista fieri & seruari debeant, nec proinde (nulla vrgente necessitate) omitti possint sine peccato; non sunt tamen de essentia huius Sacramenti, nec ad eius validitatem requiruntur, vt docent Sotus, Henriques, Suares, Toletus, & alij apud Laymannum cit. cap. 2.

Respondetur 2. controuersum esse apud Theologos, vtrum ad Sacramenti huius validitatem necessarium sit, vt omnes quinque sensus corporis vngantur; an verò vnctio in vno illorum sufficiat: quidam enim Doctores, quos recenset & quibus subscribit Isambertus, vnius tantummodo sensus vnctionem ad Sacramenti validitatem sufficere existimant: alij verò è contrà vnctionem quinque sensuum ad validitatem illam requiri affirmant. Ita S. Thomas, S. Bonauentura, Richardus, Scotus, Paludanus, & plures alij, quos citat & sequitur Suares: quorum sententia videtur probabilior, maximè propter authoritatem ipsius S. Doctoris, proindeque in praxi tenenda.

disp. 2. art. 5.

in 4. dist. 23. q. 2. a. 3.

Dicendum 3. formam huius Sacramenti hanc esse: *Per istam vnctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus*

quidquid per visum deliquisti, &c. & similiter de aliis membris. Ita declaratum est in decreto Eugenij, & in Concilio Trid. sess. 14. cap. 1. de Extrema vnctione, & expresse habetur in Rituali Romano.

Sunt autem quædam obseruanda. Primum est, formam huius Sacramenti per modum deprecationis esse proferendam, vt docet S. Thomas, S. Bonauentura, & communiter alij apud Suarem suprà sect. 3. quod constat tum ex his S. Iacobi verbis, *Orent super eum, & oratio fidei saluabit infirmum*: tum ex vniuersali Ecclesiæ praxi, quæ vbique in huius Sacramenti administratione formâ deprecatoriâ vtitur.

Secundum est, quòd quamuis omnes particulæ præfatæ, quæ in forma huius Sacramenti communiter proferuntur, ad huius essentiam non pertineant, sitq; probabilissimum solas has quæ sequuntur (*Per istam vnctionem indulgeat tibi Deus quidquid peccasti*) ad illius validitatem esse necessarias, vt docet & probat Isambertus disp. 3. art. 2. debet tamen Sacerdos omnia illa verba in huius Sacramenti forma ex Ecclesiæ præscripto apposita, prout in Rituali Romano habentur, vel secundum peculiarem cuiusque diœcesis vsum, distinctè proferre; nec aliquid ab eo in illa prolatione omitti aut mutari sine peccato potest.

Tertium est, probabilissimum esse (quòd asserunt Henriques, Medina, Paludanus, & alij, quos citat & sequitur Isambertus suprà art. 4.) quinariam formæ huius Sacramenti repetitionem non esse de eius essentia, sed sufficere vnicam: secundùm quam sententiam, si infirmus iam iam moriturus credatur, poterit Sacerdos partes magis obuias quinque sensuum vngere, v. g. vnum oculum, aurem, narem, labium, & aliquam aliam partem pro sensu tactus qui vbique diffusus est, vt genam, idque celeriter nullo facto signo crucis, & simul ac semel hæc verba proferre, *Per istam vnctionem indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti, vel quidquid peccasti*

per visum, auditum, odoratum, gustum, & tactum.

SECTIO III.

Quinam sint huius Sacramenti effectus.

EXtremæ Vnctionis effectus duplicis sunt generis; quidam enim animam, alij corpus attingunt: quod spectat ad animam, quinque sunt præcipui effectus, quos Sacramentum hoc in eâ operatur.

Primus effectus illi cum aliis Sacramentis communis, est gratia sanctificans: vt expressè definitum est in Concilio Trid. sess. 14. can. 2. de extrema Vnctione, his verbis: *Si quis dixerit sacram infirmorum vnctionem non conferre gratiam, &c. anathema sit.*

Secundus, est speciale gratiæ auxilium, tum ad superandas tentationes in articulo mortis occurrentes, tum ad spem & confidentiam faciliùs & firmiùs in Deum erigendam, tum etiam ad morbi & mortis molestias cum maiori patientia tolerandas: quod expressè declarat Concilium Trid. cap. 2. vbi dicit, quòd hoc Sacramentum *Ægroti animam alleuiat & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando, quâ infirmus subleuatus & morbi incommoda ac labores leuiùs fert, & tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis faciliùs resistit.*

Tertius effectus, est remissio peccatorum mortalium si quæ fortè habet infirmus, quæ habere se bona fide & inuincibiliter ignoret: quamuis enim (vt rectè obseruat Gammachæus cap. 6. de Extr. vnct.) Sacramentum hoc ex primaria Christi institutione secundam tantummodò gratiam, id est, gratiæ sanctificantis augmentum conferat, supponatque hominem à peccato mortali per Sacramentum Pœnitentiæ aut perfectam contritionem iam purgatum; ni-

hilominùs secundariò etiam primam interdum gratiam conferre potest, & peccata mortalia delere, si fortè confessio Sacramentalis nulla & inualida fuit, & aliàs infirmus se in statu peccati mortalis esse inuincibiliter ignoret, & de illis saltem in genere attritus sit, vt docent
sup. 5. de Ex- trem. vnct. Paludanus, Suares, & alij apud Laymannum: & satis apertè colligitur tum ex his S. Iacobi verbis: *Si in peccatis sit, remittentur ei*; tum ex istis Concilij Trid. cap. 2. *Delicta, si quæ sint, adhuc expianda abstergit*; tum denique ex his formæ verbis, *Indulgeat tibi Dominus quidquid peccasti*: quæ quidem verba sicut & alia ex Apostolo & Concilio relata, cùm sint indefinita ac sine vlla restrictione, de quibuscunque peccatis etiam mortalibus intelligi debent.

Quartus effectus, est remissio peccatorum venialium, vt à fortiori ex suprà citatis Apostoli & Concilij verbis, & ex ipsa Sacramenti forma colligitur.

Quintus denique, est abstersio reliquiarum peccati, vt expressè docet Concilium Trid. cit. cap. 2. quarum quidem peccati reliquiarum nomine S. Thomas in 4. dist.23. q. 1. a. 2. q. 1. Ferrariensis lib. 4. cont. Gentes cap. 73. & plures alij Theologi intelligunt animi languorem, torporem, mœrorem, tristitiam, fastidium, anxietatem, & alias similes prauas affectiones, quæ vt plurimùm ex peccatis præteritis eorumque recordatione oriuntur, & varia incommoda spiritualia causant, vel etiam in extremam desperationem propellunt.

Quod verò spectat ad corpus, vnus est Extremæ vnctionis effectus, scilicet ipsius corporis sanitas: vt colligitur ex Apostoli verbis; *Oratio fidei saluabit infirmum*: quæ verba de corporis salute intelligenda esse docet Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis parte 15. cap. 2. & post illum S. Thomas in 4. dist. 23. q. 2. a. 2. quem etiam Extremæ vnctionis effectum tradit Concilium Trid. cit. cap 2. adiecta tamen hac conditione: *vbi saluti animæ expedierit*: quo

sensu citata Apostoli verba docet esse intelligenda.

Quæres, quis sit præcipuus horum effectuum, seu ob quem primariò Extrema vnctio instituta sit. Respondetur cum S. Doctore suprà, & pluribus aliis Theologis quos citat & sequitur Suares disp. 41. sect. 1. hoc Sacramentum principaliter institutum esse ad conferendum infirmo speciale quoddam gratiæ actualis auxilium, quo iuuetur & roboretur contra occurrentes in extremo vitæ discrimine difficultates, quibus à negotio suæ salutis strenuè procurando & promouendo retardari potest; secundariò verò tum ad sanitatem corporis si animæ saluti conducat reparandam, tum ad alios suprà explicatos effectus conferendos.

SECTIO IV.

Quis suscipere possit aut debeat Sacramentum Extremæ vnctionis, & quæ in eo dispositiones requirantur.

Dicendum 1. subiectum capax huius Sacramenti esse hominem baptizatum, qui rationis vsum adeptus sit, & propter morbum de vita periclitetur. Est communis sententia Doctorum in 4. dist. 23.

Requiritur 1. vt sit baptizatus; cùm Baptismus (vt habetur in Decreto Eugenij) *sit ianua vitæ spiritualis*, nec sine illo Sacramenta reliqua validè suscipi possint.

Requiritur 2. vt rationis vsum adeptus sit: cùm enim huius Sacramenti effectus sit remissio peccatorum actualium, & robur aduersus tentationes; pueri ante vsum rationis horum effectuum capaces non sunt, vt per se patet, nec proinde Sacramenti illius suscipiendi: vnde Nauarrus c. 22. num. 13. Suares disp. 70. sect. 1. & plures alij Theologi rectè docent Sacramentum Extremæ vnctionis validè conferri posse, imò & negari non debere pueris, qui ad

eam ætatem & rationis discretionem peruenerunt, vt Sacramenti Pœnitentiæ sint capaces, quamuis sanctam Eucharistiam nondum receperint, nec adhuc idonei ad illam recipiendam iudicentur: quod etiam in Rituali Parisiensi tit. de Extrema vnctione præscribitur. Diximus requiri, vt hoc Sacramentum suscipiens, rationis vsum adeptus sit; siue vsum illum adhuc retineat, siue posteà in amentiam aut phrenesim lapsus sit: licet enim maximè deceat, & quantùm fieri potest procurandum sit, vt infirmo ministretur, dum sana mente & integris sensibus est; non est tamen illi denegandum, quamuis in amentiam inciderit, aut rationis vsum amiserit, si anteà illud petiit, aut saltem interpretatiuè desiderauit; si nimirùm Christianè vixit & salutis suæ memor fuit: quod quidem præsumendum est, nisi contrarium appareat, vt docent Paludanus, Syluester, Henriques & plures alij apud Laymannum, & expressè declaratur in Rituali Romano, in quo etiam præscribitur, impœnitentibus qui in manifesto peccato mortali moriuntur, & excommunicatis omninò denegandum esse hoc Sacramentum.

cap. 4 de Extrem. vnct.

Requiritur 3. vt nonnisi infirmo de vita periclitanti conferatur Extrema vnctio, vt docet S. Thomas, & cum eo communiter omnes, habeturque in Concilio Trid. cap. 3. vnde neque reis vltimo supplicio mox afficiendis, neque prælium inituris, aut aliis ex violentia aliqua extrinseca morituris hoc Sacramentum conferri debet, vt in præfato Rituali Romano expressè declaratur.

in 4. dist. 23 q. 2. a. 2.

Obseruat etiam S. Doctor suprà art. 4. & cum illo communiter omnes, Extremam vnctionem, morbi periculo eodem durante, iterùm conferri non posse; secus verò si eodem morbo durante infirmus nouum aliquod mortis periculum incurrat: vt, si postquam inunctus fuerat, medicorum iudicio meliùs habere cœpit, euasitque periculũ mortis, in quod nihilominus posteà mutata corporis constitutione iterùm re-

cidit, vt docent Paludanus, Suares, & alij apud Laymannum.

Dicendum 1. infirmum sui compotem sacramentum Pœnitentiæ & Eucharistiæ debere recipere, priusquàm Extrema Vnctio ipsi conferatur, si tempus & ipsius infirmi conditio seu dispositio id permittat. Ita docet Isambertus, & expresse declaratur in Rituali Romano, & etiam in Catechismo Romano, vbi vocat hanc consuetudinem Ecclesiæ *Perpetuam*, aitque esse *seruandam*, quod obligationem denotat: si tamen postea in mortale peccatum lapsus sit, aut alicuius peccati mortalis nondum confessi recordetur, debet huius Sacramenti susceptioni Sacramentalem confessionem præmittere; aut si extrema morbi vi oppressus id non possit, debet actum contritionis aut saltem attritionis elicere, vt Sacramenti huius virtute peccatorum remissionem percipiat, vt docet Isambertus suprà, & ante illum docuerunt Suares disp. 42. sect. 1. Nauarrus cap. 22. num. 13. & plures alij.

(disp. 7 art. 1. — part. 2 cap. 6.)

Quæres an sit aliqua obligatio Extremæ vnctionis recipiendæ. Respondetur iuxta doctrinam S. Thomæ nullam esse huius Sacramenti recipiendi sub peccato mortali obligationem, si secundùm se præcisè consideretur; licet enim vtilissimum sit ac saluberrimum, nullam tamen nec medij nec præcepti necessitatem secum inuehit, vt probat Isambertus disp. 8. art. 1. qui tamen rectè subiungit fieri interdùm posse, vt infirmus illud non suscipiendo, mortaliter peccet; si v. g. illud ex contemptu omittat, vel quamuis absit contemptus, si ex neglectu illius scandalum sequatur, aut ipse infirmus probabile aliquod periculum salutis incurrat, quia nullum aliud Sacramentum suscipere potest.

(in 4. dist. 23. q. 1 a. 1. q. 3. ad 2.)

Non est tamen par ratio illius, cui Sacramenti huius administratio ex officio incumbit: is enim (vt rectè docet & probat Isambertus) per se vel per alium Sacerdotem tenetur hoc Sa-

cramentum ſubditis ſuis extremè & periculosè ægrotantibus adminiſtrare; ita vt peccet mortaliter, ſi cognito alicuius infirmi periculo illi conferre ſine vlla iuſta ratione omittat aut differat cum probabili periculo, ne interim ægrotus illo non ſuſcepto moriatur. Additque quòd, quamuis infirmus morbo contagioſo laboraret, nec poſſet illi Sacramentum hoc niſi cum vitæ periculo adminiſtrari, ſi tamen proprius eius Sacerdos aliter ei ſubuenire non poſſit quàm Extremam vnctionem illi conferendo, teneretur etiam cum certiſſimo vitæ periculo hanc illi adminiſtrare, niſi alius Sacerdos eius vices ſuppleat. Docet nihilominùs quòd, ſi moraliter certus ſit de bona illius diſpoſitione quoad ea quæ ſalutem animæ reſpiciunt; puta quia nuperrimè Pœnitentiæ & Euchariſtiæ Sacramenta illi adminiſtrauit, tunc non teneri ſaltem ſub peccato mortali Extremam vnctionem illi adminiſtrare.

CAPUT SEPTIMUM.

De Sacramento Ordinis.

SECTIO I.

Vtrum Ordo sit Sacramentum.

NOMEN Ordinis, quod ex se latissimam habet significationem, ab Ecclesia vsurpatum est, (vt obseruat Catechismus Rom.) part. 2. cap. 7. tum ad designandum Ecclesiasticæ Hierarchiæ statum, in qua reperiuntur varij ministrorum superiorum & inferiorum gradus optimè dispositi ad ea perficienda, quæ cultum diuinum præsertimque sanctissimum Dominici corporis sacrificium spectant: tum ad significandum ritum illum Sacrum, quo quisque ministrorum illorum solemni religione consecratur, ac diuino cultui sacrisque altaribus mancipatur: in quo posteriori sensu de illo quæritur vtrum sit Sacramentum. Quæ quidem quæstio dupliciter intelligi potest: Primò in genere; vtrum in Ecclesia sit Sacramentum Ordinis: secundò in particulari; vtrum quilibet Ordinum Ecclesiasticorū sit Sacramentum. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. Ordinem esse Sacramentum nouæ legis à Christo Domino institutum. Hanc veritatem, quæ de fide est, negauerunt olim Messaliani, vt refert Coccius, & hodie similiter negant Lutherani & Caluinistæ, quorum error refellitur, & veritas nostræ fidei probatur. tom. 2 lib. 8. art. 1.

Primò ex Apostolo 2. ad Timoth. 1. *Admoneo te, vt resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum:* ex quo loco, vbi loquitur Apostolus de sacra Ordinatione ipsius Timothei, habetur ritus aliquis sensibilis, & collatio gratiæ per hunc ritum; vnde sequitur veram rationem Sacramenti in sacra Ordinatione reperiri.

Secundò ex Concilio Calcedon. can. 2. vbi damnantur illi, qui pecunias pro Ordinatione recipiunt, eo quòd gratiam Dei vendere censeantur, quæ tamen vendi nec debet nec potest: & ex Concilio Trid. seff. 23. his verbis: *Cum scriptura testimonio, Apostolica traditione, & patrum vnanimi consensu perspicuum sit per sacram Ordinationem, qua verbu & signis exterioribus perficitur, gratiam conferri; dubitare nemo debet Ordinem esse verè & propriè vnum ex septem sanctæ Ecclesiæ Sacramentu.*

Cap. 3

Tertiò ex S. Leone Epist. 87. ad Episcopos Mauritaniæ cap. 1. vbi postquàm dixit Ordinem Sacerdotij nonnisi benè probatis & exercitatis esse conferendum, subiungit; *Quis dissimulare audeat, quod in tanti Sacramenti perpetratur iniuriam*, si nimirùm indignus ordinetur: & S. Ambrosio lib. de dign. Sacerd. cap. 5. *Quis dat Episcopalem gratiam? Deus, an homo? respondes sine dubio; Deus: sed per hominem dat Deus: homo imponit manus; Deus largitur gratiam.*

Dicendum 2. non modo Ordinem in genere, sed etiam in particulari vnumquemque Ordinum Ecclesiasticorum esse Sacramentum. Antequàm hæc assertio probetur, supponendum est septem esse Ordines: tres qui dicuntur majores, scilicet Presbyteratum, Diaconatum, & Subdiaconatum; quatuor verò minores, nimirùm Ordinem Acolytorum, Exorcistarum, Lectorum, & Ostiariorum. Quod constat ex variis Conciliis septem illos Ordines enumerantibus; vt ex Concilio Rom. sub S. Syluestro cap. 4. Carthag. 4. cap. 2. Florent. in decr. Eug. & Trident. seff. 23. cap. 2. vbi expresse dicitur non solùm nomina illorum Ordinum, sed etiam singulorum propria ministeria fuisse in vsu ab ipso Ecclesiæ initio. Item ex Epist. Cornelij Papæ ad Fabianum Episcopum Antiochenum, in qua totius Cleri Romani enumerationem faciens dicit, *In Ecclesia Catholica* (id est Romana) *Presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolytos quadraginta duos,*

Exercitat. Lectores vna cum Ostiariis quinquaginta duos.

Hoc præsupposito, probatur assertio primò de illis omnibus Ordinibus in genere, ex eo quòd postquam Concilium Trid. capite 2. septem illos Ordines enumerauit, eosdemque in Ecclesia semper fuisse dixit, capite tertio absolutè definit Ordinem esse Sacramentum, absque vlla restrictione ad maiores Ordines, aut minorum exclusione; vnde sequitur secundùm eius mentem in omnibus & singulis ordinibus, maioribus & minoribus, veram Sacramenti rationem reperiri.

Probatur 2. de singulis Ordinibus in particulari. De Presbyteratu quidem tum ex Conciliis Florent. in decr. Eug. & Tridentino sup. in quibus Presbyteratus tanquam aliorum Ordinum primus & præcipuus enumeratur, cui proinde ratio Sacramenti præ aliis competere debet: tum etiam ex SS. Patribus, qui Presbyteratum annumerant aliis sacramentis; vel Ordinationem Presbyterorum expressè vocant sacramentum, vt S. Cyprianus serm. de ablut. pedum, S. Augustinus lib. 1. cont. Donatist. cap. 1. & S. Leo epist. 81. ad Dioscorum cap. 1.

De Diaconatu similiter probatur, tum ex eo quòd Concilium Trid. sess. 23. definiuit *Hierarchiam Ecclesiæ diuina Ordinatione institutam constare ex Episcopis, Presbyteris, & ministris*: vbi per ministros saltem Diaconos intelligit, quorum proinde Ordinem diuinitùs institutum esse declarat: tum etiam ex ritu quem seruat Episcopus Diaconos ordinans, cùm singulis illorum imponens manus dicit; *Accipe Spiritum Sanctum*: quibus verbis se gratiam illis conferre declarat. Can. 6.

Quamuis autem Durandus & Caietanus negauerint Ordinationem Diaconi esse sacramentum, monet tamen Isambertus sententiam illorum, licet ante Concilium Trid. vtcunque probabiliter defendi potuerit, post illud tamē sine aliqua cēsuræ nota sustineri ampliùs non posse. Disp. 2. de Ord. art. 7.

Dices Diaconos fuisse ab Apostolis institutos

Act. 6. idque eo fine, vt pauperum curam gererent; vnde sequitur illorum Ordinationem non esse sacramentum, cùm ex Christi institutione non sit.

Respondetur verum esse Diaconos ab Apostolis ordinatos fuisse; falsum verò Diaconatus Ordinem fuisse ab illis institutum: constat enim ex ipsius Ecclesiæ traditione, vt docet & probat Isambertus suprà, sacramentum Ordinis fuisse à Christo Domino in vltima cœna institutum. Quod autem dicitur Diaconos ab Apostolis ordinatos fuisse vt pauperum curam gererent, id fuit quidem vnum ex illorum officiis, non verò primarium & præcipuum, vt docet idem Isambertus suprà art. 8. & pleniùs cõstabit ex iis, quæ de singulorum Ordinum officiis infrà dicentur.

De Subdiaconatu denique & aliis minoribus Ordinibus constat, tum ex authoritate Concilij Trid suprà; tum etiam ex eo quòd hæc est plurimorum Doctorum tam antiquorum quam recentiorum sententia, vt S. Thomæ in 4. dist. 24. q. 2. a 1. q. 3. S. Bonauenturæ, Richardi, Scoti, Paludani, Maioris, Almaïni, Ferrariensis; Eckii, & aliorũ quos citat & sequitur Valentia quæst. 1. de Sacr. Ord. pun. 4. quibus etiam subscribit Isambertus disp. 2. de Ord. art. 11.

Nec obstat quòd tres tantùm maiores Ordines dicantur sacri: non enim sic vocantur, quasi solis illis ratio sacramenti competat, sed quia solis illis votum continentiæ annexum est, vt docet idem Isambert. disp. 1. de Ord. art. 6.

Verum est quidem S. Ignatium Antiochenum Episcopum epist. 11. ad Antiochenos suprà dictis Ordinibus annumerare Cantores seu Psalmistas, & laboratores qui defunctorum corpora curabant; sed (vt rectè obseruat Baronius) Ad an. 44. prope finē. non fuerunt hi Ordines, sed officia merè Ecclesiastica: quod apertè etiam colligi potest ex Concilio Carthag. 4. cap. 10. vbi dicitur quòd Psalmista potest absque scientia Episcopi, sola Presbyteri iussione suscipere canendi officium; & ex consequenti illud non conferebatur per

Ordinationem seu consecrationem, sed per meram deputationem seu commissionem.

Obiicies ex doctrina superiùs explicata consequens fore plura esse Sacramenta quàm septem.

Respondetur quòd quamuis singuli Ordines habeant rationem Sacramenti, vnum tamen in genere Sacramentum simul constituunt, quod sufficit vt Ordo dicatur vnum genericè Sacramentum, quod sub se diuersas species continet, vt fusiùs explicat Bellarminus lib. 1. de Sacr. Ord. cap. 8.

Porrò supradictis Ordinibus annumerari meritò debet Episcopatus, tanquam ipsius Ordinis Sacerdotalis vertex & summitas; quod expressè declarauit Conc. Trid. sess. 23. cap. 4. vbi definit *Episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc ordinem Hierarchicum præcipuè pertinere; & positos esse, sicut ait Apostolus, à Spiritu sancto, regere Ecclesiam Dei; eosque Presbyteris superiores esse, ac Sacramentum Confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse: quarum functionum potestatem reliqui inferioris Ordinis nullam habent.* Cui veritati suffragantur SS. Patres, qui Episcopatum vocant *Ordinem*, vt S. Anacletus epist. 3. cap. 1. S. Caïus epist. ad Felicem Episcopum, & S. Ambrosius lib. 3. de Sacr. cap. 1. Neque solùm est Ordo, sed etiam Sacramentum nobilissimum & perfectissimum: quamuis enim nonnulli Theologi olim id in dubium reuocauerint, communiter tamen asserunt alij omnes, qui fusè citantur apud Bellarminum lib. 1. de Clericis cap. 5. & Valentiam disp. 9. de Sacris Ordin. q. 1. pu. 1. apud quem videri potest fusior probatio huius sententiæ, quam adeò certam esse dicit Isambertus, vt contrariam tanquam erroneam prorsùs repudiandam existimet. Disp. 2. de Ord. art. 3.

Quòd verò spectat ad tonsuram Clericalem, quamuis quidam Iuris Canonici Doctores aliis Ordinibus illam annumerandam esse arbitrentur; communis tamen & vera Theologorum sententia est, non esse Ordinem, sed solummodò

ceremoniam Ecclesiasticam; vt S. Thom. in 4. dist. 24. q. 3. art. 1. S. Bonauentura ibidem, & alij communiter docent: & constat etiam ex Concilio Trid. sess. 23. ca. 2. de reform. cap. 6. & 10. vbi Tonsura sẽper ab Ordinibus expresse distinguitur: & in catechismo Rom. dicitur Tonsuram tantummodò esse præparationem quamdam ad Ordines suscipiendos, sicut Exorcismus est præparatio ad Baptismum, & sponsalia ad Matrimonium.

Part. 1 cap. 7.

Quod quamuis ita se habeat, certum est nihilominus ceremoniam illam Tonsuræ accipiẽdæ ab iis, qui in Clerum cooptantur, & ab ipsis deferendæ, esse antiquissimã & ab ipsis Apostolis deriuatam, vt videri potest apud Bedam lib. 4. hist. Anglorum cap. 22. & apud Baronium ad annum Chrsti 58. habeturque de illa speciale decretum S. Aniceti summi Pontificis in epist. decret. ad Episcopos Galliæ, quo prohibentur Clerici comam nutrire, iubenturque Tonsuram in summitate capitis in modum sphæræ gestare; cuius rei hanc ibi rationem reddit: *Quod sicut Clerici discerni debent à laicis in conuersatione, sic etiam ab iisdem in Tonsura & in omni habitu discreti esse debent.* Quod etiam plures alij summi Pontifices & plurima Concilia variis subinde temporibus sanxerunt, & nouissime in Conc. Trid. sess. 23. cap. 6. decretum illud renouatum est, sicut & in pluribus aliis recentioribus Italiæ, Hispaniæ Germaniæ, ac præsertim Galliæ nostræ Conciliis, vt Rhemensi an. 1583. Turonẽsi eodẽ anno; Bituricẽsi an. 1584. Aquensi an. 1585. Tholosano an. 1590. Burdigalẽsi an. 1624. &c. ex quibus apparet vniuersam Ecclesiam his nouissimis tẽporibus veluti cõspirare voluisse, ad religiosã illã Tõsuræ Clericalis traditionem & praxim communibus suffragiis denuò stabiliendam: vnde infertur non sine graui peccato à Clericis, præsertim maioribus Ordinibus initiatis, aut beneficium aliquod Ecclesiasticum obtinentibus, hanc Tonsuræ deferendæ legem contemni vel negligi posse, vt infrà in appendice peculiari ad calcem huius operis fusiùs explicabitur.

SECTIO II.

Quæ sit materia & forma Sacramenti Ordinis.

QVÆSTIONIS propositæ duplex sensus esse potest. Primus, quæ sit materia & forma Sacramenti Ordinis in generali. Secundus, quæ sit specialis materia & forma cuiuscunque Ordinis in particulari. Pro cuius vtroque sensu resolutione

Dicendum 1. materiam remotam Sacramenti Ordinis in generali, esse rem illam quæ ab Episcopo traditur illi, qui Ordinem aliquem suscipit, proximam esse illius reitraditionem: formam denique in verbis illis consistere, quæ ab Episcopo proferuntur modo imperatiuo cum expressione potestatis quæ confertur. Ita Sotus, victoria, Bellarminus, & plures alij quos citat & sequitur Bonacina disp. 8. de Sacr. Ord. quæst. vnica. pu. 3. Constatque tum ex Conc. Carthag. 4. & ex Florent. in decr. Eug. vbi dicitur Sacramenti Ordinis materiam esse illud, per cuius traditionem confertur Ordo, formam verò esse verba ab ipso Episcopo in eiusmodi traditione prolata: tum ex iis quæ de materia & forma singulorum Ordinum in particulari dicentur.

Dicendum 2. materiam Ordinationis Ostiarij esse traditionem Clauium per Episcopum factam: Lectoris, traditionem Codicis de quo ordinandi legere debent: Exorcistæ, traditionem libri exorcismorum: Acolyti, traditionem ceroferarij & vrceoli vacui. Formam verò esse verba cuique materiæ correspondentia, quæ ab Episcopo, dum eiusmodi instrumenta ordinandis tradit, proferuntur; quæ quidem habentur in Pontificali. Ita citati Doctores apud Bonacinam suprà. Et constat tum ex præfato Conc. Carth. 4. can. 6 7. 8. & 9. & Florent. in decr. Eug. tum ex catechismo Rom. part. 2. cap. 7. vbi hæc omnia distinctè explicantur.

Dicendum 3. duplicem esse materiam partialem duplicemque formam Subdiaconatus, Diaconatus,& Presbyteratus. Prior materia partialis Subdiaconatus est tradito calicis vacui cum patena vacua, cui partialis, hæc forma respondet: *Videte cuiusmodi ministerium vobis traditur*: posterior eiusdem materia partialis est traditio libri Epistolarum, cui respondet hæc altera partialis forma: *Accipe librum Epistolarum, & habe potestatem legendi eas in Ecclesia Dei, tam pro viuis quam pro defunctis.* Similiter prior partialis materia Diaconatus est manuum Episcopi impositio, quæ fit super ordinandum; forma ei correspondens sunt hæc verba: *Accipe Spiritum sanctum ac robur ad resistendum diabolo & tentationibus eius, in nomine Domini*: posterior partialis materia est traditio libri Euangeliorum; forma ei respondens: *Accipe potestatem legendi Euangelium in Ecclesia Dei, tam pro viuis quam pro defunctis, in nomine Domini.* Denique prior partialis materia Presbyteratus est traditio calicis cum vino, & patenæ cum pane superposito; forma correspondens sunt hæc verba: *Accipe potestatem offerendi Sacrificium Dei, Missasque celebrandi, tam pro viuis quam pro defunctis, in nomine Domini*: posterior partialis materia eiusdem est impositio manuum Episcopi super Ordinandum; partialis item forma ei respondens sunt hæc verba: *Quorum remiseris peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.*

Hæc autem doctrina circa prædictorum Ordinum materiam & formam desumpta est tum ex citato Concilio Carthag. & Florent. tum etiam ex Pontificali & Catechismo Romano, vbi hæc omnia fusè declarata habentur; pro cuius confirmatione non requiritur alia probatio quàm ipsius Ecclesiæ auctoritas. Quamuis autem non planè constet inter Theologos, vtrum Subdiaconatus & Diaconatus materia & forma sit duplex (de Presbyteratu enim nullus est ambigendi locus) quibusdam hanc, aliis illam tanquam solam & sufficientem assignantibus;

sententia tamen illorum, qui duplicem illam materiam & formam partialem in vtroque illo Ordine agnoscunt, videtur esse non solum probabilior, ob rationes quæ apud Isambertum videri possunt; sed etiam in praxi tenenda: cum in iis, quæ ad Sacramentorum validitatem spectant, tutior semper pars amplectenda sit. dis. 3. art. 2. & 3.

Dicendum 4. triplicem esse materiam partialem Episcopatus; triplicem item formam partialem. Prima illius materia partialis est impositio manuum à tribus Episcopis facta super caput illius, qui in Episcopum ordinatur; forma ei correspondens sunt hæc verba ab illis tribus simul prolata: *Accipe Spiritum sanctum.* Secunda materia partialis est vnctio capitis & manuum ipsius electi in Episcopum facta per consecratorem Episcopum: forma ei respondens sunt verba, quæ in ipsa vnctione ab Episcopo consecratore proferuntur. Tertia denique partialis materia est traditio Baculi Pastoralis, annuli, & libri Euangeliorum: forma ei respondens sunt verba, quæ in ipsa traditione consecrator Episcopus profert.

Vasquesius quidem cum quibusdam aliis Theologis quos citat, existimat materiam Episcopalis Ordinationis in sola manuum impositione à tribus Episcopis facta; formam item in solis verbis, quæ tunc ab illis proferuntur; obseruatque paucos admodum Theologos scripsisse de materia & forma Episcopalis ordinationis: nihilominùs probabilior est & in praxi tenenda sententia in assertione nostra explicata, ob varias auctoritates & argumenta, quibus fusè illam propugnat Isambertus, quæ apud illum videri possunt. disp. 240. cap. 5. art. 4.

Cæterùm ad soluendas plures difficultates, quæ circa materias illas & formas singulorum ordinum possent occurrere, obseruandum est id quod docet Bellarminus, credibile esse Christum Dominum istas omnes materias Ordinum instituisse, non quidem in particulari, sed gene- cap. 9. de Ord.

cramentum ſubditis ſuis extremè & periculosè ægrotantibus adminiſtrare; ita vt peccet mortaliter, ſi cognito alicuius infirmi periculo illi conferre ſine vlla iuſta ratione omittat aut differat cum probabili periculo, ne interim ægrotus illo non ſuſcepto moriatur. Additque quòd, quamuis infirmus morbo contagioſo laboraret, nec poſſet illi Sacramentum hoc niſi cum vitæ periculo adminiſtrari, ſi tamen proprius eius Sacerdos aliter ei ſubuenire non poſſit quàm Extremam vnctionem illi conferendo, teneretur etiam cum certiſſimo vitæ periculo hanc illi adminiſtrare, niſi alius Sacerdos eius vices ſuppleat. Docet nihilominùs quòd, ſi moraliter certus ſit de bona illius diſpoſitione quoad ea quæ ſalutem animæ reſpiciunt; puta quia nuperrimè Pœnitentiæ & Euchariſtiæ Sacramenta illi adminiſtrauit, tunc non teneri ſaltem ſub peccato mortali Extremam vnctionem illi adminiſtrare.

CAPVT SEPTIMVM.

De Sacramento Ordinis.

SECTIO I.

Vtrum Ordo sit Sacramentum.

NOMEN Ordinis, quod ex se latissimam habet significationem, ab Ecclesia vsurpatum est, (vt obseruat Catechismus Rom.) part.2. cap.7. tum ad designandum Ecclesiasticæ Hierarchiæ statum, in qua reperiuntur varij ministrorum superiorum & inferiorum gradus optimè dispositi ad ea perficienda, quæ cultum diuinum præsertimque sanctissimum Dominici corporis sacrificium spectant: tum ad significandum ritum illum Sacrum, quo quisque ministrorum illorum solemni religione consecratur, ac diuino cultui sacrisque altaribus mancipatur: in quo posteriori sensu de illo quæritur vtrum sit Sacramentum. Quæ quidem quæstio dupliciter intelligi potest: Primò in genere; vtrum in Ecclesia sit Sacramentum Ordinis: secundò in particulari; vtrum quilibet Ordinum Ecclesiasticorũ sit Sacramentum. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. Ordinem esse Sacramentum nouæ legis à Christo Domino institutum. Hanc veritatem, quæ de fide est, negauerunt olim Messaliani, vt refert Coccius, & hodie similiter negant Lutherani & Caluinistæ, quorum error refellitur, & veritas nostræ fidei probatur. tom.2 lib 8. art.1.

Primò ex Apostolo 2. ad Timoth. 1. *Admoneo te, vt resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum:* ex quo loco, vbi loquitur Apostolus de sacra Ordinatione ipsius Timothei, habetur ritus aliquis sensibilis, & collatio gratiæ per hunc ritum; vnde sequitur veram rationem Sacramenti in sacra Ordinatione reperiri.

Secundò ex Concilio Calcedon. can. 2. vbi damnantur illi, qui pecunias pro Ordinatione recipiunt, eo quod gratiam Dei vendere censeantur, quæ tamen vendi nec debet nec potest: & ex Concilio Trid. sess. 23. his verbis: *Cum scriptura testimonio, Apostolica traditione, & patrum vnanimi consensu perspicuum sit per sacram Ordinationem, quæ verbis & signis exterioribus perficitur, gratiam conferri; dubitare nemo debet Ordinem esse verè & propriè vnum ex septem sanctæ Ecclesiæ Sacramentis.*

Cap. 3

Tertiò ex S. Leone Epist. 87. ad Episcopos Mauritaniæ cap. 1. vbi postquàm dixit Ordinem Sacerdotij nonnisi benè probatis & exercitatis esse conferendum, subiungit; *Quis dissimulare audeat, quod in tanti Sacramenti perpetratur iniuriam*, si nimirùm indignus ordinetur: & S. Ambrosio lib. de dign. Sacerd. cap. 5. *Quis dat Episcopalem gratiam? Deus, an homo? respondeo sine dubio; Deus: sed per hominem dat Deus: homo imponit manus; Deus largitur gratiam.*

Dicendum 2. non modo Ordinem in genere, sed etiam in particulari vnumquemque Ordinum Ecclesiasticorum esse Sacramentum. Antequàm hæc assertio probetur, supponendum est septem esse Ordines: tres qui dicuntur maiores, scilicet Presbyteratum, Diaconatum, & Subdiaconatum; quatuor verò minores, nimirùm Ordinem Acolytorum, Exorcistarum, Lectorum, & Ostiariorum. Quod constat ex variis Conciliis septem illos Ordines enumerantibus; vt ex Concilio Rom. sub S. Syluestro cap. 4. Carthag. 4. cap. 2. Florent. in decr. Eug. & Trident. sess. 23. cap. 2. vbi expresse dicitur non solùm nomina illorum Ordinum, sed etiam singulorum propria ministeria fuisse in vsu ab ipso Ecclesiæ initio. Item ex Epist. Cornelij Papæ ad Fabianum Episcopum Antiochenum, in qua totius Cleri Romani enumerationem faciens dicit, *In Ecclesia Catholica* (id est Romana) *Presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolytos quadraginta duos,*

Exorcistas, Lectores vna cum Ostiariis quinquaginta duos.

Hoc præsuppoſito, probatur aſſertio primò de illis omnibus Ordinibus in genere, ex eo quòd poſtquam Concilium Trid. capite 2. ſeptem illos Ordines enumerauit, eoſdemque in Eccleſia ſemper fuiſſe dixit, capite tertio abſolutè definit Ordinem eſſe Sacramentum, abſque vlla reſtrictione ad maiores Ordines, aut minorum excluſione; vnde ſequitur ſecundùm eius mentem in omnibus & ſingulis ordinibus, maioribus & minoribus, veram Sacramenti rationem reperiri.

Probatur 2. de ſingulis Ordinibus in particulari. De Presbyteratu quidem tum ex Conciliis Florent. in decr. Eug. & Tridentino ſup. in quibus Presbyteratus tanquam aliorum Ordinum primus & præcipuus enumeratur, cui proinde ratio Sacramenti præ aliis competere debet: tum etiam ex SS. Patribus, qui Presbyteratum annumerant aliis ſacramentis; vel Ordinationem Presbyterorum expreſsè vocant ſacramentum, vt S. Cyprianus ſerm. de ablut. pedum, S. Auguſtinus lib. 1. cont. Donatiſt. cap. 1. & S. Leo epiſt. 81. ad Dioſcorum cap. 1.

De Diaconatu ſimiliter probatur, tum ex eo quòd Concilium Trid. ſeſſ. 23. definiuit *Hierarchiam Eccleſiæ diuina Ordinatione inſtitutam conſtare ex Epiſcopis, Presbyteris, & miniſtris*: vbi per miniſtros ſaltem Diaconos intelligit, quorum proinde Ordinem diuinitùs inſtitutum eſſe declarat: tum etiam ex ritu quem ſeruat Epiſcopus Diaconos ordinans, cùm ſingulis illorum imponens manus dicit; *Accipe Spiritum Sanctum*: quibus verbis ſe gratiam illis conferre declarat. Can. 6.

Quamuis autem Durandus & Caietanus negauerint Ordinationem Diaconi eſſe ſacramentum, monet tamen Iſambertus ſententiam illorum, licet ante Concilium Trid. vtcunque probabiliter defendi potuerit, poſt illud tamē ſine aliqua cēſuræ nota ſuſtineri ampliùs non poſſe. Diſp. 2. de Ord. art. 7.

Dices Diaconos fuiſſe ab Apoſtolis inſtitutos

Act. 6. idque eo fine, vt pauperum curam gererent; vnde sequitur illorum Ordinationem non esse sacramentum, cùm ex Christi institutione non sit.

Respondetur verum esse Diaconos ab Apostolis ordinatos fuisse; falsum verò Diaconatus Ordinem fuisse ab illis institutum: constat enim ex ipsius Ecclesiæ traditione, vt docet & probat Isambertus suprà, sacramentum Ordinis fuisse à Christo Domino in vltima cœna institutum. Quod autem dicitur Diaconos ab Apostolis ordinatos fuisse vt pauperum curam gererent, id fuit quidem vnum ex illorum officiis, non verò primarium & præcipuum, vt docet idem Isambertus suprà art. 8. & pleniùs cōstabit ex iis, quæ de singulorum Ordinum officiis infrà dicentur.

De Subdiaconatu denique & aliis minoribus Ordinibus constat, tum ex authoritate Concilij Trid suprà; tum etiam ex eo quòd hæc est plurimorum Doctorum tam antiquorum quam recentiorum sententia, vt S. Thomæ in 4. dist. 24. q. 2. a. 1. q. 3. S. Bonauenturæ, Richardi, Scoti, Paludani, Maioris, Almaini, Ferrariensis; Ecki, & aliorū quos citat & sequitur Valentia quæst. 1. de Sacr. Ord. pun. 4. quibus etiam subscribit Isambertus disp. 2. de Ord. art. 11.

Nec obstat quòd tres tantùm maiores Ordines dicantur sacri: non enim sic vocantur, quasi solis illis ratio sacramenti competat, sed quia solis illis votum continentiæ annexum est, vt docet idem Isambert. disp. 1. de Ord. art. 6.

Verum est quidem S. Ignatium Antiochenum Episcopum epist. 11. ad Antiochenos suprà dictis Ordinibus annumerare Cantores seu Psalmistas, & laboratores qui defunctorum corpora curabant; sed (vt rectè obseruat Baronius) non fuerunt hi Ordines, sed officia merè Ecclesiastica: quod apertè etiam colligi potest ex Concilio Carthag. 4. cap. 10. vbi dicitur quòd Psalmista potest absque scientia Episcopi, sola Presbyteri iussione suscipere canendi officium; & ex consequenti illud non conferebatur per

Ad an. 44. prope finē.

Ordinationem seu consecrationem, sed per meram deputationem seu commissionem.

Obiicies ex doctrina superiùs explicata consequens fore plura esse Sacramenta quàm septem.

Respondetur quòd quamuis singuli Ordines habeant rationem Sacramenti, vnum tamen in genere Sacramentum simul constituunt, quod sufficit vt Ordo dicatur vnum genericè Sacramentum, quod sub se diuersas species continet, vt fusiùs explicat Bellarminus lib. 1. de Sacr. Ord. cap. 8.

Porrò supradictis Ordinibus annumerari meritò debet Episcopatus, tanquam ipsius Ordinis Sacerdotalis vertex & summitas; quod expressè declarauit Conc. Trid. sess. 23. cap. 4. vbi definit *Episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc ordinem Hierarchicum præcipuè pertinere; & positos esse, sicut ait Apostolus, à Spiritu sancto, regere Ecclesiam Dei; eosque Presbyteris superiores esse, ac Sacramentum Confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse: quarum functionum potestatem reliqui inferioris Ordinis nullam habent.* Cui veritati suffragantur SS. Patres, qui Episcopatum vocant *Ordinem*, vt S. Anacletus epist. 3. cap. 1. S. Caïus epist. ad Felicem Episcopum, & S. Ambrosius lib. 3. de Sacr. cap. 1. Neque solùm est Ordo, sed etiam Sacramentum nobilissimum & perfectissimum: quamuis enim nonnulli Theologi olim id in dubium reuocauerint, communiter tamen asserunt alij omnes, qui fusè citantur apud Bellarminum lib. 1. de Clericis cap. 5. & Valentiam disp. 9. de Sacris Ordin. q. 1. pu. 1. apud quem videri potest fusior probatio huius sententiæ, quam adeò certam esse dicit Isambertus, vt contrariam tanquam erroneam prorsùs repudiandam existimet. Disp. 2. de Ord. art. 3.

Quòd verò spectat ad tonsuram Clericalem, quamuis quidam Iuris Canonici Doctores aliis Ordinibus illam annumerandam esse arbitrentur; communis tamen & vera Theologorum sententia est, non esse Ordinem, sed solummodò

ceremoniam Ecclesiasticam; vt S. Thom. in 4. dist. 24. q. 3. art. 1. S. Bonauentura ibidem, & alij communiter docent: & constat etiam ex Concilio Trid. sess. 23. ca. 2. de reform. cap. 6. & 10. vbi Tonsura sẽper ab Ordinibus expresse distinguitur: & in catechismo Rom. dicitur Tonsuram tantummodo esse præparationem quamdam ad Ordines suscipiendos, sicut Exorcismus est præparatio ad Baptismum, & sponsalia ad Matrimonium.

Part. 1 cap. 7.

Quod quamuis ita se habeat, certum est nihilominus ceremoniam illam Tonsuræ accipiẽdæ ab iis, qui in Clerum cooptantur, & ab ipsis deferendæ, esse antiquissimã & ab ipsis Apostolis deriuatam, vt videri potest apud Bedam lib. 4. hist. Anglorum cap. 22. & apud Baronium ad annum Chrsti 58. habeturque de illa speciale decretum S. Aniceti summi Pontificis in epist. decret. ad Episcopos Galliæ, quo prohibentur Clerici comam nutrire, iubenturque Tonsuram in summitate capitis in modum sphæræ gestare; cuius rei hanc ibi rationem reddit: *Quod sicut Clerici discerni debent à laicis in conuersatione, sic etiam ab iisdem in Tonsura & in omni habitu discreti esse debent.* Quod etiam plures alij summi Pontifices & plurima Concilia variis subinde temporibus sanxerunt, & nouissime in Conc. Trid. sess. 23. cap. 6. decretum illud renouatum est, sicut & in pluribus aliis recentioribus Italiæ, Hispaniæ Germaniæ, ac præsertim Galliæ nostræ Conciliis, vt Rhemensi an. 1583. Turonẽsi eodẽ anno; Bituricẽsi an. 1584. Aquensi an. 1585. Tholosano an. 1590. Burdigalẽsi an. 1624. &c. ex quibus apparet vniuersam Ecclesiam his nouissimis tẽporibus veluti cõspirare voluisse, ad religiosã illã Tõsuræ Clericalis traditionem & praxim communibus suffragiis denuò stabiliendam: vnde infertur non sine graui peccato à Clericis, præsertim maioribus Ordinibus initiatis, aut beneficium aliquod Ecclesiasticum obtinentibus, hanc Tonsuræ deferendæ legem contemni vel negligi posse, vt infrà in appendice peculiari ad calcem huius operis fusiùs explicabitur.

SECTIO II.

Quæ sit materia & forma Sacramenti Ordinis.

QVÆSTIONIS propositæ duplex sensus esse potest. Primus, quæ sit materia & forma Sacramenti Ordinis in generali. Secundus, quæ sit specialis materia & forma cuiuscunque Ordinis in particulari. Pro cuius vtroque sensu resolutione

Dicendum 1. materiam remotam Sacramenti Ordinis in generali, esse rem illam quæ ab Episcopo traditur illi, qui Ordinem aliquem suscipit, proximam esse illius reitraditionem: formam denique in verbis illis consistere, quæ ab Episcopo proferuntur modo imperatiuo cum expressione potestatis quæ confertur. Ita Sotus, victoria, Bellarminus, & plures alij quos citat & sequitur Bonacina disp. 8. de Sacr. Ord. quæst. vnica. pu. 3. Constatque tum ex Conc. Carthag. 4. & ex Florent. in decr. Eug. vbi dicitur Sacramenti Ordinis materiam esse illud, per cuius traditionem confertur Ordo, formam verò esse verba ab ipso Episcopo in eiusmodi traditione prolata: tum ex iis quæ de materia & forma singulorum Ordinum in particulari dicentur.

Dicendum 2. materiam Ordinationis Ostiarij esse traditionem Clauium per Episcopum factam: Lectoris, traditionem Codicis de quo ordinandi legere debent: Exorcistæ, traditionem libri exorcismorum: Acolyti, traditionem ceroferarij & vrceoli vacui. Formam verò esse verba cuique materiæ correspondentia, quæ ab Episcopo, dum eiusmodi instrumenta ordinandis tradit, proferuntur; quæ quidem habentur in Pontificali. Ita citati Doctores apud Bonacinam suprà. Et constat tum ex præfato Conc. Carth. 4. can. 6 7. 8. & 9: & Florent. in decr. Eug. tum ex catechismo Rom. part. 2. cap. 7. vbi hæc omnia distinctè explicantur.

ſententia tamen illorum, qui duplicem illam materiam & formam partialem in vtroque illo Ordine agnoſcunt, videtur eſſe non ſolum probabilior, ob rationes quæ apud Iſambertum videri poſſunt; ſed etiam in praxi tenenda: cum in iis, quæ ad Sacramentorum validitatem ſpectant, tutior ſemper pars amplectenda ſit. diſ. 3. art. 2. & 3.

Dicendum 4. triplicem eſſe materiam partialem Epiſcopatus; triplicem item formam partialem. Prima illius materia partialis eſt impoſitio manuum à tribus Epiſcopis facta ſuper caput illius, qui in Epiſcopum ordinatur; forma ei correſpondens ſunt hæc verba ab illis tribus ſimul prolata: *Accipe Spiritum ſanctum.* Secunda materia partialis eſt vnctio capitis & manuum ipſius electi in Epiſcopum facta per conſecratorem Epiſcopum: forma ei reſpondens ſunt verba, quæ in ipſa vnctione ab Epiſcopo conſecratore proferuntur. Tertia denique partialis materia eſt traditio Baculi Paſtoralis, annuli, & libri Euangeliorum: forma ei reſpondens ſunt verba, quæ in ipſa traditione conſecrator Epiſcopus profert.

Vaſqueſius quidem cum quibuſdam aliis Theologis quos citat, exiſtimat materiam Epiſcopalis Ordinationis in ſola manuum impoſitione à tribus Epiſcopis facta; formam item in ſolis verbis, quæ tunc ab illis proferuntur; obſeruatque paucos admodum Theologos ſcripſiſſe de materia & forma Epiſcopalis ordinationis: nihilominùs probabilior eſt & in praxi tenenda ſententia in aſſertione noſtra explicata, ob varias auctoritates & argumenta, quibus fusè illam propugnat Iſambertus, quæ apud illum videri poſſunt. diſp. 240. cap. 5. art. 4.

Cæterùm ad ſoluendas plures difficultates, quæ circa materias illas & formas ſingulorum ordinum poſſent occurrere, obſeruandum eſt id quod docet Bellarminus, credibile eſſe Chriſtum Dominum iſtas omnes materias Ordinum inſtituiſſe, non quidem in particulari, ſed gene- cap. 9. de Ord.

ratim præcipiendo Apostolis, & per illos Episcopis eorum successoribus, vt Ordines conferrent per traditionem instrumentorum illorum, quibus significaretur eorum potestas, & verbis conceptis eamdem illam potestatis traditionem exprimerent: quod etiam pluribus probat Isambertus art. 6. idemque art. 8. rectè monet non solùm præcepti, sed etiam Sacramenti necessitate requiri, vt qui Ordinem aliquem suscipiunt (quod maximè notandum est) illius materiam ab Episcopo porrectam physicè tangant: quod variis argumentis probat, ac præsertim auctoritate Clementis VIII. summi Pontificis, qui speciali diplomate decreuit reordinari saltem sub conditione eos, qui tunc temporis fuerant ab Episcopo Sagiensi ordinati, eo quòd nec Episcopus ille per seipsum tradidisset instrumenta ordinandis, nec Ordinandi physicè instrumenta illa tetigissent.

SECTIO III.

Quis Sacramentum Ordinis conferre, quis item illud suscipere possit.

CERTVM est ex fide ordinarium huius Sacramenti ministrum esse solum Episcopum, vt constat ex Concilio Florent. in decr. Eug. & Trident. sess. 23. cap. 4. & etiam ex perpetua Ecclesiæ traditione manifestum est, vt ex variis Conciliorum & SS. Patrum testimoniis probat Bellarminus: sed difficultas est vtrum omnis & quilibet Episcopus possit validè ordinare; item vtrum ex commissione summi Pontificis possit aliquis alius ab Episcopo conferre Ordines. Pro cuius resolutione.

ca. 11. de Ord.

Dicendum 1. quemlibet Episcopum etiam hæreticum aut degradatum Ordines validè conferre posse, dummodo materiam & formam legitimam cum debita intentione adhibeat. Ita S. Thomas in 4. dist. 25. q. 1. a. 2. S. Bonauentura ibid. art. 1. q. 2 Scotus, Richardus, Durandus,

Paludanus, & alij communiter in eandem distinctionem. Ratio est, quia potestas ordinandi pendet fundamentaliter & essentialiter à charactere Episcopali, sicut potestas consecrandi pendet à charactere Sacerdotali, cùm ipsa Ordinatio fiat per modum cuiusdam consecrationis, character autem ille æque in Episcopis ac in Sacerdotibus est indelebilis.

Neque obstat cap. *Nullum*, 9. quæst. 2. in quo vacua & inania dicuntur omnia quæ gesserat Episcopus, functiones aliquas in aliena Diœcesi & super alienum Clerum exercens: hæc enim (vt rectè obseruat & probat Isambertus) intelligenda sunt non de sacra Ordinatione, sed de aliis ad Ecclesiasticam disciplinam spectantibus: vnde etiam in Concilio Trident. sess. 14. cap. 2. & sess. 23. cap. 8. non dicitur esse reordinandus ille, qui ab alieno Episcopo sine proprij licentia Ordines accepit; sed tantùm decernitur, vt à susceptorum ordinum executione, quandiù proprio Episcopo visum fuerit, maneat suspensus. disp. 6 art. 1.

Quamuis autem valida sit Ordinatio ab Episcopo alieno, vel etiam hæretico aut degradato facta, est tamen illicita: vt enim Episcopus non modò validè, sed etiam licitè Ordines conferat, nonnisi subditis suis illos conferre debet, aut alienis ex licentia proprij Episcopi, & insuper ab omni censura & impedimento Canonico debet esse immunis, concedit tamen idem Concilium sess. 23. cap. 9. vt Episcopus familiarem suum seu domesticum, licet sibi non subditum, ordinare possit, dummodò fuerit cum eo per triennium commoratus.

Dicendum 2. ex dispensatione summi Pontificis simplicem Sacerdotem conferre posse quatuor minores Ordines, Subdiaconatum, & Diaconatum. De minoribus constat ex eo quod Abbates regulares possint ex concessione summi Pontificis Tonsuram & quatuor minores Ordines regularibus sibi subditis conferre, vt habetur ex cap. *Quoniam*, dist. 69. & cap. *Cum con-*

tingat, extra de ætate & qualitatibus Ordinand. & etiam ex Conc. Trid. sess. 13. c. 21. de reform. De Diaconatu & Subdiaconatu similiter constat ex priuilegio per Innocentium VIII. anno Domini 1488. Abbatibus Cistercij concesso, vt quibuscunque Monachis sui Ordinis Subdiaconatum & Diaconatum conferre possent.

De Presbyteratu verò, cùm nullum extet similis priuilegij exemplum, nec vlli simplici Sacerdoti, quamuis in eminentissima dignitate constituto summus Pontifex vnquam concesserit facultatem ordinandi Sacerdotes, inde meritò infertur eiusmodi facultatem ita soli Episcopo competere, vt nullis aliis delegari aut committi possit.

Quod autem spectat ad Episcopatum; quamuis iure communi tres Episcopi ad ordinandum seu consecrandum Episcopum requirantur, vt habetur ex Pontificali Romano, & variis argumentis probat Isambertus, potest tamen summus Pontifex dispensare vt vnus Episcopus alium Episcopum ordinare solus possit; quod probari solet ex facto S. Gregorij Papæ, qui cum Augustino Episcopo in Angliam misso dispensauit, vt, quando ibi solus esset Episcopus, solus etiam posset alios Episcopos ordinare, donec plures essent, qui cum illo Episcopalem ordinationem facerent.

disp. 6. a. 1.

Dicendum 3. diuino iure omnem & solum masculum baptizatum sacræ Ordinationis esse capacem. Ita S. Thomas: estque de fide contra Collyridianos & Cataphrigas hæreticos, qui mulieres sacris Ordinibus initiabant, vt testatur S. Epiphanius hæresi 79. & probatur ex Apostolo 1. Timoth. 2. vbi prohibet mulierem dominari in virum: & 1. Corinth. 14. iubet esse subditam, nec permittit ei in Ecclesia loqui vel docere: qui verò ad Ordines promouentur, accipiunt præeminentiam & potestatem in alios: & cap. *Noua quædam*, de pœnit. & remiss. dicitur mulierem sacræ Ordinationis esse adeò incapacem, vt nequidem sanctissimæ Virgini

In 4. dist. 25. q. 2. a. 1.

Deiparæ (quæ tamen vniuersis Apostolis longè dignior & eminentior fuit) claues regni cœlorum traditæ fuerint.

Obiicies ex antiquis canonibus constare mulieres quasdam olim ordinatas fuisse Presbyteras, Diaconissas, Ostiarias, &c.

Respondetur. Diaconissas & Ostiarias non fuisse vllo Ordine insignitas, sed tantùm deputatas ad quædam officia & munia exteriora, præsertim erga alias mulieres obeunda: Presbyteras verò fuisse, vel viduas longè aliis seniores ob ætatem sic dictas, vt patet ex cap. *Mulieres*, dist. 32. vel sic vocatas fuisse mulieres coniugatas, quarum mariti ad Presbyteratum seu Sacerdotium promoti fuerant, quæ tamen in perpetua continentia cælibes permanebant; sicut etiam illæ, quarum coniuges ad Episcopalem Ordinem euecti fuerant, quæ tamen similiter in perpetuo cælibatu viuebant, dicebantur Episcopæ, vt patet ex Concilio 2. Turonensi can. 20. & Altissiodorensi can. 21.

Dicendum 4. vt quis licitè Ordines suscipiat, requiri in primis, vt nulla lethali culpa sit inquinatus: *Qui enim* (vt loquitur Catechismus Romanus,) *mortiferi alicuius peccati sibi conscius initiari se curaret vel pateretur, nouo se & maximo scelere obstringeret:* quare ibidem monet, *vt, qui sacris initiandi sunt, priùs Pœnitentiæ Sacramento conscientiam purgare diligenter studeant.*

Prætereà requiritur, vt nullo Censuræ vinculo innodatus, nulla etiam irregularitate impeditus sit: quod infrà suo loco explicabitur. Item vt legitimo tempore & idonea ætate ordinetur, habeatque alias qualitates seu dispositiones iure diuino vel Ecclesiastico præscriptas.

Atque inprimis quod spectat ad tempus, prima Tonsura Clericalis quacunque die & hora conferri potest, vt habetur in Pontificali Romano. Quatuor minores Ordi-

nes, quando seorsim à maioribus conferuntur in Dominicis tantùm & festiuis diebus, idque manè vt ibidem præscribitur: tres verò maiores Ordines, nonnisi in Sabbatis quatuor temporum, & in Sabbato ante Dominicam Passionis, & ante Dominicam Resurrectionis, vt constat ex vniuersali Ecclesiæ praxi, & habetur cap. De eo, de temporibus Ordinat. & cap. vlt. dist. 75. Ordinatio verò Episcopi nonnisi die Dominica fieri debet, idque ex antiqua Ecclesiæ consuetudine, vt docet S Leo epist. 79. ad Dioscorum cap. 1. & habetur cap. *Quod die*, dist. 75.

Ad legitimum tempus Ordinationis pertinet etiam obseruatio interstitiorum: id est vt post aliquem Ordinem susceptum, nonnisi anno elapso superior ordo conferatur: quod non solùm in maioribus Ordinibus, sed etiam in minoribus locum habere testantur Nauarrus, Reginaldus, Menochius, & alij apud Bonacinam: potest tamen Episcopus in illis temporum interstitiis ex causa rationabili dispensare, & omnes etiam minores Ordines simul & eodem die conferre: non verò duos maiores, neque etiam ipsos minores simul cum aliquo maiori; nisi fortè ex aliqua particulari consuetudine minores Ordines cum Subdiaconatu eodem die conferri soleant: quam quidem consuetudinem damnari non debere asserunt S. Antoninus, Henriques, Nauarrus, & alij apud Laymannum, cùm à Concilio Trid. damnata non fuerit.

[Margin: dis. 8. quæst. vn. de Ord. pu. 1.]

[Margin: Cap. 28. de Ord.]

Quod vero spectat ad ætatem, Concilium Trid. decreuit. *Vt nullus in posterum ad Subdiaconatus Ordinem ante vigesimum-secundum, ad Diaconatus ante vigesimum tertium, ad Presbyteratum ante vigesimum quartum ætatis suæ annum promoueatur*: quod tamen intelligendum esse de annis inchoatis constat tum ex Bulla Pij II. quam refert Quaranta verbo, *Ordinatio*; tum ex communi Ecclesiæ praxi. Ad Episcopatum verò requiruntur iuxta iuris antiqui dispositionem

[Margin: Sess. 22. ca. 12. de refor.]

dispositionem triginta anni completi, vt habetur cap. *Cùm in cunctis* de Erectione. Ad Tonsurá denique, & minores Ordines nulla in Concilio Trid. certa præscribitur ætas, sed id Episcopi iudicio relinquitur; dummodò tamen seruetur constitutio Bonifacij VIII. cap. *Nullus*, de temporibus Ordin. in 6. vbi prohibitum est, ne Clericalis Tonsura infanti, id est minori septem annis (vt explicat glossa) conferatur. Certè ex dispositionibus illis quas ad Clericatum aut minores Ordines Concilium exigit (de quibus agetur sectione sequenti) satis apertè colligitur secundum mentem Concilij requiri ætatem, non modò rationis, sed etiam paulò maturioris iudicij capacem.

SECTIO IV.

Quænam qualitates seu dispositiones requirantur in illis, qui ad Ordines sunt promouendi.

VT nihil nisi certum, & ab Ecclesia non modò probatum, aut prioribus sæculis vsitatum, sed etiam pro tempore præsenti præscriptum, proindeque ab omnibus seruandum proponamus, ipsius Concilij Trid. decreta paulò fusiùs, attexemus; vt ex ijs attentè consideratis ac perpensis quiuis intelligat, quæ sit Ecclesiæ mens, quodve super hoc Ordinationis sacræ negotio consilium.

Atque in primis quod spectat ad primam Tonsuram, sic de illa Concilium loquitur; *Primâ tonsurâ non initientur, qui sacramentum Confirmationis non susceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere & scribere nesciant, & de quibus probabilis coniectura non sit, eos non sæcularis iudicij fugiendi fraude, sed vt Deo fidelem cultum præstent hoc vitæ genus elegisse*: quibus verbis quatuor dispositio- Sess. 23 c. 4. de refor.

nes requirit in eo, qui Clericali militiæ cupit ascribi. Prima est, vt sacramentum Confirma-
Disp. 8 tionis iam receperit: quod quidem tam strictè
q. vn. præceptum esse docet Bonacina, vt existimet
de Or. eum peccare mortaliter, qui Tonsura Clericali
pu. 5. ante susceptum Confirmationis sacramentum initiatus fuerit. Secunda est, vt fidei rudimenta fuerit edoctus; id est vt non modò catechismum memoriter didicerit (quod pueris familiare est) sed præsertim vt ipsius doctrinæ Christianæ sensum perceperit; ita vt de præcipuis eius mysteriis interrogatus aptè respondere possit. Tertia, vt legere ac scribere sciat. Quarta denique, vt non alicuius temporalis commodi causa, sed solummodò, *vt Deo fidelem cultum præstet, hoc vitæ genus elegerit*: quæ verba maximè perpendi debent: illis siquidem declarat Ecclesia in eo, qui Tonsuram Clericalem suscepturus est, prærequiri, vt attentè consideret, quale sit illud vitæ Clericalis genus quod amplecti cupit: neque aliena inductione aut præcipitanter, sed spontè & præmissa matura deliberatione, adhibitoque (quod maximè conducit) viri alicuius pij & prudentis consilio illud eligat, non vllo humano respectu, neque beneficij alicuius captandi gratia, aut commodius viuendi spe, sed fidelis & sinceri obsequij Deo præstandi causa vnicè ad id inductus; de quibus omnibus & singulis ad primam Tonsuram initiandos seriò examinari debere constituit S. Carolus Boromeus in Concilio 4. Mediolanensi tit. de ijs quæ pertinent ad sacras Ordinationes.

De Minoribus autem Ordinibus Concilium
Sess. 23 Trid. ita edixit: *Minores Ordines ijs, qui saltem lin-*
cap. 12 *guam Latinam intelligant, per temporum interstitia (nisi*
de ref. *aliud Episcopo expedire magis videretur) conferantur; vt eo accuratiùs, quantum sit huius disciplinæ pondus, possint edoceri, ac in vnoquoque munere iuxta præscriptum Episcopi se exerceant, idque in ea cui ascripti sunt Ecclesia, nisi forte ex causa studiorum absint: atque ita de gradu in gradum ascendant, vt in eis cum ætate vitæ*

meritum & doctrina maior accrescat : quod & bonorũ morum exemplum, & assiduum in Ecclesia ministerium, atque maior erga Presbyteros & superiores Ordines reuerentia, & crebrior quàm antea corporis Christi communio maximè comprobabunt. Quibus verbis sex præsertim dispositiones exigit in ijs, qui ad minores Ordines promouentur. Prima est, vt saltem linguam Latinam intelligant. Secunda, vt accuratè edoceantur, quæ sit illorum Ordinum ratio, & quæ singulorum propriæ functiones. Tertia, vt alicui Ecclesiæ ascribantur, ibique in suscepti Ordinis munere iuxta Episcopi præscriptum se exerceant, antequàm ad altiorem gradum euehantur. Quarta, vt Presbyteris aliisque superioribus Ecclesiasticis, & potiori adhuc ratione ipsi Episcopo reuerentiam & obseruantiam debitam exhibeant. Quinta, vt modestia & bonorum morum exemplo cæteris præfulgeant. Sexta denique, vt ad sacram corporis Christi Communionem frequenter accedant, adeoque vt vitam ducant tanti sacramenti frequenti susceptione dignam. De quibus testimonium à Parrocho & scholæ magistro habere debent, vt ab eodem Concilio præscribitur. Eiusd. sess. cap. 5.

Iam quod spectat ad Subdiaconatum, Diaconatum, & Presbyteratum, Concilium in primis declarat ad Ordines illos assumi debere cap. 12 *Dignos duntaxat, quorum probata vita senectus sit :* subiungit deinde Subdiaconos & Diaconos Ordinandos esse *habentes bonum testimonium, & in minoribus Ordinibus iam probatos, ac litteris & ijs quæ ad Ordinem exercendum pertinent instructos : qui sperant Deo authore se continere posse : qui etiam Ecclesiis quibus adscribentur inseruient; sciantque maximè docere, si saltem diebus Dominicis & solemnibus, cum altari ministrauerint, sacram communionem percipiãt.* cap. 13 Demum de Presbyteratu sic loquitur: *Qui piè & fideliter in ministerijs ante actis se gesserint, & ad Presbyteratus Ordinem assumuntur, bonum habeant testimonium; & ij sint, qui non modò in Diaconatu ad minus annum integrum, nisi ob Ecclesiæ vtilitatem ac* cap. 14.

necessitatem aliud Episcopo videatur, ministrauerint; sed etiam ad populum docendum ea, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, ac administranda sacramenta, diligenti examine præcedente, idonei comprobentur, atque ita pietate ac castis moribus conspicui, vt præclarum bonorum operum exemplum & vitæ monita ab eis possint expectari.

Ex qua Concilij doctrina intelligitur sex præsertim dispositiones in illis requiri, qui ad sacros illos Ordines promoueri cupiunt. Prima est, vt probata fuerit & exemplaris eorum vita, idque testimonio fide digno constet. Secunda, vt in susceptis Ordinibus debitè ministrauerint, & in suscipiendis ministrare ac inseruire ex animo velint, præsertim in ea Ecclesia, cui vel ratione beneficij quod obtinent, vel ex Episcopi præscripto fuerint ascripti. Tertia, vt erga sacrā Eucharistiam impensè affecti illius participationem frequenter ac saltem diebus Dominicis ac solemnibus expetiuerint. Quarta, vt tales sint, qui Deo bene iuuante perpetuam & illibatam castitatem tam corporis, quàm animi seruare se posse sperent. Quinta, vt probè teneant ea, quæ ad susceptorum Ordinum functiones aptè ac debitè exercendas pertinent, v. g. ceremonias, cantum Ecclesiasticum, officij diuini recitandi ordinem, &c. Sexta denique, vt eâ scientiâ polleant, ij præsertim qui ad Presbyteratum promouendi sunt, quæ ipsis sufficiat, tum ad sacramenta debitè administranda, tum ad populum docendum ea, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem: vnde manifestum est plerosque decipi, existimantes sufficere simplici (vt loquuntur) sacerdoti, qui neque curam animarum suscipere, neque diuinum verbum prædicare, neque audiendis confessionibus, aut aliis sacramentis administrandis vacare intendit; si linguam Latinam vtcunque intelligat, & ea quæ ad Missam celebrandam officiumque diuinum recitandum spectant didicerit; cùm tamen Concilium absolutè nullos ad sacerdotium velit promoueri, nisi qui ad

populum docendum ea, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, & administranda sacramenta idonei comprobentur. Esto enim, numquam velit sacerdos ille sacramentum vllum ministrare, aut fidei Christianæ rudimentis neminem imbuere, sicque non vereatur talentum per sacram Ordinationem acceptum in terram defodere, (de quo quid coram supremo Iudice respondeat ipse viderit:) certè variæ occasiones non infrequenter occurrere possunt, in quibus vrgente aliqua necessitate vel puerum aut quemuis alium de præcipuis fidei mysteriis erudire, vel Baptismum infanti de vita periclitanti ministrare, aut absolutionem sacramentalem alicui subitanea ægritudine aut alio repentino casu in extremis vitæ constituto conferre tenebitur, quando nullus alius sacerdos aduocari poterit: quid tunc ille doctrinæ fidei & disciplinæ sacramentalis inscius, acturus est? in quas angustias redactum se deprehendet? quando dubius & anceps animi; fortassis absolutionem sacramentalem indigno & indisposito sacrilegè impertietur, vel denegabit ei, quem absoluere deberet; sicque illum manifesto æternæ salutis amittendæ periculo exponet.

Porrò de ijs omnibus diligens examen ab Episcopo præmittendum esse decreuit Concilium; ne manus citò minusque consideratè alijs imponens, ipsorum peccatis communicet. Huius quidem examinis forma exactissima à S. Carolo Borromæo in praxim redacta videri potest in Concilio 5. Mediolanensi, vbi plurima reperientur, quæ suprà relatis Concilij Trid. decretis maiorem adhuc afferent lucem.

Supradictis dispositionibus ad sacros Ordines requisitis addenda est adhuc vna, quæ non aliis quàm ipsismet Concilij verbis meliùs aut efficaciùs exprimi potest: sic igitur Concilium: *Cum non deceat eos, qui diuino ministerio ascripti sunt, cum Ordinis dedecore mendicare,*

sess.22 cap. 2. de ref. *aut sordidum aliquem quaestum exercere; compertumque sit complures plerisque in locis ad sacros Ordines nullo ferè delectu admitti, qui variis artibus ac fallaciis confingunt se beneficium Ecclesiasticum aut etiam facultates idoneas obtinere: statuit sancta Synodus, ne quis deinceps Clericus secularis, quamuis aliàs sit idoneus moribus, scientia, & aetate, ad sacros Ordines promoueatur, nisi prius legitimè constet eum beneficium Ecclesiasticum, quod sibi ad victum honestè sufficiat, pacificè possidere: id verò beneficium resignare non possit, nisi factâ mentione, quod ad illius beneficij titulum sit promotus; neque ea resignatio admittatur, nisi constito quod aliunde commode viuere possit, & aliter facta resignatio nulla sit. Patrimonium verò vel pensionem obtinentes ordinari post hac non possint, nisi quos Episcopus iudicauerit assumendos pro necessitate vel commoditate Ecclesiarum suarum; eo quoque prius perspecto, patrimonium illud vel pensionem verè ab eis obtineri, taliaque esse, quae eis ad vitam sustentandam satis sint; atque illa deinceps sine licentia Episcopi alienari, aut extingui, vel remitti nullatenus possint; donec beneficium Ecclesiasticum sufficiens sint adepti; vel aliunde habeant vnde viuere possint: antiquorum canonum poenas super his innouando.* Ex hoc autem Concilij decreto colligi potest, quàm grauiter peccent illi, qui ficto interdum & ementito patrimonij titulo se Ordinibus sacris ingerunt; aut stipulationes aliquas de retrocedendo titulo illo, aut fructibus eius nunquam exigendis, contra Concilij mentem faciunt, nec verentur Spiritui sancto mentiri: qui haud dubiè maledictionem pro benedictione expectare debent, ac meritò formidare, ne tam indigna & sacrilega tanti Sacramenti susceptio ipsis in animae perniciem aeternamque ruinam vertatur.

SECTIO V.

Quinam sint huius Sacramenti effectus.

DICENDVM I. per dignam cuiusque Ordinis majoris vel minoris susceptionem conferri gratiam, tum sanctificantem (quod omnibus Sacramentis commune est vt ex ante dictis constat) tum specialem & cuiusque Ordinis propriam; id est, ius quoddam ad accipienda specialia quædam auxilia proportionata functionibus & officijs vniuscuiusque illorum Ordinum propriis, per quæ is, qui Ordine aliquo initiatus est, peculiari modo iuuatur, & idoneus efficitur ad officia illa debitè exercenda: quæ quidem auxilia, non solùm tunc cùm Ordo suscipitur, sed præsertim quoties susceptus Ordo exercendus est, ipso ordinato speciali Dei prouidentia conferuntur, vt fusiùs explicat & probat Isambertus. disp. 4 de Ord. art. 1.

Dicendum 2. per Sacramentum Ordinis imprimi characterem indelebilem, proindeque ordinationem iterari nòn posse: quod expressè definitum est in Concilio Trid. vnde, quando sess. 23. can. 4. contingit propter quædam crimina ordinatos interdum deponi, vel degradari, non auffertur ab eis character Ordinis, sed tantùm gradus, honor & locus Ordini debitus; ita vt quoad hunc gradum, honorem, & locum cum laicis reputentur.

Dicendum 3. per Ordinum susceptionem conferri ius quoddam ad sacras aliquas & religiosas functiones cuiusque Ordinis proprias legitimè exercendas; cùm eo præsertim fine vnusquisque Ordo conferatur, vt patet tum ex verbis formæ cuiusque Ordinis propriæ, tum ex aliis monitis, quæ ab Episcopo ad ipsos ordinandos diriguntur.

Quæres quænam sint functiones illæ cuiusque

Ordinis propriæ. Respondetur præcipuas has esse, prout ex Pontificali & Catechismo Romano habetur.

Ostiariorum functiones propriæ sunt, templi & sacrarii claues ac ianuam custodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi vetitum est: item curare, ne quis dum sanctissimum Missæ sacrificium peragitur, propius quàm par est ad sacram aram accedat, aut Sacerdotem rem diuinam facientem interpellat: campanas etiam pulsare, & librum aperire ei qui prædicat. Magnam autem olim in Ecclesia huius Ordinis, licet inter omnes Ordines minimi, dignitatem fuisse vel ex eo colligitur (vt rectè obseruat Catechismus Romanus) quòd nunc etiam Thesaurarij officium, qui sacrarij custos est, proindeque ad ostiariatus Ordinem propriè pertinet, inter honestiora Ecclesiæ munera recensetur.

part. 2. cap. 7.

Lectorum officium est, in Ecclesia noui & veteris Testamenti libros clara & distincta voce recitare, præsertim eos qui inter nocturnam psalmodiam legi solent: item prima Christianæ religionis rudimenta fidelibus tradere, nec non panem & fructus nouos benedicere.

Ad Exorcistas pertinet, imponere manus energumenis, seu iis qui ab immundis spiritibus obsidentur; & ab ipsis corporibus obsessis per Exorcismi verba spiritus immundos depellere: item à communione indignos excludere; nec non aquam ad ministerium Baptismi requisitam Sacerdoti ministrare.

Acolytorum partes sunt, Subdiaconum & Diaconum in altaris ministerio assectari, eisque inseruire; vinum & aquam ipsis ad Eucharistiam porrigere; luminaria Ecclesiæ accendere, eademque accensa, cùm Missæ sacrificium celebrandum est ac præsertim cùm Euangelium legitur, deferre.

Subdiaconorum munus est, vt nomen ipsum declarat, Diacono ad altare inseruire; sacra item linteamina, id est, corporalia & pallas altaris, abluere; panē & vinum aliaque ad sacrifi-

cij vsum necessaria præparare: aquam Sacerdoti manus in altari abluenti præbere; Epistolam alta voce in Missa legere; & Sacerdoti sacris operanti tanquam testem assistere, illumque custodire, ne à quoquam interturbari possit.

Ad Diaconos spectat, Sacerdoti celebranti proximè ministrare, in ipso Missæ sacrificio Euangelium publicè legere: item ex commissione superiorum Baptismi Sacramentum conferre, verbumque diuinum fidelibus prædicare; est etiam illorum, vi ordinationis suæ Episcopum sequi, quando id ab illis exigit; cum concionantem aut celebrantem custodire; & instar oculorum eius peruestigare, num omnia in vrbe vel diœcesi rectè se habeant; &, si quæ secus deprehenderint; de his Episcopum commonefacere: quod hodie ad Archidiaconos præsertim deuolutum est.

Sacerdotum denique functiones propriæ sunt, sanctissimum Missæ sacrificium offerre; Baptismũ aliaque Sacramenta (si Confirmatio & Ordo excipiantur) conferre; verbum diuinũ prædicare; & alia omnia ad salutem animarum cultumque diuinum spectantia, quæ Episcopo iure diuino aut Ecclesiastico minimè reseruantur, secundùm Ecclesiasticas leges peragere.

Quòd autem spectat ad *Episcopos*, nostræ tenuitatis non est verticem illum Ecclesiasticæ dignitatis attingere: sufficiat hic nobis cum debita reuerentia suspicere culmen illud, & munus ipsis etiam humeris Angelicis formidandum, illosque vt Cleri ac populi Patres & Pastores debita obseruantia prosequi: ipsorum est, si libuerit, in sacris Scripturarum Conciliorumque codicibus, quid Spiritus sanctus ad optimum Ecclesiarum regimen ab ipsis exigat, perquirere; ac præsertim in Concilio Trid. sess. 2. in decr. de modo bene viuendi, itẽ sess. 5. cap. 1. & 2. de ref. sess. 6. cap. 1. & 2. de ref. sess. 13. cap. 1. de ref. sess. 22. in decr. de obseruandis & vitandis in celebr. Missæ: sess. 23. cap. 1. 2. 3. 4. 5. &c. de ref. sess. 24. cap. 3. & 4. de

ref. seff. 25. cap. 5. 2. 3. &c.

Nec illud omittendum, quod habetur seff. 23. cap. 17. de ref. vbi Concilium varias Ordinum Ecclesiasticorum functiones pluribus in locis intermissas esse & in desuetudinem abijsse conqueritur, *Hortaturque omnes & singulos Prælatos Ecclesiarum, ac illis præcipit, vt, quantum fieri commodè poterit, in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis & Parrochialibus suæ Diœcesis, si populus frequens & Ecclesiæ prouentus id ferre queant, huiusmodi functiones curent restituendas, &c.*

CAPVT VIII.

De Sacramento Matrimonii.

SECTIO I.

Vtrum Matrimonium sit Sacramentum.

MATRIMONII nomine (vt docet Catechismus Rom.) intelligitur legitima viri ac mulieris coniunctio indiuiduam vitæ societatem continens. Dicitur autem (Matrimonium) vel quia fœmina eo præsertim fine nubit, vt mater fiat; vel quia prolem concipere, parere, educare, ad matrem præsertim spectet. Vocatur etiam (coniugium) eo quòd virum ac mulierem sub vno eodemque quasi mutuo iugo ad fidem seruandam & onera Matrimonij sustinenda constituat: nuptiarum quoque nomine nuncupatur; quia (vt obseruat S. Ambrosius) virgines tradendæ in matrimonium velo se operire & quasi obnubere solebant, idque in signum tum pudoris, tum etiam subiectionis erga virum. part. 2. cap. 8. Lib. 1. de Abrahã. c. 9.

Est autem triplex Matrimonium, scilicet legitimum, ratum, & consummatum. Legitimum dicitur illud, quod legitimo consensu inter personas non impeditas contractum est; quale olim erat ante Christi Domini aduentum, & etiam nunc inter ethnicos & infideles esse solet. Ratum includit in se legitimum, addit verò rationem Sacramenti, per quod majorem firmitatẽ

& indissolubilitatem acquirit: vnde Innocentius III. in cap. *Quanto* de diuortiis, etsi inquit, *Matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum:* quia (vt ait Glossa) potest dissolui; inter fideles autem nõ tantùm legitimũ, sed & ratũ existit, ac proinde indissolubile. Deniq; Matrimoniũ dicitur cõsũmmatũ, quòd reali corporis vsu, & legitima copula perficitur & cõpletur.

Suprà. In prima quidem mundi conditione Matrimonium à Deo institutum est tanquam officiũ naturæ, vt docet Catechismus Rom. at verò in ipsius mundi instauratione per Christum facta, Sacramenti dignitas illi adiuncta est; ita vt Matrimonium, quod inter fideles legitimè contrahitur, sit ex ipsius Christi Domini institutione, verum ac propriè dictum nouæ legis Sacramentum. Hæc veritas quæ de fide est,

Probatur 1. authoritate Scripturæ; Eph. 5. vbi Apostolus de Matrimonio loquens, *Sacramentum*, inquit, *hoc magnum est; ego autem dico in Christo & in Ecclesia*; quæ Apostoli verba explicans S. Augustinus, *hoc Sacramentum*, inquit, *in Christo & in Ecclesia magnum; in singulis quibusque viris atque vxoribus minimum, sed tamen coniunctionis inseparabilis Sacramentum:* quibus verbis docet Matrimonium esse Sacramentum; magnum quidem, quatenùs Christi cum Ecclesia coniunctionem significat; minimum verò in dignitate, si conferatur cum aliis Sacramentis; vnde & vltimo loco numeratur. (Lib. 1. de Nuptijs & Cõcu. cap. 21.)

Probatur 2. ex Concilio Florent. in decr. Eug. & in Tridentino sess. 24. c. 1. vbi eadem veritas definita est.

Probatur 3. ex SS Patribus, qui Matrimonium Sacramenti nomine vocant; eique proprium Sacramenti effectum, gratiam scilicet tribuunt: vt S. Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. 7. vbi dicit Deum esse *Veluti Præsulem custodemque coniugij, &c. eumque, qui coniugij thorum polluit, peccare in Deum, eiusque gratiam soluere, ac Sacramenti cælestis amittere consortium:* S. Augustinus lib. de bono coniugali cap. 18. *In nostrarum*, in-

quit, *nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas uteri:* & lib. de fide & operibus cap. 7. *In Ecclesia*, inquit, *nuptiarum non solùm vinculum, verùm etiam Sacramentum ita commendatur; vt non liceat viro vxorem suam alteri tradere.*

Cùm igitur ex fide constet Matrimonium esse Sacramentum; & aliunde habeatur (vt suprà dictum est) Sacramenta nouæ legis constare materia & forma;

Quæritur 1. quæ sit huius Sacramenti materia & forma. Omissis variis Theologorum super hac quæstione sententiis, probabilissima omnium videtur ea, quæ asserit materiam remotam Matrimonij, esse corpora ipsorum contrahentium; proximam verò, mutuam eorumdem corporum traditionem verbis seu nutibus consensum interiorem exprimentibus factam: formam denique mutuam ipsorummet corporum acceptationem à contrahentibus similiter factam. Huic sententiæ (quam variis argumentis propugnat Isambertus disp. 4. de Matrim. art. 2.) apertè fauet S. Doctor in supplem. q. 45. a. 2. vbi docet mutuam corporum traditionem ita se habere ad Matrimonium, sicut se habet ablutio ad Baptismum. Quod si secundùm illius mentem mutua traditio corporum est materia ipsius Matrimonij, sequitur quòd eorumdem corporum mutua acceptatio sit eiusdem Matrimonij forma; sicut in contractu donationis traditio rei censetur quasi materia contractus, acceptatio verò quasi forma; cùm præsertim ab acceptatione contractus ipsius validitas & firmitas pendeat.

Quæritur 2. quis sit huius Sacramenti minister. Respondetur esse ipsosmet contrahentes sibi mutuò materiam & formam applicâtes. Ita Sotus & alij, quos citat & sequitur Viualdus in Candelabro aureo tit. 17. de Sacr. Matrim. Bellarminus l. 1. de Matr. c. 6. & Petrus de Ledesma tract. de Matrim. c. 1. vbi hanc sententiam post

Concilium Trid. communem esse Theologorum asserit : vnde sequitur Parrochum aut alium Sacerdotem eius nomine Matrimonio assistentem,non esse ministrum,sed solummodò testem principalem ; proindeque verba quæ profert, non pertinere ad formam huius Sacramenti; sed ex Ecclesiæ instituto adhiberi ad consensum mutuum ipsorum contrahentium comprobandum.

Quæritur 3. an Matrimonium per procuratorem contractum, sit verè Sacramentum. Respondetur affirmatiuè : quamuis enim aliqui Theologi id negent,probabilior tamen est sententia eorum , qui affirmant: quam sententiam post Dominicum Sotum, Nauarrum, & plures alios tuetur & pluribus probat Isambertus disp. 3. art. 4. & Petrus de Ledesma cap. 2. de Matrim. Et constat ex cap. finali de procuratoribus in 6. vbi Bonifacius VIII. quasdam conditiones apponens , vt procurator idoneus sit ad Matrimonium contrahendum, ex consequenti satis apertè declarat Matrimonium per procuratorem contrahi posse.

Neque dicas fieri posse, vt is, qui per procuratorem contrahit sit in statu peccati mortalis eo tempore, quo procurator eius consensum per verba de præsenti exprimit : hoc enim non obstat,quin Matrimonium illius sit verè Sacramentum ; quamuis nullam ex eo gratiam ob dispositionis defectum recipiat.

Est autem hic obseruandum, quod docet Isambertus , ad hoc vt Matrimonium per procuratorem validè contrahatur, adeóque verum sit Sacramentum , quinque præsertim requiri conditiones. Prima est, vt procurator habeat speciale mandatum ad Matrimonium nomine alterius contrahendum. Secunda, vt id exequatur per se ipsum, & non per alterum à se substitutum. Tertia, vt eo tempore quo Matrimonium per procuratorem contrahitur , is , cuius nomine contrahitur, potestatem procuratori datam non reuocauerit, etiamsi tam procura-

tor quàm persona cum qua contraxit, reuocationem eiusmodi penitùs ignorent. Quarta, vt mandatum illud procuratoris sit ad contrahendum cum certa & determinata persona. Quinta denique, vt procurator conditiones & clausulas in mandato appositas seruet, nec illius fines excedat. Quæ quidem conditiones habentur expressæ in citato capite finali, & apud eumdem Isambertum fusiùs explicantur.

Quæritur 4. quid de Matrimonio infidelium sentiendum sit. Respondetur Matrimonium illud, quod contrahitur inter infideles non baptizatos, non esse Sacramentum; sicut nec illud quod contraheretur inter personam baptizatam & alteram non baptizatam, vt docet Toletus lib. 7. cap. 9. & pluribus probat Isambertus art. 3. Quòd si ipsi infideles ad fidem conuerterentur & baptizarentur, tunc eo ipso, quòd post susceptum Baptismum consentirent inter se cohabitare, & signo aliquo declararent, eorum Matrimonium fieret omnino ratum & indissolubile, ac proinde Sacramentum, vt docent Eckius, Henriques, Bellarminus, Petrus de Ledesma, & alij apud Laymannum part. 2. cap. 3. de Matrim. Si verò altero coniugum in infidelitate remanente, alter ad fidem conuerteretur & baptizaretur; quamuis olim primis Ecclesiæ temporibus indultum fuisset, vt coniux fidelis cum infideli cohabitare posset, vt constat ex 1. Corinth. 7. posteà tamen, crescente fide & numero fidelium, Ecclesiæ visum est ad cauenda peruersionis pericula aliaque mala, vniuersim prohibere cohabitationem conjugis fidelis cum infideli, vt constat ex cap. *Iudæi sæpè*, causa 28. quæst. 1. Imò *si alter infidelium conjugum* (vt edixit Innocentius III. cap. *Quanto*, de diuortiis) *ad fidem conuertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia diuini nominis, vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente; qui relinquitur ad secunda, si voluerit, vota transibit.* Addit Laymannus suprà

lib. 7. cap. 9.

ex Soto, Henrique, & aliis, cùm hodie cohabitatio coniugis fidelis cum infideli omnino prohibita sit, probabile esse coniugem ex infidelitate ad fidem conuersum & baptizatum, posse transire ad alias nuptias; quamuis alter coniux in infidelitate remanens pacificè ac sine iniuria cohabitare velit.

SECTIO II.

Quænam requirantur ad hoc vt Matrimonium validè contrahatur.

AD Matrimonij validitatem quatuor præsertim requiruntur. Primum est vt contrahentes liberum consensum præbeant, illumque de præsenti per verba aliqua aut signa exteriora exprimant. Ita expresse habetur in Catechismo Romano. Atque in primis requiri consensum liberum, ita vt, si ex parte alicuius contrahentium liber ille consensus desit, Matrimonium nullum sit, patet ex cap. *Cùm locum*, & cap. *Tua fraternitati* de sponsalibus: item ex cap. *Sufficiat*, & cap. *Si quippe*, 27. quæst. 2.

part. 1. cap. 8.

Ex quo sequitur, Matrimonium contractum ex graui aliquo metu iniustè incusso esse inualidum, vt constat ex cap. *Veniens*, de sponsalibus & cap. 2. de eo qui duxit in Matrimonium: siue tale Matrimonium irritum sit ex diuino iure naturali, vt existimant Scotus, Nauarrus, & alij apud Lessium in prælectionibus Theologicis de Matrimonio cap. 4. dub. 8. siue saltem iure Ecclesiastico, vt Ioannes Maior, Paludanus, Sotus, & alij apud eumdem asserunt. Debet autem esse metus grauis seu cadens in constantem virum, vt dicitur citato capite *Veniens*, & capite *Cum locum* suprà: Qualis autem metus grauis censeri debeat, id

prudentis viri iudicio dignoſcendum eſt, vt rectè monet Leſſius ſuprà : multa enim grauem metum v. g. puellæ incutere poſſent,quæ à robuſto & magnanimo viro nihili fierent. Debet etiam metus ille eſſe iniuſtè incuſſus ad extorquendum conſenſum, vt patet ex citato capite *Cum locum* ; ſi enim iuſtè incutiatur à lege vel à iudice præcipiente, v. g. vt virginis ſtuprator eam in Matrimonium ducat, Matrimonium tali metu non redditur inualidum, vt habetur capite *Ex litteris*, de ſponſalibus.

Dubitant Doctores de metu reuerentiali; quando v. g. puella iubenti patri, vt cum tali viro nubat, contradicere non eſt auſa, an ſcilicet metus ille debeat cenſeri grauis, adeoque Matrimonium irritum reddat? Nauarrus & quidam alij; quos citat Laymannus part. 2. de Sacramento Matrimonij capite 5. exiſtimant Matrimonium ex tali metu contractum, eſſe irritum : meliùs Henriques, Leſſius, & alij apud eumdem docent, metum illum reuerentialem tunc ſolummodò cenſeri grauem, ac proinde validitati Matrimonii contrarium, quando voluntati & imperio patris aut alterius ſuperioris coniunctæ ſunt minæ graues aut aliqua ſæuitia : idemque dicendum, ſi timeatur grauis & diu duratura indignatio patris.

Præterea conſenſus ille debet eſſe de præſenti, vt docet ſanctus Thomas, Sotus, Paludanus, & plures,quos citat & ſequitur Petrus de Ledeſma capite 5.de Matrimonio,& conſtat tum ex capite *Tua fraternitati*, & capite *Licet* de ſponſalibus,tum ex decreto Eugenij dicitur, quod *cauſa efficiens Matrimonij eſt mutuus conſenſus per verba de præſenti regulariter expreſſus* : ex quibus verbis habetur etiam conſenſum illum per verba aut ſigna aliqua exteriora exprimendum eſſe : cùm enim Matrimonium ſit Sacramentum, in ſigno aliquo exteriori conſiſtere debet. Diximus per verba aut ſi-

gna aliqua exteriora, quæ verborum defectum supplere possunt; vt in mutis contingit, qui licet eloqui non valeant, Matrimonium tamen per signa & nutus validè contrahere possunt, vt habetur capite *Tua fraternitati*, suprà.

Secundum quod requiritur ad Matrimonij validitatem est, vt consensus illius expressio fiat coram Parrocho & duobus vel tribus testibus: quamuis enim Matrimonia clandestinè contracta essent olim solummodò illicita; nouo tamen iure (vt in Concilio Tridentino sess. 24. capite de reformatione Matrimonij constitutum est) *Qui aliter quàm præsente Parrocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parrochi seu Ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus Matrimonium contrahere attentauerint; eos sancta Synodus ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit; & huiusmodi contractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit & annulat.* Vbi Parrochi nomine (vt rectè obseruat Isambertus disputatio. 7. de Matrimonio art. 9.) intelligitur ille, qui ordinariam in contrahentes habet iurisdictionem, quales sunt Papa, Episcopus, & proprius ipsorum contrahentium Parrochus, qui saltem titulum coloratum & præsumptum in foro exteriori habeat, vt constat ex capite *Infamis*, 3. quæstio 7. Quod si contrahentes diuersarum sint parrochiarum, non requiritur vt ambo Parrochi assistant, sed sufficit ille in cuius Parrochia Matrimonium celebratur, vt ex praxi Ecclesiæ constat, & habetur in Rituali Romano, titulo de Sacramento Matrimonij.

Porrò tam Parrochi quàm testium præsentia, non tantùm physica, sed etiam moralis requiritur; ita vt intelligant quid agatur, & de eo testari possint, vt obseruat Laymannus part. 2. de Matrim. cap. 4. & Petrus de Ledesma capite 6. de Matrimonio, vnde

& testes à Concilio vocantur.

Quod si, post Matrimonium coram Parrocho & testibus contractum, deprehendatur occultum aliquod impedimentum dirimens; tunc obtenta dispensatione satis erit, vt vir & mulier de nouo consentiant in Matrimonium inter se mutuò contrahendum, & consensum illum signo aliquo exteriori sibi inuicem manifestent; nec ad id Parrochi aut testium præsentia requiritur, vt docet Nauarrus cap. 22. num. 70. & Petrus de Ledesma suprà cap. 6. vbi etiam refert à Pio V. summo Pontifice ita declaratum fuisse.

Contra doctrinam superiùs traditam obiicere posset aliquis, consensum clandestinum olim ad validitatem Matrimonij suffecisse, ac proinde etiam nunc sufficere; cùm ea, quæ ad Sacramentorum substantiam & validitatem pertinent, ab Ecclesia mutari non possint.

Respondetur ad substantiam & validitatem Sacramenti Matrimonij requiri contractum validum, seu mutuum contrahentium consensum validè expressum: quamuis autem Ecclesia efficere non possit, vt validus contractus non sit ad rationem huius Sacramenti sufficiens; potest tamen ad hoc, vt contractus validus existat, certas conditiones apponere, quæ, si desint, censebitur inualidus, nec proinde ad Sacramenti huius substantiam seu validitatem erit sufficiens.

Tertium, quod ad Matrimonij validitatem requiritur, est ætas pubertatis in vtroque contrahentium; in mare quidem quatuordecim annorum completorum, in fœmina autem duodecim annorum item completorum. Ita habetur ex cap. *Continebatur*, cap. *Attestatione*, & cap. vlt. de desponsatione impuberum: vbi pueri & puellæ ante dictam ætatem ad Matrimonium contrahendum declarantur inhabiles, nisi malitia suppleat ætatem, & ob iustam ali-

quam causam cum illis dispensetur, iuxta cap. *Vbi* eodem titulo.

Quartum denique ad validitatem Matrimonij requisitum est, vt nullum in contrahentibus subsit impedimentum canonicum, quod Matrimonium contrahendum impediat, contractumque dirimat: de his autem impedimentis agetur infrà suo loco.

SECTIO III.

Quænam requirantur vt Matrimonium non modò validè sed etiam licitè contrahatur.

AD debitam & licitam Matrimonij celebrationem quatuor præsertim necessaria sunt. Primum est, vt ipsi contrahentes nullius peccati mortalis sibi conscij sint: cùm enim Matrimonium sit Sacramentum viuorum; ab ijs, qui per peccatum mortui sunt, nec vtiliter nec licitè suscipi potest: Vnde Concilium Trid. sess. 24. in decreto de reform. Matrimonij monet coniuges, vt, antequam contrahant, *sua peccata diligenter confiteantur*. Addit Catechismus Romanus eos, qui Matrimonium contra-
part. 2. hunt, *non humanam aliquam rem aggredi, sed di-*
cap. 8. *uinam; in eaque proinde singularem mentis integritatem & pietatem adhibendam esse*. Requirit præterea Romanum Rituale in ipsis contrahentibus talem præcipuorum fidei mysteriorum notitiam, vt de illis filios suos erudire possint. Quibus omnibus adiungi meritò potest voluntatis rectitudo, ac intentionis puritas; vt scilicet Matrimonium, non intuitu diuitiarum, voluptatis, aut alterius similis rei, sed ob finem aliquem Deo gratum & honorificum contrahatur: si enim in aliis actionibus humanis, vt rectè fiant, istud requiritur; multò magis in actione sacra

& religiosa, qualis est ipsius Matrimonij contractus Sacramenti dignitate illi annexa veluti consecratus.

Secundum est, *vt antequàm Matrimonium contrahatur ter à proprio contrahentium Parrocho tribus continuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solemnia publicè denuncietur; inter quos Matrimonium sit contrahendum.* Ita enim præscribitur in citato decreto Conc. Trid. quod & anteà in Conc. Lateran. sub Innoc. III. constitutũ fuerat, vt refertur cap. vlt. de clandestinis desponsationib. Hæ autem denunciationes ab vtriusq; contrahentium Parrochis fieri debent, si forte ad diuersas Parrochias pertinent, vt impedimenta, si quæ subsint, ex vtraque parte possint detegi, vt docent Henriques, Sanches, alij apud Laymannũ; à quibus denunciationibus aut ab aliquibus illarũ potest ex iusta causa dispensare Episcopus, quod quidem illius prudentiæ & iudicio relinquitur, vt in præfato decreto declaratum est. part. 2 de Matrim. c. 4.

Cæterum, quantum temporis requiratur ad hoc, vt quis censeatur esse alicuius Parrochiæ; quid item facto opus sit, cùm quis à paucis diebus aut hebdomadibus Parrochiam aliquam incolere cœpit, aut quando factis denunciationibus notabile aliquod tempus elapsum est, antequam Matrimonium contraheretur; consulere quisque debet particularem consuetudinem aut Rituale proprium cuiusque diœcesis; sicut & in aliis similibus difficultatibus, quarum resolutio à constitutionibus aut moribus localibus petenda est, illisque deficientibus iudicium Episcopi exquirendum.

Tertium est, vt tempore apto & conuenienti celebretur Matrimonium, seruetur que interdictum Ecclesiæ prohibentis celebrationem nuptiarum à prima Dominica Aduentus vsque in diem Epiphaniæ, & à Feria quarta Cinerum vsque ad Octauam Paschatis inclusiuè, vt habetur in Concilio Trid. sess. 24. cap. 10. de ref.

Quartum denique est, vt Matrimonium à filiisfamilias cum consensu parentum contraha-

tur: quamuis enim Matrimonium inuitis parentibus contractum, si aliæ conditiones necessariæ obseruentur, validum sit, vt definitum est in Concilio Trid. in decreto de refor. Matrim. cap. 1. certum est tamen grauiter peccare filiosfamilias, si inuitis rationabiliter parentibus, vel eorum consensu non requisito contrahant Matrimonium, vt ex communi Theologorum cōsensu probat Petrus de Ledesma cap. 8. de Matrim. & Gamachæus cap. 11. de eod. vbi rectè obseruat, quòd si pater aut mater inducere vellent ad nuptias illicitas vel contra rectam rationem; v. g. si iuberent filium ducere vxorem hæreticam, aut infamem, vel malis moribus præditam, vel quam ipse filius nullo modo tanquam coniugem amare posset; & è contrario si parentes nolint permittere filiis vt contrahant, sed domi suæ retinere perpetuò velint vt seruos: in his & similibus casibus, in quibus parentes honestam & Christianam libertatem in Matrimonio contrahendo impedire vellent, filij obedire non tenerentur. Quæ autem de parentibus, eadem similiter intelligi debent de tutoribus & aliis quorum potestati filijfamilias subsunt.

SECTIO IV.

Quinam sint Matrimonii effectus.

PRÆTER gratiam sanctificantem, quæ per hoc Sacramentum confertur, quod illi cum aliis Sacramentis commune est; & gratiam Sacramentalem, quæ illius propria est & peculiaris, consistitque in quibusdam specialibus gratiæ actualis auxiliis, quæ huius Sacramenti intuitu coniugibus opportuno tempore conferuntur ad ipsius Matrimonij officia debitè ac
Cap. 1. de Matrim. rectè obeunda, vt fusiùs explicat Petrus de Ledesma: tres sunt prætere a huius Sacramenti effectus, quos alio nomine bona Matrimonij vo-

care Theologi solent, scilicet Sacramenti indissolubilitas, prolis legitima susceptio ac pia educatio, & thori coniugalis fides. De singulis breuiter hic aliquid adnotandum est.

Atque in primis certum est Matrimonium inter Christianos legitimè contractum, & ab ipsis consummatum; esse omninò indissolubile quoad vinculum. Id enim constat tum ex scriptura, S. Marc. 10. & S. Luc. 16. vbi Christus Dominus hanc de Matrimonio Christianorum legem tulit; *Quicunque dimiserit vxorem suam & alteram duxerit, adulterium committit*: tum ex Cōcilio Trid. sess. 24. cap. 5. & 7. de ref. Matrim. vbi anathema profertur in eos, qui dixerint propter adulterium, hæresim, aut aliam quamlibet causam Christianorum Matrimonia dissolui posse.

Dicet aliquis S. Matth. 19. Christum Dominum dixisse vxorem dimitti posse ob fornicationem.

Respondetur cum S. Augustino, posse dimitti quoad thorum & cohabitationem, non verò separari quoad ipsius Matrimonij vinculum. Lib. de adult. cōiug. c. 11.

Certum est quoque Matrimonium, ratum quidem, sed non adhuc consummatum, quamuis sit verum Sacramentum, solui tamen posse etiam quoad vinculum, si alter coniugum emittat solemne votum religionis, vt definitum in Concilio Trident. sess. 24. & can. 6. & ea de causa cap. *Ex publico*, de conuersione coniugatorum, secundùm communem Doctorum interpretationem iniungitur iudici. vt coniugi de religionis ingressu ante Matrimonij consummationem deliberanti bimestre spatium definiat, intra quod vel propositum religionis exequatur, vel coniugi debitum reddat.

Quod spectat ad bonum prolis, certum est Matrimonium à Deo institutum esse ad generis humani conseruationem & multiplicationem; imò ad ipsius Ecclesiæ propagationem, & ad complendum numerum electorum; proinde-

que grauiter peccare coniuges, qui in ipsius Matrimonij vsu aliquid faciunt, quo generatio prolis impediatur: si tamen ex amore virtutis, & ad liberiùs perfectiusque Deo inseruiendum pari consensu continentiam seruare vellent, haud dubiè excellentiorem adhuc viam sequerentur: quod fusè docet S. Augustinus Epist. 45. quæ est ad Armentariū & Paulinam coniuges, quos ad seruandam continentiam, quam pari consensu vouerant, efficaciter hortatur: & lib. 2. de consensu Euang. cap. 1. id ipsum probat ex castissimo coniugio, quod inter sanctissimam Virginem Deiparam & S. Ioseph dignissimum eius sponsum intercessit sine vllo virginitatis detrimento, cuius flos in vtroque illibatus permansit; quorum proinde exemplo dicit *Magnificè insinuari fidelibus coniugatis, etiam seruata pari consensu continentia, posse permanere vocarique coniugium; non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.*

Quod denique ad thori coniugalis fidem pertinet, tria præsertim ab ipsis coniugibus exiguntur. Primum est, vt coniuge viuente alter coniux cum alia persona non contrahat, nec vllo modo permisceatur; imò nec vllum illegitimum affectum deliberatè admittat: & quantumuis alter coniugum diutissimè absit, nec sciri queat, vtrum adhuc viuat, an verò è vita migrauerit; nunquā licet ad alias transire nuptias, donec de illius morte certò constet, vt habetur cap. *Dominus*, de secundis nuptiis.

Secundum est, vt ambo coniuges mutuò cohabitent, & mutua sibi obsequia in administranda re familiari & filiorum educatione præstent; ad quod quidem reciprocè obligantur, & etiam cogi possunt tum ab Ecclesiastico iudice, tum à sæculari, iuxta cap. *Litteras* de restitut. spoliatorum. Cùm autem vir sit caput vxoris & familiæ, vt dicitur Eph. 5. tenetur vxor ad obediendum viro in his, quæ ad familiæ administrationem pertinent; & vicissim obligatur vir ad alimenta & alia vitæ subsidia

vxori

vxori ac reliquæ familiæ præbenda: cumque ad virum pertineat pro arbitratu suo domicilium eligere ac mutare, vxor eum sequi tenetur, vt habetur ex cap. *Vnaquaque* 13 quæst. 2. & ex communi Theologorum consensu docet Nauarrus cap. 14. num. 20. vbi tamen rectè monet vxorem non teneri cum graui corporis aut animi incommodo sequi virum, v. g. si ad bellum proficiscatur, &c. cui subscribunt Sotus, Sanches, & alij apud Laymannum part. 3. de Matrim. cap. 2.

Sunt etiam aliqui casus, in quibus possunt coniuges licitè ab inuicem quoad thorum & cohabitationem separari, remanente tamen semper vinculi coniugalis indissolubilitate, vt quando vterque coniux pari consensu religionem ingreditur. Item diuersa ratione, si alter coniugum adulterium committat, coniux innocens potest ab eo quoad thorum & cohabitationem separari; quoad thorum quidem, propria authoritate, quoad habitationem verò, nonnisi authoritate iudicis, vt docent S. Thomas, S. Bonauentura, & alij, quos citat Sanches lib. 10. disp. 12. si tamen coniux innocens alteri offensam remittat, ipsumque ad thori societatem recipiat, non poterit ampliùs ab eo separari, vt ex communi Theologorum consensu docet idem Sanches. Præterea si coniux coniugi sine graui periculo corporis vel animi cohabitare non possit, v. g. ob nimiam sæuitiam, ob perditos profligatosque mores, & alias similes causas quæ iudicis arbitrio relinquuntur, sine cuius authoritate hæc separatio fieri non debet, vt fusè docet idem Sanches eod. lib. disp. 17. & 18.

Tertium denique est, vt vir & vxor sibi mutuò debitum coniugale reddant: nam, vt loquitur Apostolus, *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, similiter autem vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier:* Vnde ibidem præcipit, vt *vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro*, idque siue debitum illud 1. Cor. 7.

coniugale exprefsè petatur fiue tacitè, vt docet S. Thomas. Hæc autem obligatio mutua reddendi coniugale debitum, eft fub peccato mortali, fi alter coniugum ferio, inftanter, & rationabiliter illud petat, vt ex communi Theologorum confenfu docet & fusè probat Sanches lib. 9. difp. 2.

In 4. dift. 32. q. vnic. art. 2. q. 1.

Sunt tamen aliqui cafus, in quibus coniux ab obligatione reddendi debiti eximi cenfetur; vt quando vnus coniugum adulterium commifit, tunc enim coniux innocens debitum ipfi negare poteft: item fi ex redditione debiti timeatur grauiffimum aliquod corporis incommodum; aut fi vxor prægnans fit, & proli conceptæ timeatur probabile mortis periculum: quæ omnia fufiùs explicata apud eumdem Sanches toto lib. 9. citato videri poffunt.

SECTIO V.

Quænam fint Matrimonij impedimenta.

SVPPONIMVS Ecclefiam pro data fibi à Chrifto Domino in omnes fideles authoritate, potuiffe ex caufis rationabilibus certa quædam impedimenta Matrimonij conftituere, vt exprefsè definitum eft in Concilio Trid. & conftat ex antiqua traditione ipfius Ecclefiæ, olim fiquidem, tefte S. Auguftino, legibus Ecclefiafticis prohibita erant Matrimonia inter confobrinos, & temporibus S. Gregorij Papæ eodem iure Matrimonia irrita erant vfque ad feptimum gradum inclufiuè, vt habetur ex cap. *Nulli*, & cap. *De confanguinitate*, 35. quæft. 2. & 3. cùm tamen hodie nec affinitas nec confanguinitas Matrimonium impediat, nifi vfque ad quartum gradum, vt infrà explicabitur.

Seff. 24. can. 4 Li. 15. de ciuit. c. 16.

Hæc autem impedimenta duplicis funt ge-

neris: quædam enim Matrimonium solummodò contrahendum impediunt, alia etiam contractum dirimunt.

Impedimenta prioris generis quinque communiter à Theologis numerantur, vt videre est apud Bonacinam. Primum est Ecclesiæ interdictum seu prohibitio, vt habetur ex capite *Non vxorem*, 33. quæst. 1. & cap. *Capellanus*, de feriis. Secundum est contractus sponsaliorum initus cum persona aliqua, vt ex infrà dicendis pleniùs intelligetur. Tertium est votum simplex castitatis aut religiosi status amplectendi, vel suscipiendi sacros Ordines, vel non nubendi, vt constat ex capite *Si quis votum*, 27. quæst. 1. & cap. vnico, de voto in sexto, & qui cum huiusmodi voto Matrimonium contrahit, dispensatione illius minimè obtenta, peccat mortaliter: & quamuis reddere possit coniugale debitum, illud tamen licitè petere non potest, vt ex communi Theologorum consensu docet Bonacina. Quartum est cognatio spiritualis, quæ contrahitur per Catechismum, quæ tamen per Concilium Trident. sublata est, vt docent Henriques, Reginaldus, Sanches, & alij apud eumdem Bonacinam. Quintum denique est crimen, vt vxoricidium, Presbytericidium, incestus, & quædam alia quæ ab eodem Bonacina enumerantur, ob quæ olim quasi pœnitentiæ loco Matrimonium interdictum erat: verùm Sotus, Corduba, Henriques, Nauarrus, & plures alij quos citat Laymannus, existimant hæc criminum impedimenta fuisse per diuturnam consuetudinem penitùs sublata; adeò vt Nauarrus dicat se non meminisse tota ætate sua super eiusmodi impedimento petitam fuisse dispensationem.

Qu. 3. pu. 14 de impedim Matr.

Supra

Part. 4. de Matr. ca. 6.

Impedimenta dirimentia duodecim communiter à Theologis numerantur, quæ memoriæ iuuandæ causa his tribus versibus comprehensa sunt.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen ,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas ,
Si sis affinis, si consummare nequibis.

Primum impedimentum est, *Error*, qui dupliciter contingere potest; vel circa substantiam personæ, vt si quis ducat Annam existimans esse Catharinam; vel circa ipsius personæ qualitatem, vt si quis ducat Annam credens esse nobilem, diuitem, &c. quam postcà comperit esse ignobilem, pauperem, &c. Et priori quidem modo reddit Matrimonium inualidum, non item posteriori, vt ex communi Theologorum consensu docet Bonacina.

Suprà pu. 1. Secundum est, *Conditio*, quando quis contrahit cum persona aliqua seruilis conditionis, existimans esse liberam: tale enim Matrimonium ecclesiastico iure irritum est, vt habetur ex cap. 2. & vlt. de coniugiis seruorum. Verùm eiusmodi impedimentum hodie inter Christianos rarissimè contingit, nisi fortè respectu eorum, qui sententia iudicis per totum vitæ tempus ad remos damnati sunt, aut carceri perpetuo mancipati: tales enim, cùm sint *Serui pœnæ*, vt iura loquuntur, seruilis conditionis leges subire debent.

Tertium est *Votum*, solemne scilicet, quod emittitur in professione status religiosi: tale siquidem votum non modò impedit Matrimonium contrahendum, quod etiam facit votum simplex castitatis, sed etiam contractum dirimit, vt habetur ex Clement. vnica, de consanguinitate, & ex Concilio Trident. sess. 24. can. 9.

Quartum est *Cognatio*, quæ triplex à Theologis distinguitur, naturalis scilicet, spiritualis, & legalis. Cognatio naturalis, quæ etiam consanguinitas vocatur, est vinculum personarum, quæ ab eodem proximo stipite per carnalem propagationem descendunt. Solent autem Theologi in consanguinitate considerare lineas & gradus. Nomine lineæ intelligunt seriem seu ordinem personarum

consanguinitatem inter se habentium; siue linea illa sit recta, qualis reperitur inter ascendentes & descendentes, siue sit transuersa seu collateralis, qualis est inter personas, quæ quamuis ab eodem stipite procedant, à se tamen inuicem non descendunt. Nomine verò gradus exprimunt distantiam maiorem vel minorem vnius personæ ab altera secundùm lineam consanguinitatis. Porrò ad distantiam illam dignoscendam, & computandos ipsius consanguinitatis gradus, tres regulæ à S. Doctore & aliis communiter Theologis assignantur. In 4. dist.

Prima regula hæc est: *In linea recta ascendentium & descendentium tot numerantur gradus, quot personæ vnâ demptâ:* vnde Pater & Filius in primo consanguinitatis gradu coniuncti esse dicuntur; auus & nepos, in secundo, & sic de aliis. 40.q. 1.a.2.

Secunda regula: *In linea collaterali, quot gradibus personæ distant à communi stipite, totidem etiam inter se distant:* quare cùm frater & soror vno tantùm gradu distent à Patre, censentur etiam vno tantùm gradu inter se distare; patrueles verò duobus gradibus, & sic de aliis.

Tertia regula: *Si consanguinei à communi stipite inæqualiter distent, tunc quot gradibus is, qui magis remotus est, distat à communi stipite, tot etiam gradibus inter se distant:* Iuxta quam regulam patruus censetur esse in secundo gradu consanguinitatis cum liberis fratris sui; quia liberi illi duobus gradibus à communi stipite distant. Quamuis autem iure antiquo impedimentum cognationis naturalis extenderetur vsque ad septimum gradum, vt suprà dictum, hodie tamen non nisi ad quartum gradum inclusiuè extenditur, vt habetur ex cap. *Non debet* de consanguinitate & affinitate.

Cognatio spiritualis est propinquitas secundùm iuris Ecclesiastici dispositionem, orta ex

administratione vel susceptione Baptismi, inter susceptores & baptizatum illiusque patrem ac matrem, necnon inter baptizantem, & baptizatum eiusque patrem ac matrem, vt in Concilio Trid. constitutum est: quod etiam similiter intelligendum est de Confirmatione, vt ibidem declaratur: ex quo sequitur (quod hic obiter aduertendum est) nullam inter ipsos susceptores contrahi cognationem, proindeque patrinum posse validè ac licitè ducere illam in Matrimonium, cum qua simul alienum filium è sacro fonte suscepit, vt constat ex Bulla Pij V. quæ incipit *Cùm illius vicem.* Obseruat etiam Bonacina ex Suare, Sanche, & aliis, illum, qui suscipit puerum, quando priuatim & sine solemnitate baptizatur, nullam cognationem contrahere; licet is, qui Baptismum eiusmodi confert, contrahat cognationem spiritualem cum baptizato & patre ac matre illius. Excipitur casus ille in quo maritus coniugis suæ prolem in necessitate baptizat; tunc enim nullam cum ea contrahit cognationem, vt habetur cap. *Ad limina*, 20. quæst. 1.

Sess. 24. c. 2. de ref. Matr.

Quæ. 3. de impe. Matr. pu. 5.

Cognatio denique legalis, est propinquitas personarum ex adoptione proueniens; adoptio verò est extraneæ personæ in filium aut filiam legitima assumptio. Et hæc cognatio legalis contrahitur primò inter ipsum adoptantem & adoptatum, adoptatique descendentes vsque ad quartum gradum: secundò inter vxorem adoptantis & adoptatum: tertiò inter filios adoptantis & adoptatum. vt constat ex cap. *Per adoptionem* 3. quæst. 3. & cap. vnico, de cognat. leg. Hæc autem cognatio non prouenit nisi ex ea adoptione, quæ fit secundùm leges, quæ proinde super hac re consuli debent.

Quintum est, *Crimen*; quod quidem est duplex, vt habetur ex cap. *Si quis viuente* 31. quæst. 1. & cap. *significauit* & cap. *super hoc* de eo qui duxit. Primum est, homicidium coniugij; quando scilicet maritus vxorem per

se vel per alium ferro vel veneno occidit eo fine, vt cum alia muliere cædis illius conscia & in illam consentiente Matrimonium contrahere possit: quod etiam similiter de vxore intelligi debet. Aliud crimen est adulterium; quando alter coniux committit adulterium, & pollicetur ei cum quo adulteratur se contracturum cum eo post obitum coniugis, & hæc promissio ab eo acceptatur: vel quando post Matrimonium de præsenti contractum cum vno, cum altero etiam per verba de præsenti contrahitur, & ab vtroque criminis illius conscio adulterium committitur: vel etiam quando alter coniux adulterium cum alio commisit, & posteà interficit coniugem; vt cum adultero, quamuis illius cædis minimè conscio, contrahere possit.

Sextum est *Cultus disparitas*: quando baptizatus contrahit Matrimonium cum fœmina nondum baptizata, aut mulier baptizata cum viro non baptizato. Hoc impedimentum colligitur tum ex Concilio Tolet. 3. cap. 14. tum ex ipsius Ecclesiæ vsu communi, qui sufficiens est ad impedimentum inducendum, quamuis non sit in iure expressum, vt obseruat Bonacina. Suprà pu.7.

Quod autem spectat ad Matrimonium Catholicæ personæ cum hæretica, quamuis validum sit, est tamen illicitum, vt pluribus probat Laymannus cap.14. de impedimentis Matrimonij; vbi etiam monet experientiâ compertum esse, ex eiusmodi Matrimonio tot & tanta sequi spiritualia incommoda tum ipsi coniugi Catholico, tum liberis ac Christianæ reipublicæ, vt plerumque charitatis legi omninò aduersetur: in quo casu (vt idem author dicit) ne quidem summus Pontifex id dispensatiuè permittere potest; nisi probabilis aliqua spes subsit ex eiusmodi Matrimonio longè maiores fructus spirituales obuenturos esse, quorum intuitu incommoda illa tanquam minora vtcunque tolerari possint.

Septimum est *vis*, seu metus grauis iniustè incussus: quando quis vi aut metu eiusmodi addigitur ad contrahendum Matrimonium, quod nullo modo contraxisset, nisi ad id eo modo compulsus fuisset, de quo dictum est suprà sect. 2.

Octauum est *Ordo*: quando quis scilicet initiatus est sacris Ordinibus vel aliquo illorum: tales enim Ordines ob votum solemne castitatis, quod annexum habent, Matrimonium contrahendum impediunt, & dirimunt contractum, vt habetur ex cap. vnico, de voto in 6. & ex Concilio Trid. sess. 24. can. 9.

Nonum est *Ligamen*, id est, obligatio seu vinculum alterius Matrimonij rati cum coniuge adhuc viuente: quandiu enim hoc vinculum durat, Matrimonium cum quouis alio contrahendum impedit ac dirimit, idque non modo iure Ecclesiastico, vt patet ex cap. 1. & vltimo de sponsa duorum, sed etiam iure diuino, vt expressè declaratum habetur in Concilio Trident. sess. 24. can. 2. & satis constat ex prohibitione Christi Domini S. Matthæi cap. 19.

Decimum est *honestas*, publica scilicet, ratione cuius oritur impedimentum, tum ex sponsalibus validè contractis, tum ex Matrimonio rato & nondum consummato, vt habetur ex cap. *Sponsam*, & cap. *Iuuenis* & cap. *Ad audientiam* de sponsalibus. Quamuis autem iure antiquo impedimentum istud protenderetur vsque ad quartum gradum, iure tamen nouo in Concilio Trid. constitutum est, vt impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus ortum nonnisi ad primum gradum extendatur: illud autem, quod ex Matrimonio rato prouenit, secundùm iuris antiqui dispositionem relictum est; proindeque ad quartum gradum extenditur, vt constat ex decreto Pij V. quod incipit. *Ad Romanum*.

Sess. 24. c. 3. de ref. Matr.

Vndecimum est *Affinitas*, quæ est attinentia seu propinquitas quarundam personarum ex copula

carnali prouenieus, ratione, cuius fit vt mulier coniugata per consummationem Matrimonij affinis fiat consanguineis mariti, & viciſſim maritus consanguineis vxoris. Hæc autem affinitas, si oriatur ex copula licita, vſque ad quartum gradum extenditur, vt constat ex capite *Non debet*, de consanguinitate & affinitate; si ex copula illicita secundum gradum non excedit, vt Concilio Tridentino constitutum est. Seſſ. 24. c. 4. de refor. Matr.

Docent autem Theologi affinitatem non parere affinitatem, proindeque duos fratres v. g. validè ac licitè poſſe duas sorores in Matrimonium ducere, filiumque similiter poſſe Matrimonium cum illa contrahere, cuius matrem pater sibi coniugio copulauit: quod patet ex cap. *Super his*, de consanguinitate & affinitate. Quod si affinitas Matrimonio iam contracto superueniat, vt si maritus adulterium committat cum vxoris consanguinea in primo vel secundo gradu; tunc illius ratione maritus coniugale debitum ab vxore petere licitè non poteſt, quamuis eidem reddere teneatur, vt ex communi Doctorum consensu docet Bonacina. Sup. pu. 12.

Duodecimum eſt *Impotentia*. id eſt inhabilitas perpetua ad consummandum Matrimonium. siue illa se teneat ex parte viri, siue ex parte mulieris: dummodò fuerit eo tempore quo Matrimonium contractum eſt, non verò poſtea subsecuta sit. Et hoc impedimentum dirimit Matrimonium non modò iure Ecclesiaſtico, vt patet ex cap. *Quod sedem*, de frigidis & maleficiatis; sed etiam ipso iure naturæ, vt ex communi Theologorum doctrina probat Bonacina. Sup. pu. 13. Quòd si (vt ibidem author subdit) dubitetur num impotentia sit perpetua, permittuntur coniuges simul habitare per triennium vt Matrimonium consumment; quo tempore, si nequeant consummare, non ampliùs permittuntur cohabitare ad consummandum Matrimonium; quia iudicatur adeſſe impotentia perpe-

tua, & conſequenter inualidum eſſe Matrimonium, ideoque ſeparationem eſſe faciendam propter periculum incontinentiæ : ſecluſo tamen illo periculo iura permittunt, vt vir habeat tantùm pro ſorore, quam non poteſt habere vxorem, vt conſtat ex cap. *Laudabilem*, & cap. *Requiſiſti*, 33. quæſt. 1.

Seſſ. 24. c. 6. de refor. Matr. Concilium Trid. adiunxit decimum tertium impedimentum, ſcilicet. *Raptum*, decreuitque *Inter raptorem & raptam, quandiu ipſa eſt in poteſtate raptoris, nullum poſſe conſiſtere Matrimonium:* Quod quidem decretum etiam locum habere exiſtimant Henriques, Rebellus, Zerola, Petrus de Ledeſina, & alij apud Auguſtinum Barboſam in remiſſionibus ad citatæ ſeſſ. 24. cap. 6. quando puella conſenſit quidem in raptum, ſed inuitis parentibus; quamuis id negent Reginaldus, Sanches, Leſſius, & alij apud eumdem.

Quæres quis in ſupradictis impedimentis diſpenſare poſſit. Reſpondetur 1. Romanum Pontificem, pro ſumma quam obtinet in Eccleſia poteſtate diſpenſare poſſe in omnibus impedimentis, quæ iure Eccleſiaſtico Matrimonium

Suprà pu. 15. impediunt aut dirimunt, vt ex communi Theologorum omnium conſenſu docet Bonacina. Reſpondetur 2. Epiſcopum diſpenſare poſſe in impedimentis non dirimentibus, excepto voto caſtitatis perpetuæ & religionis: imò etiam aliquando in impedimentis dirimentibus, quæ poſt contractum bona fide Matrimonium deprehenduntur, quando ſcilicet impedimentum eſt occultum, & Matrimonium manifeſtum, ipſique cõiuges non poſſunt abſque magno ſcandalo ſeparari, nec ad ſummum Pontificem patet recurſus propter paupertatem aut aliàs maximas difficultates. Ita Petrus de Ledeſma, Pe-

Suprà res, Sanches, Valentia, Riccius, & alij apud eumdem Bonacinam : qui etiam cenſent, non modò poſt contractum Matrimonium, ſed & antequam contrahatur, Epiſcopum poſſe ob vrgentiſſimam aliquam neceſſitatem ex præ-

sumpta summi Pontificis tacita facultate in iisdem impedimentis dirimentibus interdum dispensare.

SECTIO VI.

De sponsalibus.

SPONSALIA, quæ à spondendo seu sponte promittendo dicta sunt, significant spontaneam promissionem mutuam inter virum & fœminam de Matrimonio in futurum contrahendo: sponsaliorum enim obligatio non contrahitur per solum desiderium aut propositum contrahendi Matrimonii, nisi intercedat promissio, eaque mutua & reciproca, vt docet & probat Sanches: nec ad illius validitatem requiritur præsentia Parochi aut testium, vt obseruat idem Sanches; quamuis seruari debeat laudabilis illa consuetudo, quæ in vniuersa propemodum Ecclesia vim legis obtinuit, vt antequam Matrimonium per verba de præsenti contrahatur, sponsalia in facie Ecclesiæ seu coram Parocho, & testibus celebrentur: super qua re consuli debent cuiusque Diœcesis consuetudines & leges particulares. li. 1. de sponf. disp. 1 dis. 12

Ad validitatem autem sponsaliorum requiritur in primis, vt contrahentes saltem ætatis annum septimum expleuerint; ante quam ætatem ad sponsalia contrahenda censentur inhabiles, vt constat ex cap. *Litteras*, & cap. *Accessit*, de desponsatione impuberum. Requiritur præterea vt vsum rationis habeant, & cum ea deliberatione operentur, quæ ad plenũ & perfectum consensum necessaria est, vt docet Toletus. Requiritur denique, vt verè & ex animo promittant, atque se obligare intendant: qui enim fictè lib. 5. c. 20.

tantùm promitteret, grauiter quidem peccaret, & ad compenſanda damna ex promiſſionis illius fictione prouenientia teneretur, nulla tamen in foro conſcientiæ contraheret ſponſalia, vt fusè docet & probat Sanches.

Suprà diſp. 9. & ſeq. Quæres 1. quænam ſit obligatio ſponſaliorum. Reſpondetur ex veris ſponſalibus, id eſt ex promiſſione illa mutua inter virum & mulierem ſiue priuatim ſiue in facie Eccleſiæ facta, oriri obligationem ſub peccato mortali ad illam ex parte vtriuſque adimplendam. Ita S. Thomas, Paludanus, Sotus, Henriques & alij, quibus ſubſcribit Sanches: vnde ſi alter ſponſorum promiſſis ſtare non velit, per iudicem Eccleſiaſticum etiam adhibitis cēſuris ad illorum executionem compelli poteſt, vt habetur cap. *Ex litteris* de ſponſalibus, niſi fortè attentis circumſtantiis, & propter diſſenſiones perpetuas, aliaque grauia mala & ſcandala, quæ ex inuitis & coactis nuptiis meritò timeri poſſunt, aliter faciendum eſſe iudex prudenter arbitretur: vnde etiam cap. *Requiſiuit*, de ſponſalibus & Matrimonio dicitur in tali caſu monitione potiùs quàm coactione opus eſſe.

Diſp. 27.

Quæres 2. quibus modis ſponſalia diſſoluantur. Reſpondetur id variis & multis modis fieri poſſe: præcipuos hic & magis ordinarios ſubiicimus.

Soluuntur igitur ſponſalia 1. per mutuum conſenſum & mutuam ipſorum ſponſorum remiſſionem liberè factam, vt ex communi Theologorum conſenſu docet Bonacina. Secundò per ingreſſum religionis alterutrius ſponſorum, etiamſi profeſſionem non emittat, vt habetur cap. *Ex publico* de conuerſione coniugatorum, & docet Toletus lib. 7. cap. 21. & Bonacina ſuprà pun. 5. qui rectè ibidem ſubdit, quòd ſi quis poſt ſponſalia contracta virginem ſpe nuptiarum deflorauit, tunc illam ducere tenetur, nec religioſum ſtatum amplecti cum tanto illius

q. 1. de ſpōſa pu. 10

damno licitè potest. Tertio soluuntur sponsalia per Ordinis maioris susceptionem, vt habetur ex cap. *Scripsit* 27. quæst. 2. Quarto per Matrimonium de præsenti cum altera contractum, quamuis peccet mortaliter qui sic contrahit, vt habetur capite, *Sicut ex litteris*, de sponsalibus. Quintò per fornicationem vnius sponsorum post sponsalia contracta, vt habetur ex capite *Quemadmodum* de iureiurando: quamuis enim qui fornicationem commisit ex parte sua obligatus remaneat ad sponsalia implenda, alter tamen innocens potest ab illis resilire si velit. Sextò denique per notabilem aliquam mutationem post sponsalia contracta superuenientem, quæ si ab initio extitisset aut præuisa fuisset, viri prudentis iudicio à sponsalibus contrahendis meritò absterruisset, vt si alter sponsorum in lepram aut alium morbum incurabilem incidat; si notabilem famæ aut bonorum iacturam patiatur; si graues inter sponsos aut parentes illorum inimicitiæ oriantur, si sponsa dotem promissam afferre nequeat; si sponsus patrium solum mutare vel vagari cum graui sponsæ incommodo constituat; imò, etiamsi aliqua eiusmodi causa extiterit tempore sponsaliorum, nec nisi post illa contracta deprehendatur: in his enim & similibus casibus, qui iudicio viri prudentis dignosci debent, sponsalia dissolui possunt. Ita Petrus de Ledesma, Reginaldus, Riccius, & alij apud Bonacinam. Supra pu. 8.

Quæres tertiò vtrum ad soluenda sponsalia iudicis Ecclesiastici authoritate opus sit. Respondetur ex Nauarro, Syluestro, & aliis apud Laymannum, si causa soluendi Matrimonij moraliter certa sit, nulla iudicis Ecclesiastici authoritate opus esse; nisi ratione vitandi scandali, quando sponsalia publicè contracta sunt: vnde etiam in multis Diœcesibus obseruatur, vt non liceat à sponsalibus publicè notis resilire, nisi cau- part. 1 de sponf. cap. 2.

ſa priùs ad Ordinarium delata & ab ipſo probata.

Atque hactenùs de Sacramentis ad maiorem authoris illorum gloriam.

TRACTATVS SECVNDVS, DE ACTIBVS HVMANIS.

Iuxta diuinæ legis normam dirigendis.

QVONIAM gratiarum cæleſtium fontes in Sacramentis, ea potiſſimùm ratione per Chriſti merita nobis recluſi ſunt, vt eorum auxilio excitati & ſubnixi, ad propoſitum nobis finem, beatitudinem ſcilicet æternam perueniamus; nec
aliter (vt docet S. Thomas) quàm per actus 1.2. in
aliquos nobis proprios ad illam tendere queamus; proœ-
eundumque ſit de virtute in virtutem, mi.q.
iuxta propheticum dictum, & aſcenſiones in 6.
corde noſtro diſponendæ, vt videatur Deus *Pſal.*
Deorum in Sion: idcirco doctrinæ Theologi- 83.
cæ ordo poſtulat, vt nunc ipſos humanos actus conſideremus, perſpiciamuſque quinam actus ad beatitudinem illam æternam conſequendam, apti ſint & idonei, & è contra quibuſnam actibus ab ipſa beatitudine conſequenda præpediamur.

vnde ſequitur ad rationem voluntarij duo requiri. Primum eſt, vt procedat à principio intrinſeco; ſi enim quis inuitus ac retinens ab extrinſeco moueatur, motus ille non eſt voluntarius. Secundum eſt, vt procedat à principio cognoſcente; voluntas enim non fertur in incognitum: cuius quidem conditionis defectu motus lapidis quo fertur deorsùm, quamuis ſit naturalis, non eſt tamen voluntarius: quia licet ſit à principio intrinſeco (propria enim grauitate mouetur) non mouetur tamen cum cognitione: motus autem animalis, cùm ex aliqua cognitione imperfecta procedat, nonniſi imperfectè voluntarius, ſeu potiùs ſpontaneus dicitur; proindeque ratio voluntarij ſolis actibus hominis propriè & perfectè conuenit, & à fortiori actibus Angelorum & ipſius Dei.

Porrò ipſius humanæ voluntatis actus duplicis ſunt generis, alij ſiquidem ſunt eliciti, alij imperati. Actus eliciti ſunt illi, qui primò & per ſe exercentur, ſeu eliciuntur ab ipſa voluntate tanquam à proxima potentia. Actus verò imperati exercentur imperio ipſius voluntatis, & vi alicuius volitionis præcedentis; ſiue ab ipſa voluntate, quæ ſibi aliquos actus imperat; ſiue ab aliis potentiis ab ipſa voluntate diſtinctis, quæ per illam ad agendum mouentur & applicantur.

Cùm autem voluntas (vt communiter docent Theologi cum S. Thoma) ſit tantùm vel finis, vel mediorum, tres enumerantur actus illius eliciti circa finem, ſcilicet volitio, intentio, & fruitio; qui actus ſunt iidem cum amore, deſiderio, & gaudio. Gaudium ſeu fruitio verſatur circa finem obtentum, ſeu circa bonum præſens; deſiderium, ſeu intentio circa finem obtinendum, ſeu circa bonum abſens; amor & volitio circa finem & bonum, abſtrahendo ab eius abſentia vel præſentia; Quibus ex aduerſo reſpondent odium, timor, & triſtitia circa malum. Tres item ſunt actus voluntatis eliciti circa media; ſcilicet electio,

q. 8. a. 2.

consensus, & vsus: electione voluntas præfert, & amplectitur vnum medium præ aliis; consensu approbat iudicium intellectus circa illud medium; vsu applicat potentias ad executionem.

Quærunt Theologi vtrum electio & intentio sint semper actus inter se realiter distincti; seu an voluntas vno & eodem actu possit velle
q. 10. a. 4. finem & media. Respondetur iuxta probabiliorem sententiam, quæ est etiam S. Doctoris, quòd, quamuis hi duo voluntatis actus, vt plurimùm inter se distinguantur, absolutè tamen loquendo potest voluntas vno & eodem actu velle finem ac media; sicut potest intellectus principium & conclusionem eodem actu cognoscere.

Quod verò spectat ad actus imperatos, tot sunt & tam multiplices & varij, quot & quàm multipliciter ab ipsa voluntate, aut aliis potentiis, ad eiusdem voluntatis imperium exerceri possunt: de quibus omnibus pleniùs agunt Philosophi in Ethicis; & videri potest S. Doctor tota quæst. 17.

q. 1. a. 3. Cæterùm docet idem S. Thomas, omnes actus qui à voluntate humana procedunt, siue elicitos, siue imperatos: essentialem suam differentiam ac speciem desumere à fine proximo, quem agens spectat & intendit; hoc est à ratione seu motiuo, quo mouetur voluntas ad aliquid appetendum & volendum, & è contrà: qui motiuus vocatur etiam obiectum formale ipsius voluntatis. Vnde sequitur actus illos, qui habent eumdem finem proximum, seu idem obiectum formale, esse eiusdem speciei; tametsi habeant diuersa obiecta materialia: v. g. si quis ieiunet & eleemosynam largiatur purè ob amorem Dei, vt illi placeat, vt gloriam illi deferat; ieiunium illud & eleemosyna erunt formaliter actus charitatis, quamuis materialiter ad virtutes specie diuersas, abstinentiæ scilicet & misericordiæ pertineant: & è contrà illos actus distingui specie, qui, licet habeant

idem obiectum materiale, à motiuis specie distinctis oriuntur: e. g. oratio, quæ materialiter considerata est actus virtutis religionis, si fiat ex motiuo satisfaciendi Deo pro peccatis, erit actus Pœnitentiæ; si ex motiuo alicuius alterius virtutis, ad virtutem illam pertinebit.

SECTIO II.

Quis actus verè & propriè sit liber.

Dicendum est actus humani libertatem in eo consistere, vt eliciatur vel imperetur à libera voluntate, vt sic; seu quatenùs libera est & liberè operatur: Illa autem voluntas dicitur libera & liberè operari, quæ nullam in agendo neque coactionem, neque necessitatem patitur; sed positis omnibus ad agendum prærequisitis, libera semper manet & indifferens, siue quoad exercitium, siue quoad specificationem actus, seu ad agendum, vel non agendum; ad hoc vel illud agendum.

Hæc assertio duas habet partes: in prima dicimus actum illum liberum esse, qui elicitur vel imperatur à libera voluntate: libertas enim propriè & primò ipsi voluntati competit, & ex illa in actum deriuatur, quod per se patet.

In secunda parte dicimus libertatem voluntatis in eo consistere, quòd voluntas nullam neque coactionem, neque necessitatem patiatur: sed positis omnibus ad agendum prærequisitis, liber manet & indifferens ad agendum vel non agendum; ad hoc vel illud agendum. Disp. 1. de libero arbit. art. 2.
Hæc propositio (quam de fide esse asserit Isambertus) probatur 1. ex script. Deut. 30. *Testes inuoco cælum & terram, quòd proposuerim vobis vitam & mortem, &c. elige ergo vitam:* 2. Reg. 24. *Hac dicit Dominus: trium tibi datur optio, elige quod volueris, &c.*

Probatur 2. ex S. Athanasio orat. ad Gentes,

Anima, inquit, *cognoſcens liberum ſui arbitrium, videt ſe poſſe vti corporis partibus ad vtraque, ad bona & ad mala.* S. Cyrillo Alexand. lib. 4. in S. Ioannem. *Liberum eſt,* inquit, *& propriæ electionis in hominibus in vtrumque deflectere, aut in dextram partem aut in ſiniſtram; in virtutem dico vel vitium.* S. Cypriano epiſt. 55. *Homo*, inquit, *libertati ſuæ relictus, & in arbitrio proprio conſtitutus, ſibimet ipſe vel mortem appetit vel ſalutem.* Et S. Anſelmo in priori parte libri de concordia liberi arbitrij cum præſcientia Dei & prædeſtinatione, vbi expreſsè dicit, *Deum velle hominis voluntatem nulla neceſſitate cogi aut prohiberi ad volendum, vel non volendum:* Ibidemque fusè explicat, & probat neceſſitatem antecedentem, qua voluntas ad vnum quid determinatur, libero arbitrio aduerſari; docetque voluntatem indifferentem eſſe ad oppoſitorum alterum eligendum; quamuis, poſtquam vnum reipſa delegit, neceſſitatem quamdam ipſa ſibi faciat, quam conſequentem vocant Theologi, quæ ex ipſa effectus poſitione ſequitur.

Ad faciliorem verò intelligentiam eorum, quæ de liberrate voluntatis humanæ in actibus ſuis dicta ſunt, vel poſtea dicentur, duo ſunt hîc obſeruanda. Primum eſt ad hoc, vt voluntas liberè operetur, requiri præuiam rationis aduertentiam & deliberationem; id eſt vt voluntas applicet intellectum ad conſiderationem conuenientiæ, vel diſconuenientiæ, quæ in quolibet obiecto appetibili creato reperitur: hæc enim conſideratio & deliberatio intellectus, quamuis non ſit cauſa libertatis, quam voluntas humana ex ſe, & ex innata ſibi indifferentia obtinet; eſt tamen conditio, ſine qua voluntas libertate illa in actibus ſuis vti non poſſet: per illam enim obiectum proponitur voluntati cum variarum rationum oppoſitione, & quadam veluti indifferentia: nullum ſiquidem eſt obiectum creatum, in quo intellectus humanus varias & oppoſitas rationes conuenientiæ & diſconuenientiæ non deprehendat:

vnde proposito sic quouis obiecto creato, voluntas semper manet indifferens ad illud appetendum vel repudiandum: Quod si aduertentia illa aut deliberatio intellectus secundùm quid impediatur, actus à voluntate elicitus vel imperatus, erit tantùm secundùm quid liber: si omninò & totaliter impediatur, vt contingere potest ex aliqua vehementi passione aut distractione, actus ille omni prorsùs libertate carebit, proindeque omni ratione meriti vel demeriti: quod fusiùs explicabitur infrà cùm agetur de peccatis.

Secundum est, actum primum intellectus, seu primam cogitationem, quæ in quouis negotio deliberationem & voluntatis imperium præcedit, esse quidem actum hominis: non verò actum humanum, cùm non sit liber: omnis enim actus liber à voluntate debet elici aut imperari: sed primus ille actus intellectus, seu prima cogitatio, non est à voluntate, quæ in incognitum ferri non potest; sed vel ab obiecto aliquo sensibus externis occurrente, vel immediatè ab ipso Deo intellectum excitante, interdum etiam ab Angelo bono vel malo species imaginatiuas commouente: vnde tamen non sequitur hominem ab eiusmodi prima cogitatione determinari, aut necessitari ad aliquid volendum, quando humano modo agit, seu quando aduertit se illud velle, licet nullam adhuc rationem disconuenientiæ deprehendat in obiecto illo, quod per primam cogitationem proponitur: potest enim tunc illius voluntas ob summum quod obtinet tam in se, quam in alias potentias dominium, positâ quacumque præuiâ cogitatione, & quocunque iudicio practico ipsius intellectus, vel actum suum suspendere, vel intellectum applicare ad considerationem magis attentam eiusdem obiecti & circumstantiarum eius, & sic cum pleniori deliberatione rationis ad illud appetendum vel repudiandum seipsam determinare.

SECTIO III.

Undenam actus humanus bonitatem suam, vel malitiam desumat.

DUPLEX bonitas in quolibet humano actu spectari potest, naturalis scilicet & moralis. Bonitas naturalis consistit in integritate, seu aggregatione eorum omnium, quæ naturaliter ad ipsius actus entitatem requiruntur: bonitas verò moralis in integritate, seu aggregatione eorum omnium, quæ cuilibet actui humano secundùm rectam rationem conueniunt. Et de hac bonitate morali quæstio proposita intelligi debet; vndenam scilicet hæc bonitas, seu rectitudo moralis, vel malitia moralis illi opposita, in quemlibet actum humanum deriuetur. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. bonitatem, vel malitiam actus
q. 8. a. humani ab illius obiecto desumi. Ita S. Tho-
2. mas: & constat ex scriptura: Osee 9. *facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt:* ex quibus verbis patet malitiam humanorũ actuum, ob quam fit homo Deo abominabilis, prouenire ex obiectis malis, quæ diligit & quibus adhæret: vn-
epist. de S. Augustinus dicit quòd, *Mores nostri, ex eo*
52. ad *quod vnusquisque diligit, diiudicari solent.* Et pro-
Macedon. bari prætereà potest inductione: ideo enim velle orare censetur esse bonum; quia oratio (quæ est obiectum illius volitionis) est ex se moraliter bona; & è contrà velle furari est malum, quia furtum (quod est illius obiectum) malum est.

Dicendum 2. bonitatem vel malitiam actus humani desumi ex illius circumstantiis. Ita S. Thomas: & satis constat ex eo quòd passim in scripturis actiones plurimæ propter circumstantias aliquas bonas vel malas laudantur, vel vituperantur; vt S. Matth. 5. laudatur eleemosyna, & oratio facta in abscondito: & S. Luc.

21. commendatur eleemosyna duorum minutorum, & aliis maioribus donis præfertur ob circumstantiam personæ viduæ & pauperis: & eiusdem S. Luc. 16. omissio eleemosynæ ex variis circumstantiis in persona diuitis epulonis culpabilior esse demonstratur.

Vt autem assertio hæc faciliùs intelligi possit, quædam hîc obseruanda sunt. Primum est circumstantiarum nomine à Theologis significari accidentia quædam actus humani, sic dicta, quòd illum veluti circumstent, ipsique iam per obiectum suum in aliqua specie boni vel mali constituto aduenіant.

Secundum est, non omnia, quæ actum humanum circumstant, inter eius circumstantias numerari: sed ea tantùm, quæ ita illum circumstant, vt ad eius bonitatem aut malitiam aliquid conferant: e. g. nihil interest an percussio manu dextra vel sinistra facta fuerit; sed attendi debet, an quis fuste vel gladio, patrem an hominem incognitum percusserit.

Tertium est, septem præcipuas actus humani circumstantias à S. Doctore numerari, quæ hoc versiculo comprehenduntur. Quæ. 7.a.3.

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Quis, personæ agentis qualitatem designat: *Quid*, obiecti conditionem: *vbi*, locum: *Quibus auxiliis*, actionis adiumenta: *Cur*, eiusdem actionis finem: *Quomodo*, magnitudinem seu intentionem affectus, aduertentiæ rationis, &c. *Quando*, tempus quo actio peracta, eiusque actionis durationem. Quæ quidem circumstantiæ non omnes & singulæ simul, sed modò hæ, modo illæ quemlibet actum humanum afficiunt; ad illiusque proinde bonitatem vel malitiam conferre possunt.

Quartum est, ex suprà enumeratis circumstantiis quasdam augere vel minuere bonitatem vel malitiam actus intra eamdem speciem; e. g. malum est percutere iniustè quemuis hominem, peius est percutere bene-

factorem : alias verò addere actui bonitatem vel malitiam specie distinctam ; e. g. percutere Sacerdotem : in illa enim percussione præter malitiam, quæ illi propria est quatenus iustitiæ repugnat, circumstantia personæ sacræ percussæ inducit in ipsum actum nouam & specie distinctam sacrilegij malitiam & deformitatem.

A.4. Dicendum 3. bonitatem vel malitiam actus humani desumi quoque ex fine, in quem actus dirigitur ab operante. Ita S. Thomas: & constat ex his Christi Domini verbis S. Matth. 6. *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum:* quæ verba explicans S. Ambrosius, *Bona est*, inquit, *misericordia; bona est oratio; sed potest iniustè fieri, si iactantiæ causa aliquis pauperi largiatur, vt videatur ab hominibus.* Et S. Augustinus, *Non valde*, inquit, *attendas quid homo faciat: sed quid, cum facit, aspiciat.*

in cap 1. S. Luc.

in ps. 31.

Ex his colligitur secundùm mentem S. Doctoris bonitatem vel malitiam actus humani ex his tribus præsertim pendere; scilicet ex obiecto, circumstantiis, & fine; cum hac tamen differentia, quòd, vt actus aliquis censeatur malus, sufficiat quicunque defectus moralis, siue ex parte obiecti, siue ex parte finis aut circũstantiæ alicuius; vt verò bonus sit, requiratur obiectum moraliter bonum, finis bonus & honestus, & prætereà vt eiusmodi actus nulla praua circumstantia vitietur: bonum siquidem (vt docet S. Dionysius) pendet ex integra causa, malum ex quocunque defectu.

cap. 4 de divi. nom.

Dicet aliquis frustrà & superfluè dici actum humanum bonitatem vel malitiam desumere ex fine, cùm ipse finis inter circumstantias numeretur.

Respondetur, ideò speciatim considerari bonitatem vel malitiam, quæ ex fine in actum humanum deriuatur; quia finis præ aliis circumstantiis hoc habet peculiare, quòd non modò

modò actum humanum circumstet, sed etiam in illum speciali modo influat; habeatque rationem non solùm circumstantiæ, sed etiam causæ moralis.

Quæres quænam relatio actus humani in finem sit necessaria, vt ex ipso fine bonitatem vel malitiam recipiat. Respondetur relationem illam, esse debere vel actualem, vel saltem virtualem; id est necessarium esse, vt operans actualiter referat, aut saltem anteà retulerit actionem suam in eum finem, ita vt virtute illius relationis actio ab eo exerceatur: quia necesse est vt finis influat in actionem: influere autem non potest, nisi vno ex his duobus modis moueat operantem ad agendum: quod vt clariùs adhuc fiat, obseruandum est finem alium esse operis, alium operantis: finis operis est ipsimet actioni intrinsecus, ideoque illi moralem essentiam seu speciem tribuit, e.g. vt quis ex misericordiæ motiuo pauperi det eleemosynam, non est opus vlla explicita relatione ad talem finem; sufficit enim vt largiens eleemosynam, cognoscat se misericordiæ opus exercere, illudque liberè exercere velit. Alter est finis operantis, qui & extrinsecus dicitur, quem ipse operãs suo arbitratu sibi præstituit, veluti si detur eleemosyna vt satisfiat pro peccatis; ad hoc autem vt eiusmodi finis bonitatem suam actui communicet, debet in illum influere, quod præstare nõ potest, nisi operans actualiter aut saltem virtualiter actionem suam in illum referat.

SECTIO IV.

An detur aliquis actus indifferens, seu qui nec bonus nec malus sit.

DVPLEX quæstionis propositæ sensus esse potest, primò an detur actus aliquis humanus indifferens secundùm speciem; seu qui ex parte obiecti sui nec bonitatem habeat nec ma-

litiam mortalem: secundò an detur etiam talis actus indifferens secundùm indiuiduum, id est qui prout à nobis hìc & nunc aduertente ratione liberè exercetur, nullo ex capite bonus sit vel malus moraliter. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. dari aliquem actum humanum, qui sit indifferens secundùm speciem. Ita sanctus Thomas, & cum eo communiter omnes Theologi: id etiam expressè docet S. Augustinus lib. 2. de ser. Domini in monte cap. 28. vbi explicans illud Domini, *Nolite iudicare, vt non iudicemini*, & concilians cum aliis eiusdem Christi Domini verbis; *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*, ait hoc posterius dictum intelligendum esse de manifestis operibus, quæ non possunt bono animo fieri, cuiusmodi sunt blasphemiæ, furta: prius verò de operibus indifferentibus, cuiusmodi est ciborum sumptio, &c. vnde hoc modo concludit: *Sunt ergo quædam facta media, quæ ignoramus quo animo fiant, quia & bono & malo fieri possunt; de quibus temerarium est iudicare, maximè vt condemnemus.*

q. 18. a. 8.

Matth.

ibid.

Dicendum 2. quòd quamuis probabile sit nullos dari actus humanos indifferentes in indiuiduo, propter plurimorum Theologorum præsertimque S. Doctoris authoritatem, qui eiusmodi dari actus negant; probabilius tamen videri dari aliquos eiusmodi actus in indiuiduo, qui nec boni sint nec mali moraliter. Ita S. Bonauentura in 2. dist. 41. a. 1. q. 4. & plures alij, quos citat & sequitur Lessius in quæst. 11. art. 9. dub. 10. Et probatur authoritate S. Hieronymi epist. ad S. Augustinum, quæ est 15. inter Augustinianas, vbi sic loquitur: *Inter vtrumque* (bonum scilicet & malum) *indifferens est ambulare, naribus capitis purgamenta proiicere, &c. hoc nec bonum nec malum est; siue enim feceris, siue non feceris, nec iustitiam habebis nec iniustitiam.* Item S. Gregorij hom. 27. in Euang. vbi loquens de dilectione proximorum, quæ procedit non ex charitate sed ex affectu cognationis & carnis, ex vna parte negat talem dilectionem esse actum

art. 9.

cap.

virtutis, ex altera verò affirmat malam nõ esse, nec ei sacra eloquia contradicere: vnde sequitur esse indifferentem, cùm nec bona nec mala sit.

Probatur prætereà ex eo quòd appetitio cõmodi & fuga incommodi naturalis nõ est mala ex obiecto, vt per se patet; neque etiam bona moraliter, cùm nõ pertineat ad vllam virtutem moralem: ergo quando quis simpliciter appetit commodum, aut refugit incommodum aliquod naturale, eius actio nec bona nec mala est, ac proinde indifferens.

Dices illam appetitionem esse malam, eo quòd non referatur in finem aliquem bonum & honestum; cùm teneatur homo actiones suas semper in aliquem finem bonum & honestum referre.

Respondetur 1. negando teneri hominem ad actiones suas in finem bonum & honestum referendas, vt sint bonæ & honestæ moraliter: quod etiam negant S. Bonauentura suprà &
plurimi alij graues authores, quos citat Isambertus; asseruntque ad hoc vt actus humanus
sit bonus moraliter, satis esse, vt eius obiectum
in quod voluntas liberè fertur, sit moraliter bonum & honestũ; nec vlteriùs requiri vt ab operante in bonum aliquem finem referatur.

disp. 7. in 1. 2. q 18 ar. 2.

Respondetur 2. quamuis concedatur teneri hominem ad actiones suas in finem bonum & honestum referendas, vt sint bonæ & honestæ moraliter; inde tamen non sequi defectu eiusmodi relationis actiones illas esse malas, sed tantùm non esse bonas & honestas, quod vltrò fatemur, ac proinde indifferentes.

Instabis actiones illas fore otiosas, ac proinde malas.

Respondetur negando actiones illas, quæ in finem moraliter bonũ non referuntur, esse otiosas; quia (vt docet S. Bonauentura suprà) possunt ipsi naturę esse necessariæ vel vtiles; quod sufficit vt otiosæ minimè censeantur.

Quamuis autem hæc sententia, quæ asserit dari posse actus aliquos in indiuiduo indifferentes, probabilis sit & tuta, & etiam in praxi conducere videatur ad euitanda multa peccata, quæ secundùm oppositam sententiam frequentissimè committi possent; hoc tamen obstare nō debet, quin vnusquisque peculiari studio curet omnes & singulos actus suos in finem aliquem optimum & Deo acceptissimum referre, iuxta consilium Apostoli 1. Corinth. 10. *Siue manducatis, siue bibitis, siue alind quid facitis, omnia in gloriā Dei facite:* quod explicans S. Basilius hom. in sanctam Iulittam martyrem sic loquitur; *Accumbens mensæ, ora; gustans panem, largitori gratiam rependito; bibis vinum, memento eius qui illud tibi dedit ad lætitiam & infirmitatum solamen; tunicam indueris, gratias agito benigno datori; suspicis in cœlum & siderū pulchritudinē intueris, procide Deo, & cole eum, qui omnia hæc in sapientia condidit, &c.*

SECTIO V.

Vtrum ad hoc, vt quis bene operetur, teneatur sequi conscientiæ dictamen.

QVONIAM ex huius quæstionis recta intelligentia, tanquam ex certo aliquo principio, pendet resolutio plurimarum difficultatum ipsius Theologiæ moralis; idcircò paulò fusiorem illius explicationem proponemus, eamque maioris facilitatis gratiâ in aliquot paragraphos distinguemus.

PARAGRAPHVS I.

Quid sit conscientia & quotuplex.

OBSERVANDVM est iuxta doctrinam sancti Thomæ, hanc esse differentiam inter conscientiam & synderesim; quòd synderesis sit habitus naturaliter nobis insitus principiorū practicorum: principia autem practica sunt quædam regulę vniuersales per se notę circa directionem actionum humanarum, & quasi *Quædam lumina virtutum* (vt loquitur Augustinus;) cuiusmodi sunt: *Iustè esse viuendum: sua cuique esse reddenda, &c.* 1. p. q. 79. a. 12 & 15 Lib. 2. de lib. arb. c. 10.

Conscientia autem est actus illius synderesis, quo applicamus cognitionem illam vniuersalē practicam actioni alicui singulari; & iudicamus hic & nunc aliquid agendum tanquam bonum, vel deuitandum tanquam malum: e. g. ex illo principio vniuersali; quòd malum & peccatum omne deuitandum sit; conscientia hanc deducit conclusionem: ergo hoc furtum, quod est malum & peccatum, deuitandum est. Hinc S. Basilius hom. in principium Prou. dicit in nobis esse *Iudicium quoddam naturale, quo ab iniquis bona facile discernimus.*

Hæc verò conscientia iudicat tum de actionibus præteritis, eas vel accusando tanquam male factas; vel tanquam rectè factas commendando, iuxta illud Apostoli, *Testimonium reddente illis conscientia eorum; & inter se inuicem cogitationibus accusantibus aut etiam defendentibus:* Rom. 1. tum de actionibus futuris, dictando scilicet ea quæ agenda sunt, tanquam bona; aut quæ omittenda sunt, tanquam mala: vnde idem S. Basilius dicit intra cordis arcana Tribunal Supra quoddam esse constitutum, in quo quælibet

agenda velut in trutina & lance suspenduntur & librantur.

Sicut autem iudicium illud practicum multipliciter se habere potest circa actiones particulares; sic etiam à Theologis conscientia multiplex esse dicitur: alia siquidem est conscientia recta, alia errans, alia scrupulosa, alia dubia.

Conscientia recta dicitur, quando iudicium practicum intellectus verum est, ac rectæ rationi consentaneum: errans, quando falsum est: scrupulosa, quando inani & friuola ratione suspicatur aut formidat illic malum & peccatum esse, vbi re vera non est; dubia denique est, cùm neutri parti determinatum assensum præbet, sed inter vtramque fluctuat. De singulis breuiter agendum est, & videndum qua ratione quiuis obligetur quocumque in casu conscientiæ dictamen sequi.

PARAGRAPHVS II.

Quæ sit obligatio conscientiæ rectæ.

QVÆSTIONIS sensus est, an semper quis obligetur sequi dictamen conscientiæ aliquid rectè præcipientis aut prohibentis, seu iudicantis hîc & nunc incumbere obligationem ad aliquid faciendum vel omittendum. Pro cuius resolutione

Dicendum est iudicium & dictamen illud conscientiæ rectæ ita obligare hominem, vt delinquat & peccet, nisi illud in operando sequatur. Ratio est, quia conscientia seu iudicium illud intellectus practici rectè aliquid præcipientis aut prohibentis, est proxima regula voluntatis operantis vel mouentis alias potentias
1.2.q. ad operandum, vt docet sanctus Thomas: per
17.a.3. illud siquidem iudicium voluntati innotescit,
& 9. & quasi intimatur bonitas moralis, vel prauitas obiecti, circumstantiarum, & finis: vnde se-

quitur voluntatem à regula sua deuiare, ac proinde peccare, nisi conscientiam rectè præcipientem in operando sequatur.

Diximus conscientiam seu iudicium rationis esse proximam regulam humanæ voluntatis & operationum eius: alia est enim regula remota, quæ tamen primaria est & principalis, nempe lex ęterna & diuina, seu iudicium illud infallibile, quod Deus ab æterno vidit & determinauit, quid in actibus humanis esset bonum aut malum, iustum aut iniustum; quidue in quocumque casu particulari faciendum esset aut omittendum: quod quidem iudicium diuinum vnicuique hominum innotescit per ipsius rationis lumen, quod ab illo veluti quidam radius deriuatur, iuxta illud Psalmistæ: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine:* proindeque huic diuino iudicio humanum iudicium seu ipsius conscientiæ dictamen, vt rectum sit, debet conformari. Psal. 4

PARAGRAPHVS. III.

Quæ sit obligatio conscientiæ errantis

SVPPONIMVS duplicem esse ignorantiam, ex qua error conscientiæ prouenire potest, alia enim est ignorantia vincibilis, alia inuincibilis. Ignorantia inuincibilis illa est, quæ nullâ morali diligentiâ vinci aut superari potuit; vel quia nusquam venit in mentem dubitare quod ignoratur; vel, licet in mentem venerit, adhibitâ tamen sufficienti inquisitione ignorantia illa depelli non potuit, nec proinde debuit, cùm nemo ad impossibile obligetur: ignorantia verò vincibilis illa est; quæ adhibitâ morali aliquâ diligentiâ vinci ac superari potuit, ac proinde debuit. Hac distinctione supposita,

Dicendum primò conscientiam errantem

ex ignorantia inuincibili obligare voluntatem, ita vt peccet, nisi dictamen illius in operando sequatur. Ita sanctus Thomas: & probatur ex Apostolo Roman. 14. *Scio & confido in Domino Iesu; quia nihil commune per ipsum, nisi ei; qui existimat quid commune esse, illi commune est:* quibus verbis declarat Apostolus, quod per gratiam Christi Domini fideles nullo cibo veluti communi, hoc est immundo, inquinentur, nisi quis existimet escam aliquam, v. g. carnem suillam etiam nunc communem, id est immundam & vetitam esse: quia tunc eiusmodi esca illi foret illicita propter conscientiam errãtem; vnde subiungit paulò post. *Qui autem discernit,* (inter cibos scilicet, existimans aliquos secundùm legem Moysis vetitos esse) *si manducauerit, damnatus est; quia non est ex fide:* (id est, quia non agit secundùm persuasionem seu dictamen conscientiæ) *omne autem, quod non est ex fide,* (id est, vt explicat S. Doctor, quod fit contra persuasionem & dictamen conscientiæ) *peccatum est.*

q. 18. a. 5. | art. 5.

Ratio autem huius doctrinæ ex eodem sancto Doctore est; quia, cùm obiectum voluntatis, sit bonum vel malum moraliter, prout ab operante tale iudicatur; ideo si ex ignorantia inuincibili iudicet illud esse malum, quod tamen re vera malum non est, voluntas illi adhærendo consentiet in malum, & proinde in peccatum: econtrà verò, si ex eadem ignorantia iudicet esse bonum, quod re vera malum est voluntas illud amplectendo non peccabit: imò poterit benè operari.

Dicendum 2. si error conscientiæ ex ignorantia vincibili procedat; tunc voluntatem neque ad operandum neque ad non operandum obligari, sed ad illum errorem deponendum. Ita S. Thomas art. 6. & S. Bonauentura in 2. dist. 39. a. 1. q. 3. Ac in primis quòd neque ad operandum neque ad non operandum obligetur, constat ex eo quòd vtrobique peccaret, (ad quod tamen nullus obligari potest:) ope-

rando quidem secundùm dictamen conscientiæ; quia ad malum impellit: nec illius mali ignorantia excusat; quia vincibilis & proinde voluntaria est: non operando verò; quia, si conscientiam illam non deponat, agit contra illam; quę qualiscunque sit, est semper proxima voluntatis operantis regula, contra quam nullatenùs agi licitum est: vnde Apostolus, *testificor*, inquit, *omni homini circumcidenti se, quia debitor est vniuersæ legis faciendæ*; in quantùm scilicet iudicat ex conscientia erronea vincibili Mosaicæ legis obseruationem esse necessariam: vnde sequitur quòd ad euitandum peccatum, conscientiam illã erroneam deponere teneatur; cùm (vt supponimus) id possit, vel applicando intellectum ad id attentiùs considerandum in quo se falli suspicatur, vel pii alicuius & prudentis viri consilium exquirendo, propriumque iudicium, quod sibi æqualiter suspectum est, illius monitis humiliter submittendo. Gal. 5.

PARAGRAPHVS IV.

Quid de conscientia scrupulosa sentiendum sit.

PER CONSCIENTIAM scrupulosam nihil aliud intelligimus (vt suprà dictum est) nisi iudicium quoddam imperfectum ex inani aliqua & friuola ratione ortum, quo quis suspicatur vel timet ibi esse peccatum, vbi reuera non est: ex quo patet iudicium illud falsum esse, & sic conscientiam scrupulosam esse quamdam veluti speciem conscientiæ errantis; proindeque de ipsa conscientia scrupulosa idem dicendum esse, quod de conscientia erronea vincibili; scilicet illam esse deponendam; aliàs instare periculum peccandi, si quis eâ non depositâ operetur, vel non operetur secundùm dictamen illius.

Vt autem conscientia illa scrupulosa deponatur; attendere quisque debet, quæ sit præcipua & magis ordinaria scrupulorum sibi in animo suboriri solitorum causa: in quibusdam enim scrupuli ex ignorantia procedunt; in aliis ex quadam mentis inconstantia & fluctuatione: in aliis ex ipsius cerebri debilitate, vel frigida & timida complexione, aut etiam ex melancholia, seu atræ bilis redundantia: in aliis ex occulta superbia, quæ aliorum iudicio subijci renuit: in aliis ex consortio personarum scrupulosarum, aut lectione librorum, in quibus Theologiæ moralis axiomata quædam rigidiora proponuntur: in alijs denique ex ipsius dæmonis suggestionibus, Deo ob causas æquissimas licet minùs notas ita permittente.

Perspectâ verò illorum scrupulorum causâ & origine, propria & apta remedia adhibenda erunt: & si quidem ex infirmitate aliqua corporis proueniant; ex medici consilio solatia & subsidia quærere oportebit: si ex ignorantia, doctrinam sanam & rectam opponere conueniet: si ex superbia, humilitas erit sectáda, maximè in deponendo proprio iudicio, illudque pijs & salutaribus monitis alterius, quantum expedit, submittendo: si ex dæmonis suggestione, animi fluctuatione, aut alia simili causa oriantur, auxilium diuinum humili prece postulandum erit: sed præcipuum & saluberrimum contra omnia scrupulorum genera remedium est, confessario aut alteri cuipiam viro pio, prudenti & docto scrupulos illos; statumque animi interiorem fideliter ac sincerè aperire, eius consilijs humiliter acquiescere, illiusque iudicium, reclamante licet conscientiâ scrupulosâ, quæ nusquam audienda, sed semper deponenda est, constanter sequi. Ita S. Antoninus, Nauarrus, Valentia, & alij apud Laymannum tract. 1. de conscientia cap. 6.

Quod si quis aliquando ita scrupulis vrgeatur, vt nec apud se quid facto opus sit statuere, nec adire confessarium, aut à quoquam consi-

lium requirere possit; tunc vel ipsamet ad scrupulos inaniter concipiendos procliuitas, sufficiens ratio esse potest ipsam conscientiã scrupulosam deponendi & penitùs abijciendi: imò persona timoratæ conscientiæ, quæ citiùs mori eligeret, quàm datâ operâ Deo displicere, in his casibus, in quibus dignoscere non potest an peccauerit necne v. g. an consensum plenum & deliberatum tentationi alicui præbuerit; tutò sibi persuadere potest se non consensisse deliberatè, nec peccatum vllum saltem mortale cõmisisse; cùm fieri non possit, quin consensum illum plenè aduertisset, si deliberatè tentationi illi consensisset: secùs verò dicendum de ijs, qui in varia peccata mortalia crebro incurrunt, illis siquidem tutius est in scrupulis rigidiorem partem amplecti, seque peccati reos agnoscere & confiteri, quàm sibi periculosè adulari; cùm tales vt plurimùm ob peccandi assuetudinem peccatorum stimulum vix persentiant.

PARAGRAPHVS V.

Quid sit conscientia dubia, & in dubiis quid agendum.

OBSERVANDVM est aliud esse dubium iuris, aliud verò dubiũ facti. Dubium iuris dicitur illud, quod est de obligatione, vel de legitima facultate agendi, aut de legitimo actus valore: diuiditurque in dubiũ speculatiuũ, & dubium practicum. Dubiũ speculatiuum illud est, quo dubitatur de re aliqua vtrum licita sit aut illicita; valida aut inualida, v. g. an talis contractus sit licitus; an Matrimonium tali modo contractum sit validum. Dubium practicum est, cùm in particulari dubitatur, vtrum hic & nunc liceat talem contractum inire, tali cogitationi consentire.

Dubium verò facti est illud, quo ambigitur

vtrum aliquid factum sit necne. v. g. vtrum votum emissum sit, aut si emissum est: vtrum impletum fuerit. His obseruatis

Dicendum 1. aliquid facere vel omittere cum conscientia practicè dubia, sed cum dubio iuris practico, semper est peccatum. Id constat tum ex cap. *Dominus*, de secundis nuptiis, vbi Lucius 3 summus Pontifex declarat illum, qui post secundum matrimonium bona fide contractum dubitare incipit de morte prioris coniugis & vtrum licitè possit à secunda coniuge debitū exigere, quandiu in illo dubio hæret, peccare, si debitum exigat: tum etiam ex eo quod exponens se deliberatè peccandi periculo, peccat, vt docet S. Thomas, atqui operans cum tali dubio practico, exponit se periculo peccandi: ergo peccat.

Quod. lib. 8. art. 13.

Dicendum 2. non esse peccatum facere aliquid vel omittere cum dubio speculatiuo, dūmodo practicè iudicet operans hic & nunc tale opus sibi esse licitum: v. g. quamuis subditus speculatiuè dubitet an bellum illud, quod à principe suo geritur, sit iustum, tamen in particulari practicè iudicare potest licitum sibi esse in tali bello pugnare, quandiu ipsi non constat, quod sit iniustum, vt expresse docet S. Augustinus; nihil enim obstat quin cum dubio speculatiuo simul consistere possit iudicium practicum verum & certū, quia iudicii speculatiui & practici veritas & certitudo ex diuersis principijs & rationibus pendet: aliæ siquidem sunt rationes, ob quas aliquis de iustitia belli à principe suscepti dubitare potest: aliæ verò, ob quas iudicare potest licitum sibi esse in tali bello pugnare.

Lib. 2. cōt. Faust. c. 7.

Dicendum 3. in dubijs facti, quoties vrget necessitas, in qua de salute animæ agitur, tutiorem partem esse semper eligendam. Id constat ex cap. *Si quis autem*, de pœnitentia quæst. 7. & ex cap. *Iuuenis*, de sponsalibus; vnde sequitur quòd in collatione Sacramentorum, quæ ad salutem necessaria sunt, quando dubium aliquod

emergit, sententia tutior pro salute illius cui conferuntur amplectenda sit: e. g. si dubitetur, an puer Baptismum susceperit necne, tutior pro illius salute sententia amplecti debet, quæ est Baptismum illi sub conditione esse conferendum: quod etiam à simili dici debet, quando salus corporalis alicuius periclitatur: tunc enim medicus succurrere tenetur eo medicamento: quod tutius esse iudicat; aliàs grauiter peccaret, si eo post habito experiendi gratiâ medicamentum minùs certum adhiberet.

In alijs verò dubiis, in quibus non est adeò vrgens necessitas, neque etiam tam arcta intercedit obligatio ad tutiorem partem amplectendam, præsertim si graue aliquod incommodum inde sequatur: e. g. qui de natalibus suis dubitat, vtrum legitimus sit an illegitimus, non tenetur semper sequi partem rigidiorem & tutiorem: sed mitiorem & benigniorem dummodò probabilis & tuta sit, amplecti potest. Ita Nauarrus cap. 27. num. 281. Syluester verbo, *Filij* quæst. 12. vbi Panormitanum & alios Doctores citat.

Dicendum 4. in dubio meliorem semper esse conditionem possidentis. Ita habetur regula 65. in 6. ex quo sequitur quòd, si quis dubitare incipiat vtrum res, quam hactenus bona fide possedit, sua sit vel aliena, nec diligenti inquisitione adhibita id cognoscere possit, tunc illam sibi tutò potest retinere. Ita Ioan. Medina quæst. 17. de restitutione. Syluester verbo, *Præscriptio*, num. 3. vbi citat Glossam & Panormitanum, qui hanc sententiam dicit esse communem.

Dicendum 5. in dubio factum non præsumi, sed demõstrari debere. Ita Sotus, Suares, Azor, & plures alij, quos citat & sequitur Laymannus tract. 1. de conscientia cap. 5. parag. 3. & colligitur L. *In bello: parag. facta. ff.* de captiuis; e. g. in dubio, vtrum quis votum emiserit, non debet censeri obligatus, si autem constet illi de voto emisso, dubitet autem num illud impleuerit, tunc ad illud implendum tenebitur.

Ita præter citatos Doctores Suares lib. 4. de voto cap. 5. Item dubitans, an lex aliqua lata sit vel promulgata; si post diligentem inquisitioné nihil certi deprehendere possit, sed semper æque dubius remaneat, tunc præsumere potest non esse: si verò post legem latam & promulgatam dubitet, an sit reuocata vel vsu contrario abrogata, tunc præsumptio stat pro lege, proindeque ad illam seruandam obligatio est. Ita Lessius in prælect. Theolog. ad q. 16. dub. 10.

Superest vna difficultas circa conscientiam dubiam; nimirùm quando quis in eas angustias redigitur, vt quidquid faciat, peccatum deuitare nõ posse videatur; & sic dubius & anceps apud se est; quid potissimùm agere debeat? v. g. interrogatus quis in priuata conuersatione de peccato occulto alterius sibi cognito, dubitat quid sibi agendum sit, & vtrimque peccandi periculum sibi imminere videt: si enim negauerit ab illo commissum esse aut à se cognitum, mentietur: si verò illud declarauerit, vel aliis loquendi modis vsus fuerit, vnde adstantes veritatem facti coniicere possint, famam proximi lædet & detractionis peccatum incurret.

Respondetur in tali casu & aliis similibus, si nullum aliud pateat effugium, neque vllo modò se quis ex eiusmodi angustiis liberare possit; tunc id eligere & agere debet, quod minus malum sibi videtur; & illud agendo conscientiam peccati deponere, quia iuxta regulã iuris, *Ad impossibile nemo potest obligari: quis enim* (vt Lib. 3. de lib. arb. c. 23. dicit S. Augustinus) *peccat in eo, quod nullo modo caueri potest?* Neque refert vtrum quis se ipsum suâ culpâ in hanc perplexitatem conjecerit, quia quidquid sit de præterito quod in eius potestate ampliùs non est, certè ad euitandum nouum peccatum sufficit, vt quis tunc faciat id quod in se est: *Nihil enim quouis tempore* (vt rectè monet Gerson in regulis moralibus parte 2. tract. 1.) *amplius ab homine requirit Deus, qui* (vt declarat Concilium Trid. sess. 6. cap. 12.) *impossibilia non iubet.*

SECTIO VI.

Vtrum quis in operando poßit sequi sententiam probabilem omissa probabiliori.

QVÆSTIONIS propositæ resolutio lucem majorem præbebit ijs quæ superiori sectione dicta sunt. Nomine autem sententiæ probabilis intelligimus eam, quæ tum ratione probabili, tum præsertim graui authoritate nititur: iungimus rationi authoritatem; quia licet in rebus speculatiuis, quæ ad fidē non pertinent, argumēta ex sola ratione ducta sufficiant ad sententiam aliquam non solùm probandam sed etiam demonstrandam; in practicis tamen & moralibus, in quibus agitur de recta diuinæ legis notitia eiusque obseruatione, aut transgressione dignoscenda, intellectus humanus sibi ipsi non sufficit, & sola ratio humana plerūq; caligat & deficit vt vel ipsa experientia teste nimis compertū est: Cū igitur sententia probabilis talis esse debeat, vt, quamuis certa & infallibilis non sit, tutò tamen teneri possit: certè præter argumenta ex ratione ducta quæ ad eius probabilitatem non parum conferre possunt graui aliqua authoritate Doctorum orthodoxorum fulciri debet, vt, si perspicacitate & acumine ingenij non possumus, saltem demissione & humilitate id quod rectum & iustum est assequamur: & à prauo atque iniusto dignoscamus.

Cùm igitur inter sententias probabiles aliquæ probabiliores iudicari possint, quæ firmiori aliqua ratione & plurium Doctorum authoritate nitantur, quæritur an aliquando licitum sit & tutum omissa sententia probabiliori minùs probabilem amplecti. Prō cuius resolutione

Dicendum ex duabus probabilibus sententiis

contradictoriè oppositis, quæ versantur circa actionem aliquam humanam, vtrum ea licita sit necne, potest quis relicta probabiliori sequi minùs probabilem. Ita Nauarrus in cap. *Si quis autem*, dist. 7. de pœnit. Suares tom. 5. disp. 40. sect. 5. Azor. tom. 1. lib. 2. cap. 16. quæst. 2. & 4. Medina in 1.2. quæst. 19. art 6. dub. penult. Isambertus ad prædict. quæst. 19. disp. 9. art. 4. Id constat ex eo quòd sicut non semper tenemur sequi id quod est melius & perfectius, sed sufficit vt sequamur id quod est bonum, aliàs consilia omnia Euangelica essent in præcepto, sic à pari in opinionibus practicis non tenebimur amplecti id quod est verisimilius, seu id quod maiorem habet veritatis speciem, sed sufficit vt amplectamur id, quod habet speciem veritatis talem, ob quam possit prudenter iudicari verum. Prætereà ne quidem obligamur ex duabus probabilibus sententijs cōtradictoriè oppositis tutiorē amplecti, sed illâ relictâ minùs tutam sequi possumus: e. g. S. Bonauentura & quidam alii Doctores asserunt
In 4. eum, qui in peccatum mortale lapsus est, ad
dist. confitendum statim habita confessoris copia
57. part obligari; id negat S. Thomas & plures alij.
2. art. Iam quis non videt sententiam S. Bonaueturæ
2. in praxi lōgè tutiorem & salubriorem esse, quod
quæst. tamen, non obstat, quin sententiam S. Thomæ
2. In quiuis licitè ac tutò sequi possit: ergo à simili,
eamd. poterit quis sententia probabiliori relicta; licitè
dist. q. ac tutò sequi minùs probabilem.
1. a. 3. Excipi tamen debet, quādo iudex inter partes
q. 1. litigantes, laturus est sententiā: tunc enim, licet vnius causa probabilis illi videatur, si tamē ex allegatis & probatis alterius causam probabiliorem ac magis iuri conformem deprehendat, tenebitur illi victoriā litis adiudicare. Ita
Tract. Syluester, Sotus, & alij, quos citat & sequitur
1. de Laymānus. Ratio est, quia iudex tenetur liti-
conse. gantibus sententiam dicere secundùm merita
cap. 5. causæ: est autem per se notum ex litigantibus
sect. 3. illum, qui in iudicio causam suam secundùm

leges probabiliorem eſſe probauit, priori iure mereri. Imò verò (vt ibidem rectè obſeruat) ſi cauſæ litigantium ſint æquè probabiles, non eſt in iudicis arbitratu poſitum, vt litis victoriam adiudicet cui parti maluerit: iudex ſiquidem non eſt Dominus iuris ſed interpres, proindeque tenetur cuique ſuum tribuere: quod non faceret, ſi duobus æquale ius ad aliquid habentibus, totum vni tribueret, quia ſic perſonarum acceptionem committeret contra iuris regulam 12. in 6. vbi dicitur, *In iudiciis perſonarum acceptionem habendam non eſſe*: quare in tali caſu vel compoſitionem aliquam æquitati conſentaneam litigantibus ſuadere debet, vel etiam imperare poteſt; vel vni dimidium, alteri dimidium alterum iuris aut rei, de qua lis eſt, adiudicare.

CAPVT II.

De Peccatis.

SECTIO I.

Quid sit peccatum.

QVÆSTIO proposita intelligenda est non de peccato originali, quod alienâ culpá contrahitur, de quo in priori huius operis parte tract. 4. actum est, sed de peccato actuali, quod propria voluntate incurritur. Hoc autem peccatum definitur á S. August. *Factum, dictum, vel concupitum contra legem Dei æternam*, & à S. Thoma dicitur peccatum nihil aliud esse, quàm actum humanum malum & à recta ratione deuium.

Libro 22. cõt. Faust. c. 2.

1. 2. q. 71. a. 6.

Quod vt clariùs intelligatur, obseruandum est ad rationem peccati duo præsertim requiri; nimirum, vt talis actus sit humanus, id est, voluntarius & liber, deinde, vt sit malus & prauus, id est, vt careat debita cõmensuratione ad suam regulã: regula autem actus humani proxima est recta ratio, (vt suprà dictum est) remota verò & principalis ac primaria, est ipsa lex æterna, quæ per naturalis rationis lumen cuique manifestatur, dicente Apostolo quosuis homines gestare. *Opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum:* Atque ideò S. Augustinus & S. Thomas in suprà dictis definitionibus primò posuerunt id quod pertinet ad substantiam actus humani, tanquam ipsius peccati materiale; deinde id quod pertinet ad rationem mali, vt eiusdem peccati for-

Rom. 2.

male. Ratio enim formalis peccati (vt communiter docent Theologi) nihil est aliud quàm priuatio rectitudinis illius; quam homo ex præscripto legis æternæ, & dictamine rectæ rationis inducere tenetur in actum suum: vnde idē S. Augustinus tract. 1. in S. Ioan. dicit *Peccatum esse nihil, quia per verbum factum non est:* & lib. 12. de ciuit. cap. 7. *Nemo*, inquit, *quærat causam efficientem humanæ voluntatis; non enim est efficiens; sed deficiens; quia nec illa effectio est, sed defectio.* S Ambrosius lib. de Isaac & anima cap. 7. *Quid est*, inquit, *malitia, nisi boni indigentia?* & S. Anselmus lib. de concordia præscientiæ cum lib. arb. cap. 1. *Non est*, inquit, *iniustitia qualitas aut actio aut aliqua essentia, sed tantum absentia debitæ iustitiæ.*

Obseruandum est prætereà in præfatis definitionibus comprehendi peccata, nō solùm commissionis, sed etiam omissionis: nam (vt rectè docet S. Thomas suprà in resp. ad 1.) affirmatio & negatio reducuntur ad idem genus; ideoque in illa definitione per factum, etiam intelligi debet non factum; per dictum, non dictum; & sic de aliis.

Obseruandum denique ex eodem S. Doctore in resp. ad 5. peccatum alia ratione considerari à Philosophis, alia verò à Theologis: Philosophi siquidem peccatum considerant solummodo prout rectæ rationi aduersatur: Theologi verò vlterius progrediuntur, & in peccato attendunt, quod sit contra Dei voluntatem ac legem, adeoque ipsius Dei offensa quædam & iniuria: vnde in peccati definitione S. Augustinus rectè dixit illud esse contra legem Dei æternam, vt præcipuam & maximam ipsius peccati deformitatem ob oculos poneret.

SECTIO II.
Vtrum dentur quædam peccata mortalia & venialia.

NOMINE peccati mortalis intelligitur illud, ratione cuius homo gratia sanctificante priuatur, & æterna damnatione puniri meretur; nomine vero venialis illud, quod quãuis peccatum sit, nihilominùs neque gratia sanctificante priuat hominem, neque damnatione æterna dignum reddit.

Est autem certum ex fide dari quædam peccata mortalia, quædam item peccata venialia. Atque in primis quod dentur peccata aliqua mortalia in confesso est apud omnes, & manifestè constat ex scriptura, quæ variis in locis testatur damnationem seu mortem æternam pro quibusdam peccatis incurri: vt Eph. 5. *Omnis fornicator aut immundus, &c. non habet hæreditatem in regno Dei*; Apoc. 21. *Homicidis & fornicatoribus, &c. pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulfure.*

Quod verò etiam quædam peccata sint tantùm venialia, probatur 1. ex eadem scriptura: Prouerb. 20. *Septies in die cadit iustus*: 1. S. Ioan. 1. *Si dixerimus, quia peccata non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est*: quo loco S. Ioannes loquitur de peccatis iustorum, ob quæ iusti esse non desinunt, & quæ proinde cum gratia sanctificante stare possunt, vt asserit S. Augustinus.

Lib. de nat. & grat. c. 36. Probatur 2. ex Concilio Mileuitano can. 7. vbi dicitur non solùm peccatoribus, sed etiam iustis hanc orationis Dominicę petitionem cõuenire; *Dimitte nobis debita nostra*: & ex Concilio Trid. sess. 6. cap. 11. vbi expressè declaratur *Iustos & sanctos in leuia & quotidiana, quæ etiam dicuntur venialia, peccata quandoque cadere.*

Certum est præterea discrimen peccati mor-

talis & venialis desumendũ esse, nõ ex eo quod (vt asserunt hæretici) peccata omnia prædestinatorum aut fidelium venialia sint, reproborũ verò aut infidelium mortalia; sed ex propria ratione & natura ipsorummet peccatorum.

Id probari potest 1. ex Scriptura, quæ (vt suprà dictum est) declarat peccata quædam æterna morte digna esse ac proinde mortalia, quædam verò venialia, sine vlla relatione ad prædestinationem aut reprobationem, vel ad fidem aut infidelitatem peccantium: imò expressè testatur quosdam prædestinatos & fideles peccasse mortaliter, v. g. Dauidem cùm perpetrauit adulterium, quod haud dubiè peccatum mortale fuit, vt docet S. Ambrosius lib. 2. de Apolog. Dauid cap. 16. S. Petrum cùm ter Christum negauit, in quo peccauit mortaliter, teste S. Augustino tract. 66. in S. Ioan. vbi dicit illum in ista (negatione) timendo corporis mortem, animæ mortem incurrisse.

Probatur 2. ex Bulla Pij V. & Gregorij XIII. quæ per Vrbanum VIII. renouata est, in qua damnata est hæc propositio Michaëlis Baij: *Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed omne meretur pœnam æternam.*

Probatur 3. ex eo quòd, si peccata omnia prædestinatorũ essent venialia, sequeretur prædestinatum gratiam iustificationis amittere non posse, cùm per solum peccatum mortale amittatur: quod tanquam falsum & hæreticũ damnatum est in Concilio Trid. sess. 6. can. 23.

Quæres, quænam sit propria & formalis ratio, per quam peccatum mortale à veniali differat. Respõdetur varias esse super hac quæstione Theologorum sententias. Quidam enim existimãt in eo differre, quòd peccatum mortale sit contra præceptum, veniale verò contra consilium. Alij, quòd mortale sit cõtra legem, veniale verò præter legem. Alij probabiliùs, quòd peccatum mortale tollat ordinem ad vltimum finem, quia tollit charitatem & gratiam, qua homo ad Deum ordinatur & illi tanquam

vltimo fini coniungitur; veniale verò non tollat ordinem ad finem, cùm non tollat charitatem; sed tantùm ad media, quia ponit inordinationem in actione humana, quæ ad Deũ referri deberet tanquam ad vltimum finem, nec tamen potest, cùm peccatum non possit in Deum referri. Alij denique probabilissimè asserunt rationem formalem distinctiuam peccati mortalis à veniali in eo consistere, quòd in quolibet peccato mortali reperiatur contemptus Dei vel expressus vel tacitus, seu interpretatiuus, quod ex plerisque scripturæ locis colligitur, in quibus conqueritur Deus se à peccatoribus spernì & contemni; ex quo sequitur dissolutio charitatis & amcitiæ quæ interDeum & hominem intercedit; in peccato autem veniali non reperiatur, nec proinde ipsius charitatis & amicitiæ diuinæ dissolutio: sicut in amicitia humana leues amici offensæ licet ipsi displiceant, non tamen vsque ad eius contemptum procedunt, nec proinde amicitiæ vinculum & vnionem dissoluunt.

SECTIO III.

Qua ratione peccata mortalia & venialia inter se dignosci possint.

QVAMVIS, vt sectione præcedenti diximus, certissimum sit, & ex scripturis apertissimè constet peccata mortalia & venialia inter se differre; quænam tamen peccata in specie aut in indiuiduo mortalia sint, & à regno cœlorum per totam æternitatem excludant; quænam sint venialia & peruentionem ad illud pro determinato tantum tempore impediant, ex solo proprio & particulari iudicio *difficillimũ*
Lib.21 *est inuenire*, (vt cum S.Augustino loquamur) & de ciu. *periculosissimum definire.*
cap.27 Quia tamen ad Sacerdotis officium spectat

distinguere lepram à lepra, nec iustam in pœnitentiæ Tribunali sententiam ferre potest, nisi grauitatem aut leuitatem illorum dignoscat; idcirco, vt in re obscurissima lucem aliquam afferamus, quasdam hic obseruationes communiter à Doctoribus receptas & à SS. Patribus approbatas proponemus, quibus in quolibet casu peccatum mortale à veniali dignoscere quiuis probabiliter & tutò poterit. Ad illam igitur distinctionem peccati mortalis & venialis faciendam

Obseruandum 1. quædam peccata ex genere suo mortalia esse; & grauem habere cum recta ratione & lege Dei repugnantiam, vt periuriũ, homicidium, &c. quædam verò repugnantiam illam grauem cum recta ratione & lege Dei nõ habere, proindeque ex genere suo non esse mortalia, sed tantùm venialia, cuiusmodi sunt illa de quibus loquitur S. Augustinus. *Quoties aliquis in cibo & potu plus accipit quàm necesse sit: quoties plus loquitur quàm oportet, aut plus tacet quàm expedit: quoties pauperem importunè petentem exasperat*; & similia quam plurima quæ ibidem enumerat. Ser.4. de ani. defúct. Quoniam verò in dignoscendis huiusmodi peccatis, quæ ex genere suo mortalia vel venialia sunt, quiuis plerumque proprio sensu falli & decipi posset, duæ regulę cõmuniter à Doctoribus assignantur, secundùm quas certum & tutum iudicium de qualitate cuiuscunque peccati ferri potest.

Prima regula ex scripturis habetur; quando scilicet sacræ litterę tradunt peccatum aliquod à regno Dei excludere, æterna morte peccatorem dignum efficere, inimicum Dei constituere: ex his & similibus loquendi modis rectè infertur peccatum eiusmodi ex genere suo esse mortale. Et hac regula vtitur S. Augustinus in Enchiridio vbi dicit, quòd quædam peccata cap.71 *leuissima putarentur; nisi in scripturis demonstrarentur opinione grauiora.*

Secunda regula ex communi Ecclesię & Doctorum consensu desumitur: quando enim ex

scripturæ terminis non satis liquet, vtrum peccatum aliquod ex genere suo mortale vel veniale sit, videndum quid sentiant Ecclesiæ Doctores: si enim vnanimi consensu doceant peccatum aliquod ex genere suo esse mortale, pro mortali habendum est; si veniale, pro veniali: quod si in aliquo inter se dissentiant, pars probabilior & tutior, aut saltem probabilis & tuta eligenda est.

Obseruandum secundò peccata quædam ex genere suo mortalia, posse duobus modis fieri venialia, scilicet vel ob leuitatem materiæ, vel ob imperfectionem actus. Ita ex communi Doctorum sententia Nauarrus prælud. 9. num. 12. Vtrumque hunc modum attingit S Augustinus lib. de nat. & grat. capite 38. Vbi de iustis venialiter peccantibus loquens dicit, *Sæpe in leuissimis & aliquando incautis ipsis obrepere peccatum.* Hinc infertur furtum v. g. quod ex genere suo mortale est, ratione leuitatis materiæ fieri veniale, si res furto ablata sit vilissima & perexigui pretij: similiter iram, quę ex genere suo mortalis est, propter imperfectionem actus fieri venialem; si aliquis v. g. ex imperfecta rationis aduertentia & deliberatione vindictam aliquam grauem appetat. Quod vt clariùs intelligatur

Obseruandum 3. motus voluntatis & aliarũ potentiarũ in triplici esse differentia. Alij enim sequuntur plenam & perfectam rationis aduertentiam & deliberationem: cùm scilicet homo plenè aduertit se aliquid cogitare, appetere, aut exteriùs operari quod est malum atque illicitũ, & nihilominùs in illa cogitatione, appetitione, aut actione persistit; tunc enim dubium non est quin peccet mortaliter, si materia sit ad mortale peccatum sufficiens.

Alij ante omnem rationis aduertentiam oriuntur, qui vocantur primò primi: cùm scilicet vel ex dæmonis suggestione, vel ex re aliqua in sensus exteriores incurrente, vel ex alia quauis dispositione naturali exoritur v. g.

praua

praua aliqua cogitatio, vnde voluntas vel appetitus sensitiuus naturaliter in propositum obiectum mouetur. Et hi motus omni culpa carent, cùm in hominis potestate non sint: quis enim (vt loquitur S. Augustinus) *Peccat in eo, quod caueri nullomodo potest:* vnde S. Gregorius Papa responsione 10. ad Augustinum Anglorum Episcopum & habetur cap. Sed pensandū dist. 6. expressè dicit: *Peccatum perfici, cùm in delectationis motum ex deliberatione fit, consensio:* cùm igitur in illis motibus primò primis nullus sit deliberationi locus, nullus etiam erit consensioni, nec proinde peccato: & idem S. Augustinus de motibus illicitis appetitus inferioris loquēs, dicit illos absque culpa esse, quando nullus eis præbetur consensus: atqui motibus eiusmodi primò primis nullus præbetur consensus, cùm deliberationem omnem præcedant, quæ tamen iuxta doctrinam S. Thomæ ad consensum necessariò prærequiritur: ergo secundùm mentem S. Augustini eiusmodi motus omni culpa vacant.

Lib. 3. de lib. arb. c. 18.

Lib. 1. de ciu. c. 25.

1.2. q. 74. a. 7 ad 1.

Alij denique motus, quamuis perfectam rationis aduertentiam & deliberationem antecedant, sequuntur tamen aduertentiam aliquam & considerationem imperfectam, adeoque fiunt cum consensu imperfecto, & (vt ita loquamur) semiplenè deliberato: qualis consensus esse solet in semidormientibus, vel etiam in vigilantibus; sed animum passione aliqua iræ, timoris, &c. perturbatum, aut aliquibus alijs cogitationibus implicatum habentibus; ita vt ad illius motus, v. g. delectationis qua afficiuntur, malitiam plenè non aduertant: & sic non nisi imperfectè & leuiter, id est; venialiter, delinquāt. Ita Major in 3. dist. 73. quæst 14. Nauarrus prælud. 9. num. 11. & alij communiter, quibus accedit authoritas S. August. lib. 6. cont. Iulianum cap. 9. & 10. vbi loquens de motibus inordinatis concupiscentiæ, *Sine peccato*, inquit, *semper essemus, donec sanaretur hoc malum* (concupiscentię scilicet) *si ei nunquam consentiremus ad malum: sed*

in quibus ab ipso rebellante, etsi non lethaliter, sed venialiter tamen vincimur, in his contrahimus unde quotidie dicamus, dimitte nobis debita nostra. Ex quibus verbis habetur hominem erga motus concupiscentiæ insurgentes tripliciter se habere posse; sine peccato, si nullomodo consentiat; cum peccato lethali, si deliberatè consentiat; cum veniali, si consentiat quidem, sed imperfectè & cum semiplena deliberatione.

Obseruandum 4. peccatum ex genere suo veniale, quinque præsertim modis posse fieri mortale, vt ex ijs quæ capite præcedenti dicta sunt, colligi potest. Primò, si fiat ex conscientia erronea arbitrante peccatum illud esse mortale, quamuis reuera non sit. Secundò si ordinatur ad aliquod mortale e. g. si quis verbum otiosum dicat, vt alium inducat ad peccandum mortaliter. Tertiò, si in ipso peccato
Lib. 3. veniali, v. g. amore inordinato alicuius rei, fi-
c.1.2. nem vltimum constituat: quod fit (vt docet Toletus) cùm quis ita venialem aliquem actum exequitur, vt paratus esset, si mortalis esset, illum exequi. Quartò, si ex commissione deliberata alicuius peccati venialis sequatur aliquod graue scandalum, quod peccator secuturum præuidit, aut præuidere potuit & debuit. Quintò denique, si transgressio aliqua vel inobedientia ex se venialis committatur ex formali contemptu legis vel legislatoris.

q.88. Quæres an ex pluribus peccatis venialibus
a. 4. conflari possit vnum mortale. Respõdetur cum
sess.14 S. Doctore id fieri non posse, alias inde seque-
c. 5. retur contra expressam Conc. Trid. doctrinam nos per venialia peccata excludi posse à gratia sanctificante.

Obijcies ex multis venialibus furtis posse constitui furtum mortale: e.g. ponamus furtum viginti assium esse quantitatem ad peccatum mortale sufficientem: si quis singulis diebus vnum assem accipiat, prima & secunda vice alijsque sequentibus, peccabit solùm venialiter, vigesima autem mortaliter peccabit.

Respondetur furtum illud vltimum esse peccatum mortale, non quod ex illo & alijs præcedentibus coalescat & conflетur mortale illud peccatum, sed quia in hoc vltimo furto continetur expressa vel tacita volitio simul iniuste retinendi hunc vltimum assem cum nouemdecim præcedentibus; quæ quantitas cùm ex hypothesi sufficiat ad mortale, hinc fit vt vltimum furtum censeatur esse mortale.

Cæterùm, quamuis peccata venialia quantalibet vnico peccato mortali æquiponderare nunquam possint, est tamen verissimum (quod docet S. Thomas) venialia peccata, illa præsertim quæ ex deliberata voluntate committuntur, eatenùs disponere ad peccatum mortale, quatenùs assuescit humana voluntas illa committendo diuinæ legi in minoribus non subijci; vnde paulatim ad ipsius diuinæ legis iugum in maioribus & grauioribus excutiendum propensior fit, iuxta illud Eccli. 19. *Qui spernit modica, paulatim decidet*: quo sensu rectè dixit S. Augustinus, *Noli despicere peccata tua quia parua sunt; nam & pluuiarum gutta parua sunt, sed flumina implent, & arbores cum suis radicibus tollunt. Tu qui dicis quia paruum peccatum est, velim scire quoties tale peccatum admittis, si tot paruulas plagas in corpore, & maculas aut scissuras in vestibus tuis fieri velis? cùm ergo nec in corpore plagas, nec in veste scissuras vel maculas fieri acquiescis, qua conscientia hoc facere in anima tua non metuis?*

Art. 3.

Serm. 244. de tēp.

SECTIO IV.

Vndenam specifica vel numerica peccatorum distinctio petenda sit.

QVONIAM in Concilio Tridentino definitum est, omnia & singula peccata mortalia post Baptismum commissa, quorum

sess. 14. c. 5. & ca. 1. 7.

memoria post diligentē sui discussionem haberi potest, esse in confessione declaranda; simul etiā circumstantias quæ peccatorum speciē mutant; vt pœnitens hoc præstare, vel illum ad id præstandum confessarius iuuare possit, necessarium est inquirere, vndenam specifica vel numerica peccatorum distinctio oriatur.

Atque in primis quod spectat ad specificam peccatorum distinctionem, dicendum est illam
q. 72. præsertim ex obiecto formali cuiusque peccati
a.1. desumendam esse, vt docet S. Thomas: ita vt peccata illa specie inter se distincta censeantur, quorum obiecta formalia oppositionem habent cum perfectionibus moralibus specie diuersis, quibus ipsa peccata priuant: cùm enim peccatum formaliter consistat in priuatione rectitudinis seu perfectionis alicuius moralis, vt sect. 1. dictum est, sequitur cuiusque peccati formalem & specificam ab altero distinctionem desumendam esse ex ratione specifica rectitudinis illius & perfectionis qua priuat: priuationum enim specifica distinctio (vt docent Philosophi) non aliunde petitur, quàm ex distinctione specifica formarum quibus priuant.

Hinc colliges 1. peccata illa esse inter se specie diuersa, non modò quæ virtutibus specie diuersis aduersantur, sed etiam quæ eidem virtuti sub diuersa tamen formali ratione repugnant: e. g. periurium & voti præuaricatio specie inter se differunt, quia eidem virtuti religionis, sub diuersa tamen formali ratione opponuntur, vt plenius intelligetur ex ijs, quæ in explicatione primi & secundi præcepti Decalogi dicenda sunt.

Colliges 2. circumstantias illas speciem peccati mutare, aut peccata specie distincta multiplicare quæ nouam & specie distinctam deformitatem in actum peccati inducunt: e. g. ille qui vouit se singulis diebus veneris ieiunaturū, si ieiunium illud tempore quadragesimæ infringat, duplex specie peccatum, licet numero vnicum, committit: quia in illius actu duplex de-

formitas specie distincta reperitur, vna quidem contra obedientiam Ecclesiæ legibus debitam, altera verò contra virtutem religionis, cuius est vota edere, ac edita fideliter adimplere; ideoq; circumstantia illa voti in confessione declaranda est.

Quod spectat ad distinctionem numericam ipsorum peccatorum, dicendum est tot esse numero distincta peccata, quot sunt actus voluntatis moraliter interrupti & repetiti. Ita S. Thomas in 2. dist. 42. q. 1. a. 1. & post illum Suares part. 3. tract. 4. disp. 22. sect. 5. Nauarrus cap 6. num. 16. Azorius, Tabiena, & alij. Cùm enim voluntas sit principium actuum voluntariorum bonorum & malorum, nec vllum sit peccatum, nisi in quantum ab ipsa voluntate deliberate procedit; hinc sequitur peccatorum numerum in tantum multiplicari, in quantum ipsius voluntatis actus moraliter interrupti repetuntur.

Quæres quando-nam voluntatis actus censeantur moraliter interrumpi, ita vt per illorum repetitionem peccata numero multiplicentur. Respondetur actus voluntatis tunc moraliter interrumpi quoties nec formaliter nec virtualiter perseuerant: vnde qui proficiscitur ad furandum vel occidendum inimicum, quamuis in via furandi vel occidendi propositum sæpiùs repetat, non censetur nisi vnum numero peccatum committere: secus verò si hæc prior voluntas furandi somno interrumpatur, & posteà renouetur & repetatur; tunc enim aliud peccatum numero distinctum committitur, vt docent suprà citati authores. Quod si numerus actuum illorum voluntatis interruptorum & repetitorum tantus sit, vt illum inire moraliter impossibile sit; tunc satis erit in confessione temporis moram declarare, eo modo, quo dictum est, tract. 1. huius posterioris partis cap. 5. sect. 14.

SECTIO V.
De peccatis commissionis & omissionis eorumque variis gradibus.

DOCET S. Thomas quæst. 72. a. 6. & ante illum docuerat S. August. lib. de perfectione iustitiæ cap. 11. peccatum omne duobus modis admitti; si nimirùm aut illa fiant quæ prohibentur, & hoc est peccatum commissionis; aut non fiant quæ iubentur, & istud est omissionis. Hæc est autem præcipua inter vtrumque differentia; quòd peccatum commissionis opponatur præcepto negatiuo, cuius est ea conditio,
1.2 q. 33 iuxta doctrinam S. Thomæ, vt omni tempore
a. 2. obliget; peccatum verò omissionis opponatur præcepto affirmatiuo, quod non omni, sed certo tantùm & determinato tempore obligat, vt pleniùs & distinctiùs infrà in explicatione Decalogi declarabitur.

Iam circa peccatum omissionis obseruandũ est, illud incurri, non solùm quando quis aduertenter vult omittere id ad quod faciendum obligatur, iuxta illud S. Iacob. 4. *Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi*; sed etiam quando vult aliquid facere, ex quo secuturam esse omissionem aduertit, aut aduertere potest aut debet: quæ quidem actio quatenùs est causa peccati omissionis, est peccatum, non tamen ab omissionis peccato distinctum, iuxta probabiliorem
Ad qu. sententiam Theologorum, quam fusè probat
71. disp Isambertus: vnde sequitur in confessione satis
art. 4. esse, vt quis v. g. declaret se die festo Missam
& 5. omisisse, nec vlterius teneri ad explicandum, quænam actio illius omissionis causa fuerit, si actio illa ex se mala non sit.

Quod verò spectat ad peccatum commissionis, tres sunt præcipui illius gradus; aliud enim committitur corde, aliud ore, aliud opere, vt docet S. Thomas; & apertè constat ex scriptura:
art. 7. S. Matth. 15. *De corde exeunt cogitationes malæ*

&c. qua coinquinant hominem : Psalm. 14. *Qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum.* Rursùs peccata cordis seu purè interna tribus præsertim modis committuntur, cogitatione, scilicet, delectatione. & consensu in opus malum. Quòd enim sola cogitatione peccari possit; v.g. cùm quis aduertenter & liberè opinioni alicui ab Ecclesia proscriptæ & damnatæ adhæreret; per se patet, iuxta illud Sap. 1 *Peruersæ cogitationes separant à Deo.* Quòd item non modò consensus in opus aliquod malum, (de quo nullus ambigit) sed etiam quòd sola delectatio de ipso opere malo (quam Theologi morosam vocant) sit peccatum, docet S. Thomas & cum illo Theologi omnes: & olim expressè. S. Augustinus lib. 12. de Trinit. cap. 12. vbi sic loquitur: *Totus homo damnabitur; nisi hæc, quæ sine voluntate operandi, sed cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur.* q. 74. a. 8.

Ratio, qua S. Doctor probat, hæc est; quòd talis est delectatio, quale est eius obiectum: atqui quādo quis delectatur de opere aliquo malo prout malum est, obiectum delectationis illius est malum: ergo delectatio illa erit mala; mortaliter quidem, si de re aliqua mortaliter mala delectetur; vt cùm quis cogitat de fornicatione, & ratione aduertente de illa sic cogitata delectatur: venialiter autem, si res illa sit solùm venialiter mala; vt cùm quis cogitat, & cogitando delectatur de re aliqua otiosa.

Ex quo sequitur, quòd si quis, non de opere malo vt malum est, sed de aliqua illius circumstantia quæ per se mala non est, delectaretur: v. g. si cogitans de homicidio alicuius hominis delectaretur, nō quidem de morte illius, sed de modo quo mors ei illata est, seu de dexteritate homicidæ in homicidio perpetrando; non peccaret mortaliter, vt docet S. Thomas. Suprà.

Est autem hîc obseruandum 1. ad hoc vt delectatio de re aliqua mala sit peccatum mortale, duo requiri; quod rectè docet & probat Isam-

bertus Primum est, vt homo aduertat, non
ad qu. solùm se de tali re delectari, sed etiam delecta-
74. tionem illam malam esse & illicitam; vel sal-
disp. 5. tem id aduerterit, quando delectationi causam
culpabiliter dedit. Secundum est, vt illam rationis aduertentiam sequatur consensus vel expressus vel tacitus: vt enim rectè docet S. Augustinus suprà, illicitæ delectationes non solùm per consensum expressum admittendæ non sunt, sed etiam, *vt attigerunt animum, respui debent*: vnde secundùm illius mentem peccat is, non modò qui delectationi alicui de re mala positiuè seu expressè consentit; sed etiam is qui tacitè, id est, qui delectationem illam, cùm possit reprimere, negligit: quod etiam docent S. Antoninus & plures alij, quos citat & sequitur Vasques disp. 108. cap. 2.

Obseruandum 2. delectationes illas de opere aliquo malo, si coniungantur cum efficaci voluntate operis illius perpetrandi, eiusdem esse speciei cum ipsomet opere, si perpetraretur, iuxta dictum Christi Domini S. Matth. cap. 6. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam*; proindeque in tali casu declarandas esse in confessione circumstantias illas, quæ speciem peccati mutarent, si actu cõmissum fuisset; v. g. an de simplici fornicatione aut adulterio &c. delectatus fuerit. Quod si nulla subsit voluntas committendi tale peccatum, sed in solam delectationem feratur con-
Lib. 1. sensus, tunc probabile est (quod docent Vas-
tract. 3 ques, Azotus, & alij apud Laymannum)
c. 7. omnes eiusmodi delectationes eiusdem esse speciei, quando ex eodem & simili motiuo oriuntur; proindeque illum, qui sola cogitatione delectaretur turpiter, v. g. de fornicatione, adulterio &c. ex solo delectationis eiusmodi percipiendæ motiuo, ac sine vllo consensu in actionem ipsius peccati, non teneri ad declarandas in confessione circunstantias personarum & alias similes, quæ peccati illius, si

actu committeretur, speciem mutarent: sed satis esse, si tantummodò ipsum in turpem cogitationem consensum explicet.

SECTIO VI.

Quænam sint causæ peccatorum.

CERTUM EST causam primam & præcipuam peccati esse voluntatem, quæ à diuinæ legis regula liberè deflectit: vt enim rectè dixit S. Augustinus, *Peccatum sine voluntate esse non posse, omnis mens apud se diuinitùs conscriptum legit:* sed præter ipsam voluntatem sunt etiam aliæ quædam causæ ad peccatum mouentes & inducentes tum externæ tum internæ: de quibus queritur quænam illæ sint. Pro cuius quæstionis resolutione

Lib. de duab. anim. cont. Manich. c. 11.

Dicendum 1. duas esse causas externas ad peccatum mouentes & inducentes, diabolum scilicet, & mundum. Atque in primis quod diabolus per suggestiones suas & tentationes ad peccandum moueat & inducat, ex scriptura manifestum est: Sap. 2. *Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum:* 1. S. Petr. 5. *Aduersarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret:* ex qua tamen diaboli tentatione nullà sequitur in voluntate peccandi necessitas, sed remanet semper libertas & potestas illi resistendi, vt docet S. Thomas, iuxta illud S. Iacob. 4. *Resistite diabolo, & fugiet à vobis.* q. 75. a. 3.

Quod spectat ad mundum, si illius nomine iuxta mentem S. Augustini intelligamus homines impios & iniquos, certum est etiam illos siue prauo exemplo siue suasionibus nefariis aliquando ad peccatum alios inducere: Eccli. 20. *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea; & qui communicauerit superbo, induet superbiam.* In *Psal.* 54.

Dicendum 2. repudiandam, imò execrandam esse blasphemiam hæreticorum dicentium Deum esse causam & authorem peccati. Præ-

Tract. 2. c. 4. Sect. 2. ter ea quæ contra hanc impietatem diximus in priori huius operis parte, illam denuò refellimus ex Scriptura: Psalm. 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es:* S. Iacob. 1. *Deus intentator malorum est; ipse autem neminem tentat.* Item ex S. Basilio qui hanc hæresim refutauit homilia integra, cui titulus est: quod Deus non sit author malorum; vbi probat æque impium esse dicere Deum esse authorem peccati, ac Deum non esse.

Obijciunt 1. hæretici illud Eph. 1. *Deum operari omnia secundum consilium voluntatis suæ.* ergo etiam peccata.

Respondet S. Hieronymus super illum locum, id intelligendum esse. *Non quòd omnia, quæ in mundo fiunt, Dei voluntate & consilio peragantur; alioquin & mala Deo possent imputari; sed quod vniuersa quæ facit; consilio faciat & voluntate.*

Obiiciunt 2. in pluribus scripturæ locis dici, Deum peccatores indurare, excœcare, &c.

Lib. 1. ad Simplicia. Respondet S. Augustinus Deum indurare, & excœcare, *Non impertiendo malitiam, sed non impertiendo gratiam*, specialem scilicet & efficacem, vt constat ex dictis in tract. de Gratia.

Obijciunt 3. Scripturam varijs in locis affirmare quædam peccata committi ex Dei voluntate, ordinatione præcepto, &c.

Respondetur his & similibus loquendi modis solummodò intelligi; Deum permittere peccata, & prauis impiorum voluntatibus tanquam instrumentis vti ad exercendos iustos; vel ad infligendas pœnas, quas ab æterno infligere decreuit. Ita enim S. Augustinus, & plures alij SS. Patres, (quos fusè citat Bellarminus;) loca illa scripturæ interpretantur.

Obijciunt 4. Deum positiuè concurrere ad actum peccati simul cum peccatore; vnde sequitur simul cum eo esse causam illius.

Respondetur Deum positiuè concurrere ad actum, non verò ad ipsius actus defectum, seu ad priuationem rectitudinis, quæ in ipso actu

reperitur; in qua sola priuatione consistit ratio formalis ipsius peccati, vt ex ante dictis constat: ac proinde, licet sit causa ipsius actus, non est tamen causa defectus quod in illo reperitur: sicut facultas motrix est quidem causa ambulationis, non verò claudicationis quæ ex solo tibiæ defectu prouenit: vnde S. Thomas dicit peccatum tribuendum esse causæ non efficienti, sed deficienti, qualis est solus homo peccans. q. 79. a. 2.

Quod spectat ad internas causas peccati, tres à Theologis communiter numerantur; scilicet ex parte appetitus inferioris, infirmitas seu passio; ex parte verò appetitus superioris seu voluntatis, malitia: ex parte denique intellectus ignorantia. Ita S. Doctor: de duabus prioribus hic aliquid dicemus, de tertia, de qua grauiores aliquot difficultates occurrunt, in sequenti sectione agemus. q. 76. 77. & 78.

Ac in primis quod peccatum aliquando causetur ex motibus & passionibus appetitus inferioris testatur Scriptura: Dan. 13. *Concupiscentia subuertit cor tuum*: Rom. 7. *Sentio legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati.*

Causatur autẽ peccatũ ab ipsa concupiscentia seu passione appetitus sẽsitiui duobus præsertim modis, vt docet S. Thom. primò in quantũ distrahit ac diuertit ipsius rationis aduertẽtiã; secũdò, in quantũ voluntatẽ ipsã allicit, facitq; vt obiectũ magis conueniẽs & appetibile videatur: vtrumq; modũ expressit S. Iacob, cũ dixit: *Vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus.* Et tale peccatum quod ex passione oritur, dicitur etiã ex infirmitate procedere, eò quòd passiones (vt asserit S. Doct.) sint quædã veluti animæ ægritudines & infirmitates; quæ quidẽ duplici modò (vt idẽ docet) se habere possunt. Primò antecedẽter ad ipsum rationis iudiciũ: cũ scilicet homo, antequàm attẽdat ad malitiã actus sui, passione aliqua præoccupatur: & tunc, si adeò vehemẽs illa sit, vt ipsius rationis judiciũ prorsùs obnubilet, ita vt homo ad ma- q. 72. a. 1. Cap. 8. art. 3. art. 6.

litiã sui actus propter vehementiã passionis attẽdere nõ possit, nullũ erit peccatũ, cũ nulla sit rationis deliberatio, sine qua cõsensus liber esse nõ potest: si verò passio nõ tollat iudiciũ rationis sed illũ tantũ ex parte distrahat aut impediat, ita vt ratio sufficienter aduertat malitiã ipsius actus; tũc non excusat à peccato, illius tamẽ grauitatẽ
lib.14. minuit: vnde S. Aug. asserit peccatũ primorũ
de ciu. parentũ ideo grauius fuisse, *quia nondum voluntati*
c. 2. *cupiditas resistebat* quasi diceret peccatum illud futurum fuisse minùs graue, si ex antecedenti cupiditate commissum fuisset.

Secundò passiones habere se possunt consequenter; id est quando homo deliberatè se ipsum ad malum aliquod excitat, vnde sequitur passio aliqua in appetitu inferiori: tunc enim passio illa neque excusat à peccato: neque illius grauitatem minuit, sed potius auget vt asserit
Suprà. S. Thomas; estque signum maximæ propensionis, quæ est in ipsa voluntate, ad actum peccati perpetrandum.

Iam etiam quòd peccatum causetur ab ipsa malitia seu prauitate voluntatis, ita vt homo aliquando ex certa & delibera a malitia peccet, constat ex scriptura: Iob. 34. *Quasi de industria re-*
q. 78. *cesserunt à Deo, & omnes vias eius intelligere noluerunt*,
a. 7. Docet autem S. Thomas peccatum illud, quod ex certa & deliberata malitia committitur, illo grauius esse quod oritur ex infirmitate & passione; quia scilicet ex maiori voluntatis libertate procedit.

SECTIO VII.

Qua ratione ignorantia sit causa peccati, vel ab illo excuset.

VT quæstioni propositæ satisfiat, supponimus ex communi Theologorum doctrina ignorantiam aliam esse iuris, aliam facti. Ignorantia iuris est, cùm ignoratur legem vel consuetudinẽ, vim legis obtinentem, aliquid præcipere vel prohibere: v. g. si quis nesciat legem

Ecclesiasticam prohibere carnium comestionem die veneris. Ignorantia facti est, cùm ignoratur res aliqua particularis, quæ præcepta vel prohibita est; & ex qua velut ex obiecto dependet actio aliqua moralis v. g. si quis nesciat carnem esse quam comedit, vel non aduertat esse diem veneris: vt enim rectè monet Isambertus ea, quæ de ignorantia dicuntur, de inaduertentia quoque & obliuione intelligi debent. ad qu. 76. disp. vnic. art. 9

Rursùs alia est ignorantia antecedens, alia cõcomitans, alia subsequens. Ignorantia antecedens ea est, quæ nec directè nec indirectè voluntaria est, ideòque antecedens appellatur, quæ omnem voluntatis actum antecedit: & eadem dicitur inuincibilis & probabilis seu iusta: inuincibilis, quando nulla diligentia vinci potuit; probabilis verò seu iusta, quando etsi absolutè loquendo omni adhibita diligentia quæ adhiberi potest vinci potuerit, non tamen debuit; quia nulla fuit obligatio adhibendi maiorem diligentiam ea, quæ adhibita est, cum qua tamen superari non potuit; ideoque dicitur moraliter inuincibilis.

Ignorantia concomitans est, quando ignoratur aliquid, quod tamen si sciretur, nihilominùs ageretur, vt quando quis existimans se occidere feram, inimicum occidit, ita dispositus tamen vt si inimicum esse cognouisset, nihilominus occidisset.

Ignorantia denique consequens ea est, quæ aliquo modo voluntaria est, & voluntatem directè vel indirectè cõsequitur; quæ etiam dicitur vincibilis, quia diligentia aliqua adhibita vinci potuit ac debuit, diuiditurque in affectatam, & eã quæ affectata non est. Affectata est directè volita v. g. cùm quis expresse vult aliquid ignorare vt liberiùs peccet: ea verò quæ non est affectata, indirectè tantùm volita est: v. g. quando quis refugit laborem alicuius studij, vnde ignorantia rei alicuius sequitur. Hac distinctione

suppositа

Dicendum 1. ignorantiam aliquando esse causam peccati. Id patet ex Scriptura: Act. 3. *Tunc scio fratres, quia per ignorantiam fecistis*: 1. Tim. 1. *Ignorans feci in incredulitate*. Quod etiam docet S. art. 1. Thomas quæst. 76. vbi docet non quamlibet ignorantiam esse causam peccati, sed illam tantùmodo quæ vincibilis est, & nihilominùs tollit notitiam aliquam, quæ si adesset, actum peccati prohiberet, iuxta quod dixit Apostolus loquens de Iudæis, 1. Cor. 2. *Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.*

Dicendum 2. ignorantiam vincibilem non solùm esse causam peccati, sed etiam esse peccatum art. 2. ratione negligentiæ adiunctæ, qua quis negligit ea scire, quæ scire tenetur & potest. Ita S. Doctor: & constat ex Scriptura: Psal. 24. *Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias ne memineris: &c.* & ex S. Augustino (lib. 1. de lib. arb. cap. 15.), *Non tibi imputatur ad culpam quod inuitus ignoras; sed quòd negligis quærere, quod ignoras.*

Dicendum 3. ignorantiam antecedentem inuincibilem tam iuris quàm facti omninò à pecart. 3. cato excusare. Ita S. Thomas, & cum illo communiter omnes: & probatur 1. ex his Christi Domini verbis S. Ioan. 15. *Si non venissem, & eis locutus non fuissem, peccatum non haberent*: super quæ verba S. Augustinus tract. 89. in S. Ioan. dicit illos, *Ad quos Christus non venit, & quibus non est locutus, excusationem habere; non de omni peccato suo, sed de peccato illo quo in Christum non crediderunt.* Et S. Bernardus Epist. 77. ad Hugonem de S. Victore eadem Christi verba explicans, *si*, inquit, *locutus fuisset sed non eis, inobedientiæ culpam ignorantia excusaret.*

Probatur 2. hac ratione: ignorantia illa à peccato excusat, quæ ab actione peccati quatenùs talis est, tollit rationem voluntarij; peccatum enim nullum est quin sit voluntarium: atqui ignorantia antecedens tollit rationem voluntarij ab actione peccati, redditque illam sim-1. 2. q. 6. a. 8. pliciter inuoluntariam, vt docet S. Thomas & cũ illo Theologi omnes, ergo à peccato excusat:

Dicendum 4. ignorantiam concomitantem quando inuincibilis est, à peccato excusare. Ita Isambertus ad quæst. 76. & plures alij quos ibidem citat. Ratio est, qui ignorantia illa (vt docet S. Thomas cit. art. 8.) etsi non faciat actum inuoluntarium, facit tamen non voluntarium; & sic in eiusmodi actu non reperitur ratio voluntarij, sine qua peccatum nullum esse potest. Disp. vnic. art. 8.

Dicendum 5. ignorantiam consequentem siue affectatam siue minimè affectatam, nunquam excusare à peccato opus malum quod ex illa fit, quia scilicet nō impedit quin tale opus sit volūtarium: hæc est tamen inter vtramque differentia, quòd ignorātia illa quæ nō est affectata, minuit peccatum, quia minùs voluntarium reddit; ea verò quæ est affectata, peccatum non minuit; sed potiùs auget, vt obseruat S. Doctor. q. 76. a. 4.

Quæres an possit esse ignorantia aliqua inuincibilis iuris naturalis. Respondetur 1. vniuersalissima ipsius iuris naturalis principia à quouis homine adulto neque inuincibiliter neque vincibiliter ignorari posse, cuiusmodi sunt hæc: *Bonum esse faciendum : malum fugiendum : nemini iniuriam inferendam.* Ita S. Thomas: sunt enim hæ vniuersales & per se notæ humanarum actionū regulæ, vnicuique hominum naturaliter insitæ: vnde S. August. *Iuste, inquit, esse viuendum, propria suis quibusque esse reddenda, &c. nonne fateberis esse verissimum; & tam mihi, quam tibi, atque omnibus id videntibus præstò esse communiter?* q. 94. a. 6. Lib. 2. de lib. arb. c. 10.

Respondetur 2. iuris naturalis, quoad alia quædam principia minùs vniuersalia, ignorantiam inuincibilem esse posse in quibusdam hominibus etiam toto vitæ tempore: manifestum est enim multa esse iuri naturali repugnantia, quæ non solum ab indoctis & rudibus, sed etiam à doctis & ingenij acumine præcellentibus viris talia esse ignorantur: nam & Cassianus olim aliique S. viri (vt in eius collationibus habetur) existimauerunt mendacium aliquando esse licitum ad bonum aliquod promo-

uendum aut malum impediendum: multique nunc etiam doctissimi viri & in Theologia versatissimi dissentiunt inter se de re aliqua ad ius naturæ pertinente; v. g. de contractu aliquo, vtrum sit vsurarius aut aliàs iniustus, necne; abeuntque in partes contradictorie oppositas, aliis negantibus, aliis è contrario affirmantibus: vnde sequitur quosdam illorum ignorantia aliqua inuincibili iuris naturalis laborare.

SECTIO VIII.

Quinam sint effectus peccati.

TRES præcipui communiter à Theologis numerantur. Primus est, quòd lædat hominis naturam eiusque bonum imminuat. Ita S. Thomas quæst. 85. vbi docet bonum naturæ
art. 1. & 2. in homine triplex esse: primum bonum consistit in iis, quæ ad ipsius naturæ humanæ essentiam spectant: vt sunt principia quibus ipsa natura constituitur, & proprietates quæ ab illis oriuntur: vt sunt esse rationabile, esse liberū, &c. Secundum bonum est inclinatio illa & propensio, quam homo ex natura sua, quatenus rationalis est, habet ad virtutem. Tertium denique bonum est donum originalis iustitiæ, quod in persona primi hominis vniuersæ humanæ naturæ collatum fuit; & eo sensu bonum ipsius naturæ vocatur. Ex his autem tribus naturæ bonis docet S. Doctor primum nec tolli nec minui per vllum peccatum; tertium per peccatum originale penitùs ablatum fuisse; secundum verò, inclinationem scilicet illam naturæ humanæ ad virtutem, imminui quidem per peccatum, cùm eius actus virtuti opponantur, nunquam tamen penitùs auferri.

Secundus peccati effectus est macula quædam & deformitas, quam anima per peccatum contrahit, & quæ transacto ipsius peccati actu in
art. 1. & 2. ea remanet. Ita S. Thomas quæst. 86. & con-

ſtat ex Scriptura: Ioſue 22. *Peccaſtis in Beelphegor, & vſque in præſentem diem macula huius ſceleris inuolua permanet* : Ierem. 2. *Maculata es in iniquitate tua coram me*, *dicit Dominus* : Item ex aliis ſcripturæ locis, in quibus peccatores dicuntur inquinati, immundi, &c.

Hæc autem peccati macula, ſecundùm probabiliorem Theologorum ſententiam, nihil eſt aliud quàm ipſamet peccati malitia, quatenùs etiam tranſacto actu peccati cenſetur durare ac perſeuerare, quandiu per pœnitentiam non deletur: quę quidem macula vocatur etiam peccatum habituale, eo quòd veluti habitualiter poſt peccatum actu commiſſum remaneat in anima.

Eſt tamen hîc obſeruandum peccatum illud habituale diſtinguendum eſſe à vitioſo habitu, ſeu à praua illa inclinatione & propenſione, quæ per repetitos peccati actus ingeneratur in anima, in eaque remanet etiam poſtquàm ipſa peccati macula per gratiæ infuſionem deleta eſt: nec niſi per contrarios & ſæpè repetitos virtutis actus tollitur.

Tertius denique peccati effectus eſt reatus pœnæ: certum eſt enim pœnam aliquam peccatis hominum diuinitùs eſſe decretam: S. Matth. 5. *Qui dixerit fratri ſuo, fatue reus erit gehennæ ignis* : Rom. 2. *Tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum*. Hæc autem pœna, cùm iuſtè à Deo decernatur ſupponit peccatorem illa dignum eſſe, illiuſque reatum per peccatum incurrere.

Porrò circa hunc tertium peccati effectum obſeruandum 1. non omnem pœnam eſſe propter aliquod peccatum; cùm conſtet quaſdam interdum huius vitæ pœnalitates iuſtis & ſanctis à Deo infligi, non in punitionem peccatorum, ſed ad probationem & exercitamentum virtutis: quod de ſanctiſſima virgine Dei para nullus negare poteſt, & de plurimis aliis ſanctis pietas facilè ſuadebit.

Obſeruandum 2. quòd quamuis peccatum

per se & formaliter consideratum non possit esse pœna peccati alterius, vt docet S. Thomas,
q.87. potest tamen esse per accidens eo modo quem ibidem explicat, ratione scilicet substractionis gratiarum aliquarum actualium, quarum auxilio Deus interdùm peccatorem priuat in punitionem præcedentis peccati, vnde sequitur lapsus in aliud peccatum.

Quæres quanta pœna cuique peccato actuali diuinitus decreta sit. Respondetur cum distinctione: si enim id quæratur de peccato mortali, certũ est ex fide pœnam æternam siue damni, siue sensus vnicuique peccato mortali esse constitutam. De pœna damni quæ consistit in priuatione visionis beatificæ constat ex S. Matth. 8. vbi dicitur quòd reprobi *eycientur in tenebras exteriores*. De pœna vero sensus ex eodem sancto Matthæo 25. *Ite maledicti in ignem æternum*. Cùm autem dicitur pœna æterna cuique peccato mortali constituta, id intelligendum est (vt
adq.87 rectè docet Isambertus) non solùm de per-
disp.2. petuitate ipsarum pœnarum quantùm ad dura-
a.3. tionem, sed etiam de earumdem pœnarum immutabilitate; ita vt nullam earum imminutionem nullumve in suppliciis solatium vnquã experturi sint damnati: vnde etiam Isa. vltimo dicitur quòd *vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur*.

Quàm verò iustè Deus ob vnicum peccatum mortale, quod aliquando breuissimum & quasi momentaneum est, pœnam æternam decreuerit
1.p.tra. iam à nobis dictum est: quod insuper etiam hac
4.c.3. ratione demonstrari potest; quia scilicet actio
sect.4. peccati, quamuis secundum se spectata, breuissimo tempore duret; nihilominùs secundùm affectum peccantis quasi in totam æternitatem protenditur: qui enim (vt rectè dixit S. Do-
Lib.3. ctor) propter fruitionem temporalem boni ali-
cont. cuius temporalis relinquit æternam summi &
gent. æterni boni fruitionem, (quod facit quicunque
c.144 mortaliter peccat) rectè ac iustè censetur bono illo temporali in æternum frui velle; proin-

deque peccatum suum, quod in boni illius temporalis inordinata fruitione consistit, in totam æternitatem velle prorogare: ex quo fit, vt cum illud peccatum sit in affectu æternum, iusto Dei iudicio pœna æterna dignũ censeatur.

Si verò quæstio intelligatur de peccato veniali, certum est ex fide peccata venialia in omnibus iustis siue in hac vita, siue in futura non esse punienda pœna æterna, sed solummodò temporali; sicut ex eadem fide certum est, homines iustos in accepta iustitia vsque ad mortem perseuerantes æterna beatitudine in æternum non esse priuandos.

Est tamen difficultas de peccatis illis venialibus, cum quibus peccatores & reprobi ex hac vita decedunt: Scotus enim in 4. dist. 11. & quidam alij Theologi existimant pœnam illis venialibus peccatis debitam, futuram esse tantummodò temporalem. Probabilius tamen alij cum S. Doctore asserunt pœnam illam fore æternam, non tam ratione grauitatis, quàm irremissibilitatis ipsius peccati venialis: cùm in inferno nullus neque remissioni neque redemptioni locus sit. q. 87. a. 5. ad. 3.

DIGRESSIO.

De loco inferni, & damnatorum suppliciis.

CVM inter cæteros effectus peccati acerbissimus & maximè formidandus sit æternæ pœnæ reatus, vt hæc illius acerbitas meliùs perspiciatur, non erit abs re de loco & qualitate pœnarum illarum æternarum hìc paucis agere, ac quid de illis secundùm fidei Catholicæ regulam sentiendum sit, declarare.

Dicendum igitur 1. infernum seu carcerem damnatorum pœnis deputatum, esse locum ali-

Insup. q. 97. a 7. quem realem & corporeum, in ipsis terræ visceribus situm. Ita S. Thomas.

Hæc veritas constat ex Scriptura: Numer. 16. *Dirupta est terra sub pedibus eorum, &c. descenderunt vivi in infernum operti humo*, Iob 10. Infernus vocatur *terra tenebrosa, & operta mortis caligine.*

Constat etiam eadem veritas ex antiquis Patribus qui id asseruerunt, vt Tertullianus lib. de ani. cap. 55. *Nobis*, inquit, *inferi, non nuda cauositas, nec subdivalis aliqua mundi sentina creduntur; sed in fossa terræ & in alto vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas.* S. Athanasius in quæstionibus. *Peccatorum*, inquit, *anima in inferno posita sunt super omnem terram & mare, vt psalmista dicit: posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis, & in vmbra mortis*, & S. Cyrillus Alexand. de exitu animæ. *Tunc*, inquit, *animam inuadunt dæmones, eamque in terrarum opaca deducunt, & solidissimis compedibus reuinctam in infimas infernorum carceram partes ac erebi custodias deijciunt.*

Porrò quantæ & quàm amplæ regiones, quam vasti recessus in ipsius terræ sinu reperiantur, ex Cosmographorum demonstrationibus satis apertè dignosci potest: cùm secundùm communem & probabiliorem illorum sententiam, ab extima terræ superficie ad illius centrum mille ac quingentæ & ampliùs leucæ numerentur, quæ totius ambitus illius semidiametrum efficiunt: vnde secundùm Arithmeticorum numerorum rationem colligitur immensa propè esse spatia quaqua versum in terræ visceribus protensa, in quibus proinde varia receptacula eaq; amplissima constitui possunt, siue pro iustis ad tempus determinatum puniendis, siue pro reprobis in æternum purgandis, siue pro Limbo puerorum ex hac vita cum solo originali peccato decedentium.

Insup. q. 97. a. 5. Dicendum 2. ignem verum & corporeum in inferno reperiri, eoque tum corpora tum animas ipsorum reproborum in æternum cruciari. Ita S. Thomas; & constat ex scriptura Isai. 66.

Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas: quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit de vobis cum ardoribus sempiternis? & Apoc. 19. vocatur infernus *stagnum ardens igne & sulphure.*

Idipsum docent SS. Patres: S. Cyprianus serm. de Ascens. Christi, *Immortales*, inquit, *miseri viuent inter inedia, & inconsumptibiles flammæ nudum corpus consument ardebit purpuratus diues; non erit qui æstuanti linguæ stillam aquæ infundat; in proprio adipe frixæ libidines bullient: & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur.* S. Gregorius Magnus lib. 4. dialog. cap. 28. *Sicut*, inquit, *electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quòd à die exitus sui ignis reprobos exurat.*

Dicendum 3. præter ipsius ignis sensibile tormentum, plures alias & varias pœnas ipsis damnatis infligi. Psal. 10. *Ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum:* Iob 24. *Ad nimium calorem transibit ab aquis niuium:* id est (vt explicat Hugo Cardinalis) quòd impij in inferno de pœna ad pœnam transibunt: Apoc. 18. *In illa die venient plagæ eius mors, luctus, fames, &c.*

Idipsum quoque affirmant SS. Patres: vt S. Basilius in Psal. 33. vbi dicit in inferno post iudicium vltimum fore *vermium innumerabilium genus venenosum ac carniuorum, esitans quidem semper, nec tamen se exsatians, intolerabiles dolores morsibus infigens.* S. Cyrillus cit. orat. de exitu animæ: *Illic* (in inferno scilicet) *inhumani ergastuli, tenebricosus carcer, insolubilia vincula, vi nulla refringendæ catenæ, feri & intractabiles ministri, graues illæ quæ ad supplicium adhibentur scutica, firmi vngues & infracti, prædura flagella, pix nebulosa, & strepitans, sulphur graue olens, atra cubilia, pyrrha semper ardens, fœdus & olens vermis, &c.* S. Augustinus epist. 211. ad Iulianum, *væ ijs, quibus preparatur dolor vermium, ardor, flamma, sitis inextinguibilis, fletus, ac stridor dentium, oculorum lacrymæ, tenebræ exteriores, &c.*

Ser. 81 de tēp. in vig. pentec. c. 18.

Quare eumdem S. Patrem audiamus sic concludentem : *hæc recordare, & ignem illum gehennæ his, quæ te nunc exagitant, flammis libidinis & cupiditatis oppone : ignis hic, qui in præsenti est vita, absumit cuncta quæ recipit ; ille vero quos susceperit, semper cruciat, & pœna sua semper integros servat : propterea enim & inextinguibilis dicitur, non solùm quia ipse non extinguitur, sed quia nec eos quos susceperit, extinguet aut perimet.*

CAPVT III.

De Legibus.

QVONIAM (vt dictum est capite præcedenti) peccatum nihil aliud est quàm legis transgressio, idcircò ad perfectam ipsius peccati notitiam requiritur etiam cognitio legis, vnde dixit Apostolus Rom. 3. *Per legem cognitio peccati.*

SECTIO I.

Quid nomine legis intelligatur, & quotuplex sit lex.

LEGIS nomen latè sumptum, regulam quamcunque siue normam agendorum significat: quo sensu Grammaticæ aliarumque artium regulæ, leges vocantur; & tyranni leges quamuis iniustas ferre dicuntur, iuxta illud Isai. 10. *Væ qui condunt leges iniquas.* Si verò propriè & strictè sumatur lex secundùm mentem S. Doctoris, nihil est aliud quàm recta regula seu mensura humanorum actuum, secundùm quam vel ad bene agendum dirigimur, vel à malè agendo retrahimur. q. 91. a. 1.

Lex autem eo sensu intellecta diuiditur à S. Doctore in legem æternam, naturalem, & positiuam: & hæc lex positiua subdiuiditur in legem positiuam diuinam, & legem positiuam humanam: quæ quidem lex positiua humana rursùs duplex est, Ecclesiastica scilicet, & Ciuilis: sicut enim lex positiua diuina alia est vetus, seu Mosaïca, alia noua quæ lex Euange- q. 91. a. 1. & seq

lica seu Christi vocatur, quoniam ab illo tanquam supremo legislatore in Euangelio lata est & promulgata. De lege æterna & naturali agendum nobis est in hac sectione, de positiua verò tum diuina tum humana in sequentibus.

q. 91. a. 1. Lex æterna (vt docet S. Thomas) nihil est aliud quàm ratio diuinæ sapientiæ, quatenùs omnium actionum & motuum directiua est: sicut enim in quolibet artifice præexistit ratio eorum quæ per artem fiunt; ita etiam in quolibet gubernāte præexistere debet ratio directiua eorum quę ab ijs, qui eius gubernatione subduntur, agenda vel omittenda sunt: Deus autem sicut per suam sapientiam rerum omnium conditor est, sic est etiam gubernator: vnde sapientia illa, in quantum per eam cuncta creata sunt, rationem habet exemplaris & ideæ, in quantum verò per eamdem cuncta diriguntur in finem debitum, legis æternæ rationem obtinet.

Cùm verò hæc æterna lex creaturas quascunque secundùm modum illis conuenientem dirigat, idcirco aliter ratione carentibus, aliter ratione præditis intimatur & proponitur: illis quidem per executionem & (vt ita loquamur) per impressionem ordinis ipsius qui ab æterna lege dimanat; istis verò per quandam veluti irradiationem diuinæ sapientiæ, quæ mentem rationalem illustrat, & in operationibus suis dirigit, iuxta illud Psal. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*: vnde S. Augustinus dicit, *Notionem legis æternæ quibuscunque hominibus esse impressam*. lib. 1. de lib. arb. c. 6

¶ Quanta autem sit vis & potestas illius æternæ legis, vel hinc patet, quòd omnes & quæcunque creaturæ nulla prorsùs excepta, illi omnimodè subdantur: & de illis quidem quæ ratione carent; constat ex Psal. 148. *Ignis, grando, nix, glacies, &c. quæ faciunt verbum eius*: & Psal. 118. *Ordinatione tua perseuerat dies, quoniam omnia seruiunt tibi*. De creaturis autem ratione præditis similiter constat: vel enim secundùm

rectam

rectam rationem agunt, & tunc æternæ legis ductum sequuntur: vel à recta ratione aberrant, & tunc *quantum deficiunt à lege æterna ex parte actionis,* (vt loquitur S. Thomas:) *tantum suppletur ex parte passionis; prout scilicet in tantum patiuntur quod lex æterna dictat de eis, in quantum deficiunt facere quod ipsi legi æternæ conuenit.* Quo sensu rectè dixit S. Augustinus *Iussisti Domine & sic est vt pœna sua sibi sit omnis animus inordinatus.* q. 9. a. lib. 1. conf. cap. 12.

Lex naturalis (vt docet idem sanctus Thomas) est ipsummet naturale iudicium seu rationis dictamen, quo per lumen nobis à Deo tanquam authore naturæ inditum; & ab æterna eius lege deriuatum, cognoscimus ea esse facienda, quæ recta & iusta sunt; & è contra vitanda esse ea, quæ à iustitia & rectitudine deflectunt. q. 91. 92.

Ad pleniorem verò huius legis naturalis notitiam obseruandum primò naturale illud iudicium, rationem legis habere, non prout à nobis est, sed quatenus est in nobis ex diuinæ legis impressione: vnde patet ratio, cur eiusmodi lex naturalis à Regio psalte vocetur *lumen diuini vultus*, id est diuinæ sapientiæ, *signatum super nos.* quia scilicet vim omnem suam & lucem ab ipsius diuinæ sapientiæ seu legis æternæ veluti radiis accipit. Ps. 48.

Obseruandum secundò legem naturalem (vt docet sanctus Thomas) vnam & eamdem esse apud omnes homines quoad prima & generalia principia, tam secundum notitiam, quàm secundum rectitudinē: id est omnes homines eo ipso quo ratione præditi sunt, generalia illa legis naturalis principia cognoscere, & tanquam iusta & recta approbare: v. g. bonum esse faciendum; malum fugiendum; rationi obtemperandum, &c. Quoad conclusiones verò quæ ex illis deducuntur, sæpe contingit multos à recta ratione deficere propter prauam peccandi consuetudinem, & inde exortam intellectus obscurationem; & sic ab ipsa lege naturali qu 94 a. 4.

aberrare: vnde videmus apud multas gentes olim idololatriam, & alia flagitia legi naturali
Rom.1. contraria, approbata tamen & vsu recepta fuisse, de quibus loquens Apostolus dicit quòd *Obscuratum est insipiens cor eorum, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & serpentum &c.*

Obseruandum tertiò legem naturalem omnes homines obligare ab eo tempore, quo rationis vsum accipiunt, & per illam inter bonum & malum discernere incipiunt: hic enim rationis vsus est veluti ipsius legis naturalis notificatio: & eo sensu intelligenda sunt hæc Apostoli ver-
Rom.7. ba *Ego autem viuebam sine lege aliquando; sed cùm venisset mandatum, peccatum reuixit:* Ita enim verba illa explicat sanctus Basilius in Psal.1. & sanctus Hieronymus Epist. ad Algasiam quæst. 8. vbi sic loquitur: *Cùm mandatum venerit, hoc est tempus intelligentiæ appetentis bona & vitantis mala, tunc peccatum reuiuiscere incipit, & homo reus esse peccati.*

Obseruandum quartò legem naturalem ita omnes homines obligare, vt in nullo casu ab illius seruandæ obligatione possint eximi. Atque in primis certum est, exemptionem illam humana authoritate dari non posse, cùm ipsa lex naturalis ab æterna Dei lege deriuetur, vimque suam omnem accipiat, vt suprà dictum
lib.6. est: vnde Lactantius, *Huic*, inquit, *legi* (natura-
diui. li scilicet) *nec prærogari fas est, nec derogari ex hac*
nist. *aliquid licet, neque tota abrogari potest; nec verò*
c.8. *aut per Senatum aut per populum hac lege liberari possumus.*

Quòd verò spectat ad authoritatem diuinam, licet quidam Theologi existiment per illam posse in lege naturali dispensari, probabilior
q.150. tamen est eorum sententia, qui asserunt id sa-
a. 8. pientiæ diuinæ omninò repugnare, proindeque
lib.83. fieri non posse. Ita sanctus Thomas: & ratio
quæst. est; quia lex naturalis nihil est aliud (vt docet
q.53. sanctus Augustinus) quàm *ipsius æternæ legis,*

atque adeo summa & incommutabilis rationis ipsius diuinæ sapientiæ in mentibus hominum facta transcriptio: atqui *Deus* (vt ait Apostolus) *seipsum negare non potest.* 2. Tim. 2.

Dices, Deum Exod.12. Israëlitis præcepisse, vt res aliquas ab Ægyptiis mutuò acceptas inuitis illis retinerent, ac secum auferrent; ac proinde in lege naturali, quæ furtum prohibet, dispensasse.

Respondetur in illo casu Deum nihil contra legem naturalem præcepisse; illa enim prohibet iniustam rei alienæ ablationem; res autem illæ ab Israëlitis ablatæ, eo ipso quo id ab illis (Deo iubente) fiebat, non erant ampliùs alienæ, sed ipsorum, Deo scilicet, ratione supremi dominij, quod in omnes creaturas obtinet, proprietatem & possessionem rerum illarum in Israëlitas transferente: sicque dicendum est Deum in præcepto legis naturalis non dispensasse, sed actionis illius quam imperauit, obiectum mutasse; & ea ratione licitam & honestam reddidisse.

SECTIO II.

Quid sit lex humana, & circa quam materiam versari possit.

LEx humana secundùm doctrinam sancti Thomæ nihil est aliud quàm quædam rationis ordinatio ad commune bonum ab eo, qui communitati præest, promulgata cum intentione obligandi. q. 90. a. 4.

Dicitur primò (Rationis ordinatio) quia lex positiua fertur per modum imperij: at imperare (vt docet idem sanctus Thomas) est actus rationis, præsupposito tamen actu voluntatis. q. 17. a. 1.

Dicitur secundò (ad commune bonum) quia ad rationem legis requiritur, vt non vni

tantùm aut alteri personæ, sed toti communitati imponatur: *Lex enim* (vt habetur dist. 4. cap. 4.) *nullo priuato commodo, sed pro communi vtilitate conscripta esse debet:* vnde (vt ait idem
q. 90. sanctus Thomas) pater familias potest quidem
a. 3. ad præcepta vel statuta facere, non verò leges con-
3. dere.

Dicitur tertiò legem humanam ferendam esse ab eo qui communitati præest, iuxta id quod dicit Apostolus Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non enim est potestas nisi à Deo:* ex quibus verbis, sicut constat, subditos ad obedientiam superioribus præstandam obligari; sic etiam ex iisdem rectè colligitur penes ipsos superiores inesse ferendarum legum potestatem.

Dicitur 4. legem humanam promulgari debere: *Tunc enim* (vt dicitur in Decret. cap. *In istis* dist. 4.) *leges instituuntur, cùm promulgantur.* Quod confirmari potest ex cap. *Ad hæc*, extrà de postulatione Prælatorum; & ex cap. *Cognoscentes*, de constitutionibus. Cuius quidem conditionis rationem hanc affert S. Doctor: quia *lex imponitur per modum regulæ & mensuræ:*
. 90. *regula autem & mensura imponitur per hoc, quòd*
. 4. *applicatur his quæ regulantur & mensurantur: vnde ad hoc, quod lex virtutem obligandi habeat, oportet quod applicetur hominibus, qui secundùm eam regulari debent: talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione.*

Dicitur 5. legem ferendam esse cum intentione obligandi. Atque in primis quòd communitatis superiores potestatem habeant sibi subditos obligandi, constat tum ex ante dictis, tum etiam ex Concilio Constan. sess. vlt. in qua opinio contraria, quæ fuit Vviclefi & Ioannis Hus tanquam hæretica damnata est. Quòd vero etiam requiratur ex parte Legislatoris intentio obligandi, inde infertur, quòd si lex non obligaret, lex dici non posset, sed potiùs consilium: lex enim à ligando dicta est, vt

docet S.Thomas; & in eo præsertim à consilio differt, quòd consilium liberam relinquat potestatem faciendi id quod consulitur; lex verò ad id, quod per illam præscribitur exequendum obliget: vnde S.Hieronymus; *Res*, inquit, *quæ consulitur, est in arbitrio offerentis; res quæ præcipitur, in necessitate seruientis.* a. 1. lib. 1. con. Iouin.

Addit S.Thomas quæst. 95. art. 3. ex Isid. lib. 5. etymol. cap. 21. alias quasdam legis humanæ conditiones; scilicet vt sit iusta, honesta, possibilis, loco & tempore conueniens, pro communitatis vtilitate scripta, &c. quæ ex infra dicendis pleniùs intelligentur.

Quod spectat ad materiam ipsius legis, certum est in primis humanâ legem nullum posse præcipere actum, qui sit lege naturali vel positiua diuina prohibitus; nullum item posse prohibere, qui sit hac vel illa lege præceptus; lex enim humana legi naturali contradicere non debet, nec præualere potest, cùm ipsa lex naturalis sit indispensabilis, vt ex ante dictis constat; & multo minùs legi diuinæ; cùm sicut princeps Apostolorum edixit Actor. 5. *Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus*: vnde S.Augustinus dicit, *in ista temporali lege nihil esse iustum atque legitimum, quod non ex hac æterna sibi homines deriuauerint.* lib. 1. de lib. arb. c. 6

Certum est deinde lege humana prohiberi posse actum externum quemcunque, lege diuina vel naturali minimè præceptum: posse item præcipi actum externum, quemcunque hac vel illa lege minimè prohibitum: vnde Christus Dominus; *Omnia*, inquit, *quæcumque dixerint vobis, seruate & facite*: quod tamen sic intelligi debet, dummodò prohibitio illa vel præceptio sit honesta, iusta, possibilis, bono communi vtilis, aliasque habeat conditiones suprà relatas: potestas enim legislatiua hominibus à Deo concessa est, *ad ædificationem, non verò ad destructionem.* S. Mat. 23. 2. Cor. 10.

Cùm hæc duo certa sint, vnum est de quo apud Theologos controuertitur; an scilicet lex

humana possit quoque actus internos præcipere vel prohibere. Quidam Doctores id simpliciter affirmant: alij probabiliùs cum S. Thoma
q. 91. a. 4. negant, asseruntque nulla humana lege etiam Ecclesiastica prohiberi posse vel præcipi actus purè internos, nisi quatenus exterioribus quibusdam actibus præceptis vel prohibitis necessariò coniunguntur. Ratio est, quia (vt ibidem dicit S. Doctor) *de his potest homo legem facere, de quibus potest iudicare: iudicium autem hominis esse non potest de interioribus motibus qui latent, sed solùm de exterioribus actibus qui apparent*: vnde Innocentius III. cap. 33. de simonia versus finem, *Nobis*, inquit, *datum est de manifestis tantummodò iudicare*.

Diximus actus internos lege humana præcipi aut prohiberi non posse, nisi quatenùs exterioribus actibus necessariò coniunguntur, ita vt sine illis humana lex moraliter loquendo impleri non possit; tunc enim actus illi interni simul cum externis præcepti vel prohibiti esse censentur: e. g. Ecclesiastica lex de officij diuini recitatione à Clericis beneficiatis aut in maioribus ordinibus constitutis facienda, non tantùm præcipit externam ipsius officij recitationē ope tenus factam, sed etiam interiorem mentis attentionem, vt habetur cap. *Dolentes*, extrà, de celebr. Missarum, in quo Innocentius III. præcipit, vt officium diuinum *studiosè, & deuotè à Clericis persoluatur*; quia, si attentio illa desit ex deliberata recitantis voluntate, oratio vocalis quæ lege illa præcipitur, iam non erit oratio; & sic lex non implebitur.

Quod si actus internus non sit absolutè necessarius ad hoc, vt lex humana seruetur, sed tantùm vt perfectiùs & meliùs seruetur; tunc sub
q. 100. a. 9. legem cadere non censetur: vnde S. Thomas dicit modum præcepti nō cadere sub præceptū; e. g. quòd quis ieiunet in Quadragesima ex motiuo temperantiæ vel pœnitentiæ; quod Missam diebus festis audiat ex motiuo religionis vel obedientiæ: quocunque enim ex

motiuo humana lex impleatur, dummodò motiuum illud sit honestum & bonum, lex ipsa sufficienter impleri censetur.

Porro circa materiam legis humanæ obseruandum est, illam posse pro variis hominum temporumque conditionibus subinde mutari: vnde S. Augustinus lib. 1. de lib. arb. cap. 6. *Lex temporis*, inquit, *quamuis iusta sit, commutari tamen per tempora iuste potest*: & Innocentius III. in Concilio Lateran. (vt refertur cap. *Non debet* extra de consanguinit. & affinit.) *non debet reprehensibile iudicari, si secundùm varietatem temporum statuta quoque varientur humana; præsertim cum vrgens necessitas vel euidens vtilitas id exposcit.*

SECTIO III.

Vtrùm lex humana in conscientia obliget.

PROPOSITA quæstio tam de lege ciuili quã de canonica seu Ecclesiastica intelligi debet: & quamuis quidam Theologi inter vtramque illam legem distinguendum esse existimẽt, communis tamen & verior sententia est, quæ vniuersim affirmat legem humanam, siue canonicam, siue ciuilem, in conscientia obligare; Ita vt huic vel illi legi repugnando, peccati etiam mortalis reatus incurri possit. Ita S. Thomas. q. 96.
Et de lege quidem ciuili probatur ex Apostolo a. 4.
Rom. 13. vbi loquens de Regibus, Ducibus, & aliis Superioribus Laïcis: *qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt*: & aliquibus interiectis concludit, *ideo subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam*. In quem locũ S. Ambr. *Rectè*, inquit, *Apostolus dicit subiectos esse debere, non solùm propter iram, id est vltionem præsentẽ, parit enim ira vindictam; sed & propter futurum iudicium, vbi*

accusante conscientiâ ipsâ punientur.

Quòd si superioribus Laicis etiam infidelibus, cùm iusta decernunt, obediendum est, iuxta id quod docet Apostolus; longè potiori iure de Superioribus Ecclesiasticis idem dici debet; vnde etiam Christus Dominus S. Matth. 23. de illis loquens *Quæ dixerint vobis*, inquit, *seruate & facite:* & Apostolus Hebr. 13. *Obedite*, inquit, *præpositis vestris, & subiacete eis, &c.*

Est autem hic obseruanda doctrina S. Thomæ cit. art. 4. vbi dicit leges humanas vim illam obligandi in foro conscientiæ habere, non à se, sed à lege æterna à qua deriuantur: vnde infert eatenus eas obligare quatenùs ipsi legi æternæ conformes sunt; quod quidem ex triplici capite dignoscendum esse docet: Primò ex fine ipsarum legum, quando scilicet ad bonum commune ordinantur: Secundò ex illarum authore, quando Legislatoris potestatem non excedunt: Tertiò ex earumdem forma, quando secundùm iustam proportionem imponuntur subditis onera, in ordine ad bonum commune: & his tribus conditionibus concurrentibus dicit leges humanas obligare in foro conscientiæ, Econtrà verò, quando leges illæ iniustæ sunt; v. g. quando ad vtilitatem communem minimè pertinent; v. g. quando ab eo feruntur qui legitimam non habet authoritatem, vel cum per illas onera multitudinis proportione debita minimè seruata dispensantur; tales asserit non leges sed violentias dici debere, nec proinde in foro conscientiæ obligare, nisi forte propter vitandum scandalum vel turbationem aliquam; qua ratione quisque particularis iuri suo cedere debet. Si tamen leges illæ iniustæ essent, ac legi diuinæ contrariæ, tunc non modò in cõscientia non obligarent, sed ne quidem illas obseruare vllo modo liceret, vt per se satis manifestũ est.

q. 93. a. 5. Cùm igitur ex dictis constet legem humanã in foro conscientiæ obligare, quæritur 1. quasnã personas obliget? Respondetur cum S. Doctore

legem humanam eos omnes obligare, qui subduntur potestati, à qua lex illa dimanat, iuxta illud Apostoli, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit:* ex quibus verbis refellitur error Begardorum & Beguinarum, qui asserebant eos, qui perfectionem iustitiæ consecuti essent, humanæ obediētiæ non esse subiectos, nec ad obseruationem vllius legis Ecclesiasticæ aut ciuilis obligari: quorum error damnatus est in Concilio Viennensi, vt refertur in Clementina *Ad nostrum*, de hæreticis, & in Concilio Trident. sess. 6. cap. 20. Rom. 13.

Neque hæreticis illis fauet illud 1. ad Tim. 1. *Iusto non est lex posita:* sensus enim verborum illorum est (vt rectè obseruat S. Thomas) iustos non esse subiectos legi quoad vim coactiuam, cùm sponte illi subdantur, quamuis quoad vim directiuam illi absolutè subditi sint. a. 5. ad 1.

Quæritur 2. an Clerici legibus ciuilibus teneantur. Respondetur teneri, dommodò Ecclesiasticis canonibus, vel officio Clericali non repugnent, vt fusè docet Bellarminus, probatque præsertim ex eo quòd Clerici præterquā quod Clerici sunt, sunt etiam ciues & partes quædam communitatis at reipublicæ, proindeque vt tales ciuilibus legibus subdi debent: vnde etiam (vt ibidem obseruat) in publicis precibus Clerici pro regibus orantes dicunt se orare (*Pro rege nostro, &c.*) quibus verbis se illius subditos esse profitentur. lib. 1. de Cler. c. 28.

Quæritur 3. vtrum pueri ante vsum rationis legibus teneantur. Communis & certa Theologorum sententia est, non teneri, vt docent Paludanus, Sotus, Azor, & alij apud Laymannum tract. 4. de legib. cap. 10. eademque est ratio de perpetuò amentibus, vt ibidem dicitur: lex enim est præceptum rationale, cuius proinde capaces non sunt qui ratione carent.

Quæritur 4. vtrum Legislator propria lege teneatur. Respondet S. Thomas legislatorem non obligari lege sua quoad vim coactiuam; cùm nullus propriè à seipso cogatur, lex autem sup. a. 5. ad 3.

non habeat vim coactiuam nisi ex potestate Legislatoris: & eo sensu princeps in iure ciuili dicitur solutus à lege, eo quòd nullus in ipsum possit condemnationis sententiam ferre si contra legem agat : obligari tamen lege à se lata
S. Mat. 23. quoad vim directiuam ; vnde reprehenduntur à Christo Domino illi, *qui dicunt, & non faciunt; & imponunt alijs onera grauia & importabilia, digito autem suo nolunt ea mouere.* Quod tamen intelligi
ad qu. 96. c. 5. debet (vt rectè obseruat Gamachæus) de legibus illis, quæ nihil continēt Legislatoris seu principis dignitati contrarium aut repugnans : alioqui enim, si versetur lex in tali materia quæ sit contra dignitatem principis, certum est illum eiusmodi lege nullatenùs obligari: e. g. si feratur lex, ne quis palatium ingrediatur cum ense; manifestum est hanc legem non obstringere principem, cuius proprium est *gladium portare.*
Rom. 13. vt dicit Apostolus: quod similiter etiā dici debet, si lege aliqua prohibeatur, ne quis audeat venari ceruos in sylua; ne quis aurum vel sericum in vestibus habeat, &c. vt per se patet.

Quæritur 5. quandonam lex obligare incipiat. Respondetur cum distinctione: vel enim quæstio est de obligatione generali, quam secum lex humana semper inuehit, eo ipso quo lex est, vt ex antè dictis constat; vel de obligatione particulari, qua subditus quisque ad illius legis obseruationem tenetur, ita vt, si contra illam faciat, peccet : si primum, dicendum est legem obligare incipere cùm sufficienter & debitè promulgata est: tunc autem sufficienter ac debitè promulgata censetur secundùm probabiliorem Theologorum sententiam; cùm in ipsius principis curia promulgata est, vt docent
tract. 4. de leg. c. 2 lib. 1. de Iust. & iur. q. 1. a. 4 Syluester, Sotus, Nauarrus, Azor, Suares, & alij apud Laymannum; quod tamen intelligendum est saluis Regnorum ac Prouinciarum consuetudinibus seu iuribus aut priuilegijs specialibus, quæ interdùm requirunt non in vno solùm, sed in multis & variis locis legum promulgationem fieri, vt rectè monet Sotus.

Si verò secundum; id est si quæstio sit de obligatione cuiusque particularis ad legem seruandam; dicendum est ad hoc requiri, vt lex ad illius notitiam venerit, aut venire potuerit; alioqui, quandiu talem legem latam esse inuincibiliter ignorauerit, ad illam seruandam minimè tenebitur, neque eam transgrediendo peccabit, vt docent Nauarrus, Sotus, Vasques, & plures alij apud Laymannum suprà: quod etiam declaratur in sext. cap. 1. de concess. præbend. vbi dicitur, quòd *lex seu constitutio & mandatum nullos astringunt, nisi postquàm ad notitiam peruenerint eorumdem, aut nisi post tempus, infra quod ignorare minimè debuissent.*

Quæritur 6. an præter ipsius legis promulgationem, necessaria sit eiusdem acceptatio à subditis facta, ad hoc vt obligandi vim habeat. Duæ sunt super hac quæstione Theologorum sententiæ: quidam enim, vt Maior, Nauarrus, & alij apud Laymannum, affirmatiuam partem amplectuntur, asseruntque ad hoc, vt lex vim & robur suum habeat, requiri vt à maiori parte communitatis acceptetur, vel saltem vt non improbetur vel repudietur. Alij econtrà negant legem à populi acceptatione pendere, sed vim & robur suum accipere à legitima authoritate Legislatoris. Ita Ioan. Medina, Valentia, Suares, & alij apud Laymannum suprà; quorum sententia probabilior videtur esse, & in praxi tenenda: & quamuis priori sententiæ tanquàm probabili vellet quis adhærere, fateri nihilominùs deberet, peccare subditos legem principis iustam acceptare nolentes, eumque ausu temerario improbantes & abijcientes, quando præsertim nulla ratione legitima ad id inducuntur: cùm lex diuina obedientiam subditorum erga principes apertè præscribat.

suprà cap. 3.

SECTIO IV.

Vndenam dignosci possit, vtrum lex humana sub mortali culpa obliget.

TRIA sunt præcipua capita ex quibus communiter Doctores inferunt, legē aliquam humanam sub mortali culpa obligare.

cap. 21. Manua. nu. 50. Primum petitur (vt docet Nauarrus) ex ipsius legis verbis, quibus plerumque obligatio sub graui peccato disertè exprimitur; vt cùm aliquid præcipitur vel prohibetur, *sub interminatione diuini iudicij, vel maledictionis æternæ, aut sub indignatione omnipotentis Dei*, aliaue simuli formula. Obseruat tamen idem Nauarrus suprà, non omnia verba præceptiua, qualia sunt ista, *teneatur, obligetur*; item, *præcipimus, mandamus, prohibemus*, & similia, satis exprimere an lex obliget sub mortali; cùm interdùm reperiantur adhibita in legibus illis quæ tantùm sub veniali obligant; proindeque id dignoscendum esse, vel ex aliis verbis adiunctis, vel ex materia ipsius legis, vt mox dicetur.

tom. 1. lib. 5. cap. 6. qu. 5. Secundùm petitur (vt docet Azorius) ex grauitate pœnæ, quā lex comminatur & transgressoribus infligit; cuiusmodi est in legibus Ecclesiasticis excommunicatio maior, degradatio, &c. in legibus item ciuilibus pœna capitis, aut perpetui carceris, vel publicationis bonorum, &c. Hæ siquidem pœnæ, cùm iustè infligi non possint nisi ob graue aliquod delictum, hinc sequitur, quotiescumq; lex humana (quam iustam esse supponimus) eiusmodi pœnas comminatur) & trāsgressoribus infligit, transgressionem illius esse peccatum mortale.

suprà. Tertium desumitur (vt tradit idem Azorius) ex qualitate materiæ circa quam lex versatur: si enim materia legis grauis sit, censebitur obligare sub peccato mortali; si leuis, sub veniali. Materia autem illa censetur esse gra-

uis, non modò quæ per se & absolutè spectata semper & in omni euentu talis est; sed etiam illa, quæ, licet secundùm se præcisè considerata leuis sit, ratione tamen circumstantiarum temporis, loci &c. iudicio viri prudentis grauis esse censetur; quia scilicet in talibus circumstantiis plurimum conducit ad commune bonum: e. g. vrgenti fame & penuriâ publicâ, legis illius materia grauis esse censeretur, qua vetitum foret, ne quis triticum in alienas prouincias exportaret.

Cùm igitur de his tribus conueniat inter Doctores, controuersum est inter illos, vtrum sola legislatoris intentio sufficiat ad hoc, vt lex ab eo lata sub mortali obliget, quamuis eius materia leuis sit. Omissis variis Theologorum sententiis probabilissimè loqui videntur ij, qui docent legem in materia leui non posse obligare ad mortale peccatum, quantumuis legislator hoc intendat, intentionemque suam verbis disertis exprimat. Ita Dominicus Sotus lib. 1. de iustitia quæst. 6. art. 4. Alphonsus à Castro lib. 1. de lege pœnali cap. 5. Bellarminus lib. 3. de membris Ecclesiæ cap. 11. & plures alij. Quorum præcipua ratio est, quòd lex iniusta nullam inducat obligationem ex ea parte quæ iniusta est, vnde S. Augustinus: *Lex illa* (inquit) *quæ iusta non fuerit, lex non sit*: atqui lex illa; in qua, licet eius materia leuis esset, legislator intenderet obligare ad peccatum mortale, proindeque ad pœnam æternam, ex illa parte non esset iusta; sicut lex illa iusta nō censeretur, quæ pœnam mortis temporalis ob leue aliquod delictum decerneret: ergo ad peccatum mortale non obligaret, quantumuis legislator obligare intenderet. Lib. 1. de lib. arb. c. 5.

Quæres an sicut lex in materia leui sub peccato mortali non obligat, licet legislator obligare intendat; sic è contrà in materia graui obliget sub mortali, quamuis legislator intendat solùm obligare sub veniali. Nauarrus cap. 23. num. 49. Ioan. Medina cod. de ieiunio

quæst. 7. & quidam alij existimant obligare tunc solummodò sub veniali: quorum sententia, quamuis probabilis sit, probabilior tamen & magis in praxi tuta est contraria, quæ asserit legem in materia graui obligare sub mortali peccato, quantumuis legislator intendat solùm obligare sub veniali. Ita Driedo de libert. Christiana cap. 3. ad 5. Franciscus à Victoria relectione de potestate ciuili. num. 19. Bartholomæus Medina ad quæst. 96. art. 4. & Bellarminus suprà : vbi rectè obseruat in resp. ad 7. argumentum, ex intentione quidem legislatoris pendere, an velit reipsa imperare, & veram legem condere; an verò solùm ostendere quid agendum sit sine alio imperio : sed si velit seriò imperare, & veram legem condere, non esse in eius potestate impedire, quin lex obliget ad mortale vel veniale pro rei magnitudine.

Supersunt adhuc duæ circa præsentem materiam difficultates. Prima est, an lex humana sub peccato mortali obligans, obliget etiam cum periculo vitæ. Quidam Theologi absolutè negant: & alij longè probabiliùs distinctione vtendum esse existimant. Vel enim lex humana talis est, vt illius obseruatio bono communi tuendo sit necessaria, ita vt ex illius transgressione graue aliquod detrimentum in totam communitatem deriuetur : e. g. legem fert Episcopus tempore pestis grassantis, ne sacerdotes ex locis peste infectis discedant, in quibus pastoribus defunctis nulli alij aderunt, qui pereuntibus Sacramenta ministrent: Item Imperator in bello lege lata prohibet, ne milites in excubiis stationes suas deserant, ne scilicet ex desertione stationis strages & profligatio totius exercitus sequatur : in illis enim casibus sacerdotes ac milites etiam cum periculo vitæ obedire tenentur; cùm bonum priuatum secundùm rectam rationem bono communi postponi debeat.

Vel talis est illa lex, vt illius obseruatio so-

lùm particulare bonum respiciat, vt ieiunium, auditio Missæ,&c. tunc enim,quamuis lex illa sub mortali obliget, non tamen obligat cum vitæ,aut etiam sanitatis amittendæ, vel grauis alicuius damni aut incommodi subeundi periculo: cùm nulla tunc suppetat ratio,cur legislator cum tanto damno vel periculo ad legum suarum obseruationem obliget. Ita Sotus in 4. dist.2 .quæst. 1. art. 4. Valentia disp.7. de lege humana, Vasques, Suares, & alij apud Laymannum capite 14. de legib. qui tamen id limitat, dummodò nullus adsit legis vel legislatoris contemptus, nullum item ex violatione legis immineat graue scandalum: vnde S.August. dixit, *Satius esse fame mori quàm idolothytis vesci*, cum scandalo scilicet, vel religionis contemptu. Lib. de bono côiug. c. 16.

Secunda difficultas est, an sint aliquæ leges purè pœnales; id est quæ ad solam pœnam obligent, & ex quarum transgressione nullus peccati reatus incurratur. Quidam Theologi affirmant; alij tamen probabiliùs negant, quorum plures citat & sequitur Bellarminus, dicitque implicare contradictionem, legislatorem obligare ad pœnam & non ad culpam; cùm culpa & pœna sint correlatiua, nec illa lex iusta videatur, quæ pœnam aduersus insontes decerneret: vnde asserit regulas illas quorumdam religiosorum, quæ ad solam pœnam obligant, non per modum legis obligare, sed per modum cuiusdam conuentionis & pacti: & S. Doctor rectè obseruat, *Non omnia, quæ in lege humana continentur, tradi per modum præcepti; sed quædam proponi per modum ordinationis cuiusdam obligantis ad solam pœnam*: quod in quibusdam legibus ciuilibus locum habere censet Nauarrus; quando scilicet neque ex legislatoris declaratione,neque ex qualitate pœnæ, neque ex detrimenti publici grauitate dignosci clarè potest,an lex aliqua ciuilis pœnalis obliget sub culpa: tunc enim (vt ibidem docet) quiuis poterit id in fauorabiliorem partem interpre- Lib. 3. de memb Eccl. c. 11. 2.2. q. 186. a. 9. ad 2. cap. 23. nu. 55.

cari, ac sibi persuadere hanc non tam legem esse quam ordinationem quamdam, quæ proinde ad nullam culpam obliget, sed pœnam tantùm veluti conditionem quamdam proponat, vt diligentiùs & fideliùs obseruetur.

SECTIO V.

In quibus personis resideat legum ferendarum potestas.

CVM leges humanæ duplicis sint generis, Ecclesiasticæ scilicet, & ciuiles; duplex etiam est legislatrix potestas, Ecclesiastica nimirùm, & ciuilis. De vtraque breuiter hîc agendum est.

Ac in primis obseruandum est primam & præcipuam conditionem in legislatore siue Ecclesiastico siue laïco requisitam, esse legitimam in foro exteriori iurisdictionem; id est legitimam authoritatem ac potestatem publicam ad regimen & gubernationem communitatis alicuius. Hæc autem iurisdictio duplex est; alia ordinaria, quam quis ratione proprij muneris & officij obtinet; alia delegata, quam non ex munere vel officio, sed ex commissione & facultate sibi concessa exercet.

Rursùm alia est iurisdictio contentiosa, alia voluntaria: ad illam pertinet leges condere, prohibere, punire, causas seu lites tum ciuiles tum criminales dirimere, &c. quamobrem proprium tribunal postulat, quod contentiosum dicitur à partium contentione. Voluntaria autem iurisdictio versatur circa alios publicæ potestatis actus, quales sunt legitimare, dispensare, conferre beneficia, &c. Differunt verò inter se, quòd illa etiã in inuitos exerceri possit; hæc nonnisi in volentes, vnde etiam nomẽ accepit: Deinde quòd iurisdictio contentiosa extra proprium territorium non extendatur, vt

enim dicitur cap. 2. de constit. in 5. *Extra territorium ius dicenti, impunè non paretur*: ex quo fit, vt nec synodales constitutiones nec aliæ leges alicuius diœcesis particulares extra illius territorium obligent; nec diœcesani, quando illinc absunt, ad earum obseruationem, v. g. ad celebrationem festorum illius diœcesis particularium, teneantur: sicut econtrà peregrini & aduenæ dum in illa diœcesi commorantur, vel per illam iter faciunt, leges illius & consuetudines particulares seruare tenentur. Voluntaria autem iurisdictio extra proprium territorium exerceri validè, & plerumque licitè possit; quando scilicet nulla inde oritur cuiusquam offensio nullumve scandalum. Ita Suares. Nauarrus. Syluester, & alij plures apud Laymannum tract. 4. de legibus, cap. 5. & 11.

Obseruandum 2. hanc vtramque potestatem legislatiuam inter se differre ratione originis: Ecclesiastica enim potestas immediatè à Deo instituta est, ciuilis verò, quamuis à Deo sit, *Non enim est potestas nisi à Deo*, inquit Apostolus, non tamē immediatè ex institutione illius, *Rom. 13.* sed ex ipsorum hominum institutione: ratio enim naturalis ipsis hominibus diuinitùs indita, sicut homines ad vitæ societatem adigit, sic etiam dictat societatem humanam diu consistere non posse, nisi publica aliqua potestate gubernetur, iuxta illud Sapientis: *Vbi non est gubernator, populus corruet*: Vnde prouidentiæ diuinæ suaui moderamine factū est, vt homines vbique terrarum aliquam regiminis formam inter se constituerent; & alij quidem communi consilio se ipsos regerent; alij verò penes aliquos optimates, vel penes vnum principē seu regem aut imperatorem authoritatem omnem ac iurisdictionem transferrent; vnde rerū publicarū regnorumque ac imperiorum variæ formę exortæ sunt, factumq; est vt ad regimen cōmunitatis, alij Democratiam, alij Aristocratiā, alij verò Monarchiā amplecterentur: quæ quidem monarchia (vt id obiter dicamus) hoc præ

cæteris habet, quòd proximè ad totius mundi sub vno summo moderatore Deo regimen accedat, primamque illam & æternam diuini imperij formam perfectiùs imitetur.

Differt præterea hæc vtraque potestas ratione obiecti: potestas enim Ecclesiastica per se ac directè versatur circa res spirituales, ad cultum diuinum & salutem animarum pertinentes; potestas verò ciuilis per se ac directè temporalem solùm commoditatem ac pacem spectat, vt colligitur ex 1. ad Timoth. 2. vbi Apostolus orare iubet, *Pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt; vt quietam & tranquillam vitam agamus.*

His prænotatis videndum est, in quibus personis resideat potestas ferendarum legum præsertim Ecclesiasticarum, quæ nostrum institutum magis spectant: quod in sequentibus paragraphis inuestigabimus.

PARAGRAPHVS I.

De Romano Pontifice.

DICENDVM I. inter legislatores Ecclesiasticos Romanum Pontificem, tanquam S. Petri successorem, ipsiusque Christi Domini vicarium, ac summum totius Ecclesiæ pastorem, primum ac præcipuum locum tenere.

Probatur I. ex Scriptura: S. Matth. 16. vbi Christus Dominus S. Petrum alloquens, *Tu es Petrus*, inquit, *& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, & S. Ioan. 21. eidem dicit: *Pasce agnos meos: pasce oues meas*: quæ verba expendens S. Bernardus: *Non modò*, inquit, *ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor: vnde id probem, quæris? ex verbo Domini: cui enim non dico Episcoporum, sed Apostolorum sic absolutè & indiscretè tota commissæ sunt oues, si me amas, Petre! pasce oues meas, quas? illius vel illius popu-*

Lib. 2. de cō-sid.

los ciuitatis, aut regionis, aut certè regni? oues meas, inquit, *Cui non planum non designasse aliquas, sed assignasse omnes, nihil excipitur, vbi distinguitur nihil.*

Probatur 2. ex Concilio Calced. act. 1. 2. & 3. vbi passim S. Leo Papa vocatur *Vniuersalis Ecclesiæ Pontifex*: & in Synodo 7. generali, act. 2. in Epist. Adriani ibidem lecta & recepta dicitur, *Romanam sedem per totum terrarum orbem primatum obtinere, omniumque Ecclesiarum Dei caput existere.*

Probatur 3. ex S. Ambrosio in cap. 3. 1. ad Timoth. *Cùm totus*, inquit, *mundus Dei sit; tamen domus eius Ecclesia dicitur, cuius hodie rector est Damasus*: & S. Hieronymo Epist. ad eumdem Damasum, *Ego*, inquit, *nullum primum nisi Christum sequens, Beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio, &c. quicunque tecum non colligit, dispergit*; & S. Prospero carmine de ingratis, *Sedes Romæ Petri, quæ pastoralis honoris facta caput mundo, &c.*

Dicendum 1. in materia fidei aliisque rebus, quæ ad mores & disciplinam Ecclesiasticam pertinent, Romanum Pontificem esse summum legislatorem & iudicem.

Hæc veritas, quæ indubitanter ab omnibus tenenda est, euidentiùs ac meliùs demonstrari non potest, quàm ex continua praxi totius Ecclesiæ; in qua id constanter & religiosè seruatum est, vt, quoties oriretur controuersia aliqua vel difficultas in materia fidei aut in rebus ad mores & disciplinam Ecclesiasticam spectantibus, toties Apostolica sedes consuleretur: cuius rei fidem faciunt innumera propè responsa, statuta, decreta Romanorum Pontificum, ex quibus totum ferme iuris Canonici corpus conflatum est. Vnde summa cum ratione Innocentius Papa in Epist. ad Patres Concilij Carthag. quæ inter Augustinianas numeratur 41. dicit, *Non humanâ sed diuinâ decretum esse sententiâ; vt quidquid de disiunctis remotisque pro-*

uincijs ageretur, non prius (alij Episcopi & Ecclesiæ præsules) *ducerent esse finiendum, quàm ad Romanæ sedis notitiam perueniret, cuius authoritate, iusta quæ fuerit pronunciatio, firmaretur*; & in
Ep. 93. altera Epist. ad Patres Concilij Mileuitani, *Diligenter*, inquit, *& congruè Apostolico consulitis honori, honori inquam illius, quem, præter illa quæ sunt extrinsecùs, sollicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxijs rebus quæ sit tenenda sententia; antiquæ scilicet regulæ formam secuti, quam toto semper orbe mecum nostis esse seruatam, &c. scientes quod per omnes prouincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent, præsertim quoties fidei ratio ventilatur.* Quod etiam optimè explicauit S. Bernardus Epist. 90 ad Innocentium II. vbi sic Pontificem alloquitur; *Oportet ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, & præsertim quæ de fide contingunt: dignum namque arbitror ibi potissimùm resarcire damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum: hæc quippe est huius prærogatiua sedis, cui enim alteri aliquando dictum est; ego pro te rogaui, Petre, vt non deficiat fides tua, &c.* Quare meritò vnusquisque fidelium S. Petri Chrysologi monitum in Epist. ad Eutichem auscultare illudque animo inscribere deberet: *Hortamur te*, inquit, *frater, vt his, quæ à beatissimo Papa Romanæ ciuitatis scripta sunt, obedienter attendas; quoniam beatus Petrus, qui in propria sede viuit, præstat quærentibus fidei veritatem.*

PARAGRAPHVS II.

De Conciliis.

CONCILIA quæ in Ecclesia celebrari solent, alia sunt Oecumenica seu generalia, quæ summi Pontificis authoritate conuocatis ex orbe vniuerso Episcopis congregata sunt; Alia non Oecumenica seu particularia, quæ in-

feriorum Prælatorum authoritate, ex aliqua prouincia particulari,vel natione conuocantur. De vtrisque breuiter hic agendum est: Atque in primis quod spectat ad Concilia generalia.

Dicendum 1. Concilia generalia plenissimam habere potestatem condendi leges pro totius Ecclesiæ regimine; ad earumque obseruationẽ omnes & quoscunque fideles obligandi. Hæc veritas in confesso est apud omnes:cùm generalia Concilia legitimè congregata vniuersalem Ecclesiam representent; Christusque Dominus S. Mat. expressis verbis edixerit, vt, *Si quis Ecclesiam non* 18. *audierit, sit tanquam ethnicus, & publicanus*. Sed difficultas est,quænam sint illa Concilia generalia, quæ pro legitimis haberi debeant. Pro cuius resolutione,

Dicendum 2. Concilia generalia legitima illa esse,quæ Romani Pontificis authoritate congregantur,&in quibus vel per se,vel per legatos præsidet. Prior huius assertionis pars probatur ex antiquissimo canone,in quo statuitur, *Præter sententiam Romani Pontificis Concilia celebrari non posse*; quem Canonem Apostolicum esse testatur S. Marcellus Papa in Epist. ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ; illumque renouauit Concilium Nicænum 1. vt habetur in Epist. Synodi Alexandrinæ ad Fœlicem & in Epist. Iulij 1.ad Episcopos orientales. Probatur item ex Concilio Calced.act. 1. vbi Dioscorus Patriarcha Alexandrinus prohibetur sedere inter Episcopos, eo quòd Synodum generalem conuocare ausus fuisset sine authoritate Apostolicæ Sedis: *Quod*, vt ibi dicitur, *nunquam licuit, nunquam factum est*. Et ex Concilio 7. generali act. 6. vbi reprobatur Concilium quoddam Constantinopolitanum, eo quòd sine consensu Romani Pontificis ab Imperatore conuocatum fuisset.

Secunda pars assertionis; nimirùm Concilia illa generalia solummodò pro legitimis habenda esse, in quibus summus Pontifex per se vel per legatos præsidet,meliùs probari non potest,

quàm inductione breuiter facta per antiqui
ma Concilia generalia, (de recentioribus en
Conciliis id planum & euidens est) in quil
Romanus Pontifex per se vel legatos suos p
sedisse refertur. In Concilio enim Apostoli
de quo mentio fit Actor.15. præsedit S.Petr
vt docet & probat S.Hieronymus Epist. ad
August. quæ est inter Augustinianas 11. In C
cilio Nicæno 1. anno 327. Hosius Episco
nomine S. Syluestri Romani Pontificis p
[illegible]atet ex illius subscriptione quæ
[illegible]num prælat[illegible]m etiam, Patriarcharũ qui
nodo interfuer[illegible]erut subscriptiones præcedit, id
que à S. Athanasio princeps illius Concilij
[illegible]atu[illegible]. In Concilio Ephesino anno 431. pr
[illegible]. Cyrillus Alexand. nomine Cœlestini
m[illegible]ni Pontificis, vt testatur Euagrius lib.1.
cap. 4. & S. Prosper in Chronico, & ap
constat ex Epist. ipsius Cœlestini ad præfa
S.Cyrillum in qua vices suas illi demandat.
Concilio etiam Calcedonensi anno 451.
chasinus & Lucensius Episcopi præfuerunt
mine S.Leonis Papæ, vt constat ex actis ip
Synodi, præsertimque ex Epist. illius ad S.L
nem, quæ habetur act. 3. vbi idem S.Leo d
tur Episcopis ipsius Synodi tanquam mem
caput præfuisse in his, qui eius tenebant o
nem.

[illegible]ces.

Dicendum 3. sicut summi Pontificis
Concilia generalia conuocare iisque præsid
sic etiam ad Episcopos iure proprio & ord
rio pertinere, vt in illis sedeant, non solùm
consiliarij, sed etiam tanquam legitimi iud
in rebus ad fidem & disciplinam Christian
spectantibus. Id aperte constat ex perpe
ipsius Ecclesiæ praxi, & actis Conciliorum
neralium in quibus Episcopi sententiam
quam iudices dixerunt, & illorum decr
subscripserunt.

Quamuis autem iure ordinario soli Episc
in generalibus Conciliis tanquam iudices
teresse possint; ex priuilegio tamen & con

tudine id aliis etiam quibusdam personis Ecclesiasticis competere posse tradit Bellarminus, vt Cardinalibus &c. Lib. I. de Cōc cap. 15

Quod spectat ad alia Concilia quæ vniuersalia non sunt, obseruandum est illa triplicis esse generis: alia siquidem sunt Nationalia, quæ conuocatis alicuius regni seu nationis Episcopis à Primate vel Patriarcha inducuntur: alia Prouincialia, quæ ab Archiepiscopo conuocatis prouinciæ sibi subiectæ Episcopis; alia denique Diœcesana, quæ Episcopi authoritate celebrantur.

Porrò ad hoc vt Concilia eiusmodi particularia leges in propriis territoriis obligantes condere possint, consensus vel approbatio summi Pontificis minimè requiritur, vt docet Laymānus; dummodò nihil in iis contra vniuersales Ecclesiæ leges decernatur. Quòd autem aliqui Doctores existimant statuta eiusmodi Conciliorum particularium, si à summo Pontifice approbentur & confirmentur, totius Ecclesiæ fideles obligare; id intelligendum est, si ab illo approbata sint & confirmata eo animo, vt ad eiusmodi statutorum obseruationem velit omnes vbique terrarum fideles obligare; (quod ex verbis approbationis seu confirmationis dignosci potest) secùs si approbatio illa, seu confirmatio ad maiorem tantùm vim & stabilitatem eiusmodi statutorum à summo Pontifice concedatur, tunc enim extra proprium territorium obligare minimè censentur. Tract. 4. de leg. c. 7.

PARAGRAPHVS III.

De Episcopis, aliisque Ecclesiæ Prælatis.

CERTVM est in primis Episcopos ex diuina institutione in Ecclesia positos fuisse ad illius regimen & gubernationem, vt ma-

nifestê constat ex his Apostoli verbis: *Posuit*
Act.20 *vos Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei*; proindeq;legum ferendarum potestatem penes illos esse respectu sibi subditorum.

Certum est etiã ex eadem institutione diuina,Episcopos superiores esse presbyteris: non
Cap.7 solùm quoad Ordinis dignitatem (vt in tractatu præcedenti dictum est) sed etiam quoad regiminis authoritatem, seu iurisdictionem. Id
Cap.5. apertè colligitur ex Epist. 1. ad Timoth. vbi Apostolus formam præscribit, sub qua Episcopus accusationem aduersus presbyterum recipere debet; ex quo sequitur Episcopum esse presbyteri iudicem, ac proinde superiorem:vnde in Concilio Neocæsariensi can. 13. dicitur Episcopos Apostolis, presbyteros verò discipulis Christi in Ecclesiastica Hierarchia successisse: quod etiam docet S. August.in Psalm.44. & in Concilio Trid. sess. 23. can. 7. anathema profertur in eum, qui dixerit Episcopos non esse presbyteris superiores.

Certum est prætereà vnumquemque Episcopum in propria tantummodò diœcesi,non verò in tota Ecclesia authoritatem & iurisdictionem obtinere: vnde Concilium Constantinop. 1. can.3. declarat, quòd *Episcopi non inuitati vltra diœcesim accedere non debent super ordinandis aliquibus, vel disponendis Ecclesiasticis causis*: quod etiam decretum est cap. *Nullus primas*, 9. quæst. 2.

Certum est denique quòd, sicut authoritas & iurisdictio respectu subditorum Episcopo competit; sic etiam ipsi Episcopo à subditis honor & obedientia deferri debet,iuxta illud Apostoli Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis, &c.* Vnde S. Ignatius Martyr in Epist. ad Trallianos, *Episcopo*, inquit, *subditi estote sicut Domino*, & in Concilio Calcedonensi act. 15. can. 8. statutum, vt *Clerici basilicis, monasterijs, & alijs Ecclesijs ascripti, secundùm sanctorum Patrum traditiones sub Episcopi potestate permaneant, & per contumaciam ab Episcopo suo desiliant: qui*

verò

verò audent euertere eiusmodi formam, & quocunque modo nec proprio subijciuntur Episcopo, canonum correctionibus subiacebunt.

Quod spectat ad alios Ecclesiæ Prælatos, breuiter dicimus, præter Romanum Pontificem aliosque Episcopos, quasdam alias dignitates in Ecclesia reperiri ad maiorem ipsius tum vtilitatem tum decorem, ac in primis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales summo Pontifici assistere, ipsumque in regenda Ecclesia vniuersa consilio & opera iuuare, de quibus plura videri possunt apud Bellar. lib. 1. de Clericis cap. 16. Patriarchas item ac Primates Archiepiscopis seu Metropolitanis supereminere, & istos alijs Episcopis, ita vt (sicut habetur cap. *Si inter*, 6. quæst. 4.) ab Episcoporum iudicio ad Archiepiscopos & Metropolitanos appellari possit, & ab istis ad Primates & Patriarchas, ac demum ad Romanum Pontificem, cuius iudicio controuersiam quamcunque ad res aut personas Ecclesiasticas spectantem dirimi ac definiri oportet.

Vbi tamen obseruandum est aduersus Episcopos propter eminentiam dignitatis in causis criminalibus grauioribus, nec sententiam ferri, nec etiam iuridice inquiri aut procedi posse absque sedis Apostolicæ authoritate, vt in pluribus canonibus sancitum habetur, ac nouissimè in Concilio Trid. sess. 24. cap. 5.

SECTIO VI.

Quibus modis cessare posit obligatio seruandæ legis humanæ.

DICENDVM I. legis humanæ seruandæ obligationem cessare posse per abrogationem illius: ac proinde legem ipsam humanam ob causas aliquas iustas & rationabiles posse aliquando abrogari: *Nec enim* (vt loquitur Innocentius in Concilio Lateran. generali, &

refertur cap. 8. de consang. & affinit.) *Debet reprehensibile iudicari, si secundùm varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, præsertim cùm vrgens necessitas vel euidens vtilitas id exposcit : quoniam ipse Deus ex his, quæ veteri testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo.*

Dicendum 2. legem humanam abrogari posse tum illius dissuetudine vel contraria consuetudine (vt sectione sequenti dicetur) tum etiam voluntate principis qui legem tulit, aut successoris, vel superioris illius : certum est enim principem, qui legem tulit, posse illam reuocare & abrogare: eadem enim potestas quæ ad legem ferendum requiritur, sufficit ad illam abrogandam ; cùm iuxta regulam iuris, *Lex omnis per quascunque causas nascitur, per easdem dissolui potest.*

Certum est etiam idipsum ab eius successore posse fieri, cùm tanta sit potestas successoris, quanta fuit illius qui legem tulit : sicut ergo potest hic legem à se latam reuocare, sic & ille poterit : & cùm par in parem non habeat imperium, non potest huic ille valide præcipere ne legem à se latam reuocet. Certum est denique superiorem inferioris legem posse abrogare : sicut enim inferior subditur superiori, sic eius potestas superioris potestati subdita est, vnde per quamdam eminentiam potest quidquid inferior, qui sicut legem à se latam reuocare potest, sic etiam poterit eius superior.

Dicendum 3. cessare quoque obligationem seruandæ legis, quando illius causa & ratio cessat. Ita S. Doctor 1. 2. q. 103. a. 4. quia (vt habetur c. *Cum cessante*, de appellationibus) *cessante causa cessat effectus* : & sicut lex ab initio non subsisteret, si absque causa & ratione lata esset, ita desinente causa & ratione ob quam lata est, ipsa etiam esse, ac proinde obligare desinit : quod tamen intelligi debet in praxi, quando certum est & euidens causam eiusmodi legis cessare, aliàs, si aliqua dubitandi ratio subsit, tutius est adire Superiorem, nihilque in-

confulto illo contra legis tenorem attentare.

Quod fi lex plures in fe partes contineat quæ ab inuicem difiungi poffint, tunc (vt rectè mouet Suares) quamuis cefſet cauſa & ratio alicuius partis, poteft tamen alterius ratio & cauſa perfeuerare, ficque lex cenfebitur fecundum illam partem femper obligare, vt enim habetur in regulis iuris: *vtile per inutile non debet vitiari.* Lib. 6. de leg. c. 9.

Dicendum 4. legis feruandæ obligationem ceſſare præterea per legitimā ſuperioris diſpenſationem. Ita S. Thomas varijs in locis ſed præſertim 2. 2. q. 88. vbi, quid ſit diſpenſare, explicat his verbis: *Cum diſpenſatur in lege humana, non fit vt legi humanæ non obediatur, quod eſt contra legem naturæ, & mandatum diuinum ſed fit vt hoc, quod erat lex, non ſit lex in eo caſu*, reſpectu ſcilicet illius cū quo diſpenſatur: ſicut enim ex cauſa rationabili poteſt legiſlator aut eius ſucceſſor vel ſuperior legē reuocare& abrogare,(vt ſupra dictum eſt) ſicque omnes ſubditos ab obſeruatione illius eximere, poterit à fortiori ex rationabili cauſa aliquem particularem ſibi ſubditum ab illius ſeruandæ obligatione eximere, & ſic cum illo ſuper ea lege diſpenſare. art. 10. ad 2.

Quæres an diſpenſatio conceſſa ſine cauſa iuſta & rationabili valida ſit & licita. Reſpondetur validam quidem eſſe vt docent Innocentius, Nauarrus, & plures alij quos citat & ſequitur Sanches; ſed tamen illicitam reſpectu tum ſuperioris diſpenſantis tum ſubditi diſpenſationem illam poſtulantis & acceptantis, vt docet S. Thomas 1. 2. quæſt. 97. a. 4. vnde Concilium Trid. ſeſſ. 24. cap. 5. & ſeſſ. 25. cap. 18. dicit diſpenſationes nonniſi vrgenti & iuſta ratione cauſa cognita, & ſumma cum maturitate concedendas eſſe. Lib. 8. de diſ. penſa. diſp. 17. nu. 27.

Quale autem peccatum ſit abſque iuſta cauſa diſpenſare, non conſentiunt inter ſe Doctores: quidam enim (vt Nauarrus prælud. 9. nu. 14. & Sotus lib. 1. de iuſtitia quæſt. 7. art. 3.) arbitrantur ſuperiorem ſine iuſta cauſa in propria lege diſpenſantem peccare tantum venialiter;

alij (vt Suares lib. 6. de legib. cap. 18. & Valentia tom. 2. disp. 7. quæst 5. pun. 9.) asserunt peccare mortaliter: probabiliùs tamen loqui videntur illi, quid id ex qualitate legis ac dispensationis dijudicadum esse asserunt: si enim ex illa dispensatione scandalū aliquod, aut damnū tēporale aut spirituale oriatur, tunc peccatū erit mortale si verò nullum eiusmodi scādalum aut damnum subsit, erit tantùm veniale.

Quæres 2. an inferior aliquando dispensare possit in lege superioris. Respondetur id neque licitę neque validè fieri posse, nisi quando grauis aliqua vrget necessitas, nec nisi valdè difficilis ad superiorem pateat recursus; excipitur tamen casus in quo dispensandi facultas inferiori generali aliqua lege, vel speciali priuilegio concessa sit, vel aliqua legitimè præscripta consuetudine comparata: quæ quidem fusiùs explicata videri possunt apud Laymannum tract. 4. de leg. cap. 22.

Quæres 3. an Prælati & superiores possint secum dispensare in ijsdem casibus, in quibus cum aliis dispensare possent. Respondetur posse non modo validè sed etiam licitè, tum committendo alteri, v. g. confessario, aut vicario, facultatem vt secum dispensare possit in ijs, in quibus possent cum subditis dispensare; tum etiam directè secum dispensando ob easdem causas, ob quas iustè & rationabiliter cum subditis dispensare possent, vt fusiùs explicat & probat Sanches. (Lib. 8. de dispens. disp. 3. nu. 3. & sequēt.)

Dicendum 5. legis seruandæ obligationem in aliquo casu particulari cessare posse per ipsius legis interpretationem, seu emendationem, quæ fit per virtutem illam, quā Theologi epiịĸiam seu æquitatem vocant, cuius proprium est (vt docet S. Thomas) (2.2. q. 120. a. 1.) legem humanam vniuersim aliquid præcipientem in aliquo particulari casu, in quo cessat illius obligatio, vel interpretari vel emendare: cùm enim (vt idem declarat) actus humani, de quibus lex fertur, in singularibus contingentibus consistant, quæ va-

riari possunt infinitis prope modis, quos legislator præuidere nequit, qui cùm in ferenda lege communem spectet vtilitatem, ad id præsertim attendit quod in pluribus accidere solet: hinc fit vt aliqui casus occurrere possunt, in quibus lex ipsa deficiat; ita vt non solum tunc nulla sit ad illam seruandam obligatio, sed ne quidem eius obseruatio licita sit: e. g. lex, quæ iubet vt deposita restituantur, iusta est; & tamen contingere potest aliquando, vt proditor vel furiosus arma deposita reposcat, ille ad patriæ impugnationem, hic ad sui vel alterius necem; in quibus casibus manifestum est restitutionem depositi, quamuis lege præscriptam, nihilominùs esse contra rationem, ac proinde illicitam: quare necesse est tunc legem illam vel interpretari vel emendare, legislatoris potiùs mentem quam verba sequendo: hinc Cœlestinus Papa cap. *Humanæ aures* 22. quæst. 5. *Non debet*, inquit, *aliquis verba considerare, sed intentionem ac voluntatem: quia non debet intentio verbis deseruire, sed verba intentioni.* Porrò intentio & voluntas legislatoris, tum ex materia legis, tum ex eiusdem circumstantiis, tum præsertim ex illius fine & causa seu ratione ob quam lex ipsa lata est, intelligi poterit.

SECTIO VII.

An, & qua ratione consuetudo vim legis obtineat.

DICENDVM I. consuetudinem aliquando vim legis obtinere posse. Ita S. Doctor & patet ex vsu communi tum Rerum publicarum, tum etiam ipsius Ecclesiæ: constat enim in variis regnis & prouinciis, imò & in ipsa Ecclesia plurima recepta esse, & tanquam obligantia obseruari, quæ tamen nulla lege positiua sed sola consuetudine introducta sunt, vnde S. Augustinus Epist. 86. ad Casulanum, *Mos*, inquit, *populi Dei, & instituta maiorum pro lege* 1. 2. q. 97. a. 3.

sunt tenenda, & sicut praeuaricatores legum diuinarum, ita & contemptores consuetudinum Ecclesiasticarum coercendi sunt.

Dicendum 2. ad hoc vt consuetudo aliqua vim legis obtineat, quatuor præsertim conditiones requiri. Prima est, vt consuetudo illa sit rationabilis, & bono communi vtilis. Ita cap. *Erit autem lex*, dist. 4. & per se patet: vt enim vim legis habeat præcipuas & magis necessarias legis qualitates habere debet, lex autem (vt suprà dictum est) debet esse rationabilis & bono communi vtilis. Secunda est, vt tempore aliquo diuturno durauerit, vt infrà explicabitur. Tertia, vt consensus saltem tacitus Legislatoris seu Principis interueniat: tunc autem tacitè consentire censetur, si sciens talem populi morem, illum, cùm posset, impedire noluerit. Ita sanctus Doctor suprà in resp. ad 3. Quarta denique, vt consuetudo illa seruetur à
lib. 7. populo aut maiore illius parte quasi ex obliga-
de leg. tione, seù ex animo introducendæ obligatio-
c. 14. nis, vt obseruat Suares: vnde consuetudo illa, quæ vim legis obtinere censetur, definitur ab Isidoro cap. 3. *Ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cùm deficit lex.*

Ex quo intelligitur, quare plurimæ consuetudines rationabiles ac piæ, & iam à diuturno tempore vsitatæ superioribus non modò non contradicentibus sed etiam approbantibus, vim tamen legis non obtineant, vt ad campanæ pulsum sanctissimam Virginem salutare, in Ecclesiæ ingressu aqua lustrali frontem aspergere, &c. quia scilicet hæ & aliæ similes consuetudines ex liberali tantummodo affectu & deuotione, non verò ex vlla inducendæ obligationis voluntate inchoatæ sunt ac continuantur.

lib. 7. Ceterùm rectè monet Suares in dubio, an
de leg. obligatio per consuetudinem aliquam inducta
c. 5. sit, cæteris paribus inclinandum potiùs esse in eam partem, quòd consuetudo sit deuotionis quàm quod sit obligationis: quia iuxta regulam communem Doctorum, in dubio nemo

præſumitur velle obligari; neque expedit multiplicari pręcepta, vbi moraliter certa non ſunt.

Dicendum 3. conſuetudinem non modò conſtituendę legis, ſed etiam abrogandæ vim habere, vt docet S. Thomas ſupra: quod probari poteſt ex cap. vltimo de conſuetudine, in quo Gregorius IX. declarat poſſe conſuetudinem, aliquam *Iuri poſitiuo* (humano ſcilicet) *præiudicium generare, ſi rationabilis fuerit & legitimè præſcripta*: ex quibus verbis colligitur duo requiri, vt conſuetudo legem aliquam abroget: primò vt ſit rationabilis, quod per ſe patet: ſecundò vt ſit legitimè pręſcripta; id eſt vt tanto tempore durauerit, quanto ad legitimam præſcriptionem aduerſus ipſam legem opus eſt. ſuprà. a. 3.

Quęres quanto tempore opus ſit ad præſcriptionem illam complendam aduerſus legem. Communior & magis recepta Theologorum reſponſio eſt, ordinariè requiri decennium ad pręſcribendum contra legem ciuilem; quadraginta verò annos aduerſus Eccleſiaſticam. Ita Syluester, Azorius, Corduba, Suares, & alij apud Laymannum. Ratio eſt, quia ad pręſcribendum aduerſus legem requiritur tempus longum; tale autem in iure ciuili cenſetur eſſe decennium, vt conſtat ex L. *Super longi* C. de pręſcriptione longi temporis: in iure autem Eccleſiaſtico ordinarium pręſcriptionis tempus cenſetur eſſe quadraginta annorum, vt conſtat ex cap. *De quarta*, & cap. *Ad aures*, de præſcrip. Tutiſſimum autem in praxi eſt nihil temerè ſuper hac re definire, ſed Doctorum & Sapientum virorum conſilium perquirere, aut etiam Superiorum ſeu Legiſlatorum mentem ac voluntatem explorare. tract. 4. de leg. c. 24.

SECTIO VIII.

De lege diuina positiua.

NOMINE legis diuinæ positiuæ intelligimus eam, quæ Deo authore condita, & litteris consignata, hominibus ad obseruandum imposita est. Ea autem duplex est; vetus, quæ per Moysem Dei nomine lata & promulgata est; & noua, quæ à Christo Domino condita in Euangelijs alijsque noui testamenti libris consignata est: & circa vtramque

Dicendum 1. legem veterem fuisse in se bonam & sanctam, licet lex noua longè sit illa melior & perfectior.

Quòd fuerit bona & sancta constat tum ex his Apostoli verbis Rom. 7. vbi de lege veteri loquens, *Lex*, inquit, *sancta & mandatum sanctum, & iustum, & bonum*: tum ex eo quod à Deo condita, & à Christo Domino approbata est, qui S. Mat. 5. dicit se venisse, non vt solueret legem, sed vt adimpleret: quare olim Marcionistæ, Manichæi, & alij ab Ecclesia tanquam hæretici proscripti sunt, eo quòd inter alia dogmata erronea veterem legem tanquam inutilem & malam reprobarent; contra quos agit sanctus Epiphanius hæresi. 33. 41. & 66. & S. Augustinus variis in locis, & præsertim lib.19.& 22.contra Faustum. Manichæum.

Quòd verò lex noua melior & perfectior sit lege veteri,constat ex varijs Apostoli locis passim in Epist.ad Rom. & ad Galat. & ad Hebr. 7. ea de causa Christus Dominus vocatur *Melioris testamenti sponsor*; & fuse id docet & probat S. Thomas quæst. 106. art. 1. & 2.

Dicendum 2. veteri lege solos Iudæos obstrictos fuisse, legem verò nouam omnes omninò homines vbiuis terrarum ad sui obseruationem obligare.

Quòd lege veteri Iudæi ſoli obſtricti fuerint patet tum ex eo quòd ſolis Iudæis promulgata fuit Exod. 19. & 20. tum etiam ex eo quòd multi ex gentilibus abſque illius obſeruatione ſalutem ſunt conſecuti, vt docet S. Dionyſius cap. 9. cœleſtis Hierarchiæ.

Quòd verò lex noua omnes homines vbiuis terrarum obliget conſtat ex capite vltimo S. Matth. & S. Marci vbi Chriſtus Dominus Apoſtolis iniungit, vt doceant omnes gentes, & Euangelium prædicent omni creaturæ: edicitque condemnandos eſſe, qui credere ac legem illam recipere noluerint.

Dicendum 3. legem veterem deſijſſe; legem verò nouam vſque ad conſummationem ſæculi eſſe perſeueraturam.

Quòd lex vetus deſierit conſtat ex varijs Apoſtoli teſtimonijs Hebr. 7. vbi dicit tranſlato Sacerdotio legis tranſlationem factam eſſe Epheſ. 2. vbi loquens de Chriſto dicit, illum legem mandatorum decretis euacuaſſe.

Quòd autem lex noua vſque ad finem ſæculi perſeueratura ſit, firma fide tenendum eſſe docet S. Thomas quæſt. 107. art. 4.

Quæres 1. an lex vetus tota deſierit? Bellarminus lib. 4. de Iuſtificatione cap. 6. exiſtimat deſijſſe tantùm quoad ceremonialia & iudicialia præcepta, non verò quoad moralia: Suares verò lib. 9. de legib. cap. 11. & plures alij Theologi, quos ibidem citat, totam deſijſſe aſſerunt, etiam quoad præcepta moralia: ita vt obligatio ad illa ſeruanda penitùs ceſſauerit in quantum illa lege veteri præcipiebantur; licet alioquin ad eadem illa præcepta ſeruanda tam lege naturæ quam lege Euangelica teneamur: quæ poſterior ſententia ideò videtur probabilior, quod magis conſonet teſtimoniis ſupra citatis, quibus vniuerſim lex vetus deſijſſe dicitur.

Quæres 2. quonam tempore lex vetus ceſſauerit, & obligare ad ſui obſeruationem deſierit. Reſpondetur iuxta communem Theologo-

rum sententiam cessauisse & obligare desiisse in morte Christi Domini. Ita Hugo à S. Victore lib. 2. de Sacramen. parte 6. cap. 4. S. Bonauentura in 4. dist. 3. quæst. 3. & S. Thomas quæst. 103. art. 3. ad 3. & art. 4. ad 1. vbi distinguit tria tempora. *Vnum quidem ante Christi Passionem, in quo legalia neque erant mortua neque mortifera: aliud autem post tempus Euangelij diuulgati, in quo legalia sunt mortua & mortifera: tertium autem est tempus medium scilicet à Passione Christi vsque ad diuulgationem Euangelij in quo legalia quidem fuerunt mortua; quia neque vim aliquam habebant, neque aliquis ea obseruare tenebatur: non tamen fuerunt mortifera.* Quibus quidem verbis S. Doctor mentem suam aperit super graui controuersia, quæ olim inter SS. Hieronymum & Augustinum exorta est, vt constat ex varijs illorum Epistolis vltro citroque datis quæ habentur inter Augustinianas ab 8. ad 19. S. Hieronymus siquidem docebat ab instanti mortis Christi Domini veterem legem non modò mortuam, sed & mortiferam esse cœpisse; neque solùm illius seruandæ obligationem cessauisse, sed neque seruari absque peccato potuisse: & quoniam satis constabat Apostolos multis annis post Christi passionem legalia quædam obseruasse, dicebat id ab illis simulatè factû quo facilius Iudæos legis suæ zelatores ad Christi fidem allicerent. Econtrà verò S. Aug. (cui communiter Theologi subscribunt) asserebat Apostolos nulla simulatione fuisse vsos: sed licitè & honestè ceremonias quasdam veteris legis post Christi Domini mortem vsurpasse: licet enim lex illa tunc esset mortua, nondum tamen erat mortifera; & quamuis ad sui obseruationem ampliùs non obligaret, obseruatores tamen suos nullius peccati reos efficiebat: quod ibidem dicit suaui Dei prouidentia fuisse dispositum; tum vt Iudæi legis suæ ceremoniis mirificè addicti faciliùs ad Christi fidem conuerterentur; tum etiam ne lex illa vetus tanquam mala & superstitiosa reprobata

per Christum fuisse videretur, & vt aliquo cum honore sepeliretur.

Quo verò præcisè tempore non solum mortua, sed & mortifera esse cœperit lex vetus, non satis exploratum habetur: illud certum est iam à multis sæculis mortiferam & illicitam esse veteris legis obseruationem, cum præfati SS. Hieronymus & Augustinus citatis Epistolis, sed præsertim 11. & 19. id multò ante tempora sua fuisse doceant: imò verò S. Ignatius Apostolorum discipulus Epist 8. *Si quis*, inquit, *cum Iudæis celebrat Pascha, aut Symbola Festiuitatis eorum recipit, particeps est eorum, qui Dominum occiderunt & Apostolos eius*. Vnde colligitur probabile esse id quod docet Suares lib. 9. de leg. cap. 18. viuentibus adhuc Apostolorum principibus Mosaycæ legis obseruationem mortiferam esse cœpisse; cùm vna quidem ex parte lex Euangelica orbi penè vniuerso, at nominatim Iudæis omnibus diuersas orbis regiones incolentibus tunc innotuisse; ex altera verò plurimùm referret hoc Christianæ religionis & fidei dogma, quo lex vetus mortifera creditur, ab ijsdem tradi & confirmari.

CAPVT IV.

De Legis diuinæ seu Decalogi præceptis.

NOMINE DECALOGI significatur lex diuina positiua decem præcepta cōplectens: quorum tria priora Deum spectant, septem verò posteriora respiciunt proximum: cuius quidem Decalogi antequàm explicationem agrediamur duo hîc nobis obseruanda sunt. Primum est Decalogum illum, in quo diuinæ legis præcepta continentur, esse omnium legum epitomen absolutissimam (vt loquitur S. Augustinus quæst. 140. super Exodum) summamque omnium, quæ cuilibet Christiano agenda sunt, in illo esse expressam, vt declarat Concilium Coloniense in Enchiridio Christianæ institutionis; ita vt, si eius præcepta probè intelligantur: sufficientissima sint ad actus omnes humanos siue exteriores siue interiores rectè ordinandos.

Secundum est, præcepta illa Decalogi fuisse à Christo Domino tanquam summo legislatore, non solùm innouata & promulgata (quod ex variis Euangelij locis constat ac præsertim S. Matt. 7. & 19. S. Mar. 10. & S. Luc. 18.) sed etiam explicata, imò & ampliata, prout legis Euāgelicæ maior perfectio requirebat: quod passim in Euangelijs videri potest, sed præsertim in eo sermone, quem coram discipulis in monte habuit, S. Matth. 5. 6. & 7. in quo quidem (vt docet S. Augustinus lib. 1. de serm. Domini in monte in initio & lib. 2. cap. 40. & post illum S. Thomas quæst. 108. art. 3.) ea omnia complexus est, quæ ad perfectam vitæ

Christianæ formam quoad actus tam exteriores quam interiores requiri possunt: quod fusiùs explicat Gregorius Valentia disp. 7. de leg. quæst. 8. pu. 2.

In hoc igitur capite propositum nobis est de singulis ipsius Decalogi præceptis agere, prout à Christo Domino in Euangeliis explicata & ampliata sunt secundùm communem & magis receptam SS. Patrum & aliorum probatissimorum authorum doctrinam, in omnibus tamen seruata ea breuitate, quam compendij ratio exigit: quod vt faciliùs exequamur, duo præsertim circa vnumquodque præceptum inuestigabimus: primò quid illo præcipiatur aut prohibeatur: secundò, quot modis in illud peccetur: & ideo vnamquamque sectionem in plures paragraphos subdiuidemus.

SECTIO I.

Explicatur primum Decalogi præceptum.

Ego sum Dominus Deus tuus, &c.
Non habebis Deos alienos coram me.

HOc primum Decalogi præceptum duplex est vt obseruat Catechismus Romanus part. 3. cap. 2. ex vna enim parte aliquid iubet, ex altera verò aliquid prohibet: estque illius sensus (vt ibidem habetur) *Me verum Deum coles, & Diis alienis cultum non adhibebis*: ex quo patet illud partim affirmatiuum esse, partim negatiuum. Ea est autem ratio præceptorum affirmatiuorum, vt obligent quidem semper sed non pro semper, vt loquuntur Theologi: negatiua verò vtroque modo obligant: id est (vt explicat S. Thomas) quod quamuis præcepta affirmatiua semper habeant vim obligandi, non obligant tamen ad conti- 2.2. q. 3. a. 3.

nuè exercendos actus illos qui per ea imperantur, sed pro loco & tempore & secundùm alias circumstantias debitas, secùndum quas oportet actum humanum limitari, vt sit actus virtutis: at verò præcepta negatiua quouis loco & tempore obligant. Quamuis autem hoc primum Decalogi præceptum, quatenus affirmatiuum, præsertim spectet religionis actus, quibus cultus Deo debitus exhibetur; ad illud tamen virtutum Theologicarũ actus reduci debent, vt dicitur in Catechismo Romano; quo sensu S. Augustinus in Enchir. cap. 3. dixit *fide, spe, ac charitate Deum esse colendum:* vnde sequitur ad rectam primi huius præcepti intelligentiam requiri vt explicemus quid circa fidem, spem, & charitatem; quid item circa religionem in illo præcipiatur aut prohibeatur.

PARAGRAPHVS I.

Quid circa fidem hoc primo Decalogi præcepto præcipiatur aut prohibeatur.

DE virtute fidei illiusque propriis actibus ac obligatione, quæ ad illius exercendos vnicuique incumbit, egimus in priori huius operis parte, vbi diximus adultos quoscunque ad credendas omnes & singulas Christianæ religionis veritates fide implicita obligari; fide vero explicita teneri credere vnum esse Deum in essentia, trinum in personis; filium Dei Incarnatum esse aliaque mysteria in symbolo contenta; nec non & ea quæ pertinent ad rationem sacramentorum, quæ ab ipsis suscipiuntur aut suscipi debent; ac reliqua denique omnia, quæ secundùm exigentiam status aut conditionis cuiusque ad salutem æternam consequendam sunt necessaria.

tract. 1. c. 1.

Sed difficultas est quandonam affirmatiuum illud fidei præceptum obliget; seu quonam

tempore teneatur quis ad actum aliquem fidei exercendum. Respondetur ex probabiliori & in praxi tenenda Theologorum sententia tribus præsertim in casibus teneri vnumquemque ad actum fidei eliciendum.

Primus est, cùm alicui mysteria fidei primò sufficienter ad credendum proponuntur. Ita Azorius, Malderus, Turrianus, Sanchez, & alij quos citat & sequitur Bonacina: Secundùm quam doctrinam pueri, vbi primùm rationis vsum adepti sunt cùm ipsis fidei mysteria sufficienter proponuntur, ad illa actu credenda obligantur, præsertim si ad id se obligatos esse ex dictamine conscientiæ persentiant: quod simili ratione de infidelibus dici debet. tom.2. dist. 2. q. 2. pu. 2.

Secundus casus est, quoties quis ad actum aliquem virtutis exercendum obligatur, qui sine fide exerceri nequit; vt cùm quis tenetur de peccato pœnitere & conteri, sacramentum aliquod suscipere, &c. Ita Doctores proxime citati. Rectè tamen monet Laymannus tract. 1. de fide cap. 10. in hoc casu præceptum fidei per se & directè non obligare, sed solùm indirectè & per accidens: vnde fit vt v. g. si quis Sacramentum aliquod suscipere omittat, quando ad illud suscipiendum obligatur, sufficiat si in confessione declaret se eiusmodi Sacramenti receptionem omisisse; nec opus sit vt fidei actualis omissionem exprimat, cùm huius omissio non sit peccatum distinctum ab omissione illius. Ad hunc casum reducitur quando quis videt se tentationem aliquam superare aliter non posse, nisi actum aliquem fidei eliciendo; tunc enim illum elicere tenetur, vt fusiùs explicat & probat Valentia. tom.3. disp.1. quæst. 2. pu.5.

Tertius denique casus est, quando quis iuridicè & publica authoritate de fide interrogatur: tunc enim ad fidem tum interiùs eliciendam, tum exteriùs profitendam obligatur, licet ex tali professione mors illi immineat: imò qui ab aliquo priuato de fide interrogaretur, illam non modò non negare, sed etiam exteriùs

profiteri teneretur, si ex illius professionis omissione diuinus honor læderetur notabiliter, vel graue aliquod scandalum in proximum redun-
22.q.3. daret. Ita authores citati post S. Docto-
a. 2. rem.

Ex dictis facilè colligi potest; quid circa fidem hoc primo Decalogi præcepto prohibeatur, scilicet peccatum quodcunque fidei oppositum, quod generaliter ab eodem S. Doctore
sup. vocatur infidelitas; quæ quidem (vt idem do-
qu. 10. cet) duplex est: alia negatiua, qualis est in il-
a. 1. lis, qui nihil vnquam de fide audire potuerunt, quam dicit non esse peccatum, sed potiùs pœnam peccati ex primi parentis peccato prouenientem; Additque illos, qui eo solùm modo infideles sunt, propter eiusmodi infidelitatem non damnari; quamuis damnentur propter alia peccata, quæ sine fide remitti non possunt.

Alia est infidelitas ipsi fidei (vt loquitur S. Doctor) secundùm contrarietatem opposita, quæ à quibusdam priuatiua vocatur, qualis est
art. 5. in illis, qui veritatibus fidei sibi sufficienter propositis assentiri nolunt: & hæc ab eodem S. Doctore in tres species diuiditur, Paganismum scilicet, Iudaismum, & hæresim; quibus quæst. 12. addit apostasiam: aut enim quis renititur fidei nondum susceptæ, & talis infidelitas est paganorum; aut renititur fidei susceptæ in figura; & sic est infidelitas Iudæorum; vel fidei susceptæ in manifestatione veritatis, & sic est infidelitas; apostatarum quidem, si fides suscepta in totum abijciatur; hæreticorum verò,
q. 11.a. si tantùm ex parte.
3. ad 3. Est autem obseruandum ad rationem hæresis duo requiri (vt docet S. Thomas:) primum est, vt sit error contra aliquam fidei veritatem à Deo reuelatam, & ab Ecclesia propositam: secundum, vt eiusmodi error cum pertinacia & contumacia iunctus sit: vnde. *Si qui sententiam suam* (vt loquitur S. Augustinus Epist. 162. & refertur cap. *Dixit Apostolus* 24. quæst. 3.), *quamuis falsam atque peruersam nulla perti-*

naci animositate defendunt, quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.

Ad hæresim quoque pertinet peccatum illorum, qui de articulo aliquo fidei deliberatè dubitant; vt enim dicitur cap. 1. de hæreticis *Dubius in fide, infidelis est.* Item si quis exponat se periculo errandi in fide, vt si ex curiositate aut alia praua intentione libros hæreticorum legat; eorum conciones audiat; cum illis de fide temerè disputet; aut frequenti & periculosa illorum conuersatione vtatur.

PARAGRAPHVS II.

De virtute spei & de peccatis illi oppositis.

SPEI nomen sumitur hic pro virtute supernaturali Theologica diuinitùs infusa, quâ homo fidelis, in præsenti quidem sæculo bona salutaria, in futuro verò ipsam æternam salutem à Deo cum fiducia expectat per Christi merita.

Dicitur 1. (virtus supernaturalis infusa) iuxta communem doctrinam S. Thomæ & omnium Theologorum : vnde S. Bernardus in Psal. 90. dicit hæc Psalmistæ verba, *Quoniam tu es Domine spes mea*, à nullo verè proferri posse, *nisi cui intùs persuasum sit à Spiritu Sancto.* 1. 2. q. 62. & 63.

Dicitur 2. (Theologica) quia Deum immediatè respicit pro obiecto primario & præcipuo : *Neque enim*, vt ait S. Thomas, *aliquid minùs sperandum est ab ipso Deo, quàm ipsemet Deus.* 2. 2. q. 17. a. 2

Dicitur 3. per illam expectari à Deo non modò salutem æternam, quæ in ipsius Dei fruitione consistit, sed etiam omnia alia quæcunque bona salutaria, id est ad salutem consequendam necessaria aut vtilia, siue corporalia, siue spiri-

tualia sint; quod constat ex iis, quæ Christus Dominus nos à Deo postulare & proinde sperare docuit in oratione Dominica: *Ea siquidem*, vt loquitur S. Augustinus, *ad spem pertinent, quæ in orat one Dominica continentur.*

cap. 114. Ench.

Dicitur 4. bona illa expectari cum fiducia spes enim omnipotentia & fidelitate Dei promittentis innititur: vnde Hebr. 6. vocat spem, *Anchoram anima firmam ac tutam.* Quamuis autem fiducia illa quatenus Deum respicit certissima esse debeat: quia tamen ex parte nostræ cooperationis multi defectus accedere possunt, quibus promissionum diuinarum effectus impediatur, ideo monet Apostolus, *Vt cum metu & tremore salutem nostram operemur: qui enim sperat* (vt dicit S. August. Serm. 15. ad fratres in eremo) *& non timet, negligens est; qui autem timet & non sperat, depressus est, & descendit in profundum quasi lapis.*

Ad Philipp. 2.

Dicitur denique per Christi merita: quamuis enim ex parte quoque nostra ad assecutionem vitę æternę merita requirantur; quia tamen sine diuina gratia, quæ per Christi merita nobis confertur, nihil possumus; & in iis quę possumus & volumus longè potiores sunt partes gratiæ diuinæ quàm voluntatis humanæ; ideo *Absit vt Christianus in se ipso vel confidat vel glorietur* (inquit Cõcilium Trid.) *& non in Domino; cuius tanta est erga homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona.*

sess. 6. c. 16.

Quęres an licitum sit spem in homine aut alia creatura collocare. Respondetur cum S. Doctore, quanquam in Deo solo vt principali causa totius boni spes collocanda sit, licitum tamen quoque esse sperare ac confidere in homine aut alia creatura, tanquam causa secunda & instrumentali, per quam secundùm diuinæ prouidentiæ ordinem adiuuari possumus ad consequendum aliquod bonum, quod ad vltimum & summum bonum ordinetur.

2. 2. q. 17. art. 4.

His breuiter explicatis, videndum est quid circa virtutem spei hoc primo Decalogi man-

dato præcipiatur aut prohibeatur. Ac in primis certum est extare diuinũ præceptum de spe in Deum concipienda vt docet S. Thomas: quod quidem præceptum, in quantum negatiuum est & desperationem prohibet, obligat semper vt ex antè dictis constat; in quantum verò affirmatiuum, tribus præsertim in casibus secundùm probabiliorem Theologorum sententiam obligare consendum est. Primus est, quando primùm homini adulto sufficienter innotescit se à Deo creatum esse ad vitam æternam consequendam, seque teneri vitam illam æternam & media necessaria ad illam consequendam à Deo sperare. Secundus est, quando ad aliquid faciendum obligatur, quod actum spei velut dispositionem necessariam prærequirit; e. g. quando tenetur, de peccatis pœnitere; ad illorum siquidem remissionem diuinæ misericordiæ spem requiri docet Concilium Trid. Tertius est, quando grauis aliqua tentatio desperationis vrget, quam aliter homo superare non potest, nisi actum spei eliciendo.

q. 22. a. 1.

Sess. 6. cap. 6.

Rectè autem monet Isambertus ad satisfaciendum eiusmodi præcepto non esse semper necessarium, vt formaliter eliciatur actus ipsius spei, sed satis esse vt virtualiter, quatenùs includitur virtualiter in alicuius alterius virtutis actu, v. g. perfectæ contritionis, qui tunc formaliter eliceretur.

Tract. de spe disp. 6. a. 5.

Quod spectat ad peccata, quæ spei aduersantur, ac proinde hoc primo præcepto prohibentur. Theologi docent duobus præsertim modis contra spem peccari posse, præsumptione scilicet & desperatione.

Rursùs præsumptio dupliciter committi potest vt docet S. Thomas: primò, cùm quis præsumit se diuinam gratiam aut gloriam æternam ex se ipso & naturæ suæ viribus adipisci posse: Secundò, cùm præsumit se ex sola diuina misericordia consecuturum remissionem peccatorum sine vlla pœnitentia, aut æternam beatitudinem sine vllis operibus meritoriis.

q. 21. a. 1.

Desperatio verò committitur, cùm quis deliberatè de misericordia diuina diffidit; nec peccatorum remissionem, aut beatitudinem æternam, mediaque ad illam necessaria ampliùs à Deo expectat, ideoque omnem conatū
lib. 4. ex parte sua requisitum intermittit. Rectè au-
cap. 7. tem obseruat Toletus desperationem aliquando esse hæresi coniunctam; si quis v. g. existimaret ac pertinaciter sibi persuaderet Deum aut nolle aut non posse peccata à se commissa remittere, eiusque misericordiam talem non esse, quæ tot & tam grauia peccata toties iterata condonare velit aut possit: quod in confessione specialiter declarandum foret.

PARAGRAPHVS III.

De virtute Charitatis, peccatisque illi oppositis.

NOMEN Charitatis secundum communem Theologorum acceptionem significat excellentissimum quemdam amorem, qui proinde bonum excellentissimum & summè perfectum tanquam obiectum spectare debet, Deum scilicet; qui propter se summè diligendus est, & propter quem cætera omnia diligi debent.

Cùm autem de hac nobilissima virtute plurima disputari soleant à Theologis, nos hic præ-
q. 23. cipua tantummodò & scitu magis necessaria
24. ex eorum communi & recepta doctrina, præser-
& seq. timque ex ijs quæ apud S. Doctorem fusiùs explicantur, seligemus.

Primum est, charitatem non modò esse virtutem supernaturalem Theologicam cæteris omnibus quibuscunque virtutibus perfectioré, vt fusè demonstrat S. Doctor, sed etiam esse ipsarum virtutum veluti formam; in quantum scilicet illis vltimam & completam perfectionem,

earum actus ad vltimum finem perfectè ordinando tribuit.

Secundum est, charitatem esse amorem, non concupiscentiæ aut desiderij, sed veræ ac perfectæ amicitiæ, qua prius à Deo, licet sine vllis nostris meritis amati, eiusque beneficijs præuenti, ipsum vicissim redamamus ac summè diligimus propter bonitatem ipsius, non qua nobis bonus est ac beneficus, sed qua in se infinite bonus ac perfectus, ac proinde infinitè diligibilis est: cùm (vt in priori parte dictum est) quidquid in creaturis bonum aut perfectum est vel esse potest, id omne in Deo, imò aliquid infinities melius ac perfectius reperiatur, quod illum omni amore dignissimum efficit. tract.2. cap. 2.

Tertium est, charitatis actus alios esse imperatos, quales sunt illi qui per ipsius charitatis imperium exercentur, vt cùm quis dat eleemosynam pauperi, non modò vt eius indulgentiam subleuet, sed præsertim vt Deo placeat, illique opus gratum exhibeat: alios verò elicitos, qui illius proprij sunt, & ex eius formali motiuo concipiuntur, & quibus homo fertur erga Deum vt summe dilectum; siue per vnionem affectuum, idem volendo quod vult Deus, eius præcepta consilia, & alia quæcunque illi placent, appetendo & exequendo, non alia ratione, nisi vt voluntatem suam diuinæ voluntati quàm perfectissimè vniat & conformet: siue per viam beneuolentiæ, qua Deo omnia bona velit quæ ipsi velle potest, bona quidem intrinseca & essentialia ipsi Deo, per veram & perfectam in illis complacentiam; bona vero ipsi extrinseca; (putà gloriam, honorem, amorem, obseruantiam, & alia religionis reliquarumque virtutum officia, ipsi Deo tam à se quã ab alijs creaturis exhibenda,) per ardentissimum desiderium; quo hæc omnia non solùm velit & optet Deo, sed etiam quibuscumque modis potest, vt re ipsa exhibeantur, efficiat. Lib. de dil. Deo.

Quartum est, verissimum esse quod S. Ber-

nardus dicit, *Modum diligendi Deum esse, dili-re sine modo* : siue enim charitas consideretur o-iectiuè secundùm illud bonum quod volum Deo, siue appretiatiuè secundùm æstimati-nem quam de Deo ipso concipimus, siue inte-siuè secundum feruorem & conatum quo Deum per amorem ferimur, nullus modus i-præscriptus est: Certum est enim quod Dei obiectiuè & appretiatiuè tenemur diligere p-alia quauis creatura; vnde Christus Domin-*Qui amat*, inquit, *patrem aut matrem plus qu-me, non est me dignus.* Quamuis autem iux-communem Theologorum sententiam inte-sio charitatis sub obligatione non cadat, po-musque actu charitatis etiam valdè remisso-tisfacere diuino præcepto, quo iubemur Deu-ex toto corde diligere, vt docent Almaint-Maior, Vega, & alij quos citat & sequi-

tract. de Char. disp. Isambertus; certum est tamen nullum inte-sionis modum in amore Dei esse difinitun-nosque nullo affectu adeo feruenti & inten-posse Deum diligere; quin ad illum adhuc f-uentiùs & intentiùs diligendum, si non-præcepto tenemur, saltem per gratiam ipsi-inuitemur & excitemur.

Quintum est, habitum charitatis (quod etia-de aliarum virtutum Theologicarum habitib-similiter dicendum est) non produci Physi-per actus, sicut de habitibus virtutum mo-lium docent Philosophi; sed à Deo infun-iuxta id quod dixit Apost. Rom. 5. *Charitas I-diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, datus est nobis* : & ex consequenti secundù-communiorem & probabiliorem Theologoru-sententiam ab ipsomet Deo augeri, non ve-

tract. 6 cap. 4. sect. 6. per actus aliquos, nisi tantùm dispositiuè & m-ritoriè, vt in priori parte dictum est: vn-Consilium Tridentinum obseruat sess. 6. ca-10. Ecclesiam illud augmentum à Deo post-lare in quadam collecta, cùm dicit: *Da no-fidei, spei, & charitatis augmentum.*

Ceterùm per quosnam actus homo ipsi-

charitatis augmentum promereri possit, non planè constat inter Theologos: quidam enim existimant non nisi per actus ipso habitu intensiores fieri posse: alij etiam per actus æqualiter intensos: alij per minùs intensos: imò quidam asserunt hominem in charitate constitutum per actus quoque aliarum virtutum promereri posse augmentum ipsius charitatis: quod inter alios docet beatæ memoriæ Franciscus Salesius Episcopus Gebennensis lib. 3. de amore Dei cap. 2. probatque ex canone 24. sess. 8. Concilij Trident. vbi indefinitè & sine vlla exceptione dicitur, iustitiam acceptam augeri per bona opera: *vbi autem* (inquit ille ex sancto Bernardo) *nihil excipitur, nihil distinguendum est.*

Quamuis autem propter tanti viri authoritatem, & plures optimas rationes quas ibidem profert, hæc vltima sententia probabilissima meritò videatur; tutissimum tamen est & consultissimum vnicuique, actus quam perfectissimos charitatis crebrò elicere, & alia pietatis opera ex eiusdem virtutis motiuo cum ingenti animi affectu producere; ea siquidem ratione, non augmentum modò, sed cumulum diuinæ illius virtutis accipere merebitur.

Porrò thesaurum adeo pretiosum vnico mortali peccato totum deperdi ex fide certum est, & à Concilio Trident. definitum sess. 6. cap. 15. sicut econtrà per peccata venialia charitatem non amitti declaratur eadem sess. cap. 11. vbi expressè dicitur, *iustos quantumvis in peccata venialia quandoque cadant, non propterea desinere esse iustos*: ex quibus verbis rectè colligitur non modò charitatem non amitti, sed ne quidem minui per quælibet peccata venialia: quod etiam docet S. Tho. & cum eo communiter omnes: si q. 24.
enim charitas minueretur per peccatum veniale, sequeretur quòd per plura venialia tandem a. 10.
omnino amittere tur; omne siquidem finitum ablatione sæpiùs iterata alicuius finiti tandem consumitur.

Quòd quamvis ita se habeat, fatendum est tamen charitatis feruorem minui per peccata venialia; quæ licet charitati contraria non sint eius tamen operationibus opponuntur, prauosque paulatim habitus in anima ingenerant, quibus ad maiora & etiam mortalia peccata perpetranda disponitur.

Sextum denique est, dari speciale præceptum de diligendo Deo; non solùm negatiuum, quo prohibeatur quidquid contra dilectionem illi debitam committi potest; sed etiam affirmatiuum, quo Deum actu aliquo interno diligere obligamur. Ita S. Thomas quæst. 44. art. 1. & euidenter constat ex his Christi Domini verbis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, &c. quibus cùm adjunxit hæc alia, *hoc est primum & maximum mandatum*, illud ab alijs mandatis distinctum esse ostendit.

Sanct. Matt. 22.

Quæres quo tempore præceptum illud obliget. Respondetur 1. certum esse & in confesso apud omnes tunc nos ad actum charitatis eliciendum teneri, cùm ad actum perfectæ contritionis eliciendum obligamur; siue in articulo mortis, cùm aliter Deo reconciliari non possumus; siue cùm in statu peccati mortalis sacramentum aliquod suscepturi vel administraturi sumus, deestque copia confessarij: actus enim perfectæ contritionis charitate formari debet, vt habetur in Concilio Trid.

sess. 14. c. 4.

Respondetur 2. probabile esse (quod Nauarrus cap. 11. num. 8. & quidam alij docent) hominem ad actum charitatis exercẽdum obligari, vbi primùm rationis vsum adeptus est, ipsique sufficienter innotescit Deum esse summum bonum & vltimum finem, ad quem se suaque omnia per charitatis actum ordinare tenetur; quamuis Bonacina & alij Theologi negent ad actum charitatis tunc eliciendum obligatum esse sub reatu peccati mortalis. Quidquid sit autem de illa Nauarri sententia, indubitatum est apud omnes, omissionem illam non fore peccatum mortale in eo, qui de illa obligatione

dis. 3. de charit. qu. 4. pu. 2.

tione nihil vnquam audiuisset, aut nusquam cogitaret se ad illum charitatis eliciendum obligari, vel qui Doctorum illorum sententiæ subscribere nollet, & contrariam saltem vt probabilem amplecteretur.

Iam quod spectat ad peccata charitati opposita, quãuis mortalia omnia, quatenus sunt quędam Dei offensæ, huic virtuti maximè aduersentur, duo tamen sunt, quæ illi ex propria & peculiari ratione opponuntur.

Primum est, odium Dei, quod peccator concipere potest (vt docet S. Thomas) ex considerratione quorumdam effectuum diuinæ voluntatis, qui deprauatæ suæ voluntati repugnant, qualis est inflictio pœnæ peccatis debitę; Deũ enim propter se præcisè odisse nullus potest, cùm in eius natura nihil nisi infinitè diligibile occurrat. Et hoc peccatum haud dubiè peccatorum omnium grauissimum est, vt asserit idem S. Doctor; cùm per illud homo maximè à Deo auertatur. q. 34. a. 1. art. 2.

Alterum peccatum est, acedia, quæ (vt docet S. Thomas) nihil est aliud quam tristitia & tædium quoddam voluntarium & deliberatum de bono spirituali, in quantum est bonum diuinum, id est quatenùs per illud bonum spirituale, puta per Sacramentorum susceptionem aliaque bona opera, homo tendit in Deum, illi obsequitur, illum glorificat &c. & vt sic, opponitur directè charitati, cuius proprius effectus est gaudium de bono diuino. q. 35. a. 1. & seq.

Explicatis ijs, quæ ad charitatem pertinent in quantum Deum respicit, doctrinæ ordo postulare videbatur, vt de charitate proximi aliquid diceremus: verùm cùm plurima, quæ ad virtutem illam spectant, in præceptis secundæ tabulæ contineantur, commodiùs existimauimus (quod etiam præstitit Nauarrus cap. 14. nu. 3. & ante illum S. Bonauentura in 3. dist. 37. agere de ijs, quæ ad charitatem proximi spectant, cùm quarti præcepti & sequentium explicationem aggrediemur.

PARAGRAPHVS IV.

De virtute Religionis peccatisque illi oppositis.

q. 81. a. 1. RELIGIONIS nomine secundùm mentem S. Doctoris intelligitur virtus illa, per quam homines Deo debitum cultum & honorem exhibent; quæ quidem non est Theologica, sed prima & præcipua inter morales; cum pro immediato obiecto, non ipsum Deum, sed cultum & honorem illi exhibendum respiciat.

Illius actus sicut & aliarum virtutum sunt duplicis generis: alij siquidem sunt eliciti, quibus homo subijcitur Deo, illique debitum honorem & cultum exhibet, cuiusmodi sunt adoratio, sacrificium, oblatio, oratio, votum, &c. Per adorationem supremam Dei maiestatem reueremur, nosque illi quanta possumus animi ac corporis demissione subijcimus; per sacrificium, ipsum Deum colimus tanquam supremũ vitæ ac necis arbitrum: per oblationem, eiusdem Dei absolutum ac summum in res omnes dominium profitemur: per orationem, ad illũ recurrimus, vt fontem ac principium totius boni quod speramus: per votum denique eumdem agnoscimus tanquam vltimum finem, in quem nos & nostra omnia speciali affectu referre volumus. De quibus omnibus & singulis pleniùs agit S. Doctor quæst. 84. & seq.

Alij autem sunt actus religionis imperati, cuiusmodi sunt omnes aliarum virtutum actus, qui ad Dei cultum referri possunt: quo sensu dicit S. Iacobus, *Religio munda & immaculata* cap. 1. *hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, &c.*

Quod spectat ad peccata virtuti religionis opposita, varia sunt & multiplicia, de quibus

non solùm hîc, sed etiam in duabus sectionibus sequentibus agendum erit.

Primum & præcipuum ac veluti radix cæterorum, est superstitio, qua (vt docet S.Thomas) vel Deo cultus illegitimus, vel creaturæ cultus indebitus exhibetur: prior illa subdiuiditur in duas species; quarum altera est, cùm Deo exhibetur cultus falsus, vt si quis nunc veteris legis sacrificia offerret; hic enim cultus (vt obseruat S.Doctor) falsus esset, cùm fuerit institutus ad significanda vitæ ac mortis Christi Domini mysteria tanquam futura, quæ tamen iam peracta sunt: ad quod peccatum (vt monet Toletus) reducitur illud, quo quis falsas reliquias pro veris supponeret, vel falsa miracula fingeret, vt ementito illo religionis nomine eleemosynas hinc inde corrogaret. q. 92. a. 1. q. 93. a. 1. Lib. 4 c. 14.

Altera species est, cùm exhibetur Deo cultus superfluus; id est (vt explicat S.Doctor) cùm aliquid fit, quod neque confert ad Dei gloriam, neque ad hoc vt mens hominis in Deum feratur, aut carnis concupiscentiæ inordinatæ refrenentur, aut etiam quod est præter Dei institutionem, vel contra legitimam & approbatam Ecclesiæ consuetudinem: *Hoc enim totum* (inquit S.Doctor) *reputandum est superfluum & superstitiosum.* Art. 2. Sup.

Superstitio autem illa, qua cultus indebitus creaturæ tribuitur, quinque sub se includit species; scilicet Idololatriam, Magiam, Diuinationem, Vanam Obseruantiam, & Maleficium.

Idololatria est cùm cultus diuinus alicui creaturæ tanquam Deo exhibetur. Obseruat autem rectè Toletus Idololatriam, non modò religioni, sed etiam fidei esse oppositam; sicut enim vera adoratio non est, nisi præcedat in intellectu fides, qua illius excellentiam agnoscimus cui nos subiicimus; sic adoratio falsa, qualis est idololatria, supponit errorem in intellectu, quo æstimamus creaturam aliquam honore diuino dignam. Lib. 4 c. 14.

Magia est potestas quædam inordinata colla-

ta per dæmones, pacto cum illis inito, qua mediis prauis & superstitiosis fit aliquid, quod est supra naturæ humanæ vires, non tamen ipsius dæmonis naturales vires excedit. Pactum autẽ illud magi cum dæmone fit, vel expresse cùm ipso dæmone visibiliter apparente, aut cum aliquo alio mago vices dæmonis supplente: vel tacitè per dæmonis inuocationem, quæ non solum fieri censetur, cùm homo conceptis verbis auxilium dæmonis inuocat, sed etiam (vt rectè monet Martinus Delrio) quoties homo intentat aliquid facere per ea, quæ neque ex se, nec virtute aliqua supernaturali diuinitùs indita, talem effectum producere possunt, vt cùm certa verba vel characteres ad morbos depellendos adhibentur.

Lib. 6. disqui. magic. qu. 2.

Suprà. Obseruat etiam Toletus magiam hæresi sæpe coniunctam esse; vt si magus cum pertinacia credat dæmones posse patrare miracula, aut aliquid citra permissionem diuinam propria virtute facere: *Certissime enim tenendum est* (vt ait S. Augustinus) *solum Deum posse omnia facere quæ voluerit, nec dæmones aliquid operari secundum naturæ suæ potentiam, nisi Deus permiserit.*

Lib. 18 de ciu. c. 18.

Obseruat etiam idem Toletus contingere aliquando posse personas quasdam simplices, modis supra explicatis, quibus tacitè dæmon inuocatur, vtentes, inuincibiliter ignorare se inuocare dæmonem; & tunc non peccare saltem mortaliter propter ignorantiam illam inuincibilem, quæ tamen amplius illos non excusat, quando vel ab aliis monentur, vel per se ipsos aduertunt id quod faciunt illicitum esse, aut de illo dubitare incipiunt.

Diuinatio est inordinata & superstitiosa inquisitio rerum aliquarum vel futurarum vel occultarũ, quas homo hic & nunc naturaliter cognoscere non potest.

q. 95. a. 5. Docet autem S. Thomas semper in diuinatione expressam vel tacitam dæmonis inuocationem reperiri, vt illius ope notitia rerum illarum acquiratur: vnde fit vt diuinatio, sicut & ma-

gia, propter illud commercium cum dæmone, grauissimum contra virtutem religionis censeatur esse peccatum: Apostolus siquidem prohibet fideles *fier. socios dæmoniorum*: & S. Augustinus lib. 2. de doct. Christ. c. 23. dicit *Omnium societatem dæmonum tanquam pestiferam esse fugiendam.* I. Cor. 10.

Expressa autem dæmonis inuocatio in diuinatione multipliciter fieri solet (vt fuse explicat S. Doctor) iuxta varios modos quibus solet dæmon futura vel occulta manifestare. Aliquãdo enim id præstat per fictas quasdam apparitiones, quibus oculis hominum illudit: & hæc diuinationis species vocatur præstigium. Aliquando per somnia; quando quis per somnia responsum expectat à dæmone: & vocatur diuinatio per somnia. Aliquando per mortuorũ fictam apparentiam vel locutionem: & vocatur Necromantia. Aliquando per statuas & aliqua corpora terrestria: & dicitur Geomantia. Aliquando per figuras apparentes in aquis: & vocatur Hydromantia. Aliquando per figuras æreas vel igneas: & vocatur Æromantia vel Pyromantia. Aliquando per inspectionem viscerum animalium quæ dæmonibus immolantur: & dicitur Aruspicium. q. 95. a

Quę quidem omnes diuinationis species sunt peccata mortalia grauissima, diuina lege reprobata, vt patet Deut. cap. 18. & etiam sanctionibus Ecclesiasticis sub anathematis interminatione prohibita, vt habetur cap. *Si quis*, 26. q. 5.

Diuinatio quæ fit per tacitam dæmonum inuocationem (vt docet S. Thomas) in duo genera subdiuiditur. Quorum primum est, quãdo ad cognoscendas res futuras vel occultas superstitiose consideratur aliquid in dispositionibus quarumdam rerum, quod ex se nullam habet naturalem connexionem cum rebus illis futuris vel occultis: vt enim recte dixit S. August. *Ista opiniones quibusdam rerum signis humana præsumptione instituta, ad eadem illa, quasi quadam cum dæmonibus pacta, referenda sunt.* Suprà. Lib. 2. de doc. Chr. c. 22.

Quod si ad hunc diuinandi finem motus vel

ſitus ſiderum conſideretur, hæc diuinatio dicitur Aſtrologia: ſi garritus animalium aut auium, dicitur Augurium: ſi earumdem auium volatus, Auſpicium: ſi verba quædam hominum caſu prolata retorqueantur ad prænotionem aliquã futurorum, dicitur Omen: ſi lineamenta quædam manus ſuperſtitioſe obſeruentur, vocatur Chyromantia.

q.95. Porrò circa Aſtrologiam obſeruandum eſt ex
a.5. S. Doctore, quòd, quamuis per illam ſcientiam aliqui effectus naturales præcognoſci poſſint, vt Eclypſes, aëris immutationes, &c. item inclinationes, complexiones, & aliæ ſimiles corporis humani diſpoſitiones (quòd, licet valdè incertum ſit in particulari, nihilominùs in generali ex Philoſophia compertum eſt, aſtra & cœlos in humana corpora aliquo pacto influere) certum eſt tamen duobus præſertim in caſibus mortale peccatũ eſſe Aſtrologica eiuſmodi ſciẽtia vti. Primò ad ea cognoſcenda, quę à ſola diuina voluntate pendent, puta ad cognoſcendam prædeſtinationem, ſalutem, damnationem &c. alicuius hominis. Secundò ad ea præcognoſcẽda tanquam certò euentura, quæ ex libera hominis voluntate pendent: vnde S. Auguſt. lib. 4. confeſſ. c. 3. dicit eiuſmodi aſtrorum conſultores, quos vocat *Planetarios, à Chriſtiana pietate repelli & damnari:* & lib. 2. de doct. Chriſt. c. 20. vocat Aſtrologiam illam iudiciariam genethliacorum, *Perniciosam ſuperſtitionem*; dicitque illius ſectatores *nimis errare, & vendere imperitis hominibus miſerabilem ſeruitutem.* Diximus (tanquam certò euentura) quia, ſi quis per illam ſcientiam ex cognitione complexionis & habitudinis naturalis alicuius hominis, conijceret tantùm euenire poſſe, vt hoc vel illud ageret; tunc licet alioqui vanum & valdè incertum eſſet tale iudicium, nõ eſſet tamen peccatum mortale; niſi in eo caſu, quo quis ita addictus eſſet eiuſmodi aſtrologicis obſeruationibus, vt illis tanquam prima & pręcipua regula in ſuis actionibus vteretur; ita vt, niſi priùs conſultis aſtris, neque vllum negotium aggredi, neque quidquam

alicuius momenti agere vellet.

Est præterea genus alterum diuinationis per sortes, circa quod aduertendum est ex S. Thoma, alias esse sortes diuinatorias, quę adhibentur ad aliquid occultum vel futurum sciendum; alias consultorias ad cognoscendum quid in aliquo casu agendum sit; alias diuisorias ad determinandum quid in alicuius rei partitione cuique eueniat. & in sortibus quidem diuinatoriis est semper peccatum mortale; quia in illis semper tacita dæmonis inuocatio reperitur; cùm neque ex diuina institutione, neque ex aliqua virtute naturali sortes illæ connexionem vllam necessariam habeant cum eo, quod per illas inquiritur. 2. 8.

In sortibus autem consultoriis est etiam peccatum mortale, quando resolutio expectatur à dæmone, non verò quando per illas Deus consulitur; quod tamen fieri non debet nisi cum triplici conditione. Prima est vt non ex curiositate, sed ex graui aliqua necessitate id fiat: e. g. *Si inter Dei ministros* (vt id verbis & authoritate S. Augustini explicemus) *sit disceptatio, qui eorum persecutionis tempore maneant, ne fuga fiat omnium; & qui eorum fugiant, ne morte omnium deseratur Ecclesia: si hæc disceptatio aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, sorte legendi sunt:* Epist. 180. ad Honoratum.
& lib. 1 de doct. Christ. aliud profert exemplum cap. 28
Si inquit *abundaret aliquid, quod oporteret dari, ei qui non haberet, nec duobus dari posset: si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentiâ vel aliqua erga te necessitudine superaret, nihil iustiùs faceres, quàm vt sorte eligeres, cui dandum esset, quod duobus dari non posset.*

Secunda conditio est, vt fiat cum reuerentia: vnde obseruat Beda super caput 1. Act. Apostolorũ nonnisi collecto fidelium cœtu & precibus ad Deum fusis sortes dedisse, vt in locum Iudæ alium Apostolum substituerent.

Tertia denique conditio est, vt verba sacræ scripturæ, quæ in sortibus consultoriis adhibe-

rentur, ad negotia terrena non conuertantur : vnde S. Augustinus, *his* inquit *qui de paginis Euangelicis sortes legunt ; etsi optandum sit vt id potius faciant: quàm ad dæmonia consulenda concurrant, tamen etiam ista mihi displicet consuetudo, ad negotia secularia & ad vitæ huius vanitatem diuina oracula vello conuertere.*

Epist. 119. ad Innuar.

Diuisoriæ autem sortes licitæ sunt, dummodò triplex adsit conditio, vt docet Toletus. Prima est, vt nihil in illis fiat contra iustitiam. Secunda, vt nihil etiam fiat contra bonum publicum, vt si dignitates sorti committerentur inter eos, quorum aliqui essent ad illas inepti. Tertia denique, ne fiant eiusmodi sortes in beneficiis & dignitatibus Ecclesiasticis, in quibus sortitione vti non licet. His stantibus conditionibus sorte diuisoria vti licitum est, dummodò euentus illius non expectetur à dæmone, sed sit purè fortuitus.

Lib. 4. c. 13.

Vana obseruatio in eo differt à diuinatione, quòd hæc præsertim spectet cognitionem rerum quarumdam occultarum modo indebito consequendam, illa vero referatur ad commoditates aliquas corporis vel animi per media quædam inutilia & superstitiosa obtinendas; quod si id fiat ad nocumenta inferenda, vocatur maleficium. Certum est autem eiusmodi vanam & superstitiosam obseruationem esse ex genere suo peccatum mortale ; in ea siquidem vel expressa vel tacita dæmonis inuocatio semper reperitur, vt docet S. Augustinus.

lib. de doct. chr. c. 20.

Illius vero tres sunt præsertim species. Prima est ars notoria, quæ orationes quasdam & ieiunia, tanquam media certa & infallibilia, adhibet ad acquirendas scientias sine vllo labore & studio, ad modum scientiarum infusarum : quod quidem fieri sine mortali peccato non potest, vt docet S. Thomas. Secunda est, obseruatio sanitatum ; cùm quis nimirùm ad sanitatem recuperandam aut alteri conferendam, media quædam inutilia & superstitiosa adhibet : vt quasquam orationes certis quibusdam verbis

q. 96. a. 1.

& non aliis conceptas, certos characteres brachio colligatos, &c. Et hæc vana obseruatio, nisi inuincibilis ignorantia excuset, mortale peccatum est; cùm (vt docet S. Thomas art. 2.) in ea subsit semper tacita aliqua dæmonis inuocatio: vnde S. Augustinus suprà dicit, quod *ad superstitionem pertinent ligatura & remedia, quæ medicorum quoque disciplina condemnat, &c.*

Neque dicas orationes esse media optima & religioni valde consentanea: id enim verum est, si adhibeantur solùm ad postulandam à Deo sanitatem; non verò, si illis ex superstitiosa persuasione inesse credatur vis ad conferendam sanitatem; vel si existimetur per illas orationes sanitatem infallibiliter esse impetrandã, dummodò talibus verbis & non aliis constent, &c. quis enim non videat obseruationes eiusmodi vanas & inutiles esse, proindeque & orationi & religioni repugnantes.

Idem iudicium ferendum est de ijs, qui collò appensas gestant reliquias sanctorum, aut verba quædam Euangelica; si enim id fiat ex vero & sincero religionis affectu ad colendum Deum & sanctos eius honorãdos, licitum est & pium: si verò vana aliqua circumstantia obseruetur; vt quòd vas reliquiarum debeat esse talis formæ; quòd verba Euangelica in carta virgine sint scripta: aut quòd certò credatur reliquiis illis & verbis inesse vim infallibilem efficiendi, vt quis v.g. in bello aut in statu peccati mortalis non moriatur: id haud dubiè superstitiosum est ac proinde illicitum, vt docet Toletus lib. 4. cap. 16. post S. Thomam sup. art. 3. ad 3.

Tertia denique est, vana obseruatio futurorũ euentuum: vt cum quis ex quarumdam rerum impertinentium occursu mala aliqua vel bona sibi vel aliis euentura ominatur. Varia illius vanæ obseruationis exempla profert S. Augustinus suprà, vbi dicit quod *Ad pacta cum dæmonibus inita pertinent millia inanium obseruationum; puta si membrum aliquid salierit; si iunctim ambu-* cap. 20

T v

lantibus amicis lapis aut canis aut puer medius interuenit; si quis cum se calceat sternutauerit; si vestis à soricibus roditur; & plus timeatur suspicio mali futuri quàm præsens damnum doleatur.

Quod spectat ad maleficium, breuiter dicimus speciem quamdam esse vanæ obseruationis, qua quis dæmonis ope aliis siue in corpore, siue in anima, siue in bonis exterioribus nocet vel nocere intendit. Vnde patet quæ sit differentia inter magum & maleficum, vt obseruat Toletus; magus enim ope dæmonis vtitur præsertim ad propriam ostentationem & admirationem sui excitandam; maleficus verò ad nocumentum aliis inferendum.

Lib. 4 c.16.

Est autem duplex maleficium, amatorium scilicet & veneficium, maleficium amatorium illud est, quo vtuntur malefici ad amorem carnalem excitandum, vel è contrà ad odia vel diuortia inter personas coniugatas excitanda: circa quod obseruandum est (vt rectè monet idem Toletus) dæmonem nullam posse voluntati humanæ necessitatem inferre, sed eam tantummodò allicere, vel immutando phantasiam & imaginationem, & rem amatam exhibendo tanquam amabiliorem, vel carnis appetitum inflammando & excitando; quibus non obstantibus voluntas libera semper manet, potestque homo, si velit, gratiæ diuinæ auxilio adiutus illecebras omnes eiusmodi abiicere.

Suprà.

Maleficum veneficium illud est, quo vtuntur malefici, vt alicui noceant, vel in corpore dolores & infirmitates quasdam inducendo, vel in bonis exterioribus ventos, grandines & tempestates ope dæmonis excitando, quibus animalia interimantur, arbores eradicentur, domus subuertantur, &c. certum est enim dæmonem ista & alia similia, Deo ita permittente, posse efficere, vt manifestum est ex cap. 1. & 2. libri Iob.

Porrò aduertendum est maleficos, præter

peccatum maleficij initi, multis insuper aliis horrendis peccatis esse irretitos: quapropter ab illis in confessione inquiri debet, num aliquod pactum expressum vel tacitum cum dæmone inierint? quidue illi promiserint; num Christi Domini fidem & Baptismum eiurauerint? num aliquid erroneum contra fidem crediderint: num dæmonem inuocauerint, vel ipsi adorationem aut alios diuinos honores detulerint? vel ab ipso aliquod in hac vita vel in futura sperauerint? num sacrilegium aliquod commiserint, & rebus aliquibus sacris, puta oleo sancto, aqua benedicta, ad impia & nefanda facinora patranda abusi fuerint? Perpendenda item damna, quæ ex eorum maleficiis fuerint subsecuta, vt reparatio eorum iniungatur: quæ omnia & plura alia videri possunt apud Martinum Delrio lib. 6. sect. 3. & Toletum loco sup. cit. vbi etiam rectè monet maleficos peccare, non solùm quando vtuntur maleficiis ad nocendū, sed etiam cùm eamdem artem adhibent ad soluendum maleficium quod intulerunt; imò nec licitum esse petere à malefico, vt maleficium altero maleficio dissoluat; sed orationibus, exorcismis, sacramentorum digna susceptione, & aliis piis operibus id à Deo postulandum & expectandum esse.

Præter quinque supradictas superstitionis species, duo sunt adhuc peccata religionis virtuti speciatim opposita, scilicet tentatio Dei, & sacrilegium.

Tentatio Dei est, cùm quis dubitans de aliqua perfectione Dei aliquid agit, vt experiatur vtrum Deus talem perfectionem habeat necne; v. g. vtrum Deus sciat vel possit aliquid. Hoc autem peccatum ex genere suo mortale est, vt docet Toletus cap. 19. vbi etiam obseruat duobus modis illud committi posse: vno modo expressè; cùm quis aliquid facit hac intentione, vt experiatur vtrum Deus aliquid facere posset: altero modo tacitè; quando quis, licet non habeat expressam intentionem Deum tentandi,

id tamen agit, quod ex se in illam Dei tentationem tendit; vt cùm quis neglectis mediis à diuina prouidentia constitutis expectat effectũ aliquem à solo Deo, nulla necessitate aut causa rationabili ad id mouente: vnde S. Augustinus
Lib. 2. cont. Faust. c. 36. dicit, quòd Christus Dominus *Fugiendo & latendo hominis instruebat infirmitatem, ne Deum tentare audeat, quando habet quod faciat, vt quod cauer: oportet, euadat.*

Quod si necessitas aliqua vel rationabilis causa subsit; tunc (vt docet S. Thomas) non
q. 97. a. 2. tentaret Deum, qui auxilium aliquod extraordinarium ab eo postularet aut expectaret,
2. paralip. 20. iuxta illud, *Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros ad te dirigamus.*

q. 99. a. 1. & seq. Sacrilegium (vt docet S. Thomas) est violatio rei sacræ seu diuino cultui destinatæ: quæ violatio contingit, cùm aliquid circa eam fit, quod repugnat cum eo cultu ad quem destinata est,
disp. 6. q. 15. de sac. pun. 1. vt rectè obseruat. Gregorius à Valentia. Tres autem sacrilegij species distinguit S. Doctor suprà; prima spectat personas sacras; secunda loca sacra; tertia res sacras, prout à personis & locis distinguitur.

Ad primam speciem pertinet quidquid fit contra personam sacram, (qualis est clericus vel persona religiosa) quo reuerentia eius conditioni debita, aut immunitas eidem, quatenus Deo sacra est, concessa violatur, aut læditur; vt si quis manus violentas in Clericum iniiciat, aut cum persona sacra fornicetur.

Ad secundam speciem spectant actiones illę, quæ specialiter repugnant cultui diuino ad quem sacer locus destinatus; qualia sunt effusio iniusta sanguinis humani in Ecclesia, item fornicatio & quæuis alia illicita seminis effusio in eodem loco, furtum item, non modo rei sacræ quod ad tertiam speciem pertinet, sed & cuiuscumque alterius in loco sacro perpetratum, vt ex communi Theologorum sententia docet Valentia suprà.

Ad tertiam denique sacrilegij speciem pertinet abusus sacramentorum aliarumque rerum sacrarum, vel olei sacri, aquæ benedictæ, &c. itē profanatio vasorum & ornamentorum sacrorum, violatio imaginum sacrarum. Addit Caietanus apud eumdem Valentiam suprà, ad hanc quoque sacrilegij speciem pertinere sacrarum scripturarum abusum; vt si ad superstitiones inducendas, vel hæreses confirmandas, vel etiam ad res ludicras adhibeantur.

Cæterùm rectè obseruat idem Valentia suprà, sacrilegium quodcunque ex formali intentione & cum diuini cultus contemptu perpetratum, esse peccatum mortale; nec vllam materiæ leuitatem excusare, eo quòd ratione contemptus, si non materia, certè malitia grauis semper in eo reperiatur: secùs autem si quis absque vllo diuini cultus contemptu re aliqua sacra vtatur præter eum finem, ad quem destinata est; aut enim tantummodò erit peccatū veniale, si prudentis viri iudicio materia leuis esse censeatur; si verò grauis sit, erit mortale. p. I. 2.

PARAGRAPHVS V.

Quot modis peccetur in primum Decalogi præceptum.

CONTRA hoc primum Decalogi præceptum peccant in primis qui Idololatriam ac Iudaïsmum profitentur, aut à fide, vel religione Catholica per apostasiam recedunt.

Qui dogmatibus hæreticorum aliisque erroribus ab Ecclesia damnatis & proscriptis pertinaciter adhærent: qui hæreticos in causa hæresis fouent & protegunt; cùm illis temerè de fide disputant; eorum libros legunt; aut concionibus vel ceremoniis intersunt.

Qui de alicuius articuli fidei veritate dubitant: qui fidem negant vel dissimulant, cùm

illam exteriùs profiteri tenentur: qui fidei mysteria præcipua aliaque ad salutem scitu necessaria, vt symbolum fidei, orationem Dominicam, Decalogum, & Sacramenta culpabiliter ignorant.

Qui de misericordia & gratia Dei præsumunt: vel de illa desperant, qui Deum propter flagella sibi inflicta oderunt; de eius prouidentia obmurmurant; vel eius obsequium animo delibe rato fastidiunt.

Qui Deo cultum superstitiosum & indebitũ, vel creaturæ cultum soli Deo debitum impendunt: qui dæmonẽ expressè vel tacitè inuocant vel pactũ expressum vel tacitum cũ eo ineunt.

Qui rerum futurarum vel occultarum cognitionem per modos superstitiosos & indebitos inquirunt, vt per præstigia, somnia, necromantiam, geomantiam, &c. item per Astrologiam iudiciariam ab Ecclesia reprobatam, augurium, auspicium, omen, chiromantiam, sortes, & alios similes modos à dæmonibus in perniciem hominum inuectos.

Qui diuinos & ariolos de rebus illis futuris vel occultis consulunt; ab iisque, quid sibi prosperum aduersumve euenturum sit, perquirunt: qui (vt communiter dicitur) cribrum farinaceum aut annulum vertunt, vt v. g. furti alicuius authorem detegant.

Qui reliquias vel imagines sanctorum cum quibusdam obseruationibus superstitionis collo vel brachio appensas ferunt, qui orationes quasdam & ieiunia adhibent tanquam media infallibilia ad scientias aliquas sine vllo studio comparandas.

Qui ad sanitatem recuperandam vel aliis conferendam certis verbis, orationibus, characteribus, & aliis similibus superstitiosis modis nullam ex natura sua ad talem effectum producendum vim habentibus, vtuntur: qui vanis & friuolis quibusdam obseruationibus euentura sibi bona ominantur.

Qui maleficiis amatoriis aut veneficis vtun-

tur; (à quibus quærendum num damnum aliquod intulerint vt illius restitutio iniungatur:) qui per quasdam ligaturas Matrimonij vsum & consummationem impediunt.

Qui Deum tentant, neglectisque mediis ab eius prouidentia ordinatis, effectum aliquẽ sine vlla necessitate aut ratione ab eo expectant.

Qui sacrilegium aliquod perpetrant; personas Deo sacras polluunt vel iniuriosè percutiunt aut immunitates illarum iniustè violant: qui templa vanis, immodestis, vel obscænis colloquiis, aut peioribus adhuc actibus, puta furto, fornicatione, aut simili aliqua fœditate, aut iniusta sanguinis effusione polluere ac profanare non verentur.

Qui Sacramenta indignè suscipiunt vel ministrant; vasa & ornamenta Ecclesiæ, aliasque res sacras ad vsus prophanos vel superstitiosos adhibent; imagines sanctorum contumeliosè tractant; sacræ scripturę verbis ad res superstitiosas, ridiculas, vel falsas abutuntur.

SECTIO II.

Explicatur secundũ Decalogi præceptum.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

HVIVS secundi præcepti verbis ex vna quidem parte prohibetur abusus diuini nominis, & irreuerentia illa, quæ committitur à blasphemis, periuris aut temerè iurantibus: & ex altera præcipitur, vt summa reuerentia nomini diuino exhibeatur; iuramenta seruentur; & vota Deo facta fideliter adimpleantur. Quapropter ad illius faciliorem & pleniorem explicationem de tribus præsertim hîc agendum est, scilicet de iuramento, de blasphemia & de voto.

PARAGRAPHVS I.

De Iuramento.

q. 89. a. 1. & seq. OBSERVANDVM est, secundùm doctrinam S. Thomæ, iuramenti nomine significari actum religionis, quo quis Deum in testem adhibet, eiusque testimonium inuocat in confirmationem eorum, quæ asserit vel promittit; eaque ratione profitetur diuinam veritatem esse indefectibilem.

Fit autem iuramentum vel expresſè, cùm quis iurat per Deum aut per Christum, &c. vel tacitè, vt cùm quis iurat per creaturas aliquas, quatenùs in illis diuina bonitas vel potentia elucet; vt quando quis iurat per sanctos, per animam suam, per solem, per ignem, &c. in his enim & similibus iuramentis censetur creatura in testem adduci, non per se, sed quatenùs dicit ordinem ad Deum, præsertim si addatur nomen ipsius Dei, v. g. si iuretur per ignem Dei, & quod si quis creaturas illas nominaret sine vllo ad Deum respectu, ille non censeretur iurare: vnde etiam Nauarrus & alij Doctores cap. 12. existimant istos loquendi modos (per fidem meam, in fide probi viri, in conscientia) non sufficere ad veram & propriam iuramenti rationem; qui enim ijs vtuntur, si nihil aliud intendant, significare tantum videntur se aliquid asseuerare ex veracitate & veritate quæ virum probum decet.

Est etiam alius iurandi modus, quem S. Thomas dicit fieri per execrationem; quando quis Art. 6. sibi vel suis malum aliquod imprecatur, sicque Deum non modò in testem, sed etiam in vindicem inuocat, nisi dicta sua veritati consonent.

Quocunque autem modo iuretur, vt id licitè fiat, tres in iuramento conditiones requiri.

docet idem S. Thomas; vt scilicet iuretur in veritate, in iustitia, & in iudicio, iuxta id quod habetur Hierem. 4. *Iurabis, viuit Dominus, in veritate, in iustitia, & in iudicio.* Veritas iuramenti in eo consistit (prout explicat S. Doctor) vt id quod iuramento asseritur, existimetur esse verum ab eo, qui iurat: iustitia, vt iuramento fiat de re licita & honesta: iudicium, vt non fiat nisi ex graui & necessaria causa. Art. 7

Cùm autem iuramenta (vt supra insinuatum est) alia sint assertoria alia promissoria; hoc istorum proprium est, quòd is qui sub iuramento promisit se aliquid facturum, illud adimplere sub peccato mortali teneatur, etiamsi illud quod promissum est leue sit & parui momenti vt docet Toletus & cum illo cõmuniter omnes. Lib. 4 c. 22.

Sunt tamen aliqui casus (vt monet idem author) in quibus nulla est, vel cessat iuramenti promissorij obligatio; vt si quis iuret de re aliqua mala facienda, tunc enim iurans peccat, nec tenetur; imo nec licitè potest illam exequi. Similiter cessat obligatio iuramenti, si res per illud promissa fiat impossibilis, vel si absque peccato impleri non possit. Tollitur etiam eadem obligatio dispensatione Episcopi, & alijs modis quibus voti obligationem cessare infrà dicetur. Spectanda etiam est in multis casibus intentio iurantis, vt ex illa iuramenti interpretatio petatur: exempli gratia qui iurat se filium aut seruum castigaturum, non ita intendit se ad id obligare, quin sibi reseruet facultatem, si ita expedire videatur, pœnam illam remittendi: similiter qui volens alteri honoris causa primum locum cedere, se in illo non cessurum iurat, non intendit ita se obligare, quin, si alius acceptare nolit, possit locum illum sibi retinere. In ijs tamen & similibus casibus longè consultius est, à iuramentis eiusmodi abstinere, cùm nulla sit tunc iurandi necessitas; vnde iuramenta illa à peccato saltem veniali excusari non possunt.

Quamuis verò iuramentum licitum sit, non

Art. 5. est tamen de genere bonorum (vt recte monet S. Doctor,) quæ sunt per se bona & appetenda, vt oratio, eleemosyna, &c. sed illorum quæ tantum bona sunt & appetenda posita aliqua necessitate; sicut medicina, quæ nonnisi premente ægritudine prodest: vnde similiter iuramentum, cùm sit veluti remedium, quod in fidei humanæ defectum assumitur, nonnisi raro & vrgente necessitate vsurpandum est: quo sensu dixit Christus Dominus, *Ego autem dico vobis,*
S. Matt. 5. *non iurare omnino, neque per cælum, &c.* quæ verba explicans S. Augustinus lib. 1. de serm. Dom. in monte cap. 17. *Ita ergo* inquit, *intelligitur, præcepisse Dominum, ne iuretur, ne quisquam sicut bonum appetat iusiurandum, & assiduitate iurandi ad periurium per consuetudinem dilabatur: quapropter, intelligit non in bonis sed in necessarijs iurationem habendam, refrenet se quantum potest, vt non ea vtatur nisi in necessitate, &c.*

Porrò quàm perniciosa sit iurandi consuetudo, variis id locis scriptura diuina testatur ac præsertim Eccl. 23. *Iurationi non assuescat os*
Hom. 5. ad pop. Antio. *tuum: multi enim casus in illa, &c. vir multum iurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga.* Qua vero ratione praua hæc consuetudo tolli & euelli possit docet S. Chrysostomus his verbis: *Vis discere, quomodo ab hac impia consuetudine iurandi liberari possis: ego te quendam docebo modum quem, si tenueris; superabis omnino; cùm videris te ipsum vel alium quemque seruorum vel filiorum vel vxorem hoc malo captos, & sæpius commonefactos nec tamen correctos; iube incœnatos cubare, & hanc tibi illisque damnationem impone, damnationem inquam, non damnum sed lucrum ferentem.* Idem in hom. ad baptizandos hoc aliud remedium proponit: *Ab omnibus coniunctis hoc postula, hoc pete beneficium, vt te iurantem arguant & confundant.*
Epist. 14. ad Celantiam: Optimè S. Hieronymus, *Mentiri*, inquit, *& iurare lingua tua prorsus ignoret; tantusque in te sit amor veri, vt quidquid dixeris, iuratum putes.*

PARAGRAPHVS II.

De blasphemia.

BLASPHEMIA secundùm doctrinam S. Thomæ est peccatum, quo quis ex prauo cordis affectu de excellentia diuinæ bonitatis detrahit, illique contumeliam infert, vel negando aliquid quod ipsi proprium est, vel aliquid imponendo quod minimè ei conuenit, siue id ore fiat, siue solùm mente concipiatur. 2. 2. q. 13. a. 1.

Alia est autem blasphemia simplex, alia hæresi coniuncta: illa dicitur hæresi coniuncta, quæ aliquid de Deo asserit vel de illo negat, quod est fidei contrarium; vt si quis dicat Deum esse crudelem, non esse prouidum &c. quod obseruare debent confessarij, ac pœnitentes qui se de talibus accusant, interrogare, num ita esse crediderint.

Blasphemia verò simplex ea est, quæ non tàm fit per modum assertionis seu enunciationis, quàm per modum detestationis ac veluti cuiusdam imprecationis in Deum: vt si quis Deo maledicat, aut verba probrosa in Deum proferat: item si contumeliosè partes quasdam corporis Christi nominet, vt caput, sanguinem, mortem Dei, quasi ob ista Dei filium contemptibilem æstimet, illique stupenda prorsùs impietate exprobret, quòd propter nimiam in nos charitatem carni & sanguini communicare voluerit, & in carne assumpta pro nobis mori.

Quamuis autem is qui cum debita reuerentia in re maximi momenti ad confirmandam dictorum suorum veritatem Christi Domini nomen interponeret, eiusque corpus, sanguinem vel mortem pro nobis perpessam honoris causa nominaret, nullum blasphemiæ reatū incurreret, vt rectè obseruat Bonacina; nihilominùs Disp. 3 qu. 8. de bla. pu. 2.

ſupra dicti loquendi modi, qua ratione proferri ſolent, vix à peccato blaſphemiæ excuſari poſſunt; cùm ſemper in illis reperiatur formalis aliquis aut ſaltem tacitus Dei contemptus, niſi forte (vt docet Nauarrus) linguæ ac mentis
c.23.1. præcipitatio, (vt accidit in ijs qui ſubita aliqua ira corripiuntur) ob indeliberationem & inaduertentiam à peccato mortali excuſet: quæ tamen excuſatio locum non habet in ijs, qui prauam illam blaſphemandi conſuetudinem deliberatè contraxerunt, nec vllo modò illam corrigere aut emendare curant.

ſup.a.1 ad 2. Docet autem S. Thomas blaſphemiam non modò in Deum, ſed etiam in ſanctos committi poſſe: vt enim laudare ſanctos, quatenùs ad Deum pertinent eiuſque amici ac filij chariſſimi ſunt, ipſi per charitatem & gloriam coniuncti, eſt actus virtutis religionis; ſic illis maledicere aut cõtumeliam aliquam irrogare, eſt peccatum blaphemiæ.

Ad eamdem blaſphemiam reducitur peccatũ illud, quod committitur maledicendo creaturas, quod quatuor modis fieri poteſt vt obſeruat
Lib.4 c.13. Toletus. Primò eas conſiderando quatenùs ſunt creaturæ Dei, & hac de cauſa illis maledicendo: & hoc eſt peccatũ blaſphemiæ: ſecundò ratione alicuius creaturæ rationalis, cuius illæ ſunt; v. g. maledicere aut imprecationem aliquam facere contra armenta, vineas, &c. quia huius vel illius ſunt: & hoc eſt peccatum contra charitatem proximi. Tertio creaturæ irrationales aut inanimatæ poſſunt conſiderari ſecundum ſe præcisè: & ea ratione illis maledicere, eſt actus otioſus, & peccatum veniale. Quartò denique conſiderari poſſunt ratione alicuius mali vel incommodi quod inferunt, & ea ratione illis maledicere, non eſt peccatum: eſt enim hoc potiùs ipſi malo quàm creaturę maledicere; ſic Iob maledixit diei, in quo natus eſt; Dauid montibus Gelboë, in quibus Saül occiſus eſt.

PARAGRAPHVS III.

De voto.

QVATVOR præfertim circa votum inuestiganda sunt: primò, quid sit votum, & quotuplex: secundo, quænam personę votum emittere possint: tertiò, quanta sit ipsius voti obligatio: quartò denique, quibus modis hęc voti obligatio cessare possit.

Quod ad primum spectat, votum (vt docet S.Thomas) est *Promissio deliberata, Deo facta de aliquo meliori bono.* q.88.a. 1. & 2.

Dicitur, *Promissio*: quia non est nudum & simplex propositum, vt constat ex cap. *Litteraturam* de voto; sed ad illius rationem requiritur promissio cum vera voluntate se obligandi.

Dicitur, *Deliberata*: promissio enim subita & inconsiderata non sufficeret ad rationem voti, vt ex communi Theologorum consensu docet Nauarrus; qui etiam rectè obseruat tantam ad votum faciendum deliberationem requiri & sufficere, quanta requiritur & sufficit ad peccatum aliquod mortale committendum. cap.12 nu.24

Dicitur, *Deo facta*: quia votum, cùm sit actus religionis & latrię, vt docet S.Thomas, soli Deo fieri debet: quòd si interdum apud quosdam authores (vt apud Eusebium lib.13. de pręp. Euang. cap.7.) vota sanctis martyribus & aliis in cœlo beatis nuncupari dicuntur, id intelligi debet ad eum modum quo templa & altaria sanctis dicari dicuntur, quia Deo in honorem sanctorum dedicātur; vel in quātum censetur homo vouere ipsi Deo id, quod sanctis se impleturum promittit. Quod si promissio alicuius pij operis fiat alicui sancto præcisè ad honorem eius & sanctitatis ac gloriæ testificationem, tunc eiusmodi promissio sacra quidem est, & ad Dei cultum mediatè ordina-

ta, ſed non eſt propriè votum, neque actus latriæ, ſed ſolùm duliæ ſiue obſeruantiæ, vt fuſiùs explicat Suares.

Dicitur denique, *De bono meliori*: quibus verbis ſignificatur materiam voti duplicem habere debere conditionem: prima eſt, vt ſit opus bonum, ſiue ſit tantùm in conſilio, ſiue in præcepto: ſecunda, vt opus illud bonum quod vouetur, melius ſit, quàm eius oppoſitum; id eſt vt non ſit ex ſe alicuius operis excellentioris & perfectioris impeditiuum.

Aliud eſt autem votum perſonale, aliud votum reale: aliud item abſolutum, aliud conditionale: aliud ſimplex, aliud ſolemne: aliud expreſſum, aliud tacitum.

Votum perſonale eſt quo promittitur aliquid quod perſonam vouentis ſpectat; vt cùm quis vouet peregrinationem: reale, cùm res aliqua Deo promittitur, vt eleemoſyna. Et hæc eſt vtriuſque differentia, quòd etiam ad hæredes tranſeat obligatio voti realis, non item perſonalis, vt communiter Theologi docent, & colligitur ex cap. *Parte*, de cenſibus.

Votum abſolutum eſt, quod independenter à quauis conditione emittitur: cõditionale verò quod non fit niſi ſub aliqua conditione; vt ſi quis peregrinationem voueat, ſi à tali morbo liberetur: & eiuſmodi vota non obligant niſi poſita illa conditione: quæ tamen conditio contraria eſſe non debet vel ſubſtantiæ vel honeſtati ipſius voti; vt ſi quis voueat ea conditione, vt ad implendum id quod vouit non obligetur; vel ſi quis voueat ſub ea conditione, quòd in lite iniuſta victor euadat: hæ ſiquidem conditiones votum irritum & inualidum reddunt, vt docet Bonacina.

disp. 4 q. 2. de voto pun. 2.

Votum ſimplex conſiſtit in nuda & ſimplici promiſſione Deo facta: ſolemne verò illud eſt, quod vel ſuſceptioni ordinis ſacri vel profeſſioni religionis approbatæ coniunctum eſt, vt habetur cap. vnico de voto in 6.

Quod ſpectat ad perſonas voti emittendi ca-

paces, docet S. Thomas duo præsertim ex parte illarum requiri. Primum est, vt qui vouet, vsum rationis sufficienter adeptus sit illiusque compos existat: vnde pueri ante vsum rationis, & amentes ac furiosi votum emittere non possunt. Quoniam verò difficile est discernere quo præcisè temporis puncto sufficiens illud rationis lumen in pueris exoriatur, ideo ex communi Doctorum consensu (vt docet Laymannus) vota ante septennium edita censentur irrita & inualida esse, nisi probabilissimæ coniecturæ suadeant sufficientem rationis vsum in tenera illa ætate adfuisse; & econtrà vota post septennium emissa, valida esse & obligatoria, nisi certa indicia ostendant sufficientem rationis vsum defuisse. Suprà art. 8. & 9. tract. 4 de voto c. 7.

Secundum est, vt persona quæ vouet, sui iuris sit quoad illud quod vouet; nullus enim subditus (vt asserit S. Doctor) firmiter voto se obligare potest in iis, in quibus potestati alterius subiacet, nisi consensus eius accedat. q. 88. a. 8.

Obseruat autem rectè Gregorius à Valentia S. Doctorem non dixisse votum subditi esse nullum, sed solummodò non esse firmum nisi accedat consensus superioris: votum siquidem à persona subdita emissum, est verum votum, pendens tamen ex superioris cõsensu tanquam ex conditione, quæ si accedat, tunc censetur validum; si verò superior contradicat, fit irritum. disp. 6 q. 6. de voto pun. 6.

Hinc colliges 1. vota omnia siue personalia siue realia impuberum irritari posse à patre, tutore aut aliis personis, quorum potestati subsunt; quod & de religiosis professis similiter intelligendum est respectu superiorum: ad quam irritationem (vt docet Nauarrus) sola superioris voluntas sufficit, nec vlla alia causa aut ratio requiritur. c. 12. nu. 69

Colliges 2. quòd, quamuis vota realia puberum, antequàm ætatem à lege præscriptam attigerint ad plenam & liberam bonorum dispositionem, ab eorum parentibus irritari possint;

illorum nihilominus vota personalia, quæ patriç potestati nullum afferunt preiudicium, valida sunt, nec ab eorum parentibus possunt irritari. Ita S. Thomas art. 9. vbi docet pueros vel puellas post annos pubertatis, scilicet in pueris post decimum quartum, in puellis vero post duodecimum posse quocunque voto simplici vel etiam solemni religionis se obligare; iure

sess. 25. a. 15. tamen nouo Concilij Tridentini ad votum solemne professionis religiosæ requiritur ætas sexdecim annorum completorum, ante quam ætatem, sicut & ante tempus annuæ probationis exactum professio illa irrita esse censetur.

Colliges 3. vxoris vota, quæ ab ea fiunt de ijs in quibus marito subest, posse ab illo irritari, vt habetur, c. *scriptura*, de voto; sed difficultas est inter Theologos, quænam sint ea in quibus vxor marito ita subest, vt sine illius consensu

tract. 4 de vot. c. 7. de ijs vouere non possit: quidam enim, vt Sotus, Paludanus, & alij apud Laymannum existimant vxorem æquè viro subditam esse, ac religiosum prælato vel superiori; vnde inferunt quælibet illius vota posse à marito irritari: alij tamen probabilius & veriùs existimant mulierem tantùm subesse marito quoad coniugij vsum & familiæ gubernationem, eaque proinde tantummodò vota, quæ vel vsui coniugij vel familiæ gubernationi præiudicium aliquod afferunt posse ab eius marito irritari. Ita Syluester verbo (votum) Nauarrus cap. 12. num. 64. Azor. cap. 17. quæst. 12. Suares lib. 6. de voto cap. 4. aliique multi.

Suprà. Addit etiam Laymannus vxorem similiter posse mariti sui vota rescindere, quæ derogant iuri quod habet in corpus eius; e. g. si voueret immoderatam aliquam abstinentiam, aut longinquam aliquam & diuturnam peregrinationem: imò & existimat vota quoque realia mariti posse ab vxore rescindi, si cedant in detrimentum notabile dotis vel aliorum bonorum, quæ ipsi cum marito communia sunt, & quorum administratio penes ipsum est.

PARA-

PARAGRAPHVS IV.

Quanta sit voti obligatio, & quibus mediis cessare possit.

QVOAD primum spectat, certum est votum esse obligatorium; ita vt qui illud implere omittit, peccati reatum incurrat, vt docet S. Thomas, & constat ex scriptura Deut. 23. *Cum votum voueris Deo tuo, non tardabis reddere, &c. quod si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum:* & 1 ad Timoth. 5. *habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt:* quæ Apostoli verba in Concilio Carthag. 4. cap. 104. & Toletano 4. cap. 55. intelliguntur de viduis, quæ votum castitatis violauerant. sup. c. 3.

Quamuis autem voti transgressio sit peccatum ex genere suo mortale, nihilominùs ob materiæ leuitatem potest esse tantùm veniale, vt docet Nauarrus cap. 12. numero 65. Toletus lib. 4. cap. 17. & alij communiter: votum enim se habet per modum cuiusdam priuatæ legis quam vouens sibi imponit; vnde non videtur maiorem inferre obligationem, quàm lex diuina vel Ecclesiastica, cuius transgressio in materia leui non nisi peccatum veniale esse censetur.

Verùm super hac voti obligatione quæres 1. quo tempore incumbat obligatio voti adimplendi; seu quandiu citra peccatum illius executio differri possit? Respondetur cum distinctione: vel enim vouens ipse tempus determinauit, vel non: si primum, executio voti vltrà illud sine peccato differri non potest; & eò maior erit culpa, quò diuturnior erit mora, vt docet Suarez & alij apud Laymannum: si verò vouens tempus illud non determinauit, debet votum suum adimplere cum primùm commo- sup. c. 3.

V

de poterit, aliàs si absque causa & ratione differat, peccabit vt docet S. Thomas. art. 3. ad 3.

Rectè autem obseruat Laymannus irrationabilem dilationem voti, quo quis se obligauit ad ordinem sacrum suscipiendum, aut religiosum statum amplectendum, citiùs ad mortalem culpam pertingere; quia cùm ex vi talis voti, obligatus sit homo ad perpetuum & speciale obsequium Deo præstandum, quanto magis eius executionem differt, tantò maiorem obsequij Deo promissi veluti partem aufert: quod non eodem modo in aliis votis, v. g. peregrinandi, ieiunandi, &c. hæc enim, tametsi differantur, integrè tamen impleri possunt. suprà.

Quæres 1. an quis possit voto suo alterum obligare; v. g. an parentes, qui vouent filios statum religiosum amplexuros, voto suo filios ad statum illum amplectendum obligent? Respondetur negatiuè: quia obligatio voti, sicut & cuiuscunque promissionis, ex propriæ voluntatis consensu nasci debet: vnde sequitur quòd non alium quàm ipsum vouentem obliget: si tamen filij votum illud parentum approbent & ratum habeant, tunc ad illud implendum tenebuntur. Ita Suarez lib. 4. de voto cap. 9. Bonacina disp. 4. qu. 2. de voto pu. 5. & alij.

Quæres 3. quando in voti executione suboritur aliqua difficultas, qua ratione illius voti obligatio sit interpretanda? Respondetur spectandam in primis esse vouentis intentionem, ex qua vis omnis & modus obligationis nascitur. Quod si de illius intentione non satis constet, verba, quibus votum suum explicauit, erunt expendenda, & secundùm magis communem significationem erunt accipienda, iuxta illud Deut. 23. *Facies, sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore locutus es.* Quod si neque intentio vouentis neque illius verba rationem voti satis explicent, spectanda erit ipsius voti materia; & secundùm eius naturam ac conditionem votum erit exequendum: e. g. qui vouit certa die se ieiunaturum,

votum exequi debet secundùm formam ieiunij Ecclesiastici; ita vt abstineat à carnibus, & vnica refectione contentus sit: qui vouit se recitaturum rosarium, debet illud piè & attentè recitare: quia scilicet talis est ratio & conditio ieiunij & orationis. Ita Suarez sup. cap. 7. Valentia disput. 6. quæstione 6. de voto pu. 4. & alij.

Quod spectat ad secundum, quatuor præsertim modis obligationem voti cessare Doctores asserunt.

Primus est, quando talis & tanta rerum mutatio accidit, quæ si ab initio præuisa fuisset, disp.
votum illud in tali casu emissum non fuisset. Ita 4. q.
Nauarrus, Suarez & alij, quos citat & sequitur 2. de
Bonacina: e. g. si quis voueat se ieiunaturum voto
omnibus diebus veneris, illique superueniat æ- pu. 7.
gritudo talis, quæ ab obseruatione ieiunij Ecclesiastici excusaret: tunc non censebitur ad ieiunium illud seruandum obligari.

Secundus est, quando votum irritatur & rescinditur, vt quando superior irritat votum religiosi sibi subditi, tutor pupilli, vir vxoris: tunc enim cessat obligatio eiusmodi voti adimplendi, vt parag. præcedenti explicatum est.

Tertius, quando superioris authoritate cum vouente super voto dispensatur: quod vt facilius intelligatur obseruandum est ex Nauarro c. 12.
hanc esse differentiam inter dispensationem & nu. 65
irritationem voti: quòd dispensatio propriè spectat ad potestatem spiritualem, & vt valida sit, causam aliquam legitimam requirat: irritatio verò pertineat ad potestatem dominatiuam, siue spiritualis illa sit, siue naturalis, vel politica, neque ad hoc vt valida sit, vllam aliam causam requirit præter voluntatem superioris.

Hac obseruatione supposita, certum est extare in Ecclesia veram & legitimam potestatem dispensandi in votis & aliis obligationibus, art. 10
quibus homo erga Deum obstrictus tenetur, vt & 12.
docet S. Thomas: & constat tum ex illimitata

potestate soluendi à Christo Domino Ecclesiæ concessa, S. Matth. 16. tum ex eiusdem Ecclesiæ perpetua praxi.

Neque dicas obligationem ad vota seruanda esse iuris diuini, proindeque Ecclesiam dispensare non posse vt vota non impleantur; sicut nec dispensare potest vt alia legis diuinæ præcepta non seruentur. Respondetur enim cum S.
a. 10. ad 2. Doctore per dispensationem non dari licentiam, vt quis votum suum transgrediatur; sed authoritate legitima superioris dispensantis fieri, vt hoc, quod continebatur sub voto, ampliùs sub illo non contineatur, in quantum determinatur non esse congruam materiam voti.

Certum est prætereà ex eodem S. Doctore &
sup. aliis communiter Theologis, potestatem dispensandi in votis iure ordinario competere solis Ecclesiæ Prælatis, iurisdictionem in foro exteriori habentibus; proindeque Romanum Pontificem, vt pote supremum Ecclesiæ rectorem in quibuslibet fidelium votis, siue simplicibus siue solemnibus, dispensare posse, vt docent S. Antoninus 3. part. tit. 22. cap. 7. Henricus Gandauensis quod lib. 5. quæst. 28. Richardus in 4. dist. 38. art. 9. quæst. 1. Durandus eadem dist. quæst. 2. Maior ibid. quæst. 3. Nauarrus cap. 12 num. 65. & plures alij quos citat & sequitur Lessius lib. 2. cap. 40. dubit. 19.

Quod spectat ad Episcopos, certum est etiam illos in omnibus votis subditorum suorum dispensare posse, si quinque tantummodò excipiantur, nimirùm perpetuæ continentiæ, religionis, peregrinationis Hierosolymitanę, vel ad limina Apostolorum Romam, vel ad S. Iacobum Compostellam, vt obseruat Nauarrus suprà: vnde patet Episcopum dispensare posse in voto castitatis non perpetuæ, & in voto non nubendi, quod differt à voto perpetuæ castitatis, cùm per fornicationem non violetur; item in voto suscipiendi sacros ordines, quod differt etiam à voto perpetuæ castitatis, quòd est illi

tantummodò annexum. Addit Lessius, & plurimorum Theologorum authoritate probat Episcopum dispensare posse in quibusdam voti reseruati conditionibus; e. g. si quis vouit ingredi religionem strictam, potest dispensare vt ingrediatur laxiorem: item vt professus in arctiore transeat ad laxiorem, , nisi fortasse obstet statutum aliquod peculiare à summo Pontifice confirmatum: similiter posse dispensare cum eo, qui emisso perpetuæ castitatis voto matrimonium contraxit & consummauit, vt stante tali matrimonio petere possit debitum. Toletus etiam existimat quinque illa vota tunc solùm censeri summo Pontifici reseruata cùm absoluta sunt; quando verò sub conditione aliqua edita sunt, Episcopum ab illis dispensare posse; vbi etiam rectè obseruat neque summum Pontificem neque Episcopos aut quosuis alios superiores posse sine iusta & rationabili causa in votis dispensare, aliàs dispensatio non modò illicita, sed etiam inualida foret: quod etiam docet Nauarrus & plures alij apud Laymannum; potestas enim spiritualis non in destructionem sed in ædificationem à Christo Domino Ecclesiæ Prælatis collata est.

Sup. dub. 18.

lib. 4. c. 18.

tract. 4. de voto c. 8.

Cæterùm iustæ causæ dispensandi in votis ex quadruplici præsertim capite peti debent, vt obseruat idem Laymannus ibidem. Primò ex ipso actu vouendi; vt si quis absque perfecta deliberatione ex quadam præcipitatione vel animi leuitate aliquid vouerit, vt habetur ex cap. 2. de voto. Secundò ex materia voti; si nimirùm spectata corporis constitutione, animi imbecillitate, & aliis similibus dispositionibus, dispensatio voti in maiorem ipsius vouentis vtilitatem spiritualem (quæ præsertim hîc spectanda est) cessura videatur. Tertiò ex difficultate voti adimplendi postea superueniente vel antè non præuisa. Quartò denique ex aliqua necessitate notabili, vel vtilitate magna Reipublicæ aut etiam familiæ vt si quis longam vouisset peregrinationem, cùm præ-

ſtaret illum reipublicæ regendæ aut gubernandæ familiæ potiùs intereſſe. Quo verò maius ſeu dignius eſt votum, eò etiam maior & grauior cauſa requiritur, vt licitè & validè ſuper illo diſpenſari poſſit : & vt plurimùm ad maiorem cautelam conſultum eſt, pium aliquod opus per modum cuiuſdam compenſationis iniungere illi, cum quo diſpenſatur.

Quæres an ſicut Prælatus cum ſubditis, ſic etiam poſſit ſecum in propriis votis diſpenſare. Reſpondetur poſſe indirectè, dando alicui ex ſubditis poteſtatem ſecum diſpenſandi; ſicut ſacerdoti ſibi ſubdito dare poteſt facultatem, qua ipſum à peccatis ſibi reſeruatis
ſup. dub. 17. abſoluat. Addit Leſſius poſſe illum etiam directè ſecum in votis ex cauſa iuſta diſpenſare, probatque ex eo quòd, ſecundùm doctrinam S. Thomæ quam ibidem citat, poſſit ſibi ipſi dare Indulgentias.

Quartus denique modus, quo ceſſare poteſt voti obligatio, eſt per ipſius voti commutationem; circa quam dicimus 1. poſſe vouentem propria ſua authoritate votum ſuum commutare in id, quod ſpectatis omnibus, melius eſt & Deo acceptius, dummodò tamen votum illud non ſit ſummo Pontifici reſeruatum.
ſup. c. 8. Ita Sotus, Suarez, Azor, & alij, quos citat & ſequitur Laymannus : & conſtat ex cap. 1. de voto, & ex cap. *Peruenit* de iureiurando; vbi dicitur quòd *Promiſſum non infringit qui illud in melius commutat.* Imo docet S. Thomas vota quæcunque etiam ſummo Pontifici reſeruata propria cuiuſque authoritate commutari poſſe in vota illa, quæ in profeſſione religioſa emittuntur; quod expreſsè declarauit Alexander 3. cap. *Scripturæ* de voto, vbi dicit quòd *Reus fracti voti non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam religionis obſeruantiam noſcitur commutare.* Rationem hanc affert S. Doctor, quòd alia om-
art. 12. ad. 1. nia vota ſunt quorumdam particularium operum, ſed per religioſam profeſſionem ho-

mo totam vitam suam Dei obsequio deputat; particulare autem in vniuersali includitur.

Dicimus 2. commutationem voti in aliud opus æquale proprio vouentis arbitrio fieri non posse. Ita Suarez & alij apud Laymannum. Ratio est, quia non potest aliud pro alio solui non consentiente promissario; atqui Deus non videtur consentire, vt ab obsequio sibi per votum promisso ad libitum vouentis recedatur, nisi causa aliqua iusta vrgeat, cuius cognitio ad Superiorem pertinet; vel nisi obsequium aliquod euidenter melius ipsi exhibeatur: tunc enim promissionem non violat, sed auctiorem reddit. sup. c. 8.

Dicimus 3. illum, cui iure ordinario vel per delegationem competit facultas dispensandi in votis, competere etiam facultatem eadem vota commutandi: quia iuxta regulam iuris, *Cui licet quod est plus, licet vtique quod est minus:* reg. 53 in 6. at plus est posse dispensare in voto, quàm illud commutare.

Quæres vtrum ad commutationem votorum validè ac licitè faciendam causa aliqua requiratur, sicut suprà requiri diximus ad dispensationem. Respondetur nullam requiri, quando commutatio fit in aliquid melius, vt docet Nauarrus capite 12. numero 63. Si verò fiat in æquale vel minus, existimat Suarez libro 6. de voto capite 19. causam aliquam rationabilem requiri, non tantùm vt licita, sed etiam vt valida sit commutatio; sufficere autem arbitratur Laymannus, si is qui vouit, voti sui commutationem instanter petat: tunc enim idonea ratio adesse videtur, vt eius fragilitati condescendatur, quo maiore cum solatio & animi alacritate voti sui debitum in alia materia, ad quam magis affectus sit, exoluat.

Cæterùm quæ de voti irritatione, dispensatione, &c. hactenus dicta sunt, similiter de

iuramenti irritatione, dispensatione, &c. intelligenda esse docet & fuse explicat Laymannus tractatu 3. de iuramento capite 11.

PARAGRAPHVS V.

Quot modis peccetur in secundum Decalogi praeceptum.

CONtra secundum Decalogi præceptum peccant illi, qui iuramento falsum asseuerant, scientes aut existimantes esse falsum, aut dubitantes num sit verum; siue id contingat in re leui aut graui, siue iocandi aut se excusandi gratia id faciant: & qui se periculo falsum iurandi exponunt; aut qui aduertentes ex praua iurandi consuetudine se frequenter iurare falsum, de emendatione non curant.

Item qui iuramento pollicentur se aliquid facturos, quod tamen facere non intendunt; aut qui, postquam se iuramento obstrinxerunt ad aliquid faciendum, illud adimplere nolunt; vel qui iurant de re aliqua mala facienda.

Peccant etiam contra hoc præceptum, qui verum quidem iurant, sed absque necessitate, vel in re leuis momenti; & hoc peccatum (vt docet Toletus) vt plurimum tantummodò veniale est, nisi forte ob prauam iurandi consuetudinem & periculum peierandi fiat mortale, vt plerumque contingere potest in illis, qui quacunque data occasione adorandum Dei nomen irreuerenter, & non sine aliquo contemptu rebus ludicris, & friuolis interponunt, vel se ob res leuissimas dæmoni deuouent, aut alio iuramento execratorio vtuntur.

Peccant præterea illi, qui blasphemias in

Deum vel Sanctos proferunt; illos iniuriose & contumeliose nominant; illis detrahunt, maledicunt, aut imprecantur: qui non minùs impiè quàm irreuerenter quibuslibet rebus etiam aliquando turpibus aut nefariis corpus, caput, & sanguinem Dei interponunt.

Peccant denique qui vouent aliquod malum, vel aliquod bonum, sed malo & peruerso fine: item qui votum adimplere omittunt, aut illius executionem sine vlla necessitate vel causa differunt; qui vota realia illius, cuius exceperunt hæreditatem, adimplere non curant: qui alios ad vouendum vi, metu, vel dolo inducunt: qui voti dispensationem obtentu causæ alicuius falsæ impetrare nituntur.

SECTIO III.

Explicatur tertium Decalogi præceptum.

Memento vt diem Sabbathi sanctifices.

HOC tertium Decalogi præceptum (vt asserit S. Doctor) partim morale est, partim ceremoniale: morale quidem, quatenùs per illud præcipitur vt homo sepositis aliis temporalibus negotiis aliquod vitæ suæ tempus diuino cultui religionisque exercitiis deputet: ceremoniale verò, quatenus dies Sabbathi designatur, in quo temporalia opera intermittere, & soli Deo eiusque cultui vacare iubetur; idque tum in memoriam beneficij creationis, Deus enim vniuersum mundum sex diebus perfecit, & septimo die ab operibus quieuit; tum etiam in figuram Christi Domini, peracto Redemptionis opere, toto æternitatis beatæ Sabbatho quieturi. q.121. a. 4. ad 1.

In quantum morale est, omnes semper & eo-

supra. dem modo obligat, cùm (vt ait S. Doctor) ab ipsa lege diuina naturali deriuetur: in quantum verò ceremoniale, morte Christi Domini anti-
part. 3 quatum est, vt declaratur in Catechismo Ro-
cap. 4 mano; vbi dicitur Apostolos ex septem Hebdomadæ diebus illum, qui primus est, loco septimi subrogasse: & diuino cultui in memoriam Dominicæ resurrectionis consecrasse: illumque diem idcircò Dominicũ vocatum fuisse: præter quem, aliæ pari obseruatione ac cultu obseruandæ Festiuitates in honorem Christi Domini & Sanctorum eius institutæ sunt: partim summorum Pontificum decretis, de quibus speciatim agit Suares lib. 2. de Festis cap. 5. & sequent. partim Episcoporum statutis populos illis subditos obligantibus, vt habetur cap. vlt. de Feriis, & in Concilio Trid. sess. 25. cap. 12. de ref. partim etiam consuetudine Episcoporum consensu expresso vel tacito approbata.

PARAGRAPHVS I.

Quænam requirantur ad Festorum dierum sanctificationem.

DVO præsertim requiruntur ad sanctificationem dierum Festorum. Primum est, vt ab operibus seruilibus abstineatur, id est ab illis operibus ignobilioribus, quæ ipsius corporis commoditatibus inseruiunt, qualia sunt arare, fabricare, sutoriam vel tonsoriam aut alias eiusmodi artes mechanicas exercere. Id constat ex variis Conciliorum Pontificumque decretis, quorum vnum aut alterum hîc apponemus: in Concilio Romano sub Eugenio II. apud Antonium Augustinum lib. 20. tit. 19. capit. 1. hæc habentur: *Constat omnes omninò obseruare, vt die Dominico nullas audeant operationes mercationesque peragere, præterquàm in cibariis rebus;*

ita vt liberè possint ac debitè in eo die secundùm possibilitatem omnes ad Ecclesiam concurrere, &c. qui verò rustica opera die Dominico agere præsumpserit, contra diuina præcepta egisse non dubitet. Et apud S. Gregorium lib. 11. Epist. 3. *Dominico verò die à labore terreno cessandum est, atque omnimodè orationibus insistendum; vt quod negligenter per sex dies agitur, per diem Resurrectionis Dominicæ precibus expietur.*

Operibus seruilibus iunguntur duo alia operum genera, quæ licet minimè seruilia sint, diebus tamen Dominicis & Festiuis Ecclesiastico iure prohibentur, eo quod animum temporalibus rebus magnoperè applicent, nimiumque à diuino cultu abstrahant; mercatus scilicet, id est mercium emptiones & venditiones, & forenses ac iudiciales actus. Id similiter constat ex variis Conciliorum Pontificumque sanctionibus, ac nominatim Concilio Parisiensi sub Gregorio IV. circa annum Domini 829. celebrato cap. 50. vbi hæc habentur: *Imperialis celsitudo flagitanda est, vt eius à Deo ordinata potestas cunctis metum incutiat, ne in hac sacra & venerabili die* (Dominicâ scilicet) *mercatus, & placita, & ruralia quæcunque opera facere præsumant:* Et in Concilio Arelat. sub Carolo Magno cap. 16. prohibetur, *Ne in Dominicis diebus publica mercata neque causationes disceptationesque exerceantur.*

Dubitatur autem apud Theologos de quibusdam operibus, an seruilia sint; proindeque an diebus Festiuis sint prohibita: de quibus breuiter dicimus secundum Nauarrum cap. 13. nu. 13. & seq. Azorium cap. 27. quæst. 4. Suarem lib. 2. de Festis cap. 24. & alios, non esse opus seruile nec prohibitum diebus Festiuis iter facere, scribere, venari recreationis causa: quod & de piscatione & pictura similiter dici potest: quamuis quidam Doctores, vt Syluester verbo, (Dominica,) Angelus verbo (Feriæ,) & quidam alij meritò dubitent, an transcribere aut pingere lucri & quæstus causa, eademque

ratione piscationi aut venationi vacare diebus Festiuis licitum sit: cùm eiusmodi opera mercenariorum & seruorum propria sint, quando principaliter fiunt ob quæstum: ac proinde seruilia censeri possint: quare tutius est ab illis abstinere.

Docet autem Nauarrus sup. ex S. Doctore sup. art. 4. ad 3. sex operum genera licitè diebus Festiuis exerceri posse. Primò ea quibus in diuino cultu obsequium aliquod exhibetur. Secundò illa, quibus spiritualia exercentur, qualia sunt docere verbo vel scripto. Tertiò, quæ sunt necessaria ad salutem propriam, siue animæ, siue corporis. Quartò, quæ ad salutem proximi spiritualem vel corporalem similiter necessaria sunt. Quintò, quæ ad vitandum damnum sibi vel proximo imminens sunt necessaria. Sextò denique, quæ ad ciborum præparationem requiruntur.

Et generatim loquendo quæcunque opera, etiam seruilia, licita redduntur ratione alicuius vrgentis necessitatis, siue publicæ, vt dicitur cap. *Licet* de Feriis, siue priuatæ, vt cùm tempore messis segetes ob pluuiam superuenturam exportantur, vel simile opus fit ad graue aliquod damnum euitandum: qua etiam ratione pauperes artifices interdùm licitè diebus Festis laborare possunt, dummodò absit scandalum, si aliter familiæ suæ ea, quæ ad victum necessaria sunt, nullatenùs subministrare queant: quanquam in iis casibus tutius semper sit adire Superiorem, puta Episcopum aut in eius absentia Parochum, & ab illo licentiam postulare. Similiter opera seruilia licita fiunt, quando pietatis aut religionis causa exercentur, vt si altaria ornanda sint, aut præparanda ea quæ ad exequias requiruntur: quæ tamen, si antecedente die commodè peragi possent, in diem Festum non essent differenda. Consuetudo etiam legitimè præscripta, & à Superioribus minimè improbata in quibusdam operibus alias prohibitis à peccato excusat, v. g. nundi-

nis publicis, aliisque similibus casibus, vt obseruat Toletus lib. 4. cap. 25.

Porrò in huius præcepti transgressione materiæ leuitas à peccato saltem mortali excusare potest; v. g. si quis seruili alicui operi breui temporis spatio incumbat, puta vnius horæ, non censebitur, secluso tamen scandalo, peccati mortalis reatum incurrere, vt docet Suares. lib. 2. de Fe. cap. 21

Obseruandum est tamen multa esse opera, quæ, quamuis seruilia non sint, diebus tamen Festis illicita censentur propter temporis excessum, quod in illis impenditur: qua ratione dierum illorum sanctificationi omninò videntur opposita: quis enim à peccato excusaré possit eos, qui ludis, choreis, comessationibus, venationibus, negotiis sæcularibus, aliisque similibus rebus totos dies Festos transigunt: vnde meritò conqueritur Sanctus Cyrillus Alexand. li. 8. in S. Ioa. cap. 5. *Quam plurimos Christianorum diebus Festis aut ludis illiberalibus, crapula, choreis, aut aliis mundi vanitatibus deditos, cùm Deo obsequium diligentiùs exhibere, cum Templa Dei frequentare, orationibus insistere, atque Ecclesiastico officio interesse deberent: tunc maximè Deum suis dissolutissimis moribus irritare. Idne est, ô Christiani, celebrare diem Festum, indulgere ventri, & inconcessis voluptatibus habenas laxare &c. diebus ad exercenda seruilia opera concessis vnusquisque suo intentus est operi, & abstinet à crapula, ludis, & vanitatibus; diebus autem Festis passim concurritur ad cauponam, ad ludos, ad spectacula, & choreas, in irrisionem diuini nominis & diei præuaricationem.*

Quamuis autem honesta aliqua & moderata recreatio Festis diebus post persoluta religionis officia minimè prohibeatur; *ita tamen*, inquit sanctus Chrysostomus, *Sanctorum dierum Festiuitas agi debet, vt relaxatione corporum puritas non corrumpatur animorum; sed potiùs abstinentes ab omni luxu, ebrietate, lasciuia, dantes operam sobria remissioni & sancta sinceritati, id efficere tentemus; vt quidquid tunc corporali absti-* hom. 8. de resu.

mentia non adipiſcimur , mentium puritate quæramus.

Secundum, quod ad ſanctificationem Feſtorum dierum requiritur, eſt, vt dies illi cultui diuino aliiſque piis operibus impendantur. Præ cæteris autem religionis & pietatis exercitiis, quæ ad debitam Feſtorum celebrationem pertinent, vnum præſertim iniungitur, nimirùm vt diebus Dominicis & Feſtiuis omnes & ſinguli fideles vſum rationis habentes, ſanctiſſimo Miſſæ Sacrificio interſint cum ea deuotione & attentione, quæ tantum myſterium decet. Hoc præceptum Eccleſiaſticum expreſſum habetur cap. *Si quis etiam*, & cap. *Omnes fideles*, & cap. *Miſſas* de conſecr. & ſatis conſtat ex vniuerſali & continua Eccleſiæ praxi.

Ad hoc verò vt quis huic præcepto ſatisfaciat, duo præſertim requiruntur. Primum eſt, vt corpore ſit preſens, & mente in Deum attentus: qui enim ſciens in aliqua Eccleſia Miſſam celebrari, domi ſe contineret, mentemque ſolam circa myſteria Miſſæ applicaret, huic præcepto non ſatisfaceret: ſicut nec ille, qui corpore quidem preſens eſſet, ſed animo vanis cogitationibus per notabilem aliquam Miſſæ partem deliberatè diſtraheretur. Non
lib. 6. eſt verò neceſſarium (vt rectè obſeruat Tole-
cap. 6. tus) auribus audire vel intellectu percipere ea, quæ in Miſſa dicuntur, vel Sacerdotem celebrantem oculis videre; ſed moralis præſentia corporis, & virtualis ſaltem attentio mentis ſufficit.

Poteſt etiam quis (vt docet idem Toletus & alij plures Theologi) eo tempore, quo Miſſæ intereſſe tenetur, ſimul recitare horas canonicas, preceſque aliquas ad quas obligatur, & vtrique obligationi ſimul ſatisfacere; dummodò
cap. 21 (vt monet Nauarrus) ita preces illas recitet,
nu. 8. vt attentionem auditioni Miſſæ neceſſariam non omittat, ſciatque & velit Miſſam audire, & ſaltem virtualiter huius Sacrificij oblatione Deum colere.

Quæres, an qui, dum Missa celebratur, peccata sua confitetur, illius audiendi præcepto satisfaciat? Respondetur quod, quamuis Suarez & Azorius quos citat Bonacina, existiment non satisfacere, nihilominùs probabilissimè dici potest eos, qui tempore Missæ, præsertim solemnioris, parochialis v. g per aliquod breue temporis interuallum confessioni faciendæ incumbunt, præcepto Missæ audiendæ satisfacere: tum quia in illo pœnitentiæ actu plurium aliarum virtutum actus, puta contritionis, humilitatis, boni propositi, &c. exercentur, qui ex se nihil obstant, imò plurimum conferunt ad hoc, vt quis deuotè sacrificio Missæ intersit: tum etiam quia communis vsus & praxis ita obtinuisse videtur; in Ecclesiis siquidem parochialibus, illis præsertim in quibus vna tantùm aut altera Missa celebrari solet, (quod in vicis & pagis frequens est) solent vt plurimum confiteri pœnitentes, interim dum Missa cui intersunt, celebratur; nec vllus adhuc Episcopus aut superior id prohibuit. Qu. de Missa. pun. 11.

Secundum, quod requiritur, est vt Missa integra audiatur saltem vsque ad Sacerdotis benedictionem, iuxta Canonem 47. Concilij Agathensis & cap. *Cùm ad celebrandas*, de consecr. dist. 1. qui enim partem aliquam Missæ prætermittit absque iusta causa, peccat; venialiter quidem, si pars sit exigua; mortaliter verò, si sit notabilis, vt docet Nauarrus. Cap. 21. nu. 1. & 2.

Quænam autem sit notabilis pars Missæ, quam proinde omittere sit peccatum mortale; Nauarrus, Suares, Toletus, quos citat & sequitur Bonacina: existimant illam Missæ partem, quæ à principio vsque ad epistolam inclusiuè protenditur, esse notabilem, nec sine peccato mortali omitti posse: Syluester tamen, Koninchus, & Azorius ab eodem citati, partem illam notabilem extendunt vsque ad initium Euangelij. Addit Toletus ex Nauarro & aliis, posse vtcunque huic præcepto satisfieri, si quis Disp. q. vlt. de Missa pu. 11. Lib. 6 cap. 9.

partem aliquam Missæ ab vno sacerdote, deinde partem alteram audiat ab alio: quod quamuis ipsi probabile videatur, rectè tamen monet, consultius esse & tutius integram vnius Sacerdotis Missam audire. Obseruat etiam ibidem nullam esse obligationem, ne quidem in die Natalis Domini, plures Missas audire; sed vnam sufficere ad hoc, vt præcepto satisfiat.

Porrò à præcepto Ecclesiastico Missam diebus festis audiendi excusat impotentia siue physica siue moralis. Impotentiam physicam dicimus, cùm quis nullomodò id potest; puta cùm est in carcere detentus, vel lecto per ægritudinem affixus, aut nauigat in mari, &c. nam
Reg. 6 iuxta regulam iuris: *Ad impossibile nemo potest obligari.* Per impotentiam verò moralem intelligimus, quando quis nonnisi cum summa difficultate aut graui detrimento, spirituali vel temporali, proprio vel alieno Missam audire potest; vt si quis timeat, ne adeundo Ecclesiam ab hostibus in via occidatur; vel si domum deserat, ne à furibus expiletur; vel si infirmum solum relinquat, ne graue aliquod incommodum patiatur. Ita Nauarrus, Suares, & alij apud Bonacinam disp. 44. quæst. vlt. de Missæ sacrificio pu. vlt. apud quem plurimi alij similes casus videri possunt.

PARAGRAPHVS II.

Quot modis peccetur in tertium Decalogi præceptum.

Peccant in primis, qui diebus festis contra Ecclesiæ prohibitionem opera seruilia absque vlla causa legitima exercent: qui alios ad id cogunt vel inducunt: peccant etiam superiores politici, qui diebus festis sibi subditos operibus illis seruilibus vacare permittunt.

Item qui diebus festis citra necessitatem vendunt aliquid aut emunt, præsertim si in emptione illa aut venditione tempus aliquod notabile

insumatur; qui diebus illis officinas apertas teneant, aut merces vendendas exponunt.

Peccant iudices & illorum officiales, si nulla vrgente necessitate diebus festis citationes, testium iuridicas auditiones, & alias iudiciales actiones exercent: Item qui totos dies festos aut maximam &. præcipuam illorum partem aleis, choreis, comessationibus, & aliis vanis aut profanis actionibus impendunt.

Peccant, qui diebus festis Missam audire omittunt, vel illam integram non audiunt; vel qui audiunt quidem, sed sine attentione, ac per illius partem aliquam notabilem vanis confabulationibus aut superfluis cogitationibus deliberatè distrahuntur.

Peccant denique patres familias aliique superiores, qui à filiis & subditis Missam diebus festis audiri non curant; aut eos talibus occupationibus detinent, ex quibus fit, vt Missam audire non possint.

SECTIO IV.

Explicatur quartum Decalogi praceptum

Honora patrem tuum, & matrem tuam, &c.

CVM iuxta doctrinam S. Thomæ præcepta, quæ pertinent ad officia charitatis proximo impendenda, ad hoc quartum Decalogi præceptum reducantur; idcirco, antequàm explicemus particularia illa officia, quibus erga parentes & alios superiores obstringimur: videtur doctrinæ ordo (quem etiam Nauarrus secutus est) postulare, vt priùs de ipsa charitate proximi illiusque generalibus præceptis & obligationibus tractemus: quod vt distinctiùs exequamur, tria præsertim hîc explicanda sunt. Primò, quænam personæ sint ex

22. q. 33. a. 2. ad 2.

ca. 14.

charitate diligendæ. Secundò, quis ordo sit in illa dilectione seruandus. Tertiò, quinam sint actus charitatis, & quo tempore ad illos exercendos obligemur. Exinde ipsius quarti præcepti specialem explicationem aggrediemur; & inuestigabimus quænam personæ patris ac matris nomine designentur, & quem honorem illis impendere debeamus.

PARAGRAPHVS I.

Quænam personæ sint ex charitate diligendæ.

q.25. a.22. Lib. 1. de doctr. Christi c. 23. DOcet S. Thomas quatuor præsertim esse ex charitate diligenda iuxta mentem S. Augustini: *Vnum, quod supra nos est, scilicet Deum: alterum, quod nos sumus: tertium, quod iuxta nos est, scilicet proximum: quartum, quod infra nos est, scilicet proprium corpus.* Atque in primis de dilectione ipsius Dei, sectione 1. egimus. Quod verò spectat ad dilectionem illam, qua nos ipsos ex charitate diligere tenemur, docet S. Thomas quòd cùm charitas, qua Deum diligimus, etiam ad ea quæ ipsius Dei sunt, debeat extendi; cumque iuxta Apostolum, *Nemo nostrum sibi viuat, nemo sibi moriatur; sed siue viuimus, siue morimur, Domini sumus*, & quidem tot titulis, quot in eius diuinitate perfectiones fulgent; quot ab eius bonitate beneficia in nos effluunt: ideò vnusquisque se ipsum, non propter se, sed propter Deum, vt aliquid ipsius Dei, debet ex charitate diligere.

Art. 4. Ad Rom. 14.

Art. 5. Quod spectat ad corpus nostrum, idem S. Doctor dicit illud duobus modis considerari posse, vel secundùm eius naturam, vel secundũ infectionem culpæ, & corruptionem pœnæ. Cùm igitur natura eius à Deo sit, possimusque vti corpore nostro ad ipsius Dei obsequium, &

Rō. 6. (vt loquitur Apostolus) *exhibere membra nostra*.

arma iustitiæ Deo; ea ratione debemus etiam corpus nostrum diligere: Sed infectionem culpæ aut corruptionem pœnæ in corpore nostro nullatenùs diligere aut fouere debemus; imò potiùs ex vero charitatis affectu amouere: vnde intelligitur quo sensu dixit Apostolus: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, &c.* Coloss. 3.

Quod denique spectat ad proximum, quem ex charitate diligere debemus, S. Doctor ab illa proximi denominatione excludit in primis creaturas rationis expertes; quia sunt incapaces beatitudinis supernaturalis, in cuius communicatione charitas fundari debet: Excludit deinde damnatos & dæmones; quia ipsis bonum æternæ vitæ velle non possumus, cùm ipsis illud Deus non velit, imò contrarium pro tota æternitate decreuerit. Art. 3. Art. 5.

Nomine igitur proximi S. Doctor asserit significari Sanctos Angelos, & homines, siue beatos, siue viatores, siue peccatores, siue iustos, siue amicos, siue inimicos, quos quidem ita ex charitate diligendos esse dicit, vt eos nunquam actu ipsi charitati contrario, odio scilicet, prosequamur; neque vllum eorum ab illa generalitate dilectionis proximi excludamus; & præterea vt secundùm animi dispositionem semper parati simus, charitatis actus, siue internos elicere, siue externos exercere erga quoscunque, etiam peccatores aut inimicos, quotiescunq; id ex diuinæ legis præscripto faciendũ esse nobis innotescet. a. 6. 8. & 10.

Quod autem spectat ad inimicos, in quibus est specialis difficultas; certum est illos ex charitate propter Deum esse diligendos: quod expressè præcepit Christus Dominus S. Matth. 5. *Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros*: illisque dilectionis signa generalia exhibenda, quæ communiter aliis eiusdem conditionis hominibus, nos æque attingentibus, exhibere solemus; & in casu extremæ vel grauis necessitatis illis æquè ac aliis auxilia & beneficia præstanda: quod etiam iussit Christus Dominus cùm dixit: *Benefacite iis qui oderunt vos.* Imò etiam iniuria ab

S.Mat. 6. eis accepta propter Deum ipsis est condonanda; *si enim* (vt dixit Christus Dominus) *non dimiseritis hominibus, & nec pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra:* & cap.18. dicit condonationem illam, non solùm exteriùs, sed ex interiori cordis affectu esse præstandam: quod si actio iniuriarum ciuilis aut criminalis ab eo, qui damnum aut læsionem passus est, instituatur; sicut id iure potest, sic ex odio & vindictæ appetitu facere non debet; sed ciuilem quidem, eo tantùm fine, vt damnum illatum compensetur; criminalem verò, ex amore iustitiæ aut alicuius alterius virtutis motiuo, vt docent Richardus Gabriel, Nauarrus & alij apud Laymannum; non verò ex motu odij, aut appetitu vindictæ.

Tract. 3. de char. c.4. Quamuis autem hæc ita se habeant, certum est nihilominùs licitum esse & honestum, in peccatoribus & inimicis odisse ac detestari peccatum; illudque per emendationem tollere, si id iure possumus; vel optare vt à Deo aut à superioribus puniatur: vnde Apostolus dicebat: Gal.5. *Vtinam abscindantur, qui vos conturbant.* Quin & de eiusmodi punitione lætari possumus, quatenùs per illam tollitur malum peccati; & è contrario tristari, si peccatorum prauos conatus prosperari videamus: quod optimè explicat S. Gregorius his verbis: *Euenire plerumque solet, vt non amissa charitate & inimici nos ruina lætificet, & rursus eius gloria sine inuidia culpa contristet; cùm & ruente eo quosdam benè erigi credimus, & eo proficiente quosdam iniustè opprimi formidamus.* Lib. 22 mora. c.11.

PARAGRAPHVS II.

Quis ordo in charitate seruandus sit.

CErtum est ordinem aliquem in dilectione charitatis esse seruandum, vt docet & probat S.Thomas. Hic autem ordo (vt idem explicat) exigit à nobis, vt Deum amore appretiatiuo plusquam res alias quascunque, absque q. 26. a.1. 2. & 3.

vlla prorsùs comparatione aut exceptione, diligamus; tum vt post Deum nos ipsos, exinde proximos nostros, ac vltimo loco corpus nostrum eadem charitatis dilectione complectamur.

Cùm autem diligere, nihil aliud sit quàm bonum velle; sintque tria præcipua bonorum genera, quæ nobis ipsis vel proximis velle possumus: spiritualia scilicet, vt gratiam, virtutes, gloriam, &c. corporalia, vt vitam, & sanitatem corporis, &c. exteriora denique, vt famam, diuitias, &c. Ordo charitatis suprà relatus postulat, vt post Deum (de cuius dilectione iam suprà egimus) quisque primò seipsum diligat, quoad bona spiritualia; deinde proximum quoad eadem bona spiritualia: postea seipsum, quoad bona corporalia; & exinde proximum quoad eadem bona corporalia; & sic deinceps seipsum & proximum, quoad alia bona exteriora. Ita S. Thomas per totam quæst. 26. vbi id fusè explicat.

Vnde sequitur 1. nunquam licitum esse cujusvis boni aliis procurandi prætextu spiritualem aliquam animæ jacturam per peccatum quantumvis exiguum deliberatè incurrere: *Quid enim prodest homini* (vt ait Christus Dominus S. Matth. 8.) *Si vniversum mundum lucretur, anima vero sua detrimentum patiatur*; & cap. 22. ponit dilectionem sui ipsius, tanquam regulam & normam dilectionis proximi: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum:* regula autem (vt docet S. Thomas) prior & potior est quàm regulatum. a. 4.

Sequitur 2. quoad alia bona corporalia & exteriora cæteris paribus, vnum quemque debere magis se ipsum diligere quàm proximum: vnde (vt ait S. Augustinus) *Si quis exponat vitam corporalem propriam pro vita corporali alterius, iam non diligit proximum sicut se ipsum, sed plusquam se ipsum: quod* (vt posteà subjungit) *sanæ doctrinæ regulam excedit.* Non est tamen contra hunc charitatis ordinem, si quis ex motiuo alicuius virtutis vitam propriam pro tuenda amici vita exponeret, quod à S. Hieronymo in cap. lib. de mendacio c. 6.

7. Mich. & S. Ambrosio lib. 3. de Officiis cap. 12. tanquam honestæ & perfectæ amicitiæ officium commendatur; & à fortiori posset, imò aliquando deberet quis pro salute temporali communitatis suæ, puta ciuitatis aut patriæ, vitam & alia bona exteriora exponere; cùm rationis ordo postulat, vt pars pro suo toto periclitetur.

Sequitur 3. si de bonis diuersi generis agatur, tunc bonum spirituale proximi, bono nostro corporali aut temporali præferendum esse, ac proinde proximo versanti in extrema necessitate spirituali, etiam cum certo propriæ vitæ periculo, succurrendum esse: dummodò tamen probabilis spes iuuandi proximum effulgeat. Ita S. Thomas quæst. 44. art. vlt. ad 2. vnde S. Ioannes epist. 1. cap. 3. *Et nos debemus*, inquit, *pro fratribus animas ponere.*

Et in extrema quidem ac moraliter insuperabili necessitate spirituali tenetur quilibet Christianus hunc charitatis ordinem seruare, vt ex ante dictis constat, & etiam docet S. August. & post illum communiter omnes Theologi: pastores autem & ii quibus animarum cura incumbit, subditis suis, non solùm in extrema, sed etiam in graui necessitate constitutis succurrere debent, etiam cum propriæ vitæ periculo, vt fusiùs docet & probat variisque exemplis illustrat Gregorius à Valentia. disp. 3. qu. 4. de ord. chr p. 4.

Quod autem spectat ad ordinem charitatis in proximorum dilectione seruandum, certum est in primis, quotiescunque agitur de auxilio præstando in extrema vel graui necessitate corporali alicuius, ordinem charitatis postulare, vt personas nobis secundùm carnem magis coniunctas aliis secundùm carnem minùs coniunctis præferamus: vnde sequitur patrem & matrem aliis omnibus esse præferendos; exinde vxorem; postea filios, fratres & alios consanguineos, prout quisque illorum nobis secũdùm carnem coniunctior existit, vt docet S. Thomas art. 8. & sequent. & post illum Isambertus

tractat. de char. disput. vltim. art. 2.

Quod si fiat comparatio eorum, qui secundùm carnem, cum aliis qui secundùm spiritum nobis coniuncti sunt: quamuis variæ sint Doctorum sententiæ, nec satis dilucidè constet quænam super hac quæstione fuerit mens S. Doctoris, probabilissima tamen nobis videtur eorum sententia, qui asserunt quòd, quamuis absolutè loquendo illi qui sunt meliores & sanctiores, aliis minùs bonis & sanctis obiectiuè magis diligi debeant, id est amore approbationis & complacentiæ, quo illorum virtutem & sanctitatem magis æstimemus & amemus, appretiatiue tamen eos qui nobis secundum carnem propinquiores sunt, magis diligere debemus iis, qui nobis spiritualiter tantùm sunt coniuncti. Ita Richardus, Bannes, & alij quos citat & sequitur Isambertus suprà.

Quod tamen non obstat quin amicum vel benefactorem insignem præferre interdùm liceat aliquibus consanguineis, vt post Dominicum Bannem docet Valentia sup. pu. 5. fieri etiam potest, vt aliquando causæ aliquæ rationi maxime consentaneæ occurrant, ob quas ordo charitatis suprà relatus licitè ac honestè inuerti possit, vt expresse docet S. Thomas: e. g. in fauorem personæ bono publico maximè vtilis: q. 32. a. 9.

PARAGRAPHVS III.

De actibus charitatis erga proximum, ac præsertim de eleemosyna corporali.

VArij sunt & multiplices actus charitatis erga proximum, quorum præcipuos enumerat S. Doctor quæst. 27. 28. & sequ. scilicet dilectionem, qua alteri per charitatem bonum volumus: beneficentiam, qua bonum, quod ei volumus, quantùm possumus, reipsa illi tribuimus: gaudium, quo de illius bono, v. g. conuersione à peccatis, profectu in virtute

&c. lætamur: pacem, qua simul cum proximo conspiramus in iis, quæ ad illius bonum spirituale conferunt: misericordiam, qua illius miseriis tanquam nostris condolemus, easque, quantùm possumus, subleuamus.

Sunt autem duo præcipui actus ipsius misericordiæ, de quibus Theologi fusius disputare solent, eleemosyna scilicet & correctio fraterna.

q. 32. a. 1. Eleemosyna (vt docet S. Thomas) est actus charitatis, quo quis propter Deum proximo indigenti subuenit. Cùm autem duplex indigentia reperiri possit in proximo, spiritualis scilicet

art. 2. ac corporalis: ideo etiam duplex eleemosynæ species à S. Doctore assignatur: alia spiritualis, qua indigentiæ spirituali succurritur, de qua paragrapho sequenti agemus: alia corporalis, qua miseria & indigentia corporis subleuatur.

Circa hanc vero eleemosynam corporalem, certum est illam esse, non solùm in consilio, sed etiam in præcepto, vt docet & probat S.

art. 3. Thomas: & apertè colligitur ex variis scripturæ locis Ezech. 16. *hac fuit iniquitas Sodomæ, &c. manum egeno & pauperi non porrigebant.* Et S. Matth. 25. Christus Dominus flammis æternis adiudicat eos, qui misericordiæ opera exercere omiserunt. Idipsum S. Patres vnanimiter asserunt: S. Ambrosius lib. de Nabute, loquens de eleemosyna, *Debitum*, inquit *reddis, non largiris indebitum: ideoque tibi dicit scriptura: inclina pauperi aurem tuam, & redde debitum tuum:* S. Basilius concione in illud dictum diuitis: *Destituam horrea mea:* dicit diuitem illum. *Non cogitasse de superfluo pauperibus erogando, nullamque præcepti diuini habuisse rationem:* S. Gregorius Nazian. orat. de pauperum amore dicit nos *Mandato diuino atque exemplo ad eleemosynam largiendam excitari.*

Verùm difficultas est, cùm præceptum illud affirmatiuum sit, quo potissimùm tempore obliget: quod vt meliùs & certius dignoscatur obseruandum est ex S. Doctore, obligationem

art. 5. faciendæ eleemosynæ ex duplici capite oriri: Primo

Primo ex parte dantis, si habeat bona superflua; siue ea sint superflua naturæ, id est non necessaria ad vitam suam & suorum sustentandam; siue sint superflua personæ, id est non necessaria ad personæ cōditionem dignitatemque tuendam: Secundò ex parte accipientis, si aliqua prematur necessitate: quæ quidem triplex esse potest: vna extrema, cui nisi succurratur, hominis vita periclitabitur; altera grauis, cui nisi subueniatur, vitam ægrè ac difficulter sustentabit; tertia communis, qualis est fermè eorum, qui ostiatim mendicant.

Hac obseruatione supposita, in quæstione valdè perplexa & difficili, quæ Doctores in varias distraxit sententias, breuiter dicimus probabilissimam nobis videri sententiam illorum, qui asserunt vnumquemque obligari sub peccato mortali ad eleemosynam erogandā de superfluis naturæ ijs, qui sunt in extrema necessitate constituti: de superfluis verò personę iis, qui graui necessitate laborant. Ita Toletus lib. 8. cap. 35. vbi pro hac sententia citat S Doctorem & plurimos alios Theologos, probatque illam ex his Christi Domini verbis: *Ite maledicti in ignem æternum: esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c. Hospes eram, & non collegistis me, &c. infirmus & in carcere, & non visitastis me*: manifestum est enim has necessitates non esse extremas; & tamen condemnari hominem, qui in illis proximum suum subleuare omisit.

An verò ex superfluis illis personę vnusquisque sub peccato mortali teneatur ad erogādam eleemosynam in cōmunibus pauperum necessitatibus; ita vt nullus licitè possit superflua sibi retinere, sed pauperibus, qui nunquam & nusquam desunt, illa distribuere obligetur: idem Toletus asserit communiorem Doctorum sententiam esse negatiuam, quamuis non desint, qui affirmatiuam amplectantur; proindéque nullum sub peccato mortali ad eroganda pauperibus superflua teneri extra graues aut extremas necessitates; aitque se non audere ad id Suprà.

obligare sub mortali eos, quos tot & tanti Doctores ab illo citati excusant.

Rectè tamen monet eos qui habēt superflua, non omninò securos esse debere, sed timere, ne fortè sibi suęque cupiditati nimis blandiantur; & seriò perpendere, quàm diuersa sint iudicia Dei à iudiciis hominum; ideoque longè tutius esse, vt superflua illa status & dignitatis in opera charitatis aut alia Deo grata & honorifica impendant, quàm otiosa apud se retineāt, præsertim cùm SS. Patres (quorum plurimos citat) sint hac in re longè rigidiores, videanturque asserere vniuersim homini Christiano illicitū esse superflua retinere, quandiu sunt aliqui pauperes, in quos illa erogare possit.

Addit prætereà idem author, aliter hoc eleemosynæ faciendę præcepto teneri eos, qui aliorum curam habent presertim Ecclesiasticam & spiritualem; aliter eos, qui non habent: hi enim satisfaciunt indigentibus illis, qui occurrunt, eleemosynam erogando; illi verò insuper inquirere aliquomodo tenentur, num sibi subditi suæque curę commissi grauem aliquam egestatem patiantur, vt eis succurrant. Docet pretereà personas Ecclesiasticas, siue beneficia & reditus Ecclesiasticos obtineant (de quibus infrà suo loco) siue bona tantùm patrimonialia possideant, eodem faciendæ eleemosynæ præcepto arctiùs obligari, eo quòd in illis superfluum magis inueniri possit quàm in Laicis: cùm enim neque vxores neque filios aut filias habeant, cumque modum ac modestiam in victu ac vestitu seruare teneantur, non tot rebus indigent, nec ad tantas expensas faciendas obligantur.

Art. 8. Quæres, num omnes personæ eleemosynam erogare licitè possint. Respondet S. Doctor illum, qui est sub alicuius potestate constitutus, de re illa, secundùm quam superiori subiicitur, eleemosynam licitè facere non posse, nisi de consensu illius, cui subditus est: vnde sequitur religiosos, filios familias, ac seruos eleemosy-

nas absque consensu Superiorum, parẽtum, aut dominorum erogare licitè nõ posse, nisi extrema aliqua indigentis necessitas eos ad id obliget: possunt tamen filijfamilias ex bonis castrensibus aut quasi castrensibus, id est ex illis quæ vel in bello, vel in alicuius officij publici exercitio consequuntur, erogare eleemosynas; sicut & de iis quæ in proprias expensas ipsis à parentibus conceduntur. Ita Toletus. Lib. 8. c. 31.

Quod autem spectat ad vxorem, quamuis de bonis communibus absque mariti consensu eleemosynas erogare non debeat; poterit tamen (vt idem Toletus docet) id facere, si vltra dotem quam attulit, aliquid sibi proprium reseruauit; aut si per alterius donationem vel proprium laborem & industriam aliquid illi obueniat: in quo tamen locorum consuetudinem seruãdam esse dicit. Item si maritus sit amens, aut ipsi vxori rei domesticæ administrationem relinquat, aut si sit supra modum tenax & auarus; nec eleemosynas vllas, etiam cùm tenetur, erogare velit: tunc enim vxor id poterit exemplo Abigaïl, quæ Dauidi dedit viro suo nesciente. Addit idem author posse etiam de bonis sibi cum marito communibus facere modicam eleemosynam, propter quam maritus nullam indigentiam patietur. Suprà. c. 29. 1. Reg. 25.

PARAGRAPHVS IV.

De eleemosyna spirituali, & correctione fraterna.

DOCET S. Thomas septem præsertim modis spiritualem eleemosynam exerceri posse, scilicet docendo ignorantem, consilium dando dubitanti, afflictum consolando, corripiendo peccantem, tolerando benignè illos qui graues sunt & onerosi, condonando iniurias, & pro viuis ac defunctis orando. q. 31. a.

De hac autem spirituali eleemosyna idem quod de corporali dicendum est, seruata tamen

debita proportione; ſcilicet vnumquemque teneri eo quo poteſt modo ad ſuccurrẽdum proximo conſtituto in extrema & moraliter inſuperabili neceſſitate ſpirituali, vt dictum eſt paragr. 2. & etiam in graui, id eſt quando nonniſi ægrè & cum ſumma difficultate neceſſitas illa ſpiritualis ſuperari poteſt: quamuis hæc obligatio ſuccurrendi in graui neceſſitate ſpirituali, non adeo ſtricta ſit in Laicis quàm in Sacerdotibus; illis præſertim quibus animarum cura commiſſa eſt, qui proinde ratione officij ſui debent inſtruere ignorantes, de rebus illis quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt; conſilium rectum de iiſdem rebus ad ſalutem neceſſarijs præbere: item afflictis quam poſſunt, impendere conſolationem, ne malorum pondere oppreſſi in deſperationem incidant: ſimiliter & aliorum defectus tolerare, condonare iniurias, corripere peccantes, ac pro viuis & defunctis orare, quoties id ab illis charitatis ordo, aut muneris ſibi impoſiti ratio exigit.

Verùm peculiaris eſt difficultas circa correctionem fraternam peccantium; quo nomine à Theologis intelligitur qualiſcũque ſermo, quo quis vel monendo, vel reprehendendo, vel hortando, vel rogando, vel inſtruendo, aut alia ſimili ratione nititur proximum à peccato reuocare, & ad officium virtutemque reducere, idque ob ipſius proximi proprium ac peculiare bonum.

De hac autem fraterna correctione ſupponimus tanquam certum, ineſſe obligationem ad
q. 13. a. 2. illam faciendam, non ſolùm ex conſilio, ſed etiã ex præcepto, vt docet S. Thomas & cum eo Theologi omnes, qui id communiter probant ex his Chriſti Domini verbis S. Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum, &c.* id
Ser. 16 de ver. Dom. eſt ſi te ſciente peccauit frater tuus, vt explicat S. Auguſt. qui hæc Chriſti Domini verba tanquam de præcepto dicta intelligit.

Hoc ſuppoſito tria præſertim de correctione fraterna quæri poſſunt: primum, quando facien-

da sit: secundum, à quo facienda sit: tertium, quis ordo in illa seruandus.

Ad primum quæsitum respondetur hoc præceptum, cùm affirmatiuum sit, nō quouis tempore obligare, sed solùm concurrentibus quatuor conditionibus. Prima est vt noueris peccatum proximi: si enim illud ignores, corrigere non teneris, imò nec curiosiùs inquirere debes; hoc enim ad superiorem illius propriè pertinet, vt docet S. Thomas: vnde Prouerb. 24. *Ne quæras*, inquit Sapiens, *impietatem in domo iusti, & non vastes requiē eius*. Secunda est, vt ille, qui peccauit, nec emendatus sit, nec mox siue per aliū siue per se ipsum credatur emendandus; si enim iam emendatus sit, vel proximè emendandus existimetur, correctione tua non indiget, nec proinde ad illam faciendam obligaris, vt docet Valentia disput. 3. quæst. 10. de correct. fraterna p. 2. Imò valdè probabilis est sententia Syluestri, Turriani, & aliorum, quos citat & sequitur Laymannus tract. 3. cap. 7. de correct. frat. peccatum merè præteritum, si non subsit periculum recidendi, non cadere sub obligationem præcepti correctionis fraternæ: vnde Eccli. 19. dicitur. *Corripe proximum, ne fortè iteret.* Tertia est, vt speres aliquem fructum tuæ correctionis; si enim nulla sit emendationis spes, imò verearis ne is, qui peccauit, correctione tua deterior fiat, tunc manifestum est te ad illam minime obligari: vnde S. Augustinus dicit ad charitatem pertinere, vt quis *corripiendis malè agentibus parcat; quia ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur.* Excipiendus est tamen casus ille, in quo ex deffectu correctionis alij scandalum aliquod paterentur: tunc enim correctio facienda est, ne alij inde peccandi occasionem accipiant. Quarta denique conditio est, vt locus, tempus, aliæq; ad corrigendum circumstantiæ opportunæ sint: si enim alterius temporis vel loci opportunitatem ad proximum corrigendum commodiorem expectes, non teneris statim illum corrigere, sed laudabiliter id differre potes. Ita docet

a. 2. ad 4.

Lib. 1. de ciu. c. 9.

a 2. ad 3. S. Thomas: & S. Auguſtinus ſuprà dicit eſſe conſilium charitatis, ſi *aliquis propterea obiurgandis & corripiendis male agentibus parcat, quia opportunum tempus requirit.*

Quod ſpectat ad ſecundum quæſitum, quinam videlicet ad correctionem fraternam obligentur; aſſerit S. Doctor art. 3. omnes teneri ex virtute charitatis: quod etiam conſtat ex Eccli. 17. vbi dicitur, quòd Deus *Mandauit vnicuique de proximo ſuo*: & S. Matth. 18. vbi Chriſtus indefinitè præcipit: *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum, &c.* Prælati tamen & Superiores, quibus aliorum cura incumbit, ſtrictius ad correctionem faciendam obligantur: quæ quidem, ſi ſpectetur vt eſt actus iuſtitiæ vindicatiuæ, ad illos ſolos pertinet, vt obſeruat idem S. Doctor.

Quod denique ſpectat ad tertium quæſitum; videlicet quis ordo in correctione fraterna ſeruandus ſit; & an ordo à Chriſto Domino in Euangelijs præſcriptus, ſit ex præcepto neceſſarius; vt ſcilicet peccans primò priuatim admoneatur; tum, ſi hæc admonitio nihil proſit, vnus aut duo teſtes adhibeantur; ac demũ Eccleſiæ ſeu Prælato aut Superiori denuncietur? Reſpondetur ſecundùm mentem S. Doctoris, ar. 7. & 8. non modò ipſam correctionem fraternam, ſed & illius faciendæ modum à Chriſto Domino præſcriptum, eſſe de præcepto: quod tamen præceptum, cùm ſit affirmatiuum, nec quouis loco & tempore obliget; inde ſequitur tunc ſolum ex præcepto modum illum correctionis ſeruandum eſſe, quando ad ipſius correctionis finem aſſequendum neceſſarius eſſe cenſetur: Ser. 16 de ver. Dom. quapropter S. Auguſtinus de iſto corripiendi modo loquens, *Diſcernere*, inquit, *debemus, aliquãdo iſtud, aliquando illud eſſe faciendum; aliquando corripiendo fratrem inter te & ipſum ſolum; aliquando coram omnibus.*

Diſp. 3 q. 10. de cor. fr pu. 5 Obſeruat autem Gregorius à Valentia varios eſſe caſus, in quibus nulla videtur eſſe ad illum modum correctionis fraternæ ſeruandum obli-

gatio: vt si peccatum sit publicum; vel si, quamuis occultum, cedat tamen in damnum communicatis, & periculum sit in mora, aut si ob aliquam incurrentem circumstantiam prudenter iudicetur modum illum, ad emendationem proximi futurum inutilem; quod etiam docet S. Thomas art. 8. ad 1. vbi etiam in resp. 4. addit ex S. Augustino, si post occultam admonitionem peccator minime resipiscat, vtilius interdum fore peccatum eius Prælato seu Superiori, non quidem vt iudici, sed vt patri prius manifestare, quàm testes adhibeantur, eo quòd paterna charitate & admonitione peccatori plusquam quiuis alius prodesse possit. Videri potest idem Valentia loco citato, vbi fusissimè de istis agit.

Supersunt adhuc aliquæ difficultates circa correctionem fraternam breuiter hic à nobis soluendæ.

Prima est, an etiam inferiores teneantur correctionem fraternam erga Superiores exercere? Respondetur affirmatiuè, dummodo concurrant quatuor conditiones supra explicatæ: Ita enim docet S. Thomas art. 4. & in resp. ad 2. confirmat exemplo S. Pauli, qui, cùm esset S. Petro vt pote Apostolorum Principi subditus (vt ibidem dicit S. Doctor;) erga illum tamen correctionem fraternam exercuit. Hæc tamen correctio subditorum erga Superiores (vt ibidem monet) cum omni mansuetudine ac reuerentia facienda est, iuxta illud Apostoli 1. ad Timoth. 5. *Seniorem ne increpaueris, sed obsecra vt patrem.*

Secunda difficultas est, an sit obligatio ad correctionem fraternam faciendam de quibuscunque peccatis etiam venialibus? Respondetur quamuis laudabile sit proximum etiam de venialibus corripere, modò prudenter & cũ charitate id fiat; non esse tamen ad id obligationem saltem sub peccato mortali: imò interdùm vtilius esse leuiora eiusmodi peccata dissimulare, nisi talia sint, quæ vel scandalum aliorum, vel

grauioris alicuius peccati committendi occasio-
nu. 13. nem præbere possint. Ita Nauarrus cap. 24. vbi addit aliquando licitum esse expectare, vt peccator rursus incidat in peccatum, in quo deprehensus possit cum maiori fructu corrigi.

Tertia difficultas est, an teneamur admonere & corripere illum, qui ex ignorantia peccat? Respondetur nos ad id teneri, si eius ignorantia sit vincibilis, id est de re, quam quis scire potest & debet: si autem sit inuincibilis, distinguẽdũ est: vel enim speratur fructus aliquis ex illa correctione, vel minimè speratur: si primum, instruere tenemur ignorantem, præsertim si illius cura nobis commissa sit, si secundum, bonæ fidei re'inquendus est, dummodò tamen inde alterius damnum aut scandalum non sequatur. Ita Bannes, Malderus, Azorius, Nauarrus, & alij, quos citat & sequitur Bonacina disp. 3. quæst. 4. de charit. pun. 7.

Quarta & vltima difficultas est, quale peccatum sit fraternæ correctionis omissio. Respondetur illum peccare mortaliter, qui commodè ac facilè impedire vel tollere potest correctione fraterna grauem miseriam spiritualem proximi, quale est peccatũ aliquod mortale, sed nõ audet ob alicuius mali temporalis timorem vel alicuius temporalis boni cupiditatem, quæ in eius animo fraternæ charitati præponderat, vt constat ex dictis paragrapho 1. illum autem qui propter passionẽ aliquam timoris, verecundiæ, aut pusillanimitatis non existimat se tam strictè ad hoc obligari, vel minùs se idoneum reputat ad correctionem faciendam, ideoque illam omittit;
a. 11. plerumque nonnisi venialem culpam incurrere,
ad 3. vt docet S. Thomas: quod tamen intelligendum videtur cum hac exceptione, nisi is, qui corrigere omittit, sit Superior; aut ex illa omissione graue aliquod scandalum sequatur.

PARAGRAPHVS V.

Quænam peccata charitati proximi aduersentur.

QVATVOR sunt precipue peccatorũ genera, quæ proximi charitati opponuntur, & ad quæ reliqua possunt reuocari; odium scilicet, inuidia, discordia, & scandalum: de quibus agit S. Doctor quæst. 34. & sequentibus, vbi docet esse duplex proximi odium; abominationis scilicet & inimicitiæ. Odium abominationis est alienatio & auersio voluntatis à proximo (propter aliquod malũ, quod in eo cõcipimus: odiũ verò inimicitiæ, est illud, quo malum aliquod proximo volumus: & vtrũque odium ex genere suo peccatũ mortale est; si quis v. g. proximum suum auersetur & abominetur, quatenus homo vel quatenus Christianus est: item si graue malum aliquod illi, optet, quatenus illi malum est, iuxta illud quod dicitur 1. Ioan. 3. *Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est:* defectus tamen deliberationis, aut materiæ leuitas à peccato mortali excusare posset; imò nullum esset peccatum; si quis peccatorem odio prosequeretur, non quatenus homo est, sed quatenus peccator, id est, si abominaretur eius peccatum, vel si optaret illi aliquod malum; non quatenus eius malum est, sed quatenus ad destructionem & exterminium peccati cõferre potest, vt patet ex ijs quæ paragraphis præcedentibus dicta sunt.

qu. 36. Inuidia (vt docet S. Thomas) est deprauatus voluntatis affectus; quo quis tristatur de bono proximi, quatenus est propriæ excellentiæ imminutiuum: quòd vt meliùs intelligatur; obseruandum est ex Toleto septem potissimum modis contingere posse, vt quis tristetur de bono proximi. Primo quia inde aliquod malũ sibi timet: vt si quis tristetur de electione alicuius Lib. 8. c. 63.

X v

in aliquam dignitatem, eò quòd sibi in damnũ aliquod prouenturum vereatur: quod si damnũ illud sibi iniustè inferendum rationabiliter timeat, nullum erit peccatum: si autem iustè, v. g. si fur aut siccarius tristetur, eo quòd electus sit in iudicem vir integerrimi animi, à quo scelerum suorum vindictam sibi meruit; peccabit: quia sicut non liceret illi talem virum dignitate sua & potestate ob hunc meum priuare, si nec etiam de ea tristari licitum est.

Secundò tristari potest aliquis de alterius bono, eo quòd simili bono careat: vt quando quis videns hominem doctum, tristatur non quia doctus sit, sed quia ipse pari doctrina non sit præditus: Et hæc tristitia dicitur æmulatio, estque licita & honesta, si bona quæ quis æmulatur, ad salutem animæ diuinamque gloriá conducant: vt si quis videns hominem pœnitentem, zelo feruentem, tristetur, non de illius bono, sed ex eoquòd se virtutibus einsmodi destitutum videat; si autem æmulatio illa sit de temporalibus bonis, quæ non referantur in vllum honestum finem, tunc erit mala vel indifferens ratione motiui vnde orietur.

Tertiò tristari potest quis de bono alterius, quia eum tali bono indignum iudicat: & hæc est indignatio; quæ quidem bona vel mala est pro ratione motiui ex quo concipitur: si enim aliquis tristetur v. g. quòd sceleratus aliquis & flagitiosus dignitatem aliquam consecutus sit, qua indignus est & rationabiliter creditur abusurus, non peccabit; si verò ex prauo aliquo affectu temerè iudicet alium bono, quod illi obuenit, indignum, ideoque de illo tristetur, peccatum committit graue vel leue pro ratione grauitatis vel leuitatis ipsius materiæ.

Quartò potest tristari quis de bono alterius; quia est ergà illũ malè affectus: quãdo enim malo animo in aliquẽ sumus, bonũ eius nobis displicet: & hoc pertinet ad odium de quo suprà.

Quintò potest quis tristari de bono alterius: quia est propriæ excellentiæ diminutiuum, &

hoc propriè pertinet ad inuidiam, quæ (vt docet S. Thomas) ex genere suo est peccatum mortale, nisi defectus aduertentię aut materiæ leuitas excuset: & sic peccauit Saül inuidens gloriæ Dauidis, quatenus æstimabat suam ab illa obscurari & minui. Sup.

Sextò potest tristari quis de bono temporali alicuius: quia est maioris boni spiritualis impeditiuum: & hoc pertinet ad charitatem.

Septimò de eodem bono temporali tristari potest, quia modo aliquo iniusto acquisitum est in damnum priuatum vel publicum: & hoc ad zelum iustitiæ pertinet.

Discordia est dissensio voluntatis à voluntate proximi circa aliquod bonum, in quo tenetur quis consentire. Ita S. Thomas: dissentire enim à proximo in re aliqua mala bonũ est: imò etiam dissentire in re aliqua bona, sed quam quis velle minimè obligatur, non est per se malum: sed tunc solummodò discordia peccatum est, quando quis in re aliqua bona, quam velle tenetur, ab alijs ex voluntatis prauitate dissentit. qu. 37.

Quod si hæc discordia sit circa veritatem, quam quis cum altercatione verborum impugnet, vocatur contentio: & si veritas illa quæ impugnatur diuinum honorem aut notabilem proximi vtilitatem spectet, vt quando veritates ad fidem aut morum rectitudinem spectantes impugnantur, est peccatum mortale: si eò vsque procedat discordia illa & dissensio voluntatis, vt quis seipsum ab vnitate Ecclesiæ seiũgat, nolitque eius capiti visibili, nimirùm Romano Pontifici subesse; dicitur Schisma; estque graue peccatum mortale, vt docet S. Thomas quæst. 39.

Si ad discordiam animorum accedat etiam armorum violentia, quæ proximo nocumenta aliqua in bonis fortunæ vel corporis iniustè inferantur, vocatur bellum; si tamen bellum ob causam aliquam iustam suscipiatur, si ab eo, qui legitimam potestatem habet; si cum recta intentione: tunc non est peccatum, vt docet

idem S. Thomas quæst. 40. in eo pugnare licitum est, aliàs, si vna ex tribus his conditionibus desit, peccatum mortale est, & quidem eò grauius quò grauiora per illud dāna proximo inferuntur. Quod quamuis ita sit, non debent subditi de intentione principis iudicare, sufficit vt illis manifestè non constet de iniustitia belli: imò quamuis dubitent an bellum iustum sit; possunt, & etiā interdum debent quando ipsis à principe ita præcipitur, pro illo militare: quod
Lib. 22. cōt. Faust. c. 75. optimè explicat S. Augustinus his verbis: *Vir iustus, si fortè sub rege homine etiam sacrilego militet, rectè potest illo iubente bellare; si, quod sibi à principe iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est; vel vtrum sit, certum non est, ita vt fortasse reum faciat regem iniquitas imperandi; innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi.*

q. 43. a. 1. Scandalum denique (vt docet S. Thomas) est dictum, vel factū minùs rectum, præbens alteri occasionem ruinæ. Dicitur 1. (dictum vel factū) quia interiores actus, cùm aliis noti nō sint, illis nocere non possunt. Dicitur 2. (minus rectum) vt significetur posse aliquando scandalū oriri ex aliquo dicto vel facto, quod non sit ex se malū, sed quod habeat tantùm speciem mali: Dicitur denique præbens alteri occasionem ruinæ, non verò causam; eo quod propriè loquendo humana voluntas à nulla causa efficaciter induci possit ad peccandum, sed solummodò veluti oblata occasione spontè in illud consentiat.

Art. 2. Docet autem S. Thomas aliud esse scandalum actiuum, aliud passiuum. Scandalum actiuum est ipsummet dictum vel factum minùs rectum, quod est alteri occasio ruinæ; siue id fiat ex certa & directa intentione alium inducendi ad peccandum: siue, quamuis eiusmodi intentio non adsit, id tamen quod fit, ex se & naturâ suâ alium inducere potest ad peccandum. Scandalum passiuum est ipsa spiritualis ruina eius qui scandalizatur. Potest autem aliquando scandalum actiuum esse sine passiuo: vt si quis aliquem inducere

conetur ad peccandum; nec ille consentire velit. Potest etiam scandalum passiuum esse sine actiuo: vt si quis ex facto vel dicto alterius, quod ex se ad peccandum nulla ratione inductiuum est, occasionem ruinæ aut scandali per voluntatis prauitatem accipiat quale fuit scandalum Pharisæorum occasione verborum Christi Domini. Et scandalum quidem passiuam mortale vel veniale peccatum est (vt declarat S. Doctor) pro qualitate criminis, in quod quis propter dictum vel factum alterius impingit: similiter scandalum actiuum mortale est vel veniale, secundùm rationem dicti, vel facti, quo præbetur alteri occasio ruinæ, vel secundum intentionem illius, qui eiusmodi occasionem præbet. Quamuis verò scandalum passiuum non sit speciale peccatum, nec opus sit vt qui peccatum aliquod commisit, in confessione declaret se ab alio ad id inductum fuisse; scandalum actiuum tamen est peccatum speciale præcepto correctionis fraternæ oppositum, ac proinde in confessione declarandum, præsertim quando quis deliberatè alterum ad peccandum induxit: quod si præter eius intentionem id accidat quamuis Caietanus & quidam alij Theologi negent in eo casu scandalum actiuum esse peccatum speciale: probabiliùs tamen alij affirmant, vt Major, Syluester, Nauarrus; quos citat, & sequitur Valentia; vnde is qui aduertit aliquod dictum vel factum suum minùs rectum posse alium ad peccandum inducere, nec tamen ideo ab illo dicto vel facto desistit; debet secundum illos Doctores circumstantiam illam in confessione declarare, si mortale fuit illud peccatum, cuius occasionem præbuit.

Art. 4. In art. 3. qu. 43. Disp. 3. qu. 18. de scá. pu. 8. art. 7.

Denique monet S. Doctor spiritualia bona ad salutem propriam vel alterius necessaria nunquam esse dimittenda, licet inde scandali passiui occasionem aliquis accipiat:

nec ad euitandum huiusmodi scandalum, vllum vnquam peccatum, nequidem veniale, cōmitti debere; imò neque vllum opus bonum, licet minimè præceptum, omittendum esse; si scandalum ex sola alterius malitia oriatur: si tamen ex ignorātia vel infirmitate oriretur, tunc ad vitandum scandalum pusillorum, præstaret quoduis opus bonum minimè præceptum omittere, & quiduis aliud secluso peccato facere. Exemplum vtriusque habemus in ipsa Christi Domini persona, qui S. Matth. 15. ob scandalum Pharisæorum minimè ab incepto sermone destitit, & è contra cap. 17. ad vitandum populi scandalum vectigal, ad quod minimè tenebatur, soluere voluit.

PARAGRAPHVS VI.

Quænam sint obligationes filiorum erga parentes, & parentum erga filios.

PRÆTER obligationes generales, quæ vnumquemque proximorum spectant; sunt aliquæ speciales filiorum erga parentes, & vicissim parentum erga filios: quæ hoc quarto Decalogi præcepto præscribuntur.

Part. 3. cap. 5. Docet autem Catechismus Romanus nomine honoris parentibus exhibendi tria præsertim significari, amorem scilicet, reuerentiam, & obedientiam: tenentur siquidem filii speciali modo ad amorem erga parentes: ita vt odium parentum longè grauiùs peccatum sit, quàm cuiuscunque alterius personæ; vnde Nauarrus cap. 14. num. 11. & Toletus lib. 5. cap. 1. existimant in peccato odij circumstantiam personæ parentum esse in confessione declarandam. Neque sufficit amor internus, sed exterioribus effectibus prodere se debet, adeò vt

teneatur filius parentum necessitatibus siue corporalibus siue spiritualibus, quantum in ipso est, subuenire; v. g. alimenta & alia ad vitam necessaria, si ad egestatem grauem redacti sint, eis præbere; si in ægritudinem inciderint, vel in carcerem detrusi sint, illos visitare, & quo poterunt modo ipsis ad sanitatem vel libertatem recuperandam succurrere, & à fortiori curare, ne absque digna sacramentorum susceptione ex hac vita decedant, neue pia opera parentum testamentis præscripta differantur, neue suffragijs Ecclesiæ & alijs subsidiis quocunque modo debitis post mortem fraudentur.

Tenentur etiam filij reuerentiam parentibus exhibere: *Sunt enim* (vt loquitur Catechismus Rom.) *immortalis Dei quasi quædam simulacra:* quare olim edixerat Deus: *qui maledixerit patri vel matri, morte morietur:* Vnde contumeliæ, conuicia, irrisiones, & similia peccata, quæ plerumque ob leuitatem materiæ in aliis personis nōnisi venialia forent, in parentibus ob circumstantiam personæ vt plurimùm mortalia censentur, simili ratione percutere, quantumuis leuiter, parentes; imo illis solummodò interminari, grauis respectu illorum censetur iniuria, proindeque peccatum mortale, vt asserunt Graffius, Reginaldus, Nauarrus, & alij quos citat & sequitur Bonacina.

Snp. Ex. 21 disp 6 de 4. Decal. præc. qu. vn. pun 2.

Tenentur denique filij obedire parentibus: vnde Apostolus pluribus in locis illud inculcat: *Filij obedite parentibus*: & ipse Christus Dominus, vt huius obedientiæ in se præberet exemplum, sanctissimæ matri eiusque sponso S. Ioseph *erat subditus*.

Coloss. 1 Ephes. 6 S. Luc. 2.

Atque inprimis tenetur filius patri obedire in ijs, quę ad gubernationem domus pertinent; ita vt, si recuset obedire in re graui & alicuius momenti, maximè si ex contemptu vel animi obstinatione id faciat, peccet mortaliter, vt docet Toletus lib. 5. cap. 1. Tenetur etiam obedire in ijs quæ ad bonos mores pertinent; ita

vt peccet mortaliter, si cùm pertinacia nolit acquiescere præceptis patris, quibus illum à peccato mortali aut illius occasionibus, vt à prauis conuersationibus, ludis, &c. abstrahere conatur, vt docet idem Toletus & plures alij apud Bonacinam suprà.

2. 2. q. 189. a. 6. Quamuis autem (vt docet S. Thomas) filius post pubertatis annos directè parentibus non subdatur in ijs, quæ ad statum vitę amplectendum, pura religionis vel matrimonij, pertinent;
Suprà. docet tamen Toletus filium peccare mortaliter, qui contra voluntatem patris vxorem conditionis suæ minimè conuenientem ducit. Existimant etiam Abulensis, Sanches, & alij apud
Sup. pu. 5. Bonacinam filium teneri ab ingressu religionis abstinere, vt subueniat parentibus, quos ad extremam necessitatem redactos aut breui redigendos præuidet.

Sicut autem filij erga parentes, sic etiam parẽtes erga filios ad tria præsertim charitatis officia obligantur, vt docet idem Toletus suprà. Primum est ad alimenta & alia vitæ adiumenta necessaria ipsis præbenda: quod intelligendum est, quandiu illis indigent, nec sibi prouidere
Sup. pu. 6. possunt, vt rectè notat Bonacina. Secundum est, ad illorum curam gerendam, quoad ea quæ salutem æternam & spirituale animæ bonum spectant: vnde tenentur parentes procurare, vt filij addiscant rudimenta fidei, Symbolũ scilicet Apostolorũ, orationem Dominicam, præcepta Dei & Ecclesiæ, aliaque ad salutem consequẽdam necessaria. Debent etiam illos verbis & exemplis ad bonos mores inducere, & à peccatorum occasionibus auertere; eosdemque, si forte delinquant, non ex ira, sed ex charitate cor-
Sup. ripere, vt fusiùs explicat Bonacina. Tertium deniq; officiũ parentũ erga filios est, vt illos relinquant liberos ad eligendum statũ illum, ad quẽ ipsos à Deo vocari cognouerint, ita vt neq; à bono aliquo statu amplectendo eos inuitos sine vlla legitima causa abstrahãt, neque ad sta-

tum aliquem, siue sacerdotij, siue religionis, siue Matrimonij amplectendum inuitos cogant vt docet idem Toletus. supra.

Quæ autem de officiis filiorum erga parentes & parentum erga filios dicta sunt, eadem etiam intelligi debent, seruata tamen debita proportione, de officiis pupillorum erga tutores & alios; qui parentum vices gerunt: item de officijs seruorum, subditorum, & quorũcũque inferiorum erga dominos vel quoscunque superiores, & è contrà: vt docet Nauarrus cap. 14. num. 21. & 22. vnde infert Bonacina supra pũ. 8. Christianos omnes teneri sub mortali peccato summo Pontifici in re graui & iusta ad fidem vel disciplinam Christianam pertinente obedire: similiter diœcesanos Episcopis: Parrochianos Parochis; seruos dominis; subditos superioribus; & populos principibus in iis, in quibus respectiuè illis subditi sunt, *Neque tantùm probis & modestis*(vt loquitur S. Petrus.) *sed etiam dyscolis*: illisque non modò obedientiam & reuerentiam, sed etiam amorem specialem, illiusq; amoris officia; quoticscunq; recta ratio id ab illis postulabit, exhibere. Secundò superiores omnes vicissim teneri ad gerendam curam inferiorum tam in temporalibus quàm in spiritualibus; prout cuiusque officium postulat. Et quidem quod spectat ad temporalia, tenentur domini seruis alimenta præbere, mercedem debitam soluere, & alia præstare, quæ iustitia vel charitas ab illis exigit: quoad spiritualia verò procurare, vt in rebus ad salutem necessariis instruãtur; vt à peccatis abstineant, vt festos dies debitè sanctificent, & alia præcepta diuina & Ecclesiastica seruent; neque in morbis sacramenta & alia spiritualia subsidia illis desint.

In ista vero spirituali cura inferiorum certum est longè strictiorem esse obligationem pastorum & aliorum, quibus id ex officio incumbit: de quibus suo loco agetur.

PARAGRAPHVS. VII.

Quot modis peccetur in quartum Decalogi præceptum.

CVM (vt initio huius sectionis dictum est) in hoc quarto Decalogi præcepto, non solùm præscribantur ea, quæ inferiorum & superiorum mutua officia spectant, sed etiam alia omnia, quæ ad charitatem proximi pertinent; idcirco hîc adnotare debemus peccata quæ hac & illa ratione huic præcepto aduersantur: & vt à peccatis charitati proximi oppositis incipiamus,

Peccant contra proximi charitatem, qui omittunt exercere opera charitatis siue corporalia siue spiritualia in iis casibus, in quibus ad illa exercenda obligantur: qui in extrema necessitate proximum deserunt: qui illum ad grauem necessitatem redactum eleemosynis iuuare non curant: qui, cùm habeant multa superflua, nec ad vitæ aut status conseruationem honestam vllo modò necessaria in vanos ac inutiles sumptus illa expendunt, nec vllas, aut nonnisi raras & exiles eleemosynas pauperibus erogant: qui proximum peccantem corripere, illumque à peccati statu aut occasione abstrahere negligunt, cùm possint & debeant: qui odia & inimicitias cum aliquo exercent, illis mortem aut aliquod malum optant vel imprecantur: qui iniurias & offensas acceptas ex corde remittere nolunt: qu fictè & verbo tenus cum inimicis reconciliantur, vel quamuis condonent offensas, exteriora tamen charitatis officia exhibere recusant.

Item qui ex inuidia aut prauo aliquo affectu tristantur de proximi bonis, aut de eiusdem infortuniis lætantur: qui ex praua quadam animi dispositione cum proximo discordant in

iis, quæ bona & iusta sunt; aut verbis cum illo contendunt, veritatemque agnitam impugnãt; qui se ab vnitate Ecclesiæ, & obedientia summi Pontificis se subducunt.

Item qui militant in bello, quod iniustum esse certò sciunt; vel in bello quidem iusto, sed cum praua intentione, v. g. vt expleant cupiditatem, libidinem, ambitionem, &c. vel qui in bello res sacras diripiunt; aut contra ius belli opprimunt vel spoliant innocentes.

Item qui scandali occasionem aliis præbent, illosque ad peccandum inducunt, siue id directè & expressa intentione faciant, siue indirectè aliquid agendo, vnde sciunt alios ad peccandum fore inducendos.

Iam quod spectat ad specialia filiorum, parentum, & similium personarum officia, peccant in primis filij, qui parentibus amorem, reuerentiam, & obedientiam debitam denegant: qui parentes odio prosequuntur; mortem aut aliquod malum illis optant: qui in egestate illis subuenire, aut in aduersis opem & solatium ferre non curant: qui morientibus subsidia ad salutem necessaria, aut mortuis Ecclesiæ suffragia debita non procurant: qui eorum testamenta & vltimas voluntates adimplere negligunt, aut nimis diu differunt.

Item qui parentes contemnunt aut irrident; in eos conuicia aut contumelias proferunt; illos percutiunt, vel percussuros minantur; qui corũ iussa paruipendunt, illis iusta & rationabilia præcipientibus obedire renuunt.

Similiter contra hoc præceptum peccant omnes inferiores, qui superioribus obedientiam in ijs rebus, in quibus illis subsunt, deferre nolunt.

Et ex aduerso contra idem præceptum peccant parentes, qui infantes exponunt: qui filiis indigentibus, nec sibi prouidere valentibus alimenta denegant: illos in rebus ad salutem necessariis non instruunt, nec instrui curant; qui illos ad peccandum vel iussione vel prauo

exemplo inducunt: qui illos peccantes nõ corripiunt; vel non nisi irati & furentes id præstant: qui auertunt illos ab aliquo statu perfectiori amplectendo, ad quem Deo inspirante vocantur; aut è contrà inuitos cogunt ad statum religiosum amplectendum, aut Matrimonium contrahendum.

Peccant item Domini qui alimenta aut mercedem seruis debitam non tribuunt: qui illos in fidei rudimentis aliisque ad fidem necessariis instrui non curant; eos peccantes non corripiunt; imò potiùs ad peccandum imperio aut prauo exemplo inducunt.

SECTIO V.

Explicatur quintum præceptum.

Non occides.

AD faciliorem huius quinti præcepti explicationem ea, quæ de illo dicenda nobis sunt, quinque paragraphis complectemur: in quorum primo explicabimus, quomodo præceptum hoc intelligi debeat: in secundo agemus de homicidio & mutilatione sui ipsius: in tertio de homicidio vel mutilatione alterius: in quarto inquiremus quot modis peccetur contra hoc præceptum: in quinto denique inuestigabimus, quænam restitutio propter alterius iniustam occisionem aut mutilationem facienda sit.

PARAGRAPHVS I.

Quomodo hoc quintum Decalogi præceptum intelligi debeat.

HOC præcepto, secundùm explicationem & ampliationem à Christo Domino summo legislatore appositam, tria præsertim prohibentur. Primum est quodcunque nocumentum corporale proximo iniustè illatum, vel per seipsum, vel per alium iubendo, consulendo, consentiendo, aut alia quacunque ratione cooperãdo, vt explicatur in Catechismo Romano. Secundum est quodcunque conuicium aut probrosum & iniuriosum verbum, ex ira & vindictæ appetitu prolatum. Tertium est quilibet deliberatus iræ motus, & vindictæ appetitus iniustus, etiamsi neque actu neque vllo verbo aut signo exteriori se prodat. Hoc apertè colligitur ex his Christi Domini verbis: *Audistis, quia dictum est antiquis: non occides. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: Qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit consilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Quibus verbis Christus Dominus docet hoc Decalogi præcepto, non modò prohiberi homicidium, sed etiam quemlibet iniustum vindictæ appetitum, & quodlibet probrosum & conuiciosum verbum, aut aliud iræ & maleuolentiæ exterius signum: quibus veluti gradibus inter rixantes ad vltimum iræ & vindictæ effectum, homicidium scilicet, peruenitur: quæ peccata, cùm mortalia sint, digna esse censentur æterna pœna, quæ nomine iudicij, consilij & gehennæ, tanquam variis gradibus distincta, significatur, prout hunc locum explicant Hugo Cardinalis, Maldonatus, & alij communiter interpretes.

S.Mat. 5.

part. 3. cap. 6.

S.Mat. 5.

Si tamen plena rationis aduertentia & deliberatio deesset; aut si vindicta aliqua leuis dumtaxat appeteretur; peccatum non esset nisi veniale: imo nullum esset peccatum, si iusta aliqua irascendi causa subesset,& si correctionis solum gratiâ verba aliqua asperiora proferrentur; dummodo tamen nec ira nec lingua vltra præscriptos à recta ratione limites excurrat: vnde S. Chrysost. in illa Psalm. 4. verba *(Irascimini & nolite peccare)* Licet, inquit, *iuste irasci: nam & Paulus Elimæ succensuit, & Petrus Saphiræ: sed id non iram dixerim absolutè; sed Philosophiam, curā, & œconomiam: irascitur enim pater filio, sed eius curam gerens: ille est qui temere irascitur, qui seipsum vlciscitur.* Et S. Gregorius in cap. 5. Iob. *Sciendum est,* inquit, *quod alia est ira, quam impatientia excitat; alia, quam zelus iustitiæ format: illa ex vitio; hæc ex virtute generatur.*

Imò etiam ipsum homicidium actu perpetratum, quandoque iustum & licitum esse potest, vt in sequentibus explicabitur.

PARAGRAPHVS II.

De homicidio & mutilatione sui ipsius.

CVM hoc præcepto prohibeatur occisio iniusta & mutilatio, aut quæuis alia corporalis læsio alterius; à fortiori etiam sui ipsius iniusta occisio, mutilatio, & quælibet corporalis læsio prohibita esse censetur. Sunt tamen aliqui casus in quibus occisio vel mutilatio sui ipsius aut alterius iusta, proindeque licita, esse potest.

Atque in primis quod spectat ad occisionem vel mutilationem sui ipsius, certum est grauioris alicuius mali deuitandi causa licitum esse se ipsum mutilare, aut ab altero mutilari

permittere: vt si ad mortem euitandam, quæ ex putrefactione alicuius membri sequeretur, aliquis sibi eiusmodi membrum abscindat aut abscindi permittat, vt ex communi Theologorum sententia docet Toletus: quod quamuis possit, ad id tamen faciendum aut permittendum sub peccato mortali non tenetur, sicut nec ad medicamenta quædam difficillima acceptanda, quamuis ex medicorum consilio ad vitæ conseruationem necessaria, vt obseruat idem author. Lib. 5. c. 6.

Certum est præterea se ipsum interimere grauissimum esse peccatum, neque id in vllo casu licitum esse, vnico solùm excepto, si nimirùm Deus ita iubeat; quod fuse explicat & probat S. Augustinus lib. 1. de ciuit. cap. 21. & sequent. vbi expendit factum Sansonis, qui se ipsum interfecit, & sanctarum quarumdam virginum, quæ ex peculiari Dei instinctu se ipsas interemerunt.

Cùm hæc duo certa sint, vnum est de quo dubitatur inter Theologos, nimirùm an liceat se ipsum permissiuè occidere; id est an licitum sit, vt quis permittat se ab alio occidi, cùm prohibere possit. Respondet Toletus id esse illicitum, & ex se peccatum mortale; cùm homo vitæ suæ non sit dominus, illique proinde secundùm rectam rationem, in quantum potest, consulere teneatur. Sup.

Sunt tamen duo casus (vt idem author docet) in quibus homo, cuius vita bono publico minimè necessaria esset, illam exponere seque ab alio occidi permittere potest. Primus est ob amici periclitantis defensionem aut liberationem, iuxta illud S. Ioan. 15. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Secundus casus est ob bonum spirituale proximi: e. g. si quis ab alio inuasus eò redigatur, vt fugere non possit, nec aliter mortem euadere nisi occidendo inuasorem; tunc, quamuis licitè possit vim vi repellere illumque occidere, potest etiam ex motiuo charitatis

permittere se ab illo occidi, ne scilicet hostis in peccato mortali moriatur.

Addit idem author tres alios casus, in quibus homo non solùm licitè potest, sed etiam tenetur vitam exponere, seque occidi permittere. Primus est in fidei vel virtutis deffensionē; v.g. si quis sub interminatione mortis cogeretur fidem negare, aut peccatum aliquod committere; tunc enim mortem potiùs oppetere teneretur, quàm in vllum peccatum consentire, vt per se patet. Secundus est, quando vitam exponere necessarium est ob boni publici conseruationem: e. g. si aliqua ciuitas obsessa nō posset aliter ab expugnatione aut euersione liberari, nisi persona aliqua innocens ad mortem hosti traderetur; tunc enim deberet innocens ille hosti postulanti se tradere: imò Nauarrus, Lessius, Valentia & alij quos citat & sequitur

tract.3 de iust part.3. c.1.

Laymannus, asserunt in tali casu principem vel magistratum ciuitatis, sicut alia virtutum officia bono publico necessaria, sic etiam istud illi præcipere posse: quod tamen negat Toletus: qui asserit quod, quamuis tunc innocens tradere se

Sup.

teneatur, ad id tamen iustè à ciuibus aut magistratu compelli non possit. Tertius denique est, quando quis iuridicè ad mortem condemnatus; tunc enim non solùm potest, sed etiam tenetur mortem, quæ illi infertur, subire, nec inferenti resistere: fugere quidem potest, si occasio se offerat; non tamen vi aut armis se ex lictorum manibus liberare, vt docet idem Toletus suprà.

Quæres an peccent illi qui ioco vel lucri alicuius captandi gratia se probabili periculo mortis exponnunt; v. g. funambuli, aut illi qui ad probandam theriacam hauriunt venenum. Respondet Nauarrus cap.15. num.8. & post illum Toletus suprà peccare quidem eos, qui se præcipitio aut certo mortis periculo exponerent, quod euadere neque scirent neque possent: non verò qui ex artis peritia vel certa experientia compertum habent, se probabiliter
nullum

nullum subituros mortis periculum.

Vnum hic ex eodem Toleto superest obseruandum, nimirùm quod, quamuis licitum sit, imò valdè laudabile, & etiam aliquando necessarium ieiuniis & aliis macerationibus proprium corpus affligere, illiusque vires debilitare, siue vt promptiùs & faciliùs spiritui subijciatur, siue vt iustitiæ diuinæ satisfactio aliqua exhibeatur, iuxta quod dixit Apostolus 1. Cor. 9. *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*: & Coloss. 1. *Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea, &c.* Si quis tamen id indiscreto feruore, & cum notabili vitæ, aut virium detrimento præstaret, haud dubiè peccaret & quidem mortaliter, vt asserunt Sairus, Petrus de Nauarra, & alij apud Laymannum, supra; nisi fortè inculpabilis ignorantia aut inaduertentia illum excusaret.

PARAGRAPHVS III.

De homicidio & mutilatione alterius.

Certum est homicidium iniustum alterius esse peccatum mortale: Vnde Apoc. 22. homicidæ à cælesti gloria excludunrur. Nomine autem homicidij intelligimus cuiusuis hominis occisionem: est enim in confesso apud omnes (vt docet S. Augustinus) occisionem animalium ad sustentationem humanæ vitæ non esse illicitam. lib. 1. de ciuit. c. 20.

Sunt tamen aliquæ causæ ob quas hominis occisio à peccato excusari potest, imò aliquando redditur licita & iusta: tres communiter à Theologis numerantur, scilicet iustitia, necessitas, & inconsideratio: ex quibus duæ priores homicidium reddunt licitum; tertia verò illud à peccato saltem mortali excusat. De singulis breuiter aliquid dicendum est.

Homicidium ex iustitia fieri dicitur, quando

simul concurrunt quatuor conditiones: quarum prima est, vt fiat authoritate publica, principis v. g. aut magistratus ab eo potestatem habentis, ad quem tanquam Dei ministrum pertinet ius gladij, vt declaratur Rom. 13. sine qua authoritate nemini priuato licet alium quantumuis flagitiosissimum & nocentissimum, interfi-
2.2.q. cere, vt docet S. Thomas. Secunda conditio
64.a. est, vt fiat ex causa iusta, eaque graui, & ad bo-
3. num publicum pertinente, vt docet idem Toletus suprà. Tertia conditio est, vt fiat ex recta intentione, v. g. ex zelo iustitiæ, amore boni publici, &c. si enim iudex v. g. ex aliquo prauo & inordinato affectu, puta iræ, inuidiæ, &c. iudicium capitis proferat in aliquem sibi aliàs infensum, quantumuis legitima authoritas & causa iusta subesset, grauiter tamen peccaret, vt per se manifestum est. Quarta denique conditio est, vt fiat secundùm iuris ordinem, qui (vt docet Toletus supra, & Laymannus tract. 6. de iudiciis cap. 2.) postulat in primis, vt præcedat accusatio vel denunciatio, aut saltem inquisitio iuridica, si nullo accusante aut denunciante iudex ex officio procedere debeat. Deinde vt crimen probetur sufficientibus testimoniis aut indiciis, vel propria ipsius rei confessione spontè facta. Denique vt citetur reus locumque ac tempus se defendendi accipiat: quamuis interdùm (vt rectè obseruat Toletus) reus etiam in-
suprà. auditus morte plecti possit; si nimirùm ob potentiam nimiam formidandum se præbeat, nec aliter iustitia possit effectum suum sortiri: in quo tamen casu crimen debet esse notorium, vel tam euidenter probatum, vt nulla subsit ratio de illo dubitandi. Plura super hac iudiciorum forma in octaui præcepti explicatione dicentur.

Secunda causa, quæ homicidium licitum reddit, est necessitas: quando scilicet quis eò redactus est, vt vitam propriam aliter tueri non possit quàm occidendo inuasorem: quod quidem licitum est, dummodo fiat cum modera-

mine inculpatæ tutelæ, vt docet S. Thomas. 2.2.q.
Quod autem de propria vita, hoc etiam de vita 64.a.
personæ alterius consanguinitatis aut amicitiæ 7.
vinculo coniunctæ intelligendum esse docet Toletus suprà; & habetur Clement. vn. de homicidio. Obseruat autem idem Toletus quod, si inuasor esset persona bono reipublicæ admodum necessaria, puta ex cuius occisione bella ciuilia & alia similia damna publica emergere possent, tunc licitum non esset illum occidere; sed mors potiùs oppeti deberet.

Quæres, an sicut ad vitæ defensionem; sic etiam ad bonorum exteriorum conseruationem liceat inuasorem occidere, quando aliter bona illa saluari non possunt. Respondetur id etiam licitum esse, dummodò bona illa sint magni alicuius valoris, nec aliter conseruari possint. Id constat in primis ex scriptura: Exodi 22 vbi dicitur: *Si effringens fur domum, siue suffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit: percussor non erit reus sanguinis.* Constat prætereà ex cap. *Olim*, de restitutione spoliatorum; & ex cap. *Dilecto*, de censura excomm. in 6. Idque docent S. Antoninus, Maior, Syluester, Caietanus, Sotus, & alij, quos citat & sequitur Laymannus. Addit tamen Toletus id solummodò esse laicis licitum, non verò Ecclesiasticis, quos (vt habetur cap. *suscepimus* de homicidio) *satius est post tunicam relinquere pallium quàm pro rebus transitoriis tam acerbè in alium exardescere.* tract. 2. de iust. part. 3 cap. 3. suprà.

Quod autem de bonis fortunæ, hoc etiam de fama & honore dici posse existimat idem Toletus: quod etiam docent Sotus, Nauarrus, Syluester, & plures alij, quos citat & sequitur Lessius. Iuxta quorum sententiam, quamuis nobilis ab alio inuasus posset vitam fugiendo saluare; si tamen inde aliquam contrahat infamiam, non tenetur fugere; sed inuasorem occidere potest, si aliter vitam cum honore tutari nequeat. Obseruat autem Toletus id non licere nisi nobilibus & personis iis, quæ suum honorem tutari maximè obligantur, idque solum- lib. 2. de iust. & iure c. 9. dub. 8

modò ad vitandam infamiam, non verò ad iniuriam acceptam vlciſcendam. Addit inſuper idem quoque cenſendum eſſe de caſtitatis & pudicitiæ defenſione: poteſt enim mulier ob defenſionem caſtitatis occidere inuaſorem, ſi aliter illam propugnare nequeat.

Quod autem hîc de occiſione alterius dictum eſt, id etiam de illius mutilatione intelligi debet; ſcilicet ad vitæ vel bonorum ſeu honoris vel pudicitiæ defenſionem licitum eſſe alium mutilare: imò, ſi illum mutilando vita vel honor, &c. propugnari poteſt, occidere non licet.

Quamuis verò licitum ſit parentibus, dominis, & aliis ſuperioribus (vt docet S. Thomas) correctionis cauſa verberare & percutere filios, ſeruos, & alios inferiores; non tamen licet illos mutilare: vnde peccant quando in correctione ex nimia ira modum excedunt; ita vt inferiores mutilentur, aut notabiliter in corpore lædantur.

Tertia denique cauſa, quæ homicidium à peccato excuſat, eſt inconſideratio; ſi v. g. aliquis inaduertenter & præter omnem intentio-
q. 64. a. 8. nem alium occidat: cùm enim (vt docet S. Thomas) ea, quæ ex caſu & præter intentionem accidunt, ſint inuoluntaria; hinc ſequitur non eſſe peccata, cùm nullum ſit peccatum niſi voluntarium. Rectè tamen obſeruat S. Doctor & poſt illum Leſſius ſuprà dub. 15. contingere poſſe, vt id, quod non eſt voluntarium in ſe, ſit voluntarium in cauſa; vt quando quis aliquid facit, vnde periculum eſt ne ſequatur mors alterius: tunc enim niſi ſufficientem ad periculum illud euitandum diligentiam adhibeat, homicidium, quod inde licet caſu & præter illius intentionem ſequetur, cenſebitur voluntarium in ſua cauſa: e. g. nobilis aliquis venatur, & ictu ſclopeti exiſtimans impetere feram, occidit hominem: tunc enim ſi ſufficientem non adhibuit diligentiam, vt occiſionem illam præcaueret, cenſebitur ei voluntaria, eritque proinde illius homicidij reus. Eſt autem ſufficiens illa

diligentia pensanda iuxta maius vel minus periculum quod imminet; si enim v. g. locus illius venationis erat iuxta viam publicam, per quam multi transire solebant, maior haud dubiè ad vitandum homicidij periculum adhiberi debebat diligentia, quàm si fuisset desertus.

Idem quoque dici debet iuxta S. Doctoris mentem de illo, qui omittit aliquid facere ad quod tenebatur, ex qua omissione sequitur præter eius intentionem mors alterius: tunc enim pro ratione maioris vel minoris negligentiæ, aut ignorantiæ, quæ illius omissionis causa fuit, maioris vel minoris peccati reus censebitur: e. g. si ex aliqua medici ignorantia vel negligentia mors infirmi sequatur, reus erit peccati grauioris aut leuioris, prout maior vel minor fuerit illa eius ignorantia aut negligentia: quod iudicio viri prudentis perpendendum est.

PARAGRAPHVS IV.

Quot modis peccetur in quintum Decalogi præceptum.

PEccant in primis, qui iniustum vindictæ appetitum deliberatè concipiunt: qui se motu aliquo iræ, vltra rationis aut charitatis limites abripi sinunt: qui verba contumeliosa & conuitiis plena in alios proferunt: qui sibi ipsis ex desperatione mortem optant, aut inferre conantur: qui se temerè & sine vlla rationabili causa periculo mortis exponunt.

Qui aliquem sibi non subditum verberant aut percutiunt; aut sibi quidem subditum, sed sine iusta causa; aut licet ex iusta causa, tamen cum notabili excessu, vnde læsio grauis aut mutilatio & etiam mors sequatur.

Item qui sine legitima authoritate alterum mutilant vel occidunt; aut cum legitima au-

thoritate, sed sine iusta & sufficienti causa, vel ex praua intentione: qui alium occidunt ob vitæ vel honoris, aut pudicitiæ vel fortunarum defensionem, sed non seruato moderamine inculpatæ tutelæ: qui alium casualiter quidem & præter intentionem occidunt, sed non adhibita sufficienti diligentia, aut qui ex ignorantia vel negligentia omittunt aliquid facere ad quod tenebantur, ex quo tamen sequitur mors alterius.

Peccant etiam qui alios ad duellum prouocant, aut prouocationem illam acceptant: item qui in duellum aliorum consentiunt, aut non impediunt cùm possint: qui duello tanquam patrini (vt loquuntur) aut spectatores intersunt; aut qui consilio, fauore, aut quauis alia ratione duello cooperantur.

Peccant etiam contra hoc præceptum, mulieres quæ pharmacum sumunt, aut aliquod aliud adhibent remedium directè tendens ad impediendam conceptionem fœtus, vel ad expulsionem & abortum illius, siue animatus sit, siue non: peccant matres, quæ infantes in eodem lecto secum ponunt cum periculo illos opprimendi.

Sunt autem hîc obiter obseruandæ duæ circumstantiæ homicidij in confessione necessariò declarandæ. Prima circumstantia est personæ occisæ aut mutilatæ; an v. g. sit sacra & Ecclesiastica vel laica; & si laica est, an sit, pater, vel mater, aut superior, &c. Secunda circumstantia est loci, nimirùm an occisio vel percussio alterius facta sit in Ecclesia aut aliquo loco sacro cùm sanguinis effusione, vnde locus ille pollutus fuerit.

PARAGRAPHVS V.

De restitutione ob alterius occisionem vel mutilationem facienda.

DVo præsertim circa restitutionem illam explicanda sunt. Primò quantum sit ob mutilationem vel occisionem alterius restituendum. Secundò, quibus sit restituendum.

Quod ad primum spectat, certum est pro alterius occisione aut mutilatione nullam præcisè loquendo condignam restitutionem fieri posse; cùm vita hominis nullo pretio pecuniario æstimari possit, vt ex communi Theologorum consensu docet Lessius. Quod quamuis verum sit, ordo tamen iustitiæ postulat, vt damna omnia ex occisione, vel mutilatione alterius secuta resarciantur ab eo, qui iniustè occidit vel mutilauit, siue aggressor fuerit, siue se ipsum defendendo moderamen inculpatæ tutelæ notabiliter excesserit, vt rectè obseruat Nauarrus c. 25. num. 27. & Lessius sup. dub. 21. Atque in primis expensæ omnes factæ pro curatione mutilati vel occisi restitui debent: item restituenda sunt lucra omnia & emolumenta, quæ is, qui occisus est, ex artificio, negotiatione, vel officio probabiliter consequi poterat, detractis tamen his quæ ipse consumpsisset: quod etiam similiter dici debet de eo, qui mutilatus est pro eo tempore, quo ratione læsionis acceptæ artificium, negotiationem aut officium exercere non potuit. Quæ omnia viri prudentis & docti iudicio, in casibus particularibus determinanda sunt, vt præfati authores fusiùs docent.

libro 2. de iust.& iure c. 9.dub 13.

Quæres, quomodò facienda sit æstimatio lucri futuri; cùm ignoretur quamdiu victurus fuisset is qui occisus est. Respondetur non posse

ad id dignoſcendum regulam certiorem, & commodiorem præſcribi, quàm vt tantum reſtituatur, quantum probi prudenteſque viri ſpectatis viribus, ætate, complexione illius qui occiſus eſt, aliiſque ſimilibus circumſtantiis, & habita ratione lucri ceſſantis, vel damni ex illius occiſione emergentis, æquam eſſe iudicauerit. Quod etiam ſeruata proportione debita dici debet, ſi alicuius vita ex iniuſta percuſſione, aut quauis alia læſione breuior effecta ſit; tunc enim erit facienda ſimiliter æſtimatio temporis, quo ille vitam alterius ſecundùm communem naturæ curſum fuiſſet producturus.

ſup. dub. 25. Rectè etiam monet idem Leſſius æquiſſimum eſſe, vt is, qui alium iniuſtè occidit, pro illius anima orationibus, eleemoſynis aliiſque piis operibus Deo ſatisfaciat, ac præſertim ſanctum Miſſæ ſacrificium pro refrigerio illius offerri curet: idque proinde pro aliqua ſatisfactionis Sacramentalis parte illi conuenienter iniungi poſſe.

Quod ſpectat ad ſecundum; quibus ſcilicet reſtitutio ob iniuſtam alterius occiſionem facienda ſit; docent communiter Doctores faciendam illam eſſe parentibus, filiis, & vxori. Ita Bannes, Sotus, & plures alij, quos citat & ſequitur Leſſius. Obligatio autem ad illam reſtitutionem (quod obſeruandum eſt) oritur, non ex iure quod hæ perſonæ habent in bona defuncti, cùm ipſe defunctus nullum ius habuerit ad illam reſtitutionem, cuius faciendæ obligatio non aliunde quàm ex eius morte orta eſt: ſed ex arctiſſima illa coniunctione, quæ inter defunctum & eiuſmodi perſonas intercedebat: ratione cuius cenſebantur quodammodò vna cum ipſo defuncto perſona, & competebat illis ſpeciale quoddam ius poſtulandi ab eo alimenta, & alia ad decentem vitæ ſuſtentationem neceſſaria: vnde ſequitur quod occiſor eadem illis præſtare obligetur, ad quæ occiſus obligatus fuiſſet.

ſup. dub. 26.

Quæres an similiter creditoribus defuncti restituere teneatur. Respondetur plures Theologos, quibus subscribit Laymannus, existimare illum teneri; Lessius vero supra dub. 23. contendit neque creditoribus, neque etiam hæredibus occisi (si tamen parentes, vxor & filij excipiantur) nullam ex rigore iustitiæ restitutionem esse faciendam; cùm neque creditoribus, neque etiam hæredibus defuncti ius vllum nisi in eius bona competat; ea verò, quæ ob illius occisionem restituuntur, inter eius bona connumerari non possint. Quæ quidem sententia, tum ob illam rationem, tum etiam ob Bannis & Soti, quos pro illa citat, authoritatem, probabilis ac in praxi tuta videtur. tract. 3. de iust. part. 3. cap. 6.

SECTIO VI.

Explicatur sextum Decalogi præceptum.

Non mœchaberis.

MONET Catechismus Romanus specialem cautelam ac prudentiam, nec non delectum verborum requiri in explicanda huius præcepti materia, *quæ*, vt ait, *moderationem potiùs desiderat quàm orationis copiam*: quod vt præstemus, & breuitati simul ac honestati consulentes, nihil omittamus eorum, quæ à Sacerdotibus sciri debent vt lepram à lepra discernere possint; omnia quæ dicenda nobis sunt, tribus paragraphis complectemur: in quorum primo inuestigabimus, quid hoc sexto præcepto prohibeatur: in secundo, quot modis in illud peccetur: in tertio denique restitutiones quasdam in certis casibus ob huius præcepti transgressionem faciendas explicabimus. part. 3. cap. 7.

PARAGRAPHVS I.

Quid hoc sexto præcepto prohibeatur.

quæst. 71. super Exod. SANCTVS Augustinus explicans hoc sextum præceptum, docet illo prohiberi non modo adulterium, quod nomine mœchiæ designatur; sed in genere omnem illicitum concubitum, ac quemcunque luxuriæ actum, siue externum siue internum.

2.2.q. 154.a. 1. & seq. Sunt autem sex luxuriæ species (vt docet S. Thomas) & declaratur cap. *Lex illa*, 36. quæst. 1. scilicet fornicatio, stuprum, adulterium, incestus, raptus, & peccatum contra naturam; quibus aliqui Theologi addunt sacrilegium, quando peccatum istud committitur cum persona Deo sacra; quod tamen S. Thomas reducit ad speciem adulterij; quia personæ sacræ, connubio quodam spirituali sunt Deo coniunctæ.

Fornicatio est concubitus illicitus soluti cum soluta, id est hominis nullo coniugij vinculo, aut castitatis voto, aut Religiosi, vel Ecclesiastici status conditione obligati, cum fœmina, quæ nec virgo est, nec coniugio, aut aliquo voto castitatis obstricta, nec Religiosi status susceptione Deo mancipata. Hanc autem simplicem fornicationem esse peccatum mortale adeò certum est, vt oppositum pertinaciter asserere sit hæreticum, vt definitum est in Clement. *Ad nostrum*, de hæreticis: & expressis verbis dicit

Eph. 5. Apostolus, *quòd omnis fornicator aut immundus non habet hæreditatem in regno Christi.* Excipitur tamen casus ille in quo mulier vim ab alio pateretur; tunc enim, quamuis delectationem sentiat, si tamen impudico actui non consentiat,

lib.1. de ciu. cap. nullatenùs peccat, vt fusè declarat & probat S. Augustinus.

Ad hoc peccatum reducitur concubinatus;

quo nomine nihil aliud intelligitur, quàm fornicatio continuata cum certa aliqua persona soluta, & cohabitatio cum illa. Est autem hoc peccatum graue & periculosum, eo quòd hominem in continuo statu peccati detineat: nec absolui debent concubinarij, nisi prius à concubinis separentur.

Porrò rectè obseruat Lessius, fornicationis peccatum in Christianis specialem habere deformitatem ratione Sacramentorum Baptismi & Eucharistiæ, per quorum susceptionem singulari quodam modo vniuntur Christo Domino, & membra illorum fiunt membra Christi: vnde Apostolus; *Nescitis, inquit, quoniam corpora vestra, membra sunt Christi; tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? absit.* libro 4. de iust.& iure. cap. 3. dub. 7

Stuprum est virginis defloratio; estque hoc peccatum grauius simplici fornicatione, eo quòd præter illius malitiam habeat specialem deformitatem propter violationem signaculi virginalis, & maximum deinceps peccandi periculum, cui virginem sic defloratam exponit. Existimat tamen Lessius probabiliter dici posse, stuprum tunc solummodò esse peccatum, specie distinctum à simplici fornicatione, quando virgini vis infertur, illaque per violentiam defloratur. lib. 2. ca.10. dub.1.

Adulterium est illicitus concubitus cum persona coniugata, siue vir tantum, aut mulier, siue vterque coniugio copulati sint. Est autem grauius fornicatione & etiam stupro, tum propter violationem fidei coniugalis, tum etiam propter damnum filiorum legitimorum, & alia similia mala, quæ ex hoc peccato consequuntur, de quo loquens Iob. *Hoc nefas est*, inquit, *& iniquitas maxima, & ignis vsque ad perditionem deuorans; & eradicans genimina.* ca. 31

Sacrilegium est illicita copula cum persona sacra, seu quæ Deo consecrata est & dicata, siue per votum castitatis, siue per ordinis sacri susceptionem. Addit etiam Toletus sacrilegium committi, si quis in Minoribus constitutus lib. 5. ca. 12.

luxuriæ peccatum committat; vel si quis in loco sacro actum venereum exerceat, quamuis sit coniugalis, vt existimant Paludanus, Tabiena & alij apud eumdem Toletum: vnde circa hoc peccatum circumstantia personæ vel loci declaranda est.

Incestus est copula illicita cum persona consanguinitatis aut affinitatis nexu intra quartum gradum coniuncta. Quàm verò graue sit hoc peccatum ex eo colligitur, quòd in veteri lege constituta erat mortis pœna in incestuosos: &
Leu. 10. additur hæc causa: *quia rem nefariam operati sunt.* Est autem eò grauius peccatum, quo maior est inter peccantes personas coniunctio; imò specie distinctum esse existimant Nauarrus, asse-
ca.16. ritque proinde gradum consanguinitatis aut
nu.3. affinitatis esse declarandum.

Obseruat etiam Lessius violationem cognationis spiritualis per actum luxuriæ, quamuis propriè ad hanc incestus speciem non pertineat, habere tamen specialem deformitatem; ratione cuius, circumstantiam cognationis spiritualis in confessione declarandam esse existimat. Quod similiter dicendum est, si hoc peccatum committatur cum filia spirituali confessionis, id est cum ea, cuius quis confessionem sacramentalem excepit: quod quàm graue peccatum sit constat ex cap. *Omnes*, & cap. *Non debet*, 30. quæst. 1. vbi depositio ab Ordine Sacerdotali & perpetua pœnitentia vsque ad exitum vitæ decernitur in eum, qui tale scelus perpetrauerit.

Raptus, quantum ad ipsum actum luxuriæ modis omnibus supra dictis committi quidem potest; sed addit præterea violentam, & iniustam personæ à domo sua, vel paterna substractionem, & in aliena detentionem: vnde raptus cum simplici fornicatione, vel stupro, vel adulterio, vel sacrilegio, vel incestu simul committi potest: & hæ circumstantiæ cum illa, quæ ipsius raptus est propria, debent in confessione declarari.

Peccatum denique contra naturam est illud (vt explicat S. Doctor) *quod repugnat naturali ordini venerei actus, qui conuenit speciei humanæ.* q.154 a.11.
Additque illud quatuor præsertim modis contingere posse: *vno quidem modo, si absque omni concubitu, causa delectationis venereæ pollutio procuretur; & vocatur mollities: alio modo, si fiat per concubitum ad rem non eiusdem speciei; & vocatur bestialitas: tertiò, si fiat per concubitum ad non debitum sexum, puta masculi ad masculum, fœmina ad fœminam, vt Apostolus dicit Rom. 1. quod dicitur Sodomiticum vitium: quarto, si non seruetur naturalis modus concumbendi, aut quantum ad instrumentum non debitum, aut quantum ad alios monstruosos & bestiales concumbendi modos.*

Et hi quatuor modi specie distinguuntur, vt obseruat Lessius; cùm vnusquisque illorum contineat specialem turpitudinem castitati repugnantem. Quàm nefandum autem & quàm detestabile sit illud peccatum, satis constat ex horrenda punitione Sodomitarum Gen. 19 & Onam filij Iudæ Gen. 38. vbi dicitur quòd *percussit eum Dominus, eo quod rem detestabilem faceret:* & Leuit. 20. morti adiudicantur, qui peccatum istud commiserint: neque tantum diuinis legibus, sed & humanis hæc peccatorum monstra damnantur; in Codice Theodosiano lib. 9. tit. 7. edicitur quòd *huiusmodi scelus spectante populo flammæ vindices expiabunt.* lib. 4. cap. 3. dub. 13.

Est autem obseruandum circa peccatum mollitiei, pollutionem omnem directè in se voluntariam esse peccatum mortale: nec vnquam quouis prætextu, etiam tuendæ sanitatis, esse licitam, vt ex communi Doctorum consensu probat & docet Lessius: imò & illam etiam, quæ indirectè tantùm voluntaria est; id est quæ sequutura præuidetur ex aliqua causa, quæ tamen non euitatur, cùm possit & debeat euitari. supra, dub. 14.

Si tamen iusta aliqua ratio subsit eiusmodi causam non euitandi: vt si quis libros de eius-

modi rebus tractantes legat, vt alios doceat, aut confessionibus excipiendis vacet; vnde turpes imaginationes & delectationes in parte inferiori, ac exinde pollutiones consequantur; tunc non erit peccatum, dummodò absit periculum consensus, vt docent Lessius suprà, Nauarrus cap. 16. nu. 6. & alij communiter. Quod si pollutio nullomodo sit voluntaria; vt quando inter dormiendum accidit, neque postquam quis plenè expergefactus est in delectationem ex illa prouenientem deliberatè consentit; tunc non est peccatum, vt iidem authores proximè citati docent.

Præter has luxuriæ species, sunt alij plurimi eiusdem peccati actus, tam exteriores quàm interiores ad vnamquamque illarum pertinentes, hoc sexto præcepto prohibiti. Atque in primis prohibentur morosæ delectationes, quæ ex rebus obscœnis cogitatione vel imaginatione apprehensis cum pleno & deliberato voluntatis consensu percipiuntur: & etiam ipsæ cogitationes & imaginationes turpes, quamuis nulla ex illis sequatur turpis delectatio: si tamen illius percipiendæ causa animo versentur & foueantur, æqualem cum ipsis obscœnis delectationibus censentur habere malitiam, scilicet mortalem, quamuis nulla subsit voluntas rem illam turpem opere implendi: quod meliùs explicare simul & probare non possumus quam
libro his sancti Augustini verbis: *Totus, inquit, homo*
12. de *damnabitur, nisi hac, quæ sine voluntate operandi, sed*
Trin. *tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, so-*
cap. 2. *lius cogitationis sentiuntur esse peccata; per mediatoris gratiam remittantur.*

Prohibentur etiam à fortiori obscœna omnia desideria & turpes affectus, quando quis deliberatè appetit & vult actum aliquem luxuriosum perpetrare. Et hæc desideria eamdem cum ipsis actibus desideratis deformitatem induunt: vnde qui mulierem coniugatam turpi-
S. Mat. ter concupiscit, *iam mœchatus est eam in corde*
6. *suo*, vt ait Christus Dominus; & coram

Deo adulterij reus efficitur.

Præterea oscula, tactus, quæ fiant ob carnalem & veneream delectationem quæ ex illis percipi potest, sunt etiam peccata mortalia hoc præcepto prohibita: quamuis enim (*vt rectè obseruat S. Doctor) hæ & similes actiones sint 22. q. ex genere suo indifferentes, possintque secluso 154. quouis libidinoso affectu licitè exerceri; e. g. si a. 4. quis mulierem osculetur eam salutando, quia talis est consuetudo patriæ, vel ob aliquam aliam causam rationabilem: si tamen nulla eiusmodi causa subsit, nec aliud in osculis, tactibus, & aspectibus intendatur, quàm delectatio illa, quæ carnem afficit & ad libidinem excitat: tunc secundùm mentem S. Doctoris peccati mortalis reatus incurritur.

PARAGRAPHVS II.

Quot modis peccetur in sextum Decalogi præceptum.

Ex dictis colligi potest quot & quàm variis modis peccetur in hoc Decalogi præceptum. Atque in primis peccant contra illud qui turpium rerum cogitationibus aut imaginationibus deliberatè intendunt vt illis delectentur: qui delectationes illas suboriri aduertunt, nec illas protinus abiiciunt, sed potiùs fouent: qui legunt libros impudicos: vnde tales cogitationes & delectationes plerumque oriri solent: qui intendunt in imagines aut picturas obscœnas & ad libidinem aspectu sui excitantes; aut illas domi expositas habent, vnde alij occasionem peccandi sumere possunt: qui turpes cantilenas aut verba obscœna proferunt, aut ab aliis prolata libenter audiunt: qui Comœdiis, aut aliis spectaculis, vel saltationibus & choreis delectantur, in quibus aduertunt se graues aduersus castitatem tentationes experiri,

iisque vt plurimùm succumbere: qui notabiliter in cibo vel potu excedunt, vnde in ipsis motus impudici & aliquando pollutiones oriri solent, quibus ferè semper consensum præbent.

Qui vestitu, aut gestu aliquo immodesto, vel aspectu aliis huius peccati occasionem præbent: qui se vel alias personas impudicè aspiciunt: qui osculis aut tactibus libidinosis delectantur: qui voluntate sola, aut etiam actu ipso committunt peccatum fornicationis, stupri, adulterij, sacrilegij, incestus, aut raptus: qui in peccatum mollitiei deliberatè incidunt, pollutionibus deliberatè delectantur, aut eas sibi tactibus impudicis vel aliis modis procurare conantur: qui infandum Sodomiæ aut bestialitatis crimen perpetrant, aut aliis illicitis aut infamibus concumbendi modis se polluunt.

PARAGRAPHVS III.

Quanam restitutiones ob huius præcepti transgressionem facienda sint.

Duobus præsertim casibus obligatio restitutionis alicuius faciendæ huius præcepti transgressoribus incumbere potest, nimirùm ratione stupri vel adulterij.

Quod ad stuprum spectat; certum est in primis illum, qui virginem aliquam coniugij promissione decepit, & sub eiusmodi spe corporis illius vsuram impetrauit, ad eam in matrimoniū ducendam obligari, etiamsi fictè tantùm & dolosè promiserit. Ita Nauarrus, Sotus, Adrianus,
ca.10. dub.3. & alij apud Lessium lib. 2. si tamen esset conditionis valde inæqualis, aut si promissionem implere non posset, puta quia est coniugatus: aut si ex illius promissionis impletione graue aliquod scandalum timeatur: tunc promissioni satisfacere censebitur, si sufficientem illi, pro ratione conditionis, & status, dotem tribuat: vt docet Nauarrus cap. 16. nu. 18. & post illum Toletus lib. 5. cap. 11.

Certum est etiam illum qui violentia, aut importunis precibus aut falsis & dolosis persuasionibus virginem ad stuprum induxit, teneri illam vel ducere, vel conuenienter dotare, vt habetur ex cap. *si seduxerit*, de adulteriis. Quod si virgo nulla vi aut promissione, nullis item importunis precibus, aut dolosis persuasionibus ad peccatum inducta est, sed ipsa sponte & liberè in illud consensit: nulla restitutionis faciendæ obligatio incumbit, vt docet Nauarrus suprà, Lessius sup. dub 2. & alij: quia iuxta regulam 28. iuris in 6. *Scienti & consentienti non fit iniuria*: legesque Canonicæ (vt obseruat Nauarrus ibid.) non obligant ad restitutionem nisi eum, qui aut violentiam aut dolum seu deceptionem ad stuprum perpetrandum adhibuit, quod etiam similiter dicendum existimat idem Nauarrus si virgo per stuprum deflorata æque commodè & conuenienter nupsit, ac si minimè peccasset: quia stuprum illius nemini innotuit; tunc enim, quamuis ille qui eam ad peccandum induxit, grauem & rigidam pœnitentiam coram Deo subire teneatur, ad nullam tamen restitutionem illi faciendam tenebitur: quia scilicet nullum damnum passa est, quod pecunia æstimari possit.

Quod spectat ad adulterium, si mulier coniugata filium ex adulterio suscepit, tenetur omnibus modis quibus potest, citra famæ dispendium aut vitæ periculum, procurare ne legitimi hæredes ratione huius illegitimæ prolis aliquid detrimenti patiantur: vnde si habet bona aliqua præter dotem sibi propria, quæ possit quibus velit tribuere, tenetur ex illis tantum legitimis hæredibus applicare, quantum satis erit ad compensationem damni per spurium illati aut inferendi. Ita Caietanus opusc. 31. resp. 14. Nauarrus cap. 16. num. 47. Toletus lib. 5. cap. 11. Lessius lib. 2. cap. 10. dub. 7. & alij communiter.

Quod si mulier nulla eiusmodi bona possideat, neque vllo alio modo damnum illud

compensare possit, quærunt Theologi an teneatur etiam cum periculo vitæ, vel dispendio famæ crimen suum marito vel filio suo spurio prodere. Respondetur ex communi Doctorum sententia (vt videre est apud Lessium & Toletum supra) non teneri cum periculo vitæ: quamuis autem aliqui existiment ad id obligari cum honoris & famæ dispendio, probabilis tamen & tuta in praxi est sententia Scoti, Innocentii, Panormitani, Caietani, Nauarri, & aliorum quos refert & quibus subscribit Lessius supra dub. 7. qui negant mulierem cum notabili famæ honorisque dispendio ad crimen suum marito vel filio spurio reuelandum obligari, quorum ratio est, quòd fama, cùm sit bonum superioris ordinis, non videatur in tali casu esse necessariò exponenda pro alio bono inferioris ordinis; præsertim cùm illius dictis neque maritus neque spurius filius credere teneantur. *Alleganti enim suam turpitudinem* (Iuxta regulam iuris) *nulla debetur fides*: proindeque ex illa peccati sui declaratione nihil aliud sequeretur, nisi scandalum in familia & discordia inter filios: vnde etiam cap. *Officij*, de pœnit. & remiss. nihil aliud præscribitur respectu mulieris, quæ filium supposuerat, nec suppositionem illam marito reuelare volebat, sicut nec alterius quæ prolem ex adulterio susceperat, nisi vt competens satisfactio per discretum sacerdotem vtrique iniungatur: vnde iuxta illum canonem prudentis erit confessarij eiusmodi mulieri præter alia opera satisfactoria præcipere, vt solitas expensas quantum poterit habita ratione status valetudinis, &c. imminuat, & maiori sedulitate rem domesticam administret: & si quid lucri proprio labore captare possit, illud in compensationem filiorum aut hæredum applicet: & alia similia præstet, quibus si non totum damnum, saltem illius partem aliquam compensare conetur.

Quæres vtrum ipse adulter ad restitutionem

aliquam faciendam obligetur. Respondetur, si moraliter ei certum sit filium, qui ex muliere cum qua peccauit natus est, suum esse: obligari illum ad compensationem damnorum, quæ legitimo marito aut eius hæredibus obuenire possunt; siue ratione alimentorum quæ illi præstantur: siue ratione hæreditatis, quam cum aliis legitimis filiis tanquam vnus ex illis aditurus est. Et hæc est communis sententia Doctorum, paucis exceptis, quorum opinionem vt minùs probabilem & tutam meritò reiicit Lessius suprà dub. 6.

SECTIO VII.

Explicatur septimum Decalogi præceptum.

Non furaberis.

CVM hoc septimo præcepto (vt obseruat Catechismus Rom.) Deus in tutelam veluti suam bona nostra exteriora susceperit: ita vt nullus ea iniustè surripere aut inuitis nobis detinere possit, quin iniuria illa in ipsum etiam Deum refundatur, ac obedientia illi debita violetur: hinc patet quanti facienda sit huius præcepti obseruatio, & quo studio illius obligationes omnes peruestigandæ sint, præsertim cum innumeris propemodis in illud peccetur. Vt igitur maiori cum luce in illius explicatione procedamus, ipsius iuris ac iustitiæ principia breuiter consideranda nobis sunt, vt ex illis posteà rationes omnes, quibus erga proximi bona obstringimur, enucleatiùs cognoscamus.

Part. 3 c. 8.

PARAGRAPHUS I.

Quid Iuris, quid iustitia nomine intelligendum sit.

NOMEN Iuris (vt illius varias & multiplices acceptiones omittamus) in duplici præsertim significatione sumi solet. Primò pro lege tam naturali quàm positiua, siue diuina siue humana: quo sensu dicimus e. g. parentibus honorem deferre, esse de iure naturali; Sacramentum Baptismi recipere, esse de iure diuino positiuo: eo etiam sensu legum & sanctionum Ecclesiasticarum Collectionem iuris Canonici nomine indigitamus. Secundò sumitur pro facultate illa seu potestate legitima, quam quis habet ad rem aliquam obtinendam aut retinendam, vel ad aliquid faciendum, ita vt ab illius rei obtentione aut retentione, vel ab illa actione facienda impediri licitè non possit.

Similiter iustitiæ nomen duobus potissimum
Dial. modis accipitur. Primò pro virtute quadam
de ve- generali, quam S. Anselmus vocat *Rectitu-*
rit. c. *dinem voluntatis*: quo sensu virtutes omnes in se
13. complectitur, & pro illis siue generatim siue speciatim significandis plerumque in Scriptura ponitur, vt Matth. 5. *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam*: & cap 6. *Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.*

22. q. Secundò pro virtute particulari, quæ à S.
58. a. 1 Doctore & à Iurisconsultis communiter definitur: *Constans & perpetua voluntas ius suum vnicuique tribuendi*: quorum verborum sensus est iustitiam esse virtutem, quæ inclinat & firmat voluntatem ad tribuendum vnicuique quod suum est: quà in acceptione vna est ex quatuor illis virtutibus, quæ à S. Ambrosio in cap. 6. S. Lucæ vocantur *Cardinales*, eo quòd

ſint aliarum virtutum tanquam cardines; ita Lib.2.
vt ſicut oſtium in cardine, ſic (vt loquitur moral
S. Gregorius) *Omnis honeſta vitæ ratio, & vniuerſa boni operis ſtructura, illis inniti quodammodo videatur.* c.36.

Diuiditur autem iuſtitia à S. Doctore in q.61.
commutatiuam & diſtributiuam. Iuſtitia di- a. 1.
ſtributiua illa eſt, quæ diuidit & diſtribuit munera, officia, onera, bona, & alia ſimilia communitatis alicuius propria ſecundùm proportionem quam vocant geometricam: id eſt, conſiderando non ſolùm valorem & quantitatem bonorum illorum aut onerum, &c. ſed etiam perſonarum conditionem, idoneitatem, merita, &c. Commutatiua verò illa eſt, quæ conſtituit æqualitatem inter perſonas particulares ſecundum proportionem arithmeticam: id eſt, conſiderando ſolùm valorem vel quantitatem rerum ſine vllo reſpectu ad perſonas; v.g. mutuatus eſt aliquis centum aureos, qualiſcunque ſit diues an pauper, nobilis an ignobilis, debet centum aureos reddere.

PARAGRAPHVS II.

Quid ſit ius ad rem, & ius in re.

CElebris illa diuiſio iuris, quæ à Theologis & Iuriſpentis tractatur, lucem dabit variis difficultatibus circa huius præcepti violationem occurrentibus, ideoque à nobis prætermitti non debuit. Ius igitur ad rem eſt illud, quod habetur, per alicuius contractus ſtipulationem, puta per donationem, emptionem, &c. antequam illius rei, quæ donata vel empta eſt, traditio fiat. Ius in re eſt illud, quod per ipſam rei traditionem acquiritur.

Hæc eſt autem vtriuſque differentia, quòd ius in re ita faciat illam propriam eius qui acquiſiuit, vt, quocunque in loco ſit, & in cuiuſ-

cunque manus peruenerit, facultatem habeat, eam vbicunque repererit recipiendi, & à quocunque repetendi, obligeturque ex iustitia eam ei restituere, quisquis acceperit. Ius verò ad rem, non tribuat facultatem eiusmodi in ipsam rem, sed solummodò titulum iustum & aptum ad habendum illius rei dominium: e. g. quis emit equum ab altero, illiusque pretium soluit: si equus ille nondum ei à venditore traditus sit, habet tantum ius ad illum equum, non verò in illo: vnde si venditor fraudulenter eumdem equum alteri vendat & tradat, primus emptor non potest ab illo altero equum repetere, sed agere tantùm potest in venditorem, vt pretium restituat, sibique præterea persoluat quantum sua intererat, contractum illius venditionis anteà celebratum firmum & ad plenum effectum perduci: è contrà si equus ille venditus, sed nondum traditus, moriatur aut furto abducatur, venditori perit & non emptori.

Ex quibus intelligi potest quid sibi velint leges ciuiles, dum dicunt, ei, qui habet ius in re, competere actionem realem, quæ *vindicatio* vocatur, qua res ipsa repeti & sumi possit vbicunque reperiatur: ei verò qui habet tantummodò ius ad rem competere actionem personalem, non qua res ipsa in cuiuscunque manus deuenerit potest vindicari & accipi, sed qua traditio eius possit exigi à persona, cum qua stipulatio de re illa intercessit.

PARAGRAPVS III.

Quid sit dominium, & quibus personis competat.

PLVRES sunt iuris particularis species variæque rationes, quibus competere potest alicui facultas accipiendi aut retinendi rem aliquam, vel de illa disponendi, inter quas præcipua, & ad quam reliquæ aliquo pa-

ɛto reducuntur, eſt dominium: ex cuius proinde explicatione, quid de aliis ſentiendum ſit, facilè poterit intelligi.

Ac in primis obſeruandum eſt duplex eſſe dominium, iuriſdictionis ſcilicet & proprietatis. Dominium iuriſdictionis eſt poteſtas gubernandi ſibi ſubditos; illis aliquid præcipiendi, aut prohibendi, illos iudicandi, puniendi, vel præmiandi.

Dominium verò proprietatis, eſt ius poſſidendi rem aliquam, & de illa tanquam ſua diſponendi: eſtque rurſum duplex, perfectum ſcilicet & imperfectum. Dominium perfectum, quod & plenum dicitur, continet proprietatem rei & commodorum eius, extenditque ſe ad omnem eius vſum & diſpoſitionem, niſi lege aliqua diuina vel humana prohibeatur. Dominium verò imperfectum habet tantùm proprietatem abſque emolumentis, vel emolumenta abſque proprietate: primum vocant Iuriſperiti dominium directum, quale eſt principis reſpectu feudorum, aut illius qui dedit agrum in emphiteuſim: ſecundum vocant dominium vtile, quale habet feudatarius, emphiteuta, vſufructuarius, &c.

Quod autem ſpectat ad ſubiectum dominij ſeu perſonas illius capaces, Theologi communiter docent, illud nonniſi naturæ rationali competere poſſe; cùm per ſolam rationem quiſque poteſtatem habeat immediatè in actus ſuos, & per hos in alias res exteriores.

Atque in primis certum eſt Deum in omnes creaturas ſummum quoddam & abſolutiſſimum obtinere dominium; quod ſcriptura innumeris propè in locis teſtatur: proindeque illum liberè & prout ipſi placuerit, de omnibus creaturis ſine cuiuſquam iniuria diſponere poſſe. Certum eſt etiam hominem eſſe dominij capacem iuxta illud: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, vt præſit piſcibus maris, beſtiis terræ, &c.* Gen. 1. *Vbi tribuitur homini præ-*

fectura & dominium in alias creaturas inferiores ratione imaginis diuinæ quam gerit, quæque in intellectu rationis capaci, & libera voluntate consistit. Sed difficultas est de quibusdam hominibus in particulari, an de facto dominium aliquod, & quarumnam rerum habeant: ac præsertim de filiis familias, de quibus breuiter dicimus, quod secundùm iuris dispositionem, quandiu sub patria potestate constituti sunt, duo sunt tantummodò genera bonorum, quorum perfectum dominium habere possunt; castrensia scilicet & quasi castrensia. Bona castrensia sunt illa quæ in militia vel occasione militiæ iustè acquiruntur, vt stipendia, donaria ducum, &c. Quasi castrensia verò sunt ea, quæ ex beneficio Ecclesiastico; aut officio publico, iudicis v. g. aut aduocati, aut ex professione alicuius artis liberalis proueniunt. Bonorum autem illorum quæ aduentitia vocantur, id est quæ vel ex aliorum donatione, vel ex propria industria, negotiatione, &c. proueniunt, dominium quidem directum habere censentur, non tamen de iis disponere possunt absque consensu patris, penes quem illorum administratio & vtilitas remanet. Quæ omnia fusius explicata videri possunt apud Nauarrum cap. 17. num. 42. Lessium lib. 2. c. 4. dub. 3. & alios.

PARAGRAPHVS IV.

Quibus modis dominium proprietatis acquiratur.

RES externæ quæ sub dominium proprietatis cadere possunt, duplicis sunt generis: vel enim nullius sunt, vel alicuius propriæ: & de vtrisque quæstio proposita intelligi potest.

Atque in primis quod spectat ad res illas, quæ nullius dominij sunt, dicendum est, spectato communi naturæ ac gentium iure, illas fieri primi

primi occupantis, nisi leges ciuiles & locorum consuetudines de aliquibus in particulari aliter constituant: proindeque hæc occupatio est legitimus modus, quo prædictarum rerum dominium acquiritur. Id patet ex parag. *fere* instit. de rerum diuisione & ex lege 1. ff. de acquirenda possessione; item ex lege 1. & 3. ff. de acquirendo rerum dominio: quibus legibus omnes Theologi subscribunt.

Hinc colligitur feras & animalia syluestria, quæ in nullius potestate sunt, vel quæ iam ab aliquo capta illius potestatem euaserunt, & in libertatem naturalem se vindicarunt; vbicunque reperta fuerint, capi posse: è contra verò animalia illa, quæ natura mansueta sunt & domestica, quamuis è domini domo effugerint, vbicunque oberrantia reperiantur, esse restituenda: quia tanquam ad dominum pertinentia considerantur, vt fusius explicat Lessius; vnde parag. *Gallinarum* instit. de rerum diuisione ille dicitur furtum committere, qui eiusmodi animalia, cùm effugerint, detinet. Simili ratione lapilli, gemmæ, margaritæ & alia similia, quæ nunquam dominum habuerunt, & in littore maris aut aliis locis inueniuntur, fiunt primi occupantis. Lib. 2. de iust. & iure. cap. 5. dub. 6

Secùs verò dicendum est de rebus illis, quæ dominum aliquando habuerunt, & casu aliquo fuerunt amissæ, v. g. quæ naufragio facto eiectæ sunt ad littus maris; quisquis enim res eiusmodi reperit, illas dominis restituere debet; si dignoscere possit; & ad illos dignoscendos moralem diligentiam adhibere tenetur. Quod si illarum rerum domini dignosci non possint, tunc secundùm S. Doctorem, cui plurimi alij Theologi subscribunt, sunt illæ pauperibus erogandæ, vel in alios pios vsus insumendæ. Ratio est, quia rerum illarum non desinit esse dominus qui eas amisit, ideoque, si ipsimet restitui nequeunt, saltem restitui debent illis, quibus velle præsumitur: nemo est autem, qui amissam rem suam non malit pauperibus dari, quam 2. 2. q. 66. a.

in alios vsus expendi.

Non desunt tamen Doctores, qui sententiam contrariam tueantur, asserantque res illas inuentas domino minimè comparente post diligentem inquisitionem ab inuentore posse retineri, cùm nullo iure naturali aut Ecclesiastico id prohibeatur. Ita Sotus, Medina, & alij apud Laymannum, qui rectè concludit quòd, quamuis hæc posterior sententia sit probabilis, neque temerè damnandus esset qui eam sequeretur; prior tamen sit magis pia & in praxi tuta: præsertim, cùm secundùm illam (vt monet Nauarrus possit inuentor, si aliqua egestate laboret, sibimet rem inuentam aut partem illius retinere, maximè de consilio prudentis confessarij, cuius erit determinare, quid in eiusmodi casu magis expedire videatur.

Libr. 3. de Iust. tract. 1. c. 5.

Cap. 17. nu. 170.

Quod spectat ad res illas quæ sunt alicuius propriæ, dicendum est rerum eiusmodi dominium acquiri, vel per voluntatem propriam domini rei illius suæ dominium in alterum transferentis, quod duobus potissimum modis in genere fieri potest, scilicet vel per aliquem contractum, puta venditionem, permutationem, &c. aut absque contractu per donationem, promissionem, &c. vel per voluntatem superioris aut dispositionem legis ob iustas causas rei alicuius dominium ab vno in alterum transferentis: quod præsertim fit per præscriptionis legem. De quibus omnibus & singulis in sequentibus paragraphis agendum erit.

PARAGRAPHVS V.

De Præscriptione.

PRÆSCRIPTIO seu vsucapio (vt loquuntur Iurisperiti) est modus quidam acquirendi dominij per possessionem alicuius rei certo temporis spatio legibus definito continuatam. Hic autem acquirendi dominij modus

ciuili iure introductus est, *Ne diu & ferè semper* (vt habetur lege 1. de vsurp. & vsu cap.) *quarumdam rerum dominia incerta essent*: & locum habet, non solùm in foro exteriori, sed etiam in foro conscientiæ; ita vt possit quis licitè rei alicuius dominium titulo præscriptionis acquirere, vt pluribus probat Lessius; dummodò tamen præscriptio illa legitima sit, habeatque requisitas à iure conditiones, quæ quatuor communiter à Doctoribus numerantur. Prima est possessio; nam secundùm regulam iuris: *Sine possessione præscriptio non procedit.* Secunda est bona fides: si quidem *Possessor malæ fidei vllo tempore non præscribit.* Tertia est titulus probabiliter præsumptus, puta donationis, emptionis, successionis, &c. vt constat ex digest. lege 41. tit. 4. & seq. Quamuis interdum bona fides etiam sine titulo ad præscriptionem sufficiat; quando scilicet nulla præsumptio in contrarium habetur, nec ius commune contradicit. Quarta denique est continuatio possessionis tempore legibus definito.

Lib. 2 cap. 6 dub. 17.

Reg. 3. in 6.

Ibid. Reg. 2.

Quæres quantum temporis requiratur ad legitimam præscriptionem. Respondetur ex communi Doctorum sententia apud Lessium ad præscriptionem seu vsucapionem rerum mobilium quarumcunque cum titulo probabiliter præsumpto requiri possessionem per triennium bona fide continuatam; sine titulo verò, per triginta annorum spatium: e. g. aliquis bona fide tibi rem alienam dedit quam suam putabat; tuque bona fide illam acceptauisti; tunc triennij possessione tibi acquiritur res illa ratione tituli donationis: quòd si nullo titulo, bona tamen fide illam possideas, tua non fit, nisi triginta annorum continuata possessione.

Sup. cap. 6 dub. 2. 3. 4 & seq.

Ad præscriptionem autem rerum immobilium cum titulo requiri spatium decem annorum, inter præsentes, id est eos, qui in eodem territorio habitant, quamuis non in eadem vrbe; viginti annorum inter absentes: triginta verò annorum, si nullus adsit titulus, vt suprà

de mobilibus rebus dictum est.

Excipiuntur tamen bona immobilia Ecclesiæ, monasterij, hospitalis, & aliorum piorum locorum, ad quorum præscriptionem requiruntur anni quadraginta: quod si bona illa sint Ecclesiæ Romanæ, nonnisi annorum centum spatio præscribi possunt. Bona verò pupillorum siue mobilia siue immobilia, quandiu in illa ætate sunt, nullo temporis lapsu præscribuntur, sicut nec res Ecclesiæ, quæ alienari prohibitæ sunt, aut vsibus tantùm sacris sunt destinatæ.

Est tamen obseruandum non easdem vbique leges circa tempus & modum præscriptionis esse receptas; ac proinde cuiusque regni aut loci speciales leges & legitimas consuetudines esse super hac re consulendas.

PARAGRAPHVS VI.

De contractibus in genere.

NOMINE contractus intelligitur conuentio aliqua inter duos facta, ex qua in vtroque vel saltem in alterutro illorum, obligatio aliqua nascitur. Sunt autem alij contractus, qui vocantur *nominati*, alij *innominati* dicuntur. Contractus *nominati* sunt illi, qui speciali nomine inter se distinguuntur, vt emptio, venditio, locatio, &c. Contractus verò *innominati* sunt illi, quibus nullum speciale nomen assignatum est; diuidunturque à Iurisperitis in quatuor species, quæ his verbis exprimuntur: *do, vt des; do, vt facias; facio, vt des; facio, vt facias.*

His prænotatis dicendum 1. contractum omnem sponte ac libere factum, quamuis in eo non seruentur iuris formalitates, obligare tamen in foro conscientiæ; ita vt alterutro contrahentium inuito rescindi non possit, nisi iure aliquo positiuo irritus sit aut irritari possit. Ita

Gomesius, Couarruuias, & alij quos citat & sequitur Lessius. Ratio est, quia iure naturæ tenetur quisque tenere quod promisit altero acceptante, vt ex infra dicendis pleniùs constabit.

Dicendum 2. contractum illum, in quo contingit error circa substantiam rei, iure naturæ irritum & inualidum esse. Ita S. Antoninus, Sotus, Caietanus & alij apud eumdem Lessium: Sup. dub. 5 quia (vt dicitur lege 9. C. de iuris & facti ignorantia) *Errantis nullus est consensus*; sine consensu autem nullus est contractus: e. g. si quis gemmam vendat existimans esse cristalli fragmentum, emptor re comperta tenebitur ad restitutionem gemmæ aut ad iustum eius pretium venditori persoluendum: secùs verò si error solummodò sit circa qualitatem rei; vt si cognoscens esse gemmam, sed valorem eius ignorans, vili pretio eam vendiderit; tunc enim validus quidem erit contractus, tenebitur tamen emptor, postquam id resciuerit, supplere id quod iusto gemmæ pretio defuit, vt docent suprà citati authores.

Dicendum 3. contractum illum, cui alterutrius contrahentium dolus causam dedit, non esse omninò iure naturæ irritum, sed tamen pro arbitrio eius qui deceptus est (si contractus solubilis sit) irritari posse. Ita Ægidius Coninch, & alij apud Laymannũ lege 3 de iustit. tract. 4. cap. 5. & Lessius supra. Quod non sit irritum patet ex eo quòd, si is qui deceptus est velit contractum subsistere, deceptor resilire non potest; *Ne lucrum ex dolo suo reportet*, vt habetur cap. 1. de eo qui duxit in Matrimonium: quod verò irritari possit pro arbitrio illius qui deceptus est, constat etiam ex eo quod qui dolo inducit alterum ad contrahendum, iniuriam ei facit; ac proinde tenetur eum restituere in integrum, & reddere omnia infecta, si deceptus velit.

Dicendum 4. contractus omnes ex aliquo graui metu iniustè incusso celebratos, non esse quidem iure naturæ irritos, sed irritari posse &

reuocari in foro conſcientiæ pro arbitrio eius, qui metum iniuſtè paſſus eſt. Ita Sotus, Paludanus, Richardus, & alij apud Leſsium ſuprà dub. 6. Id patet tum ex eo quòd (vt habetur cap. 2. de his quæ vi metuſque cauſa fiunt) *quæ vi & metu fiunt, debent in irritum reuocari:*
2.2. q. 89. a. 7 ad 3. tum etiam quia (vt dicit S. Thomas) *qui vim intulit, hoc meretur, vt ei promiſsio non ſeruetur.* Eadem etiam ratio, quæ ſuprà de dolo allata eſt, poteſt de metu iniuſtè illato intelligi: qui enim metum iniuſtè incuſſit, iniuriam alteri intulit; vnde tenetur illum in priorem ſtatum reſtituere; & alter ius habet exigendi hanc reſtitutionem. Per metum verò grauem intelligimus illum, qui eſt de malo aliquo, quod viro conſtanti formidabile eſt, eumque meritò commouere poteſt; qualis eſt metus mortis, exilij, carceris, infamiæ, amiſsionis bonorum, &c. ad
Suprà metum quoque grauem pertinere dicit Leſſius metum reuerentialem, quo filius timet grauem offenſionem patris, ſubditus principis, vxor mariti, &c. vbi rectè obſeruat metum etiam grauem dici poſſe illum; qui reſpectiuè ſolùm talis eſt; vt ſi ſit de aliquo malo, quod, quamuis viro conſtanti non ſit formidabile, fœminæ tamen vel puero vel ſeni formidandum meritò videtur.

PARAGRAPHVS VII.

De promiſsionibus, donationibus, & teſtamentis.

PROMISSIONIS nomine non intelligimus hic promiſſionem illam, quæ fit ſub aliquo onere vel conditione, quæque vt ſic extendi poteſt ad omnes ferè ſtipulationes & contractus, in quibus vt plurimùm promiſsio aliqua reciproca interuenit; ſed promiſsionem ſimplicem & gratuitã, qua ex mera liberalitate aut gratitudine aliquid alteri promittitur: de qua

Dicendum 1. promiſsionem, antequam ac-

ceptetur, nullam parere obligationem naturalem aut ciuilem: quod & similiter de donatione intelligendum est: vnde sequitur quòd vtraque ante acceptationem posſit licitè reuocari. Ita Sotus, lib. 4. de iust. quæst. 5. art. 1. Suares tom. 2. de relig. lib. 4. cap. 2. Lessius lib. 2. cap. 18. dub. 6. & alij communiter. Ratio est, quia omnis promiſſio & donatio ſuapte natura reſpectiua eſt, cuius proinde obligatio ex alterius partis conſenſu dependet.

Excipiunt tamen Doctores aliqui promiſſiones factas Eccleſiæ, hoſpitali, monaſterio, aliiſque locis piis; exiſtimantque etiam antè acceptationem, promiſſiones, & donationes eiuſmodi obligare: alij verò Theologi hanc exceptionem non admittunt, aſſeruntque vniuerſim promiſsionem non acceptatam minimè obligare: quam ſententiam probabilem & in praxi tutam exiſtimat Laymannus, & pro illa Sotum, Gomeſium, aliosque Doctores citat. Sup.

Dicendum 2. promiſsionem ſeriò & deliberatè factam & ex animo verè promittendi, ſeque alteri obligandi, ex virtute fidei ſeu fidelitatis, vbi acceptata fuerit, obligare, etiam ſub peccato mortali, ſi res promiſſa ſit alicuius momenti. Ita Nauarrus, Sotus & plures alii, quos citat & ſequitur Leſſius. Ratio eſt, quia omnis promiſsio dat ius ad rem promiſſam, quod etiam ad hæredes promiſſarij tranſit; &, ſi fiat per formam ſtipulationis, datur etiam actio in foro exteriori, & promiſſor cogi poteſt ſententia iudicis ad promiſsionem implendam: vnde ſequitur illam inducere ſtrictam aliquã obligationem, quæ proinde ſub peccato obliget. Quòd ſi quis vtatur verbis quidem promiſſoriis, non tamen animo ſeriò promittendi, ſed ſolummodò ad ſignificandum ſolum propoſitum, vel ad firmius aſſeuerandum, vt ei credatur; tunc (vt rectè obſeruat idem Leſſius) non cenſetur obligatus ſub peccato mortali ad implendum id quod ſic promiſit, niſi fortè ex ficta illa promiſſione notabile aliquod damnum alterius ſequatur; & hoc

tra. 4. c. 1.

Supra dub. 8

sensu dicit intelligendas esse promissiones plurimorum, qui solent multa se promittere facturos; cùm tamen non intendant seriò se ad id obligare, aut aliis ius exigendi tribuere, sed duntaxat firmiter id asseuerare.

Quæres quanti valoris aut momenti esse debeat res promissa, vt promissionis violatio censeatur esse peccatum mortale? Nauarrus, Cap. 18.nu. 6. existimat sufficere valorem rei promissæ talem esse, qui in furto ad peccatum mortale sufficeret: probabiliùs tamen Lopes lib.2. de contra. cap. vlt. & Lessius sup. docent in promissione ad materiam peccati mortalis constituendam longè maiorem valorem quam in furto requiri; qui tamen valor difficile determinari potest, sed viri prudentis iudicio ex æquo & bono diiudicari debet: certè communi hominum æstimatione maior iniuria fieri censetur, si quis aureum vnicum surripiat, quàm si quatuor vel quinque aureos ex liberali promissione debitos non soluat.

Dicendum 3. promissionem alteri factam & ab eo acceptatam desinere obligare, si res promissa fiat inutilis, aut illicita; aut impossibilis, item si status rerum aut personarum ita mutetur, vt secundùm iudicium viri prudentis promissor non videatur illum euentum voluisse comprehendere: quod ex conditione rei promissæ, aut ipsius promissionis, vel etiam promissarii, aliisque circumstantiis diiudicandum est. Ita Caietanus, & alij quos citat & sequitur Supra dub. 10. Lessius. Ratio est, quia promissio non censetur habere vim nisi ex ea voluntate & intentione, quam promittens explicitè vel implicitè habuit dum promisit: ex quo sequitur quòd vltra hanc intentionem expressam vel prudenter interpretatam non possit obligare.

Dicendum 4. donationem illam, quæ dicitur inter viuos, (id est cùm quis ex mera liberalitate sic donat, vt etiam se viuo velit rem donatam esse alterius) factam ab eo qui donare potest id est qui dominium & administrationē habet rei,

quam donat, cum facultate illam alienandi) poſſe etiam poſt donatarij acceptationem reuocari ob quaſdam cauſas legibus expreſſas; quarum præcipua eſt ingratitudo ipſius donatarij; vt ſi donatarius iniurias atroces in donantem effuderit; ſi violenter illum percuſſerit; ſi ex certa malitia notabile damnum bonis eius intulerit; aut ſi ad grauem inopiam redactum non aluerit. Ita Syluester, Gomeſius, & alij, quos citat & ſequitur Leſſius ſuprà: vbi tamen obſeruat donatarium ante iudicis ſententiam non teneri ad reſtitutionem, quia eſt pœna, quæ prærequirit donatoris querelam, & ingratitudinis probationem. dub. 14.

Dicendum 5. donationem, quæ fit cauſa mortis, (id eſt cùm quis ita donat, vt rem non velit abſolutè & irreuocabiliter eſſe alterius niſi poſt ſuam mortem, qualiter in teſtamentis & codicillis fieri ſolet) poſſe ad arbitrium donantis reuocari. Ita communiter Doctores: vnde Apoſtolus dicit quòd, *Vbi teſtamentum eſt, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris; alioquin nondum valet, dum viuit qui teſtatus eſt*: & Iuriſperiti communiter dicunt, *Ambulatoriam eſſe teſtantis voluntatem, vſque ad ſupremum vitæ exitum.* Eſt tamen difficultas inter Theologos vtrum teſtamentum ſit validum in foro conſcientiæ, ſi deſint ei ſolemnitates legibus requiſitæ? Omiſſis aliorum ſententiis, probabilis & in praxi tuta videtur eſſe illa, quam propugnant Adrianus, Angelus, Tabiena, Syluester, Ioannes, Medina, Lopes, & alij quos citat & ſequitur Leſſius, quæ aſſerit eiuſmodi teſtamentum in foro conſcientiæ validum eſſe, & licitè retineri poſſe id quod ex tali teſtamento habetur, ſiue titulo hæreditatis, ſiue legati. Ratio eſt, quia (vt dicitur paragraph. *Per traditionem* inſtit. de rerum diuiſione) *nihil eſt tam conueniens naturali æquitati, quàm voluntatem Domini volentis, rem ſuam in alium transferri, ratam haberi.* Præterea teſtamentorum ſolemnitates à legibus eo ſolùm fine introductæ ſunt, Heb. 9 ſup. c. 19. du. 3.

ne quid falsitatis in testamentum incurrat; vt dicitur l. *quæstionem* 23. C. de fideicommissis; quare dummodò certò constet de vltima testantis voluntate, potest quis rem sibi eius testamento relictam tuta conscientia retinere.

PARAGRAPHVS VIII.

De emptione & venditione.

2.2.q. 77.a.1 & seq. DVÆ sunt præcipuæ conditiones in qualibet emptione & venditione obseruandæ, vt docet S. Thomas. Prima est, vt fraus omnis & dolus absit tam ex parte venditoris quàm emptoris: ex quo sequitur contra iustitiam esse, si quis vendat rem habentem vitium aliquod, seu defectum in quantitate aut qualitate, eodem pretio, quo vẽderetur, si eiusmodi defectu & vitio careret; proindeque peccare, qui mensuras adhibent illegitimas aut pondera dolosa, iuxta illud Prou. 10. *Statera dolosa abominatio est apud Deum:* item qui mixtione aliqua res efficiunt deteriores: vt caupones aquam vino miscentes: frumentarij qui tritico miscent alia seminâ deteriora, sicut illi qui Amos 8. dicebant *quisquilias frumenti vendamus.*

sup. a. 3. Vnde idem S. Doctor asserit rei, quæ venditur, vitia occulta, quæ ab emptore deprehendi non possunt, quæque illius valorem notabiliter diminuunt, aut illam emptori inutilem vel incommodam reddunt, esse manifestanda. Quod

lib. 3. de off. c. 10. etiam docuit S. Ambros. *In contractibus*, inquit, *vitia eorum quæ veneunt prodi iubentur: ac nisi intimauerit venditor, quamuis in ius emptoris transierint, doli actione tenetur.*

Quæ autem de venditore, hæc etiam de emptore intelligi debent: omnem scilicet fraudem ab emptione abesse debere: proindeque contra iustitiam esse, rem aliquam pretiosam pro vili, puta gemmam pro fragmento vitri, emere

ab alio, qui eius valorem ignoret: secus si in aliqua regione res parui æstimarentur, quæ tamen alibi censerentur pretiosissimæ, puta margaritæ, gemmæ, aut alia id generis, quæ vt plurimùm in Indiis & aliis dissitis regionibus pro cultellis, tintinnabulis, & aliis similibus crepundiis licitè permutantur.

Secunda conditio ad iustitiam emptionis & venditionis ex mente S. Doctoris necessaria, est, vt res neque cariùs vendatur, neque viliùs ematur quàm illius pretium exigat. Pro cuius intelligentia obseruandum est duplex esse iustum pretium alicuius rei. Primùm est, quod à potestate publica taxatum est; & vocatur à Doctoribus pretium legitimum, quasi lege definitum: & illud augere in vendendo, aut minuere in emendo non licet. Secundum est illud quod communi hominum æstimatione determinatur, quando à publica potestate minimè taxatum est, & pretium vulgare seu commune dicitur, habetque quandam latitudinem: cùm enim ex plurimorum æstimatione pendeat, qui non eodem modo de rerum valore iudicant, hinc fit quòd aliqui v. g. decem nummis valere arbitrantur, quod alij vndecim, alij verò tantùm nouem æstiment: vnde à Doctoribus hoc vulgare & commune pretium triplex esse dicitur, infimum scilicet, medium, & summum, quod etiam rigorosum nominatur. Quamuis autem in exteriori foro actio minimè detur ei qui emendo cariùs vel vendendo viliùs non est deceptus vltra dimidium iusti pretij: in foro tamen conscientiæ omnis venditio, in qua iusti pretij latitudo exceditur, & omnis emptio in qua iusti pretij quantitas non attingitur, iniusta est & diuinæ legi contraria Ita S. Thomas art. 1. ad 1. & hæc est etiam expressa doctrina Sancti Augustini lib. 13. de Trinitate capite 3.

Sunt tamen duæ causæ ob quas licitum est rem pluris aliquando vendere quàm per se valeat. Prima est ratione officij mercandi: mer-

catori si quidem merces suas paulò pluris vendere licitum est, quàm ab aliis venderentur, qui non ex officio, sed ex occasione aliquid vendunt. Ita Ioannes Medina, Caietanus, & alij
sup. c. 21. du. 4. apud Lessium. Ratio est, quia pretio aliquo æstimabile censetur, quòd mercator curas & cogitationes suas, ac omne tempus suum in mercibus illis conquirendis, conseruandis & distrahendis assiduè impendit. Secunda est ratione damni emergentis, aut lucri cessantis; quando quis in solam emptoris gratiam rem aliquam vendit, quæ sibi est plurimùm vtilis, commoda, & etiam necessaria: quo in casu (vt
sup. a. 1. dicit S. Doctor) *Iustum pretium erit, vt non solùm respiciatur ad rem quæ venditur, sed etiam ad damnum quod venditor ex venditione incurrit: & sic licite poterit aliquid vendi plusquàm valeat secundum se:* quod quidem iudicio viri prudentis æstimandum est. Si verò res quæ venditur, esset maximè commoda emptori, nec venditor ex illius distractione damnum vllum aut incommodum pateretur; tunc (vt rectè monet S.
Sup. Doctor) *Non deberet eam superuendere: quia vtilitas quæ alteri accrescit, non est ex vendente, sed ex conditione ementis: nullus autem debet alteri vendere id quod non est suum.*

Sunt etiam duæ causæ ob quas interdùm potest quis licitè rem minori pretio emere quàm aliàs valeret. Prima est si emptori parum vtilis sit, illamque solummodò emat in gratiam venditoris; quia tunc pretium & valor illius secundùm communem hominum æstimationem vilescere censetur, vt docet Lessius supra: in quo tamen cauendum est, ne à pauperibus aliisque, quos adigit egestas ad propriam supellectilem v. g. distrahendam, aliquid viliùs quàm par sit emendo, iustitia vel charitas violetur. Secunda causa oritur ex ratione & modo vendendi, vt in auctionibus publicis, in quibus sicut aliquando rerum commune pretium ex emptorum contralicitatione augetur: sic etiam interdum ex defectu emptorum minuitur, vt

obſeruat Nauarrus.

Quæres quid de quibuſdam rebus cenſendum ſit, quæ nullum certum pretium habent, vt ſunt quædam gemmæ, picturæ veteres, &c. an ſcilicet tanti eas vendere liceat, quanti vendi poterunt. Reſpondet Leſſius, quamuis Sotus & quidam alij Theologi ita fieri poſſe arbitrentur, longè tamen probabilius eſſe & tutius in conſcientia, res eiuſmodi non poſſe licitè vendi pro arbitrio venditoris, ſed iuxta æſtimationem intelligentium, aut etiam ipſius venditoris, ſpectatis bona fide circumſtantiis omnibus ad ipſius rei valorem facientibus.

ca. 23. n. 85.

ſup. c. 21. du. 3.

PARAGRAPHVS IX.

De mutuo, commodato, depoſito, & locato.

HORVM quatuor contractuum, qui frequentiores ſunt, & ad quos cæteri aliquo pacto reduci poſſunt, notitiam hîc aliquam generalem proponemus, vt faciliùs dignoſci poſſit, quibus in caſibus hoc ſeptimum Decalogi præceptum occaſione illorum violetur, & etiam qua ratione ſub illorum obtentu vſuræ interdum palliatæ committantur, de quibus poſteà.

Per mutuum intelligitur traditio rei alicuius numero, pondere, vel menſura conſtantis facta eo animo, vt ſit accipientis; cum obligatione tamen, vt ſimilis in ſpecie ac bonitate reſtituatur.

Per commodatum verò, rei alicuius quoad ſolum vſum gratuita conceſſio, cum obligatione eamdem numero reſtituendi.

Per depoſitum, rei alicuius ad ſolam cuſtodiam traditio, cum obligatione eamdem integram reſtituendi.

Per locatum denique ſeu locationem ſignificatur rei alicuius ad vſum vel fructum certa

pretij conuentione facta concessio.

Differunt autem inter se hi contractus, primò; in eo quòd mutuum fiat tantum de rebus mobilibus; reliqui tres contractus de rebus etiam immobilibus fieri possint, vt fusè ex diuersis legibus declarat Lessius.

l. 2. c. 20. & seq. Differunt 2. in eo quòd per mutuum transferatur rei mutuo datæ dominium, sufficiatque vt similis in specie restituatur; per alios verò tres contractus non transferatur rei dominium, sed eadem numero debeat restitui, vt docet idem Lessius & ex iisdem legibus probat.

Differunt 3. in eo quòd mutuatarius rem mutuo datam pro libito consumere possit; commodatarius & locatarius eâ tantummodò vti, vel fructus illius percipere; depositarius verò nec illa vti, nec ex ea fructus vllos suos facere licitè possit, vt explicat & probat idem Lessius.

Differunt 4. in eo quòd, si res mutuo data & tradita pereat, soli mutuatario pereat, cùm sit in dominio eius; quoad alios verò contractus in quibus dominium non transfertur, si res aliena apud depositarium vel commodatarium vel locatarium casu fortuito & sine vlla eorum culpa pereat, domino suo pereat; nec illis incumbat vlla faciendæ restitutionis obligatio, nisi aliter expresse conuentum sit, vel aliqua alia ratio specialis ad id obliget, vt ex communi legum vsu & Theologorum consensu tradit idem Lessius. Quòd si res illa ex aliqua culpa pereat, commodatarius quidem, ob cuius solius vtilitatem res gratuitò commodata est, illam tenebitur restituere; si vel leuissima eius culpa perierit vt habetur cap. vn. de commodato: locatarius verò, qui rem alterius conduxit pretio, nonnisi ex leui: depositarius autem, qui rem alienam gratuitò custodit, nonnisi ex culpa lata: quia scilicet locatum cedit in commodum locatarij simul & domini; depositum verò solius domini vtilitatem respiciat.

Differunt denique in eo quòd ratione mu-

tui præcisè vt mutuum est, nihil à mutuatario vltra rem mutuatam aut illius valorem exigere licitum sit; in contractu verò locationis id licitè & iustè fieri possit, vt ex ante dictis intelligitur, & pleniùs ex dicendis constabit.

PARAGRAPHVS X.

Quid hoc septimo Decalogi præcepto prohibeatur.

HOc septimo præcepto prohibetur, non solùm quæuis iniusta rei alienæ acceptio & detentio, quæ furti nomine designatur, sed etiam (vt explicat S. Augustinus) quæuis alia iniusta rei alienæ contrectatio aut damni illatio; & consequenter deliberata quæuis voluntas alterius rem iniustè vsurpandi, vel detinendi, aut damnum illi inferendi; vt enim docet S. Thomas peccata voluntatis & operis eiusdem sunt speciei, eum hac tamen differentia, quòd peccata operis contra hoc septimum præceptum ad restitutionem obligent, non verò peccata solius voluntatis. qu. 71. in *Exod.* 1. 2. q. 72. ar. 7.

Est autem obseruandum solam illam rei alienæ inuito domino vsurpationem ac detentionem, quæ iniusta est, hoc præcepto prohiberi: quia (vt ex communi Theologorum doctrina obseruat Toletus) varijs ex casibus ablatio rei alienæ inuito domino fieri potest absque vllo iustitiæ detrimento; verbi gratia cùm fit ex legitima superioris authoritate, qui ex causa iusta & rationabili, bona vnius in alterum transfert; qua ratione Israëlitæ non peccauerunt, cùm Deo iubente spoliauerunt Ægyptios: item cùm fit in vtilitatem domini, vt cùm à furioso ensis subripitur ne vllum percutiat; dummodò tamen valor & pretium eius in vtilitatem Domini conuertatur: qua lib. 5 c. 14

ratione dicit idem author non committi furtum ab vxore, quæ pecunias clam aufert à marito suo, ne (quod sæpissimè scit ab illo fieri) ludis & comessationibus eas profundat; dummodo tamen in vsum familiæ pecunias illas conuertat: nec etiam peccare illum, qui vinum alterius effundit, ne inebrietur; nec qui chartas rumpit & lacerat, ne alij ludendo blasphemias proferant aut alia ratione peccent.

Docet etiam idem. Toletus non committi furtum ab eo, qui clam aliquid accipit, quod sibi aliàs debetur: quando scilicet non potest coram iudice debiti solutionem exigere, quia debitor est potens, aut debitum probare non potest, aut inde sibi aliquod malum timet: si enim via iuridica debiti solutionem obtinere posset, peccaret occultè rapiendo, quamuis ad restitutionem minimè teneretur: monet tamen cauendum esse, ne ex illa secreta ablatione, quamuis iusta, scandalum aliquod aut damnum alterius sequatur; puta ne alij in suspicionem furti veniant; neue is à quo accepit, rursus idem debitum soluat; ac denique vt nihil aliud accipiat, præterquàm quod ipsi debetur, verbi gratia si pactum de certa mercede inter dominum & famulum intercessit, & famulus liberè in illud concessit, non potest famulus vltra illam quidquam sibi sumere, nisi fortè adigatur ab ipso domino ad alia opera præstanda, de quibus inter eos non conuenerat; tunc enim teneretur dominus soluere vltra pactum, & eo denegante famulus, quod sibi iuste deberetur, posset accipere.

Sunt autem duæ species iniustæ ablationis rei alienæ; scilicet furtum, cùm aliquid secretò ab alio iniustè aufertur; & rapina cùm palàm & violenter aufertur: qua ratione (vt
22. q. docet S. Thomas) rapinæ peccatum non solùm
63. ar. specie differt à furto, sed & illo grauius est; quia
4. & præter iniustam rei alienæ ablationem violen-
9. tiæ illatæ iniuria etiam in eo reperitur, quæ circumstantia ideo in confessione declaranda est.

Cùm verò quæuis rei alienæ ablatio & detentio iniusta, sit ex genere suo mortale peccatum, vt docet S. Thomas supra art. 6. nisi rei furto ablatæ paruitas excuset; difficultas est inter Theologos, quænam quantitas, seu quisnam valor rei ablatæ sufficiat ad peccatum mortale in materia furti constituendum. Variæ sunt Doctorum super hac re sententiæ: Nauarrus cap. 17. num. 4. dimidium regalem (qui ætate illius quinque solidis aut circiter æstimabatur) existimat sufficere ad peccatum mortale in materia furti: Toletus lib. 5. cap. 16. vnum regalem aut duos etiam respectu ditissimi: Sotus lib. 5. quæst. 3. art. 3. ad 3. vnum vel duos aureos. In re maximè difficili probabilissimè loqui videntur illi qui hanc furti quantitatem viri prudentis & pii arbitrio esse definiendam existimant, idque non solum ex valore aut quantitate rei ablatæ, sed etiam spectatis circumstantiis tum personæ cui ablata est, tum damni quod iniustè illatum est, tum etiam prauæ dispositionis illius qui rem alienam abstulit: ex quo fit vt peccatum mortale committatur interdum rem modici valoris auferendo, si persona cui aufertur inops sit, vt si quis viduæ illi Euangelicæ Christi Domini ore laudatæ duo illa minuta, quæ in gazophylacio misit, abstulisset, totum illius victum (vt idem Dominus loquitur) surripuisset: item si quis rem modicam furetur, vnde damnum aliquod notabile sequatur, vt si à sartore acum, à sutore subulam, à scriba calamum surripiat, qui eiusmodi instrumenta ad præstanda opera sua plurium dierum spacio reperire non possent: item si quis modicum quid furto acciperet, sed animo & voluntate plura surripiendi: haud dubiè in his & similibus casibus modicus valor aut exigua quantitas, ad peccatum mortale furti constituendum sufficere posset. Præterea vix est vllus conscientiæ vtcunque timoratæ, qui si dimidiam vel etiam tertiam partem aurei à quocunque furetur, se peccatum mortale committere non arbitretur.

Sanct. Matth. 12.

Vnde videtur magis expedire, vt prudens confessarius in hac furti materia; siue pro restitutione iniungenda, siue pro pœnitente suo ab hoc peccato infami deterrendo, rigidiorem potius quam laxiorem sententiam amplectatur, vt sapienter monet Lessius.

c. 12. du. 8.

Quæres 1. quid censendum sit de eo, qui plura modica furta committit? Respondetur cum distinctione: si enim per modica illa furta intendat conquirere notabilem aliquam quantitatem, peccat mortiferè per illam prauam intentionem, & etiam per quoduis exterius furtum licet modicum quod ex illa intentione fit: si verò absque tali intentione, sed ex occasione solùm res aliquas modicas diuersis vicibus furetur; licet vnaquaque vice in particulari non peccet nisi venialiter ob materiæ leuitatem, vbi tamen res illæ simul iunctæ constituunt quantitatem notabilem ad peccatum mortale sufficientem; tunc si hoc aduertat, resque illas iniuste acceptas velit retinere, aut aliquam aliam quæ quantitatem illam peccati mortalis compleat, denuò surripere, peccabit mortaliter, vt ex communi Doctorum consensu docet Lessius: qui etiam recte obseruat moraliter loquendo maiorem quantitatem ad peccatum mortale requiri, quando quis valdè dissitis temporum interuallis aliquid eidem subtrahit, quam si breui tempore aut simul accipiat: item maiorem adhuc quantitatem requiri, quando quis à diuersis modicas res furatur, quàm si ab vno easdem res furetur; eo quòd minùs illi singuli læduntur: quàm si aliquis solus totum illud damnum sustineret.

suprà du. 8.

PARAGRAPHVS XI.

Quot modis peccetur contra hoc septimum Decalogi præceptum.

EX paragraphis præcedentibus satis constat, quàm varij sint & multiplices modi, quibus in hoc præceptum diuinum peccatur.

Ac in primis peccant contra illud, qui rem alienam furantur, aut iniustè detinent, vel furari aut detinere iniustè volunt, qui debita non soluunt, aut soluere nimis diu differunt cùm possint; præsertim si creditor dilationem illam molestè ferat, aut ex illa incommodum aut damnum aliquod patiatur: qui cum violentia rem alienam rapiunt: qui metu iniustè incusso aut dolo aliquo alterum adigunt, vt contractui oneroso atque damnoso subscribat.

Qui rem aliquam suam vel sibi debitam apud alterum furtim surripiunt, quando illam commodè alia ratione repetere possunt: præsertim si inde sequatur scandalum aliquod aut damnum alterius, cui licet innocenti furtum illud fortasse imputabitur.

Qui promissionem alteri seriò factam, & ab eo acceptatam in re notabili exequi nolunt: qui, cùm sint alterius hæredes aut testamenti executores; illius debita aut legata soluere non curant.

Qui damnum aliquod alteri deliberatè inferunt, vel alteriùs damno cooperantur aliquo ex nouem modis, quos memoriæ iuuandæ causa Doctores duobus his versibus complexi sunt:

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus.
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

1. *Iussione*, filios, seruos aut alias personas sibi subditas ad furtum faciendum; aut damnum alteri inferendum compellendo; aut furtum factum aut damnum illatum ratum habendo,

2. *Consilio*, alteri suadendo, vel promissionibus aut precibus illum permouendo. 3. *Consensu*, iniustæ alicui actioni consensum præbendo. 4. *Palpatione* seu adulatione, ac ementitis laudibus alterum ad aliquid contra iustitiam faciendam inducendo. 5. *Recursu*, offerendo vel præbendo refugium ijs, qui damnum iniustum, alteri intulerunt; eorum instrumenta occultando aut furta receptando, & sic peccatum illorum fouendo. 6. *Participatione* siue in actione furti, rapinæ, &c. siue in præda & lucro inde obueniente. 7. *Silentio*, seu omissione correctionis; aut inhibitionis ad furtum aut damnum alterius impediendum necessariæ, si sit superior; vel recti & æqui consilij; si consultor, vel debitæ vigilantiæ & custodiæ, si custos existit. 8. *Non obstando* damno, quòd iniuste infertur, & id minime faciendo quo damnum impedire possit, præsertim si ad id ex officio teneatur. 9. *Non manifestando* malefactorem, cùm ad id tenetur ex officio, siue vt damnum impediatur antequàm fiat, siue vt resarciatur postquam factum est.

Peccant etiam contra hoc præceptum, qui rem aliquam emunt, quam sciunt vel dubitant esse furtiuam, vt sibi retineant; secùs verò, vt eam vero domino restituant.

Qui res inuentas, cùm possint, vero domino non restituunt; vel diligentiam requisitam ad illum dignoscendum adhibere non curant.

Qui emendo aut vendendo dolo vel fraude vtuntur: qui rem aliquam notabiliter pluris vendunt aut minùs emunt quàm valeat: qui rem defectuosam pro integra vendunt, nec illius defectum occultum emptori patefaciunt: qui in pondere, numero, aut mensura fraudem aliquam committunt: qui monopolium aliquod iniuste faciunt; quando scilicet plures mercatores simul conspirant, vt merces omnes alicuius generis coemant, easque posteà vltra iustum pretium pro arbitratu suo vendant.

Qui seruis aut mercenariis stipendium debitum aut mercedem detinent, aut absque vlla ratione illius solutionem notabiliter differunt: quod quidem peccatum adhuc grauius est, si ex illa dilatione damnum aut incommodum aliquod notabile illis obueniat.

Peccant etiam, qui ad lucrum in ludis vel sponsionibus faciendum fraude vel dolo vtuntur: qui res alienas ludo & aleis exponunt; vel proprias, sed alendæ familiæ necessarias: qui alium minis, conuitiis, fraude aliqua, &c. ad ludum pertrahunt: qui aleis & similibus ludis iure ciuili prohibitis immodicam pecuniæ quantitatem exponunt.

Denique contra hoc septimum præceptum peccant illi, qui ex mutuo vsuras exigunt; quæ, quoniam variis artibus & plurimùm teguntur & palliantur, idcirco pauló fusiùs de illis agendum est.

PARAGRAPHVS XII.

Quibus modis vsura peccatum committatur.

SVpponimus vsuræ nomen iuxta communem & visitatam significationem sumi; vel pro lucro vsurario, quod ex mutuo prouenit; vel pro actione, qua tale lucrum iniustè acquiritur; seu pro contractu, in quo mutuum datur cum pacto expresso vel tacito aut saltem cum voluntate accipiendi à mutuatario vltra sortem principalem aliquid pretio æstimabile, tanquam debitum ratione ipsius mutui: vnde S. Augustinus dixit *fænerari, esse mutuam pecuniam tuam dare ei, à quo aliquid plus quam dedisti, expectes accipere.* Ex quo intelligitur vsuram tripliciter committi posse, scilicet vel sola voluntate & intentione, vel pacto explicito, vel implicito: vnde consurgit vsura mentalis, vsura forma-

in Psal. 36.

lis, & vſura palliata.

Eſt autem certum quaſcumque vſuras, & quouis modo fiant eſſe illicitas ac prohibitas. Id conſtat in primis ex ſcriptura Pſal. 14. vbi poſtquam Propheta Regius dixit: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo.* Reſpondet? *qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram.* Ezech. 18. vbi Propheta declarans, quis vere iuſtus dici poſſit inter alias conditiones hanc apponit: *ſi ad vſuram non commodauerit, & amplius non acceperit.* & S. Luc. 6. vbi Chriſtus expreſſis verbis edixit: *Mutuum date, nihil inde ſperantes.* Quæ Chriſti Domini verba continent non modò conſilium, vt ſcilicet mutuum detur ex mera charitate, & nihil inde ne quidem gratuitum ſperetur, ſed etiam præceptum prohibitiuum, ne quid ratione mutui exigatur tanquam ex iuſtitia debitum: quo ſenſu verba illa intellexit Vrbanus 3. cap. *Conſuluit*, extra de vſuris, vbi poſtquam quæſtionem hanc ſibi factam propoſuit: *An ille in iudicio animarum quaſi vſurarius debeat iudicari, qui non aliàs mutuo traditurus eo propoſito mutuam pecuniam credit, vt licet omni conuentione ceſſante, plus tamen ſorte recipiat, &c. Item an negotiator pœna conſimili debeat condemnari, qui merces ſuas longe maiori pretio diſtrahit, ſi ad ſolutionem faciendam prolixioris temporis dilatio prorogetur, quàm ſi ei in continenti pretium perſoluatur.* Reſpondet: *verum quia, quid in his caſibus tenendum ſit, ex Euangelio Lucæ manifeſtè cognoſcitur, in quo dicitur: date mutuum, nihil inde ſperantes: huiuſmodi homines pro intentione lucri quam habent (cum omnis vſura & ſuperabundantia prohibeatur in lege) iudicandi ſunt male agere.* Id conſtat prætereà ex cap. *Quia in omnibus*, ibidem, in quo prohibitum eſt ne vſurarij manifeſti ad communionem altaris admittantur, neue Chriſtianam, ſi in hoc peccato deceſſerint, accipiant ſepulturam: & Clement. vn. de vſuris in Concilio Viennenſi decernitur velut hæreticum eſſe puniendum illum, qui pertinaciter

affirmare præsumpserit, exercere vsuras non esse peccatum.

Id etiam hac ratione probat S. Doctor, quia illicitum est ac iniustum, vt pro eadem re duplex pretium exigatur, vel vt vendatur id, quod non est vendentis: atqui is qui vsuras exigit, duplex eiusdem rei pretium exigit: aut vendit id, quod non est suum: vel enim vsuras accipit pro pecunia quam mutuo dedit, vel pro vsu illius pecuniæ: si primum, duplex pretium eiusdem rei accipit, nempe summam sorti principali æqualem, & præterea vsuræ fœnus: Si secundum, vendit rem non suam: cùm enim per mutuum transferatur dominium rei mutuatæ in mutuatarium, consequenter vsus est illius non vero mutuantis. 2. 2. q. 78. art. 1.

Ex dictis concludes peccatum vsuræ committi quotiescunque hæc duo simul concurrunt, verum scilicet mutuum, & pactum vel propositum seu intentio recipiendi aliquid pretio æstimabile vltra sortem principalem tanquam ratione mutui debitum. Ex qua regula dignosci possunt varij & multiplices casus in quibus aliquando vsuræ peccatum incurritur, aliquando verò minimè incurritur.

Atque in primis sequitur ex illa regula vsuræ peccatum in censibus minimè reperiri; cùm in illis non fit verum mutuum, sed potius species quædam venditionis & emptionis, vt fuse explicat Lessius lib. 2. vbi etiam docet & pluribus probat, non tantùm census reales, sed etiam personales (qui hodie vbique sunt in vsu) esse licitos, nec (si modo nullus subsit fucus) vsuram vllo pacto redolere: in illis siquidem venditur & emitur non vsus pecuniæ, sed ius exigendi quotannis certam pecuniæ quantitatem, cuius pretium iustum vel ex principis lege, vel ex naturali æquitate diiudicandum est. c. 22.

Sequitur 2. in Cambiis, si bona fide & seclusa omni simulatione fiunt, nullam inesse vsuram: in reali enim & legitimo cambio non re-

peritur mutuum verum, sed permutatio pecuniæ pro pecunia siue fiat localiter seu vt vulgò dicitur per litteras, quando v. g. datur pecunia Parisiis vt tantumdem Romæ reddatur: siue fiat simplex mutatio numismatum diuersæ rationis & speciei vt aureorum cum argenteis, patriorum cum externis: in iis enim permutationibus siue ratione translationis & assecurationis pecuniæ, vt in cambiis localibus, siue ratione officij campsoris regia aut publica authoritate constituti, vt in cambiis simplicibus, siue ob alias quasdam rationabiles causas, quæ in cambiis occurrunt (de quibus fuse Lessius
d. 23. agit) lucrum aliquod moderatum licitè accipi
dū. 2. potest, quod cum non accipiatur ratione mutui, ad vsuram minimè pertinere dignoscitur. Si verò in illis propter solam dilationem solutionis aliquid exigeretur, cambium illud esset vsurarium: tunc autem censetur in cambio lucrum ob solam dilationem accipi, quando pecunia soluitur cum augmento in eodem loco, in quo accepta fuit, ob fictam illius in alium translationem.

Sequitur 3. neque etiam in ipso mutuo committi vsuram, si non ratione mutui, sed aliqua alia iusta de causâ lucrum aliquod vltra sortem accipiatur: duæ autem eiusmodi causæ à Doctoribus præcipuè assignantur. Prima est ratione damni emergentis, vt docet S. Thomas: si
suprà enim mutuans damnum aliquod aut incommo-
art. 1. dum pretio æstimabile in rebus suis patiatur
ad 1. ratione mutui, potest licitè damni illius compensationem aliquam à mutuatario accipere. Secunda est ratione lucri cessantis: quamuis enim quidam Doctores id negent, Ioannes Maior tamen, Medina, Caietanus, Lessius, & plu-
lib. 3. res alij, quos citat & sequitur Laymannus, id
de iu. licitum esse docent, dummodò (vt monet Na-
tract. uarrus cap. 17. num. 211. & commentario de
4. c. vsuris nu. 43.) omnis dolus, & fraus, aut vsu-
16. ræ palliatio absit. Obseruat autem rectè Les-
supra. sius, vt hæc pactio licita sit, requiri, vt mutua-

tio

tio sit verè causa lucri cessantis, v. g. si quis mutuet alteri pecuniam quam habebat proximè destinatam negotiationi aut emptioni rei frugiferæ: item vt compensatio lucri illius cessantis non ad æqualitatem, sed ex æquo & bono secundùm viri prudentis & pij iudicium fiat, deducta æstimatione laborum & expensarum & etiam periculi, quod lucri illius faciendi causa subeundum fuisset.

Addunt aliqui tertiam causam, ob quam in mutuo vltra sortem aliquid accipi possit, scilicet ratione periculi, cui pecunia mutuata interdum exponitur; vt si quis mutuum det homini decoctori aut dubiæ fidei, vel à quo nonnisi difficulter & cum multis fortasse expensis pecunia mutuò data recipi poterit; docentque periculum illud ac expensarum illarum & difficultatum metum esse quid pretio æstimabile. Ita Syluester, Medina, Corduba, & alij quos citat & sequitur Lessius: quorum sententia licet probabilis videatur; contraria tamen, quæ lucrum huiusmodi illicitum esse asserit, quamque Nauarrus amplectitur, asseritque esse communem Theologorum & Canonistarum, probabilior videtur & in praxi tutior, ea præsertim ratione quòd, quamuis prior illa sententia pluribus rationibus quas affert Lessius, niti videatur; in praxi tamen (quod maximè attendere debent Confessarij) sit periculosa, & vsuris facilem aditum præbeat: quis enim in quacunque mutui dandi occasione non deprehendat varias timendi causas, ne pecunia mutuata periclitetur, neue in illius recuperatione difficultates aliquæ subeundæ sint aut expensæ faciendæ; sicque possit semper obtendere quasdam rationes lucri vltra sortem principalem accipiendi.

supra, dub. 13. cap. 23 nu. 81.

Ex eadem regula infertur contraria ratione plurimos contractus esse vsurarios, qui prima specie tales esse minimè videntur: quales sunt omnes illi in quibus ratione mutui exigitur à mutuatario vltra sortem principalem, non qui-

dem pecunia, sed aliquid aliud pretio æstimabile quodcunque tandem illud sit; v. g. si quis mutuo det pecunias alteri, vt domum eius viliori pretio conducat: vt ab illo munus aliquod vel obsequium à lingua vel à manu accipiat; vt satisfactionem aliquam ex iustitia ratione iniuriæ debitam ipsi remittat, &c. ista enim & similia sunt pretio æstimabilia, proindeque ratione mutui accipi aut intendi sine labe vsuræ non possunt: quare diligenter & attentè perpendendum est quoties in mutuo conditio aliqua onerosa mutuatario imponitur: an sit pretio æstimabilis; & an ratione mutui apponatur: quia in eiusmodi appositione vsura deprehenditur.

PARAGRAPHVS XIII.

Soluuntur quædam dubia circa vsuræ materiam frequentiùs occurrentia.

PRIMVM est, an liceat dare mutuum ea conditione, vt si mutuatarius termino constituto non reddat mutuum; in pœnam dilationis aliquid vltra sortem principalem soluat. Respondetur iuxta sententiam Syluestri, Medinæ, Nauarri & aliorum apud Lessium id licitum esse; dummodo tamen nulla fraus aut intentio vsuraria subsit: aliàs si mutuans lucrum illud principaliter intendat, & terminum aliquem breuem mutuatario præscribat, eo solum fine, vt causam aliquam lucri ex mutuo captandi prætexere possit; vsuram haud dubiè committit: quod etiam de illo dicendum videtur, qui principaliter intendens ex mutuo lucrum, nullam quidem pœnam conuentionalem apponit, sed cum mutuatario conuenit, vt termino aliquo breuissimo, quem illi ad soluẽdum

supra d. 15.

præscribit, elapso, cum coram iudice pro mutui solutione citet: vt sic à die primæ citationis ad soluendum interesse (vt vocant) sententia iudicis pro pecunia mutuata obligetur: in hoc enim casu & aliis similibus committitur vsura mentalis; cùm ipsius mutuantis intentio primo & principaliter in lucrum ex mutuo sola mutui ratione percipiendum feratur.

Secundum est, vtrum liceat creditori pignus aliquod frugiferum accipere in assecurationem debitorum: & ex illo, donec debita soluantur, fructus percipere; e. g. fundum aliquem frugiferum, puta hortum, pratum, &c. ex quo fructus aliquos annuatim colligat, donec mutuatarius ei debitum restituat. Respondetur posse quidem eiusmodi pignus percipere, sed teneri fructus collectos in sortem principalem sibi debitam computare, vt docet Nauarrus & alij apud Lessium. Ratio est, quia eiusmodi fructus nullo alio quam mutui titulo sibi retinere potest: atqui, vt iam dictum est, sola mutui ratione lucrum nullum, nullique proinde fructus licite accipi possunt. dub. 16.

Excipitur communiter vnus casus qui habetur capite *Salubriter* de vsuris, vbi Innocentius III. decernit, *generum ad fructus possessionum, quæ sibi à socero sunt pro numerata dote pignori obligata, in sortem computandos, non esse obligandum*: quod æquissimè à Pontifice constitutum est, non ratione mutui quo socer erga generum obligatur, sed ratione damni emergentis propter onera matrimonij sustinenda, quibus gener titulo promissæ dotis & tamen nondum solutæ obstringitur.

Addit etiam Nauarrus, si feudatarius debeat aliquid domino directo, eique in pignus tradat feudum; item si Emphiteuta simili ratione oppigneret domino directo rem Emphiteuticam: quod in vtroque illo casu dominus directus feudi vel rei Emphiteuticæ potest illius fructus sibi retinere, nec illos in sortem principalem computare tenetur: idque non ra- cap. 17. nu. 217.

tione mutui; sed ne res apud dominum directum existens fructificet alteri; quod rationi consentaneum minimè videtur.

Tertium est, vtrum licitum sit inire societatem cum altero ea conditione, vt saluo capitali lucrum aliquod certum quotannis accipiatur. Vt huic difficultati, quæ hactenùs difficillima etiam doctissimis Theologis visa est, lucem aliquam afferamus, supponimus hunc societatis modum tribus communiter contractibus perfici.

Primus contractus est, quo quis præsentes habens pecunias societatem init cum viro industrio; puta cum mercatore; easque illi credit ad lucrum ex illis in negotiando industria laboreque suo comparandum ea conditione, vt sicut cum illo lucri obuenientis particeps esse intendit, sic etiam damni partem sustineat, si quod in illa negotiatione ferendum sit. Secundus contractus est, quo cum mercatore illo paciscitur, aliquam lucri sibi obuenturi partem illi cedendo; vt assecuret sibi summam illam principalem sibi collatam; ita vt quocunque euentu salua illi & integra remaneat. Tertius denique est, quo, ad suspiciones tollendas & euitandas molestias reddendarum rationum, cum eodem rursus conuenit, vt certum aliquod lucrum annuum illi assecuret, minus tamen illo, quod ei verisimiliter ex eiusmodi negotiatione obuenire posset.

Cùm igitur hi tres contractus seorsim licitè fieri posse videantur; quæritur an etiam coniunctim cum vno eodemque licitè possint iniri.

Multi graues & magni nominis Theologi id licite fieri posse asserunt, quorum antesignanus fuit olim Ioannes Maior almæ facultatis Parisiensis Doctor celebertimus in 4. sentent. distinctione 15. quæstione 49. cui postea subscripserunt Gabriel, Syluester, Angelus, Na-
ca. 25 uarrus, Couarruuias, Toletus, & plures alij
dub. 3 quos citat & sequitur Lessius & nuperrime

Ludouicus Baillius Propœnitentiarius Parisiensis in triplici examine titulo de examine pœnitent. quæst. 70. & Raymundus Bonaldus in Cursu Theologiæ moralis authoritate Illustrissimi Archiepiscopi Tholozani recenter edito. to. 1. tract. 16. lect. 26.

E contra Caietanus, Sotus & plures alij non minùs eruditi Theologi, tres illos contractus coniunctim factos omninò repudiant & planè vsurarios esse contendunt.

Quamuis in quæstione adeo ancipiti atque perplexa nobis præstaret silere potiùs quam eloqui; ne tamen lectorem dubium & incertum relinquamus, tria hic breuiter dicimus.

Primum est posse salua fide in vtramque partem super hac quæstione disputari quod satis constat ex eo quod tot & tam magni nominis Theologi, tam veteres quàm recentiores, quæstionis circa præfatos contractus propositæ partem alij negatiuam alij affirmatiuam amplectuntur & propugnant, quod procul dubio minimè facerent, si id salua fide facere non liceret: neque enim Bulla Sixti V. quæ incipit *Detestabilis auaritia*, tres illos contractus condemnat, prout supra explicati sunt, vt fusè ostendit Lessius; vnde etiam vt idem author obseruat post Bullam illam publicatam Toletus & alij Doctores Romæ tres illos contractus licitos esse publicè docuerunt, & scriptis ediderunt: quod haud dubiè non fecissent, si id prohibitum fuisset: quare, cùm nihil adhuc super hac quæstione definitum expressè ab Ecclesia fuerit, nullus temerario aut præcipiti zelo condemnandus est: vnde meritò Ioannes Gerson Theologos omnes admonet, *Ne faciles sint asserere actiones aliquas aut omissiones esse peccata mortalia, præsertim sub verbo vniuersali, & dum prædicandum erit ad populum.* Additque se à litterato quodam & experto viro didicisse, *Perniciosam esse in omni arte vel doctrina assertionem audacem & extremam, maximè vbi obserua-*

supra.

libro de vita spirit.an. lect. 4

tio communis obmittitur obuiatque ; & nunquam quemlibet obliuisci debere , quàm incerta sit scientia nostra ; ita vt sæpe idem homo breui momento temporis , nunc in hanc, nunc in oppositam feratur sententiam. Et subjungit , *fieri quandoque vt per tales assertiones publicas nimis duras & strictas , præsertim in non certissimis , nequaquam eruantur homines à luto peccatorum , sed in illud eo profundiùs quò desperatius immergantur.*

Secundum est præfatum contractum societatis ex tribus aliis suprà explicatis conflatùm, quamuis speculatiuè loquendo videatur inniti rationibus aliquibus probabilibus , in praxi tamen doctis quibusdam & piis viris meritò videri suspectum. Primò propter periculum prauæ & vsurariæ intentionis , quæ illi vt plurimùm subesse potest : quotus enim quisque est hodie inter homines , qui in eiusmodi negotiatione hoc primum & solum sincere coram Deo intendat, scilicet societatem inire cum mercatore , & cum illo de lucro ac dàmno periclitari ; posteaque perspecto eiusdem mercatoris animo , illi potiùs quàm sibi gratum aliquid præstare cupiens , de capitalis sui ac lucri certi assecuratione , abstrahendo semper ab omni vsurario affectu , cum illo pacisçatur ? quis non videat quam lubrica sint ista , & quam dubius & incertus in eiusmodi angustiis iustitiæ limes, à quo si vel minimùm deflectas , in horrendum vsurarum , fraudum , & cuiusuis iniustitiæ barathrum delabaris. Deinde quis non perspiciat eiusmodi societatis contractum omnibus aliis contractibus vsurariis aditum , non modò patefacere , sed etiam præmunire : quamuis non iam mercatori aut industrio viro , sed pauperi & egestate laboranti pecunia mutuo detur; nullus est, qui si ex illo mutuo lucrum , id est vsuram accipere velit , obtendere non possit causam lucri cessantis , ac dicere , se ad contractum dictæ societatis cum alio mercatore ineundum semper paratum esse.

Tertium denique est, quòd quamuis ob ta-

tiones allatas longè tutius sit, ab his & similibus lucris, & negotiationibus, quæ vsuram vtcunque redolent, abstinere; si tamen aliquis bona fide & virorum aliquorum piorum & doctorum consilio fultus præfatos contractus aut alios similes ineat, non ideo præcipiti iudicio damnandus, aut à tribunali pœnitentiæ arcendus est; sed aliquando consultissimum erit, si aliud ei suaderi non possit, illum in bona fide relinquere: ac dummodo dispositiones aliæ necessariæ non desint, illi beneficium absolutionis impertiri, præsertim in iis casibus, in quibus sine scandalo aut salutis periculo illi denegari non potest.

PARAGRAPHVS XIV.

De restitutione ob violationem huius septimi præcepti facienda.

RESTITVTIONIS nomine intelligitur actus iustitiæ commutatiuæ, quo res alterius, quæ iuste retineri non potest, eidem restituitur, vel damnum iniuste illatum compensatur. Hanc autem ad salutem esse necessariam constat ex sancto Doctore & communi Theologorum omnium consensu, quibus suffragatur sanctus Augustinus Epistola 54. ad Macedonium, vbi sic loquitur: *Si res aliena, propter quam peccatum est, reddi possit, & non redditur; pœnitentia non agitur, sed simulatur: si autem veraciter agitur: non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si (vt dictum est) restitui possit.* q. 62. a. 2.

Est autem restitutio ita necessaria, vt non modo non possit absolui, qui alienum iniustè retinet, nec illud vult restituere: sed etiam (vt recte docet & probat Lessius) continuè actu peccet toto eo tempore, quo non restituit si id possit, non quidem addendo nouum peccatum, sed idem iniustitiæ peccatum continuando, cap. 12 dub. 3

quod ea ratione ſingulis momentis creſcit, tum ratione diuturnioris durationis, tum etiam ratione maioris nocumenti, quod per illam iniuſtam rei alienæ detentionem diutiùs continuatam eius domino infert: vnde confeſſarius non modò non debet abſoluere illum, qui teſtituere non vult, cum tenetur & poteſt; ſed etiam illum, qui reſtituere neglexit, quando commodè potuit; niſi priùs actu reſtituat, aut ita ſeriò id promittat, vt Confeſſarius verbis illius fidem meritò adhibere poſſit; aliàs cum in ſtatu peccati remaneat, incapax eſt abſolutionis.

Ex variis autem & multis quæ circa reſtitutionis materiam diſputari à Theologis ſolent, nos præcipua & ſcitu maximè neceſſaria ſeligemus, maioriſque facilitatis gratia propoſitis aliquot quæſtiunculis explicabimus.

QVÆSTIVNCVLA I.

Quiſnam reſtituere teneatur.

AD reſtitutionem faciendam obligatur primo is, qui iniuſtè rem alienam accepit, vel qui iniuſtè alteri damnum intulit, idque non modo cum per ſe, ſed etiam cum per alios ſiue directè ſiue indirectè id præſtitit: quod S. Thomas docet poſſe fieri nouem modis ſupra parag. xj. citatis. (q. 62. a. 6. & 7.)

Circa quos rectè obſeruat Valentia duo requiri ad reſtitutionis obligationem inducendam. Primò, vt effectu ipſo res aliena fuerit iniuſtè ablata, aut damnum iniuſtè illatum. Secundò, vt quis cauſam iniuſtæ illius ablationis aut damnificationis verè dederit; ſiue directè iuſſione, conſilio, conſenſu, adulatione, recurſu, participatione alium ad id ita inducendo, vt ipſa propter huiuſmodi iuſſionem, conſilium, &c. res aliena fuerit iniuſtè ablata, aut damnum illatum; ſiue indirectè, non denunciando ſeu manifeſtando, aut non obſtando ac impediendo, quando ſcilicet ad id ex officio & iuſtitia tenebatur, vt docet S. Thomas. (diſp. 5. q. 6. de reſtit. pu. 3.) (ſup. art. 7. ad 3.)

Quòd si plures simul concurrant ad vnam & eamdem iniustam actionem, vt ad spoliandam vel incendendam domum, tunc quilibet illorum tenetur in solidum ad totius damni compensationem; quia (vt ex Caietano & aliis adnotat Valentia) quilibet tunc est causa totius damni, quamuis non solus: qui enim vnà cum alio aliquid efficit, verè illud efficere censetur. Quòd si vnus illorum damnum illatum resarciret, non ampliùs obligarentur alij ad restitutionem erga illum, qui damnum passus est; sed vnusquisque teneretur refundere pro rata sua parte ei, qui totum damnum compensauit, vt docet S. Thomas. Sup. Sup. ad 2.

Obligatur 2. ad restitutionem is, qui rem iniustè acceptam apud se habet, siue bona fide, siue mala illam habeat: e. g. si quis equum furto ablatum emat à fure, sciens eiusmodi equum esse furtiuum, dicitur mala fide possidere; si autem nesciat esse furtiuum, nec eius venditorem esse furem, tunc bona fide possidere dicitur; & vtrouis modo possideat, tenetur semper illum vero domino restituere, cum hac tamen differentia, quòd malæ fidei possessor, quomodocunque pereat res illa quam malâ fide possidet, teneatur non solùm eam vero domino restituere, sed etiam omne damnum quod ex mora restitutionis sequitur compensare: at verò possessor bonæ fidei tenetur tantùm ad restitutionem rei, si adhuc illam habeat, quando alterius esse deprehendit; non verò si stante bona fide res illa periit, aut in eius potestate esse desiit; & ad ea solummodò restituenda, in quibus factus est ditior: id est ad ea quæ habet vltra id, quod habiturus fuisset, si rem illam non habuisset.

Quòd si, postquam deprehendit rem, quam bona fide possidet, esse alienam, illam vero domino restituere negligat; tunc si res pereat, tenetur ad restitutionem, sicut de malæ fidei possessore dictum est: eo quòd ampliùs eam bona fide non possideat. Ita Toletus. Lib. 5. c.17.

Præterea qui bona fide rem alienam possidet, potest illam præscribere aut vsucapere, id est, si toto tempore ad præscriptionem à iure præfinito bona fide illam possideat, ampliùs illam restituere nôn tenebitur: at verò malæ fidei possessor nullo tempore præscribere potest, vt docet idem Toletus, & ex antedictis constat.

Obligatur denique ad restitutionem is, qui rem alienam apud se iusto quidem titulo habet, sed quam iustè contra domini voluntatem diutius retinere non potest: & hac ratione, quicunque habet apud se rem commodatam, locatam, vel depositam, elapso tempore præfixo illam inuito domino retinere non potest, sed illi tenetur restituere, vt ex communi Theolo-
Sup. gorum sententia docet Toletus: similiter qui mutuum accepit, termino constituto illud soluere tenetur; aliàs inuito domino rem illius detinere, si restituere possis, est illicitum: vnde qui sine vlla ratione diuturnas trahunt moras in soluendis debitis, aut in reddendis rebus alienis quas apud se habent, haud dubiè contra iustitiam peccant; præsertim, si illi, ad quos pertinent, dilationem solutionis aut restitutionis inuiti ferant, aut ex illa damnum patiantur.

QVÆSTIVNCVLA II.

Cui sit restituendum.

Sup. a. 5. SANCTVS Doctor dicit restitutionem illi ipsi faciendam esse, à quo res accepta est, vel cui damnum illatum est; quòd si ille mortuus sit, eius hæredibus: quod si rei illius dominus aut eius hæredes ignoti sint, nec lapsu temporis possit deprehendi, tunc Christo domino quem, (vt ait Apostolus *Deus constituit*
Hebr.1 *hæredem vniuersorum*) in membris suis, id est, pauperibus secundùm mẽtem S. Doctoris debet

fieri restitutio: & si is, qui ad illam tenetur, pauper sit, poterit de consilio pastoris aut confessarij partem rei restituendæ, vel etiam totam illam sibi applicare, vel ex eiusdem consilio erogare Ecclesiis, aliisque piis locis, vt ex communi Theologorum doctrina docet Nauarrus. Cap. 17. nu 93.

Dubitant autem Theologi, vtrum, qui rem emit à fure, teneatur eam vero domino restituere etiam cum dispendio pretij quo illam emit: & vtrum licitum sit illi, ad recuperandum pretium datum, illam furi restituere. Nauarrus sup. respondet cum distinctione, asseritque illum, qui bona fide rem eiusmodi emit à fure, posse illi reddere vt pretium suum recuperet; illum verò, qui mala fide, id non posse, sed ad restituendum vero domino teneri. Verum Alexander Alensis, & Syluester, quos citat & sequitur Toletus, probabiliùs existimant Sup. vtrique id licitum esse, si fiat; non ex animo verum dominum re sua fraudandi, sed pretium à se datum recuperandi.

QVÆSTIVNCVLA III.

Quid, quando, & quo ordine sit restituendum.

DOCET S. Thomas id, quod iniustè ablatum est, necessariò esse restituendum; id q. 63. a. 2. est rem eamdem, quæ alterius est & inuito illo iustè retineri non potest, ipsi esse reddendam: nec satisfaceret is, qui solum illius valorem daret, vt obseruat Toletus nisi in tribus casibus. Sup. c. 22. Primus est cum res deperdita est, vel non est amplius in potestate illius qui restituere tenetur: tunc enim sufficit rei valorem reddere. Secundus est, cùm res accepta deterior facta est: tunc enim vel illius valor reddendus est, aut illius defectus vel diminutio supplenda, prout dominus elegerit: possessor tamen bonæ

fidei, ficut de amiſſione rei quam bona fide poſſidet, ſic etiam de illius imminutione aut in deterius commutatione reſpondere non tenetur. Tertius caſus eſt, ſi ex eiuſdem rei reſtitutione fama reſtituentis periclitaretur, aut aliquod notabile damnum ipſi timeretur: tunc enim ſufficit illius valorem reddere.

Qui autem iniuſtè damnum aliquod intulit, tenetur illud compenſare ſecundùm æſtimationem viri prudentis: vnde qui animal aliquod in tenera ætate occidit, vel nouellas arborum plantationes eradicauit, tenetur reſtituere, non quantum res illæ in perfecta ætate valituræ forent, ſed quantum illarum damnum à viris prudentibus hîc & nunc æſtimabitur.

Quod ſpectat ad tempus, docet idem S. Thomas reſtitutionem rei alienæ, quæ iniuſtè ablata eſt aut mala fide poſſidetur, ſtatim, ſi poſſibile ſit, eſſe faciendam: & rectè obſeruat Toletus
Sup. c.24. vniuerſim loquendo, cuiuſcunque rei alienæ, quocunque titulo apud alterum ſit, reſtitutionem vbi primùm commodè fieri poteſt, eſſe faciendam; quando illius dominus eſt rationabiliter inuitus, nec vllam vult ferre dilationem: aliàs, ſi inuito domino retineatur, contra hoc præceptum peccabitur.

Excipe tamen ſi reſtitutio, non niſi cum ſumma difficultate aut notabili reſtituentis detrimento fieri poſſit: tunc enim (vt docet Toletus)
Sup. ſi is, cui facienda eſt, nullum detrimentum patitur, per aliquod tempus poterit differri: item ſi is, cui reſtitutio facienda eſt, expreſsè vel tacitè in illius dilationem conſentiat, vel eam non multum ægre ferat; ſecus verò ſi repetat debitum, vrgeatque debitorem; vel, quamuis vrgere illum præ aliquo illius metu non audeat, ſciat tamen debitor illum inuito animo ferre hanc dilationem; tunc haud dubiè peccabit, ſi debitum non reſtituat cùm poſſit: in quo aliqui interdum grauiter contra iuſtitiam peccant, qui notabilem aliquam ſummam operariis, artificibus, aut mercatoribus debentes per diuturnum aliquod

tempus soluere debita non curant, quamuis commodè possint; multásque alias inutiles ac superfluas expensas, & aliquando etiam eleemosynas ac largitiones pias ac inordinatas neglectis creditoribus faciunt.

Quod spectat denique ad restitutionis ordinem, si debitor habeat in bonis tantum, quantum satis est ad hoc vt creditoribus omnibus satisfaciat, nullus certus ordo in restitutione necessarius est; dummodò prout tenetur omnibus satisfaciat, quod si bona eius ad id minimè sufficiant, communis Theologorum sententia est, debita certa, priùs soluenda esse quàm incerta; & ex debitis certis priùs reddenda esse illa, quæ extant, quorum dominium mansit penes creditorem, vt deposita, commodata, locata, &c. ex debitis autem certis, quæ non extant, priùs soluenda illa esse, quæ priuilegiata vocantur, vt dos vxoris, &c. exinde illa quæ sunt antiquiora; nam (vt habet regula iuris:) *qui prior est tempore, potior est iure:* quæ tamen regula exceptionem aliquam recipere potest, vt si creditorum aliquis grauem necessitatem patiatur; Disp. tunc enim charitatis ordo videtur postulare, vt 5.q.6. illi priùs quàm aliis solutio debiti fiat: quæ de omnia fusiùs explicata & probata apud Gregorest. rium à Valentia videri possunt. pu.10

QVÆSTIVNCVLA LV.

Quænam causæ à restitutione excusent.

PRIMA est, creditoris remissio ac debiti lib. 2. condonatio; quæ tamen vt validè excuset, c. 16. debet esse omninò libera, neque fraude vel dub. 2 metu extorta. Ita Lessius.

Secunda est, cessio bonorum; quæ tamen Cap. (vt rectè monet Nauarrus) non excusat in foro 17. conscientiæ nisi ratione necessitatis; imò non dub. magis excusat, quàm ipsa necessitas sine cessio- 86.

ne excusaret: vnde si is, qui bonis cessit, ad pinguiorem posteà fortunam redeat, tenebitur integrè debitoribus satisfacere.

Tertia est, inopia seu necessitas, cùm scilicet quis aut nullomodò habet vnde restituat, aut si aliquid habet quod restituat, eo tamen indiget ad subleuandam suam necessitatem vel extremam (de qua omnes conueniunt) vel etiam grauem; ita vt, si restituat, status sui decentiam nulla ratione conseruare possit: dummodò tamen status ille sit honestè & iustè acquisitus, & creditor æque graui necessitate non
sup. vrgeatur. Ita S. Antoninus, Nauarrus, Sotus,
pu. 7. & plures alij apud Valentiam. Quod si vtriusquè necessitas esset extrema, posset debitor sibi potiùs quàm creditori consulere, vt iidem Doctores sentiunt; in extrema enim necessitate qualiscunque rès desinit esse alicuius propria, sed sit communis.

Quarta denique causa excusans à restitutione est damnum graue, quod debitor in rebus propriis incurreret, vt in vita, libertate, fama, vel in distractione possessionum suarum vili pretio facienda; dummodò tamen creditor simile damnum non patiatur. Ita præfati authores, qui rectè obseruant in proposito subiecto non esse reputandum magnum damnum, quòd quis multum debens carebit magna pecuniæ summa, si debitum reddat; aut magno lucro, quod ex ea pecunia posset acquirere; neque etiam cuiuscunque famæ iacturam excusare à restitutione, sed tantummodò illius, quæ viri prudentis ac pij iudicio consideratis omnibus circumstantiis pluris æstimanda censeretur, quàm commodum quod ipsa restitutio afferret creditori.

SECTIO VIII.

Explicatur octauum Decalogi præceptum.

Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

HOC præcepto prohibetur, non ſolùm iniuſtitia, quæ per falſum teſtimonium aut alia quauis ratione in iudicialibus actibus contra proximum cõmittitur;ſed etiam ea, quæ extra iudiciales actus per detractionem, contumeliam,iudicium temerarium eidem proximo irrogatur, vt explicant illud Nauarrus cap. 18. nu. 1. Bonacina in præf. diſp. 10. de hoc decalogi præcepto & plures alij Theologi: quæ quidem iniuſtitia, quoniam vt plurimùm cum mendacio ſolet coniungi, idcirco primùm de illo agemus; tum de iniuſtitia, quæ in actibus iudicialibus tam ex parte iudicis quam accuſatoris,teſtis & rei committi poteſt; ac demum de aliis iniuriis, quæ extra iudicium proximo per detractiones, contumelias, & iudicia temeraria inferuntur.

PARAGRAPHVS I.

De Mendacio.

MENDACIVM (vt docet S. Auguſtinus lib. 1. contra mendacium cap. 42.) eſt *Enunciatio falſa cum voluntate ad fallendum prolata*; & cap. 22. Enchiridij dicit,quòd *ille mentitur, qui contra id, quod animo ſentit, loquitur voluntate fallendi*. Vnde ſecundum eius mentem duo ad rationem mendacij requiruntur;ſcilicet voluntas fallendi ſeu falſum enunciandi,& locutio ſeu enunciatio vel ſignificatio aliqua exterior, mentis iudicio contraria.

Fuit autem ſententia quorũdam antiquorum

(vt videre est apud Cassianum) mendacium aliquando non modò licitum, sed etiam necessarium esse; *Illeque vtendum esse tanquam Elleboro,*
Coll.17 c.8. *quod sumitur imminente aliquo exitiali morbo.* Verum hæc sententia tanquam erronea & sacræ scripturæ contraria refutata est à S. Augustino lib. 1. contra mendacium cap. 5. & seq. & ab Innocentio III. cap. *Superior,* de vsura, vbi dicit *Scripturam sacram prohibere, ne quis etiam pro alterius vita seruanda mentiatur.*

Ex quo sequitur omne mendacium esse intrinsecè malum, ac proinde peccatum, quando formalis ratio mendacij in eo reperitur. Duplex
2. 2. q. 110. a. 5. est enim falsitas (vt rectè obseruat S. Doctor) alia materialis solummodò, quam dicit esse *prater intentionem loquentis*; quando scilicet aliquis falsum dicit putans esse verum, *qui* (vt ait S. Au-
Cap. 18. Enchir. gustinus) *iudicandus non est mentiri; quoniam quantum in ipso est, non fallit ille, sed fallitur:* Alia verò formalis; quando quis ex intentione fallendi aliquid tanquam verum asseuerat, quod existimat esse falsum; siue id reuera falsum sit, siue contra eius opinionem verum existat: quia (vt dicit S. Doctor) quidquid sit de re illa quam asseuerat, etiamsi de facto vera sit, *actus eius, in quantum est voluntarius & moralis, habet per se falsitatem, & per accidens veritatem.* Docet autem idem S. Thomas mendacium esse aliquando mortale peccatum, aliquando verò veniale: mortale quidem, quando charitati aduersatur; quod dupliciter contingere potest; vno modo secundùm se, quando ex falsa significatione graue aliquod præiudicium in diuinum honorem deriuatur, vel graue aliquod nocumentum proximo infertur: alio modo secundùm finem intentum; quando scilicet in aliquem prauum finem dirigitur, v. g. si quis mentiatur, vt proximi famam grauiter lædat, vel vt notabile aliquod damnum eius fortunis inferat: & vtroque isto modo dicitur mendacium perniciosum.

Veniale autem, quando ex ratione sui aut finis intēti neque Dei, neque proximi charitati

contrariatur; quod S. Doctor contingere ait dupliciter; scilicet in mendacio iocoso, in quo leuis aliqua delectatio intenditur; & in mendacio officioso, in quo vtilitas aliqua proximi spectatur: quod etiam docuit S. Augustinus his verbis: *Duo sunt genera mendaciorum, in quibus non est magna culpa, sed tamen non sunt sine culpa, cùm aut iocamur, aut proximo consulendo mentimur.* sup. sup. Psal. 5.

Monet tamen rectè S. Doctor mendacium eiusmodi iocosum vel officiosum, licet ex se non sit nisi veniale, posse per accidens fieri mortale ratione scandali quod causare potest: vt si quis vir Deo sacer coram aliis mendacium iocosum tale proferat, ex quo aliqui desumant grauis alicuius scandali occasionem. sup.

PARAGRAPHVS II.

De iis quæ ad processum iudicialem spectant, ac primo de Iudice.

QVATVOR sunt præcipuæ conditiones ad hoc requisitæ, vt quis officio iudicis ritè fungatur; de quibus agit S. Doctor quæst. 67. art. 1. & seq.

Prima est, vt habeat legitimam iudicandi potestatem, quæ quadruplex est, vt obseruat Toletus; vna ordinaria, quæ ipsi competit ratione officij: altera delegata, quæ est ex commissione ordinarij: tertia arbitraria, qualis est eius, qui ex consensu partium in iudicem eligitur: quarta denique accessoria, quam quis habet in eum, qui, licet sibi subditus non sit, delictum tamen commisit intra limites suæ iurisdictionis. lib. 5. c. 56.

Qui autem absque potestate legitima se in officium iudicis ingerit, mortalis peccati reatum incurrit; & obligatur ad restitutionem damni, si quod ex illius illegitimæ potestatis vsu se-

quatur, vt docet Toletus ibid.

Secunda conditio est, vt indicet secundum veritatem, quæ (vt declarat S. Doctor) innotescit illi, tam in generali per leges diuinas ac humanas, quas idcirco optime callere debet, ne, si earum laboret ignorantia, (quæ in illo nullatenus excusari potest) aliquid decernat ipsis legibus contrarium, ac proinde iniquum: quam in particulari per instrumenta, testes, aliaque
sup. similia documenta, quæ (vt monet S. Doctor) sequi magis in iudicando debet, quàm id quod ipse tanquam priuata persona nouit; ex quo tamen iuuari potest ad probationes inductas accuratiùs discutiendas, vt possit earum defectum inuestigare.

Est autem controuersum inter Theologos, an iudex teneatur secundum allegata & probata ferre sententiam; ita vt condemnare debeat illum, quem ex priuata scientia certò scit esse innocentem? Variæ sunt super hac re illorum sententiæ: alij siquidem existimant nunquam licere iudici, ne in causis quidem ciuilibus, contra veritatem sibi etiam priuatim notam iudicare: alij ad solas criminales causas id restringunt: alij verò è contrà in omnibus tam ciuilibus quàm criminalibus iudicem probationes publicas sequi debere asserunt: quorum sententia cæteris probabilior eo præsertim no-
sup. mine censeri debet, quod illi S. Doctor apertè
a.2. subscribit, & post illum plurimi alij magni
disp.5 nominis Theologi quos citat & sequitur Va-
q.11. lentia, quibus accedit authoritas S. Ambrosij,
de qui super illa Psal. 118. verba: *Miserationes tuæ*
iud. *multæ nimis*, sic loquitur: *Bonus iudex nihil ex ar-*
pu.2. *bitrio suo facit, sed iuxta leges & iura pronunciat; statutis iuris obtemperat; non indulget propriæ voluntati; nihil paratum & meditatum domo refert; sed sicut audit, ita iudicat.*

Quid igitur, (dicet aliquis) faciet iudex in eo casu, in quo certò scit innocentem aliquem falsò accusari, & falsis testimoniis ac probationibus de crimine aliquo conuinci? Respondetur

in tali casu iudicem teneri ad faciendum quidquid potest citra populi scandalum, vt sententia contra innocentem non feratur, v. g. impediendo accusationem, protrahendo iudicium, aperiendo carceres, testes ipsos per varia interualla pluries interrogando, ab iisque separatim circumstantias loci, temporis, personarum districtiùs inquirendo, vt ex illa inquisitione testimonium illorum falsitatis conuincere possit. Quòd si hæc & similia ad innocentis iustificationem nihil proficiant; sicut non potest ipsum innocentem absoluere, quamdiu is secundùm publicas probationes nocens apparet, sic etiam illum quantumuis probationibus illis conuictum morti adiudicare aut condemnare nunquam debet, si eius innocentiam priuatim perspectam habeat: quare vel causam remittere debet ad iudicem superiorem, si ipse sit inferior; ac deposita iudicis persona officium testis assumere apud illum, si hac ratione putet innocentem posse liberari: vel quauis alia ratione ab hoc iudicio abstinere: imo etiam potiùs officium iudicis dimittere, quàm innocentis condemnationi subscribere: cùm vitam innocenti adimere, sit intrinsecè malum, quòd proinde nunquam facere licitum est. Ita Panormitanus, Hostiensis, & plures alij, quos c.29.
citat & sequitur Lessius. dub.

Tertia conditio est, vt in iudicando formam 10.
à iure & legibus præscriptam seruet, ac in ciuilibus quidem causis procedere non solet nisi postulatus: quin & tunc operam dare debet, vt si fieri possit, partes ad concordiam reuocentur: qua ratione l. *quidam* ff. de rebus creditis dicitur quòd *Ad officium iudicis pertinet lites diminuere.*

In criminalibus autem causis duobus modis procedere potest, vel ad petitionem partis seu instantiam accusatoris; vt paragraph. seq. dicetur, vel deficiente accusatore, per viam in- sup.
quisitionis. Quamuis autem (vt ex communi dub.
Theologorum sententia docet Lessius) ad in- 13.

quisitionem generalem faciendam nulla requiratur præcedens personæ vel delicti infamia, cùm in iure præcipiatur Ecclesiasticis, prælatis & superioribus, vt suo tempore faciant visitationes & inquisitiones generales, vt habetur ex cap. *Perniciosa.* 1. de officio iudicis; ad inquirendum tamen contra aliquem particularem requiritur, vt illius infamia aliqua præcesserit, vt habetur ex cap. *Inquisitioni,* & cap. *qualiter.* 2. de accusatione; hæc enim infamia (vt ait S. Doctor) accusatoris vicem supplet.

sup. a. 3. ad 2 lib. 3. de instit. tr. 6. c. 2. Obseruat tamen Laymannus præter infamiam, alia interdum suppetere posse indicia, ex quibus iudices præsertim sæculares, boni publici causa moueri solent ad inquirendum, & procedendum contra criminosos, ne, si crimina remaneant impunita, maiorem aliis similia patrandi audaciam tribuant: quod quidem licitum esse docet Lessius, si circumspectè & secundùm leges aut consuetudines receptas in furtis, homicidiis, aliisque criminibus reipublicæ perniciosis id fiat. sup. dub. 15.

Hæc autem indicia ex vna parte tanto maiora requiruntur ad inquirendum de persona aliqua, quantò insigniori dignitate præfulget, vt constat ex can. 2. qu. 5. & ex cap. *qualiter & quando.* 2. de accusationibus: ex altera verò parte tantò leuiora plerumque sufficiunt, quantò perniciosius crimen est, de quo iudex debet inquirere; quale est proditio, hæresis, latrocinium publicum, &c. quæ fusiùs explicata videri possunt apud eumdem Laymannum, suprà.

Quarta denique conditio est, vt in exequenda sententia à se iustè lata, firmus sit & constans; nec vllo fauore, timore, aut respectu humano se flecti sinat: vnde Eccl. 7. dicitur: *Noli quærere fieri iudex nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis.*

Quæret aliquis, num iudex pœnam à iure decretam licitè relaxare possit. Respondetur 1. nunquam id licitum esse si sit contra publicam

vtilitatem, vt docet S. Thomas: vnde Deut. 13. dicitur de illo, qui seducit alios, & ad idololatriam inducit: *Non parcat illi oculus tuus, vt misereraris & occultes eum; sed statim interficies.* Respondetur 2. ex eodem S. Doctore hanc esse differentiam inter iudices superiores & supremum iudicem seu principem, cui plenarie potestas publica commissa est; quód inferior semper teneatur sententiam ferre secundùm iura, illamque exequi, non modò cum is qui damnum passus est id postulat, sed etiam quamuis à tali postulatione desistat, sibique satisfactum esse dicat; licet viam appellationis denegare non debeat, nisi in casibus à iure expressis. Supremus autem iudex seu princeps, si is qui passus est iniuriam velit eam remittere, poterit reum eximere à pœna, si hoc publicæ vtilitati conducere, aut saltem minimè nocere perspexerit: quod si læsus nolit iniuriam remittere, poterit nihilominus princeps satisfactione debita erga ipsum læsum iniunctam pœnam à iure decretam relaxare, vel in aliam leuiorem commutare: quod tamen nonnisi rarissimè facere debet, & ob causas tales, quæ illum apud summum omnium iudicem Deum, ab omni culpa immunem reddere possint. sup. a. 4.

PARAGRAPHVS III.

De Accusatore.

DVo præsertim quæri possũt: primum est, quis accusare teneatur: secundum, quomodo in accusatione se gerere debeat.

Quod spectat ad primum, obseruandum est ex communi Doctorum consensu duplicem esse viam in iure expressam (vt habetur ex cap. *super his* extra de accusationibus) qua crimen aliquod ad publicam potestatem deferri potest, denũtiationis scilicet, & accusationis, quæ in eo differunt, quód accusatori incumbat onus pro-

bandi criminis, non item denũciatori, sed solum aperiendi indicia, quibus iudex ex officio moueri possit ad vlteriorem inquisitionem. Rursùs denunciatio dupliciter fieri potest, vel charitatiuè, cùm quis admonitione priuata præmissa nec secuta proximi emendatione peccatum eius defert ad superiorem tanquam ad patrem, vt efficacius remedium adhibeat, iuxta illud Chri-
Sanct. sti Domini: *Si te non audierit, dic Ecclesiæ*: vel
Matt. iuridicialiter, cùm quis ad vindictam & puni-
16. tionem criminum ob bonum publicum denunciat illa superiori tanquam iudici.

Hac obseruatione præmissa, docet S. Thomas eum, qui crimen aliquod reipublicæ maximè perniciosum, qualis est hæresis: proditionis, falsæ monetæ, &c. certò cognoscit ac probare potest, teneri ad criminosum accusandum, aut saltem iudicialiter denunciandum.

Quod si tale crimen iam emendatum sit, isque qui illud perpetrauit de eo pœnituit, & ad meliorem frugem se recepit: tunc nullam ampliùs remanere accusandi aut denunciandi obli-
lib. 5. gationem docet Toletus: nisi fortè quis de illo
c. 57. iuridice interrogetur: tunc enim verum respondere tenebitur.

In aliis autem criminibus, quæ non vergunt in detrimentum reipublicæ, nulla est obligatio instituendæ accusationis aut iudicialis denunciationis, sed tantùm fraternæ correctionis, vt ex
disp. 1 S. Doctore probat Valentia.
q. 12. Excipit tamen Toletus suprà, crimen illud,
de ac- ex quo graue nocumentum personæ alicui im-
cus. mineret, vt si quis sciret alteri parari insidias
pu. 1. in quibus eius vita periclitatur: tunc enim, si via correctionis fraternæ id impedire non potest, denunciare debet iudici, aut admonere illum in quem struuntur insidiæ, vt sibi caueat, non tamen illi aperire, quis sit ille, à quo sibi cauere debet: ne aperiendo, contra charitatem peccet. Rectè etiam idem Toletus monet, Clericos in causis criminalibus, ob quas mors aut mutilatio infligi potest, non posse accusatoris

partes ſuſcipere; ſed tantùm denunciare iuridicè, præmiſſa tamen proteſtatione, quod illius, cuius crimen ab ipſis defertur, neque mortem neque mutilationem intendant.

Quod ſpectat ad modum, quo accuſatio vel denunciatio fieri debet, vt neque contra iuſtitiam neque contra charitatem peccetur; docet S. Thomas accuſationem ſeu denunciationem ex omni parte debere eſſe iuſtam, ita vt nullus in ea calumniæ, præuaricationi, aut tergiuerſationi locus ſit: requiri præterea vt ex intentione iuſta & recta procedat, non vero odio, ira, aut alio ſimili prauo affectu. art.3.

Quamuis autem nullus ex iuſtitia teneatur præmittere ſecretam & fraternam correctionem ante accuſationem aut denunciationem; tenetur tamen ex charitate, ſi delictum ſit occultum, ſitq; ſpes aliqua reum eiuſmodi correctione fraterna eſſe emendandum, & ad debitam ſatisfactionem inducendum: ſi tamen nulla ſit eiuſmodi ſpes, nec profectura cenſeatur admonitio; tunc ad illam præmittendam nulla eſt obligatio: imò quando crimen eſt contra bonum publicum, vrgetque illius periculum; tunc ſine vlla mora publicæ poteſtati denunciandum eſt. Ita Leſſius cap. 30. dub. 2. Toletus lib. 5. cap. 57. Bonacina diſp. 10. qu. 3. pu. 1. & alij communiter.

Obſeruat tamen Leſſius cap.29. dub.13. quando crimen occultum eſt, nec vllo modo probari poteſt, tunc fore contra iuſtitiam illud per viam accuſationis aut denunciationis iudicialis aperire: cùm enim probari non poſſit, non poteſt quoque puniri; proindeque ex eius manifeſtatione nihil aliud, quàm alterius infamia ſequi poteſt. Excipit tamen duos caſus in quibus licitum eſt patefacere ſuperiori crimen occultum alterius, quamuis probari non poſſit. Primus eſt, quando id conducere exiſtimatur ad emendationem illius, qui crimen eiuſmodi commiſit; tunc ſuperiori, non quidem vt iudici, ſed vt patri manifeſtare poteſt, præmiſſa ta-

men admonitione fraterna vt supra dictum est: Alter est, quando ex occulto illo crimine graue aliquod malum spirituale vel temporale imminet, quod nonnisi superioris potentia vel authoritate auerti potest.

PARAGRAPHVS IV.

De Testibus.

CERTVM est testem interrogatum à iudice secundùm ordinem iuris suprà explicatum paragrapho 2. obligari ad ferendum testimonium, & ad declarandum crimen
q.70. a.1. quod ab altero commissum esse cognoscit. Ita S. Doctor, & cum illo communiter omnes.

Excipiuntur tamen aliqui casus. Primus est, si quis crimen ex sola confessione Sacramentali cognoscat: tunc enim nullatenus illud vnquam declarare debet, vt expresse docet S. Thomas resp. ad 1. & satis constat ex illis, quæ in tractatu præcedenti cap. 5. dicta sunt.

Secundus est, quando in causis criminalibus, in quibus mortis vel mutilationis sententia infligenda censetur, testimonium ferendum est: ad illud enim Clerici non tenentur; imò nec testimonium in eiusmodi causis ferre debent, vt docet S. Thomas.

sup. ad 3. Tertius est, si crimen suum quis alteri sub secretò declarauit consilij vel auxilij petendi causa ad salutem propriam spiritualem aut corporalem, vt fieri solet medico, aduocato, obstetrici, &c. tunc enim nullus arcanum suæ fidei commissum declarare tenetur; nisi forte criminis illius testificatio necessaria sit ad aliquod graue damnum publicum vel priuatum auertendum: tunc enim promissio secreti, etiam iuramento confirmata, non obligat, cùm nullum iuramentum promissorium cedens in damnum iniustum alterius obliget; proindeque is, qui crimen

crimen eiusmodi noui, tenetur illud interroganti iudici patefacere. Ita S. Doctor in resp. ad 2. & post illum Lessius sup. cap. 3. dub. 6.

Quartus est, si quando iudex procedit per viam inquisitionis generalis ad cognoscenda & punienda crimina, tunc enim si quis ab illo interrogetur, v. g. vtrum in tali loco sint aliqui adulteri, incestuosi, &c. non tenetur, imò non debet adulterium aut incestum alicuius patefacere, si omninò sit occultum, vt patet ex cap. *qualiter & quando* 2. de accusationibus, & docet Syluester & plures alij apud Lessium sup.

Quæres quid igitur faciet testis in casibus supra relatis, si à iudice iuramento interposito (vt semper fit) compellatur ad interrogata respondere: si enim verum dicat, peccabit contra charitatem, imò contra religionem & sigillum confessionis, si manifestet peccatum aliquod in confessione declaratum: si autem neget id quod verum esse cognouit, mendacij, imò periurij reatum incurret.

Facilis est aliquorum responsio, testem in casibus illis à testimonio ferendo abstinere debere, & si à iudice vrgeatur, declarare se iusta aliqua ratione impediri, quominùs id facere possit: sed qui si à iudice his non obstantibus cogatur ad veritatem patefaciendam, quid in illis augustiis faciet? perplexa est haud dubiè & difficilis hæc quæstio, cuius solutio, qualiscunque afferatur, faciliùs carpi & argui poterit, quàm prout ad conscientiarum leuamen expedit, explicari: ne tamen lectorem ambiguum & hærentem relinquamus, tria breuiter hic proponimus ex communi & recepta probatorum authorum doctrina.

Primum est, quòd, quotiescumque quis siue testis, siue reus secundùm ordinem iuris à iudice, vel superiore, siue Ecclesiastico, siue laico interrogatur de aliqua re, quam sine vllo peccato declarare potest; tunc candidè ac sincere & seclusa omni ambiguitate vel restrictione mentali secundùm mentem interrogantis responde-

re tenetur: quamuis enim multi Doctores existiment reum non esse obligatum confiteri crimen morte vel mutilatione dignum, quod alias scit plenè probari non posse, vt Angelus, Syluester, Armilla verbo (*Delicti confessio*) Rosella verbo (*Accusatus*) Panormitanus cap. 2. de Confessione, Pezantius in 22. quæst. 70. disp. vn. in fine, & alij quorum sententiam probabilem existimat Bonacina ad octauum Decalogi præceptum, disp. 10. quæst. 3. pu. 2. num. 7. longè tamen probabilior est aliorum sententia, qui existimant etiam in casu supra relato reum, quando à proprio iudice interrogatur secundùm iuris ordinem; id est de crimine aliquo de quo præcessit infamia, aut de quo suppetunt indicia aut semiplena probatio; teneri ad fatendum crimen & verum manifestandum, etiam si ex eius confessione mors sequatur. Ita docet S. Thomas 2. 2. quæst. 69. art. 1. & post illum plures alij, ac præsertim Toletus lib. 5. cap. 58. Torres in 2. 2. disp. 50. dub. 2. Filliucius tract. 40. num. 263. Becanus lib. 5. manual. cap. 21. num. 4. Lessius lib. 2. cap. 31. num. 12. & Laymannus tract. 6. de iudiciis cap. 5.

Secundum est, posse interdùm talem causam suppetere ex qua licitum fiat, imò etiam necessarium non apertè profiteri veritatem; sed illam vel aliquibus verbis multiplici sensu vertibilibus, seu æquiuocatione aliqua, vel restrictione aliqua mentali tegere: exemplum profert S. Thomas in 4. dist. 1. quæst. 3. art. 1. quæst. 1. ad . & 3. de confessario, qui de peccato sibi in confessione declarato à iudice interrogaretur; asseritque posse illum etiam iuramento affirmare se nescire eius peccatum, cum hac restrictione mentali: quòd nesciat vt interrogantis subditus. Ita cum S. Doctore sentiunt Altissiodorensis lib. 3. summæ tract. 18. quæst. 1. sub finem, Durandus in 4. dist. 21. quæst. 4. num. 10. Paludanus ibid. quæst. 3. art. 3 Maior ibid. quæst. 3. ad 9. Adrianus in

4. tract. de confessione quæst. de confessore, Ioannes Medina cod. de pœnit. tract. 2. qu. 25. qui omnes vnanimiter idem asserunt id quod ex S. Doctore supra relatum est, & præterea Dominicus Soto lib. 5. de Iust. quæst. 6. art. 2. concl. 7. docet testem qui contra iuris ordinem interrogaretur de crimine, quod secretò cognouit, posse absque mendacio respondere, & etiam iuramento affirmare se illud nescire, cum hac restrictione mentali, quod nesciat, vt alteri contra iustitiæ ordinem interroganti tenelet: quod etiam asserit, & fusè probat Dominicus Bannes in 2. 2. quæst. 69. art. 2. dub. 1.

Tertium est, causa legitima & rationabili deficiente nemini vnquam fas esse (vt docent suprà citati authores & alij Theologi communiter) verbis ambiguis aut æquiuocis vel mentali restrictione inter loquendum vti: aliàs vsus, in quem instituta sunt verba, perueteretur; & omnis colloquiorum & sermonum certitudo; adeoque omne humanum commercium, & fructus ciuilis ac Christianæ societatis tolleretur; semperque inesset ratio suspicandi dolum aliquem in verbis latere, & ambiguitatem & mentalem restrictionem subesse.

PARAGRAPHVS V.

De Reo.

TRIA præsertim circa obligationes rei quæri possunt. Primum est, vtrum teneatur fateri veritatem, quando à iudice interrogatur. Responsio facilis est ex dictis paragrapho præcedenti; si enim à iudice legitimo interrogetur secundùm formam iuris, tenetur verum respondere: è contrà si iudex legitimam non habeat potestatem, aut formam iuris non seruet; id est, si infamia non præcesserit

de crimine de quo fit interrogatio, aut saltem illius criminis semiplena probatio, vel indicia sufficientia non suppetant; tunc respondere ad interrogata non tenetur: quod si à iudice cogatur (quod tamen sine peccato facere non potest) nec ab illo per appellationis viam declinare possit; tunc poterit respondendo crimen occultare ac tegere eo modo, quo præcedenti paragrapho explicatum est. Obseruat etiam Toletus simi-
l. 5. c. li ratione reum non teneri ad complices suos
58. reuealandos, nisi illorum infamia aliqua præcesserit; id est, nisi ex fama constet illum socios habuisse; vel quando crimen tale est, vt sine sociis non committatur: quod etiam docet Lessius.

Secundum est, an licitum sit reo ad superio-
sup. c. rem iudicem appellare. Respondet S. Doctor
59. id ei licitum esse, si causá suá iustá esse confidat,
dub. vel se ab inferiori iudice grauatum esse arbitre-
17 tur; illicitum veró, si appellatio fiat solùm ad moram afferendam, ne vel iusta sententia feratur, vel si lata est executioni mandetur, vt habetur cap. *omnino* 2. quæst. 6.

Tertium est, vtrum reus condemnatus possit se per vim defendere, ne sententia in eum lata executioni mandetur. Respondet S. Doctor id licitum non esse, si iustè condemnatus sit etiam ad mortem: licitum verò esse, si sit iniustè condemnatus; dummodo tamen nullum inde scandalum, neque grauis aliqua perturbatio in communitate timeatur. Addit S. Doctor illum, qui ad mortem iustê damnatus est, posse licitè fugere, si occasio se offerat; dummodo nullam iudici, vel eius ministris vim in eorum persona inferat.

PARAGRAPHVS VI.

De Aduocato & Procuratore.

SANCTVS Thomas quatuor præsertim conditiones requirit in Aduocato, quæ etiam 2.2.q. seruata debita proportione de procuratore intel- 71. ligi debent.

Prima est peritia, qua (vt dicit S. Doctor) *possit conuenienter assumpta causa iustitiam ostendere:* art. 1. vnde (vt dicit Toletus) si ex ignorantia in causa est, cur cliens causâ alioquin iustâ decidat, peccat, & damnum illatum resarcire tenetur: l. 5. c. quod etiam similiter dicendum censet de eius 60. negligentia.

Secunda conditio est, iustitia in exhibendo patrocinio: qui enim scienter iniustam causam defendit, absque dubio grauiter peccat (vt asserit S. Doctor) art. 3. teneturque ad restitutionem damni, quod pars aduersa incurrit; nisi per clientem suum resarciatur. Quod si causa dubia sit, nec satis ex vtraque parte iustitia dignoscatur, potest quidem eius patrocinium suscipere; dummodo paratus sit quàm primum ab illo patrocinio abstinere, si in progressu litis eius iniustitiam deprehendat.

Tertia conditio est, ab omni auaritiæ labe immunitas: quamuis enim (vt dixit S. Augustinus) *Aduocatus iustum patrocinium, & iurisperitus verum consilium licitè vendere possit*; ep. 54. ad Macced. patrocinij tamen vel consilij illius pretium moderatè accipere debet, *Considerata* (vt loquitur S. Doctor) *conditione personarum, negotiorum, laboris & consuetudinis patriæ.* art. 4.

Quarta denique conditio est charitas, qua tenetur aduocatus pauperum causas suscipere illisque patrocinari, quando aliter ipsis subueniri non potest, eadem ratione, quâ tenentur omnes necessitatem patienti, misericordiæ opus impendere, vt fusius explicat S. Doctor. art. 1.

PARAGRAPHVS VII.

De iniuriis honoris & famæ per detractionem & contumeliam.

HONORIS nomine intelligitur testificatio quædam exterior excellentiæ alterius; per famam verò significatur multorum existimatio de vita, moribus &actibus eiusdem,
q. 72. vt docet S. Thomas: vnde per detractionem
& 73. fama præsertim læditur; honor verò per contumeliam: detractio siquidem est alienæ famæ, occulta & iniusta denigratio; contumelia verò addit nouam iniuriam, qua non tantùm fama, sed etiam honor violatur; non enim occultè & in absentia, vt fit per detractionem, sed coram & in præsentia honor per contumeliam cum quodam contemptu impetitur. Ex quo fit, vt, quamuis detractio sit ex genere suo peccatum mortale & quidem grauissimum, (vt docet S.
q. 73. Thomas) contumelia tamen sit peccatum ad-
a. 2. huc illo grauius, quia magis lædit & acerbiorem infert iniuriam.

Diximus detractionem esse iniustam famæ alienæ denigrationem; quia non erit detractio, si iustè fama aliena denigretur; v. g. si quis ex motiuo iustitiæ vel charitatis alicuius crimen, quod vel bono publico perniciosum est, vel alteri iniuriosum & nociuum, superiori aut alicui alteri aperiat, qui remedium afferre potest, quòd si fama auferatur ex intentione nocendi: tunc illius ablatio ad detractionem pertinet.

Hæc autem intentio nocendi (vt obseruat
sup. c. Toletus) dupliciter in detrahente reperiri po-
63. test: vno modo directè. cùm quis per detractionem reipsa nocere intendit; altero modo indirectè, cùm licet expressè id non intendat, ea tamen dicit, ex quibus nocumentum famæ alterius sequitur; vt qui ex ioco vel loquacitate

alteri notabiliter detrahit.

Docet prætereà S. Thomas detractionem octo potissimum modis committi posse, nimirum quatuor modis directè, & quatuor indirectè: Directè quidem 1. imponendo alteri falsum crimen: 2. crimen illius verum verbis adaugendo: 3. manifestando crimen verum, sed occultum: 4. malitiosè ac perperam alterius factum bonum interpretando: qui quartus modus (vt notat Lessius) quatenus per illam prauam interpretationem fama proximi læditur in animo audientis, pertinet ad detractionem, quatenùs vero concipitur in animo illius qui sic malitiosè interpretatur, pertinet ad iudicium temerarium, de quo sequenti paragrapho agetur. a. 1. ad 3. lib. 2. ca. 11. dub. 2.

Indirectè autem committitur detractio 1. negando rectè facta aut egregias dotes alterius: 2. verbis extenuando: 3. reticendo bona alterius eo tempore & loco, quo silentium istud eius famæ nocere potest: 4. remissè ac frigidè laudando.

Quouis autem modo committatur detractio, siue directè, siue indirectè, siue ex intentione formali & expressa nocendi, siue alio quouis illicito motiuo, censetur semper esse peccatum mortale, quoties quis deliberatè famam alterius lædit in re graui; veniale autem, si tantùm in re leui, vt docet S. Thomas. Grauitas autem & leuitas illa æstimanda est, tum ex quãtitate læsionis, quæ per detractionem famæ alterius infertur; tum ex conditione personæ, cuius fama læditur: fieri si quidem potest (quod rectè obseruat Toletus) vt manifestatio peccati alicuius respectu personæ vnius censeatur infamia leuis, imò interdum nulla, quæ respectu alterius grauem infamiam induceret, aut notabile scandalum secum inueheret: e. g. qui de milite diceret; quòd ad duellum prouocatus inimicum occiderit; de adolescente dissoluto, quòd amore aliquo illicito implicitus sit; leuem, imò propè nullam maculam illorum famæ inurere censeretur, cùm tales vt plurimùm de similibus rebus glorientur: qui verò idem de Episco- art. 2. cap. 64.

po, aut persona aliqua Ecclesiastica, vel religiosa diceret, haud dubiè grauissimam eius famæ & maximè scandalosam iniuriam irrogaret.

cap. 11. dub. 3. Hinc etiam colligitur (vt docet Lessius) vt plurimùm nonnisi venialiter peccare illos, qui aliorum defectus naturales occultos siue corporis siue animi patefaciunt; vt quòd aliquis sit gibbosus, quòd ignarus, exilis ingenij, &c. nisi forte inde (vt idem monet) graue aliquod illius damnum, aut notabilis contemptus in animis audientium, vel scandalum alterius oriretur.

PARAGRAPHVS VIII.

Soluuntur dubia quædam circa peccatum detractionis.

PRIMVM est an peccet mortaliter is, qui alterius peccata audita refert coram aliis, nihil tamen asseuerando. Respondetur quòd, quamuis per se loquendo id non sit peccatum mortale, quando nulla inde infamia oritur; nec apud prudentes viros isto loquendi modo, qui
dub. 5. nullam meretur fidem, alterius fama multum lædatur: si tamen (vt recte obseruat *Lessius*) crimen esset valdè graue quod in audientium animis suspicionem aliquam prauam ingeneraret, in illo casu peccaret mortiferè, qui huiusmodi crimen referret, præsertim de persona aliqua honesta, respectu cuius suspicio illa graue malum esse censeretur: quod etiam similiter dicendum, si quis peccata alterius audita referat coram iis quos probabile est ex sua leuitate credituros.

Secundum est, an peccet mortaliter is, qui peccatum proximi occultum vni aut alteri tantùm manifestaret. Respondetur quòd, quamuis
c. 18. n. 33. Nauarrus existimet in tali casu non esse nisi peccatum veniale, si non subsit periculum euul-

gationis au alterius incommodi; probabiliorem tamen & in praxi tutiorem esse eorum sententiam, qui asserunt talem manifestationem esse vt in plurimùm peccatum mortale: cùm fieri possit (vt rectè monet Lessius) aliquem malle peccata sua multis externis & plebeiis esse nota, quàm Prælato vel alicui graui viro, cum quo assiduè versatur, vel à quo dependet. dub. 11

Si tamen aliquis iniuriam sibi ab altero illatam amico aperire:, non quidem animo detrahendi aut nocendi, sed vt consilium vel consolationem aliquam acciperet; in illo casu idem Lessius censet non esse peccatum saltem mortiferum. dub. 12

Tertium est, an liceat hominem diffamatum in vno loco, etiam diffamare; seu crimen illius manifestare in altero, vel apud alios qui illud ignorant. Respondetur ex Toleto id facere ex intentione nocendi esse peccatum mortale, si grauis sit diffamatio; seclusa verò eiusmodi praua intentione non esse peccatum, si quis alterum criminis no orietate aut publica iudicis sententia infamatum, in aliqua vrbe manifestet alijs id in eadem vrbe ignorantibus; nisi ob temporis diuturnitatem crimen illius iam obliuioni datum esset, aut vitæ emendatione bonam famam recuperasset: in alijs verò locis id ipsum notum facere, quò fama communis illud breui perlatura, idem Toletus neque iustitiæ neque charitati repugnare existimat: quòd si verisimiliter crederetur famam illius criminis illuc nunquam aut nonnisi post longum tempus peruenturam esse, existimat Lessius fore peccatum mortiferum, crimen illud in tali loco diuulgare, præsertim si is, qui illud crimen admisit, bonam famam illuc consecutus fuisset; vel si ex illa diffamatione aliquod damnum aut incommodum illi aut eius propinquis obueniret; secùs verò si ille parùm curaret se alibi infamari, quòd sæpè fieri solet, præsertim si procul absit; aut si quis ob graue crimen fuisset publicè punitus: tunc enim sæpe supra c. 65.

Bb v

expedit ista ad aliorum exemplum diuulgari.

Quartum est, an licitum sit aliquando quibusdam de causis crimen alicuius occultum alteri detegere. Respondetur licitum esse, quoties id necessarium est ad impediendum notabile aliquod damnum alterius siue corporale siue spirituale, quod alia via impediri non potest. Ita Sotus lib. 5. de iust. quæst. 7. art. 1. Nauarrus cap. 18. num. 31. Lessius sup. dub. 9. e. g. scis aliquem furtis addictum & sæpe in illis deprehensum, monere potes eos quibuscum habitat, vt sibi caueant, &c. similiter nouisti aliquem se gerentem pro medico, in illa tamen scientia valdè imperitum; potes monere eos, quibus ab eius imperitia periculum immineret: imò interdum non solùm potes, sed etiam ex charitate teneris alterius crimen occultum manifestare, si ex illo graue aliquod nocumentum publicum aut etiam particulare immineat, quod censeatur præponderare damno, quod is qui illud commisit in fama vel honore patietur: in dubio autem vtrum præponderet, inclinādum est potiùs in fauorem innocentis; e. g. si quis aliqua hæresi occulta laboret, sitque periculum ne alios inficiat.

Quintum, an sit peccatum mortale infamare seipsum, respondetur quòd, quamuis per se loquendo hæc infamatio sui non sit peccatum
dub. 6. mortale; cùm (vt rectè probat Lessius) neque sit contra iustitiam, homo siquidem est dominus suæ famæ, nec illam sicut alia bona dissipando vlli faciat iniuriam; neque etiam contra charitatem, quæ non obligat ad bona exteriora comparanda vel conseruanda, nisi quatenus necessaria sunt ad bona spiritualia vel nostra vel proximorum: si tamen ex infamatione illa sui ipsius, sequeretur aliquod scandalum aut aliorum nocumentum, vt in personis quorum bona fama ad aliorum salutem necessaria est, v. g. Episcopis, Pastoribus, &c. tunc infamatio illa esset peccatum mortale, vt docet idem author suprà.

Sextum denique est, vtrum audiens detra-ctoré, peccet. Respondetur ex mente S. Docto- q.73.
ris peccare, quoties consentit detractioni, iuxta 4.
illud Rom. 1. *Digni sunt morte, non solùm qui pec-cata faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.*

Potest autem quis dupliciter detractioni con-sentire (vt obseruat Toletus) directè scilicet suprà
vel indirectè. Directe consentit, qui vel alte- 67.
rum inducit ad detrahendum, vel illius detra-ctione delectatur: & is non minus peccat quàm detractor; de eoque intelligi debet illud dictum S. Bernardi: *Detrahere aut detrahentem audire, vtrum horum detestabilius sit, non facile dixerim.* Indirectè autem consentit detractioni, qui, licet nec ad illam inducat, nec ea delectetur; illam tamen non prohibet, nec detrahenti resistit, cùm possit & debeat: & si quidem detractio sit notabilis, & in materia graui, possitque facilè illam impedire, mortaliter peccat: cùm charitas obliget, vt graue damnum proximi, si commodè possimus, impediamus: venialiter verò, si detractio sit leuis, aut si præ nimia verecũdia vel animi pusillanimitate resistere: detrahenti non audeat; nisi forte infamia esset valdè atrox, vel grauia incommoda putaretur illatura: tunc enim deberet sibi ipsi vim facere, & excussa verecundia modestè contradicere. Nullo autem modo peccat, qui detrahentem non arguit, eo quod probabiliter existimat monitionem suam nihil profuturam; imò potius obfuturam, si detractor occasionem ex ea sumat magis ac magis oblocutionem suam asseuerandi. Item non peccat, qui rationabili aliquà verecundia præpeditur, vt si famulus domino, vel filius patri detrahenti non resistat, quando se nihil profuturum existimat.

Obseruat tamen rectè Toletus longè strictiùs cap. 67
obligari Superiores respectu inferiorum ad prohibendas detractiones sicut & alia quæcunque peccata; proindeque verecundiam ac pusillanimitatem illos à peccato mortali minimè excusare, si grauiter detrahenti non resistant, quan-

do id profuturum arbitrantur; imò quamuis detrahenti nihil id prodeſſet, ſi alios ſilentio ſuo ſcandalizandos eſſe aduertant.

art. 4. ad. 2. Admonet autem S. Doctor detrahentem corripi poſſe, non ſolùm arguendo, ſed etiam ſignis quibuſdam exterioribus, vt triſtitia faciei, oſtendendo ſibi diſplicere detractionem iuxta dictum Sapientis: *ventus Aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahentem*: vel diſcedendo, vel ſermonem aliò diuertendo.

Prou. 25.

PARAGRAPHVS IX.

De iudicio temerario.

Cap. 18. nu. QVONIAM (vt rectè obſeruat Nauarrus) mendacia, detractiones, aliæq; huius octaui præcepti tranſgreſſiones vt plurimùm à iudicijs temerarijs proficiſcuntur, magnamque cum illis habent culpæ affinitatem: idcirco de ijs breuiter hîc agendum eſt.

Iudicium autem hîc ſumimus, non prout ſignificat actum proprium iudicis, quo ſibi ſubditis ius dicit; ſed prout denotat actum intellectus, quo quilibet particularis de altero apud ſe aliquid cogitat & definit ſeu ſtatuit: & eo ſenſu tres veluti gradus diſtinguere poſſumus de iudicio, quod quis de aliquo concipit. Primus eſt, quo quis de alterius malo dubitat neutram in partem inclinando. Secundus eſt, cùm ſuſpicatur ineſſe malum, & cum aliquo debili aſſenſu ita eſſe exiſtimat, cum formidine tamen oppoſiti. Tertius eſt, quando cum pleno aſſenſu & firma animi ſententia ita eſſe iudicat.

Hac obſeruatione ſuppoſita, certum eſt in primis dubitare, ſuſpicari, vel iudicare de proximo, eſſe quid indifferens in genere moris, ac benè vel malè ſe habere poſſe: benè quidem, ſi fiat ſecundùm regulam rectæ rationis: malè autem, ſi à regula rectæ rationis aberret; vnde Chriſtus Dominus, *Nolite*, inquit, *iudicare ſecundùm faciem, ſed rectum iudicium iudicate.*

S. Ioã. 10.

Certum est 2. dubitare, suspicari aut iudicare quidpiam mali de altero, quando causæ sufficientes ad id suppetunt, non esse illicitum, vt communiter Theologi docent ac præsertim Azorius tom. 3. cap. 11. dub. 3. Valentia disp. 5. quæst. 4. de iudicio pun. 3. Laymannus lib. 3. de iustitia tract. 3. part. 2. cap. 2. vbi tamen rectè monet maiores rationes & clariora indicia requiri ad suspicandum, quàm ad dubitandum; & ad iudicandum quàm ad suspicandum.

Quæres, quænam causæ & rationes ad rectè dubitandum, vel suspicandum, vel dubitandum de malo alterius sufficientes esse censeantur. Respondetur, nullam certam regulam afferri posse, vt rectè docet Sotus lib. 3. de iustitia qu. 4. a. 3. & post illum Valentia supra pun. 3. sed id iudicio viri prudentis esse definiendum, considerata conditione rei, qualitate personæ, alijsque circumstantijs: quæ omnia, cùm interdum sint valdè perplexa & inuoluta, ideò rectè monet Laymannus, interdum euenire posse, vt quis decipiatur existimans sufficientes sibi adesse dubitandi, suspicandi aut iudicandi rationes, quæ tamen reipsa tales non sunt, præsertim quando ex cognitione operum externorum iudicatur de intentionibus alijsque actibus internis; vnde rectè concludit longè tutius esse animum ab eiusmodi iudicijs, &c. cohibere, Deoque omnia dijudicanda relinquere, nisi forte necessitas aliqua, vel vtilitas propria vel aliena nos ad id obliget; & tunc rationis ac prudentiæ partes erunt expendere, quantum exteriores apparentiæ habeant probabilitatis, animumque cohibere, ne vltra iustitiæ aut charitatis metas progrediatur.

Certum est 3. iudicium temerarium, seu illud quo aduertenter ac deliberatè iudicatur aliquid mali de altero ex leuibus & insufficientibus rationibus ac indicijs, esse peccatum mortale; si malum illud graue sit, eiusque famam notabiliter lædat. Ita S. Thomas: & illud est iudicium quod Christus Dominus prohibuit his q. 60 a. 3.

S. Mat. 7. & S. Luc. 6. verbis: *Nolite iudicare, vt non iudicemini*, vt exponit S. August. lib. 2. de serm. Domini in monte cap. 18. & S. Basilius in regulis Breuioribus reg. 164. aliàs si malum sit leue, nec proximi famam multùm lædat, non erit nisi veniale.

Cùm hæc certa sint & in confesso apud omnes, vnum est de quo non conuenit inter Theologos; scilicet quale peccatum sit ex leuibus indiciis & causis suspicari aliquid mali de proximo, vt plerumque solet euenire. Tres sunt super hac quæstione sententiæ. Prima est omnem suspicionem temerariam de graui aliquo proximi malo esse peccatum mortale. Ita Bannes ad quæst. 60. art. 3. Secunda est, suspicionem illam, quæ debili tantum assensu nititur cum formidine oppositi, numquam esse peccatum mortale. Ita Caietanus in hunc art. 3. Nauarrus in rubrica de iudiciis, & Ludouicus Mæratius tract. de iust. & iure disp. 9. sect. 1. & 2. qui pro hac sententia citat S. Doctorem cit. art. 3. & S. August. tract. 99. in S. Ioan. vbi dicit genus istud suspicionis. *Ad humanam tentationem pertinere, sine qua vita ista non ducitur:* concluditque *si suspiciones vitare non possimus, quia homines sumus; iudicia tamen, id est definitiuas firmasque sententias continere debemus.* Tertia denique sententia, quæ omnium probabilissima videtur, est, suspicionem temerariam non esse plerumque nisi peccatum veniale: fieri tamen posse interdùm ratione grauitatis materiæ respectiuè ad quasdam personas vt sit mortale; v. g. si quis Prælatum Ecclesiasticum doctrina & pietate conspicuum ex leuibus quibusdam indiciis suspicetur esse hæreticum, aut peccatum aliquod nefandum aut scádalosum commisisse. Ita Sotus lib. 3. qu. 4. art. 3. & Lessius sup. dub. 3. vbi hanc sententiam fusè probat, præmissa tamen distinctione inter suspicionem illam quæ oritur ex errore quodam intellectus, & eam quæ ex prauo affectu voluntatis; dicitque suspicionem illam esse tantum peccatū veniale quæ procedit ex quodá errore intellectus, quo

quis apprehendit indicia tanquam sufficientia ad suspicandum de proximo aliquod malum, negligitque perspicere & examinare num illa sint sufficientia; est tamen paratus ad suspicionem deponendam, si aduerteret causam illius non esse sufficientem; suspicionem verò illam esse peccatum mortale, quæ oritur ex prauo quodam affectu voluntatis & maleuolentiæ erga alterum, qua fit vt, etiamsi aduertat indicia illa non esse sufficientia, velit nihilominùs pergere in sua suspicione, quæ est de graui aliquo proximi malo, quod in maximam illius vergit infamiam.

Optime S. Augustinus, *Duo sunt*, inquit, *in quibus temerarium iudicium cauere debemus: cùm incertum est quo animo quid factum fuerit; vel cùm incertum est qualis futurus sit, qui nunc bonus vel malus apparet: si ergo quispiam v.g. conquestus de stomacho ieiunare noluit; & tu non credens, id edacitatis vitio tribueris; temere iudicabis; Item si manifestam edacitatem ebriositatemque cognoueris, & ita reprehenderis quasi numquam ille possit corrigi atque mutari; nihilominus temere iudicabis. Non ergo reprehendamus ea, quæ nescimus quo animo fiunt, neque ita reprehendamus, quæ manifesta sunt, vt desperemus sanitatem: vitabimus iudicium de quo nunc dicitur: nolite iudicare, ne iudicetur de vobis.* suprà. cap.18

Quæres vtrum ea de quibus dubium est quo animo fiant, in meliorem partem sint interpretanda. Respondetur ex hypothesi, quòd æqualia sint vtrimque indicia, si iudicium de proximo ferre velimus, tunc in partem meliorem seu benigniorem esse ferendum: quia (vt docet S. Thomas) melius est in dubio frequenter falli benè opinando de proximo, quàm malè opinando semel decipi. art. 4. ad 1.

Monet tamen rectè Lessius, quando agitur de vitando aliquo damno, vel de adhibendo remedio, tutius esse dubia in deteriorem partem interpretari; non quidem existimando proximum, v.g. esse furem vel improbum vel pro cap.29 dup.4.

tali habendum esse; sed iudicando ita exteriùs cauendum esse, & sibi vel alteri consulendum,
art. 4. ac si dubia esset ipsius proximi probitas. Ita S.
ad 3. Thomas: & hac ratione, dum accipimus personam ignotam in ædes, possumus licitè rebus nostris ita cauere, ac si dubia esset eius probitas, quamuis nullomodò improbam illam iudicemus: sic etiam superiores quamuis quoad internum affectum erga subditos dubia in meliorem partem interpretari debeant; ad præcauendum tamen malum & disciplinam obseruandam, ita se gerere possunt ac si de illorum probitate dubitarent.

PARAGRAPHVS X.

Quot modis peccetur in octauum hoc Decalogi præceptum.

PECCANT in primis contra octauum hoc Decalogi præceptum; qui deliberatè mendacium aliquod proferunt; quod quidem erit mortale, si honori diuino aut proximi bono sit perniciosum: peccant etiam qui per hypocrisim vitæ sanctimoniam fingunt, quod peccatum adhuc grauius erit, si ex illo sequatur aliquod proximi damnum, vt si id fiat ad disseminandos errores: Item qui habitu aut vestibus mentiuntur sexum: vt si fœmina veste *virili*, aut vir fæminea induatur, si id fiat propter aliquem prauum finem; aut ex eo peccati alicuius aut scandali periculum immineat.

Peccant qui sinè legitima authoritate iudicis sibi officium arrogant, aut illud ambiunt, quamuis legum ac iuris ignari: Item iudices qui notitiã illam iuris & legum conseruare negligunt: qui de causa aliqua ad se non pertinente iudicialiter cognoscere, & sententiam ferre præsumunt: Qui contra allegata & probata, aut contra leges & iura iudicant: qui formam à iure præscriptã in iudicando non seruant: qui sine vlla præcedenti infamia, aut aliis sufficientibus indiciis, de occulto alicuius crimine iudicialiter

inquirunt, reum indebitè interrogát, & ad respondendũ cogunt: qui fauore, vel respectu aliquo humano, aut alio quouis prauo affectu à recto iustitiæ tramite deflectunt, siue iniustam ferendo sententiam; siue causarum expeditionem notabiliter differendo, aut aliquid aliud iustitiæ contrarium faciendo, aut fieri permittendo: qui pro sententia ferenda, alijsque actibus iudicialibus aliquid exigunt vltra id, quod pro iusto & honesto stipendio ex lege vel legitima consuetudine accipere licitum est.

Peccant qui crimen aliquod bono communi perniciosum non denunciant, quando commodè id possunt: qui contra alterum litem intentant ex odio, vindictæ appetitu, aut alio quouis prauo affectu: qui fraude, aut iniusto aliquo processu in litibus vtuntur.

Peccant qui ad testimonium ferendum citati, & à legitimo iudice secundùm iuris ordinem interrogati aliquid falsum aut ambiguum, & contra ipsius iudicis mentem respondent: quod & similiter de ipsis accusatis & reis intelligi debet; qui etiam præterea peccant, quando iudici legitimè aliquid statuenti, aut iustitiæ ministris illius iussa exequentibus resistunt, aut vim aliquam inferunt.

Peccant etiam contra hoc præceptum qui alterius honori contumeliam irrogant; in eum verba probrosa & iniuriosa proferunt, eidem peccata occulta palàm exprobrant: aut alia quæuis cum irrisione & contemptu objiciunt.

Peccant qui alterius famæ secretò detrahunt; illi crimen aliquod falsum imponunt; aut verum malitiosè adaugent; aut eius peccatum occultum manifestant, vel rectè factum perperam interpretantur: Item qui rectè facta alterius inficiantur, vel eadem extenuant, aut de illis silent, vel ea frigidè ac simulatè laudant; cùm ex silentio illo & frigida seu simulata laude sequitur aliquod in proximo famæ dispendium.

Item qui alterum ad detrahendum alliciunt, aut illius detractione delectantur; vel qui cum

possint & debeant, detractionem non impediunt: qui susurrationibus causant discordias: qui libellos diffamatorios scribunt, aut in vulgus spargunt; illos prauo animo legunt, asseruant, aut aliis legendos tradunt.

Peccant denique qui deliberatè ac temerè aliquid mali de proximo iudicant, vel suspicantur: qui actiones illius honestas vel indifferentes male interpretantur.

PARAGRAPHVS XI.

De restitutione ob huius octaui præcepti violationem facienda.

DVPLEX restitutio occurrere potest ob huius præcepti violationem facienda, pro duplici damno famæ seu honoris ac bonorum fortunæ quod ex ea oriri potest: de vtraque breuiter aliquid dicendum est.

Atque in primis quod spectat ad restitutionem bonorum fortunæ, certum est ex ijs, quæ præcedenti sectione dicta sunt, ratione mendacij aut contumeliæ vel detractionis incumbere obligationem restituendi, quoties per illud mendacium aut contumeliam illam seu detractionem damni alicuius causa iniustè data est, aliquo ex modis sectione præcedenti explicatis.

Constat præterea iudicem qui siue in ferenda sententia, siue in toto iudiciali processu iniustitiam aliquam commisit, vnde secutum est damnum innocentis, ad illius compensationem obligari: similiter & illum, qui falsò alterum accusauit, aut qui falsum testimonium in iudicio detulit, ad resarcienda damna inde secuta teneri.

Quod verò spectat ad restitutionem famæ & honoris, certum est (vt ex communi Theologorum doctrina docet Sotus lib. 4. de iust.

quæst. 6. a. 3. in resp. ad 4. & post illum Valentia disp. 5. quæst. 6. de restit. pun. 5.) famam ablatam restitui debere, si tres concurrant conditiones: prima est, vt fama reipsa ablata fuerit: secunda, vt iniustè ablata fuerit: tertia, vt non fuerit recuperata. His tribus conditionibus concurrentibus

Dicendum 1. eum qui alterum infamauit asserendo aliquid falsum de illo, ad famam illi restituendam obligari affirmando se dixisse falsum. Ita S. Doctor, & post illum Scotus, Richardus, Caietanus, Sotus, Nauarrus, & alij apud Valentiam supra: qui tamen id ita esse intelligendum existimat, si alia ratione famam alterius à se iniustè læsam sufficienter reparare non possit. q. 62. a. 2. ad 2.

Dicendum 2. illum, qui alterum diffamauit crimen eius verum quidem, sed occultum patefaciendo, ad famam illius restituendam obligari non quidem dicendo se falsum dixisse; id enim esset mendacium quod (vt ex ante dictis constat) nunquam licitum est; sed aliqua alia ratione; nimirùm vel dicendo se malè & inconsideratè locutum fuisse, vt monet S. Doctor: vel se antea quidem existimasse id esse verum, sed postea comperisse perperam à se id esse dictum, vt censet Ioannes Major; vel si timeatur, ne apud personas eruditas aut perspicacis ingenij similes loquendi modi opinionem de crimine proximi conceptam potius confirment, quàm ex animis eorum doleant, Sotus & Nauarrus, apud Valentiam existimant tacendum esse de illò crimine; illumque qui famæ detrimentum passus est, quacunque data occasione de alijs rebus commendandum esse; vt sic quædam iniuriæ compensatio fiat. Addit Valentia posse etiam eum, qui verum dicendo alterum infamauit, aliqua verbi ambiguitate aut mentali restrictione ad retractandum id quod à se dictum est: quod tamen vltimum remedium non nisi alijs deficientibus, & in graui aliqua famæ reparandæ necessitate cum maxi- in resp ad. 4. in 4. dist. 15 qu. 16.

Corduba, Toletus, & alij apud Lessium. lib. 2. cap. 11. dub. 26.

Quæres, vtrum in eo casu in quo fama restitui non potest, debeat pecunia compensari. Respondetur probabile esse id, quod asserunt quidam Doctores, quos citat & sequitur Valentia, nempe id fieri posse, ac proinde faciendum. Probabilius tamen esse id, quod Nauarrus, Sylvester, & alij, quos citat, & quibus subscribit Lessius, docent; nullo scilicet pecuniæ pretio famam dignè compensari posse, iuxta illud Prou. 22. *Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ*; cùm sit bonum superioris ordinis, nec proinde ad illam compensationem faciendam vllum obligari. Sup. Dub. 16.

Quod autem de restitutione famæ, idem quoque de honoris læsi compensatione intelligi debet, quoties quis aliquam contumeliam in aliũ protulit, aut quocunque alio modo honorem illius iniuste læsit: tunc enim illum reparare & personæ læsæ satisfacere debet, vel ab ea petendo veniam, aut aliquid simile faciendo, quod iudicio viri prudentis honoris illius compensationi satis esse possit.

SECTIO IX.

Explicantur nonum & decimum Decalogi *præceptum.*

Non concupisces vxorem proximi tui, &c.

Non domum, non agrum, &c. nec vniuersa quæ illius sunt.

QVAMVIS ea quæ his duobus vltimis decalogi præceptis prohibentur, iam sexto & septimo prohibita esse videantur, in quibus vt in alijs vetantur, non solùm actus exteriores,

sed etiam interiores diuinæ legi repugnantes;
1. 2. q. nihilominùs (vt rectè obseruat Sanctus Do-
100. a. ctor) non sine maxima ratione hæc duo vltima
4. & 5. præcepta Deus subiunxit aliis præcedentibus; tum vt legum suarum perfectionem & ab humanis legibus differentiam ostenderet; *Leges siquidem humanæ* (vt loquitur Catechismus Ro-
Part. manus) *rebus tantùm externis contentæ sunt; diuina*
3. c. 10. *verò ipsius animi puram sinceramque castitatem atque integritatem requirunt*, tum etiam vt expressius moneret, quàm cauti & solliciti esse debeamus in deuitandis illis peccatis, quæ sola cogitatione & animi proposito committuntur: cùm (vt habetur in Concilio Trid.) *Nonnunquam*
sess. 14 *animum grauius saucient, & periculosiora sint iis, quæ*
cap. 5. *in manifesto admittuntur.*

Docet autem Catechismus Romanus hoc du-
suprà. plici præcepto non prohiberi illam concupiscendi vim, quæ nobis à Deo vt authore naturę indita est, sed prauum illius vsum, & effrenatam illam cupiditatem, quæ fines à recta ratione constitutos transgreditur, siue res malas appetendo, vt adulteria, ebrietates, &c. siue res quidem bonas, sed iniustè & inordinatè desiderando. Quæ quidem cum satis constent ex iis, quæ præcedentibus sectionibus explicata sunt, hic breuiter adiungemus modos aliquos, quibus Romanus Catechismus declarat, hæc duo vltima Decalogi præcepta posse violari.

Atque in primis docet peccare in nonum Decalogi præceptum, non modò illum, qui alterius vxorem adultero affectu concupiscit, sed etiam qui eam sibi matrimonio iungi præmaturo & inordinato affectu optat; tum propter illius desiderij peruersitatem; tum etiam propter periculum, ne ex illo inducatur ad optandam viri mortem, aut illegitimum vxoris eius complexum concupiscendum. Quod quidem non solum de mulieribus coniugatis, sed etiam de illis quæ alteri desponsatæ sunt, intelligendum esse dicit; has siquidem concupiscere non licet; sicut nec pacta sponsaliorum rescindere,

nec fidem datam violare licitum eſt.

Quod vero ſpectat ad decimum & vltimum pręceptum, docet idem Catechiſmus in illud peccare præſertim eos, qui nimis auidè diuitias expetunt, aut alienis opibus inhiant: qui modis prauis & illicitis artibus opes augere concupiſcunt: qui lucri captandi gratia ergà ludos aleę immoderatè afficiuntur.

Peccare item mercatores, qui rerum penuriam annonæque caritatem optant: qui ægrè ferunt, vt ſint alij præter ipſos qui vendant aut emant, quo ipſi cariùs vendere aut viliùs emere poſſint: qui alios egere cupiunt, vt vendendo & emendo magis lucrentur.

Similiter & milites qui militiæ nomen dant, aut bellum expetunt, vt impunè furentur: medicos etiam, qui morbos aliorum exoptant: aduocatos, procuratores, & etiam iudices qui lites multiplicari & protrahi cupiunt: artifices denique, qui quæſtus auidi carum rerum, quæ ad victum aliaſque vitæ neceſſitates pertinent, penuriam exoptant, vt indè plurimum lucri faciant.

Porrò quàm noxia ſint & perniciosa hæc praua & inordinata deſideria, ſi deliberatè animo foueantur, teſtatur Apoſtolus his verbis: 1. Timoth. 6.
Nihil intulimus in hunc mundum: haud dubium quòd nec auferre quid poſſumus: habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus: nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem, radix enim omnium malorum eſt cupiditas.

Atque hactenùs de legis diuinæ præceptis ad ipſius ſupremi optimi & maximi Legiſlatoris majorem laudem & gloriam.

CAPVT V.

De Præceptis Ecclesiæ.

Cap. 3. ECCLESIÆ præcepta quinque communiter numerantur, vt videre est apud Petrum Canisium in summa doct. Christ. in quorum primo & secundo sanctificatio dierum festorum, & in ijsdem diebus Missæ auditio præscribitur: in tertio ieiunium certis diebus seruandum iniungitur: in quarto & quinto confessio Sacramentalis semel saltem in anno facienda, & sacra Eucharistia saltem in Paschate sumenda præcipitur. Et de primo quidem & secundo egimus suprà in explicatione Decalogi: quartum & quintum etiam explicauimus in tract. de Sacramentis: quare tunc de solo tertio, scilicet de Ieiunij seruandi præcepto, aliquid dicendum nobis superest.

SECTIO VNICA.

Explicatur tertium Ecclesiæ præceptum, quod est de ieiunio.

PARAGRAPHVS I.

Quid ad debitam ieiunii obseruationem requiratur.

IEIVNII nomen tribus modis accipi solet. Primò pro abstinentia à vitijs & peccatis, iuxta illud S. Augustini: *Ieiunium magnum &*

& generale est abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus sæculi, quod est perpetuum ieiunium. Secundò pro abstinentia à quolibet cibo & potu; diciturque Ieiunium naturale, quale requiritur ex præcepto Ecclesiastico ad sumptionem Eucharistiæ, vt suprà dictum est. Tertiò denique pro abstinentia quadam & cibi substractione secundùm formam ab Ecclesia præscriptam; & vocatur ieiunium Ecclesiasticum: de quo proposita quæstio intelligenda est. Pro cuius resolutione. tra. de sac. c. 5.

Dicendum est tria præsertim requiri ad debitam Ieiunij Ecclesiastici obseruationem.

Primum est ciborum delectus, seu abstinentia à carnibus, vt docet S. Thomas, & constat ex perpetuo Ecclesiæ vsu & traditione, cuius testes sunt S. Basilius hom. 1. de Ieiunio, S. Augustinus lib. 20. contra Faustum cap. 5. & alij plurimi apud Azorium lib. 7. cap. 10. quæsito 6. Quamuis autem olim non à carnibus solùm, sed etiam ab iis quæ à carne procedunt, vt ab ouis & lacticiniis, in diebus ieiuniorum esset abstinendum, vt habetur ex rescripto S. Gregorij Papæ ad Augustinum Anglorum Episcopum; imò in quibusdam solemnioribus Ieiuniis v. g. sex diebus hebdomadæ sanctæ cibis tantum aridioribus, pane videlicet, aqua & oleribus vesci liceret, vt testatur S. Clemens lib. 5. cap. 17. & S. Epiphanius hæresi 75. Ecclesia tamen ob causas rationabiles de pristino illo rigore nonnihil remisit, & abstinentiam illam strictiorē cuiusque deuotioni relinquens, in quadragesima quidem vniuersim à carnibus & ouis abstinendum esse censuit, & lacticiniorum vsum in plerisque locis indulsit; in aliis autem ieiuniorum diebus per annum, etiam ouorum vsum concessit: de quibus tamen (vt rectè monet Bonacina) consuli debet & seruari cuiusque loci legitima consuetudo, quæ est optima legum Ecclesiasticarum interpres. 2. 2. q. 147. a. 6. quæst. 1. de præc. Eccl. pun. 2.

Secundum est vnica in die refectio vt docet S. Thomas, & communiter cum illo sup. a. 6.

Theologi omnes: quod meliùs probari non potest (vt obseruat idem S. Doctor, & post illum Bonacina suprà pun. 3.) quàm ex perpetua & vniuersali Ecclesiæ praxi; cùm nullum super hac re decretum reperiatur.

suprà art. 7. Tertium denique est certum refectionis tempus, ita vt refectio illa vnica, non prandij, sed cœnæ rationem obtineat, vt tradit idem S. Doctor, & constat ex S. Ambrosio Serm. 8. in Psal. 118. & ex S. Gregorio hom. 36. in Euangelia. Et olim quidem aliis ieiuniorum diebus hora nona (quæ est tertia post meridiem) erat ordinarium soluendi ieiunij tempus: in quadragesima verò vsque ad vesperam prorogari solebat, serm. 3. de quadrag. vt testatur S. Bernardus, *Hactenus*, inquit, *vsque ad horam nonam ieiunauimus soli, nunc (in tempore quadragesimæ scilicet) vsque ad vesperam ieiunabunt pariter vniuersi reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in vnum diues & pauper.*

Ecclesia tamen his posterioribus sæculis, tum ob infirmitatem corporum quæ mundo ipso senescente minus vigoris retinent, tum ob alias rationes tacito consensu indulsit, vt hora illa vespertina licitè anticipetur, & in quadragesima diebusque aliis præscriptis circa meridiem ieiunium solui possit, atque vt præter illam refectionem modicum aliquid cibi serò per modum cœnulæ seu collatiunculæ (vt vocant) sumeretur. Ita docent Nauarrus, Armilla, Lessius, Azor, Reginaldus, Toletus, & alij apud Bonacinam. Diximus modicum aliquid cibi: qui enim notabiliter excederet, haud dubiè ieiunium frangeret. Supra pu. 3. & 4.

Porrò quantum cibi sumere liceat in eiusmodi cœnula, difficile est determinare: Azorius & alij apud Bonacinam sentiunt quantitatem trium vel quatuor vnciarum panis & fructuum licitè sumi posse; Reginaldus apud eumdem existimat, non esse notabiliter excedendā quartā partem eorum, quæ ipsi ieiunanti ad ordinariam cœnam sufficerent: Toletus omnium opti-

mè censet in eo spectandum esse morem locorum, prout à piis & timoratis personis seruari solet ieiunium: & intra illius limites vnumquemque licitè ac tutò continere se posse.

Rectè autem monet Laymannus, cautè intelligendum esse id quod docet Caietanus verbo *ieiunium* cap. 1. non referre, quid quisquis in serotina cœnula sumat, si modum non excedat, additque consuetudinem Ecclesiæ à piis & timoratis seruatam hanc esse, vt in cœnula illa serotina non modò quantitas, sed etiam qualitas & delectus ciborum obseruetur, vtque nihil aliud cum pane nisi fructus aliquot vel olera in modica quantitate sumantur: neque sibi probari, quod aliqui nimis liberaliter adhibent, placentas & alia similia obsonia butyro frixa: quamuis iusculi cocti vsum vrgente præsertim aliqua infirmitate aut necessitate, licitè indulgeri posse existimet. Cap. 1 de obseru. ieiu.

Ex dictis colligitur 1. crebriore potus sumptione non solui ieiunium, vt docet S. Thomas: licet, si quis temperantiæ modum in potu excederet, haud dubiè peccaret, grauiter quidem aut leuiter, pro ratione grauitatis vel leuitatis excessus. sup. art 6. ad 2.

Infertur 2. neque etiam solui ieiunium, si aliquid sumatur per modum medicinæ; nisi fortè (vt obseruat S. Doctor) in fraudem ieiunii aliquid eiusmodi sumatur in notabili quantitate. sup. ad 3.

Infertur 3. lectores & ministros mensæ in monasteriis aliisque communitatibus aliquid præsumentes non peccare, nec ideò ab illis ieiunium solui, vt ex Nauarro, & Caietano docet Lessius: cum id ab eis fiat veluti inchoando prandium: sicut etiam ieiunium non solueret is, qui v. g. ob negotium aliquod à mensa auocaretur, & refectionem inchoatam interrumperet, & postmodùm negotio absoluto ad mensam rediret, & prandium seu cœnam perficeret. lib. 4. cap. 2. dub. 2

Quæres vtrum antici pare notabiliter horam

refectionis in die ieiunij, sit peccatum mortale. Nauarrus & quidam alij affirmant: Toletus tamen & plures alij, quos citat & sequitur Lessius suprà, nonnisi veniale peccatum committi existimant: imò dicit nullum fore peccatum, si iusta aliqua causa subsit; sicut nec si vespertina cœnula manè vel meridiè vrgente aliqua causa rationabili sumeretur, cœna in vesperum dilatâ.

PARAGRAPHVS II.

Quæ sit obligatio ieiunij.

Certum & indubitatum est apud omnes Catholicos præceptum Ecclesiasticum ieiunij obligare ad sui obseruationem sub peccato mortali, vt ex communi Theologorum consensu docet Lessius, probatque ex eo quod can. 68. Apostolorum & can. 56. sexti Concilij generalis, item can. 19. Concilij Gangrensis & pluribus aliis, violatores ieiunij excommunicationis pœna plectuntur; quæ tamen ab Ecclesia nusquam nisi ob peccatum aliquod mortale infligi solet, vt infrà suo loco explicabitur; vnde sequitur illum peccare mortaliter, qui absque legitima causa ieiunium aliquod ab Ecclesia præscriptum frangit.

Sup. dub. 5

Verùm difficultas est, quas personas & quibus temporibus præceptum illud obliget. Quod spectat ad primum, docet S. Thomas omnes Christianos, cuiuscunque sint dignitatis aut perfectionis, præcepto ieiunij obstringi, nisi iusta aliqua causa excusentur: vnde etiam in Concilio Viennensi (vt habetur cap. *Ad nostrum* de hæreticis) inter alia praua Beguardorum & Beguinarum dogmata damnatum est tanquam hæreticum illud, quo asserebant, solos imperfectos ad ieiunia obligari, perfectos verò ab illis esse exemptos.

art. 4.

Diximus (nisi iustâ aliquâ causâ excusentur) sunt enim causæ aliquæ ob quas excusari potest

quiuis ab obseruatione ieiunij; quæ communiter ad tria capita reduci possunt, vt videre est apud Lessium, Bonacinam, Nauarrum, & alios locis suprà citatis; scilicet ad impotentiam, laborem, & pietatem.

Ratione impotentiæ excusantur quotquot, qui sine graui aliquo incommodò vel notabili damno ieiunare non possunt; vt infirmi, conualescentes, debiles, (accedente præsertim medicorum iudicio:) item mulieres prægnantes, & lactantes: item pauperes, qui non habent quod eis ad vnicam comestionem commodè sufficiat: ob eam causam excusantur pueri & adolescentes vsque ad annum vigesimum primum completum, vt docet S. Thomas, & post illum Abulensis, Nauarrus, Azorius, Lessius, Reginaldus, Toletus, & plures alij apud Bonacinam: & excusantur etiam senes præsertim sexagenarij; quos tamen ab hac ieiunij obseruatione minimè exemptos esse docet Abulensis apud Bonacinam suprà, si ita robusti sint, vt certum sit eos ex ieiunio nullum detrimentum in viribus corporis pati; sicut è contrà Lessius & alij quos citat, existimant, etiam ante illam ætatem eximi licitè posse à ieiunio illos, in quibus vires & calor naturalis notabiliter minui incipiunt. Quod si dubitetur, an eiusmodi senes satis virium habeant ad incommoda ieiunij ferenda; tunc ad illud seruandum minimè censentur obligati, præsertim in præfata ætate sexagenaria, vt docet idem Lessius suprà.

art. 4. ad 4. sup. pu. vlt sup. sup.

Ratione laboris eximuntur illi, qui tali labore victum sibi comparant, cum quo ieiunium viri prudentis iudicio consistere non potest; quales sunt agricolæ, fabriferrarij, & similes operarij, siue diuites sint, siue pauperes, vt ex declaratione Eugenij 4. docet Lessius: imò Abulensis, Azorius, & alij apud Bonacinam censent, eiusmodi operarios excusari à ieiunio, non solùm die illo quo laborant, sed etiam eo quo laborem intermittunt, si ieiunando laborem præcedentis aut sequentis diei sine graui incommodo ferre sup.

non possint: simili ratione excusantur viatores, præsertim pedibus iter facientes ob aliqua negotia quæ commodè differri nequeunt; quando itineris laborem simul cum ieiunii molestia sine graui incommodo ferre non possunt.

Qui verò solius delectationis gratia, puta venationis, deambulationis, iter alioquin longum susciperent, non excusarentur; cùm in aliud tempus differre possent: sicut nec artifices, nec operarii illi, quorum labor exiguus est, & facilè cum ieiunio tolerari potest: quales Bonacina dicit esse tonsores, pictores, sartores, &c.

Demùm ratione pietatis excusantur omnes, qui operibus præstantioribus vel maioris momenti incumbunt, quæ vna cum ieiunio absque graui incommodo perficere non possunt; qualia sunt opera misericordiæ corporalis vel spiritualis: item opera religionis, vt concionari, docere, sacramenta ministrare, ornare templa, &c.

Porrò cùm dicimus hos vel illos à præcepto ieiunij excusari, id intelligi debet quatenùs per illud præceptum vnica solùm refectio præcipitur, non verò quatenùs carnium & aliorum huiusmodi ciborum vsus prohibetur; qui quidem rarius concedi solet, nec nisi ratione grauioris alicuius necessitatis: quæ si euidens sit & vrgeat, potest quis carnibus & aliis cibis vetitis licitè vesci etiã absq; vlla dispensatione, quando superior commode adiri non potest: quod si necessitas non ita vrgeat, vel de illa non tam euidenter constet, dispensatione superioris opus est, vt
Dub. 6 docet Lessius: qui etiam addit ex Toleto, iis, quibus carnium vsus conceditur, his etiam censeri permissam secundam refectionem: quod tamen rectè limitat idem Lessius, si ratione alicuius infirmitatis aut debilitatis id concessum sit: non autem si ea solum de causa, quia aliquis à piscibus abhorret, vel quia pisces eius temperamento nocere censentur: tunc enim nulla subest causa, cur secunda refectio concedatur.

Quod spectat ad tempora ieiuniorum, quæ ab Ecclesia præscripta sunt, antiquissimum & apud

SS. Patres maximè testatum & commendatum semper fuit ieiunium quadragesimæ, quod quidem teste S. Ignatio epist. ad Philippenses, S. Hieronymo epist. 54 ad Marcellam, & S. Leone serm. 9. de quadragesima ab Apostolis institutum est ad exemplum Christi Domini. Hoc autem ieiunium à feria 4. cinerum vsque ad sabbatum sanctum inclusiuè obseruari debet, solis diebus Dominicis exemptis, in quibus sola à carnibus abstinentia seruatur: vnde mortaliter peccant, qui feria quinta hebdomadæ sanctæ soluunt ieiunium: qui abusus in Concilio Laodiceno can. 50. omninò improbatur, vbi dicitur. *Non oppertere in quadragesima quinta feria vltima hebdomada ieiunium solui, & totam quadragesimam inhonorari.*

Præter quadragesimale ieiunium, religiosè obseruatum fuit in vniuersa Ecclesia ieiunium quatuor temporum; quod quidem vel ab ipsis Apostolis, vel non multò post Apostolorũ tempora institutum fuit, vt variis SS. Patrum testimoniis probat Laymannus. Alia etiam ieiunia indicta sunt in vigiliis quarumdam festiuitatum solemniorum, Christi Domini, Sanctissimę Virginis Deiparæ, Apostolorum, aliorumq; sanctorum: de quibus consulendæ sunt locorum leges & consuetudines, & id obseruandum, quod in qualibet regione seu diæcesi lex seu consuetudo legitima præscribit: si tamen vigiliæ alicuius ieiunium incideret in diem Dominicam, anticipari deberet præcedenti sabbato, vt habetur cap. *Ex parte*, de obseruatione ieiuniorum, & ex communi Ecclesiæ vsu satis constat. Cap. 2 de obseru. ieiun.

Singulis quoque hebdomadibus diebus veneris & sabbati à carnibus abstinendum est, vt constat ex communi Ecclesiæ praxi, & habetur ex c. *Quia dies*, dist. 5. de consecr. & ex cap. vlt. de obseruat. ieiun. vbi tamen excipitur si festum Natalis Domini in feriã 6. incidat: in illo enim casu *Illi, qui nec voto, nec regulari obseruantia obstricti sunt* (vt loquitur Innocentius III.) propter festi excellentiam carnibus vesci possunt secun-

dùm consuetudinem Ecclesiæ generalis: nec tamen reprehendi debent, qui ob deuotionem voluerint abstinere. In aliquibus etiam Galliæ nostræ partibus concessus est esus carnium diebus Sabbathi à Christi Domini natali vsque ad Purificationem.

Seruatur etiam abstinentia à carnibus in festo S. Marci, & in tribus rogationum: quod quidem iam olim in Romana Ecclesia vsitatum fuisse testatur ordo Romanus cap. de Litania minore.

PARAGRAPHVS III.

Quot modis peccetur in hoc Ecclesiæ preceptum.

PECCANT in primis, qui absque iusta causa aut legitima dispensatione in diebus ab Ecclesia præscriptis non ieiunant, aut ieiunium inchoatum soluunt: qui abstinentiam violant, carnibusque aut aliis cibis vetitis vescuntur; cum hac tamen differentia, quòd quoties quis edit cibos vetitos, toties peccet mortaliter: qui verò per secundam refectionem ieiunium violauit, non ampliùs peccet, saltem mortaliter, si posteà pluries comedat, vt ex communi Theologorum consensu docet Laymannus. sup. c. 1.

Peccant quoque mortaliter, qui in die ieiunij crebrius comedũt aliquid, licet in exigua quantitate: quamuis enim (vt dicit Lessius) semel vel iterùm paucas buccellas extra refectionis tempus comedere non sit nisi peccatum veniale; si tamen id crebriùs fiat, puta septies vel octies, censebitur esse mortale; quia crebræ illæ comestiunculæ æquiualent notabili refectioni. sup. dub. 2

Peccant etiam qui in cænula seu collatiuncula vespertina notabiliter excedunt vltra quam ieiunij ratio exigit, prout à piis & timoratis seruari solet.

Peccant qui alios ad ieiunium violandum inducunt persuasionibus, irrisionibus, aut alio

quouis modo: item caupones qui cœnam seu alteram refectionem apponunt iis, quos probè sciunt ad ieiunium obligari; quod quidem intelligendum est (vt monet Lessius) quando absque graui aliquo suo incommodo illis negare possunt: & etiam quando nullum inde scandalum secuturum vident: aliàs si timeatur ne iis, quibus cœna negatur, grauiùs Deum offendant, blasphemias & conuitia proferendo; aut aliquid simile faciendo, poterit illis apponi: qua ratione dicit Lessius interdum excusari patres aut matres familias cœnam famulis & domesticis in die ieiunij permittentes, ne, si denegetur, grauiùs Deum offendant: aliàs si nihil simile timeatur, permittere non debent, ne peccatis eorum cooperentur.

dub. 4.

Ad hoc præceptum quoque reduci potest peccatum eorum, qui temperantiæ & sobrietatis in cibo & potu limites transgrediuntur, etiam in aliis diebus in quibus, nulla est ieiunandi obligatio: qui se cibis ingurgitant, vnde notabile damnum in sanitate percipiunt; qui ex nimio potu inebriantur, seipsosque vsu rationis per ebrietatem priuant: qui alios ad largiùs bibendum inducunt, vnde sequuturam præuident ebrietatem: quod quidem ebrietatis peccatum eo grauius est, si ex illo alia peccata secutura præuideantur, puta blasphemiæ, immunditiæ, & similia.

CAPVT VI.

De censuris Ecclesiasticis & irregularitate.

CENSVRÆ nomen ex veteri Romanorum iure desumptum, ab Ecclesia vsurpatum est ad significandam pœnam spiritualem, per quam homo baptizatus delinquens ac contumax, authoritate ipsius Ecclesiæ bonorum quorumdam spiritualium vsu priuatur, vt docet & fusè explicat Suares, & plenius ex infra dicendis intelligetur.

disp. I. de cēsuris sect. I.

SECTIO I.

De censuris in communi.

CVM plurima sint & varia, quæ de censuris in genere à Theologis disputantur, nos pro ratione instituti nostri seligemus ea, quæ cognitu magis necessaria aut vtilia visa sunt, & paragraphis sequentibus breuiter explicabimus.

PARAGRAPHVS I.

In quibus personis resideat ferendarum censurarum potestas.

DICENDVM est potestatem ordinariam ferendi censuras residere in prælatis Ecclesiæ, iurisdictionem in foro exteriori non impeditam habentibus; ac proinde in summo Pontifice, respectu omnium Christianorum; & præterea in Episcopis, Archiepiscopis, Patriarchis, respectu sibi subditorum, vt docet S. Thomas, & satis constat ex perpetuo vsu totius Ecclesiæ. in 4. dist. 18. q. 2. a. 2.

Eamdem etiam potestatem ferendi censuras obtinet legatus à latere summi Pontificis, vt habetur ex cap. *Legatus*, de officio Legati in 6. Item Vicarius Papæ aut Episcopi, vt Theologi communiter docent, & habetur ex cap. *Licet*, de officio vicarij. Docet etiam Suarez (quem citat & sequitur Bonacina quæst. 1. de cens. pu. 2.) eamdem potestatem habere Capitulum sede vacante, & ipsius Capituli vicarium: Item Abbates, Prouinciales, & alios regularium præpositos ac superiores habentes potestatem in foro exteriori respectu sibi subditorum.

Hæc autem potestas ferendi censuras ab Ordinariis delegari potest cuilibet Clerico priuilegiis Clericalibus gaudenti, vt habetur ex cap. vlt. de officio Ordinarij; non verò laico, quamuis religioso; nec etiam Clerico coniugato, vt ex communi Theologorum consensu docet Bonacina sup. ac multò minus fœminæ, vt habetur ex cap. *Dilecta* de maioritate & obedientia, & fusiùs explicat & probat Suares. disp. de cens. sect. 3.

PARAGRAPHVS II.

In quasnam personas censuræ ferri possint.

Dicendum est ferri posse in omnes & quascunque personas baptizatas, rationis & doli capaces, in statu viæ existentes, illiusque subditas à quo censuræ feruntur.

Dicitur 1. personas illas, quæ censuris feriri possunt, debere esse baptizatas, aliàs Ecclesia in eas nullam obtinet iurisdictionem, iuxta illud Apostoli: *Quid mihi de iis, qui foris sunt iudicare*, quod etiam constat ex cap. *Gaudemus*, de diuortiis, & cap. *Iudæis*, dist. 45.

Dicitur 2. (rationis & doli capaces) censura enim est peccati pœna: peccatum verò præsupponit peccatorem esse rationis & doli capacem; vnde infert Suares & post illum Bonacina, etiam impuberes, si doli capaces sint, posse censuris plecti: quamuis id fieri non soleat, nisi postquàm pubertatis annos attigerint.

qu. 1. de cés. p. 4.

Dicitur 3. (in statu viæ existentes) *Non enim* (vt rectè obseruat Gratianus) *Dominus dixit: quæcunque ligaueritis sub terra; sed super terram: ostendens scilicet, quod viuentes pro varietate meritorum suorum soluere possumus vel ligare: de mortuis autem sententiam ferre non possumus: sed* (vt ait S. Leo) *horum causa Dei iudicio reseruanda est.*

causa 24. q. 2.

Epist. 90. ad Rusticum.

Potest quidem Ecclesia vel Prælatus declarare mortuum aliquem, dum viueret, censuras incurrisse: easque aduersus eum executioni mandare, v. g. priuare illum Ecclesiastica sepultura, vetare ne pro illo suffragia aut sacrificia offerantur: & è contrà, si aliquis excommunicatus moriens contritionis & pœnitentiæ signa exhibuit, à pœna illius excommunicationis illum eximere, non quidem absoluendo, sed permittendo aliis, vt eum in loco sacro sepeliant,

ac pro illo suffragia & sacrificia offerant.

Dicitur denique (subditas eius à quo censuræ feruntur:) sicut enim nullus potest legibus suis aut decretis illum obligare qui non est sibi subditus; sic nec illum ad id pœnis cogere, vel renuentem censuris punire.

PARAGRAPHVS III.

Ob quam causam censura infligantur.

DICENDVM est censuras infligi ob peccatum mortale exterius, opere completum, cum contumacia.

Dicitur 1. (ob peccatum:) quia pœna, vt iustè infligatur, supponit culpam, cùm innocens iustè puniri non possit: vnde (vt ex communi Theologorum consensu docet Bonacina) vbi non est peccatum, ibi nullus est censuræ locus. sup. pu. 3.

Dicitur 2. (mortale) quod intelligi debet de censuris grauioribus, puta excommunicatione maiori, suspensione ab ordine, interdicto generali, &c. eiusmodi enim pœnæ, cùm sint grauissimæ, nonnisi ob culpam grauem iustè infligi possunt, vt docent Nauarrus, Suares, & plures alij apud Bonacinam sup. & habetur ex cap. *Nemo Episcoporum*. & cap. *Nullus Sacerdotum* 11. quæst. 3. & ex Concilio Trid. sess. 23. cap. 3. de reform. Vnde sequitur (vt rectè obseruat Laymannus cap. 5. de censuris in communi) nullam incurri censuram grauiorem, quandocunque ob ignorantiam aliquam aut inaduertentiam seu imperfectionem actus peccatum commissum non censetur esse mortale. ibid.

Quod autem spectat ad censuras minùs graues, vt excommunicationem minorem, suspensionem leuem, pro leuioribus interdum & venialibus peccatis infligi possunt, vt ex Suare, Toleto & aliis docet idem Bonacina sup.

Dicitur 3. (exterius:) quia ob peccatum merè internum censura infligi non potest, cùm Ecclesia de rebus occultis & mere internis non iudicet, vt docent Sotus, Sylvester, Suares, & plures alij apud Bonacinam supra: & habetur ex cap. *Erubescat*, & cap. *sicut tuæ*, de simonia.

Dicitur 4. (opere completum:) ad incurrendam enim censuram requiritur effectus completus, quem legislator intendit censura punire, v. g. si quis ex voluntate occidendi Sacerdotem sagittam in eum proiiciat, sed illum non attingat; tunc enim, quamuis grauiter peccauerit, non incidit tamen in excommunicationem latam contra percussores Clericorum.

Dicitur 5. (cum contumacia:) cùm enim censura sit *Pœna medicinalis*, vt dicitur cap. 1. de sententia excom. non intelligitur per modum vltionis & vindictæ; sed exhibetur per modum medicinæ ad hominem à peccato auertendum; & ex consequenti præsupponit semper admonitionem aliquam præcedentem, quæ sine contumacia respui non potest. Et de excommunicatione quidem consentiunt omnes, vt videre est apud Bonacinam sup. de reliquis verò censuris idem etiam docet Suares, Ægidius, & alij apud eumdem Laymannum; & constat ex cit. cap. 1. de sententia excomm.

c. 5. de cens.

PARAGRAPHVS IV.

Quæ forma in ferendis censuris obseruanda sit.

FORMA in censuris ferendis obseruanda secũdùm communem Ecclesiæ praxim duo requirit. Primum est, vt admonitio aliqua præcedat, vt habetur ex cap. *Sacro*, de sententia excomm. & ex cap. *Reprehensibilis*, de appellationibus, & ex cap. *Statutum* de sententia excomm. in 6. Ratio est, quia censura fertur tan-

tum in contumaces contra Ecclesiam vel superiorem, vt supra dictum est: nisi autem admonitio aliqua præcedat, non potest quis censeri contumax. Hæc est autem differentia inter censuras quæ infliguntur pro præteritis culpis eluendis, & illas quæ infliguntur pro futuris cauendis; quòd hæ non requirant admonitionem distinctam ab ipsa lege vel prohibitione, quæ eo ipso quo promulgatur vel notificatur, sufficientem admonitionem continere censetur; illæ verò expressam & distinctam admonitionem requirant, vt docent Suares, Filiucius, & alij apud Bonacinam. sup. pu. 9.

Triplex autem regulariter admonitio præmitti debet tribus distinctis dierum aliquorum interuallis, vt habetur ex cap. *omnes decima* 16. q. 7. & cap. *Constitutionem* de sententia excomm. in 6. nisi necessitas aliqua aut rationabilis causa trinam illam admonitionem aut plurium dierum interuallum impediat, vt habetur ex citato cap. de sententia excomm.

Secundum est, vt censura feratur in scripto, quo exprimatur species censuræ quæ infligitur, nomen illius cui infligitur, & causa ob quam infligitur; aliàs ferens censuram solo verbo sine scriptura, mortaliter peccat, (vt ex communi Doctorum consensu docet Bonacina) incurritq; suspensionem ab ingressu Ecclesiæ per mensem: quam etiam suspensionem incurrit is, qui parti petenti sententiæ latæ exemplar non concedit intra mensem, vt habetur ex cap. *Cum medicinalis* de sententia excomm. in 6. Eximuntur tamen ab hac suspensionis pœna Episcopi ferentes censuram sine scripto; non enim in citato capite fit mentio Episcoporum: quando autem in censuris suspensionis vel interdicti non fit expressa mentio Episcoporum, certum est Episcopos iis non ligari, vt habetur ex cap. *Periculosum* de sententia excomm. Eximuntur etiam ab hac pœna quicunque superiores ferētes censuram sine scripto, quando id solummodò faciunt ob vrgentem aliquam & iustam causam, vt obser- sup. p. 8.

uat idem Bonacina; qui etiam rectè monet, quód, quamuis nulla huiusmodi causa vrgente illicitum sit censuram aliquam ferre sine scripto, hæc tamen censura valida est.

PARAGRAPHVS V.

Quanam causæ ab incurrendis censuris excusent.

QVatuor præcipuæ à Theologis numerantur. Prima est ignorantia inuincibilis seu inculpabilis tum iuris tum facti. Atque in primis communis est Doctorum sententia ignorantiam inculpabilem iuris excusare ab incurrenda quauis censura; cum quis scilicet inculpabiliter ignorat prohibitioné aliquã, aut esse legẽ latã à iure vel ab homine. Ratio est quia ad incurrendam censurã requiritur contumacia: sed vbi adest ignorantia eiusmodi inculpabilis, nulla committitur contumacia; ergo nec vlla censura incurritur. Ita Syluester, Nauarrus, Henriques, Filiuclus, Suares, & plures alij apud Bonacinam, & habetur ex cap. 2. de constit. in 6.
q. 2. pu. 1.
vnde colligitur illum, qui scit quidem delictum aliquod esse diuina lege vetitum, sed nescit illud esse quoq; ab Ecclesia speciali lege prohibitum; si delictum illud committat, quamuis alioquin grauiter peccet; nullam tamen censuram incurrere, vt Doctores suprà citati docent.

Quòd autem etiam ignorantia facti seu qualitatis facti excuset à censuris incurrendis, asserunt iidem Doctores & plures alij apud eumdem Bonacinam: & constat tum ex cap. *Si vero* 2. de sent. excomm. tum etiam ex eo quòd eiusmodi facti vel qualitatis facti ignorantia interueniente, nullã quoque adsit aduersus Ecclesiam contumacia: vnde patet eum, qui occidit sacerdotem putans se occidere hominem laicum, quamuis grauiter peccet, non tamen incurrere excommunicationem.

Addit idem Bonacina ex Suare, Nauarro, & aliis quos citat, etiam ignorantiam pœnæ, id est censuræ, excusare ab ipsa censura incurrenda: v. g. illum, qui sciret quidem Sacerdotis percussionem esse diuina & Ecclesiastica lege prohibitam, sed ignoraret sub excommunicationis pœna prohibitam esse: si Sacerdotem percutiat, quamuis peccet, nullam tamen incurrere excommunicationem.

Secunda causa excusans ab incurrendis censuris est appellatio iusta & debitè facta: quæ tamen causa locum habet solummodo in censuris illis, quæ sub conditione feruntur; vt quando iudex vel Prælatus inferior præcipit alicui sub interminatione censuræ, vt aliquid faciat vel omittat: in eiusmodi enim causa, si appellatio ad Superiorem fiat ante conditionis illius positionem, excusabit ab incurrenda censura; non verò si postquam conditio illa posita fuerit. Ita Syluester, Henriques, Nauarrus, & plures alij apud Bonacinam suprà: e. g. præcipitur alicui sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, vt compareat coram iudice Ecclesiastico intra tres dies; si ab ea sententia ex causa aliqua rationabili appellet ante tres illos dies expletos, appellatio impedit quominus incurrat excommunicationem: non impedit autem, si post tres illos dies appellationem differat.

Tertia causa est impotentia id faciendi, quod sub censuræ alicuius interminatione faciendum præcipitur: siue impotentia illa sit Physica, siue Moralis tantùm; quando scilicet aliquis vel nullomodò vel sine graui aliquo incommodo id facere non potest: quod similiter dici debet, quando quis ob metum aliquem grauem & cadentem in constantem virum eiusmodi præcepto non obtemperat, quia (vt Nauarrus, Suares, Filiucius, & alij apud Bonacinam docent) Ecclesiæ præcepta benignè sunt accipienda: nec credibile est illam cum tanto rigore obligare velle: proindeque, cùm huiusmodi impotentia vel metus à contumacia excuset, qu.2. pu.5.

dùm consuetudinem Ecclesiæ generalis : nec ta-men reprehendi debent,qui ob deuotionem voluerint abstinere. In aliquibus etiam Galliæ nostræ partibus concessus est esus carnium diebus Sabbathi à Christi Domini natali vsque ad Purificationem.

Seruatur etiam abstinentia à carnibus in festo S. Marci,& in tribus rogationum: quod quidem iam olim in Romana Ecclesia vsitatum fuisse testatur ordo Romanus cap. de Litania minore.

PARAGRAPHVS III.

Quot modis peccetur in hoc Ecclesiæ preceptum.

PECCANT in primis , qui absque iusta causa aut legitima dispensatione in diebus ab Ecclesia præscriptis non ieiunant, aut ieiunium inchoatum soluunt : qui abstinentiam violant , carnibusque aut aliis cibis vetitis vescuntur; cum hac tamen differentia , quòd quoties quis edit cibos vetitos , toties peccet mortaliter : qui verò per secundam refectionem ieiunium violauit , non ampliùs peccet , saltem mortaliter , si posteà pluries comedat , vt ex
sup. c. 1. communi Theologorum consensu docet Laymannus.

Peccant quoque mortaliter , qui in die ieiunij crebrius comedũt aliquid, licet in exigua quantitate:quamuis enim (vt dicit Lessius) semel vel
sup. dub. 2 iterùm paucas buccellas extra refectionis tempus comedere non sit nisi peccatum veniale ; si tamen id crebriùs fiat , puta septies vel octies, censebitur esse mortale ; quia crebræ illæ comestiunculæ æquiualent notabili refectioni.

Peccant etiam qui in cænula seu collatiuncula vespertina notabiliter excedunt vltra quam ieiunij ratio exigit , prout à piis & timoratis seruari solet.

Peccant qui alios ad ieiunium violandum inducunt persuasionibus , irrisionibus , aut alio

quouis modo: item caupones qui cœnam seu alteram refectionem apponunt iis, quos probè sciunt ad ieiunium obligari; quod quidem intelligendum est (vt monet Lessius) quando dub. absque graui aliquo suo incommodo illis ne- 4. gare possunt: & etiam quando nullum inde scandalum secuturum vident: aliàs si timeatur ne iis, quibus cœna negatur, grauiùs Deum offendant, blasphemias & conuitia proferendo; aut aliquid simile faciendo, poterit illis apponi: qua ratione dicit Lessius interdum excusari patres aut matres familias cœnam famulis & domesticis in die ieiunij permittentes, ne, si denegetur, grauiùs Deum offendant: aliàs si nihil simile timeatur, permittere non debent, ne peccatis eorum cooperentur.

Ad hoc præceptum quoque reduci potest peccatum eorum, qui temperantiæ & sobrietatis in cibo & potu limites transgrediuntur, etiam in aliis diebus in quibus, nulla est ieiunandi obligatio: qui se cibis ingurgitant, vnde notabile damnum in sanitate percipiunt; qui ex nimio potu inebriantur, seipsosque vsu rationis per ebrietatem priuant: qui alios ad largius bibendum inducunt, vnde sequuturam præuident ebrietatem: quod quidem ebrietatis peccatum eo grauius est, si ex illo alia peccata secutura præuideantur, puta blasphemiæ, immunditiæ, & similia.

CAPVT VI.

De censuris Ecclesiasticis & irregularitate.

CENSVRÆ nomen ex veteri Romanorum iure desumptum, ab Ecclesia vsurpatum est ad significandam pœnam spiritualem, per quam homo baptizatus delinquens ac contumax, authoritate ipsius Ecclesiæ bonorum quorumdam spiritualium vsu priuatur, vt docet & fusè explicat Suares, & plenius ex infra dicendis intelligetur.

disp.1. de cẽsuris sect.1.

SECTIO I.

De censuris in communi.

CVM plurima sint & varia, quæ de censuris in genere à Theologis disputantur, nos pro ratione instituti nostri seligemus ea, quæ cognitu magis necessaria aut vtilia visa sunt, & paragraphis sequentibus breuiter explicabimus.

PARAGRAPHVS I.

In quibus personis resideat ferendarum censurarum potestas.

DICENDVM est potestatem ordinariam ferendi censuras residere in prælatis Ecclesiæ, iurisdictionem in foro exteriori non impeditam habentibus; ac proinde in summo Pontifice, respectu omnium Christianorum; & præterea in Episcopis, Archiepiscopis, Patriarchis, respectu sibi subditorum, vt docet S. Thomas, & satis constat ex perpetuo vsu totius Ecclesiæ. in 4. dist. 18. q. 2. a. 2.

Eamdem etiam potestatem ferendi censuras obtinet legatus à latere summi Pontificis, vt habetur ex cap. *Legatus*, de officio Legati in 6. Item Vicarius Papæ aut Episcopi, vt Theologi communiter docent, & habetur ex cap. *Licet*, de officio vicarij. Docet etiam Suarez (quem citat & sequitur Bonacina quæst. 1. de cens. pu. 2) eamdem potestatem habere Capitulum sede vacante, & ipsius Capituli vicarium: Item Abbates, Prouinciales, & alios regularium præpositos ac superiores habentes potestatem in foro exteriori respectu sibi subditorum.

Hæc autem potestas ferendi censuras ab Ordinariis delegari potest cuilibet Clerico priuilegiis Clericalibus gaudenti, vt habetur ex cap. vlt. de officio Ordinarij; non verò laico, quamuis religioso; nec etiam Clerico coniugato, vt ex communi Theologorum consensu docet Bonacina sup. ac multò minus fœminæ, vt habetur ex cap. *Dilecta* de maioritate & obedientia, & fusiùs explicat & probat Suares. disp. de cens. sect. 3.

PARAGRAPHVS II.

In quasnam personas censura ferri possint.

Dicendum est ferri posse in omnes & quascunque personas baptizatas, rationis & doli capaces, in statu viæ existentes, illiusque subditas à quo censuræ feruntur.

Dicitur 1. personas illas, quæ censuris feriri possunt, debere esse baptizatas, aliàs Ecclesia in eas nullam obtinet iurisdictionem, iuxta illud Apostoli: *Quid mihi de iis, qui foris sunt iudicare*, quod etiam constat ex cap. *Gaudemus*, de diuortiis, & cap. *Iudæis*, dist. 45.

Dicitur 2. (rationis & doli capaces) censura enim est peccati pœna: peccatum verò præsup-
qu. 1. ponit peccatorem esse rationis & doli capacem;
de cẽs. vnde infert Suares & post illum Bonacina,
p. 4. etiam impuberes, si doli capaces sint, posse censuris plecti: quamuis id fieri non soleat, nisi postquàm pubertatis annos attigerint.

Dicitur 3. (in statu viæ existentes) *Non enim*
causa (vt rectè obseruat Gratianus) *Dominus dixit:*
24. q. *quæcunque ligaueritis sub terra; sed super terram:*
2. *ostendens scilicet, quod viuentes pro varietate meritorum suorum soluere possumus vel ligare: de mortuis autem sententiam ferre non possumus: sed (* vt
Epist. ait S. Leo*) horum causa Dei indicio reseruanda est.*
90. ad Potest quidem Ecclesia vel Prælatus declarare
Rusti- mortuum aliquem, dum viueret, censuras in-
cum. currisse: easque aduersus eum executioni mandare, v. g. priuare illum Ecclesiastica sepultura, vetare ne pro illo suffragia aut sacrificia offerantur: & è contrà, si aliquis excommunicatus moriens contritionis & pœnitentiæ signa exhibuit, à pœna illius excommunicationis illum eximere, non quidem absoluendo, sed permittendo aliis, vt eum in loco sacro sepeliant,

ac pro illo suffragia & sacrificia offerant.

Dicitur denique (subditas eius à quo censuræ feruntur:) sicut enim nullus potest legibus suis aut decretis illum obligare qui non est sibi subditus; sic nec illum ad id pœnis cogere, vel renuentem censuris punire.

PARAGRAPHVS III.

Ob quam causam censura infligantur.

DICENDVM est censuras infligi ob peccatum mortale exterius, opere completum, cum contumacia.

Dicitur 1. (ob peccatum:) quia pœna, vt iustè infligatur, supponit culpam, cùm innocens iuste puniri non possit: vnde (vt ex communi Theologorum consensu docet Bonacina) sup. pu. 3. vbi non est peccatum, ibi nullus est censuræ locus.

Dicitur 2. (mortale) quod intelligi debet de censuris grauioribus, puta excommunicatione maiori, suspensione ab ordine, interdicto generali, &c. eiusmodi enim pœnæ, cùm sint grauissimæ, nonnisi ob culpam grauem iustè infligi possunt, vt docent Nauarrus, Suares, & plures alij apud Bonacinam sup. & habetur ex cap. *Nemo Episcoporum*. & cap. *Nullus Sacerdotum* 11. quæst. 3. & ex Concilio Trid. sess. 23. cap. 3. de reform. ibid. Vnde sequitur (vt rectè obseruat Laymannus cap. 5. de censuris in communi) nullam incurri censuram grauiorem, quandocunque ob ignorantiam aliquam aut inaduertentiam seu imperfectionem actus peccatum commissum non censetur esse mortale.

Quod autem spectat ad censuras minùs graues, vt excommunicationem minorem, suspensionem leuem, pro leuioribus interdum & venialibus peccatis infligi possunt, vt ex Suare, Toleto & aliis docet idem Bonacina sup.

Dicitur 3. (exterius:) quia ob peccatum merè internum censura infligi non potest, cùm Ecclesia de rebus occultis & mere internis non iudicet, vt docent Sotus, Syluester, Suares, & plures alij apud Bonacinam supra: & habetur ex cap. *Erubescat*, & cap. *sicut tuu*, de simonia.

Dicitur 4. (opere completum:) ad incurrendam enim censuram requiritur effectus completus, quem legislator intendit censura punire, v. g. si quis ex voluntate occidendi Sacerdotem sagittam in eum proiiciat, sed illum non attingat; tunc enim, quamuis grauiter peccauerit, non incidit tamen in excommunicationem latam contra percussores Clericorum.

Dicitur 5. (cum contumacia:) cùm enim censura sit *Pæna medicinalis*, vt dicitur cap. 1. de sententia excom. non intelligitur per modum vltionis & vindictæ; sed exhibetur per modum medicinæ ad hominem à peccato auertendum; & ex consequenti præsupponit semper admonitionem aliquam præcedentem, quæ sine contumacia respui non potest. Et de excommunicatione quidem consentiunt omnes, vt videre est apud Bonacinam sup. de reliquis verò censuris idem etiam docet Suares, Ægidius, & alij apud eumdem Laymannum; & constat ex cit. cap. 1. de sententia excomm.

c. 5. de cens.

PARAGRAPHVS IV.

Quæ forma in ferendis censuris obseruanda sit.

FORMA in censuris ferendis obseruanda secũdùm communem Ecclesiæ praxim duo requirit. Primum est, vt admonitio aliqua præcedat, vt habetur ex cap. *Sacro*, de sententia excomm. & ex cap. *Reprehensibilis*, de appellationibus, & ex cap. *Statutum* de sententia excomm. in 6. Ratio est, quia censura fertur tan-

tum in contumaces contra Ecclesiam vel superiorem, vt supra dictum est: nisi autem admonitio aliqua præcedat, non potest quis censeri contumax. Hæc est autem differentia inter censuras quæ infliguntur pro præteritis culpis eluendis, & illas quæ infliguntur pro futuris cauendis; quòd hæ non requirant admonitionem distinctam ab ipsa lege vel prohibitione, quæ eo ipso quo promulgatur vel notificatur, sufficientem admonitionem continere censetur; illæ verò expressam & distinctam admonitionem requirant, vt docent Suares, Filiucius, & alij apud Bonacinam. sup. pu. 9.

Triplex autem regulariter admonitio præmitti debet tribus distinctis dierum aliquorum interuallis, vt habetur ex cap. *omnes decimæ* 16. q. 7. & cap. *Constitutionem* de sententia excomm. in 6. nisi necessitas aliqua aut rationabilis causa trinam illam admonitionem aut plurium dierum interuallum impediat, vt habetur ex citato cap. de sententia excomm.

Secundum est, vt censura feratur in scripto, quo exprimatur species censuræ quæ infligitur, nomen illius cui infligitur, & causa ob quam infligitur; aliàs ferens censuram solo verbo sine scriptura, mortaliter peccat, (vt ex communi Doctorum consensu docet Bonacina) incurritq; sup. pu. 8. suspensionem ab ingressu Ecclesiæ per mensem: quam etiam suspensionem incurrit is, qui patti petenti sententiæ latæ exemplar non concedit intra mensem, vt habetur ex cap. *Cum medicinalis* de sententia excomm. in 6. Eximuntur tamen ab hac suspensionis pœna Episcopi ferentes censuram sine scripto; non enim in citato capite fit mentio Episcoporum: quando autem in censuris suspensionis vel interdicti non fit expressa mentio Episcoporum, certum est Episcopos iis non ligari, vt habetur ex cap. *Periculosum* de sententia excomm. Eximuntur etiam ab hac pœna quicunque superiores ferêtes censuram sine scripto, quando id solummodò faciunt ob vrgentem aliquam & iustam causam, vt obser-

Addit idem Bonacina ex Suare, Nauarro, & aliis quos citat, etiam ignorantiam pœnæ, id est censuræ, excusare ab ipsa censura incurrenda: v. g. illum, qui sciret quidem Sacerdotis percussionem esse diuina & Ecclesiastica lege prohibitam, sed ignoraret sub excommunicationis pœna prohibitam esse: si Sacerdotem percutiat, quamuis peccet, nullam tamen incurrere excommunicationem.

Secunda causa excusans ab incurrendis censuris est appellatio iusta & debitè facta: quæ tamen causa locum habet solummodo in censuris illis, quæ sub conditione feruntur; vt quando iudex vel Prælatus inferior præcipit alicui sub interminatione censuræ, vt aliquid faciat vel omittat: in eiusmodi enim causa, si appellatio ad Superiorem fiat ante conditionis illius positionem, excusabit ab incurrenda censura; non verò si postquam conditio illa posita fuerit. Ita Syluester, Henriques, Nauarrus, & plures alij apud Bonacinam suprà: e. g. præcipitur alicui sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, vt compareat coram iudice Ecclesiastico intra tres dies; si ab ea sententia ex causa aliqua rationabili appellet ante tres illos dies expletos, appellatio impedit quominus incurrat excommunicationem: non impedit autem, si post tres illos dies appellationem differat.

Tertia causa est impotentia id faciendi, quod sub censuræ alicuius interminatione faciendum præcipitur: siue impotentia illa sit Physica, siue Moralis tantùm; quando scilicet aliquis vel nullomodò vel sine graui aliquo incommodo id facere non potest: quod similiter dici debet, quando quis ob metum aliquem grauem & cadentem in constantem virum eiusmodi præcepto non obtemperat, quia (vt Nauarrus, Suares, Filiucius, & alij apud Bonacinam docent) Ecclesiæ præcepta benignè sunt accipienda: nec credibile est illam cum tanto rigore obligare velle: proindeque, cùm huiusmodi impotentia vel metus à contumacia excuset, qu.2. pu.5.

excuſat etiam à quauis cenſura incurrenda.

Quarta denique cauſa eſt voluntas & intentio illius, in cuius fauorem lata eſt cenſura aliqua: v. g. ſi quis creditor ab Eccleſiaſtico iudice obtineat ſententiam excommunicationis aduerſus debitores ſuos, niſi intra ſex menſes reſtituant; prorogét verò poſteà inſcio illo iudice, terminum illum vſque ad annum; debitores illi nonniſi poſt annum elapſum incurrent excommunicationem, vt ſuprà citati Doctores aſſerunt apud eumdem Bonacinam. ſup.

PARAGRAPHVS VI.

Quis abſoluere poſſit à cenſura, & quæ requirantur diſpoſitiones in eo qui abſoluitur.

A Cenſuris, quæ nemini reſeruantur, abſoluere poteſt quilibet poteſtatem habens abſoluendi à peccatis mortalibus, vt docent Nauarrus, Sotus, Suares, & alij apud Bonacinam: à cenſuris verò reſeruatis abſoluere poteſt, qui ea tulit, vel eius Superior aut Succeſſor aut Delegatus, vt ex communi Doctorum conſenſu docet idem Bonacina; & habetur ex cap. *Per tua*, & ex cap. *Sacro*, de ſentét. excomm. Imò Epiſcopi à quibuſuis delictis annexam cenſuram Papę reſeruatam habentibus abſoluere poſſunt, dummodò delicta ſint occulta; id eſt non ſint publica, vel notoria, aut famoſa, nec deducta ad forum contentioſum, vt ex communi Doctorum ſententia docet idem Bonacina. In articulo verò mortis poteſt quilibet Sacerdos, etiam ſuſpenſus & degradatus, abſoluere à quibuſlibet cenſuris, vt in tractatu de Sacramentis cap. 5. dictum eſt: cum onere tamen, vt qui ſic abſolutus eſt, ſi periculum euadat, ſuperiorem adeat executurus id quod ſibi ab eo præ-

Marginal notes: qu. 3. pu. 1. — Sup.

scribetur, vt habetur ex cap. *Eos*, de sentent. excomm. in 6.

Ad absolutionem autem à censuris ex parte absoluentis nulla certa verborum forma necessaria est: sed sufficiunt quæcunque verba ore prolata, vel scriptis expressa, quibus ipsa absolutio exprimatur, vt docent Suares, Filiucius, & alij apud Bonacinam. supra.

Ex parte verò illius qui absoluitur, duo præsertim requiruntur; scilicet ipsius absolutionis petitio, & debita satisfactio, si censura ob illatum alicui damnum illata sit, aut saltem sufficiens cautio de illa præstanda: & præterea si censura inflicta sit ob aliquod graue delictum, debet absoluendus sub iuramento polliceri, se non amplius tale crimen patraturum, seque in posterum mandatis Ecclesiæ obtemperaturum, vt docet idem Bonacina. pun. vlt.

In absolutione verò solemni à censuris debent ea seruari; quæ in Rituali Romano aut aliis cuiusque Diœcesis propriis præscribuntur.

PARAGRAPHVS VII.

Quotuplex sit censura Ecclesiastica.

MVLTIPLEX est censura: alia siquidem est censura *à Iure*, quæ lege aliqua aut canone fertur; & tãdiu viget, quamdiu ipsa lex aut Canon vim suam obtinet: alia *ab homine*, quæ à Iudice, aut Superiore fertur, non per modum legis, sed per modum sententiæ iudicialis, seu præcepti temporalis & transitorij: & hæc censura illo mortuo cessat.

Alia item est censura *latæ sententiæ*, quæ ipso facto incurritur absque alia iudicis sententia: alia *comminatoria* seu *ferendæ sententiæ*, quæ non incurritur ante sententiam iudicis. Ex terminis autem quibus censura fertur dignosci debet, an

PARAGRAPHVS I.

De Excommunicatione.

EXCOMMVNICATIO duplex est, alia maior, alia minor, Excommunicatio maior est censura Ecclesiastica, qua homo baptizatus priuatur communione fidelium, id est participatione aliquorum bonorum, quæ sunt fidelium communia. Non dicitur priuare participatione omnium bonorum, sed tantùm aliquorum: non enim priuat e. c. gratiâ, sed priuationem illius per peccatum & cõtumaciam præsupponit: imò fieri posset vt quis perfectæ contritionis actu gratiam recuperasset, priusquam ab excommunicatione absolueretur. Similiter non priuat bonis spiritualibus particularibus. v. g. effectu orationum, quas aliquis priuatim pro excommunicato offert; sed tantùm communibus quæ (vt docet Bonacina & alij communiter) sex præsertim numerantur. disp. 2 de excom, q. 2. p. 1. & seq.

Primò enim priuat administratione & receptione Sacramentorum.

Secundò participatione suffragiorum communium Ecclesiæ, quæ scilicet à Clericis quatenus Ecclesiæ Ministris, pro fidelibus offeruntur.

Tertiò iure audiendi Missam, & assistendi officiis diuinis publicis: tenetur tamen Clericus in sacris constitutus aut Beneficiatus, quamuis excommunicatus, priuatim solus officium recitare; sed in illa recitatione abstinere debet ab illis verbis: *Dominus vobiscum*, vt docent Nauarrus, & alij apud Bonacinam: supra.

Quartò electione passiua ad quæuis beneficia & dignitates Ecclesiasticas.

Quintò sepultura Ecclesiastica.

Sextò communicatione omni humana & ci-

uili cum aliis fidelibus: quod Doctores hoc versiculo exprimunt:

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Os, significat allocutionem, confabulationem, siue fiat per literas, nutus, aut alia signa: Item quæcunque alia signa exteriora amicitiæ, vt oscula, amplexus, &c.

Orare, significat simul cum excommunicato orationem facere, diuinum officium recitare, &c.

Vale, id est excommunicatum salutare, aut honorem aliquem verbis aut gestis, illi exhibere.

Communio, id est quæuis societas cum excommunicato in habitatione, vel exercitio, aut contractu.

Mensa, id est simul cum illo & in eadem mensa comedere.

Quæ communicationes cum excommunicato prohibentur, in quantum per illas vnio & amicitia mutua inter fideles fouetur.

Qui autem cum excommunicato communicant, peccant; grauiter quidem ac mortaliter, si hæc communicatio fiat in diuinis; venialiter verò, si in aliis casibus: & qui cum illis communicant incurrunt minorem excommunicationem, quæ priuat tantummodo susceptione Sacramentorum, & electione passiua ad beneficia aut dignitates Ecclesiasticas, vt habetur ex cap. *si celebrat*, de Cleric. excom. ministr.

Sunt tamen hîc duo obseruanda. Primum est id quod habetur in Bulla Martini V. quæ incipit: *Ad euitanda*, & confirmata fuit à Leo. X. in Concilio Lateran. referturque à Nauarro cap. 27. nu. 35. qua quidem summus Pontifex ad euitanda animarum pericula statuit, vt nemo deinceps quemquam ratione alicuius sententiæ aut censuræ Ecclesiasticæ à iure vel ab homine generaliter promulgatæ in Sacramentorum administratione, receptione, aut aliis quibuscunque rebus diuinis vel externis vitare, aut interdictum obseruare teneatur; nisi sen-

tentia vel censura eiusmodi contra certam personam, Collegium, Ecclesiam, &c. specialiter à iudice publicata vel denunciata fuerit, eo excepto, qui ob sacrilegam manuum iniectionem in Clericum excommunicationem canonis notoriè incurrerit, vt factum eius nulla tergiuersatione celari & nullo iuris suffragio excusari possit: nam ab eiusmodi etiam non denunciati communione abstinendum est. Postea verò subiungitur: *Per hac autem non intendimus ipsos excommunicatos, suspensos, interdictos in aliquo sublevare vel quomodolibet eis suffragari*; id est (vt explicat Laymannus) quòd, quamuis in commodum aliorum hac Pontificis indulgentia vti possint excommunicati illi, qui non sunt denunciati, aut notorij Clericorum percussores: quando tamen agitur de ipsorum excommunicatorum commodo, eadem hac indulgentia ipsi suffragari minimè possit. Par. 2. cap. 1. de excom.

Secundum est, ratione necessitatis vel vtilitatis vel pietatis licitam interdùm esse communicationem aliquam cum excommunicato etiam denunciato, vel notorio Clericorum percussore: vnde Doctores ex cap. *Quoniam multos* 11. quæst. 3. causas aliquas colligunt, ob quas eiusmodi communicatio licitè haberi potest, quas hoc versiculo communiter exprimunt.

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Vtile. significat vtilitatem spiritualem excommunicati, aut illius qui cum eo communicat.

Lex, obligationem illi reddendi, quod ei iustè debetur; vt si debitor creditori mutuum restituat; si vxor viro debitum coniugale reddat.

Humile, designat subiectionem & obsequium, quod filius parenti, seruus domino deferre tenetur.

Res ignorata, iuris aut facti ignorantiam inuincibilem, seu inculpabilem.

Necesse, necessitatem spiritualem, aut etiam temporalem si sit notabilis: vnde licitum est

v. g. in graui necessitate corporali eleemosynam petere & accipere ab excommunicato denunciato.

Quæret aliquis quot sint & quinam casus, in quibus excommunicatio maior incurritur: minorem si quidem constat vnico solùm casu incurri, communicatione scilicet cum excommunicato in casibus supra explicatis. Respondetur in duobus generatim casibus incurri. Primò quando fit vel omittitur aliquid quod à iure prohibitum est: vel præscriptum sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ. Secundò quando iudici Ecclesiastico vel Prælato aliquid sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ præcipienti, & monitiones aliquas eo fine adhibenti non obtemperatur.

Et primi quidem generis excommunicationes plurimæ & maximè diuersæ per totum iuris canonici corpus passim pro variis causis & euentibus latæ reperiuntur, quæ à Toleto summa cura collectæ sunt, & apud illum videri possunt: quas proinde hic sigillatim recensere nimis prolixum foret, & instituti nobis propositi limites excederet. Vnum tantum casum, qui frequentius accidere potest, hic breuiter adnotabimus, qui habetur cap. *Si quis*, 17. qu. 4. his verbis, *si quis suadente diabolo in Clericum vel monachum manus violentas iniecerit, anathematis vinculo subiaceat.* Ad cuius canonis intelligentiam obseruandum est, hac voce: *si quis* comprehendi omnes vtriusque sexus, ordinis, at dignitatis personas, quæ sunt excommunicationis capaces. Nomine *Clerici* intelligi, non modò illum, qui in sacris vel minoribus ordinibus constitutus est, sed eum etiam, qui prima tonsura initiatus est, dummodò priuilegium Clericale non amiserit: amittitur autem illud priuilegium primò degradatione, vt liquet ex cap. *Degradatio*, de pœnis in 6. secundò professione artis alicuius indecentis, puta histrionis, lenonis, cauponis, vt habetur in 6. & in Clement. capite de vita honesta Clericorum: tertio

lib. 1. cap. 18. 19 &c.

bigamia,

bigamia, vt conſtat ex cap. *Nuper* de bigamis. Imò Bannes, Suares, & alij apud Laymannum docent Clericum non gaudere priuilegiis dicti canonis, niſi Clericalem habitum & tonſuram deferre ſolitus ſit; vel beneficium Eccleſiaſticum poſſideat: vel alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi deſeruiat: Additque Laymannus Clericum in ſacris conſtitutum, ſi dimiſſo habitu & tonſura ſe negotiis ſecularibus immiſceat, admonituſque ab Epiſcopo non emendetur, amittere priuilegiũ canonis, vt habetur ex cap. *Audientia*, & cap. *Contingit* 2. de ſententia excomm. non tamen priuilegium fori; vnde, ſi à iudice ſæculari in aliquo crimine deprehendatur ſine habitu Clerici, poſtulare poteſt, vt ad proprium iudicem Eccleſiaſticum remittatur; quod illi à iudice ſæculari recuſari non debet.

part. 2 cap. 5. de ex.

Nomine *Monachi* comprehenduntur Religioſi profeſſi, aut conuerſi, & etiam nouitij: intelliguntur etiam Moniales profeſſæ, aut conuerſæ, vel nouitiæ, vt habetur cap. *Cum illorum*, & cap. *De Monialibus* de ſentent. excomm. & cap. *Religioſo* de ſentent. excomm. in 6.

Per *manus violentas*, ſignificatur quæuis exterior actio iniurioſa ſeu contumelioſa contra perſonam Eccleſiaſticam vel Religioſam; v. g. eum percutere manu vel pede, eum violenter detinere, aliquid ab eo violenter eripere, eum conſpergere aqua, puluere, aut aliquid ſimile attentare, quod eum notabili aliqua contumelia afficere cenſeatur, vt fuſiùs explicat Bonacina: qui rectè obſeruat non incurri excommunicationem, ſi eiuſmodi manus iniectio fiat ex aliquo ſubito & indeliberato animi motu; aut ſi iniuria vel contumelia illata, viri prudentis iudicio, talis non ſit, quæ ad peccatum mortale ſufficiat.

diſp. 2 de ex. qu. 4. pu. 1.

Circa excommunicationes poſterioris generis, cùm vt plurimùm ferantur à iudice Eccleſiaſtico, non modò cõtra eos qui crimen aliquod commiſerint, vt iis quorum intereſt ſatisfaciant: ſed etiam contra illos, qui crimen aliquod commiſſum eſſe probè ſcientes, illud denunciare

aut reuelare noluerint: difficultas est, vtrum in quibusuis casibus teneatur quis iudici denunciationem aut declarationem eiusmodi sub pœna excommunicationis imperanti obtemperare; & nisi fiat, vtrum semper excommunicationem incurrat. Pro cuius resolutione dicendum est varios esse casus, in quibus nulla est obligatio ad eiusmodi reuelationem seu denunciationem; ac proinde nulla ex omissione illius incurritur excommunicatio: ad casus autem illos dignoscendos sequentes regulæ communiter à Doctoribus proponuntur, vt videre est apud Bonacinā.

sup.q. 6.pu. 1.

Prima regula est neminem teneri in delictis, quæ in proprium damnum ab aliis commissa sunt, seu in propria causa, denunciare delinquentem; nisi forte publicum & commune bonum id postulet: cùm quilibet possit iniurias sibi factas condonare.

Secunda regula est, neque etiam obligationem esse denunciandi quando ex tali denunciatione notabile aliquod damnum aut periculum imminet denuncianti; neque enim lex humana aut præceptum superioris cum tanto incommodo censetur obligare: vnde sequitur neque vxorem teneri ad denunciandum crimen mariti, neque maritum vxoris, neque filium patris: quia scilicet damnum mariti vel patris non potest non redundare in vxorem aut filium, vel è contrà: imo Auila & alij Doctores apud eumdem Bonacinam hanc regulam extendunt ad generos, soceros, fratres, & alios intra quartum gradum, & etiam ad seruos & domesticos; quando ex tali denunciatione inimicitiæ, rixæ, aut alia similia incommoda oriri possant: excipiuntur tamen crimina illa, quæ vergunt in maximum communitatis aut reipublicæ detrimentum, qualia sint crimen hæresis, læsæ majestatis, &c. bonum enim commune præferri debet bono particulari

Tertia regula est neminem obligari ad reuelandum id, quod nouit ex secreto naturali: v.g. quando quis consilij vel auxilij petendi gratia,

pro salute animæ vel corporis aut pro defensione honoris, bonorum, &c. crimen suum alicui sub secreto manifestauit: qua ratione Medici, Aduocati, obstetrices, &c. non tenentur, imò non debent reuelare id, quod hac tantùm ratione cognouerunt.

Quarta regula est, neminem obligari ad denuntiandum crimen illud, quod scit probari non posse: v.g. is qui solus vidit furtũ aliquod committi, quod nullis aliis restibus aut indiciis scit probari posse; non tenetur ad illud denunciandum: crimen enim quod probari non potest, ita se habet, ac si nesciretur, vt colligitur ex capite *Qualiter & quando* de accusationibus: excipitur tamen crimen hæresis, aut aliud vergens in graue damnum cõmunitatis, quod semper denunciandum est, vt docent Bannes, Filiucius, & alij apud eumdem Bonacinam: quod similiter dicendum est, quando quis nouit impedimentum aliquod Matrimonij; vnus enim testis sufficit ad impediendum matrimonium, vt habetur cap. *Postea*, de sponsalibus.

Quinta regula est, nullam esse obligationem reuelandi ea, quæ verè & cum certitudine aliqua morali non cognoscuntur, ita vt denunciatio illa nullã in foro externo fidem facere possit, qualia sunt quæ audita sunt ex rumore aliquo incerto, vel à personis aliquibus quæ non sunt fide dignæ, vel quando quis audiuit à fide digno sed non meminit quis ille sit, à quo audiuit: Item quando audiuit ab eo, qui iam denunciauit. Addit idem Bonacina nec etiam obligationem esse reuelandi, quando certò vel probabiliter creditur, nullum remedium facta eiusmodi reuelatione adhibendum esse à superiore.

Est autem hîc obseruandum excommunicationis sententiam siue à lege, siue ab homine nunquam ferri posse contra communitatem aliquam aut Collegium, vt habetur ex cap. *Romana*, de excomm. in 6. Ratio est, quia (vt ibi dicitur) *Exinde contingere posset innoxios huiusmodi sententia irretiri*; proindeque, *in illos duntaxat de*

collegio vel communitate, quos culpabiles esse contigerit, promulgari debere.

PARAGRAPHVS II.

De suspensione.

SVspensio est censura Ecclesiastica, qua prohibetur alicui personæ Ecclesiasticæ vsus seu exercitium officij vel beneficij Ecclesiastici. Ita ex communi Doctorum sententia Nauarrus. Ex qua definitione intelligitur multiplicem esse suspensionem: alia est enim ab officio tantùm, siue officium sit ordinis siue iurisdictionis: alia à beneficio tantùm, seu ab administratione & fructibus beneficij percipiendis: alia ab officio & beneficio simul. Rursùs alia suspensio est ab officio in totum, quando quis priuatur omni vsu officij sui: alia est ab officio in partem, qualis est illa qua v. g. quis suspenditur ab audiendis confessionibus, non verò ab aliis Sacramentis administrandis. Alia præterea est suspensio temporalis, quæ fertur ad certum tempus, & illo elapso cessat, nec est opus absolutione, vt docet Nauarrus: alia quæ nullo termino temporis circumscribitur. Alia denique est suspensio pœnalis, alia medicinalis: pœnalis est ea, quæ fertur in punitionem & vindictam delicti commissi, vt quando quis suspenditur ob peccatum merè præteritum; quæ quidem non fertur per modum censuræ, sed per modum pœnæ, vt obseruat Bonacina: medicinalis est illa, qua intenditur emendatio delinquentis: & hæc est propriè censura.

(Marginal notes: ca.27. num. 151. — supra. — disp. 3. de susp. pu. 1.)

Qui autem suspensionem violat, exercetque actum à quo suspensus est, peccat mortaliter, nisi materiæ leuitas excuset: &, si suspensionem illam violet per exercitium solemne ordinis alicuius maioris à quo suspensus est, incurrit irregularitatem, vt docent Suares, Nauarrus, & alij apud Bonacinam, & ex dicendis constabit.

(Marginal note: pu. 4.)

Sunt autem variæ suspensiones in iure: & eas, quæ frequentius incurri possunt, hic breuiter subiiciemus.

Prima est contra Clericum cōcubinarium notorium, vt habetur ex cap. *Quæsitum* de cohabitatione Clericorum & mulierum: quamuis autem Bonacina & quidam alij Doctores quos citat, existiment suspensionem illam non incurri, nisi post sententiam iudicis præmissa monitione; nihilominus Toletus asserit suspensionem illam ipso facto incurri ante quamcunque sententiam. Certè Concilium Tridentinum graues decernit pœnas contra Clericos concubinarios: præterquã enim quòd innouat pœnas antiquis canonibus latas; statuit præterea vt, si à Superioribus admoniti non resipiscant, priuatione beneficiorum, excommunicatione maiori, suspensione ab ordinibus, inhabilitate ad quæcunque beneficia, officia, & dignitates, incarceratione & aliis similibus pœnis plectantur. supra. pu. 5. lib. 1. c. 47. sess. 45. c. 14.

Secunda est contra recipientem sacros ordines sub titulo ficto patrimonij vel beneficij, vt colligitur ex Bulla Pij V. quæ incipit *Romanus Pontifex*, vt docent Quarenta, Suares, Filiucius, & alij apud Bonacinam sup. quamquam Toletus existimet suspensionem illam non incurri ipso facto, sed arbitrio Episcopi infligendã esse.

Tertia est contra eum qui sacros ordines recepit extra tempora per Ecclesiam constituta, vel ante legitimam ætatem, vel absque litteris dimissoriis, vt habetur in extrauaganti Pij II. quæ incipit: *Cum ex sacrorum*, & in altera extrauaganti Sixti V. quæ incipit: *Sanctum & salutare*, vt docent Suares, Nauarrus, & alij apud Bonacinam sup. A qua suspensione (vt ibidem dicit) absoluere potest Episcopus, si delictum occultum sit; id est, si non sit notorium, nec deductum ad forum contentiosum.

Quæres vtrum recipiens ordines non seruatis interstitiis incurrat suspensionem aliquam. Respondetur non incurrere, quamuis peccet is, qui interstitia non seruat; nisi id fiat licentia Episcopi, aut consuetudine aliqua excusetur.

Quarta est contra suscipientem duos sacros ordines in eodem die, aut duobus diebus con-

tinuis & immediatis; qui quidem suspenditur ab executione posterioris, vt habetur ex capite *Litteras* de tempor. ordinationum: similiter suscipiens eodem die minores ordines cum subdiaconatu, vt ibidem dicitur. Et hæc suspensio Papæ reseruata est, vt docet idem Bonacina: obseruat tamen Laymannus tract. 9. cap. 10. de Sacramento Ordinis Cardinalium congregationem super sess. 23. Concilij Trid. cap. 13. declarasse eum, qui à regionis consuetudine vno eodemque die quatuor minores & subdiaconatum recipit, nullam incurrere suspensionem.

Quinta est contra Clericum qui vacante sede Episcopali, & non arctatus occasione beneficij recepti aut recipiendi, ordinem aliquem sacrum recipit cum dimissoriis Capituli, vt habetur in Concilio Trid. sess. 7. cap. 10. de reform. vbi prohibetur capitulis Ecclesiarum, ne sede vacante infra annum à die vacationis dent litteras dimissorias, nisi vrgente aliqua necessitate; aliàs statuit, vt Capitulum interdicto Ecclesiastico subiaceat; & sic ordinati ad beneplacitum futuri Prælati sint ab ordinibus susceptis ipso facto suspensi.

Sexta est contra Clericum, qui per saltum recipit Ordinem superiorem, antequam receperit inferiorem; v. g. Presbyteratum ante Diaconatum, vt habetur cap. vnico de Clerico per saltum permoto, & ex Conc. Trid. sess. 23. c. 14.

Septima est contra eum, qui recipit Ordines ab Episcopo excommunicato, suspenso, aut interdicto, denunciato; vel etiam simoniaco per sententiam declarato, vt habetur cap. 1. & 2. de schismat. & cap. *Si quis*, 1. quæst.

Octaua est contra eum, qui recipit scienter aliquem ordinem per simoniam, quamuis occultam, vt habetur cap. *Per tuas* de simonia.

Nona contra eum, qui excommunicatione aliqua irretitus scienter ordinem recipit, vt habetur cap. *Cum illorum* de sent. excomm.

Decima contra eum, qui furtiuè aliquem

ordinem recipit; id est qui inscio Episcopo non vocatus vel approbatus ad Ordines suscipiendos accedit; aut qui alio præmisso, qui suo nomine examinetur, vocatus, deinde proprio nomine Ordines recipit, vt habetur cap. 1. de eo qui furtiuè, &c.

Vndecima contra Sacerdotem tam sæcularem quàm regularem coniungentem in matrimonium vel benedicentem subditos alterius Parochiæ absque licentia Parochi vel Ordinarij, vt habetur in Conc. Trid. sess. 24. cap. 1. de reform.

Duodecima est contra Episcopum conferentem Ordines vel primam Tonsuram extraneo absque dimissoriis proprij Episcopi; aut ordinationes facientem in aliena Diœcesi absque licentia Ordinarij, vt habetur in Concilio Trid. sess. 23. cap. 8. de reform. aut conferentem ordines vel Tonsuram simoniacè, vt habetur cap. penult. de simonia.

Decima tertia est contra Episcopum aliquid etiam sponte oblatum in visitatione accipientem, præter id, quod sibi debetur: qui quidem suspenditur ab ingressu Ecclesiæ, nisi intra mensem duplum restituat, vt habetur cap. *Exigit*, de censibus in 6. Et hæc suspensio incurritur etiam ab aliis visitatoribus Ecclesiarum aut eorum familiaribus, si occasione visitationis munera etiam spontè oblata recipiant, nisi intra mensem duplum restituant.

Sunt aliæ plures iuris suspensiones rariùs occurrentes, quæ videri possunt apud Toletum & alios.

Ad suspensionem proximè accedit depositio & degradatio, per quam persona Ecclesiastica ob enorme aliquod crimen remouetur in perpetuũ ab omni Ordine, iurisdictione & beneficio; ita vt, quamuis non amittat characterem Ordinis, qui indelebilis est, priuetur tamen omni & quocunque illius vsu sine remissionis spe. Quòd si hæc fiat solis verbis, appellatur verbalis depositio: si præter verba, quædam aliæ ceremoniæ

in Pōtificali præscriptæ adhibeātur, vocatur realis depositio seu degradatio. Hæc est autem inter vtramque differentia (vt obseruat Bonacina) disp. 4. de deg. pu. vnico. quòd depositio verbalis fieri possit in absentem degradatio verò solummodò fiat in præsentem; præterea depositio verbalis non tollit priuilegium fori; degradatio verò tollit: ita vt degradatus possit à iudice Laïco eodem modo plecti, ac si nunquàm in Christi Domini Clerum fuisset cooptatus.

Obseruat autem Toletus quòd quamuis depositio verbalis ob crimen aliquod enorme arbitrio iudicis infligi possit; degradatio tamen realis fieri non debet, nisi ob crimina illa quæ in iure expressa sunt, qualia sunt hæresis manifesta, sodomia, calumnia proprio Episcopo irrogata, & alia similia, quæ videri possunt apud Doctores & Canonistas.

PARAGRAPHVS III.

De Interdicto.

INterdicti nomine intelligitur Ecclesiastica censura, per quam participatio Sacramentorum, diuinorum officiorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ prohibetur. Id colligitur ex cap. *Non est nobis* de sponsalibus, ex cap. *Quod in te* de pœnitentia & remissione.

Interdictum aliud est locale, aliud personale, aliud mixtum. Locale est, quo interdicitur locus, ne in eo diuina officia celebrentur, sacramenta administrentur, &c. quamuis eiusmodi loci incolę possint alibi diuinis officiis assistere, Sacramenta recipere, &c. Personale est, quo persona aliqua particularis vel communitas aliqua personarum, puta populus ciuitatis aut prouinciæ alicuius interdicitur, ne, vbicunque sit, diuinis officiis assistat; Sacramenta recipiat, &c. disp. 5. de Int. pu. 1. Mixtum verò complectitur vtrumque, personale scilicet & locale. Ita Nauarrus, Syluester, & alij apud Bonacinam.

Rursùs interdictum aliud est generale, aliud particulare. Interdictum particulare est, quo locus aliquis particularis interdicitur, v. g. Ecclesia aliqua ob crimen aliquod in ea perpetratum, vel quo personæ aliquæ afficiuntur, non vt membra ciuitatis, sed vt personæ particulares; v. g. quando interdicuntur omnes & singuli, qui tale facinus patrarunt. Interdictum verò generale est, quod fertur in locum aliquem generalem, qui à communitate aliqua occupatur, v. g. in regnum, diœcesim, ciuitatem; vel in ipsam communitatem, vt est corpus aliquod politicum; v. g. in populum alicuius regni, ciuitatis, &c. Et eiusmodi interdictum constringit omnes qui ex illa communitate sunt, etiam innocentes; qui proinde illud seruare tenentur, nisi speciali aliquo priuilegio sint exempti, vt fusiùs explicat Bonacina sup.

Quamuis autem per interdictum prohibeatur participatio sacramentorum, diuinorum officiorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ; hæc prohibitio tamen varias recipit exceptiones.

In primis enim sacramenta Baptismi & Confirmationis solemniter tempore interdicti ministrari possunt, vt habetur cap. *Quoniam*, & cap. *Alma mater* de sentent. excomm. in 6. Sacramentum etiam Pœnitentiæ (vt ibidem dicitur) ministrari potest præterquam iis, qui sunt in causa culpabili ob quam latum est interdictum, nisi priùs satisfecerint, aut satisfaciendi idoneam dederint cautionem, vel saltem se satisfacturos esse iurauerint. Sacramentum item Eucharistiæ tempore interdicti non nisi in articulo mortis per modum viatici ministrari potest. Sacramentum verò Extremæ vnctionis, (secluso extremæ necessitatis casu, quando alia suscipi non possunt) item Ordinis, & Matrimonij tempore interdicti neque ministrari neque suscipi licitè possunt, vt fusiùs docet, & variis authoritatibus probat Bonacina sup. quamuis Nauarrus cap. 27. num. 179. & alij probabiliter existiment, Matrimonium tem-

tempore interdicti licitè contrahi posse.

Quod spectat ad officia diuina, obseruandum est eo nomine significari sacrificium Missæ, Horas Canonicas, quæ publicè cantantur in Ecclesia, benedictiones solemnes, & alia omnia, quæ publicè ad cultum diuinum fiunt à personis Ecclesiasticis; quæ omnia prohibita esse censentur; cum hac tamen limitatione (sicut habetur cap. *Alma mater*) vt tempore interdicti quotidie in Ecclesiis specialiter non interdictis celebrentur Missæ & alia diuina officia, sed ianuis clausis, sine campanarum sono, voce submissa, exclusis excommunicatis & interdictis; præter quàm in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes & Assumptionis Beatæ Mariæ Virginis; quibus additus fuit à Martino V. dies festus corporis Christi cum octaua, & à Leone X. dies Conceptionis Beatæ Mariæ Virginis: in quibus diebus licitum est tempore interdicti generalis Missas & diuina Officia celebrare publicè & solemniter, ianuis apertis, cum sono campanarum, admissis quoque interdictis, illis etiam quorum causa latum est interdictum; modò isti longè sint ab altari, nec ad oblationes aut communionem admittantur. In Ecclesiis verò specialiter interdictis, in quibus asseruatur Eucharistia, licitum est tantùm semel in hebdomada Missam celebrare ad renouandam Eucharistiam, vt docent Henriques, Nauarrus, & alij apud Bonacinam sup.

Ca. 2. de Interd. Quod spectat denique ad priuationem sepulturæ Ecclesiasticæ, obseruat Laymannus, quòd, quamuis tempore interdicti localis non possint laïci, licet non interdicti, sepeliri in loco interdicto: possunt tamen Clerici, dummodò personaliter interdicti non sint, etiam in loco interdicto sepeliri, in silentio tamen sine campanarum pulsu: sicut & laici etiam personaliter interdicti, si denunciati non sint, possunt in loco sacro non interdicto sepeliri.

Quæres quibus in casibus incurratur interdictum. Respondetur interdictum locale generale præsertim incurri, quando dominus terræ iniuriose Episcopum percutit, aut capit, aut id fieri mandat: item quando impedit, ne Legatus aut Nuntius Apostolicus officium suum exequatur; & in aliis etiam casibus, qui, quoniam rariùs eueniunt & apud Bonacinam sup. aliosque Doctores videri possunt, à nobis prætermittuntur: circa quos casus tamen obseruat Bonacina ex Suare, Filiucio, & aliis, nullam esse obligationem seruandi interdicti ante denuntiationem.

Proximè ad interdictum accedit cessatio à diuinis, quæ quidem non est censura, neque etiam pœna, sed simplex prohibitio diuinorum officiorum, & administrationis sacramentorum, & sepulturæ Ecclesiasticæ, in signum mœroris alicuius grauissimi propter atrocem aliquam iniuriam honori diuino aut Ecclesiæ illatam; & hæc cessatio seruari debet eodem modo, quo de interdicto suprà explicatum est, vt ex probabiliori Theologorum sententia docet Laymannus cap. 6. de cessat. à diuinis.

SECTIO II.

De Irregularitate.

IRREGVLARITAS non est censura, sed impedimentum Canonicum susceptionem Ordinum Ecclesiasticorum vel eorum vsum impediens. Ita ex communi Theologorum doctrina Suares, Henriques, Filiucius, & alij apud Bonacinam. Disp. 7. de Irreg. quæst. 1. pu. 1

Ex duplici autem capite contrahitur irregularitas, scilicet vel ex defectu vel ex delicto: de vtraque in sequentibus paragraphis breuiter agemus.

PARAGRAPHVS I.

De Irregularitate quæ oritur ex defectu.

DEfectus ex quibus oritur irregularitas sunt in genere ij, qui aliquam vel indecentiam causant ad Ordines Ecclesiasticos conuenienter suscipiendos aut exercendos: & ij septem præsertim à Doctoribus adnotantur, vt videre est apud Toletum & alios.

lib. I. c. 57. & se. sup. c. 64. Primus est defectus animæ, qualis reperitur in iis qui vsu rationis carent; qui morbo epileptico laborant, qui sunt lunatici, energumeni, omninò illiterati, neophiti, publicam pœnitentiam agentes: vt fusiùs explicat Toletus.

Cap. 63. Secundus est defectus corporis; quando scilicet aliqua in corpore mutilatio, vel deformitas, aut debilitas inest, quæ reddit hominem inhabilem ad functiones Ordinum exequendas, aut talem efficit vt eas exercere non valeat, nisi cum notabili indecentia & deformitate, quæ maximum illius contemptum & horrorem ingereret: vt si sit membro aliquo mutilatus, mutus, cœcus, aut altero oculo præsertim sinistro carens: Item si sit leprosus, si monstruosum aliquid & valdè difforme præ se ferat, vt pluribus docet idem Toletus.

Cap. 58. Tertius est defectus natalium; quando quis non ex legitimo matrimonio, sed ex fornicatione, adulterio, aut alio quouis illicito concubitu procreatus est, vt explicat idem Toletus.

Quartus est defectus bonæ famæ; quando quis contraxit infamiam aliquam; siue ea sit iuris, qua ratione circulatores, histriones, mimi, comœdi & alij artes eiusmodi aut officia exercentes iure tum ciuili tum Ecclesiastico censentur infames: siue infamia sit facti; vt quando quis crimine aliquo notorio & scandaloso contraxit infamiam, v. g. proditione, sacrilegio,

& aliis similibus, quæ degradatione vel depositione digna sunt, vt habetur apud eumdem Toletum. c. 62. & 74.

Quintus est defectus ætatis ad suscipiendos Ordines requisitæ, de quo dictum est sup. tract. de sac. c. 7.

Sextus est defectus Sacramenti, qui in bigamia reperitur; quando quis pluries matrimonium contraxit: quamuis enim id licitè fiat, tale nihilominùs matrimonium pluries iteratum perfectionem suam omnimodam non habet, quantum ad significationem sacramenti: non enim perfectè significare potest vnionem Christi Domini cum Ecclesia, quando vnus vel vna cum pluribus successiuè contraxit, vt fusiùs explicat idem Toletus. Est autem triplex bigamia vt docet idem author: vera; quando quis verè & realiter pluries nupsit: interpretatiua; quando viduam in matrimonium duxit: & similitudinaria (vt loquuntur Doctores;) quando quis post votum solemne Castitatis matrimonium etiam obtenta dispensatione contrahit. ca. 65.

Septimus denique est defectus lenitatis; quando quis directè vel indirectè morti vel mutilationi alterius, licet modo aliquo licito & iusto cooperatur: vt iudices morti reum adiudicantes, accusatores, testes, scribæ & alij officiales capitalis sententiæ executioni cooperantes; hi enim omnes, quando mors vel mutilatio alterius sequitur, sunt irregulares. Item qui alios consilio vel suasionibus inducunt ad accusandum & ad litem criminalem intentandam, si ex ea lite sequatur accusati condemnatio & eius mors vel mutilatio: non tamen incurrit irregularitatem iudex Ecclesiasticus, qui aliquem degradat & tradit brachio sæculari, maximè præmissa protestatione se non intendere vllam pœnam sanguinis, vt docet Bonacina: nec disp. 7 etiam inquisitores fidei tradendo aliquos iudici q. 4. sæculari comburendos, etiamsi nullam præmit- de Irtant protestationem: vt constat ex Bulla Pij V reg. apud eumdem Bonacinam: qui etiam rectè do- pu. 1.

cet clericum, qui alium accusat, si non vindictam nec vllam sanguinis pœnam petat, sed tantùm satisfactionem sibi iuste debitam, non fieri irregularem, etiamsi posteà sequatur accusati mors vel mutilatio: quod tamen limitari debet, quando quis in causa propria postulat satisfactionem præmissa protestatione se nullam sanguinis pœnam petere; secùs verò, si accuset de iniuria illata personis extraneis: tunc enim, quamuis præmittat protestationem, si tamen mors vel mutilatio sequatur, incurrit irregularitatem, vt habetur ex cap. *Prælatis* de homicidio: vbi permittitur quidem Clerico conqueri coram iudice de malefactoribus suis, non verò de iis qui aliis nocuerunt: aliqui tamen Doctores, vt Auila, Henriques, & alij
sup. apud Bonacinam probabiliter existimant nullam incurri irregularitatem à Clerico, qui conqueritur coram iudice de illis, qui damnum domesticis suis aut aliis valdè propinquis, v. g. parentibus, fratribus, intulerunt; quia damnum illud propter vnionem, quæ cum eiusmodi personis intercedit, vt proprium censetur.

Qui autem fert testimonium coram iudice contra reum aliquem, si ex eius testificatione mors vel mutilatio sequatur, fit irregularis: vnde personæ Ecclesiasticæ nunquam ferre debent testimonium in eiusmodi causis, vt pluribus do-
pu. 3. cet & probat idem Bonacina.

Similiter qui pugnat & occidit in bello iusto, quamuis licitè id faciat, fit tamen irregularis, vt habetur ex cap. *Petitio tua* de homicidio: non tamen fit irregularis ille, qui proficiscens ad bellum iustum alio fine quàm pugnandi, hostem inuadentem occidit ad propriæ vitæ defensionem; neque qui hostem oppugnantem muros vrbis in sui suorumq; defensionem occidit; aut qui hortatur milites ad fortiter pugnandum hostémque repulsandum: & generaliter quicunque in sui vel aliorum defensionem, vel etiam in propugnationem honoris sui, aut rerum suarum alterum occidit, seruato

tamen moderamine inculpatæ tutelæ, non fit irregularis, vt fusiùs explicat & probat idem Bonacina. pu. 6.

PARAGRAPHVS II.

De irregularitate quæ oritur ex delicto.

QVINQVE sunt præsertim genera delictorum, ob quæ irregularitas contrahitur.

Primum est iteratio Baptismi; quando quis scienter rebaptizat aut rebaptizatur; vterque enim contrahit irregularitatem: quod tamen intelligendum est de Baptismo absolutè reiterato: qui enim sub conditione rebaptizat infantem, de quo dubitaret an validè baptisatus esset, nec peccaret, nec vllam incurreret irregularitatem, vt docent Nauarrus, Suarez, & alij apud Bonacinam. disp. 7 qu. 3. pu. 3.

Secundum est violatio censuræ in susceptione, vel exercitio Ordinum; v. g. si quis maiori excommunicatione ligatus recipiat Ordines; aut si excommunicatione, suspensione vel interdicto irretitus exerceat solemniter aliquos actus maiorum Ordinum; vt si Missam celebret; sacramentaliter absoluat; talis enim fit irregularis; vt habetur ex cap. *Si quis Episcopus*, 11. quæst. 3. & cap. *Is qui*, de sent. excomm. Obseruat tamen Bonacina, quòd, si quis censurâ aliquâ ligatus exercet actum Ordinis vrgente aliqua graui necessitate, aut ad euitandum aliquod scandalum, non incurreret irregularitatem; sicut nec ille, qui ex ignorantia aut inaduertentia vel obliuione inculpabili idem faceret.

Tertium est indignum & indebitum sacrorum ordinum exercitium absque legitima ordinatione: si quis v. g. solemniter ministret in Ordine aliquo sacro, quē non habet; vt si sacerdos exerceat actus ordinis Episcopalis; si simplex Clericus Baptismū solemniter administret:

in his enim & similibus casibus incurritur irregularitas.

Quartum est crimen hæresis: nam hæretici omnes & apostatæ à fide, nec non eorum fautores & defensores sunt irregulares, etiamsi sint occulti, vt habetur ex cap. *Qui in aliquod* & cap. *Presbyteros* dist. 5. & etiam hæreticorum filij vsque ad secundam generationem, quamuis ab errore parentum recesserint, & veram fidem amplexi sint, vt habetur ex cap. *statutum* de hæreticis: si tamen parentes eorum ante mortem Ecclesiæ reconciliati fuerint, tunc, quamuis ipsi parentes etiam post hæresis abiectionem maneant irregulares, filij tamen nullam ab iis contrahunt irregularitatem.

Quintum denique est homicidium & mutilatio: quicunque enim alterum iniustè quocunque modo occidit aut mutilat: vel illius iniustæ occisioni vel mutilationi cooperatur, iussu, consilio, auxilio, aut alio simili modo, fit irregularis, vt fusè explicat & probat Bonacina sup. pu. 8. & Toletus lib. 1. cap. 79. & seq. neque solum incurritur irregularitas ex homicidio voluntario, sed etiam ex casuali, quod accidit præter intentionem occidentis, quando debita diligentia adhibita non fuit, quæ si adhibita fuisset, eiusmodi homicidium sequutum non fuisset: quod & similiter de mutilatione dicendum est: quod quidem variis exemplis explicat Toletus sup. quæ apud illum videri possunt.

PARAGRAPHVS III.

Qua ratione tollatur irregularitas.

QVATVOR modis tolli potest irregularitas, nimirùm susceptione Baptismi, professione religiosa, ablatione seu remotione causæ, & dispensatione legitima.

Per Baptismum tollitur quæuis irregularitas

ex delicto proueniens, vel (vt magis propriè loquamur) per Baptismum fit, vt Baptizatus nullam incurrat irregularitatem ratione delictorum, quæ ante Baptismum commisit: non tollit verò irregularitatem, quæ oritur ex defectu, si post Baptismum idem defectus remaneat.

Per professionem religiosam tollitur solummodò irregularitas ex defectu natalium proueniens quoad ordines, non verò quoad prælaturas, vt habetur cap. 1. de filiis presbyterorum.

Aufertur etiam irregularitas ex defectu proueniens sublatâ causâ, ob quam fuerat inducta; v. g. tollitur irregularitas ex defectu ætatis proueniens per aduentum legitimæ ætatis, & sic de aliis: vt docet Bonacina. q. 5.

Demùm tollitur irregularitas per dispensationem legitimam: atque in primis summus Pontifex pro suprema authoritate, quam in vniuersam Ecclesiam obtinet, dispensare potest in quauis irregularitate, quæ iure humano introducta est, vt ex communi Doctorum consensu docet Bonacina pu. 1. & constat ex iis, quæ dicta sunt sup. cap. de Legibus. pu. 1.

Episcopus etiam dispensare potest cum suis subditis in irregularitatibus prouenientibus ex delicto occulto, id est, ex delicto quod non est publicum seu notorium in ratione delicti; e.g. si quis maiori excommunicatione occultè ligatus publicè celebret, & sic contrahat irregularitatem, poterit Episcopus in illa dispensare: quia, licet celebratio sit publica, delictum tamen non est publicum, vt explicat Bonacina sup.

Excipitur tamen irregularitas ex homicidio voluntario proueniens, & ex quocunque delicto deducto ad forum contentiosum, à qua solus summus Pontifex dispensat; sicut & à quauis alia irregularitate, quæ ex defectu aliquo prouenit, vt ex communi Theologorum consensu docet Bonacina. sup. q. 2. pu. 1.

Potest nihilominùs Episcopus dispensare

cum illegitimo ad Tonsuram & minores Ordines, sicut & ad beneficium simplex; ad Ordines verò sacros, & alia beneficia quæ ordinem sacrum requirunt, dispensare non potest, vt habetur cap. de filiis presbyterorum in 6.

Atque hactenùs de censuris Ecclesiæ ad majorem Dei Gloriam & ipsius Ecclesiæ vtilitatem.

APPENDIX.

DE STATV CLERICALI & Ecclesiasticæ Hierarchiæ disciplina.

NE quid eorum, quæ personas diuino cultui mancipatas spectant, hoc in opere desideretur, hanc appendicem instar cuiusdam veluti supplementi ad illius calcem subjecimus; in qua breuiter adnotauimus ea quæ ad Clericalem statum & Ecclesiasticæ Hierarchiæ disciplinam pertinent; nec in aliis huius libri partibus commodè potuerunt explicari: vt quiuis sacris ordinibus initiatus, aut Ecclesiasticis ministeriis adscriptus ob oculos habeat, & vno veluti aspectu facilius intueri possit, quæ sint muneris sibi impositi partes, quidve ratione characteris, aut beneficii, seu officij suscepti, præstare teneatur.

ARTICVLVS I.

De primo ad statum Clericalem ingressu.

QVONIAM *in omni actione suscipienda* (vt loquitur Catechismus Romanus) *magnopere refert, quem sibi quisque finem constituat: optimo enim fine posito, rectè omnia* p.2.c. 7.

consequuntur : qui sacris initiari volunt , hoc in primis attendere debent , vt nihil sibi tanto munere indignum proponant ; &c. Alij enim eo consilio ad hanc viuendi rationem se conuertunt , vt quæ ad victum vestitumque necessaria sunt , parent ; ita vt præter quæstum nihil aliud in sacerdotio , quemadmodum vulgò cæteri omnes in quouis sordidi artificij genere, spectare videantur : quamuis enim ex Apostoli sententia , naturalis & diuina lex iubeat , vt qui altari seruit , de altari viuat ; tamen quæstus & lucri causâ ad altare accedere , maximum sacrilegium est. Alios honoris cupiditas & ambitio ad Sacerdotalem ordinem ducit. Alij verò , vt diuitiis affluant , initiari volunt : cuius quidem rei illud argumento est , quod nisi opulentum aliquod Ecclesiasticum beneficium eis deferatur , nullam sacri Ordinis cogitationem habent : hi verò sunt quos Saluator noster mercenarios appellat , &c. Soli verò illi ostio in Ecclesiam merito introire dicuntur , qui à Deo legitimè vocati , Ecclesiastica munera eius vnius rei causa suscipiunt , vt Dei honori inseruiant , &c.

Quibus quidem verbis monentur quicunque in Christi Domini Clerum cooptari cupiunt, vt antequàm illius sanctuarium ingrediantur, seriò apud se perpendant , num se ad sublime illud vitæ genus diuino nutu vocatos agnoscant. *Neque enim quisquam sumit sibi honorem* (vt ait
Heb. 5. Apostolus) *sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.*

Quod vt faciliùs & certiùs quisque perspicere possit , considerare debet num à Deo acceperit ea , quæ ad ministeria Ecclesiastica ritè obeunda requiruntur : quos enim vocauit , hos
2. Cor. 3. (iuxta dictum eiusdem Apostoli) *idoneos effecit ministros noui testamenti.*

Atque in primis debet attendere num vlla Censura , Irregularitate , aut alio simili impedimento sit obstrictus ? num aliquibus prauis inclinationibus aut vitiis cum Clericali vitæ sanctimonia è diametro repugnantibus obnoxius sit ; num litteraturam sufficientem sit adeptus, aut saltem ad illam adipiscendam idoneus iudi-

cetur? Consideret prætereà quæ sit eius mens, quod consilium; quis voluntatis scopus, in hoc Clericali statu amplectendo? quonam eius intentio feratur: *Vniuersos enim* (inquit S. Bernardus super illa verba: *Ecce nos reliquimus omnia, &c.*) *in Ordinibus Ecclesiasticis, cæterisque ad sanctuarium pertinentibus, honorem quærentes proprium aut diuitias, vel corporis voluptatem; postremò quæ sua sunt non quæ Iesu Christi, manifestè prorsus & indubitanter non ea quæ ex Deo est charitas, sed aliena à Deo, & quæ omnium malorum radix est, cupiditas introducit.*

Denique, quod præcipuum est, superioris & prælati voluntatem auscultetur; non precibus importunis aut aliorum interuentu animum eius flectere nitatur; nihil abscondat eorum quæ ab eo sciri debent; sed totum se illius discretioni & prouidentiæ permittat.

Porrò ad vocationem illam diuinam certiùs dignoscendam, conducere plurimùm potest, si (quod à plerisque sanctorum factum legimus) qui Clericali militiæ adscribi cupit, paululum se à negotiis sæcularibus & mundi conuersatione subducat, & in aliquo secessu anteactæ vitæ rationem à seipso reposcat, conscientiæ sordes diligenter abstergat, vt purgato mentis oculo, adspirante cœlestis gratiæ luce, clariùs perspicere possit, quæ sit in re tanti momenti diuina voluntas: ad quod etiam viri prudentis consilio plurimum iuuari poterit: certè S. Paulus ad Apostolatum ipsiusmet Christi Domini voce destinatus, & cælestibus gratiis vsque ad miraculum perfusus, nonnisi Ananiæ interuentu diuinæ voluntatis consilium agnouit.

ARTICVLVS II.

De habitu & Tonſura Clericali.

Tract. 1. c. 7. DE his iam aliquid ſuprà, ſacræ ordinationis doctrinam explicantes, delibauimus; quæ quoniam non minimi momenti eſſe cenſentur, paulo accuratiùs, breuiter tamen hîc denuò attingere non erit inutile.

Atque in primis obſeruandum eſt Eccleſiam ſapienti conſilio voluiſſe, vt, *Sicut Clerici à laicis diſtreti eſſe debent in conuerſatione* (vt dixit S. Anacletus Papa epiſt. ad Eccleſias per Galliam inſtitutas circa ann. Domini 167.) *ita & in Tonſura & in omni habitu diſcreti apparerent.* Ex quibus Pontificis verbis obiter colligi poteſt, quàm ſit antiquus ipſius Tonſuræ Clericalis vſus, quem ab ipſo etiam S. Petro incepiſſe teſtatur Rabanus, aſſeritque ſanctum illum Apoſtolum *hunc ritum primum ſumpſiſſe, vt formam & ſimilitudinem Chriſti in capite geſtaret, dum pro redemptione noſtra crucis patibulum ſubiturus, à nefanda Iudæorum gente acutis ſpinarum aculeis coronaretur.* l. 1. de inſt. cler. c. 2.

Hæc autem Tonſura Clericalis duo præſertim ſecundùm Eccleſiæ inſtitutum requirit, primò vt Clerici comam non relaxent aut nutriant: quod in plurimis Conciliis ſub anathemate prohibitum eſt, nominatimque in Concilio Barcinonenſi ſub Vigilio Papa can. 3. Conc. Romano ſub Gregorio 2. cap. vlt. Conc. Moguntino 1. ſub Leone IV. can. 15. Conc. Triburienſis ſub Formoſo can. 17. & aliis.

Secundò vt in modum circuli & coronæ Tonſuram in capite geſtent: quod etiam plurimorum Conciliorum decretis ſtatutum reperitur ac potiſſimùm Concilij Aquiſgranenſis 1. ſub Stephano V. cap. 1. Conc. Lateranen-

sis sub Innocentio III. cap. 16. Concilij Oxoniensis sub Honorio 3. cap. de habitu Clericorum, Conc. Rauennatis sub Honorio IV. rubrica 3. & Concilij Palentini sub Vrbano VI. rubrica de Clericis coniugatis.

Similiter etiam clericalis habitus deferendi lex, quæ in iisdem Conciliis lata est, & in plurimis aliis etiam nostri huiusce sæculi confirmata, duo præsertim capita continet. Primum ipsius habitus materiam spectat de qua in Concilio Nicæno 2. id memorabili decreto constitutum fuit: *vt Episcopi & Clerici ex sericeis texturu variatum vestimentum non habeant, nec splendidis vestibus exornent.* Quod etiam simili modo sancitum reperitur in Concilio Palentino cap. 6. & in Concilio Lateranensi sub Leone X. in bulla reformationis, & in Concilio Senonensi paulò ante Tridentinum, & in Concilio Mediolanensi 1. sub S. Carolo Borromæo; in quibus & plurimis aliis Conciliis tum Prouincialibus tum diæcesanis prohibitæ sunt in priuato habitu Clericali sericæ vestes, & laneatum solummodò vsus vniuersali propemodum ecclesiæ praxi approbatus fuit. Can. 6.

Secundum eiusdem Clericalis habitus formam respicit; vt scilicet vestes eiusmodi sint talares: quod habetur ex collectione antiquorũ Canonum à S. Martino Bracharensi Archiepiscopo facta circa annum Domini 572. & in Concilio Romano sub Zacharia can. 31. ac vt alia plurima Concilia omittamus demùm in Concilio Senonensi cap. 24. his verbis. *Vestes sint talares, nec nimia amplitudine superflua, nec plus æquo constricta, in quibus Clericalis ordinis honestas & modestia deprehendatur, fastus, iactantia, vel elationis vitium deuitetur.* Præterea vt vestes Clericales nigri sint coloris, quamuis enim olim violaceus color apud quoscunque Clericos in vsu esset, (vt obseruat Baronius) nihilominus communis Ecclesiæ vsus obtinuit nunc, vt colore violaceo Episcopis reseruato, alij Clerici fusco seu nigro vterentur; quod ad an. 393. n. 48.

etiam in Concilio Mediolanensi 1. cap. de Clericorum vestitu & in Concilio Burdegalensi an. 1583. & Aquensi 1585. constitutum est: quas quidem sanctiones Apostolica Sedes confirmauit.

His autem Conciliorum adeoque Ecclesiæ vniuersæ toties repetitis decretis, omnes omnino Clericali militiæ adscriptos constringi manifestum est: quod quamuis hisce vltimis temporibus, relaxata nonnihil Ecclesiasticâ disciplinâ, non ita strictè exigatur ab iis, qui Clericali solummodo tonsura initiati sunt; certum est tamen Clericos beneficia aut officia Ecclesiastica obtinentes, aut ordinibus Ecclesiasticis præsertim sacris initiatos, ad Tonsuram & habitum Clericalem strictè obligari; quod Con-
sess. cilium Tridentinum expressis his verbis decla-
14. c. rauit. *Omnes Ecclesiasticæ personæ quantumcumque*
6. de *exemptæ, quæ aut in sacris fuerint, aut dignitates,*
ref. *personatus, officia, aut beneficia qualiacumque Ecclesiastica obtinuerint, si postquam ab Episcopo suo etiam per edictum publicum moniti fuerint, honestum habitum Clericalem illorum ordini & dignitati congruentem, & iuxta ipsius Episcopi ordinationem & mandatum non detulerint, per suspensionem ab ordinibus ac officio & beneficio, ac fructibus, reditibus & prouentibus ipsorum beneficiorum; necnon si semel correpti denuò in hoc deliquerint, etiam per priuationem beneficiorum eiusmodi coerceri possint & debeant.*

Ex cuius decreti tenore sequitur hodie Clericos Tonsuram & habitum Clericalem contemptui aut neglectui habere sine graui peccato non posse; cùm pœna suspensionis generalis in illius legis violatores decernatur, quam nonnisi ob peccatum aliquod graue decerni ex ante di-
disp. ctis constat. Vnde Nauarrus, Reginaldus, Ric-
8. de cius, Henriques, & alij apud Bonacinam, docent
sacr. Clericum in sacris Ordinibus constitutum aut
ord.q. obtinentem beneficium, peccaturum mortaliter
vnic. si notabili aliquo tempore Tonsuram aut habi-
pu.vlt tum Clericalem non deferat; obtinuit tamen
vsus

vsus communis Doctorum & piorum suffragio & praxi approbatus, vt Clerici quicunque iter facientes aut alia simili de causa breuiorem aliquam vestem, quam sotanellam vocant, gestare licitè possint; cùm in ea sufficiens habitus Clericalis nota reperiatur, per quam, accedente præsertim Tonsurà, ab aliis laicis facile distinguantur.

ARTICVLVS III.

De Beneficiis Ecclesiasticis.

NOMINE beneficij Ecclesiastici intelligitur ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis, propter aliquod officium spirituale authoritate Ecclesiæ constitutum. Ita Lessius lib. 2. de Iust. & Iure cap. 34. dub. 1.

Sunt autem alia beneficia regularia, quæ solis regularibus competunt, & alia secularia, quæ secularibus conferuntur. Item alia sunt beneficia duplicia (vt loquuntur Canonistæ apud Rebuffum in praxi pag. 6.) alia simplicia. Duplicia vocantur illa quæ adjunctam habent aliquam administrationem aut eminentiam in Ecclesia; qualia sunt beneficia curata, Archidiaconatus, Episcopatus, &c. beneficia simplicia dicuntur illa quæ nullam administrationem aut eminentiam eiusmodi habent, sed tantum instituta sunt ad preces Deo fundendas, aliaque diuina officia obeunda; tales sunt Capellaniæ, &c. vt docet Nauarrus & alij apud Lessium sup. dub. 2.

His breuiter prænotatis, ex variis ac plurimis quæ à Theologis circa beneficia disputari solent, præcipua & maximè scitu necessaria, ex communi & magis recepta probatorum authorum doctrina hic breuiter subijciemus, & quæstiunculis aliquot explicabimus.

QVÆSTIVNCVLA I.

Quot modis beneficia Ecclesiastica licitè obtineri poßint.

QVINQVE præsertim modis beneficia hodie obtineri possunt. Primò præsentatione seu nominatione patroni & institutione collatoris: secundo electione & confirmatione: tertiò collatione libera: quartò resignatione in fauorem cum secuta collatione: quintò permutatione.

Presentatio seu nominatio est personæ alicuius idoneæ per patronum Episcopo vel alteri, ad quem institutio seu collatio pertinet, legitimè facta exhibitio: institutio autem est ipsius beneficij iuriumque illius collatio & attributio: & hæc institutio seu collatio fieri solùm potest per Ecclesiasticos; præsentatio verò etiam per laicos.

Electio in eo differt à præsentatione, quòd electio fiat à pluribus vt à Capitulo, & à solis Ecclesiasticis, per suffragia, præsertimque in prælaturis locum habeat: præsentatio verò etiã ab vna persona etsi laica, & in quouis beneficij genere. Confirmatio verò est collatio beneficij facta electo; sicut institutio est eadem collatio facta præsentato seu nominato.

Collatio dicitur quando beneficium solo iure Prælati datur, nec subest iuri patronatus.

Resignatio est quando quis beneficium suum liberè resignat seu dimittit in manibus collatoris in fauorem alterius.

Permutatio denique, quando hæc resignatio fit causa permutandi beneficii cum alterius beneficio. De quibus videri potest Lessius suprà.

Quæres vtrum beneficia sint semper dignioribus conferenda. Respondetur quod, licet is qui resignat beneficium in fauorem alterius,

non teneatur quærere dignissimum, sed sufficiat si dignus sit resignatarius: electores tamen, præsentatores, & collatores tenentur semper, quantum in ipsis est, curare, vt dignissimis conferantur beneficia, præsertim curam animarum annexam habentia, vt ex S. Thoma & plurimis aliis Theologis docet Lessius sup. dub. 14. idque variis SS. Patrum authoritatibus fusè probat; ita vt peccet mortaliter is qui eligit, præsentat, aut confert beneficium, præsertim curam animarum annexam habens, digno, prætermisso absque vlla causa legitima eo, qui notabiliter dignior & aptior videtur, speraturque multo meliùs functurus officio. Quod etiã confirmari potest ex Concilio Tridentino sess. 24. cap. 1. vbi dicitur expressè, *Omnes & singulos, qui ad promotionem præficiendorum quomodocumque ius habent, mortaliter peccare, nisi quos digniores & Ecclesiæ magis vtiles ipsi iudicauerint, non quidem precibus vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis præfici diligenter curauerint.*

Dictum est (absque legitima causa) quia si v. g. patronus præsentet dignum, collator conferre tenetur, etsi alios magis idoneos nouerit: Item si beneficium ex institutione sua conferendum sit alicui ex certa familia: tum enim aptissimo ex illa familla conferendum erit, non verò aliis, etsi aptioribus.

Quocunque autem modo beneficium aliquod obtineatur, cauendum est præ cæteris simoniæ peccatum, quod in prædictis omnibus obtinendi beneficij modis reperiri potest, tam ex parte obtinentis quàm conferentis aut patroni: de quo quidem peccato, quoniam nimis crebrò euenire solet, paulò accuratiùs nobis agendum est.

QVÆSTIVNCVLA II.

Quibus modis simonia, tum in aliis casibus, tum præsertim in obtinendis beneficiis committi possit.

Act. 8. SIMONIÆ peccatum à Simone Mago nomen accepit, eo quòd primus dona Spiritus sancti pecuniâ emere voluerit, & vt loquitur S. Augustinus tract. 10. in S. Ioan. *volebat emere Spiritum sanctum, quia volebat vendere Spiritum sanctum:* ex quo factum est, vt peccatum illud, quo spirituale aliquid aut spirituali annexum pecuniâ aut aliqua re pretio æstimabili emitur aut venditur, *Simonia* nuncupatur. Quàm graue autem sit illud peccatum, patet tum ex obiurgatione asperrima, qua S. Petrus erga præfatum Simonem vsus est; tum etiam ex eo quòd cap. *Reperiuntur* 1. q. 1. appellatur *Execrabile flagitium*: & cap. *sicuti* 1. de simonia, dicitur, *Simoniacam pestem sui magnitudine alios animæ morbos vincere,* & cap. *sane* 15. quæst. 13. dicitur, *Instar publici criminis læsæ maiestatis esse puniendam.*

Est autem triplex simonia (vt docet Toletus lib.5.cap.86.) mentalis, conuentionalis, & realis. Simonia mentalis duplici modo contingere potest: primò cùm quis deliberatè vult emere aut vendere aliquid spirituale: secundò cùm aliquid exteriùs facit cùm intentione emendi aut vendendi aliquid spirituale sine vllo pacto externo; vt si quis obsequium præstet prælato aut patrono hac intentione, vt conferatur illi beneficium in obsequij mercedem.

Simonia conuentionalis est, quando aliquod pactum externum interuenit; quod tamen siue ex vtraque, siue alterutra parte nondum executioni mandatum est.

Simonia realis eſt quando ex vtraque parte pactum executioni mandatum eſt.

Quocunque autem modo ſimonia committatur, eſt ſemper grauiſſimum peccatum; non tamen incurruntur pœnæ aduerſus ſimoniacos decretæ, niſi propter ſimoniam realem, aut propter conuentionalem, quæ in confidentia reperitur, vt docet & probat Leſſius. & ex infrà dicendis patebit. ſuprà dub. 27.

Quoniam verò innumeris propè modis hoc peccatum committi poteſt, quos ſigillatim perſequi nimis prolixum foret, proponemus hic regulam generalem communiter à Theologis receptam, qua dignoſci poterit in quouis caſu particulari vtrum ſimonia committatur necne: ad cuius faciliorem intelligentiam ſupponimus 1. nomine rei ſpiritualis, quæ per ſimoniam vendi aut emi dicitur, intelligi à Theologis (vt rectè obſeruat Leſſius,) non id omne, l. 2. ca. aut ſolum, quod eſt incorporeum, ſed id quod 35. eſt aliquo modo ſupernaturale, ſiue ſit aliquid dub. 1. reale, ſiue aliquid morale tantùm, ſiue in modum actus, ſiue in modum habitus, vt ſunt virtutes ſupernaturales, gratiæ gratis datæ aut gratum facientes, ſacramenta, & quiuis vſus poteſtatis alicuius ſupernaturalis: vel etiam id quod eſt rei ſupernaturali annexum, vt ſunt beneficia Eccleſiaſtica, &c.

Supponimus 2. pecuniam aut aliquid pecuniâ æſtimabile, vario & multiplici titulo pro aliqua re ſpirituali dari poſſe: ſcilicet vel per modum pretij ipſius rei ſupernaturalis, vel per modum eleemoſynæ & ſuſtentationis, quæ miniſtro Eccleſiaſtico tribuitur; vel per modum oblationis, quæ Deo fit in perſona miniſtri; vel per modum liberalis & gratuitæ donationis, aut denique per modum laudabilis conſuetudinis ab Eccleſia approbatæ.

Supponimus 3. ex communi & recepta Theologorum doctrina (cuius probatio videri poteſt apud Leſſium) duplicem eſſe ſimoniam, aliam ſup. iure diuino, aliam iure humano & Eccleſiaſtico dub. 4.

prohibitam: e. g. venditio quæuis aut emptio rei spiritualis supernaturalis est simonia iure diuino prohibita, vt ex variis Scripturæ locis probat Lessius; venditio autem vel emptio rei alicuius temporalis, quæ alicui rei spirituali annexa est, v. g. emptio aut venditio beneficiorum Ecclesiasticorum, quoad partem temporalem, simonia est Ecclesiastico iure vetita: quia (vt idem Lessius fusè declarat) quamuis ius ad percipiendos fructus beneficij materialiter & seorsim à quouis officio spirituali & sacro consideratum, sit aliquid temporale, quod proinde diuino iure non est inuendibile, Ecclesiasticis tamen legibus, quæ ab eodem Lessio & aliis Doctoribus fusè citantur, ob reuerentiam rei spiritualis annexæ prohibitum fuit, ne tale ius vẽdi posset: vnde sicut Ecclesia potest decreto aliquo suo locum materialem diuino cultui dicatum reddere immunem, ita vt qui violat immunitatem illam Ecclesiastico iure introductam, peccet contra virtutem religionis, adeoque peccatum sacrilegij committat: ita rem temporalem rei spirituali annexam, propter annexionem illam potest à venditione reddere immunem, ita vt si vendatur aut ematur pretio aliquo temporali, venditio illa aut emptio simoniaca censeatur.

His suppositis, ad dignoscendum in quibus casibus simoniæ labes incurratur, vel non incurratur, generalis regula hæc esto. Quotiescunque aliquid spirituale vel spirituali annexum, (eo sensu qui suprà explicatus est) emitur aut venditur: id est quotiescunque pro tali re accipitur aut datur aliquid pecunia æstimabile tanquam illius pretium, toties peccatum simoniæ committitur; secus verò si alio titulo detur, vel accipiatur: tunc enim perpendendum est qualis sit ille titulus, an verus & legitimus, an verò fucatus & ad palliandam simoniam appositus.

Ex quo intelligitur ad rationem simoniæ duo præsertim requiri; quorum vnum est pretium,

qualis est pecunia, aut quiduis aliud pretio alis quo æstimabile, quale est munus à lingua, vel à manu vel ab obsequio, vt communiter docent Theologi: alterum est veluti merx, scilicet res aliqua spiritualis aut spirituali annexa, quæ tali pretio æstimatur, eoque venditur aut emitur: vnde qutiescunque hæc duo simul concurrunt toties committitur simonia; si verò vel vnum illorum desit, non committitur.

Ex antè dictis sequitur 1. non esse simoniam si precium aliquod vel merx recipiatur pro munere docendi scientiam aliquam naturali industria comparabilem: quia eiusmodi scientia non est quid supernaturale; & prætereà (vt rectè obseruat Alensis) merx illa propriè loquendo non tam datur pro doctrina quàm pro labore docendi, qui est pretio æstimabilis: qua ratione etiam licitè merces aliqua honesta, pro tradenda Theologiæ doctrina dari aut accipi potest, ratione laboris, qui in scientia adeò sublimi & ardua rectè explicanda non nisi maximus esse potest, quique proinde ipsius corporis vires valde exhaurire solet: quod etiam docent Adrianus, Caietanus, Victoria, Sotus, Suares & alij apud Laymannum cap. 7. de sim. paragrapho 4. 2. p. q. 185. a. 3.

Sequitur 2. neque etiam committi simoniam si Sacerdotes stipendium seu honorarium accipiant pro celebrationibus Missarum, exequiis mortuorum alijsque functionibus Ecclesiasticis quando illud non datur per modum pretij, sed per modum eleemosynæ & sustentationis, aut laudabilis consuetudiuis ab Ecclesia approbatæ; vnde Apostolus dicit quod *Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; & qui altari deseruiunt cum altari participant*: & cap. *ad Apostolicam audientiam* de simonia, expressè habetur, quod quamuis Sacerdotibus & Clericis, pro his & similibus pecuniam exigere & extorquere prohibitum sit; laici tamen laudabilem consuetudinem piâ erga sanctam Ecclesiam deuotione introductam infringere non debent sub prætex- 1. Cor. 9.

ru Canonicæ pietatis, sed quod per Episcopum ad id possunt compelli.

Sequitur 3. nullam quoque committi simoniam quandò pro dote puellæ, quę vitam religiosam vult profiteri, aliquid ab ea vel eius parentibus accipitur; cùm id accipiatur per modum sustentationis; secus verò si præcise pro ipsa susceptione ad statum religiosum aliquid acciperetur, quia tunc esset id omnino simoniacum, vt docent S. Thomas, Sotus, Syluester, Suares apud Laymannum, qui etiam meritò dubitat vtrum quando monasterium diues est, licitum sit aliquid eiusmodi titulo sustentationis exigere: certè S. Doctor apertè declarat. *Quando sine grauamine monasterij recipi potest nouitius, simoniacum est aliquid exigere*: cui subscribunt Caietanus, Victoria, Rosella, Armilla, Lessius, Suares & alij apud Laymannum suprà, & Innocentius III. in Concilio generali Lateranensi cap. 64. habeturque cap. *Quoniam*, de simonia, pœnitus prohibuit, ne moniales pro aliis in cætum & Monasterium suum cooptandis & admittendis, pretium vllum recipiant prętextu paupertatis, non quidem verę, sed fictæ & simulatæ. Quamuis autem Lessius cit. cap. 35. dub. 12. Toletus lib. 5. cap. 89. & quidam alij Theologi nitantur excusare praxim illam quæ in omnibus fermè monasteriis etiam ditissimis nunc viget, vt in ea nonnisi mediante dote ac pretio sub obtentu sustentationis pateat aditus; idem tamen Lessius fatetur id esse verum auaritiæ signū, & speciē simoniæ retinere.

c. vlt. de sim paragraph. 4.

4. dist. 25. q. 3. 2. 2. q. 2 ad 7.

Sequitur 4. nullam esse simoniam quando calices & alia vasa & vestimenta sacra venduntur aut emuntur, quia vt ex communi Theologorum consensu docet Suares, hæc & similia quamuis consecrata & cultui diuino dicata remaneant semper secundùm se pretio æstimabilia, ac proinde vendibilia: consecratio enim non nisi accidentaliter illis annectitur: si tamen maiori pretio venderentur, quia consecrata sunt, tunc simonia committeretur vt docet Toletus sup. & satis per se patet.

l. 4. c. 4. nu. 12.

Quod autem spectat ad simoniam quæ in beneficijs Ecclesiasticis reperiri potest, vt faciliùs & certiùs dignosci possit, in quibusnam casibus id contingat, obseruationes aliquas ex magis communi & recepta Doctorum sententia hic breuiter subijciemus.

Prima est, nullam esse simoniam resignare beneficium in fauorem tertij cum clausula (*Non aliter, nec aliàs*) quando eiusmodi resignatio fit in manibus summi Pontificis vt ex Rebuffo, Nauarro, & alijs docet Lessius; & satis ex communi vsu & praxi constat. cap. 35 dub. 14.

Secunda, nullam quoque esse simoniam resignare beneficium in manibus eiusdem summi Pontificis reseruata aliqua moderata pensione, vt docet idem author & ex communi vsu satis patet. dub. 15. Imò qui vult resignare in fauorem tertij sub onere alicuius pensionis, potest licitè cum illo transigere de illa, non quidem absolute, sed sub beneplacito Pontificis; aliàs si absolutè faceret, simoniam committeret.

Quæres vtrum is qui resignat sub onere pensionis ad faciliorem & tutiorem illius solutionem de hypotheca aliqua aut fideiussore cum resignatario conuenire licitè possit? Respõdetur posse, dummodo fiat sub eiusdem summi Pontificis beneplacito, & illius authoritate confirmetur; aliàs illicitum fore, ac simoniam redolere, vt docet idem Lessius: qui etiam rectè monet in resignationibus quibuscunque omne pactum de onere temporali, quod iure non est annexum, licitè fieri non posse, absque legitima authoritate superioris: quod maxime obseruandum est.

Tertia, resignare vel conferre beneficium alicui in confidentiam, id est ex intentione illum obligandi, vt post aliquod tempus propinquo vel amico resignantis, aut conferentis aut cuiuis alteri resignet, aut vt pensionem ex ea alteri soluat, esse simoniam confidentiæ mentalis: si verò pactum intercedat, esse confidentiam simoniæ realis, quæ pœnas iuris infert, vt

Ee v

dub. 16. docet idem Lessius, & Bulla habetur in Pij V. quam refert Nauarrus capite 23. numero 110.

Quarta est, beneficia non posse licitè permutari sine Prælati authoritate: & hanc permutationem non modò illicitam esse ac simoniam redolere, sed etiam irritam & inualidam, vt habetur apud eumdem Lessium.

dub. 17. Quæres vtrum in permutatione beneficiorum compensari possit fructuum inæqualitas? Respondetur posse, dummodo id fiat ex licentia & authoritate summi Pontificis, vel reseruando pensionem ex beneficio quod ampliores habet prouentus, vel aliquid præstando, quod ab ipso Pontifice tanquam iustum & licitum approbetur, vt docet idem Lessius suprà.

Quinta est, illum qui habet ius in beneficio aliquo, seu cui beneficij collatio legitimè facta est, posse pretio redimere vexationem iniustam si forte quis illum à possessione capienda impediat; nec in ea redemptione vllam committi simoniam, vt ex S. Doctore, Soto, Nauarro, &

dub. 18. alijs docet Lessius.

QVÆSTIVNCVLA III.

Quænam sint pœnæ contra simoniacos constitutæ.

POENÆ illę secundùm iuris dispositionem non incurruntur nisi ob simoniam commissam in religionis ingressu, Ordine, & Beneficijs.

Atque in primis excommunicantur tam dantes quàm recipientes aliquid simoniacè pro ingressu religionis; & qui sic admissi sunt, nonnisi ex dispensatione Ordinarij in Monasterio illo manere possunt, vt patet ex extrauag. Vrbani IV. quæ incipit: *Sane non in vinea Domini*

Similiter is qui confert Ordines simoniacè, est excommunicatus, vt habet ut extrauag. *Cum detestabile*, de simonia: est etiam suspensus à collatione cuiusuis Ordinis, etiam tonsuræ, & ab executione omnium munerum Pontificalium: interdictus est etiam illi Ecclesiæ ingressus: & si contra suspensionem vel interdictum illud aliquid fecerit, est suspensus ab administratione suæ Ecclesiæ, & à perceptione fructuum omnium suorum beneficiorum, nullusque potest illum absoluere præter summum Pontificem, etiamsi delictum sit occultũ, vt habetur in Bulla Sixti V. edita in malè promouentes & promotos quod intelligendum est pro ijs locis in quibus Bulla illa promulgata & recepta fuit: existimat siquidem Lessius illam plerisque in locis ignorari, proindeque non esse receptam. dub. 24.

Qui autem Ordinem aliquem simoniacè susceperit, est excõmunicatus ipso facto, vt habetur cit. extrauag. *Cum detestabile*: est etiam suspensus ab executione suorum Ordinum, vt ibidem dicitur; & per supradictam Bullam Sixti V. priuatur omnibus dignitatibus, officiis, beneficiis & efficitur inhabilis ad omnia, nec ab alio quã à Rom. Pontifice absolui posse dicitur.

Denique qui beneficium simoniacè confert aut conferri procurat, eligendo, præsentando, confirmando, commendando, est ipso facto excommunicatus, vt habetur ex cit. extrauag. *Cum detestabile*: quæ pœna etiam ibidem decernitur contra illos, qui operam suam interponunt, vt beneficium simoniacè obtineatur, vel vt Ordo simoniacè conferatur.

Qui verò beneficium per talem simoniam acquirit, est ipso facto excommunicatus, & collatio ac prouisio beneficij nulla est, nullumque ius tribuit, vt in eadem extrauaganti statuitur: ac insuper fit inhabilis ad idem beneficium obtinendum, vt habetur capite *Nobis fuit* de simonia, & capite penultimo de electione. Quæ pœnæ similiter inflictæ sunt contra eos qui simoniam confidentiæ committunt,

vt fusiùs explicat Lessius.

dub. 26. Quæres vtrum pretium simoniacè acceptum, sit restituendum. Respondetur quòd, quamuis Nauarrus cap. 23. num. 103. & 104. & quidam alij Theologi existiment nullam ad id esse obligationem, probabiliter tamen & tutior videtur

dub. 28. sententia Adriani, Henrici, Soti & plurimorum aliorum Doctorum apud Lessium, qui asserunt pretium illud esse restituendum, non quidem ei qui dedit, sed Ecclesiæ vel pauperibus, vt ex

dub. 31. S. Thoma & alijs probat idem Lessius.

QVÆSTIVNCVLA IV.

Vtrum licitum sit plura simul beneficia possidere.

VT huic quæstiunculæ satisfiat, nihil aptius afferre possumus, quàm ipsius Concilij Tridentini decretum, in quo quis esset Ecclesiæ

sess. 24 c. 17. vniuersæ sensus super hac re declarauit his verbis. *Cùm Ecclesiasticus ordo peruertatur, quando vnus plurium officia occupat; sanctè sacris canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus Ecclesiis adscribi: verùm quoniam multi improbè cupiditatis affectu seipsos, non Deum decipientes ea quæ benè constituta sunt, variis artibus illudere, & plura simul beneficia obtinere, non erubescunt: sancta synodus debitam regendis Ecclesiis disciplinam restituere cupiens, præsenti decreto, quod in quibuscunque personis quocunque titulo, etiamsi Cardinalatus honore fulgeant, mandat obseruari: statuit vt in posterum vnum tantùm beneficiũ Ecclesiasticum singulis cõferatur; quod quidem si ad vitam eius cui confertur honestè sustinendam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo vtrumque personalem, residentiam non requirat, eidem conferri. Hæcque non modò ad Cathedrales Ecclesias, sed etiam ad alia om-*

nia beneficia tam sæcularia quàm regularia quæcunque, etiam commendata, pertineant, cuiuscunque tituli ac qualitatis existant.

Ex quibus Concilij verbis quædam scitu necessaria, obseruatu dignissima colligere possumus.

Primum est, quòd quamuis habere plura beneficia non sit intrinsecè malum, alioquin nullo in casu super illis dispensari posset, non est tamen ex se omnino indifferens, sed est ex genere eorum, quæ deformitatem quamdam & inordinationem præ se ferunt cùm Concilium dicat pluralitate illa ordinem Ecclesiasticum peruerti; proindeque nonnisi adhibitis certis circumstantiis cohonestari posse: quæ est expressa ipsius S. Thomæ doctrina, cui communiter alij Theologi subscribunt. Quodl. lib. 9. art. 15.

Secundum est, pluralitatem illam præsertim in beneficiis curam animarum habentibus, censeri illicitam, & expressè declaratur in Concilio Tridentino loco sup. cit. & in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. cap. 13. quod etiam similiter intelligendum est de aliis quibuscunque incompatibilibus, quales sunt dignitates, personatus, officia & alia omnia beneficia quæ residentiam requirunt: quæ quidem plura simul retineri non possunt, quamuis vnumquodque eorum seorsim ad vitam honestè sustentandam non sufficiat, vt ex Concilij verbis satis constat. Est tamen verum aliquando in ista pluralitate beneficiorum incompatibilium summum Pontificem dispensare posse, quando euidens & notabilis Ecclesiæ necessitas, vel vtilitas id exigit; qua ratione S. Gregorius, Martinum, Paulinum, Agnellum, & alios Episcopos, duobus simul Episcopatibus præesse voluit: verùm de illa necessitate & vtilitate Ecclesiæ, an talis sit quæ pluralitatem illam coram Deo excuset, penes ipsum summum Pontificem esto iudicium.

Tertium est, licitum esse plura beneficia compatibilia simul obtinere, si ita necesse sit ad honestam vitæ sustentationem, vt ex citato Concilij decreto habetur. Compatibila autem beneficia in diuersis quidem Ecclesijs censentur ea, quorum saltem alterum ad residenciam personalem non obligat; in eadem autem Ecclesia compatibilia beneficia dicuntur ea, quæ non sunt vniformia, seu quæ ad easdem functiones minimè concurrunt, quæ proinde in casu supradictæ necessitatis simul retineri possent, nisi alicuius specialis Ecclesiæ constitutio vel consuetudo repugnet, vt docet Nauarrus, Lessius, & alij apud Laymannum.

tract. 1. c. 8. de benef.

Qualis autem sit honesta illa vitæ sustentatio, cuius necessitas pluralitatem illam beneficiorum coram Deo excuset, prudentis ac timorati viri iudicio determinandum est, qui spectatis & perpensis circumstantijs status, conditionis, ætatis, personæ & aliis similibus, id ex æquo & bono diiudicare debet: alia si quidem censetur esse honesta vitæ sustentatio requisita in Episcopo: alia in sacerdote inferioris ordinis: alia item esse solet ratio victus in persona multum nobili & illustri, alia in ignobili. Constat etiam virum doctum ingenijque dotibus præcellentem, ac pro bono communi Ecclesiæ laborantem vberiori annona indigere, non quidem ad delicias aut fastum; sed ad sustentandas corporis vires, vel ad alia adiumenta necessaria comparanda.

Quartum denique est cessante causa rationabili & iusta, siue honestæ sustentationis, siue necessitatis aut vtilitatis ipsius Ecclesiæ, (vt suprà dictum est) illicitum esse plura beneficia, quamuis compatibilia, simul retinere, nec ad id vllam summi Pontificis dispensationem posse suffragari, cum hæc beneficiorum qualiumcunq; pluralitas iuri naturali repugnet, quando nulla justa & rationabili causa cohonestatur. Ita sentit S. Bernardus Epist. 271. ad Theobaldum

Campaniæ Comitem,& lib. 3. de consideratione ad Eugenium cap. 6. & S. Thomas cit. quod lib. 9. art. 5. Ita etiam docent Paludanus, Adrianus, Gabriel, Syluester, Maior, Caietanus, Azorius, Nauarrus & plures alij, quos citat & sequitur Laymannus suprà: quibus addere possumus Cardinalem Bellarminum in Epist. ad Episcopum Theanum nepotem suum; vbi postquam dixit sacros Canones horrere multiplicitatem beneficiorum, addit Theologos Parisienses post longam disputationem anno 238. definiuisse. *Neminem posse duo beneficia, si vnum sufficeret ad eum alendum, obtinere sine peccato mortali.*

Cæterùm an præter Ecclesiæ necessitatem & vtilitatem, & honestam vitæ sustentationem, subesse possit aliqua alia causa iusta & rationabilis, ob quam dispensatio super pluralitate beneficiorum compatibilium licitè postulari & validè impetrari queat, Doctorum iudicio discutiendum relinquintes; hoc solùm obseruamus huic beneficiorum pluralitati absque vlla legitima causa, minime suffragari consuetudinem & vsum à multis introductum: cùm (vt rectè monuit Bellarminus in admonitione ad Clement VIII.) vsus ille tanquam prauus & abusiuus à Concilio Tridentino sit abrogatus.

QVÆSTIVNCVLA V.

Qualiter se beneficiarii gerere debeant in expendendis beneficiorum suorum reditibus.

TRIA sunt genera bonorum quæ beneficiarij possidere possunt: *Patrimonialia* quæ
Less. l. 2. c. 4. d. 6. Laym c. 3. de benef. ipsi hæreditate, vel industria, vel donatione, vel alio modo, quo laici solent, sibi acquirunt: *Quasi patrimonialia*, quæ ipsis tanquam Clericis obueniunt, ob functiones aliquas Ecclesiasticas v. g. ob Missæ celebrationem, concionem, cantum Ecclesiasticum &c. *Mere Ecclesiastica*, quæ ratione beneficij alicuius v. g. Canonicatus, Decanatus &c. percipiuntur. Et de bonis quidem patrimonialibus certum est beneficiarios (secundum doctrinam S. Thomæ & aliorum communiter Theologorum) liberè disponere posse; cùm eiusmodi bonorum verum habeant dominium perinde ac laïci: neque enim
2. 2. q. 185. a. 7. per Clericatus aut Ordinis susceptionem fiunt dominij incapaces, neque se bonorum dominio abdicant, proindeque bona patrimonialia pro libito expendere possunt, dummodò tamen in eis expendendis nihil ab ipsis fiat, quod iustitiæ vel charitati repugnet Idem quoque de bonis quasi patrimonialibus dici posse censent Ioannes Major, Couarruuias, Nauarrus, Lessius & alij, quos citat & sequitur Laymannus sup. & etiam de bonis merè Ecclesiasticis, seu de reditibus beneficiorum, quoad eam partem tantùm, quæ congruæ cuiusque susten tationi necessaria est.

Difficultas igitur præcipua est de ea parte redituum & prouentuum Ecclesiasticorum, quæ congruæ & honestæ sustentationi minimè necessaria est, ac proinde ipsis beneficiariis superflua: de qua quęritur qualiter ab ipsis expēdi debeat. Cuius quidē difficultatis resolutio pendere

videtur ex altera quæstione, num scilicet beneficiarij habeant verum & proprium dominium illius partis fructuum & redituum suorum, quæ congruæ & honestæ illorum sustentationi necessaria non est; de qua re duæ sunt celebres Doctorum sententiæ.

Prior est Maioris, Paludani, Nauarri & aliorum apud Lessium, qui censent beneficiarios non esse dominos illius partis redundantis, sed tantum dispensatores, proindeque obligari ex iustitia ad partem illam in pios vsus expendendam; aliàs si secùs fecerint, non modò peccare mortaliter, sed etiam ad restitutionem obligari; id est teneri tantumdem ex alijs bonis in pia opera impendere. Posterior sententia est eorum qui docent post erecta beneficia, ceterosque prouentus singulis titulis assignatos, beneficiarios effici absolutè dominos omnium prouentuum, itaut quamuis partem superfluam in profanos vsus expendendo mortaliter peccent, non tamen ad vllam restitutionem faciendam obligentur. Ita Sotus, Couarruuias, Franciscus Sarmiento & alij; quos citat & sequitur idem Lessius. sup.

Quamuis autem ambæ illæ sententiæ propter authoritatem grauiũ & insignium Theologorũ qui eas propugnant, & rationes quibus fulciuntur, sint valdè probabiles: prior tamen, vt ipsemet Lessius fatetur, tutior est & in praxi consulenda; licet damnari non debeat is, nec à Sacramento Pœnitentiæ arceri, qui posteriorem amplecteretur, nec ab illa recedere vellet.

Cæterùm siue beneficiarij censeantur esse domini redituum suorum, siue solummodò dispensatores, certum est & apud omnes in confesso, peccaturos illos si portionem illam redundantem profanis vsibus, aut propinquis ditandis impendant; quod aperte constat ex Concilio Tridentino sess. 25. cap. 1. de reform. quod quidem caput quoniam multa super quæstione quam tractamus, continet obseruatu dignissima quæ quiuis in beneficijs & dignitatibus Eccle-

siasticis constitutus maximè ob oculos habere deberet, integrum hic subijcimus; sic igitur Concilium: *Optandum, est, inquit, vt ij qui Episcopale ministerium suscipiunt* (ea vero quæ de Episcopis, de quibuscunque etiam alijs beneficiarijs intelligenda esse infrà declarat) *quæ suæ sint partes agnoscant ac se non ad propria commoda, non ad diuitias aut luxum, sed ad labores & sollicitudines pro Dei gloria vocatos esse intelligant. Nec enim dubitandum est, & fideles reliquos ad religionem innocentiamque, faciliùs inflammandos, si præpositos suos viderint, non ea quæ mundi sunt, sed animarum salutem ac cœlestem patriam cogitantes hæc cùm ad restituendam Ecclesiasticam disciplinam præcipua esse sancta synodus animaduertat; admonet Episcopos omnes vt secum eá sæpe meditantes, factis etiam ipsis ac vitæ actionibus, quod est veluti perpetuum quoddam prædicandi genus, se muneri suo conformes ostendant: in primis verò, ita mores suos omnes componant, vt in reliqui ab eis frugalitatis, modestiæ, continentiæ, ac, quæ nos tantopere commendat Deo, sanctæ humilitatis exempla perere possint. Quapropter exemplo Patrum nostrorum in Concilio Carthagienensi, non solùm iubet vt Episcopi, modesta supellectili & mensa ac frugali victu contenti sint; verùm etiam in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo caueant, ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienum; quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat. Omnino verò eis interdicit, nec ex redditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresue suos augere studeant: cùm & Apostolorum canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sint, ijs vt pauperibus distribuant; eas autem non distrahant nec dissipent illorum causa: imò quàm maximè potest, eos sancta synodus monet, vt omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, vnde multorum malorum in Ecclesia seminarium extat, penitus deponant. Quæ vero de Episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscunque beneficia Ecclesiastica tam sæcula-*

aria quàm regularia obtinentibus pro gradus sui conditione obseruari, sed & ad sancta Romana Ecclesia Cardinales pertinere decreuit: quorum consilio apud sanctissimum Romanum Pontificem cum vniuersalis Ecclesia administratio nitatur, nefas videri potest, non ijs etiam virtutum insignibus & viuendi disciplina eos fulgere, qua merito omnium in se oculos conuertant.

QVÆSTIVNCVLA VI.

Quæ sit obligatio Beneficiariorum ad residentiam.

RESIDENTIÆ nomine intelligitur assiduitas commorationis in loco beneficij ad obsequia Ecclesiastica personaliter reddenda: vnde colligitur (vt rectè obseruat Syluester verbo: *Residentia*) illum qui in loco beneficij commoraretur, sed nullum vnquam per se præstaret officium, cùm posset & deberet, non censendum esse residere.

Ad residentiam igitur personalem eo modo intellectam, obligantur in primis omnes habẽtes beneficia quibus animarum cura incumbit, vt expresse declaratur in Concilio Tridentino his verbis: *Cum præcepto diuino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oues suas agnoscere, &c. qua omnia ab iis nequaquam præstari & impleri possunt, qui gregi suo non inuigilant & assistunt, sed mercenariorum more deserunt, &c. declarat sancta Synodus omnes Cathedralibus Ecclesiis præfectos obligari ad personalem in sua Ecclesia vel diœcesi residentiam, vbi iniuncto sibi officio defungi teneantur, &c.* & infrà: *eadem omnino etiam quoad culpam amissionem fructuum & pœnas de curatis inferioribus & aliis quibuscunque, qui beneficium aliquod Ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, sacro-sancta Synodus declarat & de-* sess.23. c. 1. de ref.

cernit. In illo tamen capite permittitur Episcopis singulis annis siue continuè siue interruptè à suis Ecclesiis seu diœcesibus ex iusta aliqua causâ abesse per duos aut ad summum tres menses.

Ex eodem etiam capite colligunt Doctores curatos seu parochos & quosuis alios beneficiũ Ecclesiasticum curam animarum habens obtinentes, ab Ecclesiis seu parochiis, per duos tantummodò menses siue continuè siue interruptè quotannis abesse posse, idque nonnisi iusta aliqua ex causa, & dummodò idoneos vicarios ab Ordinariis approbatos substituant;ita vt grex ipsorum curæ commissus,nihil ex eiusmodi absentia detrimenti patiatur.

Vtrum autem huius bimestris absentiæ causa per Episcopum approbari debeat, illiusque licentia obtineri, non satis expresse declarauit Concilium: Lessius approbationem illam & licentiam Episcopi requiri affirmat loco suprà citato; Nauarrus vero cap. 25. num. 121. negat: videtur autem probabilissima sententia Laymanni, qui hac in re tutissimum esse dicit cuiusque diœcesis consuetudinem & statuta Episcopalia sequi.

suprà.

Qui autem siue Episcopi siue Curati vltra præfatum tempus à iure concessum non resident, præter culpam mortalem quam incurrunt, etiam fructus pro tempore absentiæ suos non faciunt, vt habetur ex citato decreto Concilij: quod tamen Laymannus intelligi posse existimat eo solum in casu, quo ex pastoris absentia damnum aliquod notabile illatum Ecclesiæ foret.

Quod spectat ad alios beneficiarios qui officium aliquod in Ecclesiis quibus ascripti sunt, personaliter præstare debent, quales sunt ij qui obtinent dignitates, canonicatus, præhendas vel portiones in cathedralibus vel collegiatis Ecclesiis;decreuit Concilium vt illis non liceat vigore cuiuslibet statuti, aut consuetudinis, vltra tres menses ab iis Ecclesiis quolibet anno,

sess.24 c.12.de ref.

abesse, saluis nihilominùs earumdem Ecclesiarum constitutionibus, quæ longius seruitium requirunt, alioquin pro tempore absentiæ priuandos esse fructibus decernit; super qua re legitima cuiusque Ecclesiæ consuetudo consulenda est, & seruanda.

Sunt tamen quædam causæ ob quas diuturnior absentia quorumcunque beneficiariorum etiam curam animatum habentium licita reddi potest, quales sunt (vt loquitur Concilium) *Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, ac euidens Ecclesiæ vel reipublicæ vtilitas:* quæ tamen causæ vt legitimæ censeantur, à superioribus probari debent, nisi quando absentia contingit ob aliquod munus & reipublicæ officium Episcopatibus aut aliis beneficiis adiunctum. sess. 23. c. 1.

QVÆSTIVNCVLA VII.

Quænam requirantur dispositiones vt quis censeatur idoneus ad beneficium aliquod Ecclesiasticum.

PRIMA est, vt sit ex legitimo thoro procreatus: illegitimus enim cuiuscunque beneficij incapax est, nisi cum eo dispensetur: dispensatio autem illa in Episcopatibus & aliis beneficiis curam animarum habentibus nonnisi per summum Pontificem dari potest; in aliis autem beneficiis simplicibus etiam per Episcopum. Ita habetur ex cap. 1. de filiis presbyterorum in 6.

Secunda est, vt sit saltem prima clericali tonsura initiatus, aliàs inhabilis censetur ad quoduis beneficium: id constat ex cap. *Cum Deo* 17. de rescriptis & cap. *Ex litteris in* 6. de transactionibus. Requiritur præterea vt is qui Ecclesiam parochialem adeptus est, promoueatur

ad ordinem presbyteratus intra annum à tempore pacificæ possessionis; aliàs ipso iure beneficio illo priuatus censebitur. Ita cap. *Licet Canon* 14. & cap. *Commissa*. 35. de electione in 6. qui autem dignitatem, personatum, præbendam, portionem & aliud simile beneficium in Ecclesiis Cathedralibus vel Collegiatis obtinet, tenetur infra annum ordinem officio sibi proprio conuenientem suscipere v. g. si ad Euangelium cantandum ratione officij sui deputatus est, Diaconatum suscipere debet; si ad Missam celebrandam, presbyteratum: In Ecclesiis tamen Cathedralibus tenentur Canonici intra annum ad Ordinem sacrum presbyteratus aut diaconatus, vel saltem subdiaconatus promoueri, vt statutum est in Concilio Tridentino sess. 22. cap. 4. & sess. 24. cap. 12. qui verò Episcopatum adeptus est nisi munus consecrationis intra tres menses susceperit, ad fructuum perceptorum restitutionem tenetur: & si totidem posteà menses neglexerit, Episcopatu ipso iure priuatus est, ex eodem Concilio Tridentino sess. 23. cap. 2.

Tertia est, vt non sit coniugio copulatus, vt habetur cap. 1. 2. & 8. de Clericis coniugatis, & in Tridentino sess. 22. cap. 4. Vnde si quis Clericus beneficium habens & nondum sacro Ordine initiatus Matrimonium contrahat, ipso iure illud amittit, vt ex communi Doctorum consensu & Ecclesiæ praxi constat.

Quarta est, vt nulla sit censura irretitus aut irregularitate affectus; collatio enim beneficij facta excommunicato excommunicatione majori, suspenso, interdicto, vel irregulari, nulla est, & ipso facto irrita; vt habetur ex cap. *Postulastis* 7. de Clerico excommunicato cap. *Cùm dilectus* 8. de consuetudine, cap. 1. de postulatione prælatorum, & cap. *Tanta* 18. de excessibus prælatorum.

Quinta est vt probis moribus & doctrina sufficienti præditus sit, id habetur ex cap. *Cum in cunctis* de electione, & ex Concilio Tridentino

sess. 24. cap. 12.

Sexta denique est vt habeat determinatam intentionem status Ecclesiastici, ordinisque muneri suo necessarij, nec non in suscepto beneficio sincere & bona fide Deo inseruiendi; id constat ex cap. *Super inordinata* & cap. *Graui* de præbendis; & ex communi Theologorum consensu docet Lessius: vnde sequitur illum peccare mortaliter, qui acceptat beneficium aliquod absque recta & Deo grata intentione, sed solummodò vt eius fructus per aliquod tempus percipiat v. g. donec studiorum cursum absoluerit, vel opulentam vxorem inuenerit; vt ex Nauarro & alijs probat Lessius sup. qui etiam docet eumdem teneri ad restitutionem fructuum perceptorum, nec posse beneficium illud licitè retinere. c. 34. d. 16.

ARTICVLVS IV.

De Horarum Canonicarum recitatione.

HORARVM canonicarum nomine intelliguntur publicæ quædam ac determinatæ preces horis diurnis nocturnisque ab Ecclesiasticis personis ex sacrorum Canonum decreto Ecclesiæ nomine ad Deum persoluendæ, quæ etiam interdum officij diuini vel Ecclesiastici nomine significantur.

Quatuor autem præsertim de Horarum Canonicarum recitatione quæri solent. Primum est, quinam ad horas illas recitandas obligentur. Secundum, quomodò horæ illæ recitari debeant, vt obligationi illi satisfiat: Tertium, quibus pœnis subiaceant illi qui recitare omittunt. Quartum denique, quæ sint causæ ab hac horarum recitatione excusantes.

QVÆSTIVNCVLA I.

Quænam personæ obligentur ad recitandas Horas Canonicas.

HORARVM canonicarum recitandarum obligatio ex triplici capite oritur, nimirum ex susceptione Ordinis sacri, ex beneficio Ecclesiastico, & ex religiosi status professione, ac proinde tria sunt genera personarum quæ ad recitationem illam obligantur, initiati sacris ordinibus, beneficium aliquod obtinentes, ac religiosi.

Atque in primis certum est omnes & quoscunque Clericos in sacro aliquo Ordine constitutos, ad Horas canonicas priuatim recitandas sub culpa mortali obligari, etiamsi nullum Ecclesiasticum beneficium obtineant: Ita communiter Doctores ac præsertim Angelus, Syluester, Azor, Couarruias, Medina, Sotus, Suares, Toletus & alij apud Laymannum tract. 1. de horis canonicis cap. 4. & apertè constat tum ex cap. *Dolentes* de celebratione Missarum, tum maximè ex generali totius Ecclesiæ praxi & consuetudine, quæ vim legis obtinere merito censetur, vt rectè obseruat Nauarrus cap. 7. num. 2.

Certum est prætereà, omnes ac quoscunque Clericos beneficium aliquod Ecclesiasticum obtinentes, licet nullo sacro Ordine insignitos ad easdem Horas canonicas recitandas similiter obligari, vt habetur ex cap. *Quia per ambitiosam* de rescriptis in 6. & ex Concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 9. in Bulla reformationis parag. *Statuimus*; quam constitutionem posteà renouauit & explicauit Pius V. Bulla sua 138. quæ refertur ad Nauarrum cap. 26. num. 122.

Quod verò spectat ad religiosos, quamuis quidam Doctores existiment illos ad horarum canoni-

canonicarum recitationem minimè teneri, nisi vel sacrum aliquem ordinem susceperint, vel speciali aliquo regulæ suæ statuto ad id obligentur; vera nihilominùs & in praxi tenenda est contraria sententia, quæ asserit religiosos omnes, ac singulos, exceptis nouitiis, ac laïcis conuersis, qui profitentur religionem choro addictam, non minus quam Clericos maioribus ordinibus initiatos sub mortali peccato ad horas canonicas recitandas obligatos esse, idque vi generalis consuetudinis quæ in omnibus religionibus choro addictis recepta est. Ita S. Antoninus, Bartholomæus Medina, Emanuel, Rodrigues, Suares, Azorius, Valentia, Bellarminus Lessius & alij quos citat & sequitur Laymannus cap. 4. de horis canonicis. Toletus etiam lib. 2. cap. 12. asserit non modo religiosos, sed etiam moniales professas ad easdem horas recitandas obligari; quod tamen cum duplici limitatione intelligendum videtur; Prima est, vt illæ tantùm ad id obligentur quæ religionem choro addictam professæ sunt, vnde religiosæ illæ quæ se ad infirmorum obsequium totas deuouerunt ab huiusmodi recitatione vt plurimum censentur immunes. Secunda est vt ex instituto Ordinis sui aliæ preces loco canonicarum recitandæ, illis præscriptæ non sint; qua ratione moniales illæ quæ ex instituto suo ad recitandum officium paruum Beatæ Mariæ Virginis solummodò tenentur, ad majus officium persoluendum non censentur obligatæ.

QVÆSTIVNCVLA II.

Quomodo canonicæ horæ recitari debeant.

QVATVOR in recitatione horarum canonicarum præsertim obseruanda sunt, qualitas scilicet illarum, ac integritas, & in iis recitandis aptum tempus, & modus debitus.

Quod spectat ad primum, omnes qui ad horas canonicas obligantur, tenentur eas recitare iuxta præscriptum Breuiarij Romani à Pio V. editi, & à Clemente VIII. reformati, exceptis Ecclesiis & conuentibus qui iam à ducentis annis ante illius editionem alio breuiario vsi fuerint, quibus permittitur vt illud deinceps retineant, nisi malint cum Episcopi seu prælati & capituli consensu Romanum Breuiarium acceptare. Ita expresse habetur in Bulla Pij V. ipsi Breuiario Romano præfixa. Addit Suares, postquam dictæ Ecclesiæ Breuiarium suum cum Romano semel commutarunt, non posse deinceps hoc relicto suum antiquum accipere, eo quod Pontificiæ concessioni antiquum ritum retinendi, renunciasse censentur. (t.2. de relig. l.4. c. 11. n. 4.)

Quamuis autem in publica recitatione officij quæ fit in choro vsus proprius cuiusque Ecclesiæ seruari debeat; & maximè deceat Clericos in priuata eiusdem officij recitatione Ecclesiæ suæ ritum sequi; multi tamen Doctores probabiliter existimant cuiuis extra chorum, licitum esse posthabito Ecclesiæ suæ Breuiario, Romanum recitare, Ita Nauarrus, Rodrigues, Emanuel Sa, Lessius, & alii quos citat & sequitur Laymannus cap. 5. de hor. canon.

Quod si (vt interdum contingere poteſt) ex inaduertentia; quis officium mutet, v. g. officium de feria, pro officio alicuius festi proprio, recitet, quamuis laudabile sit vt postquam id ad-

uerterit officium prætermissum repetat, ad id tamen sub peccato non obligatur, quia dummodò septem horæ canonicæ integræ recitentur, præceptum Ecclesiasticum quoad substantiam seruari censetur: Ita Syluester, Caietanus, Azorius, Lessius, & alii apud eumdem Laymannum: qui tamen addit ex Suare, si officium vtrumque sit æquiualens, consultum esse ea subiungere (si commodè fieri possit) quæ intermisso officio propria sunt: si autem officium, quod per errorem recitatum est; multo breuius sit, v. g. fit de sancto cum de dominica fieri debuisset, compensationem aliquam esse faciendam dicendo v. g. nouem psalmos ex primo dominicæ nocturno, ne tam notabilis pars officij intermissa maneat. Similiter si quis ex obliuione, vel ex aliqua causa, ordinem horarum inuerterit, si v. g. vesperas recitauerit ante sextam, aut nonam, sufficit vt omissas horas repetat, nec enim vllum peccatum est, saltem mortiferum, ordinem horarum inuertere, cum eiusmodi ordo extra chorum non sit sub præcepto, nisi secundariò, & tanquam circumstantia minoris momenti vt docet Lessius c. 37. dub. 12. sup.

Quod spectat ad secundum, septem sunt horæ canonicæ scilicet Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona; Vesperæ & Completorium, quæ singulæ integrè recitari debent, idque continuè & sine notabili interruptione vt habetur cap. *Nihil* 7. q. 1. cap. *Nullus*, de consecrat. dist. 1. & in Concilio Basileensi sess. 21. cap. *Qualiter hora*. Sed difficultas est quale sit peccatum, cùm quis horarum recitationem interrumpit. Respondetur nullum esse peccatum, si hæc interruptio fiat ex causa aliqua iusta v. g. si vocetur quis à superiore, vel si ex charitate vel necessitate aliquid faciendum occurrat, quod differri commodè non possit: si verò nulla eiusmodi causa subsit Nauarrus existimat interruptionem illam sine peccato mortali fieri deliberatè non posse: alij tamen communiter censent, quantacunque sit interru- ca. 16. tract. de or.

ptio illa, secluso contemptu, non incurri nisi peccatum veniale, neque vllam esse obligationem officium aut horam inchoatam repetendi, quæ nullam vt plurimum inter se connexionem habent, cum singuli Psalmi, imò singuli penè versiculi per se suam significationem completam retineant. Ita Peltanus, Zecchius, Caietanus, Suares, Lessius & alij, quos citat Laymannus sup. cap. 5. Monet tamen Comitolus lib. 1. resp. q. 66. si interruptio quamuis iusta, diuturna tamen fuerit consultum esse repetitionem facere saltem ab initio nocturni vel psalmi si id commode fieri possit.

Quod spectat ad tertium, in recitatione quidem publica horarum, tempus à legitima consuetudine præscriptum seruari debet: in priuata autem, etsi laudabile sit, vt singulæ horæ suis temporibus & interuallis recitentur, ad vitandum tamen peccatum mortale, sufficit vt recitentur eo interuallo quod est inter medium noctis præcedentis & sequentis; qui enim intra illud tempus horas recitauerit siue initio, siue in medio siue in fine, satisfacit substantiæ præcepti, vt docet Toletus lib. 2. c. 13. Lessius suprà, & alij communiter. Quamuis autem id citra peccatum mortale fieri posit, nihilominus qui ex culpabili negligentia tempus horis recitandis præscriptum notabiliter inuerteret, peccati venialis reatum haud dubiè incurreret v. g. si absque vlla causa summo manè horas omnes etiam vespertinas & completorium aut post meridiem matutinum illius diei recitaret.

sup. Obseruat autem Lessius ex consuetudine licitum esse matutinum & laudes recitare pridie, post solis occasum, vt Caietanus, Nauarrus & alij dicunt: imò etiam ante solis occasum, post tempus Vesperarum, & Completorij, vt docet
quod. Sanctus Thomas: vnde vbi hæc absolui so-
lib. 5. lent in Ecclesiis hora quarta pomeridiana,
art. 3. licitum erit priuatim nocturnum officium sequentis diei inchoare, cui laudes adiungi vel ab illo disiungi possunt, & in sequentem diem dif-

ferri: paruæ autem horæ non possunt dici pridie sed solùm post mediam noctem, possunt tamen omnes vsque ad vesperas exclusiuè ob aliquam honestam causam recitari manè, teste Nauarro sup. imò si causa iusta subsit, etiam vesperæ adiungi possunt, vt censet idem Lessius vt satis apertè colligitur ex cap. 1. de celebrat. Missarum: est autem iusta causa si quis perspiciat se maiori cum deuotione aut animi tranquillitate horas illas mane recitare; vel si vereatur ne in aliis temporibus occurrant occupationes aut interpellationes quæ animum distrahant; Optimè & appositè Hugo de S. Victore dixit (vt refert Paludanus) *Antè horam orare, prouidentia esse, post horam, negligentia, in hora, obedientia.* In 4. dist. 15. q. 5

Quod denique ad 4. spectat; in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. *Dolentes* districtè præcipitur vt *Diuinum officium nocturnum pariter & diurnum studiosè ac deuotè celebretur.*

Studiose *quoad officium oris* vt Glossa interpretatur: id est, vt verba debitè proferantur, vt habetur in Concilio Basileensi sess. 21. cap. *Qualiter horæ canonicæ: vt Non gutture vel inter dentes seu deglutiendo, & syncopando dictiones, vel verba sed reuerenter verbis distinctis officium persoluatur.* Quamuis autem si id ex inaduertentia aut infirmitate aliqua seu balbutie linguæ proueniat, nullum sit peccatum: si tamen ex negligentia aut culpabili præcipitatione, erit peccatum, veniale quidem si non sit magnus excessus: mortale verò si hæc omissio & syncopatio syllabarum ad notabilem aliquam partem officij pertingat: quo casu recitans tenebitur, id quod indebitè prolatum est, repetere, vt docet Lessius cap 37. dub. 10.

Deuotè *quoad officium cordis*: quod quidem requirit vt attentè & reuerenter officium recitetur. Cum autem multiplex esse possit attentio, vel ad sola verba, vt rectè proferantur; vel ad verborum sensum, vt mente & corde percipiatur: vel ad Deum, quem vt præ-

sentem recitans intuetur, ad eumque petitiones suas & effectus dirigit, aut circa quem occupatur, veritates aliquas aut mysteria fidei considerando, vt sic se ad eius amorem excitet: quæritur quænam attentio necessaria sit ad hoc vt quis horarum recitandarum obligationi satisfaciat. Quidam Doctores, quos citat Lessius, docent primam attentionem, quæ est ad sola verba rectè proferenda, esse sufficientem; quibus etiam subscribit Toletus lib. 2. cap. 12. Alij tamen probabiliùs existimant attentionem illam esse quidem necessariam, non tamen solam sufficere, nisi adsit quoque attentio ad sensum verborum, aut saltem generalis aliqua attentio ad Deum, aut ad ea quæ Dei sunt. Ita Ioannes Gerson, Maior, Sotus, Nauarrus, Caietanus, Suares, Lessius & plures alij quos citat Laymannus: quibus accedit authoritas S. Doctoris in 4. dist. 15. q. 4. a. 2. q. 4. ad 2. & hæc sententia videtur magis tuta & in praxi tenenda: quis enim dixerit eum satisfacere præcepto recitandi officium diuinum, qui animo sponte & deliberatè vanis cogitationibus distracto, labiis solummodò verba illius officij protulerit? Ecclesia certè præceptum illud imponendo ministris suis, intendit vt ab illis nomine totius populi Christiani Deus laudetur, exoretur, &c. quomodo verò Deus laudari vel exorari poterit ab iis, quibus ipse exprobrat: *Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longè est à me.* Vnde etiam supradicti Doctores & nominatim S. Thomas censent distractiones illas voluntarias & deliberatas esse peccatum mortale, quando notabiliter durant; seu cum quis in parte aliqua notabili officij voluntariè & deliberatè distrahitur; aut quando aduertens se distractionibus implicari, eas à se non abiicit: quamuis enim in orationibus ad quas nulla est obligatio, distractio quæuis licet voluntaria, excluso contemptu non sit nisi peccatum veniale, vt docet Caietanus, Sotus, Lessius & alij apud Laymannum sup. in iis tamen precibus

dub. 21.

c. 5. de hor. can.

ad quas sub peccato mortali obligamur, distractio notabilis, absque peccato mortali admitti deliberatè non potest

Neque dicas Ecclesiam iudicare non posse de internis actibus, ergo nec illos præcipere: quia, vt rectè docet Lessius, Ecclesia potest præcipere actus internos quando necessarij sunt, vt actus externi ab ea imperati sint actus virtutis; alias Ecclesiæ præceptis posset satisfieri per meram hypochrisim & simulationem; quod, quàm absurdum sit, nemo non videt. supe

Ex his patet ad debitam attentionem in recitando officio requiri, vt verba officij debite proferantur, animo orandi & laudandi Deum, nec interim quidquam profanum sponte voluatur animo: sponte inquam: qui enim inuitus distraheretur, non peccaret; & in eius oratione semper reperiretur attentio, si non actualis, saltem virtualis, ratione primi propositi quod habuit inchoando officium, & hæc virtualis attentio, sicut in aliis actibus virtutis, sic etiam in oratione sufficit.

Porrò ad attentionem illam debitam non minimum confert reuerentia, tum interior quam excitat fides, tum exterior quæ ex illa interiori procedit, consistitque in electione prudenti temporis, loci & externæ compositionis idoneæ ad orandum: quamuis enim exteriores illæ circumstantiæ ex libera cuiusque electione pendeant, tamen maximè decet vt is religionis actus cum tali gestu & habitu corporis fiat, quo debitum nostræ erga diuinam maiestatem submissionis affectum protestemur: neque vllus est qui se non fateatur peccasse, si minùs modestè & reuerenter officium illud persoluerit.

Est autem præsertim cauendum ne dum quis horas recitat, aliquas actiones simul exerceat, quæ cum oratione censentur omnino incompatibiles, quale est, scribere, fieri enim non potest teste ipsa experientia, vt quis simul & orationi & scriptioni attendat, imò

tunc ab aliis quibuscunque actionibus exterioribus aliquomodo incompatibilibus abstinere consultissimum est, quæ vel attentionem minuere vel reuerentiæ debitæ minùs congruere censentur.

QVÆSTIVNCVLA III.

Quibus pœnis subiaceant ij qui horas canonicas recitare omittunt.

CERTVM est ex communi Doctorum consensu, obligationem ad horas canonicas recitandas, grauem esse, & sub peccato mortali ex suo genere, cum sit ex virtute religionis, & in beneficiariis etiam ex virtute iustitiæ. Ita S. Antoninus, Medina, Suares & alij apud Laymannum: Requiritur tamen omissio materiæ notabilis, cuiusmodi est integrum vnius diei officium, vel integra aliqua hora, imò Nauarrus existimat omissionem tertiæ partis vnius paruæ horæ v. g. vnius Psalmi cum hymno esse peccatum mortale: quod tamen Lessio nimis durum videtur.

c. 4. de ho. c. 7. de orat. in 6. cap. 34. dub. 9

Iam præter peccati mortalis reatum, quem incurrit is qui totum vnius diei officium vel aliquam notabilem illius partem recitare omittit, Concilium Lateranense sub Leone X. sess. 9. speciali constitutione (quæ postmodum à Pio V. renouata fuit & explicata, vt suprà initio huius articuli dictum est) decreuit vt quiuis beneficiarius qui elapsis sex mensibus à consecutione beneficii, sine legitimo impedimento officium diuinum recitare omiserit, pro tempore illius omissionis teneatur ad fructuum restitutionem.

Ex qua quidem constitutione colligitur eum qui primis sex mensibus post adeptam beneficii possessionem officium non recitauerit, peccare quidem grauiter, non tamen ad restitutionem teneri, vi illius constitutionis: quod si post

illos ſex menſes elapſos adhuc omiſerit, tunc ad faciendam reſtitutionem obligabitur, pro rata illius omiſsionis; vnde qui per vnum diem officium omiſit, tenetur illius diei fructus reſtituere: qui matutinum tantum omiſerit, dimidiam partem, & ſic ſeruata proportione de aliis, quæ quidem reſtitutio facienda eſt fabricæ, vel pauperibus, ſiue illius loci, vbi beneficium ſitum eſt, vel alterius.

Quamuis autem Concilium omnes fructus reſtituendos eſſe decreuerit; rectè tamen Sotus, Medina, Henriques, Toletus, Leſſius, & alii apud Laymannum, docent, hoc illius decretum intelligi poſſe cum tali moderamine, vt beneficiarii qui præter horarum recitationem alia quoque habent annexa onera, eam ſolummodo fructuum partem reſtituant, quæ iudicio viri prudentis Horarum Canonicarum recitationi ſeruata debita proportione reſpondere cenſetur: qua ratione e. g. Toletus exiſtimat Curatum teneri ad reſtituendam tertiam partem fructuum, Medina quartam ſufficere dicit, Henriques, & Emanuel Sà quintam: Laymannus omnium optimè cenſet conſiderandam eſſe tum quantitatem onerum & officiorum quæ beneficiarius ſiue Curatus ſiue quilibet alius præter horarium penſum præſtare tenetur, & reipſa præſtat: quæ quidem officia interdum tam multa & grauia ſunt vt viri prudentis arbitrio ſextuplo imò interdum decuplo ſuperent Officium Horarum Canonicarum: tum etiam quantitatem redituum; fieri enim poteſt vt reditus illi interdum vix æquent iuſtum vitæ ſtipendium, quod beneficiario ob aliorum munerum præſtationem naturali iure deberetur: quibus omnibus perpenſis maiori cum æquitate determinari poteſt, quæ reſtitutio ob ſupradictam horarum omiſsionem iniungenda ſit.

c. ſ. de Hor. Can.

ſup.

QVÆSTIVNCVLA IV.

Quænam causæ ab Horarum Canonicarum recitatione excusent.

PRIMA est grauis infirmitas, quæ talis est vt sine magna difficultate aut corporis periculo Horariæ preces recitari posse non videantur: neque enim Ecclesia in eiusmodi casu obligare intendit, vt sumitur ex cap. *Clericus victum* dist. 91. & docent Azor, Suares, Toletus & alij apud Laymannum: In dubio autem an talis sit infirmitas quæ excuset, iudicio confessarij vel medici aut alterius pij & prudentis viri standum est.

c.6.de Hor. Can.

Secunda est grauis & repentina occupatio, quæ sine scandalo vel notabili detrimento proprio vel alieno omitti aut differri nequit, cum qua tamen Officij diuini recitatio moraliter loquendo consistere non potest, v. g. si populi tumultus subitò exortus sedandus sit; si confessiones infirmorum excipiendæ, quæ nonnisi cum notabili periculo illorum differri possint: si tamen recitatio illa intra eumdem diem naturalem absque maxima difficultate anteponi vel postponi possit, id fieri deberet; Ita citati authores apud eumdem Laymannum suprà.

Tertia est recitandi impotentia; v. g. si quis iter faciens in terris infidelium amittat Breuiarium, nec aliud reperire possit, haud dubiè excusabitur cum ad impossibile nemo teneatur.

Quæres vtrum; qui ob causas supradictas integrum diei Officium recitare non potest, teneatur saltem illius partem aliquam recitare si possit. Nauarrus, Azor, Rodrigues, & alij apud Laymannum existimant, si quis maiorem saltem vel præcipuam officij partem v. g. Matutinum cum Laudibus recitare possit, obligandum esse; non item si partem solum minorem

vel minus præcipuam, v. g. paruas Horas, vel etiam Vesperas: quod quamuis probabiliter dici possit, probabilior tamen videtur & in praxi tenenda sententia Suaris lib. 4. de Horis Canon. cap. 28. num. 27. & Laymanni sup. qui censent eum qui commode potest integram aliquam Officij Ecclesiastici Horam recitare, teneri ad illam recitandam: quod si dubitet num possit vnam horam integram recitare, certus sit autem se non posse omnes, præsumere potest se omninò excusatum: in his enim casibus leges Ecclesiæ non obligant cum tanto rigore, vt materiam anxietatis & scrupulorum pariant.

Quarta denique causa excusans à recitatione Horarum, est quando beneficiarius nondum sacris Ordinibus initiatus nullos vel adeo tenues fructus è beneficio percipit, vt æstimabilem aliquam partem sustentationis non præbeant, quintam v. g. aut sextam. Ita Sotus, Arragonius, Lessius, & alij quos citat & sequitur Laymannus. c. 5. de benef. Quod intelligendum est dummodo non stet per beneficiarium illum quominus beneficij sui fructus percipiat, neque illos aliquando percepturus sit, vt fusius explicat idem Laymannus. l. 2. c. 34. du. 31. Recte tamen monet Lessius eos qui tenues reditus è beneficiis recipiunt, quamuis ad quotidianam Horarum recitationem non obligentur, obligari tamen ad Horas illas aliquoties per annum recitandas, aut saltem ad aliquas alias preces, v. g. ad recitandum Officium paruum Beatæ Virginis, singulis diebus Dominicis aut festiuis: quod iudicio pii & prudentis confessarij determinari debet.

ARTICVLVS V.

Explicantur reliqua iuxta Canonicas sanctiones ad Clericalis vitæ disciplinam spectantia.

sess. 22 c.1. de refor.

CONCILIVM Tridentinum totius disciplinæ Ecclesiasticæ summam paucis complecti volens hoc decretum scitu & obseruatu dignissimum cōdidit: quod integrum hîc exscripsimus. *Nihil est*, inquit, *quòd alios magis ad pietatem & Dei cultum assiduè instruat, quam eorum vita & exemplum, qui se diuino ministerio dicarunt. Cum enim à rebus sæculi in altiorem sublati locum conspiciantur; in eos, tanquam in speculum, reliqui oculos coniiciunt; ex iisque sumunt quod imitentur. Quapropter sic decet omnino Clericos in sortem Domini vocatos, vitam moresque suos omnes componere, vt habitu, gestu, incessu, sermone aliisque omnibus rebus nihil, nisi graue, moderatum, ac religione plenum præ se ferant; leuia etiam delicta, quæ in ipsis maxima essent, effugiant, vt eorum actiones cunctis afferant venerationem. Cum igitur, quo maiore in Ecclesia Dei & vtilitate & ornamento hæc sunt, ita etiam diligentiùs sunt obseruanda: statuit sancta Synodus, vt, quæ alias à summis Pontificibus & à sacris Conciliis de Clericorum vita, honestate, cultu doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, commessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscunque criminibus, nec non de sæcularibus negotiis fugiendis copiosè ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum iisdem pœnis vel maioribus, arbitrio Ordinarij imponendis, obseruentur, nec appellatio excusationem hanc, quæ ad morum corruptionem pertinet suspendat. Si quæ vero ex iis in desuetudinem abiisse compererint; ea quam primum in vsum reuocari, & ab omnibus*

accuratè custodiri, studeant, non obstantibus consuetudinibus quibuscunque, ne subditorum neglectæ emendationis ipsi condignas, Deo vindice, pœnas persoluant.

Ex quo quidem decreto illud præ cæteris habetur, hanc fuisse Concilij mentem, vt quæ olim circa vitam, mores honestatemque Clericorum salubriter sancita fuerant, eadem etiam nunc religiose obseruarentur, & si quæ in desuetudinem abiissent in pristinum vsum reuocarentur, & ab omnibus accuratè custodirentur: qua propter opere prætium duximus, præcipuas ipsius Ecclesiæ super reliquis Ecclesiasticæ disciplinæ partibus sanctiones excerpere, easque ex vniuerso iure Canonico collectas sub vnum veluti aspectum ponere: vt quiuis Christi Domini Clero adscriptus, præ oculis habere possit, quid secundum ipsius Ecclesiæ vota & decreta in eo requiratur, vt (sicut loquitur Apostolus,) *digne ambulet ea vocatione quo vocatus est.* Eph. 4

Maioris autem facultatis & perspicuitatis gratia quæ dicenda supersunt in breues titulos digessimus, & cuique vnum aut alterum canonem attexuimus, aliorum præcipuorum decretorum si quæ sint locis tantum breuiter adnotatis.

Quod sacris Ordinibus initiati perpetuam continentiam seruare teneantur.

M*inistri altaris presbyteri siue Diaconi ad Dominica tales eligantur Officia, qui continentiam seruent.* S. Lucius Papa dist. 81. cap. *Ministri.*

Nullus Subdiaconorum ad nuptias transire aliqua præuaricatione præsumat. Concilium Romanum, sub S. Syluestro. cap. 8.

Cauendum est his (Diaconis scilicet & Subdiaconis) *ne quando sponsionis suæ immemores ad terrenas nuptias, aut furtiuos concubitus vltra recurrant, quod si fortè fecerint, vt sacrilegij rei ab Ecclesia habeantur extranei.* Concilium Toletanum 2. cap. 1. Idem habetur quoque constitutum in Conc. Romano sub Nicolao 2. cap. 3. in alio Conc. Romano sub Calisto 2. cap. 20. in Concil. Carthaginensi 1. cap. 3. & 4. & in pluribus aliis.

Quare S. Gregorius Papa lib. 1. Epist. 42. sapienter edixit : *vt nullus ad ministerium altaris accedat, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.*

Quoniam vero adeò sublimis & ardua virtus inter tot huius vitæ illecebras nonnisi adhibita summa cautela seruari potest, ad euitanda pericula, sapienter ab Ecclesia prouisum est.

Ne sacri Ecclesiæ ministri in eadem domo cum fœminis commorentur.

INTERDIXIT *per omnia magnâ Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omnium qui in Clero est, licere subintroductam habere mulierem, nisi forte aut matrem, aut sororem, aut amitam, aut materteram, aut eas tantum personas quæ suspiciones effugiunt.* Conc. Nicænum cap. 3.

Idem habetur in Concil. Aquisgranensi 2. part. 3. cap. 11. Carthaginensi 3. cap. 17. Carthaginensi 4. cap. 46. Aurelianensi 3. cap. 4. Turonensi 2. cap. 10. Toletano 4. cap. 41. Nannetensi cap. 3. Metensi cap. 3.

Ancillas ab eadem mansione in qua Clericus manet placuit remoueri: Agathensi cap. 11.

Concilium autem Moguntinum (vt habetur cap. *Inhibendum est*, extra de cohabitatione Clericorum & mulierum) prohibuit, *Ne Sa-*

tardos etiam mulieres illas, quas canones concedunt, matrem, amitam & sororem secum in eadem domo retineat; quia instigante diabolo & in illis scelus perpetratum reperitur, aut etiam in pedissequis earum.

Certe S. Gregorius Papa lib. 7. Epist. 39. refert: *quod beatus Augustinus nec cum sorore habitare consenserit, dicens quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt: Docti ergo viri cautela, magna nobis debet esse instructio.*

Apposite S. Hieronymus Epist. ad Nepot. de vita Clericorum: *Hospitiolum*, inquit, *tuum aut raro aut nunquam mulierum pedes terant: omnes puellas & Virgines Christi, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige: ne sub eodem tecto manseris, nec in præterita castitate confidas; nec Dauide sanctior, nec Salomone sapientior potes esse, &c. ægrotanti tibi sanctus quilibet frater assistat, & germana vel mater, &c. periculose tibi ministrat, cuius vultum frequenter attendis, &c. caueto omnes suspiciones: & quidquid probabiliter fingi potest, ne fingatur ante deuita.* Et in Epist. ad Oceanum. *Prima*, inquit, *tentamenta sunt Clericorum fœminarum frequentes accessus; iste sexus reprehensibiles exibet Clericos, quid tibi re vera cum fœminis, qui ad altare cum Domino fabularis? te in publico cuncti, te in agro rustici, aratores, ac vinitores quotidie lacerabunt, si contra depositum fidei cum fœminis habitare contendis, &c. mihi crede non potest toto corde habitare cum Domino, qui fœminarum accessibus copulatur.*

Porro quanto horrore crimen huic sacræ continentiæ oppositum prosecuti sint SS. Patres in sacerdotibus aliisque altaris ministris, hinc patet, quod cum in variis Conciliis graues pœnæ depositionis, exilij, &c. ea de causa impositæ fuerint; in Concilio Eliberitano, can. 18. summo quidem sed tamen iustissimo rigore sancitum fuerit, vt *si quis Episcopus, Sacerdos aut Diaconus infandum hoc mœchiæ crimen perpetrarit, etiam in fine vitæ Corporis Christi commu-*

none priuetur : quem rigorem licet posterioribus sæculis Ecclesia ob causas iustissimas remiserit, nihil tamen hæc eius remissio de sacrilegij huius enormitate diminuit; quod semper æque dignum censeri debet qui pæna illa imò adhuc longe grauiori plectatur, si quæ in hac vita reperiri possit.

Ne Clerici temperantiæ modum in victu excedant.

A CRAPVLA *& ebrietate omnes Clerici diligenter abstineant, &c. Nec ad bibendum quispiam incitetur, &c. Si quis autem super his se culpabilem exhibuerit nisi à superiore commonitus satisfecerit ab officio vel beneficio suspendatur.* Concilium Lateranense sub Innocentio. 3. cap. 15.

Ante omnia Clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fames ac nutrix est; itaque eum quem ebrium fuisse constiterit trigenta dierum spatio à communione statuimus submouendum. Conc. Agathense cap. 41.

Ad euitandum excessum illum cibi & potus maximè conducit si tabernæ, cauponæ & similia loca vitentur, in quibus temperantia omnis & sobrietas vt plurimum periclitatur; ideo sæpius prohibitum fuit nè Clerici eiusmodi loca edendi & bibendi causa ingrediantur, nisi causâ necessitatis quando sunt in itinere constituti. Ita expresse habetur in Conc. Lateranensi sub Innocentio III. cap. 16. in Concil. Carthaginensi 3. cap. 27. Laodicensi cap. 24. Aquigranensi 2. part. 3. cap. 8. Cabilonensi cap. 41. & aliis.

Neque solum cauponas & alia similia loca sed etiam conuiuia præsertim nuptialia Clericis euitanda esse censuit Concilium Agathense cap. 39. & habetur dist. 34. his verbis *Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi vel deincepi, quibus duc endi-*

vxores licentia non est, etiam alienarum nuptiarum euitent conuiuia, nec his cœtibus misceantur vbi amatoria cantantur & turpia, aut obscœni motus corporis choreis & saltationibus efferuntur, ne auditus aut obtutus sacris misterijs deputati, turpium spectaculorum atque verborum contagione polluantur.

Præterea Concilium Tholetanum 3. cap. 7. mensam Clericalem lectione sacra condiri voluit *Pro reuerentia*, inquit, *Dei Sacerdotum, id vniuersa sancta constituit Synodus, vt (quia solent crebro mensis otiosæ fabulæ interponi) in omni Sacerdotali conuiuio lectio diuinarum scripturarum misceatur: per hoc enim animæ ædificantur ad bonum, & fabulæ non necessariæ prohibentur.*

Ne Clerici sæcularium negotiorum procurationibus implicentur.

PEruenit ad sanctam Synodum quia de ijs qui in Clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam, alienarum possessionum conductiones, & causas sæculares suscipiunt & à sacris quidem officijs se per desidiam separant, ad domos autem sæcularium concurrunt, & substantiarum eorum gubernationes auaritiæ causa suscipiunt. Decreuit ergo sancta Synodus, nullum Clericum deinceps aut Monachum conducere possessiones, aut miscere sæcularibus procurationibus, nisi forte qui legibus ad minorum ætatum tutelas, siue curationes inexcusabiles attrahitur, aut cui ciuitatis ipsius Episcopus Ecclesiasticarum rerum commiserit gubernacula & orphanorum ac viduarum quæ indefensæ sunt, & earum personarum quæ maxime Ecclesiastico indigent adminiculo propter timorem Dei. Si quis verò transgressus fuerit hæc præcepta correctioni Ecclesiasticæ subiaceat. Conc. Calcedonense cap. 5. Idem constitutum habetur in Conc. Lateranensi sub Innocentio III. cap. 16. & in Conc. Latheranensi sub Alexandro III. cap. 12. & etiam à Melchiade Papa cap. *Decreuit* dist.

28. & à Gelasio cap. *Consequens est.* ibid. & ab Honorio III. cap. *Ex litteris.*

Et in Concilio Carthaginensi 3. prohibetur Clericis *Ne fiant conductores vel procuratores*, in Concil. Calcedonensi cap. 3. *Ne aliena prædia conducant, nec tractent administrationem rerum sæcularium*: & in Conc. Cabilonensi sub Carolo Magno cap. 12. *Ne fiant villici.*

Ne Clerici aleis, venationibus & histrionum ac ioculatorum spectaculis vacent.

Clerici mimis, iaculatoribus, & histrionibus non intendant, &c. ad aleas & taxillos non ludant, nec eiusmodi ludis intersint. Conc. Lateranense sub Innocentio III. cap. 16.

Idem quoad histriones & minos constitutum habetur in Conc. Laodiceno, cap. 54. Turonensi sub Carolo cap. 7. Cabilonensi cap. 9. Parisiensi sub Ludouico & Lothario lib. 1. cap. 36.

Similiter venatio, illa præsertim quæ fit cum strepitu & clamore, prohibetur Clericis in Conc. Romano sub Eugenio II. cap. 12. Moguntino sub Carolo cap. 14. Turonensi cap. 8. Et ne canes ad venandum aut accipitres habeant in Concilio Agathensi cap. 55. Epaunensi cap 3. Vormat. cap. 17.

Apposite S. Hieronymus in cap. 2. Micheæ, & citatur cap. *Quorumdam* dist. 34. *Esau*, inquit, *venator erat, quoniam peccator erat, & penitus non inuenimus in scripturis sanctis sanctum aliquem venatorem.*

Ne clerici militent, aut criminalibus causis se immisceant.

SI *quis Clericus relicto officij sui Ordine Laicam voluerit agere vitam, vel se militia tradiderit, excommunicationis pœna feriatur*: Concilium Turonense c. 5 Idem etiam constitutum habetur in Conc. Meldensi cap. 37. Pictauiensi cap. 10. Metensi cap. 3. Claromontano cap. 4.

Quod spectat ad causas criminales Innocentius III. in Concilio Lateranensi capite 18. prohibuit, *Ne vllus Clericus sententiam sanguinis dictet vel proferat, sed nec sanguinis vindictam exerceat, aut vbi exercetur intersit, &c. Nullus quoque Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos illam Chirurgiæ partem exerceat, quæ adustionem vel incisionem inducit.*

Ne Clerici absque litteris commendatitijs Episcopi sui discedant, neue ab vllo suscipiantur.

PEregrinos *Clericos in aliena vrbe sine commendatitijs litteris Episcopi nullo modo ministrare oportet* Concilium Calcedonense cap. 13.

Presbyteri vel Diaconi, qui de alio Episcopo ad alium transeunt, vel quicunque Clerici sine commendatitiis à suo Episcopo litteris, non recipiantur, Conc. Romanum sub Gregorio VII. cap. 23. Idem habetur quoque in Conc. Mileuitano cap. 41. Agathensi cap. 38. Andegauensi cap. 2. Turonensi cap. 12. & aliis.

Ne Clerici sint illiterati.

L*Itteris carens, sacris non potest aptus esse mysterijs.* Gelasius in Epist. ad Episcopos Lucaniæ cap. 18.

Presbyteri sint litterati, aliter enim quomodo erunt Magistri qui non fuerunt discipuli &c. Isti sunt canes muti non valentes latrare Conc. Romanum sub Eugenio II. cap. 4. Idem habetur stricte constitutum à summis Pontificibus Clemente Ep. 1. Anacleto Epist. 1. Leone Epist. 23. Item in Concilio Toletano 4. cap. 24. dicitur quoque. *Ignorantia mater cunctorum errorum maxime in Sacerdotibus vitanda est, qui docendi officium populi susceperunt.*

Porro circa hanc Sacerdotum scientiam conqueritur S. Hieronymus Epist. 146. ad Damasum, *Sacerdotes Dei omissis Euangelijs & Prophetis Comedias legere, amatoria bucolicorum versuum verba canere, Virgilium tenere, & id quod in pueris necessitatis est, est crimen in se facere voluptatis.* Et alibi recte monet *si quis artem Grammaticam docuerit, vel dialecticam vel rationem recte loquendi habeat, & inter falsa & vera dijudicet, non improbamus, Geometrica quoque & Arithmetica, Musica habent in sua scientia veritatem: sed non est scientia illa, scientia pietatis; scientia pietatis est noscere legem, intelligere Prophetas, Euangelio credere, Apostolos non ignorare.*

in c. 1. Ep. ad Tit.

Apposite S. Ambrosius super S. Lucam in explanat. Proëmij loquens de multiplicibus libris qui interdum ob varias causas legendi occurrunt. *Legimus*, inquit, *aliqua ne negligantur, legimus ne ignoremus, legimus non vt teneamus, sed vt repudiemus.*

Coronidem huic operi idem S. Pater imponet his verbis ex Sacerdotis animo nunquam delendis, in libro de dignitate Sacerdotali cap. 3. vbi Sacerdotes omnes ipse veluti consacer-

dos alloquens. *Digne cognoscamus*, inquit, *quid sumus; & quod sumus professione, actione potius quam nomine demonstremus; nomen congruat actioni, actio respondeat nomini: ne sit nomen inane & crimen immane: ne sit honor sublimis, & vita deformis: ne sit deifica professio, & illicita actio: ne sit gradus excelsus, & deformis excessus: ne habeatur in Ecclesia Cathedra sublimior, & conscientia Sacerdotis reperiatur humilior: ne locutionem simulemus columbinam, & mentem habeamus caninam: ne professionem monstremus ouinam, & ferocitatem habeamus lupinam: ne digne nobis per Prophetam respondeatur à Domino; populus hic labijs me honorat, cor autem longe est à me.*

Age iam nunc sanctificus spiritus; qui nos in hoc opere diuinis inspirationibus adiuuisti, cunctos Sacerdotes San. Amb.
adiuua & præsta vt faciant quæ in lib. de
hoc opusculo ipse eloqui inspirasti, vt dign. Sacer.
eis vna mecum tribuas sæculorum re- c. vlt.
gna, quæ sanctis in regna sæculorum dare promisisti. Amen.

AD MAIOREM DEI præpotentis gloriam.

SVMMA PRIVILEGII
Regis Christianissimi

REGIS litteris datis Lutetiæ vltima die mensis Septembris anni 1651. signatis Richer, & maiori Sigillo Regio communitis, permissum est Magistro LVDOVICO ABELLY, in sacra Theologiæ facultate Doctori & Ecclesiæ Patrochialis sancti Iudoci Rectori, vt à quouis Bibliopola à se deligendo Librum cui titulus est *Medulla Theologica, &c.* pars altera, à se compositum, imprimi, vendi, ac distribui, per decem annorum spacium faciat, cum prohibitione ne quis alius intra illud tempus absque consensu aut licentia eius præfatum Librum prælo subiicere aut diuendere possit, sub pœna multæ in dictis litteris expressæ.

Et præfatus Magister LVDOVICVS ABELLY Priuilegium illud GEORGIO IOSSE Bibliopolæ Parisiensi cessit, consensitque vt eo per dicti temporis spatium liberè frui possit.

Acheué d'imprimer pour la premiere fois le dernier iour d'Octobre 1651.